REPUBLICA MOLDOVA ÎNTRE ROMÂNIA ȘI RUSIA

DORIN CIMPOEŞU

1989 - 2009

Biblioteca revistei „Limba Română”

Dorin CIMPOEŞU

REPUBLICA MOLDOVA, ÎNTRE ROMÂNIA ŞI RUSIA 1989-2009

Coordonatorul ediției: Alexandru BANTOȘ,
redactor-şef al revistei „Limba Română”,
director al Casei Limbii Române
„Nichita Stănescu”

Lectori: Veronica ROTARU
Vasile GAVRILAN

Machetare: Oxana BEJAN

Coperta: Mihai BACINSCHI

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii

Cimpoeşu, Dorin
Republica Moldova, între România şi Rusia. 1989-2009
Biblioteca revistei „Limba Română”.
Chişinău, Tipografia Serebia, 2010, 428 p.

ISBN

CZU

Volumul este editat pe cheltuiala proprie a autorului.

Biblioteca revistei „Limba Română"

Dorin CIMPOEŞU

REPUBLICA MOLDOVA, ÎNTRE ROMÂNIA ŞI RUSIA 1989-2009

Cuvânt înainte
de prof. univ. dr. Mihai RETEGAN

Casa Limbii Române *Nichita Stănescu*
Chişinău – 2010

Dedic această carte comemorării a 70 de ani
de la deportările staliniste, cărora le-au căzut victime
zeci de mii de români, după reocuparea Basarabiei
de către armata roşie sovietică, la 28 iunie 1940

SUMAR

CUVÂNT ÎNAINTE

Un secol, al XX-lea, care a început cu puternica afirmare a principiului naţionalităţilor, nu se putea încheia decât în aceeaşi manieră. În ultimul deceniu am fost martorii destructurării unuia dintre imperiile a cărui singură formulă de modernizare a fost continua îmbunătăţire şi adaptare a metodelor şi mijloacelor de exercitare a controlului asupra unor naţiuni şi teritorii pe care soarta le aşezase în calea ofensivei sale. Aceasta până când întregul eşafodaj, pe care se baza existenţa lui, s-a prăbuşit. Naţiunile, creştine sau musulmane, s-au eliberat, frontierele s-au modificat, alte state au apărut. Dar asta nu a însemnat că apetitul fostului imperiu sovietic, al populaţiei obişnuite sau al elementelor ei aflate în sferele înalte ale puterii, s-a diminuat. Şi nici că încercările de a controla derulările din fostele spaţii deţinute prin dreptul forţei au încetat. Sunt doar momente de regândire a strategiilor, prin care se pot influenţa determinant în sensul dorit evoluţiile din fostele republici unionale şi perioadele de acomodare la noile tendinţe.

Provocărilor de acest gen nu li se poate răspunde decât prin rezistenţa comună a tuturor forţelor politice naţionale din teritoriile-ţintă ale noului imperialism rusesc. Acestea ar trebui să înţeleagă că sunt situaţii când deosebirile de program nu sunt atât de importante precum respingerea noilor tentative de instaurare a controlului prin intermediul unor forţe interne pretins democrate şi care acţionează pretins democrat, în fond vectori ai vechilor raporturi. Nu locul ocupat în alegeri (oricum pierdute până acum din cauze expuse mai jos!) contează, ci cooperarea. De felul în care liderii acestor forţe vor înţelege şi îşi vor stabili priorităţile depinde consolidarea independenţei.

Volumul domnului Dorin Cimpoeşu redă tocmai perioada în care strategia Moscovei faţă de ceea ce avea să se dovedească a fi unul dintre cele mai slabe state independente post Uniune (aceasta şi pe fondul bâiguielilor forurilor decizionale de la Bucureşti!) se redefineşte, iar la Chişinău situaţia politică este caracterizată, în cel mai bun caz, de inconstanţă, de pulverizarea eşichierului şi a electoratului naţional, de tentative de smulgere a alegătorilor de la un partid la altul, alegători care sunt puşi să aleagă, fals, între o doctrină sau alta, când de fapt ei trebuie să aleagă între independenţa reală şi menţinerea în siajul Moscovei. Iar consecinţele acestei situaţii nu au întârziat să apară: rezultatele alegerilor, îndepărtarea şi indiferenţa electoratului.

Centrul de greutate al lucrării cade pe analiza trăsăturilor eşichierului politic de la Chişinău din intervalul 1989-2009, pe prezentarea derulării politicii

interne şi pe factorii, de natură mai ales externă, care le-au determinat. Sunt înfăţişate, pe baza documentelor de planificare politică sau economică, tribulaţiile diferitor cercuri ale puterii de dincolo de Prut, paşii extrem de precişi pe care îi face Moscova prin oamenii săi, lipsa de consistenţă a strategiei guvernelor de la Bucureşti în ceea ce priveşte statul vecin, cu care şi în prezent, deşi situaţia de acolo este mult diferită de cea existentă cu doar câteva luni în urmă, doar „ne ţinem de neamuri”...

Sunt câteva lucruri care conferă valoare scrierii care astăzi se prezintă publicului. Întâi de toate, autorul a fost martor al multora dintre evenimentele analizate. Aceasta i-a dat posibilitatea de a observa direct mersul evenimentelor, fără distorsiuni, fără intermediari. Apoi, este vorba de o documentare care a suplinit absenţele din capitala Republicii Moldova. Trebuia însă ca informaţiile oferite de mass-media să fie filtrate, pentru a nu permite strecurarea punctelor de vedere partizane, care nu au nimic comun cu o lucrare ştiinţifică. În sfârşit, Dorin Cimpoeşu a trebuit să depăşească o frontieră care, paradoxal, nu este definită în termeni precişi şi din acest motiv este mai dificil de penetrat. La Bucureşti şi la Chişinău, în probleme de istorie comună nu se scrie decât sentimental. Îţi trebuie multă stăpânire de sine, român fiind, să abordezi neutru relaţiile dintre cele două state (în fond, unul singur) prin vicisitudinile istoriei. Aşa cum a ştiut să aleagă grâul de neghină din informaţiile oferite de media, aşa a reuşit să se păstreze, de cele mai multe ori, într-o neutralitate... uşor favorabilă însă sentimentului naţional. Nu-i chiar atât de uşor să fii român, nu-i aşa?!

Volumul domnului Dorin Cimpoeşu se recomandă prin documentarea amplă, analiza obiectivă şi stilul elegant, oferind o lectură utilă nu numai istoricilor, ci şi celor care populează lumea politică de dincolo de Prut.

Prof. dr. Mihai RETEGAN

NOTA AUTORULUI

Lucrarea de faţă este rezultatul preocupărilor autorului, în ultimii optsprezece ani, faţă de istoria recentă a Basarabiei (Republicii Moldova), concretizate în teza de doctorat pe care a susţinut-o în şedinţă publică, la 18 februarie 2010, în cadrul Şcolii doctorale a Facultăţii de Istorie a Universităţii din Bucureşti.

Comisia pentru evaluarea şi susţinerea tezei de doctorat, formată prin Dispoziţia nr. 21, din 7 ianuarie 2010, a Rectorului Universităţii din Bucureşti, a avut următoarea componenţă:

– Preşedinte: conf. univ. dr. Ecaterina Lung;

– Conducător ştiinţific: prof. univ. dr. Mihai Retegan;

– Membri: prof. univ. dr. Anatol Petrencu – Universitatea de Stat din Chişinău; prof. univ. dr. Marian Cojoc – Universitatea „Ovidius" din Constanţa; prof. univ. dr. Ion Alexandrescu – Universitatea „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti.

Autorul exprimă recunoştinţa sa profundă conducătorului ştiinţific, prof. univ. dr. Mihai Retegan, sub a cărui coordonare profesionistă şi îndrumare atentă a reuşit să elaboreze şi să prezinte această teză.

De asemenea, autorul ţine să aducă mulţumiri deosebite prof. univ. dr. Ioan Scurtu, academician Dinu C. Giurescu şi prof. univ. dr. Zoe Petre, care, în diferite etape ale stagiului de doctorat, au formulat sugestii şi observaţii critice foarte utile în procesul de elaborare a diferitor capitole şi subcapitole ale tezei.

Nu în ultimul rând, gratitudinea deplină se îndreaptă spre cei trei profesori universitari, membri ai Comisiei pentru evaluarea şi susţinerea tezei de doctorat, recunoscuţi ca reputaţi specialişti în domeniu, care, cu migală, multă răbdare şi competenţă ştiinţifică, s-au aplecat asupra lucrării şi s-au pronunţat pentru acordarea autorului a titlului de doctor în istorie.

D.C.

11 iulie 2010, Bucureşti

INTRODUCERE

BACKGROUND ISTORIC

La 28 mai 2012 se împlinesc două secole de la ocuparea de către Rusia ţaristă a părţii orientale a statului feudal Moldova, în urma războiului ruso-turc din 1806-1812, încheiat prin Tratatul de Pace de la Bucureşti, transformată, ulterior, în *oblastia* Basarabia şi cunoscută astăzi sub denumirea de Republica Moldova. *De facto*, trupele ruseşti ocupaseră întreaga Moldovă încă din 11 noiembrie 1806[1], pe baza unui ordin primit de generalul I. Michelson de la ţarul Alexandru I, drept represalii ale Rusiei împotriva Imperiului Otoman faţă de încălcarea[2] principiului dublului protectorat asupra celor două principate româneşti.

Intrarea prin forţa armată în Moldova şi, apoi, obţinerea Basarabiei de la Imperiul Otoman printr-un tratat fraudulos, deoarece, neavând drept de suzeranitate asupra Ţărilor Române, „Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparţinea...”[3], au reprezentat acţiuni care făceau parte dintr-un plan mult mai amplu de expansiune a Rusiei spre sud-estul Europei şi în direcţia strâmtorilor turceşti. Acest plan politic a fost cunoscut fie ca „proiectul grecesc” al Ecaterinei a II-a[4], fie ca „Problema Orientală”, în sens mult mai larg.

Aşezate într-o zonă strategică complexă, la confluenţa a trei mari imperii – otoman, ţarist şi habsburgic –, Principatele Române nu puteau rămâne în afara sferelor de interese ale acestora. Totuşi şansa lor de a-şi menţine un anumit grad de autonomie şi de a nu fi ocupate a fost că, în lupta pentru succesiunea Imperiului Otoman, intrat în decădere militară ireversibilă, a apărut necesitatea realizării unui echilibru european, în a cărui stabilitate au fost angrenate marile puteri ale vremii, între care Austria, Franţa, Rusia şi Anglia.[5]

Astfel, deşi Rusia şi-a asumat un rol principal în Problema Orientală, politica ei expansionistă spre Balcani a fost stopată de interesele celorlalte mari puteri în zonă, îndeosebi de cele ale Austriei, Franţei şi Angliei. Aceasta a făcut ca, în ceea ce priveşte Ţările Române, Rusia să se mulţumească doar cu Basarabia, „cedată” de Imperiul Otoman în 1812, în condiţiile cunoscute.

După anexarea de către Rusia, Basarabia a fost supusă, timp de peste o sută de ani, unui proces de schimbare a caracterului românesc şi a compoziţiei demografice, prin impunerea limbii ruse, „cu pumnul şi cnutul” în administraţie, şcoală şi biserică, rusificarea numelor şi prenumelor, asimilarea persoanelor pretabile şi colonizarea intensivă cu alogeni ucraineni, ruşi, găgăuzi şi nemţi, aduşi din alte părţi ale imperiului.[6]

Cu toate acestea, populaţia majoritară a reuşit să reziste planului de rusificare forţată a administraţiei ţariste, izolându-se de minoritarii rusofoni şi menţi-

nând caracterul românesc al Basarabiei, chiar şi după o sută de ani de ocupaţie. Acest lucru a fost recunoscut de numeroşi autori ruşi ai vremii, între care L. T. Tihomirov, P. N. Batiuşkov şi etnograful A. S. Afanasiev-Ciujbinski. Însuşi P. A. Kruşevan, unul dintre artizanii politicii de rusificare a Basarabiei, recunoştea, în 1903, că românii formau trei pătrimi din populaţia acestei provincii.

Disputa dintre România şi Rusia asupra Basarabiei a început după formarea statului modern român şi obţinerea independenţei definitive, în urma războiului româno-ruso-turc din 1877, când acesta a fost nevoit să accepte, prin Tratatul de Pace de la Berlin, din 13 iulie 1878, reanexarea sudului Basarabiei[7] la imperiul ţarist.

Diferendul româno-rus în chestiunea Basarabiei prinde un contur mult mai clar şi semnificativ în contextul primului război mondial, odată cu destrămarea vechilor imperii şi afirmarea cu pregnanţă a principiului wilsonian al dreptului popoarelor la autodeterminare, care a dus la formarea noilor state naţionale în Europa Centrală şi de Sud-Est.

România s-a angajat în conflictul militar european, având ca obiectiv major naţional desăvârşirea unităţii sale politice, prin recuperarea unor vechi provincii istorice româneşti – Transilvania, Banat, Bucovina şi Basarabia – ocupate prin forţa armelor de cele trei mari imperii, intrate, acum, într-un proces ireversibil de descompunere politico-militară.

În acest context extern deosebit de favorabil, completat de războiul civil din imperiul ţarist, declanşat de bolşevicii ruşi conduşi de V. I. Lenin, în stânga Prutului s-a dezvoltat o puternică mişcare de renaştere naţională a românilor, care, după parcurgerea unor etape democratice de organizare politică[8], a permis unificarea Basarabiei cu România, la 27 martie / 9 aprilie 1918.

Actul unirii, hotărât de Sfatul Ţării, în prezenţa preşedintelui Consiliului de Miniştri român, Alexandru Marghiloman, a fost recunoscut de Consiliul Suprem Aliat, la 6 aprilie 1918, şi întărit prin Tratatul de Pace de la Paris, din 28 octombrie 1920. Înaltele părţi contractante – Marea Britanie, Franţa, Italia, S.U.A. şi România – au ratificat Tratatul în anii următori, Japonia fiind singura ţară care nu l-a ratificat. Rusia sovietică a protestat, solicitând organizarea unui plebiscit.

Evenimentele care au avut loc în Basarabia, în perioada 1917-1918, s-au desfăşurat însă într-un climat deosebit de ostil, creat de guvernul provizoriu rus, care a intuit pericolul separării acestei provincii româneşti de Rusia. În primul rând, Aleksandr Kerenski, preşedintele guvernului provizoriu rus, îi trimite în Basarabia, în iunie 1917, pe Pantelimon Erhan şi Ion Inculeţ, pentru a controla evoluţia evenimentelor şi „a organiza o mişcare favorabilă revoluţiei din februarie 1917". Aceştia ajung preşedinte al Sfatului Ţării, respectiv, prim-ministru (director general) al Republicii Democratice Moldoveneşti, care urma să facă parte din Republica Federativă Rusă.

În al doilea rând, Kristian Rakovski, preşedinte al Partidului Social-Democrat Român, prieten cu Troţki, este numit, după revoluţia din octombrie 1917, consilier al guvernului sovietic pentru problemele românilor[9], calitate în care devine unul dintre liderii Rumcerod-ului[10], avangarda forţelor bolşevice împotriva României. La 15 februarie 1918, Rakovski a adresat un ultimatum guvernului Brătianu, cerând, printre altele, retragerea trupelor române din sudul Basarabiei în termen de 48 de ore.

În al treilea rând, însuşi Lenin, exprimându-şi opinia[11] despre chestiunea basarabeană, vedea rezolvarea acesteia prin autodeterminarea „poporului moldovenesc" şi crearea unui stat independent, iar ca români le recomandă moldovenilor să distrugă „...regatul românesc pentru a forma România sovietică".

În al patrulea rând, deputaţii socialişti ruşi se retrag din Sfatul Ţării, sovietul rus încearcă să-şi impună autoritatea în Republica Democratică Moldovenească, iar un regiment al trupelor române este atacat şi dezarmat la sosirea în gara Chişinău de către un detaşament militar de bolşevici.

Ca urmare, autorităţile de la Chişinău solicită sprijinul aliaţilor şi al guvernului român pentru restabilirea ordinii şi salvarea Basarabiei de ameninţarea sovietelor ruse. Intervenţia armatei române a detensionat situaţia şi a permis înfăptuirea actului unirii de la 27 martie 1918.

Noua putere de la Moscova nu s-a împăcat cu gândul că a pierdut Basarabia. Pe cale oficială, guvernul rus, secondat de cel ucrainean, a notificat României, la 1 noiembrie 1920, că nu recunoaşte Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920. În perioada 1921-1924, au avut loc două runde de negocieri româno-ruso-ucrainene, la Varşovia şi Viena, consacrate problemei Basarabiei şi restituirii tezaurului românesc. Ambele s-au încheiat cu eşec. În paralel, în plan neoficial, în aceeaşi perioadă, guvernul rus a trimis numeroşi agenţi şi activişti sovietici pe teritoriul dintre Nistru şi Prut cu misiunea de a destabiliza situaţia internă şi a „proclama Basarabia republică sovietică".[12] Acţiunile acestora, sprijinite de elementele rusofone din interior, au culminat cu revolta din regiunea Tatar-Bunar, din sudul Basarabiei, care a avut loc la 12 septembrie 1924. Intervenţia autorităţilor române s-a soldat cu arestarea a peste trei mii de persoane acuzate de acte teroriste, spionaj şi propagandă bolşevică. Dintre acestea, 287 au fost inculpate, iar 85 au fost condamnate. Printre condamnaţi s-a aflat un singur moldovean.

Eşecul evenimentelor de la Tatar-Bunar a determinat conducerea sovietică să accelereze formalităţile de înfiinţare în stânga Nistrului a aşa-zisei Republici Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti (R.A.S.S.M.). Ideea a apărut la 4 februarie 1924 şi a aparţinut unui grup de iniţiativă, condus de Grigori Kotovski, care a transmis comitetelor centrale ale partidelor comuniste bolşevice din Rusia şi Ucraina „Memoriul privind necesitatea creării Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti". Scopul declarat al înfiinţării R.A.S.S.M. era ca aceasta să repre-

zinte un factor „politico-propagandistic”, care să focalizeze „...atenţia şi simpatia populaţiei Basarabiei, creând un pretext evident pentru a pretinde anexarea Basarabiei la Republica Moldovenească”.[13]

La indicaţia expresă a Biroului Politic al P.C. (b) al Rusiei, C.C. al P.C. Ucrainean se ocupă direct de înfiinţarea şi organizarea noii republici sovietice unionale. Aceasta a fost constituită la 12 octombrie 1924 şi avea un teritoriu de 8.429 km şi o populaţie de 572.339 de locuitori, dintre care 28,54% moldoveni, iar restul alogeni (ucraineni – 50,71%; ruşi – 10,23%; evrei – 6.18% şi alţii).[14] Iniţial, capitala a fost stabilită la Balta, iar în 1929 a fost transferată la Tiraspol. Constituţia din 1925 stabilea trei limbi oficiale: moldovenească, rusă, ucraineană. Deşi graniţa de Vest a noii republici a fost fixată de-a lungul Nistrului, în actul de constituire se preciza că aceasta era situată pe Prut. Din punct de vedere administrativ, R.A.S.S.M. făcea parte din R.S.S. Ucraineană. Primul preşedinte al acesteia a fost un rus, Grigori Borisov (Starâi), iar dintre cei şapte membri ai guvernului, patru erau ruşi, doi români[15] şi un bulgar, niciunul fiind originar din Transnistria.

Crearea acestei formaţiuni statale artificiale şi nerecunoscute pe plan internaţional a avut la bază raţiuni de ordin politic, autorităţile sovietice urmărind să justifice în faţa opiniei publice străine pretenţiile teritoriale ale Moscovei asupra Basarabiei, să speculeze nemulţumirile minorităţilor etnice dintre Prut şi Nistru şi să antreneze populaţia rusofonă din acest teritoriu în acţiuni revendicative privind autonomia în cadrul republicilor unionale sovietice. Pe de altă parte, înfiinţarea R.A.S.S.M. a constituit un precedent pe care avea să-l folosească Moscova din nou, în contextul evenimentelor din ultimul deceniu al sec. al XX-lea, care au dus la destrămarea U.R.S.S. şi la desprinderea, pentru a doua oară în acelaşi secol, a Basarabiei (R.S.S. Moldovenească) de Rusia.

În întreaga perioadă interbelică, R.A.S.S.M. a fost folosită de Moscova pentru a lansa un adevărat război propagandistic bolşevic împotriva României şi de a constitui celule comuniste în Basarabia. Aceste acţiuni au fost dejucate de autorităţile române, grupările bolşevice dezmembrate, iar membrii acestora arestaţi.

Concomitent, R.A.S.S.M. a devenit un adevărat laborator în care sovieticii au început să experimenteze o nouă naţiune, respectiv „naţiunea moldovenească”, precum şi o nouă limbă, în speţă „limba moldovenească”. Fondatorul noilor concepte a fost Leonid Andreevici Madan care, plecând de la ideea caracterului de clasă a limbilor, aprecia că „limba moldovenească” reprezintă un amalgam neoromânesc. Madan a fost sprijinit în demersul său de un specialist în limbi romanice, Maxim Serghievski, profesor la Universitatea de Stat din Moscova, precum şi de Pavel Chior, comisar pentru educaţie al R.A.S.S.M., artizanul noii „culturi moldoveneşti” sovietice în perioada interbelică.

În cadrul noii politici lingvistice din U.R.S.S., implicit a celei din R.A.S.S.M., care a reprezentat o continuitate a politicii de rusificare a minorităţilor, aplicată încă din timpul ţarismului, apar şi primele lucrări publicate. Astfel, în 1926, Gavril Buciuşcanu editează, la Balta, două dicţionare „moldovenesc-rus" şi „rus-moldovenesc", iar în 1930, la iniţiativa lui Leonid Madan, este publicată, la Tiraspol, prima gramatică a „limbii moldoveneşti". Procesul de „reformă lingvistică" este încununat de introducerea, în 1938, a alfabetului chirilic pentru toate limbile neruseşti din U.R.S.S. Această politică lingvistică a continuat şi după reanexarea Basarabiei, însă, de data aceasta, metodele pseudoistoricilor sovietici au devenit mult mai sofisticate şi perfide, după cum vom vedea la vremea respectivă.

Declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial a găsit România într-o situaţie economică şi militară precară, trebuind să facă faţă, totodată, presiunii Germaniei hitleriste şi pretenţiilor revizioniste ale statelor vecine. Profitând de acest context şi având o înţelegere secretă[16] cu Germania privind delimitarea sferelor de influenţă, U.R.S.S. a forţat România, în mod ultimativ, să evacueze Basarabia, teritoriul dintre Prut şi Nistru fiind anexat pentru a doua oară de Rusia.

Din acest moment începe un adevărat calvar pentru populaţia românească din Basarabia care, exceptând cei trei ani (1941-1944) de revenire a administraţiei româneşti în stânga Prutului, avea să se încheie după aproape cinci decenii, în 1991, odată cu colapsul U.R.S.S.

În afară de pierderi materiale uriaşe aduse statului român, reanexarea Basarabiei a provocat suferinţe extrem de dramatice populaţiei, care a fost supusă unui proces de sovietizare şi rusificare dur, deportărilor în masă, înfometării planificate şi altor tipuri de represiuni staliniste, cărora le-au căzut victime sute de mii de persoane.

La scurt timp[17] după reocupare, pe teritoriul Basarabiei au fost aplicate legile U.R.S.S., fiind înfiinţată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, în cadrul căreia a fost încorporată o mică parte din teritoriul fostei R.A.S.S.M., situată de-a lungul Nistrului, cea mai mare parte a acesteia fiind alipită R.S.S. Ucrainene.[18]

Atacarea U.R.S.S., la 21 iunie 1941, a făcut ca Basarabia să revină la Patria-mamă, dar numai pentru o perioadă scurtă de timp, deoarece victoriile armatei Roşii din primăvara anului 1944 aveau să marcheze restabilirea regimului sovietic de ocupaţie în stânga Prutului.

În luna august 1944, R.S.S. Moldovenească este „eliberată" de trupele sovietice, după care cadrele politice şi culturale, evacuate în 1941, revin în Basarabia şi reiau politica stalinistă represivă împotriva populaţiei româneşti. Autorităţile sovietice trec la rusificarea completă a administraţiei şi a statului. Posturile din organele de conducere sovietice sunt ocupate de rusofoni aduşi din Transnistria, iar românii sunt obligaţi să-şi rusifice numele.

Se organizează lichidarea şi deportarea celor care făceau parte din administraţia oraşelor şi satelor, a preoţilor, membrilor partidelor politice burgheze şi a ţăranilor înstăriţi. În perioada 1949-1951, în urma hotărârilor Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., au avut loc două valuri de deportări din Basarabia spre Siberia şi Asia Centrală, cunoscute sub numele de Operaţiunile Sud şi Nord, în cadrul cărora au fost deportaţi peste 135.000 de bărbaţi, femei şi copii. Casele şi locuinţele celor deportaţi au fost repartizate activiştilor sovietici, iar bunurile confiscate, în valoare de peste 50 de milioane de ruble[19], au fost comercializate.

Tot pentru pedepsirea şi supunerea populaţiei româneşti, regimul sovietic profită de seceta din 1946-1947 şi amplifică consecinţele acesteia printr-un proces planificat de înfometare a populaţiei. În ciuda secetei generalizate, rechiziţiile şi planul de colectare sunt realizate integral, ţăranii fiind deposedaţi de orice surplus de produse din anii anteriori. Numai cei care intrau în colhozuri erau ajutaţi să supravieţuiască. Foametea organizată a devenit principalul instrument de colectivizare a agriculturii din Basarabia, alături de deportări.

Consecinţele foametei planificate au fost dramatice. Epidemia de tifos şi distrofia au dublat procentul de mortalitate în zonele rurale ale Basarabiei, numărul victimelor variind între 200.000 şi 350.000. Unele sate au fost depopulate pe jumătate, iar în circa 40 de localităţi au fost înregistrate peste 100 de cazuri de canibalism.[20]

În cadrul politicii lingvistice, au continuat eforturile regimului sovietic privind crearea unui nou popor şi a unei noi limbi pe teritoriul Basarabiei. În august 1945, Arkadi D. Udalţov, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., a emis ipoteza că „poporul moldovean" şi limba vorbită de acesta s-au format din amalgamarea elementelor latine şi slave. La Chişinău au fost elaborate lucrările „Crestomaţie de literatură moldovenească veche" şi „Crestomaţia de literatură moldovenească din sec. XIX", sub îndrumarea lui I. D. Ceban. Însuşi I. V. Stalin publică, la începutul anului 1950, lucrarea „Marxismul şi problemele de lingvistică", în care este desfiinţat conceptul de „încrucişare" în formarea limbilor, lansat de N. I. Marr şi susţinut de I. D. Ceban. Acesta arată că „Limba moldovenească nu poate fi în acelaşi timp şi latină şi slavă, lingvistica oficială trebuind să răspundă dacă este latină sau slavă, studiind în plan comparativ fondul lexical de bază şi structura gramaticală".

Lupta împotriva limbii române, devenită o obsesie a regimului sovietic, în general, şi al celui din R.S.S. Moldovenească, în special, a fost completată de demersurile pentru crearea „poporului moldovenesc". Astfel, în luna august 1947, C.C. al P.C.M. a trasat drept sarcină prioritară pentru istoricii din R.S.S.M. să elaboreze un manual de istorie, bazat pe învăţătura marxist-leninistă, pentru a demonstra legitimitatea „eliberării" Basarabiei în 1940. Şeful comisiei de istorici a fost desemnat Artiom M. Lazarev, care a deţinut succesiv funcţiile de ministru

al învăţământului, secretar al P.C.M. şi ministru al culturii. În acelaşi an, acesta publică un studiu despre „Statul sovietic moldovean şi problema basarabeană", iar în 1950, broşura „Formarea R.S.S. Moldoveneşti". Sub oblăduirea sa, a apărut „Cursul de istorie a Moldovei", partea I, în 1949 şi „Istoria Moldovei", volumul I, în 1951, în limba rusă, reeditată în 1967, în „limba moldovenească", sub denumirea de „Istoria R.S.S. Moldoveneşti".

În cadrul Academiei de Ştiinţe a R.S.S.M., a fost înfiinţat, în 1970, Consiliul ştiinţific pentru problemele privind relaţiile dintre slavi şi volohi şi geneza „poporului moldovean", condus de istoricul Nikolai Mahov, adept al teoriei migraţioniste. Sub egida acestui Consiliu ştiinţific au apărut lucrările „Moldavene", în 1977, şi „Studii de istorie asupra formării poporului moldovenesc", în 1983. Tot sub patronajul Academiei de Ştiinţe a R.S.S.M., au fost publicate, în 1974 şi 1975, lucrările semnate de A. M. Lazarev[21], intitulate „Organizarea statului sovietic basarabean şi problema basarabeană" şi „Marele Octombrie şi autodeterminarea naţională a poporului moldovenesc".[22]

În lucrările „ştiinţifice" ale acestor pseudoistorici era acreditată ideea că în urma simbiozei dintre ramura de est a volohilor romanizaţi şi cea a slavilor de răsărit a rezultat un nou popor, „poporul moldovenesc". Întocmai ca şi în problema „limbii moldoveneşti", era reluată aceeaşi teorie falsă, contrară adevărului ştiinţific, privind apariţia unor noi popoare şi limbi în urma interferenţei unor culturi şi civilizaţii total diferite.

Noile teorii lansate de pseudoistoriografia sovietică, îndeosebi din R.S.S. Moldovenească, au reprezentat o comandă politică venită de la Moscova şi aveau ca obiectiv fundamental contestarea dreptului istoric de netăgăduit al României asupra unei părţi din teritoriul său, Basarabia, concomitent cu afirmarea „legitimităţii" şi justificarea acţiunilor anexioniste ale imperiilor ţarist şi sovietic asupra aceluiaşi spaţiu.

În disputa dintre „moldovenişti" şi romanişti au existat şi adevăraţi oameni de ştiinţă sovietici, cum ar fi lingviştii Viktor Vinogradov, Samuil Bernstein, Ruben Budagov, Rajmund Piotrowski, Iosif Varticean, Dimitri Mihalci, Rubin Udler şi Serghei Lisiţki, care, în cadrul unor reuniuni ştiinţifice organizate la Chişinău, în anii 1951-1952, în plin regim represiv stalinist, au avut tăria şi curajul să afirme în mod public că „nu există nicio diferenţă între limbile română şi moldovenească" şi că „limba moldovenească" este o limbă romanică, atât prin structura gramaticală, cât şi prin fondul lexical de bază.[23]

Exceptând regimul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej[24], controversa dintre România şi Rusia (U.R.S.S.) în problema Basarabiei, deşi subiectul era într-o oarecare măsură tabu, a cunoscut unele momente de manifestare, ce-i drept, puţine la număr, care au apărut, îndeosebi, după delimitarea Bucureştiului de Moscova, în urma Declaraţiei din aprilie 1964 şi a evenimentelor din Cehoslovacia din august

1968. Unul dintre aceste momente a avut loc în 1964, cu prilejul revenirii în Ţară a delegaţiei române, condusă de Ion Gheorghe Maurer, care efectuase o vizită la Beijing. Aceasta a făcut o escală într-o staţiune de pe litoralul rusesc al Mării Negre, unde a fost primită de Nikita Hruşciov, aflat în concediu. Şeful delegaţiei române l-a informat, printre altele, pe liderul sovietic că oficialii chinezi au reafirmat declaraţia lui Mao Tze Dong, făcută la 10 iunie 1964, potrivit căreia U.R.S.S. „a anexat o parte din teritoriul României". Deşi problema Basarabiei era ridicată indirect de Ion Gheorghe Maurer, Hruşciov a realizat că „...românii ne mai poartă pică pentru revenirea Basarabiei la Uniunea Sovietică după război".

După întrevederea respectivă, relaţiile dintre România şi U.R.S.S. cunosc o răcire accentuată. În R.S.S.M. urmează o nouă perioadă de represalii. La indicaţia Moscovei, începe un nou val de deportări, de data aceasta mascate, care s-au răsfrânt, mai ales, asupra cadrelor cu studii superioare, trimise spre alte regiuni ale U.R.S.S. şi înlocuite cu specialişti ruşi şi ucraineni. De altfel, măsura era o continuare a politicii Centrului practicată timp de mai multe decenii, întrucât „…basarabenii erau trataţi cu neîncredere şi suspiciune, uneori chiar cu o duşmănie greu camuflată"[25]. Din aceleaşi motive, secretarii doi ai C.C. ale partidelor comuniste din republicile unionale, inclusiv R.S.S.M., erau trimişi de Moscova, iar în Basarabia niciun secretar de partid raional nu provenea din dreapta Nistrului. De asemenea figurile-cheie din conducerea C.C., Prezidiul Sovietului Suprem şi Guvern erau din afara R.S.S.M.

În paralel, schimburile culturale dintre R.S.S.M. şi România, şi aşa destul de restrânse, se reduc aproape la zero, vizitele reciproce şi persoanele suspectate de românism şi de lipsă de loialitate sunt strict supravegheate de K.G.B., iar abonamentele la publicaţiile româneşti sunt permise numai moldovenilor „de încredere".

Publicarea la Bucureşti, după 1968, a mai multor lucrări de istorie[26] şi opere literare în care problema Basarabiei era prezentată conform adevărului istoric a determinat un nou moment de tensiune în relaţiile dintre România şi U.R.S.S. C.C. al P.C.U.S a luat atitudine faţă de „...intensificarea propagandei naţionaliste româneşti care pune în pericol interesele U.R.S.S."[27]

Pe de altă parte, la congrese ale istoricilor şi alte întruniri ştiinţifice internaţionale, specialiştii români au început să prezinte în mod deschis problema Basarabiei şi nedreptăţile comise de imperiile ţarist şi sovietic împotriva poporului român.

În perioada 1-2 august 1976, Nicolae Ceauşescu a efectuat o vizită în R.S.S. Moldovenească, prima şi, de altfel, singura, a vreunui lider din România, în perioada regimului totalitar socialist.

Ceauşescu s-a interesat de situaţia economică, socială şi culturală din R.S.S.M. şi a avut o întâlnire cu membrii Biroului C.C. al P.C.M. Aceştia au avut

o atitudine destul de rece faţă de N. Ceauşescu, vizita fiind una destul de modestă. Deşi cunoştea limba rusă, liderul comunist român a vorbit în limba română.

La rândul său, Ivan Bodiul, prim-secretar al C.C. al P.C.M., s-a străduit să apere mitul unei „limbi moldoveneşti" independente, fiind însoţit, în timpul întrevederii cu N. Ceauşescu, de către un interpret.[28]

Prin vizita sa, Ceauşescu a ţinut să transmită un mesaj politic liderilor sovietici locali, precum şi celor de la Moscova, şi anume că România nu a uitat Basarabia şi pe românii din stânga Prutului.

Transformările din R.S.S.M., începute odată cu apariţia mişcării de renaştere naţională în Basarabia, nu puteau fi trecute cu vederea de regimul de la Bucureşti. La Congresul al XIV-lea al P.C.R., din noiembrie 1989, Nicolae Ceauşescu a cerut, pentru prima dată, în mod public „condamnarea şi anularea" consecinţelor acordurilor secrete încheiate de U.R.S.S. cu Germania hitleristă în urma cărora s-au produs, în 1940, rapturile teritoriale din trupul României.

Problema Basarabiei ar fi fost abordată de N. Ceauşescu şi la ultima întâlnire pe care acesta a avut-o, la Moscova, la 9 decembrie 1989, cu liderul sovietic Mihail Gorbaciov.[29]

NOTE

[1] Leon Casso, *Rusia şi bazinul dunărean*, Editura „Saeculum Vizual", Bucureşti, 2003, p. 14-99; Jean Nouzille, *Moldova*, *istoria tragică a unei regiuni europene*, Editura „Prut Internaţional", Chişinău, 2005, p. 95.

[2] Sultanul Selim al III-lea i-a înlocuit, la 12 august 1806, pe voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, încălcând prevederile hatişerif-ului din septembrie 1802, care stabilea că domnitorii celor două principate erau numiţi pe o perioadă de şapte ani şi nu puteau fi destituiţi fără consimţământul Rusiei.

[3] Karl Marx, *Însemnări despre români,* Manuscrise inedite, publicate de A. Oţetea şi S. Schwann, Bucureşti, 1964, p. 106.

[4] Elaborat împreună cu împăratul Iosif al II-lea al Austriei, în 1781-1782 şi care proiecta o împărţire a posesiunilor europene ale Imperiului Otoman.

[5] xxx, *Istoria Românilor*, vol. VI, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002, p. 600-602.

[6] Jean Nouzille, *op. cit.*, p. 97-101.

[7] Judeţele Cahul, Bolgrad şi Ismail, recâştigate de la Rusia prin Tratatul de Pace de la Paris, din 30 martie 1856, care a încheiat războiul Crimeei.

[8] Înfiinţarea Sfatului Ţării, la 4 noiembrie 1917, declararea autonomiei Basarabiei ca Republică Democratică Moldovenească, la 15 decembrie 1917 şi, apoi, proclamarea independenţei acesteia, la 24 ianuarie 1918.

[9] Jean Nouzille, *op. cit.*, p. 113.

[10] Sovietul soldaţilor, marinarilor şi ofiţerilor de pe frontul român, din flota Mării Negre şi din districtul militar Odesa (Rumânski front, Cernomorski flot i voenâi okrug Odesa).

[11] În faţa ziaristului şi etnografului român Nichita Smochivă, originar din Transnistria, ofiţer în rezervă în armata rusă, pe frontul de Vest şi, apoi, pe frontul din Caucaz.

[12] Jean Nouzille, *op. cit.*, p. 124.

[13] *Ibidem*.

[14] Recensământul din 17 ianuarie 1929.

[15] Gavril Buciuşcanu, fost membru în Sfatul Ţării, ministru al învăţământului şi dr. Ecaterina Arbore, fiica scriitorului Zamfir Arbore, ministru al sănătăţii, expulzată din România în 1924 pentru agitaţie comunistă.

[16] Protocolul adiţional secret al Pactului de neagresiune dintre Germania şi U.R.S.S., încheiat la 23 august 1939.

[17] La 2 august 1940.

[18] ***, *Istoria Românilor*, vol. VIII, Bucureşti, 2003, p. 619.

[19] Jean Nouzille, *op. cit.*, p. 198-200.

[20] Grigore Eremei, *Faţa nevăzută a puterii*, Editura „Litera", Chişinău, 2003, p. 445-453; vezi şi Ion Ţurcanu, *Foametea din Basarabia în anii 1946-1947*, Chişinău, 1993.

[21] Ca o ironie a sorţii, A. Lazarev a fost, pentru scurt timp, preşedinte al Parlamentului Republicii Moldova, rezultat în urma primelor alegeri democratice din 1994, deoarece era decan de vârstă al deputaţilor nou aleşi şi şi-a văzut încununată „opera ştiinţifică" prin includerea în cea dintâi Constituţie a noului stat din stânga Prutului a sintagmelor „limba moldovenească" şi „popor moldovenesc".

[22] Ion Scurtu şi alţi autori, *Istoria Basarabiei de la începuturi şi până în 1998*, Editura „Semne", Bucureşti, 1998, p. 9-15.

[23] Jean Nouzille, *op. cit.*, p. 184-185.

[24] Nikita Hruşciov afirmase, la 7 martie 1959, că nu existau niciun fel de conflicte teritoriale între U.R.S.S. şi România, deoarece cele două ţări erau socialiste, aveau interese comune şi urmăreau acelaşi obiectiv, construirea comunismului.

[25] Grigore Eremei, *op. cit.*, p. 581.

[26] Jean Nouzille, *op. cit.*, p. 187.

[27] Acestea au fost precedate de publicarea, în noiembrie 1964, a studiului lui Karl Marx, *Însemnări despre români*, în care era reliefată anexarea Basarabiei de către imperiul ţarist şi amestecul acestuia în treburile interne ale Principatelor Române.

[28] Grigore Eremei, *op. cit.*, p. 595-596.

[29] Ion Scurtu şi colaboratorii, *op. cit.*, p. 307.

PERIOADA MARILOR TRANSFORMĂRI NAŢIONALE ŞI DEMOCRATICE

Evenimentele declanşate în R.S.S. Moldovenească, începând cu anul 1988, au fost strâns legate şi condiţionate de evoluţiile care au avut loc la Moscova şi s-au desfăşurat după „scenariul sau modelul baltic” ce le-au precedat. De asemenea, acestea au parcurs anumite etape, cum ar fi autonomia şi independenţa, de data aceasta suveranitatea şi independenţa, pe care procesul de formare a noilor state le-a cunoscut în 1918, în virtutea principiului wilsonian privind dreptul popoarelor la autodeterminare. Singura deosebire, în cazul Basarabiei, este că aceasta, în comparaţie cu anul 1918, nu a mers până la capăt, respectiv până la revenirea la Patria-mamă, ci s-a oprit la mijlocul drumului, alegând calea independenţei de sine stătătoare.

Perestroika şi glasnosti-ul, iniţiate de Mihail Gorbaciov, au avut marele merit că „au permis dezinhibarea oamenilor, eliberarea de teama de a fi condamnaţi pentru opiniile exprimate, opuse celor oficiale, afirmarea demnităţii personale, creşterea conştiinţei naţionale”[1], precum şi contestarea falsificării şi ocultării unor evenimente istorice foarte importante de către puterea sovietică.

Pe de altă parte, reformele lui Gorbaciov, îndeosebi politica de „transparenţă”, au arătat că Uniunea Sovietică „se confrunta cu o criză a politicii naţionale leniniste”, care ameninţa întregul sistem sovietic totalitar şi care avea să ducă, practic, la implozia şi, apoi, la dispariţia imperiului sovietic în anul 1991.

Pe acest fond, în R.S.S. Moldovenească, ca şi în Ţările Baltice şi în alte republici unionale, îşi fac apariţia primele mişcări „informale”, fără un statut juridic definit şi clar, care au început să se constituie într-o opoziţie faţă de organizaţiile „formale” ale puterii totalitare sovietice: P.C.M., komsomol, sindicate. Acestea au fost Cenaclul literar muzical „A. Mateevici” şi „Mişcarea democratică pentru susţinerea restructurării”, înfiinţată la 3 iunie 1988, la iniţiativa unui grup de intelectuali din cadrul Uniunii Scriitorilor din Chişinău. La început, acestea aveau preocupări privind doar restructurarea şi democratizarea vieţii spirituale din R.S.S. Moldovenească. Treptat însă au început să abordeze probleme mai sensibile, cu caracter naţional, cum ar fi limba, revenirea la grafia latină, situaţia ecologică şi migraţia.

Marile manifestaţii populare organizate de aceste mişcări pe parcursul anului 1988, neavând o conotaţie politică, au derutat într-o oarecare măsură puterea sovietică şi au determinat-o să nu intervină brutal, deoarece represiunea,

în condiţiile *glasnosti*-ului, reprezenta o problemă foarte delicată şi de impact mediatic.

Pe de altă parte, „Mişcarea democratică pentru restructurare" face noi paşi în demersul său public, reprezentanţii de frunte ai acesteia[2] reuşind să acceadă în noul Soviet Suprem al U.R.S.S., în detrimentul nomenclaturiştilor sovietici, la alegerile din 26 decembrie 1988 – 24 ianuarie 1989, deşi acestea au fost câştigate de comunişti.

Concomitent, cu efervescenţa populară, se produce şi un salt calitativ în organizarea opoziţiei, care a culminat cu transformarea „Mişcării democratice pentru restructurare" în „front popular". Evenimentul a avut loc la 20 mai 1989, în sediul Uniunii Scriitorilor din Chişinău. La congresul de constituire au participat 147 de delegaţi, 32 reprezentând P.C.U.S., 12 komsomolul leninist şi 49 de invitaţi.[3] La Frontul Popular din Moldova (F. P. M.) au aderat şi alte mişcări „informale" intelectualiste, care au ţinut să-şi păstreze identitatea. Primul congres al F.P.M. a adoptat Programul şi Statutul acestuia, precum şi mai multe rezoluţii, între care cea „Cu privire la însemnele naţionale". În apelul „Către toţi cetăţenii republicii", Frontul se pronunţa pentru obţinerea „...suveranităţii economice, sociale şi culturale a R.S.S.M. ca stat egal în cadrul U.R.S.S. ...". Cu alte cuvinte, deşi nu era un partid politic propriu-zis, F. P. M. îşi stabilise o linie politică fără echivoc, care nu putea fi urmată în afara perestroikăi, însă într-un cadru naţional nou, respectiv cel moldovenesc (românesc).

Înfiinţarea frontului a însemnat o radicalizare a poziţiei populaţiei majoritare din R.S.S.M., faţă de Centru, F.P.M. devenind, după înregistrarea[4] sa ca organizaţie social-politică, respectiv partid politic, principalul oponent al P.C.M.

În continuare, F.P.M. câştigă din ce în ce mai mult teren în confruntarea atât cu puterea sovietică locală, cât şi cu cea de la Centru. P.C.M., la rândul lui, cunoaşte un proces de scindare între naţionalişti şi prosovietici, cei dintâi având câştig de cauză. Astfel, Mircea Snegur, secretar al C.C., favorabil transformărilor gorbacioviste şi naţionaliştilor, este ales, la 29 iulie 1989, preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M.[5], ceea ce echivala cu funcţia de şef de stat.

Lupta pentru limba oficială, care trebuia să definească identitatea naţională adevărată a populaţiei majoritare din R.S.S. Moldovenească, supusă timp de aproape două secole politicii de rusificare şi înstrăinare a imperiilor ţarist şi sovietic, a devenit principalul teren de confruntare dintre F.P.M. şi puterea sovietică, în luna august 1989. Mircea Snegur, sprijinit şi de alţi lideri comunişti care au aderat la mişcarea de renaştere naţională, a jucat un rol deosebit de important în adaptarea de către Sovietul Suprem, în sesiunea sa istorică din 29 august – 1 septembrie 1989, a pachetului de legi cu privire la statutul limbii de stat, revenirea „limbii moldoveneşti" la grafia latină, precum şi la funcţionarea limbilor vorbite pe teritoriul R.S.S. Moldoveneşti. Întrucât adoptarea legilor respective s-a făcut

într-o atmosferă de mare tensiune în Sovietul Suprem şi sub presiunea puternică a Moscovei şi a rusofonilor din Transnistria, care ameninţau cu separarea de R.S.S. Moldovenească, atât deputaţii comunişti naţionalişti, tributari propagandei sovietice, cât şi liderii de frunte ai F.P.M.[6] nu au avut curajul să meargă până la capăt în această problemă, operând cu jumătăţi de măsură în privinţa identităţii reale a limbii şi a populaţiei majoritare din Basarabia. Duplicitatea acestora şi neputinţa unora dintre ei de a-şi depăşi propria condiţie aveau să se răzbune mai târziu, evenimentele ulterioare[7] confirmând consecinţele grave ale slăbiciunii acestora. Ca urmare, chiar şi după douăzeci de ani de la acele evenimente memorabile, lupta pentru identitatea reală a limbii şi a poporului român din stânga Prutului este încă actuală.

Mircea Snegur însuşi a recunoscut lipsa lui de curaj în clarificarea denumirii limbii, precizând că „...eu recunoşteam şi atunci identitatea limbilor moldovenească şi română, dar era prematur şi riscant să mă pronunţ în faţa unui auditoriu absolut nepregătit, doldora de rusofoni, care nu recunoşteau nici măcar limba moldovenească".[8]

Tot ex-preşedintele Mircea Snegur admite că „Spre regretul nostru, bătălia pentru limbă nu s-a încheiat odată cu lucrările sesiunii...", fiind „...obţinut puţinul de care ne bucurăm şi astăzi".[9]

După câştigarea parţială a bătăliei pentru limbă, de-a lungul anilor 1990-1991, au urmat şi alte lupte importante pentru destinul Basarabiei. În ultimele luni ale anului 1989, sub presiunea maselor populare, Centrul a hotărât schimbarea liderului P.C.M., S. Grossu, şi înlocuirea acestuia cu Petru Lucinschi, fost secretar la C.C. al P.C.M. şi prim-secretar al Comitetului orăşenesc de partid Chişinău. Schimbarea s-a produs la plenara C.C. din 16 noiembrie 1989, în prezenţa unui trimis al Moscovei, respectiv V. Babicev, secretar al C.C. al P.C.U.S. Această mutare arăta clar că puterea sovietică intrase în derivă şi că se încerca o oarecare restabilire a autorităţii P.C.M. şi a puterii sovietice în Basarabia.

În perioada 21-24 noiembrie 1989, a avut loc sesiunea a XIV-a a Sovietului Suprem al R.S.S.M., în cadrul cărora au fost dezbătute o serie de proiecte de legi privind alegerile de deputaţi ai poporului şi ai sovietelor locale, precum şi modificările şi completările rezultate din acestea la Constituţia sovietică. Deşi adoptarea legilor respective s-a făcut într-un cadru totalitar, acestea permiteau totuşi un anumit grad de democratizare a societăţii, o erodare a rolului conducător al partidului comunist şi un început de debarasare de canoanele Moscovei.

Pe baza acestor legi, au fost organizate alegerile din 25 februarie – 10 martie 1990, care au fost controlate de puterea sovietică şi au reprezentat, de fapt, o confruntare directă între candidaţii P.C.M. şi cei ai F.P.M., primii bucurându-se de sprijinul organelor locale de partid.

În absenţa unui sistem al pluralismului politic şi în condiţiile unui regim totalitar, chiar şi muribund, a fost prima campanie electorală pe bază alternativă, care a permis schimbarea aproape a 90% din numărul vechilor deputaţi nomenclaturişti. Dintre cei 371 de deputaţi, 338 au fost aleşi pentru prima dată, componenţa naţională fiind următoarea: 259 români, 57 ruşi, 35 ucraineni, 13 găgăuzi şi 8 bulgari. Remarcabil este faptul că circa 83% dintre deputaţi nou aleşi erau comunişti, mulţi dintre aceştia regăsindu-se inclusiv în rândurile F.P.M. De altfel, elita scriitorilor şi oamenilor de artă care conducea Frontul era formată din deputaţi ai poporului în Sovietul Suprem al U.R.S.S.

Cei trei conducători de vârf ai puterii sovietice locale – Petru Lucinschi, Mircea Snegur şi P. Pascari – au fost aleşi în noul Soviet Suprem.

F.P.M. nu a reuşit să câştige alegerile, aşa cum s-a întâmplat cu fronturile din Ţările Baltice, însă a obţinut un număr impresionant de mandate, clasându-se pe locul al doilea după agrarieni, grup parlamentar format din preşedinţii de colhozuri şi sovhozuri, membri ai nomenclaturii comuniste. În noul Soviet Suprem s-au constituit fracţiunile parlamentare ale democraţilor, independenţilor, transnistrienilor – „Sovietskaia Moldavia”, comuniştilor, găgăuzilor şi altor deputaţi din sudul ţării – „Budjac”.

Sesiunea forului legislativ a început la 17 aprilie 1990 şi una dintre primele măsuri luate, după adoptarea Regulamentului de funcţionare, a fost alegerea noii conduceri a acestuia. Întrucât numărul de mandate deţinute de F.P.M. nu-i permitea alegerea noului preşedinte al Legislativului, liderii acestuia şi-au îndreptat atenţia spre Mircea Snegur, sprijinit de agrarieni, grupul parlamentar cel mai numeros.

Acesta reprezenta linia moderată din cadrul P.C.M., era membru al Consiliului federaţiei din U.R.S.S. şi se bucura de simpatia maselor, mai ales după rolul jucat în adoptarea legilor privind repunerea în drepturi a limbii oficiale „moldoveneşti”. M. Snegur a acceptat propunerea punând următoarele condiţii: încetarea confruntărilor de stradă dintre simpatizanţii F.P.M. şi rusofoni şi postul de vice-preşedinte pentru Victor Puşcaş, care deţinuse aceeaşi funcţie şi în vechiul Soviet Suprem. F.P.M. îi revenea postul de prim-vicepreşedinte, pentru care a fost propus scriitorul Ion Hadârcă, care avea şi calitatea de deputat al poporului din U.R.S.S.

Lupta pentru conducerea noului Soviet Suprem s-a dat, aşadar, între M. Snegur, susţinut de agrarieni şi frontişti şi Petru Lucinschi, care reprezenta linia dură a P.C.R., impus de Moscova ca prim-secretar al partidului şi sprijinit de rusofoni şi filoruşi (ruşi, ucraineni, găgăuzi, bulgari şi „moldoveni”).

Rezultatele alegerilor au confirmat victoria la limită a lui Mircea Snegur, care a obţinut 196 de voturi, pragul minim fiind de 191. Contracandidatul său a adunat numai 160 de voturi şi a rămas în continuare doar cu funcţia de prim-se-

cretar. Astfel, P.C.M. şi-a asigurat conducerea noului organ legislativ suprem prin linia sa moderată, reprezentată de M. Snegur şi V. Puşcaş.

Evenimentele prezentate, precum şi cele care aveau să urmeze, au arătat că transformările democratice din Basarabia s-au făcut în cadrul unui regim totalitar şi sub controlul P.C.M.

Una dintre primele măsuri ale noii conduceri a Sovietului Suprem a fost renunţarea la simbolistica de stat sovietică şi revenirea la cea naţională, sens în care a fost modificată şi Constituţia comunistă. La 27 aprilie 1990, Legislativul a adoptat Tricolorul ca drapel de stat al R.S.S.M., pe fundalul galben urmând să fie amplasată stema, pentru a se deosebi de drapelul de stat al României.

În paralel cu transformările naţionale şi repunerea în drepturi a adevăratelor valori ale populaţiei româneşti majoritare, a avut loc şi o scădere semnificativă a monopolului P.C.M. în societate. Acest lucru s-a produs în strânsă legătură cu evoluţia evenimentelor de la Moscova. La 12-15 martie 1990, Congresul al III-lea al deputaţilor poporului al U.R.S.S. a hotărât modificarea articolului 6 din Constituţia unională, prin care se renunţa la rolul conducător al partidului comunist şi se recunoştea dreptul altor partide politice la elaborarea politicii U.R.S.S. şi la conducerea treburilor statului. Acesta a fost momentul în care s-a spart monopolul politic al partidului comunist şi s-a dat semnalul destrămării regimului totalitar sovietic din republicile unionale.

În ceea ce priveşte R.S.S.M., la începutul lunii mai 1990, Sovietul Suprem a hotărât, la rândul său, modificarea art. 6 din Constituţia sovietică, în acelaşi sens. În acest cadru a avut loc, în perioada 17-19 mai, Congresul al XVII-lea al P.C.M., care a fost de fapt şi ultimul. Programul de reformare al P.C.M., prezentat de primul-secretar al acestuia, Petru Lucinschi, a eşuat, cei mai mulţi dintre deputaţii comunişti, inclusiv din cadrul F.P.M., părăsind rândurile partidului. La 4 august 1990, în cadrul unei plenare a C.C. al P.C.M., însuşi M. Snegur şi-a suspendat apartenenţa la partidul comunist, pe perioada funcţiei de preşedinte al Sovietului Suprem, fără a mai reveni vreodată asupra acestei decizii. De altfel, a început un proces rapid de destrămare a partidului, mulţi dintre membrii săi obişnuiţi fie l-au părăsit, fie au încetat să mai plătească cotizaţiile.

Acţionând în spiritul transformărilor democratice, Sovietul Suprem a adoptat o serie de hotărâri pentru depolitizarea mass-mediei. Mijloacele de propagandă ale structurilor regimului sovietic – P.C.M., Sovietul Suprem şi Consiliul de Miniştri – au fost desfiinţate şi înlocuite cu altele noi. În locul publicaţiilor comuniste „Moldova suverană" şi „Sovietskaia Moldavia" a apărut „Sfatul Ţării", devenit organul de presă al noului Soviet Suprem, iar „Veştile Sovietului Suprem" a fost transformat în „Monitorul Oficial". De asemenea, a fost lichidat Comitetul de stat pentru televiziune şi radiodifuziune, fiind creată Radioteleviziunea Naţională. În locul Agenţiei moldoveneşti de presă a apărut „Moldova-pres". De menţionat

însă că majoritatea dintre aceste instituţii de presă erau conduse de descendenţi din fosta nomenclatură comunistă.

Anul 1990 este cunoscut ca anul suveranităţilor naţionale, iar în literatura politică rusă drept anul „paradei suveranităţilor”. Procesul a cuprins două etape. În prima etapă, mişcările naţionale cele mai viguroase, influente şi curajoase au declarat suveranitatea popoarelor lor şi desprinderea de imperiul sovietic, fără a aştepta un eventual semnal de la Moscova în acest sens. De altfel, Ţările Baltice erau supuse chiar unei blocade economice dure din partea Centrului. Acestea au fost: Gruzia (Georgia) – 9 martie, Lituania – 11 martie, Estonia – 30 martie şi Letonia – 4 mai. În cea de a doua etapă, au intrat mişcările naţionale mai slabe din republicile unionale, în care nomenclatura sovietică era încă dominantă şi fidelă Centrului. Acestea au luat o hotărâre abia după ce Consiliul federaţiei a pus în discuţie, la 12 iunie 1990, viitorul U.R.S.S. şi necesitatea semnării unui nou tratat unional, iar Rusia (R.S.F.S.R.) şi-a declarat suveranitatea în aceeaşi zi. Mihail Gorbaciov a recunoscut, de altfel, că Declaraţia de suveranitate a Rusiei „a bătut primul cui în coşciugul statului unional”, arătând, totodată, că „dacă n-ar fi fost acest pas fatal al Rusiei, Uniunea ar fi putut fi păstrată”.[10] Imediat, după Rusia, au urmat Uzbekistan – 20 iunie, R.S.S. Moldovenească – 23 iunie, Ucraina – 16 iulie şi Bielorusia – 27 iulie.

În Sovietul Suprem, Declaraţia de suveranitate a R.S.S.M. a fost adoptată cu majoritatea absolută de voturi. Documentul lăsa posibilitatea încheierii unui tratat unional între R.S.S.M. şi comunitatea statelor suverane. În acelaşi timp, introducea instituţia cetăţeniei R.S.S.M. şi obligativitatea ratificării de către Sovietul Suprem al republicii a actelor legislative ale U.R.S.S., care nu mai erau astfel valabile pe teritoriul noului stat suveran. Trebuie notat faptul că suveranitatea era formală, doar declarată, R.S.S.M. depinzând în mare măsură şi în multe privinţe de Moscova.

În aceeaşi zi cu Declaraţia de suveranitate, Sovietul Suprem a adoptat şi hotărârea „Cu privire la aprecierea politico-juridică a tratatului sovieto-german de neagresiune şi a protocolului adiţional secret din 23 august 1939, precum şi a consecinţelor lor pentru Basarabia şi Bucovina de Nord”. Măsura a fost luată de Legislativul R.S.S.M. după ce congresul deputaţilor din U.R.S.S. condamnase, anterior, pactul Ribbentrop-Molotov şi protocolul adiţional secret al acestuia. În hotărârea S.S. al R.S.S.M. se vorbeşte de consecinţele documentelor respective asupra Basarabiei şi Bucovinei şi nu se spune nimic despre România, al cărui teritoriu a fost, de fapt, ciuntit prin anexarea de către Rusia sovietică a celor două provincii româneşti. Desigur că urmările raptului teritorial din iunie 1940 au fost tragice pentru populaţia românească din cele două provincii, dar consecinţele politice ale acestuia au fost suportate mai întâi de România şi de întregul popor român, Basarabia şi Bucovina de Nord nefiind entităţi statale distincte, în acel

moment. Din păcate, consecinţele grave ale pactului Ribbentrop-Molotov nu au fost şterse nici până astăzi pentru România, iar reparaţia istorică nu s-a făcut, încă, pentru poporul român, una dintre cele două provincii devenind stat independent în mod artificial, iar cealaltă rămânând în interiorul graniţelor Ucrainei. Aceasta în timp ce ordinea europeană şi mondială, stabilită de Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947, a fost modificată prin reunificarea Germaniei, revenirea Ţărilor Baltice la *status-quo*-ul dinainte de 1940 şi dispariţia U.R.S.S., principalul subiect de drept internaţional care a beneficiat la maximum de pe urma documentului respectiv, în locul căreia au apărut 15 noi state independente.

Pe parcursul anului 1990, au mai existat două evenimente importante care s-au înscris în şirul transformărilor vizând constituirea unui stat democratic în cadrul R.S.S.M. Acestea au fost formarea noului guvern şi introducerea instituţiei prezidenţiale.

După alegerea noului Soviet Suprem şi validarea mandatelor deputaţilor, ultimul Consiliu de Miniştri de tip totalitar sovietic, condus de P. Pascari[11], şi-a prezentat demisia, acceptată de către Legislativ, la 24 mai 1990.

În acest context, deputatul Mircea Druc, reprezentant al F.P.M., a prezentat un proiect de lege despre Guvern şi viziunea sa asupra guvernării ţării, care au fost acceptate, împreună cu nominalizarea acestuia pentru funcţia de prim-ministru, cu o majoritate absolută de voturi. Demersurile pentru formarea noului guvern de inspiraţie democratică au durat circa o lună, încheindu-se la 23 iunie 1990. Structura şi denumirile ministerelor au fost modificate în totalitate, majoritatea deţinătorilor de portofolii fiind membri ai facţiunilor parlamentare ale agrarienilor şi democraţilor (F.P.M.). Primul-ministru unionist, Mircea Druc, era flancat de doi prim-viceprim-miniştri agrarieni, Andrei Sangheli şi Constantin Oboroc, pentru a se crea un echilibru al puterii.

În contextul politic intern deosebit de tensionat, generat de acţiunile separatiştilor transnistrieni şi găgăuzi, monitorizaţi de Moscova, s-a pus problema introducerii instituţiei prezidenţiale în R.S.S.M. şi transformarea regimului totalitar sovietic într-un regim politic parlamentar.

Deputaţii au adoptat[12], în regim de urgenţă, „Legea despre instituţia prezidenţială şi alegerea Preşedintelui" şi, fără prea multe dezbateri, au trecut la alegerea şefului statului. Din aceleaşi motive s-a făcut o singură propunere, în persoana preşedintelui Sovietului Suprem, Mircea Snegur, care a venit nu din partea agrarienilor, cum era de aşteptat, ci din partea reprezentanţilor F.P.M.[13] Acesta a fost primul preşedinte ales al R.S.S.M., cu 265 de voturi, reprezentând numărul total al deputaţilor prezenţi la sesiune. Astfel, Basarabia a devenit, pentru prima dată în istoria sa, republică parlamentară.

După obţinerea succeselor prezentate pe calea transformărilor politice democratice, în anul 1991, s-a dat lupta finală pentru obţinerea independenţei „tota-

le" faţă de Moscova. Aceasta a fost favorizată de implozia regimului totalitar şi a imperiului sovietic, accelerată de puciul comunist de la Moscova, din 19 august 1991. La scurt timp după acest eveniment, P.C.M. a fost scos în afara legii, printr-o hotărâre a Sovietului Suprem din 23 august 1991, iar la 27 august 1991, sub presiunea celor peste 600.000 de persoane, adunate în piaţa Marii Adunări Naţionale din Chişinău, Legislativul a adoptat, într-o şedinţă extraordinară, Declaraţia de independenţă a Republicii Moldova. În calitate de „stat suveran şi independent", Republica Moldova a solicitat recunoaşterea „tuturor statelor şi guvernelor lumii" şi a adresat ONU „cererea de a fi admisă ca membru cu drepturi depline în organizaţia mondială".[14]

NOTE

[1] Vasile Buga, *Apusul unui imperiu. U.R.S.S. în epoca Gorbaciov 1985-1991*, Editura „Nedea Print S.R.L.", Bucureşti, 2007, p. 167.

[2] Ioan Scurtu şi colaboratorii, *op. cit.*, p. 302-308.

[3] Scriitorii Grigore Vieru, Ion Druţă, Dumitru Matcovschi, Mihai Cimpoi, Ion C. Ciobanu, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Ion Hadârcă, compozitorul Eugen Doga, tenorul M. Munteanu şi alţii.

[4] La 25 octombrie 1989.

[5] Mircea Snegur, *Labirintul destinului*, vol. 1, Chişinău, 2007, p. 445-474; vezi şi Ion Ţurcanu, *Basarabia din nou în faţa opţiunii istorice*, Editura Universitas, Chişinău, 1994; *Literatura şi Arta*, din 12 ianuarie 1995.

[6] Ion Hadârcă, Leonida Lari, Nicolae Dabija şi alţii.

[7] Grevele studenţeşti din martie-aprilie 1995.

[8] Mircea Snegur, *op. cit.*, p. 465.

[9] Mircea Snegur, *op. cit.*, p. 600.

[10] Vasile Buga, *op. cit.*, p. 78.

[11] Fost secretar al C. C. al P.C.M. pe probleme de agricultură şi preşedinte al Consiliului de Miniştri al R.S.S.M., după care a fost transferat la Moscova, unde a ocupat funcţia de prim-vicepreşedinte al Comitetului de stat pentru planificare al U.R.S.S. A revenit în R.S.S.M., după numirea lui Petru Lucinschi ca prim-secretar al P.C.M., ocupând din nou poziţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri.

[12] La 3 septembrie 1990.

[13] Tudor Panţâru a propus candidatura lui M. Snegur, iar primul-ministru, Mircea Druc, a susţinut-o.

[14] Petrache D. Cojocea, *Istoria unui tratat controversat*, Editura „Zamolxe", Chişinău, 2000, p. 167-169.

CONTRAREACŢIA MOSCOVEI LA TRANSFORMĂRILE NAŢIONALE ŞI DEMOCRATICE DIN BASARABIA

Principalele transformări naţionale din R.S.S. Moldovenească, cum ar fi impunerea „limbii moldoveneşti” ca limbă oficială şi revenirea la grafia latină, adoptarea Tricolorului ca drapel de stat, proclamarea unilaterală a suveranităţii şi, apoi, a independenţei de stat, s-au realizat într-un context politic deosebit de tensionat, determinat de rezistenţa dură la aceste schimbări opusă de cele mai reacţionare forţe interne (P.C.M. şi rusofonii), manipulate de cercuri interesate de la Moscova.

Ciocnirile cele mai grave şi violente s-au produs între mişcarea de renaştere naţională, reprezentată de F.P.M., şi minorităţile naţionale rusofone – preponderent ruşi, ucraineni, găgăuzi şi bulgari.

Confruntarea dintre valul naţionalist – mişcarea de renaştere naţională – şi minorităţile naţionale rusofone a dat naştere „frontului internaţionalist” sau „interfrontului”, care s-a organizat cu sprijinul activ şi direct al aripii conservatoare a regimului totalitar de la Kremlin.

În zilele în care au avut loc dezbateri în Sovietul Suprem privind legislaţia lingvistică, directorii de întreprinderi industriale din Tiraspol, Bender (Tighina), Râbniţa şi Comrat, sprijiniţi de organele de partid şi sovietele locale, au mobilizat muncitorii la greve. Emisarii de la Tiraspol instigau populaţia rusofonă la nesupunere, destabilizând situaţia internă. Greviştii cereau conferirea statutului de limbă de stat limbii ruse sau cel puţin de limbă de comunicare interetnică, în caz contrar, ameninţând cu declararea autonomiei teritoriului R.S.S.M. din stânga Nistrului şi alipirea acestuia la R.S.S. Ucraineană.[1] Zilnic, pe adresa Prezidiului Sovietului Suprem, soseau din Transnistria şi zonele locuite de găgăuzi şi bulgari telegrame de protest, învinuiri, ultimatumuri şi cerinţe de anulare a sesiunii parlamentare.

Revendicările Consiliului muncitorilor din Transnistria, înfiinţat de „directorii roşii” de întreprinderi, erau susţinute în Sovietul Suprem de deputaţii transnistrieni, găgăuzi şi bulgari, care se opuneau adoptării proiectelor noilor legi lingvistice, considerate de aceştia „discriminatorii” pentru minorităţile rusofone. Cei mai activi deputaţi rusofoni erau L. Ţurcan, V. Iakovlev (ideologul „interfrontului”), B. Palagniuk, V. Kudreavţev, I. Blohin, Vladimir Solonari, I. Bugugi (reprezentantul mişcării „Găgăuz-halcî”), M. Paşalî, I. Mutcoglu, N. Barinov (reprezentantul bulgarilor din Taraclia), V. Glebov, P. Ţâmai şi alţii. Unii dintre aceştia erau şi deputaţi în Sovietul Suprem al U.R.S.S.

Deputaţii rusofoni îşi coordonau acţiunile cu liderii P.C.M., S. Grosu, prim-secretar, şi V. Pşenicinikov, secretar doi, precum şi cu I. Feklisov, reprezentantul C.C. al P.C.U.S., trimis la Chişinău pentru a urmări evoluţia evenimentelor. Aceştia susţineau eliminarea din proiectele de lege a prevederii privind funcţia de limbă de comunicare atribuită „limbii moldoveneşti" şi conferirea acestui atribuit limbii ruse. Propunerile liderilor P.C.M. erau susţinute şi de Ivan Calin, preşedintele Consiliului de Miniştri, şi de renumitul scriitor Ion Druţă.

În paralel, se exercitau presiuni directe de către Moscova asupra conducerii Sovietului Suprem al R.S.S.M., fie pentru modificarea proiectelor legislaţiei lingvistice în sensul dorit de „interfront", fie pentru amânarea sesiunii parlamentare consacrată dezbaterilor şi aprobării acesteia. Reprezentantul C.C. al P.C.U.S., I. Feklisov, l-a acuzat pe Mircea Snegur că a scăpat situaţia de sub control şi că o să plătească scump pentru aceasta. În urma demersurilor rusofonilor din Basarabia, M. Snegur a fost invitat în Sovietul Suprem al U.R.S.S., pentru a fi „convins" de necesitatea schimbării proiectelor respective de lege. E. Primakov, avocatul rusofonilor, care doreau menţinerea neschimbată a politicii lingvistice sovietice, a încercat să-l convingă pe acesta că proiectele de lege „strâmtorau folosirea limbii ruse".[2]

M. Gorbaciov însuşi a transmis, prin S. Grosu, rugămintea ca Sovietul Suprem al R.S.S.M. să examineze toate problemele „la rece" şi să adopte hotărâri rezonabile. V. Babicev, secretar al C.C. al P.C.U.S., l-a avertizat telefonic pe M. Snegur, cerându-i să ţină seama de sugestiile colegilor la votarea legilor, altfel urmând să fie aspru pedepsit. „Eram ameninţat zilnic, inclusiv în pauzele sesiunii", recunoştea[3] M. Snegur.

Moscova suspecta conducerea R.S.S.M. de atitudine ezitantă faţă de F.P.M. şi de instaurarea unei dualităţi a puterii, cel puţin în procesul legislativ, lucru neadevărat, dacă avem în vedere şi numai faptul că noua legislaţie lingvistică răspundea numai parţial obiectivelor fundamentale ale mişcării de renaştere naţională.

În ciuda presiunilor interne şi a celor de la Centru, precum şi a grevelor interminabile ale rusofonilor, noua legislaţie lingvistică a fost adoptată, fără nicio modificare.

După votarea legilor respective, deputaţii rusofoni au părăsit sala Sovietului Suprem, în semn de protest, ameninţând cu depunerea mandatelor. Tensiunile au continuat în stânga Nistrului, grevele ţinându-se lanţ. Noua legislaţie lingvistică nu a fost recunoscută şi, ca urmare, nici aplicată vreodată de către Tiraspol.

Pentru a potoli spiritele, puterea sovietică de la Moscova a trimis, în perioada 5-7 septembrie 1989, o comisie specială a Sovietului Suprem al U.R.S.S., condusă de E. Aulbekov, având ca sarcină medierea conflictului dintre Comitetul de grevă de la Tiraspol şi conducerea R.S.S.M. Din nefericire, unii membri ai Comisiei au devenit susţinători pe faţă ai greviştilor, pronunţându-se pentru convocarea unei sesiuni a Sovietului Suprem în vederea anulării legilor deja aprobate.

Grevele au încetat la 25 septembrie 1989, activitatea în întreprinderi fiind reluată. La greve au participat peste 60% (circa150.000) dintre muncitorii de la 177 de întreprinderi. Prejudiciile economice au depăşit 184 milioane de ruble. Pierderile politice au fost însă şi mai mari, întrucât în timpul acestora au apărut germenii separatismului în stânga Prutului, grevele fiind doar un pretext.

Încetarea grevelor nu a însemnat şi încetarea conflictului dintre rusofoni şi autorităţile de la Chişinău, ci, dimpotrivă, acesta a intrat într-o nouă fază de organizare, îmbrăcând forme noi, mai avansate, de manifestare, îndeosebi cu caracter politic.

Realizând că procesul transformărilor impuse de mişcarea de renaştere naţională nu mai putea fi oprit şi având în faţă spectrul evenimentelor din 1918, aripa conservatoare (ortodoxă) a puterii de la Moscova şi rusofonii din R.S.S.M. au apelat la un experiment istoric deja verificat în practica politică diversionistă, respectiv crearea unei entităţi statale, separatiste în Transnistria, similară R.A.S.S.M., înfiinţată de regimul sovietic în 1924.

Ca urmare, au început demersurile în acest sens. Astfel, au fost convocaţi, la Tiraspol, la 25 septembrie 1989, reprezentanţii oraşelor şi raioanelor din stânga Nistrului, inclusiv cei din Tighina (Bender). Cu acest prilej, s-a hotărât crearea unei comisii care, chipurile, avea sarcina să elaboreze argumentele politice, economice şi juridice ale înfiinţării unei „republici autonome nistrene", de data aceasta în componenţa R.S.S.M. S-a propus, chiar, organizarea unui referendum în problema autonomiei. Un astfel de plebiscit a avut loc la Râbniţa, la 3 decembrie 1989. Rezultatele acestuia, favorabile majoritar autonomiei, au fost anulate de Prezidiul Sovietului Suprem al R.S.S.M.

În acţiunile separatiştilor transnistrieni au fost angrenaţi şi rusofonii găgăuzi. La Comrat, a fost convocat, la 12 noiembrie 1989, un congres asemănător celui de la Tiraspol, la care s-a hotărât, de asemenea, constituirea „republicii sovietice socialiste autonome găgăuze", tot în componenţa R.S.S.M. În acelaşi timp, găgăuzii au adresat un apel S.S. al R.S.S.M. şi Congresului al II-lea al deputaţilor din U.R.S.S., cerând să aprobe decizia Comratului. Şi deciziile congresului găgăuzilor au fost declarate anticonstituţionale şi lipsite de temei juridic de Prezidiul S.S. al R.S.S.M. Acesta a recunoscut totuşi dreptul la autodeterminare a poporului găgăuz, cerând comisiei constituite, în acest scop, să grăbească elaborarea documentaţiei necesare. Spiritele găgăuzilor au fost potolite, însă acordarea statutului de autonomie acestora avea să mai aştepte încă cinci ani.[4]

Conflictul dintre Chişinău şi Tiraspol nu a rămas fără consecinţe în plan politic. Centrul nu putea tolera desfiinţarea statutului de limbă oficială şi de comunicare interetnică a limbii ruse şi înlocuirea acesteia cu un glotonim, creat artificial tocmai în laboratoarele istoriografiei şi propagandei sovietice. Totodată, Moscova dorea şi o întărire a rolului P.C.M., pentru a face faţă valului de revendicări tot mai radicale ale mişcării de renaştere naţională.

În consecinţă, la 15 noiembrie 1989, a sosit la Chişinău V. Babicev, secretar al C.C. al P.C.U.S., care a convocat o plenară a C.C. al P.C.M., a doua zi, unde a anunţat că primul-secretar, S. Grosu, „a depus cererea de plecare din funcţie”[5], în locul acestuia fiind numit Petru Lucinschi, fost secretar al C.C. al P.C.M. şi prim-secretar al comitetului orăşenesc de partid Chişinău, care în acel moment era secretar doi al P.C. din Tadjikistan. La scurt timp după plenară, a demisionat din funcţie şi Ivan Calin, preşedintele Consiliului de Miniştri, în locul căruia P. Lucinschi l-a adus, tot de la Moscova, pe P. Pascari.

Acţiunile „interfrontului”, rebotezat între timp „Unitate-Edinstvo”, au continuat şi în 1990, fără a fi abandonate tezele despre legislaţia lingvistică „discriminatorie” şi învinuirea conducerii comuniste că execută comenzile F.P.M.

La 28 ianuarie 1990, „Uniunea unificată a colectivelor de muncă”[6], sprijinită de „internaţionaliştii de la Chişinău”, precum şi de către organele locale ale partidului comunist, a organizat un referendum pentru acordarea statutului de autonomie oraşului Tiraspol şi teritoriilor aflate în subordinea administrativă a acestuia în componenţa viitoarei „republici sovietice socialiste nistrene”. Prezidiul S.S. al R.S.S.M. a declarat referendumul anticonstituţional şi fără efecte juridice.

Adoptarea Tricolorului ca drapel de stat şi a celorlalte simboluri naţionale a determinat o escaladare a conflictului dintre Chişinău şi Tiraspol. Deputaţii transnistrieni şi găgăuzi au convocat sesiuni ale sovietelor locale în cadrul cărora au fost luate hotărâri de nerecunoaştere a noilor simboluri naţionale şi a modificărilor efectuate în Constituţia sovietică. Sovietele din Tiraspol, Bender, Râbniţa, Comrat şi alte localităţi au refuzat să arboreze Tricolorul. S-au consemnat ciocniri violente, soldate cu pângărirea drapelului de stat şi maltratarea celor care au dorit să-l arboreze. La 21 mai 1990, s-a făcut o încercare de arborare a Tricolorului pe sediile oficiale ale sovietelor din Tighina, care a eşuat, deoarece participanţii la mitingul organizat, cu acest prilej, în Varniţa, o suburbie a oraşului, erau aşteptaţi de „detaşamentele paramilitare” trimise în ajutor de către liderii separatişti din Tiraspol.

Pe lângă dezbaterile din S.S., evenimentele din Varniţa au avut ca urmări imediate organizarea unor „detaşamente de apărare” la Tiraspol, Bender şi chiar în Chişinău, din iniţiativa directorilor întreprinderilor de subordonare unională. Mai mult, la 22 mai 1990, au început, în Chişinău, înscrierile în aşa-zisa „gardă naţională”. În aceeaşi zi, „gardiştii” au început să-i atace verbal şi, uneori, fizic pe deputaţii rusofoni la ieşirea din sediul S.S. Incidentul a fost exploatat din plin de parlamentarii transnistrieni şi găgăuzi, care au adresat de la tribuna Legislativului un apel către „poporul moldovenesc”, congresele deputaţilor din U.R.S.S. şi R.S.F.S.R., sovietele supreme ale celorlalte republici unionale şi lui M. Gorbaciov, în care informau despre incidentul petrecut. Totodată, deputaţii rusofoni au părăsit lucrările S.S. şi au declarat că vor reveni doar în cazul în care vor fi asigurate condiţii normale de activitate. Acest lucru s-a produs la 20 iunie 1990. Evenimentul respectiv a fost privit ca o criză parlamentară de mici dimensiuni, însă cu tentă separatistă.

Presa unională sovietică, îndeosebi publicaţiile „Pravda” şi „Krasnaia Zvezda”, au venit în sprijinul separatiştilor printr-o mediatizare amplă a evenimentului respectiv şi prin acuze dure la adresa F.P.M., făcut responsabil de incidentul în cauză.[7]

În plan politic, urmarea directă a tensionării situaţiei a fost demisia ultimului premier sovietic, P. Pascari, şi a întregului Consiliu de Miniştri, la 24 mai 1990, precum şi „retragerea” la Moscova a preşedintelui Comitetului securităţii de stat, Gh. Lavranciuc, şi a Ministrului Afacerilor Interne, Vladimir Voronin.[8]

Grupul de deputaţi rusofoni şi-au multiplicat demersurile la Moscova în vederea creării unei structuri paralele ale puterii în R.S.S.M., pe malul stâng al Nistrului, folosind ca pretext „pericolul unirii” Basarabiei cu România. Acţiunile acestora şi-au găsit un sprijin puternic din partea lui N. I. Lukianov, mâna dreaptă a lui M. Gorbaciov, cunoscut ca un susţinător înfocat al separatiştilor, precum şi a presei unionale centrale, care mediatiza pe larg situaţia din R.S.S.M. şi avertiza asupra „pericolului românesc”.

La 20 iunie 1990, din iniţiativa deputaţilor transnistrieni, a fost organizat în localitatea Parcani, de pe malul stâng al Nistrului, un nou congres al deputaţilor de toate nivelurile din Transnistria, la care s-a pus problema dezvoltării economice separate a regiunii şi alegerea unui Consiliu coordonator.[9] Acesta urma să fie, de fapt, un organ de stat paralel, căruia să-i revină toate prerogativele puterii în regiune.

Mergând pe calea delimitării până la separare de Chişinău, sesiunile extraordinare ale sovietelor orăşeneşti din Tiraspol, Bender şi Râbniţa au declarat, la 21 iunie 1990, nevalabile pe teritoriile lor legile privind simbolistica naţională.

La 27 iulie 1990, a avut loc un eveniment echivalent cu o intervenţie directă a Moscovei în treburile interne ale R.S.S.M., devenită între timp stat suveran. Astfel, în timpul dezbaterilor din S.S. pe marginea proiectului de „Decret cu privire la puterea de stat”, a sosit la Chişinău comandantul Districtului militar sovietic Odesa I. Morozov[10], deputat al poporului din U.R.S.S., ales într-o circumscripţie din R.S.S.M., cunoscut cu apucături şovine. Acesta a ţinut să i se dea cuvântul şi de la tribuna Legislativului a criticat mişcările politice „informale” din R.S.S.M. şi, îndeosebi F.P.M., pe care l-a acuzat de escaladarea confruntării în societate şi de influenţă în adoptarea legislaţiei lingvistice „discriminatorie” pentru minorităţile naţionale.

În a doua jumătate a anului 1990, tendinţele separatiste ale rusofonilor au cunoscut un curs mult mai accelerat. La 19 august 1990, a avut loc, la Comrat, un nou congres al deputaţilor găgăuzi şi al conducătorilor sovietelor locale, care a proclamat *„republica sovietică socialistă găgăuză”*, încălcându-se hotărârile anterioare în materie ale S.S. al R.S.S.M., care nu permiteau autonomia teritorială. Acesta a fost urmat, la 2 septembrie 1990, de congresul al II-lea al deputaţilor de toate nivelurile din Transnistria, care, la rândul său, a proclamat *„republica sovietică socialistă moldovenească nistreană”*. Un fapt ieşit din comun, ce reflectă încă o dată sprijinul direct al Moscovei acordat separatiştilor, a fost că lucrările congresului din Transnistria au fost „protejate” de un batalion al regimentului

ministerului de interne unional, dislocat în Chişinău, care s-a deplasat la Tiraspol din ordinul lui V. Bakatin, adjunct al ministrului de interne al U.R.S.S.[11]

În ciuda nerecunoaşterii hotărârilor celor două congrese de către S.S. al R.S.S.M., liderii separatişti, sprijiniţi de formaţiunile paramilitare proprii şi de unităţile militare sovietice, au continuat marşul dezmembrării Basarabiei şi al constituirii unor entităţi statale separatiste. La 28 octombrie, liderii găgăuzi au organizat alegerea „sovietului suprem al R.S.S. Găgăuze", iar între 22 şi 25 noiembrie 1990 au făcut acelaşi lucru şi separatiştii din Transnistria. La 29 noiembrie 1990 au fost deschise lucrările sesiunii primului „soviet suprem" al „r.s.s.m.n."[12] Separatismul devenise, astfel, un fapt real în Basarabia.

Cele două republici secesioniste au primit legitimitatea necesară de la mentorii lor de la Moscova, prin Decretul „Despre măsurile de normalizare a situaţiei din R.S.S. Moldovenească", emis de M. Gorbaciov, preşedintele U.R.S.S., la 22 decembrie 1990. Liderul sovietic garanta integritatea teritorială a R.S.S.M. numai în interiorul graniţelor U.R.S.S. şi cerea Chişinăului să abroge noua legislaţie lingvistică şi să renunţe la supremaţia legilor proprii în favoarea celor sovietice, lucruri inacceptabile pentru noua putere din Basarabia.

Se impune de precizat faptul că, în contextul „transformărilor" cu caracter separatist, au avut loc şi primele confruntări violente între forţele paramilitare transnistriene şi organele de poliţie ale R.S.S.M., pentru apărarea puterii de stat legitime din oraşul Dubăsari, soldate cu primele victime umane. Acest eveniment avea să se înscrie în şirul altor numeroase ciocniri armate între forţele de pe cele două maluri ale Nistrului, care au culminat cu declanşarea conflictului militar, din primăvara anului 1992, dintre Federaţia Rusă şi Republica Moldova.

NOTE

[1] *Patriot*, din 25 august 1989.

[2] M. Snegur, *op. cit.*, p. 580.

[3] *Ibidem,* p. 582.

[4] Abia în 1994, primul Parlament al Republicii Moldova, ales în mod democratic, a votat legea privind U.T.A. „Găgăuz-Yeri", ceea ce a fost o mare greşeală politică, întrucât era constituită în interiorul graniţelor Basarabiei o formaţiune statală pe baze etnice, cu drept de autodeterminare completă în cazul unei eventuale schimbări a statutului de independenţă a teritoriului dintre Prut şi Nistru (eventuala revenire la România – *n.n.*).

[5] M. Snegur, *op. cit.*, p. 646-647.

[6] „Obidineonâi soiuz trudovâh kolektivov".

[7] M. Snegur, *op. cit.*, p. 785.

[8] Viitorul preşedinte al Republicii Moldova, din perioada 2001-2009.

[9] M. Snegur, *op. cit.*, p. 790-791.

[10] M. Snegur, *op. cit.*, p. 820-821.

[11] *Ibidem*, p. 844.

[12] Ioan Scurtu şi colaboratorii, *op. cit.,* p. 309-311.

LIMITELE MIŞCĂRII DE RENAŞTERE NAŢIONALĂ

Rolul mişcării de redeşteptare naţională a fost esenţial în realizarea transformărilor democratice care au avut loc în Basarabia, în perioada 1989-1991, precum şi în desprinderea, chiar dacă nu totală, a acesteia de imperiul sovietic, care o subjugase timp de aproape 50 de ani.

Cu toate acestea, mişcarea de renaştere naţională a avut şi unele limite care nu i-au permis să se impună, precum cea din Ţările Baltice, ca principala forţă politică din Basarabia şi să-şi ducă la îndeplinire în totalitate programul său.

Aceste limite au fost determinate, în principal, de următorii factori:

– controlul transformărilor naţionale şi democratice de către aripa moderată, naţionalistă, a partidului comunist, care a făcut fiecare pas pe linia reformelor numai după consumarea proceselor similare din Ţările Baltice şi din Rusia, pentru a evita represaliile din partea forţelor conservatoare ale regimului sovietic de la Moscova;

– duplicitatea, lipsa de curaj şi teama de măsurile de intimidare ale Centrului manifestate de elita intelectuală a mişcării de renaştere naţională, care au făcut ca, mai ales, revendicările de ordin lingvistic şi istoric să fie realizate doar pe jumătate şi în conformitate cu interesele aripii naţionaliste a p.c.m.;

– semilegitimitatea F.P.M., conferită de rezultatele primelor alegeri libere din 1990, care nu i-au permis să obţină puterea deplină, fiind nevoit să guverneze cu un Parlament format în proporţie de 83% din comunişti, mulţi dintre aceştia regăsindu-se inclusiv în rândurile sale;

– lipsa sprijinului din partea Bisericii Ortodoxe, subordonată canonic Moscovei, care, spre deosebire de Biserica Catolică din Ţările Baltice, s-a situat pe poziţii prosovietice;

– rezistenţa dură faţă de transformările naţionale, îndeosebi faţă de cele privind legislaţia lingvistică şi simbolistica de stat, opusă de aripa conservatoare a p.c.m., „interfront" şi de populaţia rusofonă din stânga Nistrului şi Sudul Basarabiei;

– confiscarea mişcării de renaştere naţională de către un grup de tineri în frunte cu Iurie Roşca şi transformarea acesteia în partid politic (F.P.M., F.P.C.D., P.P.C.D), care a devenit, ulterior, unul dintre instrumentele aflate în mâna Moscovei, prin care aceasta a controlat, o bună perioadă de timp (până în 2005, odată cu realegerea lui Vladimir Voronin în funcţia de preşedinte – *n.n.*), evoluţia vieţii politice din Republica Moldova şi a menţinut treaz „pericolul românesc", atât pentru Transnistria, cât şi pentru populaţia rusofonă din Basarabia.

Limitele mişcării de renaştere naţională s-au manifestat, în special, în problemele identitare ale Basarabiei şi au avut, şi încă au, urmări negative şi în ziua

de astăzi, atât pentru noul stat Republica Moldova, cât şi pentru relaţiile acesteia cu România.

Repunerea în drepturi a limbii române doar pe jumătate, prin înlocuirea grafiei chirilice cu celei latine, în condiţiile păstrării glotonimului „limba moldovenească" şi apoi al statuării acestuia în prima Constituţie democratică, adoptată în 1994, nu a însemnat o reparaţie istorică sau o respectare a adevărului ştiinţific. Acelaşi lucru este valabil şi în cazul etnonimului „popor moldovenesc".

Jumătăţile de măsură luate de comuniştii naţionalişti din R.S.S. Moldovenească, cu concursul nemijlocit al moderaţilor din mişcarea de renaştere naţională, prin adoptarea legislaţiei lingvistice din 1989, au servit, şi continuă să o facă, interesele Rusiei şi ale falsificatorilor istoriei Basarabiei. Pseudoistoricii sovietici şi promotorii ideologiei moldovenismului ar fi mândri să vadă astăzi, dacă ar mai trăi, că ideile lor oculte despre populaţia majoritară din Basarabia şi limba vorbită de aceasta s-au materializat în apariţia pe harta Europei a unei noi ţări, Republica Moldova, a unui nou popor, „poporul moldovenesc", şi a unei noi limbi, „limba moldovenească", care nu au existat niciodată în istoria bătrânului continent.

Basarabia nu a fiinţat niciodată ca stat de sine stătător şi nu a avut o altă identitate naţională decât cea românească. Ca urmare, nu se poate construi o identitate naţională reală pe baza unei istorii falsificate, fabricată în laboratoarele regimului comunist totalitar sovietic.

Recunoaşterea adevăratei identităţi naţionale, respectiv româneşti, nu presupune neapărat o revenire a Basarabiei la România, ci înlăturarea unei crize identitare cu care se confruntă Republica Moldova, încă de la apariţia sa ca stat, în 1991, şi care nu va dispărea decât atunci când adevărul istoric va fi repus în drepturi.

România nu a dorit şi nu a forţat unirea cu Basarabia, după implozia imperiului sovietic, deşi are un drept istoric de necontestat asupra acestui vechi teritoriu românesc. Aceasta a lăsat ca evenimentele din stânga Prutului să se desfăşoare normal, ca şi în 1918, fără a interveni în derularea lor. De altfel, România a fost prima ţară care a recunoscut independenţa Republicii Moldova şi a chemat „...parlamentele tuturor statelor din Europa şi din lume să facă demersurile necesare pe lângă guvernele lor pentru recunoaşterea independenţei Republicii Moldova".[1]

Pe de altă parte, România nu poate admite ocultarea sau mistificarea istoriei Basarabiei, pe care le promovează şi astăzi unele forţe politice proruse din Republica Moldova, şi consideră că între cele două state româneşti pot exista relaţii sincere şi bazate pe o totală încredere numai în condiţiile respectării adevărului istoric şi ştiinţific.

NOTE

[1] Declaraţia Parlamentului României în legătură cu proclamarea independenţei Republicii Moldova, din 3 septembrie 1991 („Monitorul Oficial" al României, partea a II/a, nr. 202/4 septembrie 1991).

CAPITOLUL I –
DISPUTA DINTRE ROMÂNIA ŞI RUSIA ASUPRA BASARABIEI (REPUBLICII MOLDOVA)

Disputa dintre România şi Rusia asupra unui străvechi teritoriu românesc, Basarabia, a început după constituirea statutului modern român şi afirmarea acestuia pe plan european, odată cu obţinerea independenţei naţionale. Politica de alianţe a României la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea a urmărit recuperarea teritoriilor pierdute de poporul român în decursul istoriei, inclusiv cel dintre Prut şi Nistru, şi realizarea visului milenar al acestuia, respectiv acela al unităţii naţionale. Evenimentele din 1916/1918 au permis îndeplinirea acestui obiectiv fundamental al naţiunii noastre, România devenind pentru prima dată în istorie întregită şi împlinită.

Revenirea Basarabiei la Patria-mamă, după peste o sută de ani de ocupaţie rusească, prin voinţa politică a populaţiei româneşti majoritare din stânga Prutului, a trezit orgoliul noii puteri bolşevice de la Moscova, care, continuând politica ţaristă de expansiune, nu s-a putut împăca cu această „pierdere" teritorială. Ca urmare, între România şi Rusia sovietică a început, chiar în timpul evenimentelor din 1918, o dispută, uneori oficială, alteori subterană, asupra Basarabiei, care continuă şi astăzi. Aceasta s-a manifestat în diferite forme şi prin folosirea unor pârghii diverse, în funcţie de posibilităţile fiecărei părţi, precum şi de statutul pe care Basarabia l-a avut de la 1918 încoace. În capitolele anterioare, am urmărit evoluţia aceastei dispute în diverse perioade istorice, acum urmând să prezentăm o analiză a acestei controverse după 1991, anul în care Basarabia a devenit, pentru prima dată în istoria sa, stat independent, de sine stătător.

ROMÂNIA

Având un drept istoric incontestabil asupra Basarabiei, România a urmărit cu deosebită atenţie şi interes evoluţia evenimentelor din stânga Prutului şi, îndeosebi, mişcarea de renaştere şi redeşteptare naţională a populaţiei majoritare din această străveche provincie românească.

Regăsirea dintre Basarabia şi România s-a făcut într-o atmosferă romantică, la 6 mai 1990, prin faimoasele şi emoţionantele „poduri de flori" la principalele puncte de trecere a frontierei, care au simbolizat revederea dintre fraţii despărţiţi timp de jumătate de secol de dictatura comunistă sovietică.

După acest moment romantic, a început munca dificilă pe care o presupune construcţia unor relaţii durabile între două state independente, care, chiar dacă ambele sunt româneşti şi între ele există o complexitate de afinităţi de ordin isto-

ric, cultural, lingvistic, spiritual şi de altă natură, se află într-o zonă geostrategică râvnită intens şi în permanenţă de Rusia.

Încă de la început, România nu a intervenit în evoluţia evenimentelor din Basarabia, ci a lăsat ca lucrurile să decurgă firesc, normal, ca şi în anii 1917-1918, şi să fie o expresie a voinţei politice a populaţiei majoritare româneşti.

Deşi România nu a avut şi nu are, încă, nici în prezent o strategie naţională unitară, coerentă şi pragmatică, pe termen mediu şi lung, cu privire la Republica Moldova, în politica sa externă Basarabia a fost şi rămâne prioritatea numărul unu.

Pornind de la dreptul său istoric asupra acestei regiuni şi de la comunitatea de neam, limbă, istorie şi cultură, care leagă cele două state româneşti, România a declanşat un proces de instituţionalizare a relaţiilor speciale cu Republica Moldova, fixându-şi ca obiective strategice integrarea economică şi consolidarea spaţiului cultural şi spiritual comun.

Aceste obiective s-au bucurat de sprijin politic pe plan internaţional, fiind recepţionate ca o abordare realistă, în deplin consens cu procesele de integrare, care se desfăşurau în Europa.

În viziunea României, aceste obiective constituiau o expresie a solidarităţii românilor de pe cele două maluri ale Prutului şi puteau avea o valoare tot mai mare în conjunctura internaţională a momentului.

Mai întâi a fost reglementat cadrul juridic al relaţiilor economice dintre România şi Republica Moldova, prin semnarea unor documente importante, precum *Acordul de Comerţ Liber, Convenţia pentru evitarea dublei impuneri* şi *Acordul pentru promovarea reciprocă a investiţiilor, Acordul pentru cooperare în domeniul legislaţiei locale, Acordul de cooperare turistică* şi *Acordul pentru declanşarea construcţiei de căi ferate* (Chişinău – Iaşi), prin care se reducea povara financiară în schimburile comerciale dintre cele două state şi se ofereau pârghiile necesare pentru extinderea şi diversificarea relaţiilor bilaterale.

Acordul de Comerţ Liber[1] a contribuit la consolidarea comerţului reciproc, dar, în acelaşi timp, a relevat şi anumite tendinţe nefavorabile care au apărut în schimburile comerciale, ca urmare a decalajului dintre nivelurile dezvoltării economice a pieţelor interne, precum şi a presiunilor de ordin speculativ ale unor operatori economici din cele două state.

În vederea realizării celor două obiective strategice a fost creat un mecanism instituţionalizat şi anume cel al *Comitetelor interministeriale*[2], care organizau reuniuni periodice între oamenii politici şi specialiştii din România şi Republica Moldova, ce cuprindeau, practic, toate structurile ministeriale, dar şi alte instituţii implicate într-un fel sau altul în relaţiile cu Chişinăul.

Întrunirile Comitetelor interministeriale îşi desfăşurau lucrările de două ori pe an, alternativ, la Bucureşti şi Chişinău, şi necesitau o lungă pregătire prin contactele la nivelul factorilor de răspundere ce le precedau, al estimărilor şi elaboră-

rilor privind noile soluţii, care urmau să se aplice în diverse domenii economice de activitate concretă.

Între reuniunile Comitetelor interministeriale îşi desfăşurau activitatea grupele sectoriale de lucru mixte, prin intermediul cărora erau facilitate contactele şi întâlnirile între reprezentanţii unor ministere şi instituţii reprezentative din cele două state, care se concretizau în schimburi de idei, de experienţă, de acţiuni concrete de interes reciproc sau se încheiau înţelegeri, acorduri şi alte forme de conlucrare economică.

Grupele sectoriale de lucru mixte erau conduse de membrii celor două Comitete la nivel de secretar de stat sau de reprezentanţi ai conducerilor unor instituţii (guvernator, director general, preşedinte). Activitatea grupelor sectoriale s-a diversificat an de an, contribuind la identificarea unui număr însemnat de proiecte prioritare de conlucrare, la extinderea cadrului juridic bilateral, la activizarea contractelor interumane directe, precum şi între agenţii economici din cele două state.

În istoria acestui mecanism interguvernamental au avut loc zece reuniuni comune ale Comitetelor interministeriale, ultima desfăşurându-se la Chişinău, la 12 iulie 2001, la începutul guvernării comuniste. Fiecare reuniune s-a încheiat cu unele înţelegeri de conlucrare, consemnate în documente (protocoale) semnate la nivelul coordonatorilor celor două comitete.

Prin acest mecanism au fost identificate şi convenite o serie de proiecte importante vizând integrarea economică dintre cele două state, cum ar fi: interconectarea sistemelor energetice prin construirea liniei electrice aeriene de 400 kw Iaşi – Chişinău; construirea a două linii de transport de energie electrică de 110 kw pe distanţele Fălciu – Cantemir, Mitoc – Burlăneşti; participarea Republicii Moldova la finanţarea unităţii nr. 2 a Centralei atomo-electrice de la Cernavodă în schimbul livrării de energie pe termen lung de către România; construirea conductei de gaz natural pe direcţia Iaşi – Ungheni – Bălţi; înfiinţarea de societăţi mixte în domeniul producţiei şi comercializării produselor industriei textile, de confecţii şi încălţăminte, al exploatării şi prelucrării primare a lemnului, al produselor de sticlă şi ceramică fină, al asamblării şi comercializării autoturismelor de teren ARO; îmbunătăţirea infrastructurii în transporturi, precum şi consolidarea podurilor de la Ungheni, Lipcani, Sculeni – Sculeni şi Oancea – Cahul; conectarea transportului pe calea ferată din Republica Moldova la complexul transportului european, prin construirea unei magistrale feroviare de viteză sporită, cu ecartament european; conectarea Republicii Moldova la magistrala de fibră optică din România; înfiinţarea de societăţi mixte pentru producţia şi comercializarea produselor agricole.

Pentru accelerarea ritmului derulării proiectelor convenite din domeniul industrial, energetic, al transporturilor şi comunicaţiilor, Bucureştiul a sugerat[3] Chişinăului crearea unui *„Fond comun al României şi Republicii Moldova pentru promovarea cooperării în industrie”*, prin atragerea de resurse din partea agenţilor

economici şi prin oferirea, de către cele două Guverne, a unor facilităţi şi avantaje de natură să producă surse de finanţare. De asemenea, având în vedere ritmul destul de slab al conlucrării în domeniul agriculturii, Bucureştiul avea în vedere crearea *„Fondului special al Guvernului României, destinat creditării dezvoltării producţiei agricole din Republica Moldova”*, rambursabil anual prin produse agricole.

Din păcate, realizarea proiectelor menţionate a fost obstrucţionată, pe de o parte, de rezistenţa guvernării agrariano-intefrontiste, care, stimulată de Moscova, vedea în interesele României o ameninţare la adresa independenţei Republicii Moldova şi ca pe nişte atacuri directe contra Rusiei, iar, pe de altă parte, din lipsă de finanţare. Deşi au fost de acord cu proiectele convenite, autorităţile de la Chişinău nu au contribuit în mod premeditat la finalizarea lor prin alocări în bugetul anual, limitându-se numai la sprijinul economic oferit de România pe linie guvernamentală. Mai mult, anumite acţiuni de colaborare în domeniul prospecţiunilor geologice, antamate cu Bucureştiul în 1993, pentru zăcămintele de gaze naturale de la Enichioi şi Victorovca, au fost ulterior stopate şi concesionate unor firme americane, România fiind scoasă din afacere.

În ceea ce priveşte cel de-al doilea obiectiv, consolidarea spaţiului cultural şi spiritual comun, o pondere aparte au avut-o activităţile şi manifestările cu un vădit conţinut şi mesaj cultural, care au reuşit să menţină şi să dezvolte în Republica Moldova spiritualitatea şi reperele valorice româneşti.

În domeniile învăţământului şi ştiinţei au existat raporturi strânse de colaborare între instituţiile de profil din România şi Republica Moldova, s-au realizat o cunoaştere şi un schimb de încredere mai profunde între şcoala românească şi cea din stânga Prutului. Mii de tineri din Republica Moldova au studiat în diverse forme de învăţământ (liceal, universitar şi postuniversitar) din România, în timp ce câteva sute din ţara noastră au urmat cursurile unor facultăţi de peste Prut.

Guvernarea agrariano-interfrontistă de la Chişinău însă era conştientă de impactul „negativ” al culturii şi spiritualităţii româneşti asupra populaţiei majoritare din Republica Moldova.

Ca urmare, a încercat introducerea de criterii care să limiteze numărul în continuă creştere al elevilor, studenţilor şi doctoranzilor care urmau cursurile în România, a solicitat creşteri exagerate pentru plata cheltuielilor de retransmisie pe teritoriul Basarabiei a Programului 1 al TVR, a supus unui control drastic pătrunderea de carte şi presă românească dincolo de Prut, a tergiversat *sine die*, în ciuda angajamentelor luate la Consiliul Europei, legiferarea funcţionării Mitropoliei Basarabiei, subordonată canonic Patriarhiei Române, şi a aplicat criterii selective riguroase manifestărilor culturale şi spirituale româneşti.

În aceste condiţii, care deveneau tot mai dificile de la an la an, România a continuat să acţioneze pentru consolidarea spaţiului cultural şi spiritual comun, concentrând resursele *„Fondului la dispoziţia Guvernului României pentru relaţiile cu Republica Moldova”*, special creat pentru acest scop şi finanţat din bugetul public anual, spre realizarea acţiunilor specifice acestui domeniu.

Practica a demonstrat că mecanismul Comitetelor interministeriale s-a dovedit a fi viabil, însă nu destul de eficient, deoarece protocoalele reuniunilor comune au oferit mai mult un tablou al intenţiilor[4] de conlucrare bilaterală decât programe şi înţelegeri la nivel sectorial, cu termene concrete de realizare în practică.

Aşa se explică faptul că, în cei opt ani de funcţionare a mecanismului Comitetelor interministeriale, a fost realizat un singur obiectiv de cooperare în producţie între România şi Republica Moldova, respectiv Fabrica de ţevi sudate de la Făleşti, neputându-se îndeplini, astfel, obiectivul strategic al integrării economice dintre cele două state.

Lipsa de pragmatism de care s-a dat dovadă în timpul acela, la care s-au adăugat şi unele perioade tensionate, chiar reci, dintre relaţiile bilaterale, a făcut să persiste unele neîmpliniri, care nu erau de natură să justifice caracterul special al relaţiilor dintre cele două state româneşti.

Principala dificultate – şi cea mai importantă – cu care s-a confruntat mecanismul Comitetelor interministeriale a fost lipsa unor resurse financiare suficiente necesare realizării integrării economice şi cultural-spirituale reale dintre România şi Republica Moldova.

Fondul din bugetul public al României destinat susţinerii acestor obiective de importanţă strategică era foarte mic, având un caracter mai mult simbolic, care nu putea acoperi sprijinirea unor proiecte de anvergură.

În anul 1997, de exemplu, volumul fondului special a fost de 5 miliarde lei, iar pentru 1998 s-a prevăzut o sumă de 10 miliarde lei, în timp ce realizarea proiectelor convenite de instituţii şi ministere, incluse în protocoalele reuniunilor comune, presupunea fonduri care depăşeau cel puţin de 10 ori valoarea alocată.

România şi-a propus obiective prea ambiţioase, fără a avea puterea economică comparabilă, de exemplu, cu cea a Germaniei Federale, care să suporte costurile enorme ale integrării economice şi cultural-spirituale cu Republica Moldova.

În cele din urmă, mecanismul Comitetelor interministeriale s-a dovedit a fi tot atât de romantic ca şi „podurile de flori", acesta găsindu-şi sfârşitul odată cu restauraţia comunistă sovietică în Republica Moldova, care s-a produs în anul 2001.

Până la restauraţia comunistă între România şi Republica Moldova a existat un dialog politic permanent, contactele la toate nivelurile ducând la clarificarea obiectivelor strategice ale politicii externe ale celor două state, în contextul evoluţiei relaţiilor interstatale şi general europene, contribuind la depăşirea unor perioade de „răceală" temporară în raporturile bilaterale.

Evoluţia sinuoasă a relaţiilor dintre România şi Republica Moldova şi politizarea excesivă a acestora de către ambele părţi au făcut ca în raporturile dintre cele două state româneşti să se acumuleze mai multe probleme sensibile, care nu şi-au găsit o rezolvare nici până în ziua de astăzi. Dintre acestea, le amintim pe

cele mai importante: *Tratatul politic de bază*[5], *Acordul privind frontiera dintre cele două state* şi *Acordul în materie de cetăţenie*.

Acestea reprezintă, de fapt, şi singurele *„paranteze pătrate"*[6] dintre relaţiile bilaterale, după expresia lui Andrei Stratan, actualul Ministru al Afacerilor Externe şi Integrării Europene al Republicii Moldova.

În relaţiile cu Republica Moldova, România a pierdut alte trei atuuri importante – intelectualitatea, Biserica şi şcoala. Principalii factori de animare a spiritului naţional şi de afirmare a adevăratei identităţi, acestea traversează de o bună bucată de timp o perioadă dificilă, datorită sfidării, prigoanei, marginalizării şi discreditării de către regimul comunist restaurat.

Intelectualitatea, aflată în derută şi divizată, şi-a diminuat activismul, după stingerea mişcării de renaştere naţională, transmiţând pasivitatea ei şi populaţiei.

La rândul ei, Biserica este fragmentată şi măcinată de lupte interne acute, ceea ce i-a slăbit forţa în lupta pentru redeşteptarea naţională.

Concomitent, învăţământul este puternic politizat, puterea comunistă întreprinzând o serie de măsuri pentru deconectarea acestuia de la sistemul educaţional românesc şi pentru conferirea unui caracter „moldovenesc", neştiinţific, disciplinelor umaniste de bază, îndeosebi „Istoriei Românilor", care a fost scoasă din programa de învăţământ şi înlocuită cu „Istoria integrată a Moldovei", în corespondenţă cu prevederile preambulului şi art. 13 din noua Constituţie.

O analiză realistă a perioadei trecute de la proclamarea independenţei Republicii Moldova evidenţiază faptul că în abordarea relaţiilor cu aceasta s-au perpetuat şi unele carenţe, determinate de cunoaşterea superficială a realităţilor din Basarabia şi de tratarea preponderent emoţională a relaţiilor româno-române, clasa politică şi, chiar, societatea românească în ansamblul ei repetând o serie de erori din perioada interbelică prin:

– politizarea în exces, în România, a „problemei Basarabiei" şi practicarea exportului de ideologie partizană.

Partidele politice importante din România au fost şi sunt încă preocupate, mai ales, de stabilirea de relaţii cu formaţiuni de aceeaşi orientare din Republica Moldova, alimentând controversele şi diferendele dintre componentele spectrului politic din stânga Prutului şi, prin aceasta, determinând acţiunea neunitară a forţelor proromâneşti;

– neglijarea psihologiei complexe a unei populaţii care, deşi foloseşte în comunicarea intimă limba română, se consideră, în proporţie de masă, de etnie „moldovenească", rezultat al puternicei propagande sovietice şi al procesului de rusificare la care a fost supusă timp de peste cincizeci de ani de regimul totalitar comunist;

– tratarea inegală şi incoerentă a „problemei Basarabiei" şi a românilor care trăiesc între Prut şi Nistru, subiectul unităţii spiritualităţii româneşti fiind abordat mai cu seamă în campaniile electorale, ca armă de luptă politică;

– acceptarea ideii facile că dreptul istoric şi comunitatea spirituală vor produce de la sine, mai devreme sau mai târziu, integrarea celor două state româneşti, fără întreprinderea de acţiuni hotărâte şi bine coordonate în direcţia apropierii şi creării unei dependenţe reale a Republicii Moldova de Patria-mamă;

– lipsa unor evaluări complexe şi cât mai corecte asupra intereselor în zonă ale Rusiei, în principal, precum şi ale Ucrainei, necunoaşterea mecanismelor şi pârghiilor folosite de acestea pentru conservarea influenţei pe care o exercită asupra clasei politice de la Chişinău, în scopul perpetuării actualei situaţii şi al menţinerii Republicii Moldova în sfera de influenţă a spaţiului politico-economic panslav;

– crearea statului independent „moldovenesc" a atras după sine apariţia unei clase politice locale care nutreşte ambiţii de afirmare şi autonomizare.

– rusofilii şi românofobii îşi apără cu îndârjire statutul şi orice demers care vizează limitarea sau pierderea independenţei Republicii Moldova este perceput ca un atac direct la noua lor condiţie;

– România, marcată ea însăşi de dificultăţile economice ale tranziţiei, nu a putut fi atractivă, până acum, pentru această clasă politică şi, deocamdată, nu reprezintă un model pentru marea masă a cetăţenilor Republicii Moldova;

– aderarea României la structurile europene şi euroatlantice, benefică pentru populaţia românească din actualele graniţe ale ţării, a creat bariere suplimentare în calea contactelor interumane, culturale şi de altă natură între românii de pe ambele maluri ale Prutului, Republica Moldova rămânând în afara frontierei estice a Uniunii Europene;

– cultura românească nu a fost repusă în drepturi şi nu sunt semne că îşi va reocupa prea curând locul firesc în societatea basarabeană; din contră, în timpul restauraţiei comuniste se remarcă o revigorare deosebit de agresivă a elementului cultural rusesc, îndeosebi prin multiplicarea mass-mediei şi a cărţii de limbă rusă.

NOTE

[1] Intrat în vigoare la 1 ianuarie 1995.

[2] Comitetul interministerial pentru relaţiile României cu Republica Moldova a fost înfiinţat la 23 ianuarie 1992, prin Hotărârea de Guvern nr. 28, fiind condus de Ministrul Afacerilor Externe, care devenea preşedintele acestuia.

Chişinăul a constituit un organism similar – Comitetul pentru relaţiile Republicii Moldova cu România – la 20 iunie 1993 şi era coordonat de un viceprim-ministru al Guvernului.

[3] La reuniunea comună a Comitetelor interministeriale din cele două state, care a avut loc, la Chişinău, la 24 aprilie 1996.

[4] Marian Enache; Dorin Cimpoeşu, *op. cit.,* p. 228-248.

[5] „Tratatul de Parteneriat Privilegiat şi Cooperare dintre România şi Republica Moldova" a fost parafat, la Chişinău, la 28 aprilie 2000, de către foştii miniştri de externe, Petre Roman şi Nicolae Tăbăcaru. După nouă ani, acesta încă nu a fost semnat de şefii de stat şi ratificat de către cele două parlamente pentru a putea intra în vigoare.

[6] Agenţia *Interlic*, din 22 ianuarie 2009.

RUSIA

Spre deosebire de România, Rusia a avut şi are o strategie bine definită vizavi de Republica Moldova, al cărei scop fundamental este menţinerea acesteia, utilizând toate căile posibile, inclusiv cele de natură militară, în sfera sa de influenţă.

Acest lucru rezultă, în primul rând, din faptul că, după anexarea din 1940, regimul totalitar comunist a creat pe teritoriul Basarabiei un stat unional sovietic, cu numele de R.S.S. Moldovenească (R.S.S.M.), schimbându-i statutul de gubernie pe care aceasta l-a avut în perioada ţaristă. Chipurile, s-a aplicat principiul dreptului popoarelor la autodeterminare, dar în cadrul imperiului sovietic.

În al doilea rând, timp de cincizeci de ani, în laboratoarele Moscovei s-a experimentat crearea unei noi identităţi, alta decât cea istoric-românească, pentru populaţia majoritară din noul stat sovietic. Pseudoistoriografia de stat a fundamentat sintagmele „popor moldovenesc" şi „limba moldovenească" atribuite populaţiei româneşti majoritare dintre Prut şi Nistru, contrare adevărului istoric şi ştiinţific.

După care, pentru a pune în aplicare noua ideologie, liderii comunişti au dus o amplă politică de rusificare în Basarabia şi de modificare a structurii demografice, prin înfometare şi deportarea în Siberia a sute de mii de persoane de origine română şi dislocarea în stânga Prutului a unor populaţii rusofone de pe cuprinsul imperiului sovietic.

Având în vedere precedentul istoric din 1918 şi perspectiva, mai apropiată sau mai îndepărtată, a unor schimbări politice în regiune, strategii de la Moscova au făcut unele modificări teritoriale, „cedând" Ucrainei unele părţi din Sudul Basarabiei şi Nordul Bucovinei, pentru a complica situaţia şi a împiedica o eventuală revenire a acestora la Patria-mamă.

Din aceleaşi considerente, la care se adaugă o politică deliberată rezultată din neîncrederea regimului sovietic în populaţia românească din Basarabia, peste 35% din potenţialul industrial al R.S.S.M. a fost concentrat în Transnistria, care reprezintă circa 11% din teritoriul Republicii Moldova.[1] Cele mai renumite fabrici şi uzine comuniste de subordonare unională au fost construite în oraşele Tiraspol, Tighina şi Râbniţa de pe malul stâng al Nistrului, care au devenit şi cele mai industrializate din republică. În acestea lucrau cu preponderenţă specialişti şi muncitori aduşi din alte regiuni ale U.R.S.S.

De asemenea, tot în Transnistria a fost dislocată Armata a 14-a rusă şi a fost creat un arsenal militar uriaş, de peste 400.000 de tone de armament şi muniţii.

Chiar şi în condiţiile regimului sovietic, Transnistria juca în cadrul R.S.S.M., în mod mascat, rolul republicii separatiste, creată de U.R.S.S. în 1924 şi cunoscută sub numele de R.A.S.S.M. Din acest motiv, pe valul amplei mişcări de renaştere şi redeşteptare naţională din Basarabia, Moscovei i-a fost foarte simplu să declanşeze acţiunile secesioniste din stânga Nistrului, deoarece avea la îndemână toate pârghiile create anterior.

Transnistria a reprezentat şi va continua mult timp să fie principalul instrument de şantaj exercitat de Rusia asupra Republicii Moldova şi de menţinere a acesteia în sfera sa de influenţă. Raţiunea pentru care a fost creată această formaţiune statală separatistă, ca de altfel şi celelalte din spaţiul ex-sovietic, a fost foarte evident reflectată de conflictul militar declanşat de Moscova, în primăvara anului 1992, împotriva Republicii Moldova, iar mai recent, de războiul ruso-georgian, din luna august 2008, având ca subiect Osetia de Sud.

Pe de altă parte, perpetuarea unui conflict „îngheţat", precum şi a prezenţei ilegale a unei armate străine pe teritoriul său sunt factori care împiedică Republica Moldova să acceadă în Uniunea Europeană şi NATO, unde ar regăsi România şi unde îi este şi locul, în situaţia în care şi forţele politice de la Chişinău ar dori cu adevărat acest lucru.

Pe lângă Transnistria, Rusia mai dispune şi de alte pârghii importante, prin intermediul cărora încorsetează Republica Moldova şi nu o lasă să se desprindă din îmbrăţişarea sa sufocantă.

Acestea sunt:

– resursele de energie;

Republica Moldova este dependentă aproape 100% de resursele de energie electrică, gaze şi alţi combustibili pe care le importă din Rusia. Chişinăul a avut, după 1991, precum şi în prezent, datorii uriaşe pentru furnizarea gazului rusesc, de ordinul sutelor de milioane de dolari S.U.A.. Presiunile şi ameninţările permanente cu sistarea livrărilor de gaze au determinat Guvernul Republicii Moldova să încheie, în 1996, un acord cu „Gazprom" în condiţii foarte dezavantajoase. Pe baza acestuia, compania rusă a intrat, ulterior, în proprietatea întregii reţele de conducte magistrale de gaze care traversează teritoriul Republicii Moldova, a obţinut pachetul majoritar de acţiuni de la compania „Moldovagaz", de la Centrala electrică de la Cuciurgani, precum şi de la unele întreprinderi de stat din domenii vitale ale economiei naţionale.

Situaţia creată reprezintă un grav pericol pentru securitatea energetică, economică şi chiar politică a Republicii Moldova, ştiut fiind faptul că Rusia nu ezită să folosească pârghia energetică ca instrument politic pentru a-şi promova interesele în relaţiile cu fostele republici sovietice (vezi, spre exemplu, cazul Ucrainei – *n.n.*).

– piaţa de desfacere;

Rusia reprezintă pentru Republica Moldova principala piaţă de desfacere a mărfurilor sale, îndeosebi a produselor agroalimentare şi viticole, care nu corespund standardelor europene. De altfel, şi în această privinţă economia Republicii Moldova este dependentă de piaţa rusească, Rusia fiind principalul său partener în schimburile comerciale externe.

Cunoscând acest lucru, Moscova nu s-a sfiit ca, în anumite momente tensionate dintre relaţiile bilaterale, să folosească şi această pârghie, stopând, de exemplu, importurile de vinuri moldoveneşti, pentru a „convinge" Chişinăul să-şi adapteze poziţia potrivit intereselor Rusiei.

– monitorizarea vieţii politice din Republica Moldova;

Rusia dispune de un potenţial uman apreciabil în Republica Moldova, care îi permite să controleze viaţa politică de la Chişinău şi să o direcţioneze spre realizarea obiectivelor sale strategice în spaţiul dintre Prut şi Nistru, lucru reliefat de evoluţiile politice interne din 1988 şi până în prezent, tratate în această lucrare.

Acest potenţial uman este format din marea parte a „politicienilor" din Republica Moldova, constituită din eşalonul al doilea al fostei nomenclaturi comuniste şi comsomoliste, care are vederi proruse, legături şi interese strânse cu diverse cercuri politice şi de afaceri de la Moscova. La aceasta se adaugă „coloana a cincea rusă", formată din alogenii rusofoni, care reprezintă aprox. 35% din populaţia Republicii Moldova.

Aşa se explică faptul că, de la primele alegeri cvasidemocratice din 1990 şi până în 2009, exceptând o scurtă perioadă a anilor 1998-1999, când la putere s-a aflat o coaliţie de centru-dreapta proromânească şi proeuropeană, Republica Moldova a fost condusă numai de guvernări de orientare prorusă.

Alte pârghii folosite de Rusia pentru a ţine Basarabia departe de România sunt: asocierea Republicii Moldova la structurile C.S.I., care perpetuează starea de vasalitate a acesteia faţă de Kremlin; creşterea investiţiilor ruseşti în economia din stânga Prutului, care au atins valoarea de 1,5 miliarde dolari S.U.A.[2], în anul 2008, în comparaţie cu cele româneşti care sunt ca şi inexistente; ponderea Rusiei în economia Republicii Moldova de circa 87%, în timp ce a României e de doar 6-7%; subordonarea canonică a Mitropoliei Moldovei faţă de Patriarhia Rusă; multiplele legături interumane cu spaţiul ex-sovietic ale unei mari părţi a populaţiei (educaţie, familii mixte sau interese economice) şi altele.

NOTE

[1] Mircea, Snegur, *op. cit.,* p. 424-425.

[2] Agenţia „Moldpres", din 16 decembrie 2008.

CAPITOLUL II –
GUVERNĂRILE POLITICE DIN ISTORIA RECENTĂ A BASARABIEI
(MAI 1990 – IULIE 2009)

În scurta istorie a Republicii Moldova, la conducerea acesteia s-au aflat următoarele guvernări politice: guvernarea neocomunist-frontistă, guvernarea agrariano-interfrontistă, guvernarea de centru-dreapta şi guvernarea comunistă.

2.1. **PUTEREA NEOCOMUNIST-FRONTISTĂ (MAI 1990 – FEBRUARIE 1994)**

Aceasta a rezultat în urma primelor alegeri pe bază alternativă, organizate în condiţiile unui regim totalitar comunist, care au avut loc între 25 februarie şi 10 martie 1990, în urma cărora în noul Soviet Suprem al R.S.S. Moldovenească s-au constituit şase grupuri parlamentare: a agrarienilor – „Viaţa Satului”, a democraţilor – F.P.M., a independenţilor, a transnistrienilor – „Sovietskaia Moldavia”, a comuniştilor şi a găgăuzilor – „Budjac”. După validarea noilor alegeri, P. Pascari, ultimul preşedinte al Consiliului de Miniştri sovietic, şi-a prezentat demisia.[1]

Întrucât niciunul dintre grupurile politice menţionate mai sus nu a obţinut majoritatea parlamentară necesară, Mircea Snegur, sprijinit de agrarieni, care aveau cel mai mare număr de mandate, a acceptat şi susţinerea sa de către F.P.M. pentru a fi reales în calitate de preşedinte al Sovietului Suprem. Ca urmare, la 25 mai 1990, când s-a pus problema desemnării unui nou prim-ministru, agrarienii, în frunte cu Mircea Snegur, l-au ales pe Mircea Druc, sprijinit de F.P.M.

Parteneriatul politic dintre agrarieni şi frontişti a fost de scurtă durată datorită concepţiilor diametral opuse privind curentele de dezvoltare a Republicii Moldova. F.P.M. se pronunţa pentru o integrare culturală, spirituală, economică, politică şi socială cu România, lucru inacceptabil pentru agrarieni şi celelalte grupuri de interese neocomuniste proruse, care opuneau o rezistenţă puternică la transformările democratice, urmărind să-şi recâştige poziţiile pierdute sub tăvălugul mişcării de renaştere naţională.

Drept consecinţă directă, Guvernul Mircea Druc a fost demis, în mod anticonstituţional, la 22 mai 1991 şi înlocuit cu un cabinet de tehnocraţi, condus de Valeriu Muravschi, lipsit de un sprijin parlamentar consistent. F.P.M. a intrat în opoziţie faţă de regimul criptocomunist de la Chişinău şi a luat hotărârea să boicoteze alegerile prezidenţiale din 8 decembrie 1991.

Pe de altă parte, opţiunea unionistă înscrisă în Programul F.P.M., aprobat de cel de-al III-lea Congres al acestuia, ţinut la 15-16 februarie 1992, a produs delimitări inclusiv în interiorul acestuia, linia moderată, reprezentată de marii scriitori şi oameni de cultură basarabeni, părăsind rândurile partidului şi creând, în 1993, o nouă formaţiune politică, cunoscută sub numele de Congresul Intelectualilor.

Divergenţele apărute între cele două ramuri ale F.P.M. au fost abil stimulate de cercurile neocomuniste proruse, precum şi de către serviciile specializate aflate în solda Moscovei, ceea ce a dus la destrămarea mişcării de renaştere naţională, la slăbirea puterii ei şi la apariţia în locul acesteia a numeroase partide şi altor formaţiuni social-politice. Preluarea conducerii Frontului de către o echipă de tineri, în frunte cu Iurie Roşca, cu o poziţie radicală privind opţiunea unionistă nu a făcut altceva decât, pe de o parte, să ducă la părăsirea rândurilor acestuia de către marii scriitori, care au fost adevăraţii lideri ai mişcării de renaştere naţională, iar pe de altă parte, să menţină treaz „pericolul românesc", care a stimulat tendinţele separatiste ale rusofonilor din Basarabia. Ulterior, F.P.M. a avut o evoluţie politică foarte sinuoasă, care a fost marcată de contribuţia sa esenţială la destrămarea guvernării de centru-dreapta proeuropene (1998-1999) şi la netezirea drumului pentru revenirea la putere a comuniştilor în anul 2001, pentru ca, mai apoi, să devină partenerul politic al regimului comunist restaurat, cunoscut ca duşmanul de moarte al mişcării de renaştere naţională din Basarabia. Sub conducerea de neînlocuit a lui Iurie Roşca, ales preşedinte pentru prima dată în 1992, Frontul joacă în Republica Moldova rolul pe care l-a avut P.R.M. în România, vizavi de iredentiştii unguri, respectiv acela de a menţine treaz „pericolul românesc" pentru Basarabia, servind astfel intereselor Rusiei.

După înlăturarea de la conducere a F.P.M., guvernarea criptocomunistă şi-a consolidat puterea pe plan intern prin întărirea instituţiei prezidenţiale, în urma alegerilor din 8 decembrie 1991, forţarea demisiei, la 4 februarie 1993, a 4 membri ai Prezidiului Parlamentului, printre care se aflau Alexandru Moşanu şi Ion Hadârcă, reprezentanţi de frunte ai fostei mişcări de renaştere naţională, iar pe plan extern şi-a asigurat sprijinul din partea Rusiei, prin semnarea de către preşedintele Mircea Snegur a Protocolului de înfiinţare a C.S.I.[2]

În paralel, a avut loc şi o delimitare a puterii neocomuniste faţă de România, mai ales după ce Mircea Snegur a atacat imnul „Deşteaptă-te române!", în şedinţa Guvernului din 18 septembrie 1991, şi a făcut o Declaraţie ostilă la adresa României, la 24 decembrie 1992, în legătură cu reactivarea Mitropoliei Autonome a Basarabiei şi intrarea acesteia sub jurisdicţia canonică a Patriarhiei Române.

În perioada acestei guvernări, a fost declanşat conflictul armat de către Rusia împotriva Republicii Moldova, fost stat unional sovietic, care a avut ca obiectiv principal apărarea Transnistriei, o entitate statală separatistă, creată de Moscova în mod artificial, în scopul menţinerii Basarabiei în sfera de influenţă rusă.[3]

Pe plan intern, în timpul acestei guvernări a avut loc o dezvoltare a fenomenului politic al multipartidismului, pe eşichier făcându-şi apariţia[4], pe lângă cele existente, noi partide şi formaţiuni social-politice, astfel: Congresul Intelectualilor, Partidul Republican, Partidul Democrat al Muncii, Partidul Popular al Găgăuzilor, Alianţa Ţăranilor Liberi, Partidul Naţional Liberal, Partidul Reformei,

Alianţa Civică, Convenţia Liberală şi Partidul Democrat Agrar. Apariţia unora dintre acestea a fost stimulată de către declanşarea campaniei pentru alegerile parlamentare anticipate, programate pentru 27 februarie 1994. Procesul de constituire şi delimitare programatică a acestora s-a accentuat în strânsă legătură cu evoluţia situaţiei politice interne, democratizarea societăţii, edificarea statului de drept şi tranziţia la economia de piaţă. La 1 noiembrie 1993, erau înregistrate la Ministerul Justiţiei 26 de partide şi organizaţii social-politice.

Din punct de vedere economic, Republica Moldova era confruntată cu fenomenele de criză ale economiei planificate, care au determinat reducerea producţiei materiale, dezechilibrarea balanţei de plăţi, înrăutăţirea situaţiei sociale şi sporirea rapidă a şomajului latent, declanşarea proceselor inflaţioniste, creşterea continuă a preţurilor, scăderea veniturilor reale şi a nivelului de trai al populaţiei. Depresiunea economică a fost însoţită şi de o puternică criză energetică, declanşată datorită măsurilor de presiune economică practicate de Federaţia Rusă în raporturile cu Republica Moldova, în special după votul negativ al Parlamentului de la Chişinău, din 4 august 1993, când deputaţii au respins ratificarea Tratatului C.S.I. de al Alma-Ata.

În ceea ce priveşte promovarea reformelor economice, s-au făcut paşi timizi, deşi s-a elaborat, în acest sens, un Program guvernamental de transformări sistematice în economie, sprijinit de F.M.I. şi de alte organisme financiar-economice internaţionale.

O reuşită a fost considerată reforma monetară, realizată pe baza introducerii monedei naţionale, leul moldovenesc, începând cu luna noiembrie 1993, în urma căreia s-au creat condiţiile necesare pentru realizarea politicii creditare, precum şi pentru asigurarea unor măsuri antiinflaţioniste. Reforma financiară a fost privită şi ca o acţiune de manifestare a suveranităţii naţionale şi de consolidare a independenţei Republicii Moldova, atât faţă de Rusia, cât şi faţă de România.

La capitolul realizări economice, conducerea Republicii Moldova includea şi menţinerea relaţiilor tradiţionale cu fostele republici unionale. Semnarea documentelor privind crearea Uniunii Economice[5] a C.S.I. era calificată drept o politică bine gândită, menită să ducă la redresarea economiei naţionale, în condiţiile inexistenţei unor soluţii alternative româneşti sau vest-europene viabile şi atrăgătoare.

Politica externă a Republicii Moldova a cunoscut, în această perioadă, o anumită amploare, atât în ceea ce priveşte extinderea relaţiilor diplomatice, cât şi a contactelor politice la nivel înalt.

Au fost stabilite, pentru prima dată, relaţii diplomatice cu următoarele ţări: Singapore, Kuwait, Cehia, Indonezia, Ciad, Panama, Argentina, Malaiezia, Guatemala, Chile, Siria, Sudan, Liban, Nepal, Brazilia, Bangladesh, Zambia, Nicaragua, Portugalia, Bosnia-Herţegovina şi Slovacia.

Contactele politice la nivel înalt ale preşedintelui ţării, primului ministru şi conducerii Parlamentului au inclus doar trei vizite în ţări ale Europei şi Asiei şi mai multe vizite la Moscova şi în spaţiul C.S.I. Cu prilejul acestor vizite, au fost încheiate tratate politice de bază cu Franţa (29 ianuarie 1993), India (16 martie 1993) şi Turkmenistan (19 martie 1993).

NOTE

[1] La 24 mai 1990.

[2] Alma-Ata, 21 decembrie 1991.

[3] Acţiunile militare împotriva Republicii Moldova au fost declanşate la 3 martie 1992, cu sprijinul Armatei a 14-a Ruse, şi s-au încheiat prin semnarea, la 21 iulie 1992, prin semnarea unei Convenţii de armistiţiu de către preşedinţii Boris Elţin şi Mircea Snegur. Conflictul nu şi-a găsit o soluţie politică nici după şaptesprezece ani de la declanşarea lui.

[4] „Ţara”, nr. 37(159), 14 septembrie 1993.

[5] La 24 septembrie 1993, preşedintele Mircea Snegur şi premierul Andrei Sangheli au semnat Tratatul privind crearea Uniunii Economice a C.S.I.

2.2. GUVERNAREA AGRARIANO-INTERFRONTISTĂ (FEBRUARIE 1994 – MARTIE 1998)

CONTEXTUL POLITIC INTERN

Viaţa internă din Republica Moldova, în această perioadă, a cunoscut o evoluţie deosebit de interesantă în plan politic.

Aceasta a debutat cu primele alegeri parlamentare libere din istoria recentă a Basarabiei, care au avut loc la 27 februarie 1994.

În cursa electorală s-au angajat 13 partide şi alianţe electorale din totalul celor 26 înregistrate, multe dintre ele apărute pe scena politică în anii 1992-1993, precum şi 20 de candidaţi independenţi[1].

Obiectivele platformelor electorale ale acestora au vizat, în principal, stabilitatea Republicii Moldova, strategia reformelor, urgenţa adoptării primei Constituţii democratice, soluţionarea problemelor litigioase (transnistriană şi găgăuză), lupta contra crimei organizate şi a economiei subterane. O carte folosită intens în lupta pentru putere de către forţele politice de stânga şi cele ale rusofonilor (Partidul Democrat Agrar din Moldova – P.D.A.M., Partidul Socialist din Moldova – P.S.M. şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo" – M.U.-E.), pentru a acumula capital electoral, a fost cea a moldovenismului primitiv şi agresiv. Escaladarea acestuia a dus la creşterea deosebită a sentimentelor românofobe[2] şi la o deteriorare gravă a relaţiilor Republicii Moldova cu România.

Alegerile au adus la crearea primului Parlament al Republicii Moldova. Patru formaţiuni politice şi alianţe electorale au reuşit să depăşească pragul electoral de 4%. Acestea au fost: P.D.A.M. – 43,18% (56 de mandate); P.S.M. şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo" – 22% (28 de mandate); Blocul Ţăranilor şi Intelectualilor (B.Ţ.I.) – 9,21% (11 mandate) şi Alianţa Frontului Popular Creştin-Democrat (A.F.P.C.D.) – 7,53% (9 mandate).

Preluarea puterii de către coaliţia partidelor neocomuniste şi rusofone (P.D.A.M. şi P.S.M. – M.U.-E), fără doctrină sau cu doctrine criptocomuniste, a făcut ca Republica Moldova să se particularizeze printr-o inconsecvenţă şi chiar prin rezistenţă în promovarea reformelor economice, precum şi prin temporizarea şi încetinirea proceselor democratice.

Având drept scop principal consolidarea poziţiilor sale la toate nivelurile administraţiei de stat, coaliţia politică agrariano-socialistă a luat măsuri radicale de „curăţire” a tuturor structurilor centrale şi locale de elementele mişcării de renaştere naţională sau de orientare proromânească. Marginalizarea promotorilor acestei mişcări, controlul sever exercitat asupra mijloacelor de informare în masă, suportul material precar acordat culturii, învăţământului şi domeniului social arată faptul că regimul instaurat la 27 februarie 1994 avea un caracter autoritar, antinaţional.

Guvernarea agrariano-interfrontistă a trecut, apoi, la revizuirea integrală a realizărilor din perioada de avânt a mişcării de renaştere şi eliberare naţională, procedând la: anihilarea legislaţiei privind folosirea limbilor pe teritoriul ţării, readucând în prim-plan limba rusă ca limbă de comunicare interetnică; adoptarea unui nou Imn de stat, „Limba noastră”, pe versuri de Alexei Mateevici, în locul lui „Deşteaptă-te, române!”; revederea legislaţiei cu privire la victimele regimului totalitar comunist de ocupaţie, reabilitând partidul comunist şi ideologia sa nocivă, care a reapărut[3] pe scena politică; sărbătorirea celei de-a doua ocupaţii sovietice a Basarabiei, din 24 august 1944; ratificarea tuturor documentelor de aderare a Republicii Moldova la structurile C.S.I.

În noua sa componenţă, cu o majoritate agrariano-socialistă, care deţinea 84 de mandate din totalul de 104, Parlamentul a adoptat, la 29 iulie 1994, noua şi prima **Constituţie democratică a Republicii Moldova**, prin care, urmărindu-se să se dea o altă identitate, decât cea românească, Basarabiei, au fost legiferate tezele staliniste false despre apartenenţa etnică şi lingvistică a populaţiei majoritare dintre Prut şi Nistru, prin statuarea în Legea fundamentală a sintagmelor „limba moldovenească” şi „popor moldovenesc”, contrare adevărului ştiinţific şi istoric.

În ceea ce priveşte ramurile puterii, majoritatea agrariano-interfrontistă a impus în Republica Moldova, prin noua Constituţie, **un regim politic semiprezidenţial**. Instituţia prezidenţială fusese croită pe corpul hibrid al unei Legi fundamentale de sorginte totalitară, care a suferit mai multe modificări şi completări de natură democratică. Primul preşedinte, Mircea Snegur, ales de Sovietul Suprem al R.S.S. Moldovenească, la 3 septembrie 1990, considerat întemeietorul instituţiei prezidenţiale la Est de Prut, a încercat să transforme tânărul stat într-o republică prezidenţială. În acest sens, luând exemplul unor şefi de state suverane foste unionale, între care şi Boris Elţin[4], a cerut Sovietului Suprem să adopte „Legea privind alegerile preşedintelui Republicii Moldova”[5] şi să organizeze scrutinul prezidenţial. Potrivit noii legi, şeful statului era ales pe baza votului universal şi pe un termen de 5 ani. Grupurile parlamentare neocomuniste şi filoruse (agrarieni-foşti preşedinţi de colhozuri şi sovhozuri, nomenclaturişti de rangul al doilea şi rusofoni transnistrieni şi găgăuzi) au sprijinit propunerea lui Mircea Snegur, văzând în acesta o bună posibilitate de întărire a propriilor poziţii în detrimentul celor ale forţelor mişcării de renaştere naţională. Alegerile au avut loc la 8 de-

cembrie 1991, candidatura lui M. Snegur fiind fără alternativă. Acesta a câştigat scrutinul cu 98,18% din voturile valabil exprimate. Astfel s-a încheiat procesul de constituire a primei republici prezidenţiale din istoria Basarabiei.

După alegerile parlamentare din 27 februarie 1994, aceiaşi parteneri politici ai lui M. Snegur, considerându-l pe acesta vinovat de unele concesii făcute mişcării de renaştere naţională în anii 1989-1992 şi dorind să-şi întărească propriile poziţii în stat, au decis să restrângă puterile preşedintelui prin noua Constituţie, deposedându-l de o mare parte din prerogativele pe care le-a avut anterior şi rezervându-i un rol simbolic. Ca urmare, în ultimii doi ani ai mandatului său, regimul semiprezidenţial i-a conferit şefului statului un statut marginal în procesul decizional politic, cu atribuţii mai largi în domeniile politicii externe şi de reprezentare.

Noua postură în care a fost pus preşedintele a determinat o deteriorare rapidă a raporturilor instituţiei prezidenţiale cu Parlamentul şi Executivul, generând puternice confruntări şi rivalităţi, care aveau să domine viaţa politică internă timp de peste doi ani.[6]

Ca emanaţie a primei Constituţii democratice, a fost înfiinţată, în primăvara anului 1995, **Curtea Constituţională (C.C.)**. Abilitată de Legea fundamentală ca „unica autoritate de jurisdicţie constituţională" (art. 134, punctul 1), apariţia C.C. a fost salutată de opinia publică şi forţele politice din Republica Moldova, precum şi de organismele internaţionale specializate, care au văzut în aceasta întărirea statului democratic, de drept, creşterea încrederii în supremaţia legii şi ireversibilitatea cursului ales de noul stat dintre Prut şi Nistru.

Structura C.C. (art. 136) include 6 judecători, numiţi pentru un mandat de 6 ani de către Parlament, Preşedinţie şi Consiliul Suprem al Magistraturii. Preşedintele acesteia este ales, prin vot secret, de către judecătorii Curţii. Numărul par de judecători a produs confuzie şi suspiciune, iar votul decisiv al preşedintelui a fost interpretat ca un lucru nedrept vizavi de independenţa şi egalitatea tuturor judecătorilor Curţii în materie procedural-jurisdicţională.

Independenţa şi imparţialitatea C.C. sunt asigurate prin statutul de inamovibilitate al judecătorilor săi pe toată durata mandatului (art. 137).

Încă de la înfiinţare, au apărut unele aspecte cu implicaţii negative asupra activităţii de control constituţional a C.C., care erau reminiscenţe al unor mentalităţi învechite, legate de neîncrederea în justiţie, de menţinerea birocraţiei şi tendinţa acesteia de a monopoliza luarea deciziilor, de existenţa aşa-zisului stat paternalist şi altele. Au fost mai frecvente cazurile de scepticism ale politicienilor faţă de primatul autorităţii C.C. în raporturile cu Parlamentul şi dezinteresul majorităţii parlamentare şi, uneori, al puterii executive faţă de unele decizii ale acesteia. În ceea ce priveşte suspiciunea, aceasta rezulta din faptul că unii politicieni, neacceptând întâietatea jurisdicţională a Curţii, continuau să creadă că judecătorii ei puteau fi influenţaţi de autorităţile publice care i-au numit.[7]

În afara acestor dificultăţi inerente perioadei de construcţie a statului de drept, activitatea C.C. a înregistrat un volum apreciabil. Numai în perioada 1995-1996, C.C. a examinat 64 de sesizări, dintre care 47 de examinări privind constituţionalitatea unor legi, decrete prezidenţiale, hotărâri ale Parlamentului şi ale Guvernului, 7 interpretări ale Constituţiei, 2 iniţiative legislative, la care s-au adăugat cele privind Codul funciar, confirmarea şi validarea rezultatelor alegerilor prezidenţiale şi altele.[8]

Pe plan economico-social, Republica Moldova nu a cunoscut o redresare a situaţiei faţă de perioada precedentă. Fenomenele de criză din 1993 s-au adâncit şi mai mult, înregistrându-se o reducere şi mai pronunţată a producţiei materiale, însoţită de menţinerea unei balanţe de plăţi dezechilibrate, de înrăutăţire a situaţiei pe piaţa muncii şi sporirea şomajului, de creşterea continuă a preţurilor, de scăderea accentuată a veniturilor reale şi a standardului de viaţă al populaţiei.

Rezultatele activităţii economice a Guvernului Andrei Sangheli, instalat după alegerile din 27 februarie 1994, au fost dezastruoase. Produsul intern brut s-a redus cu 30% faţă de 1993, ajungându-se la nivelul anului 1969.

Situaţia din sfera socială era deosebit de gravă: pensia medie abia acoperea 20% din bugetul minim de consum, iar veniturile reale ale populaţiei s-au micşorat cu 66%. Această situaţie foarte grea a fost agravată şi mai mult de calamităţile naturale din iarna şi vara anului 1994.[9]

Programul de reforme, cu toate că a fost completat în cadrul legislativ, a cunoscut o evoluţie lentă, determinată de specificul şi mentalităţile locale, precum şi de acţiunea guvernanţilor agrariano-interfrontişti de consolidare a pârghiilor de putere. Mult întârziată a fost şi Reforma agrară, care, practic, prin suspendarea unor articole-cheie din Codul funciar, a fost blocată în 1994.

Criza energetică s-a perpetuat, Republica Moldova, dependentă 100% de importurile din Rusia, neputând să-şi asigure resursele de energie necesare, deşi Parlamentul a ratificat toate documentele de integrare deplină în structurile C.S.I. Revelator, în acest sens, a fost faptul că, pentru prima dată, conducerea de la Chişinău a apelat la soluţii alternative, importând petrol din Iran şi cărbune din Polonia, în vederea acoperirii necesarului de resurse energetice pentru economia naţională şi nevoile populaţiei.

Singurele realizări economice au fost menţinerea unei rate scăzute a inflaţiei şi stabilitatea monedei naţionale, obţinute cu preţul unor costuri sociale foarte ridicate (întârzieri la plata salariilor şi a pensiilor de câte opt luni pe an) şi al creşterii datoriei externe.

NOTE

[1] „Sfatul Ţării”, anul IV, nr. 7. 12 februarie 1994.

[2] La aceasta a contribuit, într-o foarte mare măsură, Congresul „Casa noastră – Republica Moldova”, din 5 februarie 1994, patronat de preşedintele M. Snegur, lansarea lucrării

pseudoştiinţifice „Moldovenii în istorie”, semnată cu pseudonimul P. P. Moldovan, precum şi înfiinţarea aşa-zisei Mişcări patriotice „Pro-Moldova”.

[3] La sfârşitul anului 1993, fiind reabilitat, în urma demisiei forţate a echipei proromâneşti de la conducerea Parlamentului şi aducerii în fruntea acestuia a lui Petru Lucinschi. Acesta a fost reînregistrat la Ministerul Justiţiei, la 8 aprilie 1994, sub denumirea de Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (P.C.R.M.).

[4] Ales preşedinte al Federaţiei Ruse în urma alegerilor din 12 iulie 1991.

[5] Legea a fost adoptată la 10 septembrie 1991 şi promulgată la 18 septembrie acelaşi an.

[6] Până la următoarele alegeri prezidenţiale, care au avut loc la 1 decembrie 1996.

[7] *Pământ şi oameni*, anul III, nr. 18 (130), 29 aprilie 1995; *Plugarul*, anul I, nr. 5, 25 noiembrie 1995.

[8] *Arena politicii*, anul I, nr. 6, decembrie 1996.

[9] *Pământ şi oameni*, anul II, nr. 46(93), 17 august 1994.

CONFLICTUL DINTRE INSTITUŢIILE PUTERII

Primii germeni ai unei crize instituţionale au apărut după restrângerea atribuţiilor şi împuternicirilor şefului statului de către majoritatea parlamentară agrariano-interfrontistă, odată cu adoptarea noii Constituţii, cât şi, ulterior, prin emiterea altor acte normative, care au dus la marginalizarea politică a lui M. Snegur.

Şeful statului a declanşat lupta politică împotriva adversarilor săi, premierul Andrei Sangheli şi preşedintele Parlamentului, Petru Lucinschi, apelând, mai întâi, la unul dintre obiectivele mişcării de renaştere naţională, respectiv recunoaşterea caracterului românesc al limbii vorbite în stânga Prutului, folosindu-se de greva generală[1], declanşată, la 18 martie 1995, de cadrele didactice şi studenţii din Chişinău. Această manevră a lui M. Snegur, concretizată într-o iniţiativă legislativă proprie de revizuire a articolelor 13 şi 118 din Constituţie, a eşuat, având drept urmare o activizare a moldovenismului şi o recrudescenţă a campaniei de românofobie în Basarabia.

Lipsa unor rezultate palpabile în utilizarea problemei limbii ca armă de luptă politică cu oponenţii săi l-a determinat pe M. Snegur să recurgă la noi forme de acţiune îndreptate contra acestora.

Propunându-şi să slăbească unitatea coaliţiei de guvernământ şi să determine o schimbare a raportului de forţe în Parlament, M. Snegur a părăsit rândurile P.D.A.M., trăgând după el şi zece deputaţi aparţinând majorităţii parlamentare.[2]

Divorţul său politic de partidul de guvernământ, deşi a fost motivat de politica hegemonistă, antidemocratică şi de stopare a reformei promovate de P.D.A.M., a avut o pronunţată semnificaţie politică, fiind subordonat intereselor electorale ale şefului statului.

Evoluţia ulterioară a evenimentelor a confirmat că preşedintele M. Snegur, pierzând sprijinul politic al agrarienilor, a simţit nevoia creării unei forţe politice proprii, care să-l susţină în cursa pentru un nou mandat de şef al statului. Ca urmare, pe scena politică din Republica Moldova a apărut un nou partid, Partidul Renaşterii şi Concilierii din Moldova (P.R.C.M.), al cărui lider era însuşi Mircea Snegur.

Noua situaţie creată a contribuit într-o mai mare măsură la adâncirea disensiunilor dintre instituţiile puterii – Preşedinţie – Guvern – Parlament –, conducând la transformarea conflictului latent existent între acestea într-o luptă deschisă.

În acutizarea luptei politice şi a oficializării crizei puterii de la Chişinău, un rol deosebit l-a jucat mesajul[3] scriitorului Ion Druţă, aflat în solda Moscovei, pe care l-a adresat preşedintelui M. Snegur, cerându-i demisia, ca preţ pentru asigurarea stabilităţii politice interne şi a păcii sociale. Faptul este cu atât mai important, cu cât mesajul venea de la un mare romancier român, stabilit la Moscova, care dezvăluia poziţia Rusiei faţă de evoluţia evenimentelor politice interne din Republica Moldova şi alegerea făcută de Federaţia Rusă pentru viitoarea conducere politică de la Chişinău, care nu era deloc favorabilă lui M. Snegur.

Acest conflict deschis şi direct între instituţiile puterii, implicit între liderii acestora, a monopolizat viaţa politică în următoarea perioadă şi a cunoscut noi forme de manifestare, mai complexe şi amplificate[4], pe măsura apropierii datei alegerilor prezidenţiale şi a startului în cursa electorală pentru un nou mandat de şef al statului.

NOTE

[1] „Ecoul Chişinăului”, nr. 26, 5 iulie 1995.

[2] Agenţia „Moldpres”, 21 iulie 1995.

[3] „Plugarul”, anul I, nr. 8, 23 decembrie 1995.

[4] Pentru mai multe detalii vezi Marian Enache, Dorin Cimpoeşu, *Misiune diplomatică în Republica Moldova, 1993-1997*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, p. 103-111.

PRIMELE ALEGERI PREZIDENŢIALE DEMOCRATICE

Alegerile prezidenţiale din 17 noiembrie 1996, primele desfăşurate într-un cadru legislativ democratic, cu toate imperfecţiunile sale, şi într-un sistem politic pluripartidist, au avut loc pe fondul unor dispute politice înverşunate între ramurile de vârf ale puterii.[1]

Campania electorală a consemnat dezvoltarea a trei curente. Primul, de unitate a partidelor de dreapta, în vederea formării unei largi mişcări şi a susţinerii unui candidat unic, în persoana preşedintelui în exerciţiu, M. Snegur. Iniţial, acesta

a fost sprijinit de P.R.C.M., al cărui lider era, fiind apoi susţinut de o largă coaliţie electorală, cunoscută sub numele de Mişcarea Civică „Pro-Snegur", formată din 18 partide politice, asociaţii şi organizaţii neguvernamentale. Bazele acestei mişcări au fost puse de Frontul Popular Creştin Democrat (F.P.C.D.), care, la 22 iulie 1996, a încheiat un „Acord de parteneriat politic" cu Alianţa Forţelor Democratice (A.F.D.), în care intrau marea majoritate a partidelor de dreapta şi de centru-dreapta, exceptând Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.), condus de Valeriu Matei.

Al doilea curent, al forţelor de stânga şi extrema stângă, a fost marcat de o fragmentare a stângii radicale, datorită jocurilor de culise interne, precum şi apariţiei mai multor candidaţi concurenţi: Petru Lucinschi, preşedintele Parlamentului; Andrei Sangheli, prim-ministru; şi Vladimir Voronin, prim-secretar al Partidului Comuniştilor (P.C.R.M.).

Al treilea trend a fost cel al inflaţiei de candidaţi independenţi, proveniţi atât de pe partea stângă, cât şi de pe partea dreaptă a eşichierului politic, reprezentând o tactică a *staff*-ului lui Petru Lucinschi, menită a atomiza electoratul, în scopul diminuării şanselor principalului său contracandidat M. Snegur.

Comisia Electorală Centrală a înregistrat 9 candidaţi[2] pentru postul de preşedinte, însă lupta strânsă s-a dat între deţinătorii celor trei funcţii de stat: Mircea Snegur, preşedinte; Petru Lucinschi, preşedintele Parlamentului; Andrei Sangheli, prim-ministru.

Discursurile electorale ale celor 3 candidaţi principali s-au axat, îndeosebi, pe atuurile şi dezavantajele pe care le aveau fiecare dintre ei.

În demersul său electoral, Mircea Snegur a adoptat elemente din platformele noilor săi aliaţi: dezastrul economic produs de guvernarea agrariano-socialistă, de care se delimitase în 1995, corupţia cabinetului Sangheli, tonul anticomunist, apărarea valorilor naţionale (limbă, Biserică etc.). Snegur nu a reuşit să devină destul de credibil în proaspăta sa poziţie de lider al dreptei, fiindu-i contestată această nouă calitate, atât de partenerii săi politici, cât şi de adversari. Aceştia din urmă au exploatat duplicitatea sa politică (alianţa cu F.P.C.D. – *n.n.*), „răspunderea" pentru declanşarea conflictului armat din 1992 cu Transnistria, organizarea Congresului „Casa noastră – Republica Moldova" şi declaraţiile privind intenţia de a introduce regimul prezidenţial în Republica Moldova.

Petru Lucinschi a exploatat foarte inteligent relaţiile sale cu unele personalităţi importante de la Moscova[3], printre care premierul Viktor Cernomârdin, preşedintele Dumei de Stat, Ghenadi Selezniov, preşedintele Consiliului Federaţiei, Egor Stroev şi patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse Alexei al II-lea, obţinând avantaje semnificative. Mesajul electoral al lui Lucinschi a avut o pronunţată orientare social-democrată, bazată pe opţiunea reformatoare, realizarea consensului civic şi interetnic, stoparea declinului economic, reglementarea conflictului transnistrian. Cu toate acestea, lui Petru Lucinschi i s-a reproşat trecutul său politic, punându-i-se eticheta de „om al Moscovei", ceea ce nu putea fi negat.

Participarea primului-ministru Andrei Sangheli în cursa electorală a fost, în primul rând, o chestiune de ambiţie personală, acesta neavând disponibilităţile unui competitor versat în politică. Apoi, aceasta a fost motivată de siguranţa pe care i-a dat-o sprijinul coaliţiei agrariano-interfrontiste. Discursul său electoral, susţinut în cadrul numeroaselor „vizite de lucru" efectuate în teritoriu, a fost structurat pe întreg arsenalul de elemente ale propagandei moldovenismului: combaterea unionismului, orientarea fermă spre Rusia, recunoaşterea realităţilor existente în stânga Nistrului, legalizarea statutului limbii ruse ca limbă oficială în Republica Moldova, bararea drumului politicilor naţionalist-extremiste (trimitere la F.P.C.D.), poziţia declarată antiromânească şi altele.

Protagoniştii alegerilor, Mircea Snegur şi Petru Lucinschi, au obţinut 38,75% şi, respectiv, 27,66% din voturile valabil exprimate. Rezultatele primului tur al alegerilor au produs şi unele surprize, între care scoaterea din cursă a primului-ministru, A, Sangheli, care a obţinut doar 9,5% din voturi, şi ascensiunea semnificativă a liderului comunist, Vladimir Voronin, cu 10,2%.

Primul tur a confirmat tactica electorală reuşită a lui P. Lucinschi. Pentru acesta, turul al doilea şi câştigarea alegerilor s-au dovedit o simplă formalitate, deoarece a beneficiat de voturile tuturor contracandidaţilor lui M. Snegur din primul tur. Desfăşurat, la 1 decembrie 1996, turul al doilea a fost câştigat de P. Lucinschi cu 54, 02% din voturile exprimate, devenind cel de-al doilea preşedinte al Republicii Moldova.

NOTE

[1] *Ibidem*, p. 112-115.

[2] „Arena politicii", anul I, nr. 5, noiembrie 1996.

[3] „Arena politicii", anul I, nr. 4, octombrie 1996.

GUVERNAREA AGRARIANO-INTERFRONTISTĂ LA ÎNCEPUTUL MANDATULUI LUI PETRU LUCINSCHI

În conformitate cu înţelegerea convenită între Andrei Sangheli şi Petru Lucinschi înaintea alegerilor prezidenţiale, premierul şi-a prezentat demisia după câştigarea scrutinului de către fostul preşedinte al Parlamentului.

În postul de prim-ministru rămas vacant, preşedintele nou ales l-a numit, a doua zi după învestitura sa, respectiv la 16 ianuarie 1997, pe Ion Ciubuc, fost şef al Curţii de Conturi.

Consultările pentru formarea Guvernului Ciubuc s-au dovedit a fi deosebit de dificile[1], deoarece coaliţia agrariano-interfrontistă, deşi era slăbită în urma numeroaselor sciziuni interne, a făcut eforturi disperate pentru a-şi menţine poziţiile

importante în structurile puterii. Pe de altă parte, lipsa unui sprijin parlamentar l-a determinat pe premierul desemnat să accepte ca aproximativ 70% dintre miniştrii guvernului Sangheli să fie reconfirmaţi în funcţii. În „noua" componenţă a cabinetului, Petru Lucinschi a reuşit să impună câţiva dintre oamenii săi de încredere: Nicolae Cernomaz, Ministru de Stat, Ghenadie Ciobanu, Ministrul Culturii, Mihai Magdei, Ministrul Sănătăţii, Valeriu Pasat, Ministrul Apărării, şi Tudor Botnaru, Ministrul Securităţii Naţionale, toţi de orientare prorusă.

La 24 ianuarie 1997, Guvernul Ciubuc şi Programul său de activitate au primit votul de încredere al unui număr de 74 de deputaţi din totalul de 104. Programul de guvernare avea la bază, în principal, obiectivele din platforma electorală a lui Petru Lucinschi: lichidarea marilor restanţe la plata salariilor şi a pensiilor, perfecţionarea mecanismului de asigurări şi protecţia socială a populaţiei, optimizarea cheltuielilor bugetare, efectuarea reformei în domeniul social etc. În alocuţiunea şefului statului la ceremonia de depunere a jurământului de către membrii noului Guvern, acesta sublinia că „sarcina de bază a Programului va fi accelerarea reformelor", iar „scopul final (...) crearea economiei de piaţă autentice social-orientate şi asigurarea bunăstării poporului".[2]

Cabinetul Ion Ciubuc a fost unul de sacrificiu, având în vedere timpul scurt până la alegerile parlamentare din martie 1998. În plus, acesta trebuia să-şi desfăşoare activitatea în climatul deosebit de tensionat dintre majoritatea parlamentară şi preşedinte, prima obstrucţionând adoptarea unor proiecte de lege vitale, cum ar fi demonopolizarea şi privatizarea sistemului energetic, preţul normativ al pământului, reforma administrativ-teritorială şi altele.

Disputa dintre Parlament şi Preşedinte a continuat pe tot parcursul anului 1997. Majoritatea agrariano-interfrontistă a reuşit, după pierderea postului de prim-ministru, să obţină adjudecarea poziţiei de şef al Legislativului, prin alegerea lui Dumitru Moţpan în funcţia de preşedinte, la 5 martie 1997. Mergând pe aceeaşi linie, deputaţii agrarieni şi interfrontişti l-au înlăturat din postul de vicepreşedinte al Parlamentului şi pe prorusul Dumitru Diacov, susţinut de şeful statului.[3]

Vara anului 1997 a fost foarte fierbinte, deoarece partidele, mişcările social-politice şi alte forţe au început pregătirile pentru viitoarele alegeri parlamentare. Începând din toamnă, s-a intrat în febra alegerilor. Primul care a luat iniţiativa de apropiere a momentului declanşării cursei electorale a fost preşedintele Petru Lucinschi, care, la 19 noiembrie 1997, a semnat decretul prin care stabilea data alegerilor parlamentare pentru 22 martie 1998. La 10 decembrie, acesta a promulgat şi noul Cod electoral, în conformitate cu care alegerile urmau să fie organizate după sistemul proporţional, pe liste de partid.[4]

Dintre realizările primului an de guvernare, sub mandatul lui Petru Lucinschi, menţionăm: adoptarea Legii cu privire la vânzarea-cumpărarea pământului, sub presiunea organismelor financiare internaţionale (F.M.I. şi B.M.), punându-se bazele incipiente ale pieţei funciare; realizarea, pentru prima dată, a bugetului la

capitolul venituri, ceea ce a permis lichidarea în mare parte a restanţelor la salarii şi pensii; stagnarea declinului economic şi o creştere modestă de 1,35%; micşorarea deficitului bugetar; reducerea ratei inflaţiei până la 11,2%; stabilirea salariului mediu pe economie pe anul 1997 la 246 lei moldoveneşti.

NOTE

[1] „Arena politicii", anul II, ianuarie 1997.
[2] „Ecoul Chişinăului", nr. 4 (103), 24 ianuarie 1997.
[3] „Momentul", 29 martie 1997.
[4] „Libertatea", nr. 49 (98), 31 decembrie 1997.

ALEGERILE LOCALE DIN APRILIE 1995

La 16 aprilie 1995 s-au desfăşurat primele alegeri libere locale din scurta istorie a Republicii Moldova, reprezentând, după scrutinul parlamentar din februarie 1994, al doilea pas important pe calea constituirii statului democratic, de drept.

Alegerile au avut menirea de a consacra pluripartidismul la nivel local şi de a redimensiona administraţia publică potrivit principiilor descentralizării şi autonomiei locale, prevăzute de prima Constituţie (art. 109) democratică.

În conformitate cu „Legea cu privire la alegerile locale", adoptată la 7 decembrie 1994, scrutinul a avut la bază sistemul de reprezentare proporţională, pe listă, la distribuirea mandatelor.

Alegerile locale au avut o particularitate distinctă, dată de presiunea şi interesele P.D.A.M., aflat la guvernare, de a-şi conserva structurile teritoriale corporative şi de a acapara puterea şi la nivel local. Pachetul de legi privind administraţia publică locală, adoptat de Parlament, menţinea o structură administrativă învechită, greoaie şi supradimensionată, de tip sovietic, care nu permitea realizarea principiului constituţional al autonomiei locale.

Comisia Electorală Centrală a înregistrat 8 partide politice şi blocuri electorale[1], în următoarea ordine:

1. Alianţa Forţelor Democratice (A.F.D.), constituită din formaţiunile social-politice de orientare democratică de dreapta, proromâneşti, exceptând F.P.C.D., care a boicotat alegerile.
2. Partidul Comuniştilor (P.C.R.M.).
3. Partidul Social-Democrat din Moldova (P.S.D.M.).
4. Blocul electoral al Partidului Socialist din Moldova (P.S.M.) şi al Mişcării „Unitate-Edinstvo" (M.U.-E.).
5. Partidul Renaşterii Economice din Moldova (P.R.E.M.).

6. Liga Naţională a Tineretului (L.N.T.).
7. Asociaţia Femeilor din Moldova (A.F.M.).
8. Partidul Democrat Agrar din Moldova (P.D.A.M.).
9. Candidaţi independenţi.

Scrutinul s-a desfăşurat în două tururi, în unele localităţi alegerile fiind repetate.

Repartizarea mandatelor[2], în procente, arăta următoarea configuraţie politică a administraţiei publice locale:

1. P.D.A.M. – 50,95%
2. A.F.D. – 19,97%
3. P.C.R.M. – 16,32%
4. P.S.M. şi M.U.-E. – 6,50%
5. P.S.D.M. – 3,09%
6. A.F.M. – 0,71%
7. P.R.E.M. – 0,16%
8. L.N.T. – 0,08%
9. Candidaţi independenţi – 2,22%

Scrutinul local a reliefat faptul că forţele democratice de dreapta, pro-româneşti, unite într-o alianţă, pot obţine rezultate bune, electoratul acestora fiind mai stabil la sate şi mai slab în oraşe. Totodată acestea au arătat că Partidul Comuniştilor a revenit în viaţa politică într-o manieră spectaculoasă, care anunţa o continuă ascensiune în detrimentul celorlalte partide de stânga, precum şi faptul că, la un an de la preluarea puterii, agrarienii se menţineau încă bine şi şi-au consolidat poziţia în teritoriu.

NOTE

[1] *Pământ şi oameni*, anul III, nr. 18 (130), 29 aprilie 1995.
[2] Agenţia „Moldpres”, 16 mai 1995.

REZOLVAREA PROBLEMEI GĂGĂUZE

În problema găgăuză, majoritatea parlamentară agrariano-interfrontistă prorusă a găsit o rezolvare prin adoptarea, la 23 decembrie 1994, a „Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei (UTA Găgăuz-Yeri)”[1], elaborată în conformitate cu art. 111 din prima Constituţie democratică a Republicii Moldova.

Contrar declaraţiilor repetate ale conducerii politice cu privire la menţinerea şi apărarea integrităţii teritoriale a ţării, documentul în cauză, cu putere de

lege organică, a legiferat constituirea unei autorităţi teritoriale autonome pe baze etnice, cu atribute statale, ceea ce contravine standardelor europene în problematica drepturilor minorităţilor naţionale. Legalizarea Găgăuziei reprezintă un precedent deosebit de riscant, atât pentru integritatea teritorială a Republicii Moldova, văzut şi din perspectiva acordării unui statut cel puţin similar şi Transnistriei, cât şi pentru alte state din Europa, inclusiv pentru România, care se confruntă cu puternice tendinţe de autonomizare din partea minorităţilor, în special a celei maghiare, situate pe teritoriile lor.

Procesul de organizare a noii entităţi statale autonome s-a desfăşurat în prima jumătate a anului 1995. Astfel, la 28 mai 1995, au fost organizate primele alegeri legale şi democratice în UTA Găgăuz-Yeri.

Cei aproximativ 107.000 de cetăţeni cu drept de vot din cele 30 de localităţi ale UTA trebuiau să aleagă, pe un termen de 4 ani, *bashkan*-ul (guvernatorul) regiunii şi pe cei 35 de deputaţi ai Adunării Populare, organul legislativ local.[2]

Guvernatorul este, din oficiu, membru al Guvernului Republicii Moldova, confirmat printr-un decret prezidenţial. Acesta poate fi destituit cu votul a 2/3 din numărul deputaţilor aleşi, în cazul nerespectării Constituţiei Republicii Moldova, al legii de organizare a UTA, a deciziilor Adunării Populare, precum şi în situaţii în care comite o infracţiune gravă.

Scrutinul electoral a avut două tururi. Pentru funcţia de guvernator au concurat 4 candidaţi: Ştefan Topal, preşedintele în funcţie al fostei republici separatiste găgăuze, proclamată la 19 august 1990; Mihail Kendighelean, preşedinte în funcţie al sovietului suprem al fostei republici separatiste găgăuze; Gheorghe Tabunşcic, fost prim-secretar al comitetului raional al p.c.m., şi Dimitri Croitor, preşedinte al executivului raional Ciadâr-Lunga.

Platformele electorale ale celor 4 candidaţi au fost aproape identice, axându-se, în principal, pe: „autodeterminarea etnică a găgăuzilor în cazul schimbării statutului Republicii Moldova” (trimitere la o eventuală unire cu România – *n.n.*), menţinerea colhozurilor şi conservarea „sectorului de stat” în economie.

În realitate, lupta electorală s-a limitat la eliminarea din viaţa politică a celor doi lideri separatişti radicali, Ştefan Topal şi Mihail Kendighelean, care au stimulat conflictul dintre Comrat şi Chişinău ani la rând în coordonare cu Tiraspolul şi Moscova, creând numeroase dificultăţi autorităţilor Republicii Moldova.

Gheorghe Tabunşcic, sprijinit de P.D.A.M., a reuşit să-l învingă, în turul al doilea, pe Mihail Kendighelean, niciunul dintre exponenţii fostului regim separatist nereuşind să intre în noile organe reprezentative ale autonomiei găgăuze.

Locurile pentru Adunarea Populară au fost împărţite între următoarele formaţiuni politice: Partidul găgăuz „Vatan” – 11 mandate; P.C.R.M. – 8 mandate; P.D.A.M. – 4 mandate; diferite colective de muncă – 7 mandate; candidaţi independenţi – 5 mandate.

Alegerile au pus capăt unei perioade de 5 ani de confruntări politice şi instabilitate, populaţia găgăuză şi noua clasă politică a autonomiei fiind mulţumite de generosul stat juridic special care li s-a oferit de guvernarea agrariano-interfrontistă prorusă.

NOTE

[1] „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, anul I, nr. 5, decembrie 1994.

[2] „Agenţia Moldpres", 21 mai 1995.

CHESTIUNEA TRANSNISTRIEI

În procesul de reglementare politică a conflictului dintre Republica Moldova şi Transnistria, în perioada guvernării agrariano-interfrontiste, s-au înregistrat progrese modeste. Acestea au constat, în primul rând, în semnarea, la Tiraspol, la 28 aprilie 1994, a unei Declaraţii comune[1], în care ambele părţi îşi exprimau dorinţa de rezolvare a problemei în cadrul unui stat integru din punct de vedere teritorial. Al doilea moment l-a constituit formarea grupurilor de experţi ai Chişinăului şi Tiraspolului şi începerea negocierilor în vederea elaborării unui statut juridic special pentru Transnistria.[2]

O importanţă deosebită pentru crearea condiţiilor necesare rezolvării pe cale politică a diferendului a avut-o încheierea tratativelor privind statutul juridic, termenele şi modalităţile de retragere a Armatei a 14-a ruse, care s-au finalizat prin semnarea, la 21 octombrie 1994, a Acordului moldo-rus. În legătură cu acesta, s-a înregistrat tactica Moscovei de tergiversare *à la long* a ratificării documentului respectiv de către Duma de Stat rusă, ceea ce a împiedicat intrarea acestuia în vigoare şi trecerea efectivă la organizarea măsurilor de retragere a armatei Federaţiei Ruse, staţionată ilegal pe teritoriul Republicii Moldova.

În cadrul aceleiaşi tactici a Moscovei, s-a constatat că punerea în aplicare a prevederilor Acordului era condiţionată de acordarea unui statut juridic special Transnistriei. Această capcană diplomatică în care a căzut Republica Moldova permite Moscovei să realizeze unele jocuri politice cu concursul Tiraspolului, menite să amâne *sine die* adoptarea statutului juridic revendicat de către separatiştii transnistrieni şi, implicit, a retragerii Armatei a 14-a, ceea ce se întâmplă de aproape 15 ani.

Deşi condiţiile create în 1994 deschideau o perspectivă promiţătoare, evoluţia evenimentelor din anul 1995 a arătat că entuziasmul şi aprecierile iniţiale ale liderilor de la Chişinău au fost în totalitate rupte de realitatea politică şi geostrategică din zonă. Rusia nu a urmărit decât să complice şi mai mult lucrurile şi

să tergiverseze reglementarea problemei transnistriene. În faţa presiunii externe, exercitată de O.S.C.E. şi S.U.A., Moscova a acceptat doar retragerea Comandamentului Armatei a 14-a şi schimbarea denumirii acesteia în Grupul Operativ de Trupe Ruse (G.O.T.R.). La rândul său, Tiraspolul, monitorizat în permanenţă de Moscova, a obstrucţionat negocierile privind elaborarea statutului juridic special, emiţând pretenţii maximaliste inacceptabile pentru Chişinău.

În ultimele două luni ale anului 1995, Duma de Stat a luat hotărârea[3] de a-i recomanda preşedintelui Boris Elţin să declare în mod oficial (tacit acest lucru era subînţeles – *n.n.*) Transnistria zonă de interes strategic deosebit pentru Rusia, iar alegerile pentru aceeaşi Dumă, din 17 decembrie, au fost câştigate de forţele comuniste şi naţionalist-şovine, care sprijină regimul de la Tiraspol.

Pe acest fond, au avut loc, la 24 decembrie 1995, alegerile[4] pentru sovietul suprem şi referendumul de adoptare a noii „constituţii" a Transnistriei şi de aderare a „republicii moldoveneşti nistrene" (r.m.n.) la C.S.I. Noua „lege fundamentală", adoptată cu o largă majoritate, stipulează că r.m.n. este un stat independent şi suveran, ceea ce însemna că viitoarele negocieri cu Chişinăul urmau să se poarte de pe picior de egalitate, ca între doi parteneri cu aceleaşi drepturi.

În noua situaţie creată, Republica Moldova se vedea nevoită fie să se mulţumească cu o suveranitate limitată asupra întregului său teritoriu, mereu condiţionată de Rusia, prin intermediul Tiraspolului, fie să accepte raporturi confederative cu Transnistria, ca preţ al păstrării aşa-zisei sale integrităţi teritoriale şi a stabilităţii interne.

Nici anul 1996 nu a adus noutăţi deosebite în avansarea negocierilor vizând reglementarea definitivă a conflictului transnistrian.

Liderii de la Chişinău şi Tiraspol au avut mai multe întâlniri succesive[5], în cadrul cărora nu s-au depăşit divergenţele dintre punctele de vedere ale celor două părţi referitoare la statutul juridic al Transnistriei.

Totuşi acestea s-au materializat în semnarea mai multor acorduri referitoare la relaţiile reciproce între sistemele monetare, la cooperarea camerelor de comerţ şi industrie, precum şi la repararea podurilor de pe Nistru, distruse în timpul conflictului militar din 1992.

În perioada 6-8 mai 1996, a avut loc cea de-a 11-a rundă de tratative între delegaţiile Republicii Moldova şi Federaţiei Ruse pe probleme militare, care nu s-a finalizat prin convenirea vreunor înţelegeri în materie.

Cu toate că la reuniunea la nivel înalt a C.S.I., din 16-17 mai 1996, de la Moscova, Boris Elţin a declarat public că se pronunţă pentru independenţa şi integritatea teritorială a Republicii Moldova, Duma de Stat a adoptat, la 14 noiembrie 1996, o hotărâre prin care „Transnistria a fost declarată zonă de interes strategic deosebit a Rusiei" şi a recomandat preşedintelui rus să nu retragă trupele de pe teritoriul Republicii Moldova.

În Transnistria au fost organizate, la 22 decembrie 1996, aşa-zise alegeri prezidenţiale, care l-au reconfirmat pe Igor Smirnov[6] în calitate de „preşedinte" al r.m.n. Autorităţile de la Chişinău au reacţionat formal, declarând că „aceste alegeri nu vor avea şi nici nu pot să aibă efecte politice juridice".

Cel mai important eveniment al anului 1997 în raporturile dintre Chişinău şi Tiraspol a fost semnarea[7], la Moscova, la 8 mai, a „Memorandumului privind bazele normalizării relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria" şi a „Declaraţiei comune a părţilor garante" (Rusia, Ucraina şi O.S.C.E.), prin care se recunoştea integritatea teritorială a Republicii Moldova. Acceptarea acestui document de către Chişinău a devenit posibilă numai după vizita ministrului de externe rus, Evgheni Primakov, în Republica Moldova şi completarea textului iniţial al Memorandumului cu articolul 11 care prevede că „Părţile îşi dezvoltă relaţiile în cadrul unui stat comun (unic) în frontierele R.S.S. Moldoveneşti din ianuarie 1990".

Memorandumul conţine o serie de stipulări care dau posibilitatea Transnistriei să se manifeste ca o entitate federativă şi să dispună de dreptul de „participare la promovarea politicii externe" şi la „menţiunea contactelor (externe proprii – *n.n.*) în domeniile economic, tehnico-ştiinţific şi cultural".

Evenimentul de la 8 mai 1997 a fost privit de toate părţile interesate ca un prim pas important în reglementarea definitivă a conflictului transnistrian. Evoluţiile ulterioare însă aveau să infirme aceste aşteptări.

Relaţiile dintre cele două părţi s-au menţinut tensionate şi au cunoscut o înrăutăţire continuă, pe măsura apropierii datei alegerilor parlamentare (22 martie 1998) din Republica Moldova.

Această situaţie a culminat cu „Declaraţia de recunoaştere a statalităţii Transnistriei", dată publicităţii de liderii separatişti, la 17 februarie 1998. În Declaraţie se preciza că Tiraspolul vede construcţia raporturilor cu Chişinăul doar în cadrul unei federaţii a două state de sine stătătoare, sens în care este percepută sintagma „stat comun" din textul Memorandumului. Noţiunea de „stat comun", strecurată de abilul Ministru de Externe rus în art. 11 al documentului respectiv, anunţa, de fapt, viitoarele planuri „Primakov" şi „Kozak", lansate de Moscova, privind federalizarea Republicii Moldova.

NOTE

[1] Agenţia „Moldpres", 28 aprilie 1994.
[2] AMAE, Problema 210/1997, Republica Moldova, dosar, Situaţia din Transnistria, f. 1-87.
[3] „Plugarul", anul I, nr. 9, 30 decembrie 1995.
[4] Agenţia „Moldpres", 29 decembrie 1995.
[5] La 7 februarie, 11 martie, 8 aprilie, 24 aprilie şi 14 mai.
[6] Acesta se află la al 5-lea mandat, în prezent.
[7] „Arena politicii", anul II, nr. 10, iunie 1997.

INSTITUŢIONALIZAREA MOLDOVENISMULUI CA POLITICĂ DE STAT

Impunerea moldovenismului ca ideologie de stat a cunoscut mai multe perioade şi acest lucru s-a făcut concomitent cu procesul de desprindere a Basarabiei de imperiul sovietic şi formarea noului stat Republica Moldova.

Prima etapă s-a desfăşurat între anii 1989 şi 1994 şi a fost marcată de confruntarea permanentă între adepţii ideologiei moldovenismului, reprezentaţi de nomenclatura comunistă, educată, formată şi îndoctrinată la şcoala propagandei sovietice, şi cei ai românismului, al căror port-drapel a fost mişcarea de renaştere naţională, condusă de intelectualitate, cea mai înaltă conştiinţă a societăţii. Aşa-zisele elite politice comuniste, văzându-şi ameninţate poziţiile şi speriate de amploarea curentului renaşterii, care impunea o identitate reală, naturală şi firească populaţiei majoritare şi noii entităţi statale rezultate din implozia imperiului sovietic, au apelat la o ideologie falsă, creată în laboratoarele Moscovei, pe care o aveau la îndemână, gata pregătită, declanşând o ofensivă puternică împotriva realizărilor naţionale, obţinute şi aşa cu jumătate de măsură sub presiunea enormă a mişcării de renaştere naţională.

Cea de-a doua etapă, încadrată în timp între anii 1994 şi 1998, a coincis cu momentul în care forţele agrariano-interfrontiste proruse, care şi-au însuşit această ideologie nocivă, au preluat puterea de stat, iar reprezentanţii lor majoritari în noul Parlament au început lucrul la elaborarea primei Constituţii democratice a Republicii Moldova.

Ideologii moldovenismului, printre care Artiom Lazarev, Vasile Stati, Valeriu Senic şi alţii, ajunşi în Parlament în calitate de deputaţi, au făcut ca dezbaterile în jurul tezelor principale ale acestei ideologii (sintagmele „popor moldovenesc" şi „limba moldovenească") să fie deosebit de dure şi disputate. Cu toate că textul noii Constituţii stipulează în articolul 5(2) că „nicio ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului", Preambulul acesteia şi articolul 13(1) fixează şi consacră noţiunile definitorii ale moldovenismului („popor moldovenesc" şi „limba moldovenească"), ridicându-l astfel la rangul de politică de stat.

Importanţa anului 1994 pentru instituţionalizarea moldovenismului ca politică de stat este apreciată în mod relevant de politologii Valeriu Moşneaga şi Gheorghe Rusnac[1]. Potrivit lor, „... anul 1994 se caracterizează prin consolidarea pe mai departe a poziţiilor statului independent moldovenesc. Prin rezultatul primelor alegeri pluripartite democratice, în Parlamentul republicii au fost puse bazele

politice de întărire a independenţei. Rezultatele sondajului „La sfat cu poporul”[2] au pus bazele politico-sociologice reale ale statalităţii moldoveneşti. Pentru prima dată în istoria poporului moldovenesc, majoritatea absolută a cetăţenilor s-a pronunţat prin vot direct „pentru” un stat moldovenesc integral şi independent, a confirmat dorinţa de a trăi în pace, înţelegere şi colaborare, atât în „Casa noastră – Republica Moldova”, cât şi pe întreaga planetă.

Adaptarea Constituţiei, continuă cei doi politologi, a devenit baza politico-juridică fără de care este imposibilă construirea temeinică a statului independent moldovenesc.

Fundamentarea teoretică a ideologiei moldovenismului a continuat şi s-a dezvoltat şi după instituţionalizarea politică a acesteia.

Vechea gardă a istoriografiei sovietice moldoveneşti, coordonată de V. Ţaranov, şi care îi mai includea pe V. Andrusceak, P. Boiko. P. Bârnea, I. Jarkuţki, V. Platon, N. Rusev, A. Skvorţova, C. Stratienski, N. Telinov, N. Ciaplâghina şi P. Şornikov, unii dintre ei deputaţi pe listele Partidului Comuniştilor şi Mişcării rusofone „Unitate-Edinstvo”, a lansat pe piaţă o lucrare[3], în limba rusă, apărută sub egida Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, cu avizul Ministerului Învăţământului şi cu sprijinul financiar al Guvernului, care a virat din bugetul statului suma de 30.000 de lei moldoveneşti în contul Asociaţiei neguvernamentale „Nicolae Milescu Spătaru”, sponsorul unic al cărţii. Parcurgerea volumului, structurat în 17 capitole, relevă că materialul faptic, bazat exclusiv pe surse ale istoriografiei ruse şi sovietice, relansează tezele cunoscute ale moldovenismului şi promovează, totodată, interesele geostrategice ale Rusiei în zonă, fără a aduce nimic nou.

Pe lângă promotorii clasici ai moldovenismului, în această perioadă au apărut şi numeroşi discipoli de aceeaşi factură, grupaţi în jurul Asociaţiei politologilor, Facultăţii de Ştiinţe Politice a Universităţii de Stat, Academiei de Ştiinţe şi Academiei de Studii Economice, cei mai reprezentativi fiind: prof. univ. dr. Gheorghe Rusnac, rectorul Universităţii de Stat; conf. univ. dr. Valeriu Moşneaga, şeful Catedrei de politologie a Facultăţii de Ştiinţe Politice; prof. univ. dr. Alexandru Zavtur, şeful laboratorului „Conflictologia” al Facultăţii de Ştiinţe Politice; Alexei Tulbure, deputat, fost şef al Direcţiei relaţii externe a Parlamentului; conf. univ. dr. Valentin Beniuc, şeful Catedrei de relaţii internaţionale a Facultăţii de Ştiinţe Politice; dr. Ala Belostecinic, colaborator ştiinţific superior la Institutul de Filozofie, Sociologie şi Drept al Academiei de Ştiinţe.

Aceştia organizau periodic manifestări „ştiinţifice”, cu participare străină, şi publicau diverse „studii” şi „lucrări” pe teme privind „tradiţia de statalitate a Republicii Moldova”, „identitatea moldovenească” etc., mergând până la ultranaţionalismul revizionist moldovenesc, care vizează integritatea teritorială a României, prin lansarea tezei iredentiste a „Moldovei Mari”.

Discipolii gărzii vechi ai istoriografiei sovietice nu aduc nimic nou, original sau inedit faţă de înaintaşii lor, ci răspund unei comenzi politice a Moscovei şi a rusofonilor din Republica Moldova.

Instituţionalizarea moldovenismului antiromânesc şi legitimarea acestuia ca ideologie de stat a marcat triumful sindromului „naţiunii divizate" în Republica Moldova şi a creat cadrul juridic necesar manifestării fundamentalismului moldovenesc pentru încă o lungă perioadă de timp.

NOTE

[1] Aceştia au publicat monografia *Republica Moldova. Alegerile parlamentare (1994) şi geografia politică a electoratului*, Editura „Tipografia Centrală", Chişinău, 1997.

[2] Sondajul a fost organizat, la 6 martie 1994, imediat după câştigarea alegerilor de către promotorii moldovenismului şi a avut drept scop delimitarea Republicii Moldova de obiectivele fostei mişcări de renaştere naţională, precum şi de România. Prin dorinţa celor 94,5% dintre alegători, care au spus „Da" independenţei Republicii Moldova, s-a dorit să se dea şi un semnal asigurator Rusiei şi separatiştilor transnistrieni că nu există niciun pericol ca Basarabia să revină la România.

[3] *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre*, Tipografia Academiei de Ştiinţe, Chişinău, 1997.

LECŢIA DE DEMNITATE ŞI IDENTITATE ROMÂNEASCĂ A MIŞCĂRII STUDENŢEŞTI

Nerespectarea adevărului istoric şi ştiinţific privind identitatea românească a populaţiei majoritare din Basarabia şi a limbii vorbite de aceasta, prin includerea unor neadevăruri în prima Constituţie democratică a Republicii Moldova, sub presiunea unei majorităţi parlamentare neocomunist-interfrontiste rusofone cu complicitatea conducerii de vârf a tânărului stat, avea să se răzbune şi să aducă prejudicii pentru o lungă perioadă de timp echilibrului intern din noua entitate statală, abia constituită, precum şi relaţiilor cu România.

Cea dintâi formă de manifestare a acestor mistificări a venit la scurt timp de la nedreptatea comisă de politicieni şi a fost produsul celei mai avansate conştiinţe a populaţiei majoritare, respectiv studenţimea, tânăra generaţie, neviciată de mentalităţile regimului totalitar comunist de ocupaţie.

La nici opt luni de la adoptarea noii Constituţii, a fost consemnată declanşarea primei şi celei mai ample mişcări a demnităţii naţionale în Basarabia, de după istoricele mari adunări naţionale din anii 1989-1990.

Momentul l-a constituit emiterea, la 16 martie 1995, de către rectorul Universităţii de Stat din Chişinău, Gheorghe Rusnac, a ordinului de înlocuire a cursului

de „Istoria românilor" cu cel de „Istoria Moldovei" şi de schimbare a denumirii „Catedrei de Limba română" în cea de „Catedra de limba moldovenească", în ciuda hotărârii[1] din 22 ianuarie 1995, adoptată în cadrul aceleiaşi universităţi, care declarase articolul 13 din Constituţie antiştiinţific.

În semn de protest faţă de ordinul rectorului, care anticipa, de fapt, intenţia de adoptare a unei decizii politice la nivelul Ministerului Ştiinţei şi Învăţământului, studenţii şi profesorii facultăţilor de istorie şi filologie au organizat, la 19 martie 1995, un miting în faţa Universităţii de Stat din Chişinău. A doua zi, mitingul şi-a mutat locul în Piaţa Marii Adunări Naţionale, un spaţiu cu rezonanţă istorică pentru începuturile mişcării de renaştere naţională a românilor din Basarabia, încercându-se să se asigure astfel o continuitate cu valoare de simbol între aceasta şi prima manifestare de apărare a identităţii româneşti şi a demnităţii, ştirbită de o prevedere constituţională contrară adevărului istoric şi ştiinţific.

Desfăşurat sub sloganul „Cu noi sunt adevărul istoric şi bunul Dumnezeu!", mitingul a întrunit între 3.000 şi 4.000 de participanţi, în marea lor majoritate studenţi, liceeni şi profesori de la Universitatea de Stat, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă", Universitatea Tehnică, Academia de Studii Economice, Liceul româno-englez „Mircea Eliade" şi de la Liceul româno-francez „Gheorghe Asachi".

Revendicările protestatorilor priveau anularea ordinului rectorului Gh. Rusnac, păstrarea sintagmelor „limba română" şi „literatura română", menţinerea cursului de „Istoria românilor", asigurarea autonomiei instituţiilor de învăţământ superior şi altele.

Pe fondul unei pauperizări acute a populaţiei, revendicările studenţilor au îmbrăcat şi un caracter social-economic, manifestanţii cerând achitarea restanţelor la burse, majorarea salariilor profesorilor şi restabilirea unor înlesniri pentru studenţi în ceea ce priveşte transportul în comun.

Concomitent cu derularea manifestaţiilor s-a format şi Comitetul de grevă, ca structură de reprezentare a protestatarilor în raporturile cu oficialităţile, avându-l ca preşedinte pe Anatol Petrencu, conferenţiar universitar doctor în istorie. Imediat, acesta a început negocierile cu Comisia guvernamentală pentru conciliere, condusă de Grigore Ojog, prim viceprim-ministru.

Reacţia autorităţilor a fost promptă şi a urmărit să-i descurajeze pe manifestanţi. Reprezentanţii acestora (G. Ojog. P. Găugaş, Ministrul Învăţământului, rectorul Gh. Rusnac şi V. Veveriţă, secretara Primăriei municipiului Chişinău) au apărut la Televiziunea Naţională, exprimându-şi dezacordul faţă de greva studenţilor, afirmând totodată că aceştia „sunt provocaţi de anumite forţe politice", care „implică copiii în politică". De asemenea, au ameninţat că iniţiatorii manifestărilor „vor fi traşi la răspundere", fiind exmatriculaţi sau daţi afară din serviciu.

La 21 martie, negocierile au fost blocate de refuzul Comisiei guvernamentale de a lua în discuţie cererea de anulare a deciziei de suspendare a cursului de „Istoria românilor" în instituţiile de învăţământ superior.

Odată cu blocarea negocierilor, Comitetul de grevă a lansat un apel către studenţii, profesorii şi elevii din Republica Moldova, cerându-le să susţină revendicările manifestaţiilor şi să se alăture acţiunilor de protest. Pentru a lărgi mişcarea şi a obţine şi sprijinul altor categorii sociale, lista de revendicări a fost completată cu altele, de ordin economic şi de interes general: ameliorarea condiţiilor de trai ale cetăţenilor; achitarea marilor restanţe la salarii şi pensii; indexarea depunerilor băneşti ale populaţiei; împroprietărirea cu pământ a ţăranilor.

Greva a continuat şi în zilele următoare. În faţa celor prezenţi au luat cuvântul Anatol Petrencu, preşedintele Comitetului de grevă, Ion Melniciuc, conf. univ. dr. la Catedra de limba română a Universităţii de Stat, Gheorghe Paladi, conf. univ. dr. la Catedra de „Istoria românilor", Timotei Melnic, şeful Catedrei de literatura româna a Universităţii de Stat, Oleg Cernei, preşedintele Ligii studenţilor din Republica Moldova, profesori, studenţi, alte persoane.

Pe 22 martie, manifestărilor pentru adevăr şi demnitate ale studenţilor şi cadrelor didactice li s-au alăturat şi unii deputaţi ai opoziţiei parlamentare, printre care Iurie Roşca, Sergiu Mocanu, Valeriu Matei, Vasile Nedelciuc, Nicolae Dabija, Mihai Ghimpu şi alţii. Acestora li s-au adăugat reprezentanţi ai Uniunii Scriitorilor şi ai unor organizaţii obşteşti. Scriitorul Dumitru Matcovschi a rostit, cu acest prilej, un discurs memorabil în sprijinul apărării identităţii româneşti a populaţiei din Republica Moldova, încheind patetic cu următoarele cuvinte[2]:

„O mamă avem!
O Limbă avem!
O istorie avem!
O Ţară avem, Una pentru toţi românii: ROMÂNIA!".

La 25 martie au fost reluate negocierile cu Comisia guvernamentală, fără a se înregistra progrese. S-a observat tendinţa oficialităţilor de a tergiversa rezolvarea conflictului, în speranţa că manifestanţii vor obosi şi vor renunţa la grevă. Reprezentanţii Comitetului de grevă au sesizat această tactică şi au abandonat tratativele pentru a doua oară, la 27 martie.

Între timp, în piaţă se scandau lozinci, dintre care unele aminteau zilele fierbinţi ale Revoluţiei Române din 1989: „Azi în Capitală – mâine-n toată ţara!", „Poporul e cu noi!", „Trăiască şi-nflorească Moldova, Ardealul şi Ţara Românească!", „Noi de-aicea nu plecăm, nu plecăm acasă, până nu vom câştiga libertatea noastră!", „Istoria şi limba lăsaţi-ni-le în pace!"...

Ameninţările, presiunile şi intimidările autorităţilor asupra liderilor mişcării au continuat. Rectorii rusofoni ai unor universităţi îşi însuşiseră limbajul oficialităţilor, trecând chiar la unele măsuri de represiune, cum a fost suspendarea acordării

burselor la Universitatea din Tiraspol, dislocată la Chişinău. Mai mult chiar, lui Oleg Cernei, unul dintre organizatorii grevei studenţilor, i s-a întocmit dosar penal.

Teama ca influenţa mişcărilor studenţeşti să nu se extindă şi să cuprindă şi celelalte categorii sociale nemulţumite a făcut ca greva să nu fie mediatizată pe postul naţional de televiziune, impactul presei scrise la populaţie fiind oricum redus din cauza sărăciei. Timpii de antenă obţinuţi de protestatari de la reprezentanţii Guvernului nu au mai fost acordaţi, Comitetul de grevă neavând posibilitatea să informeze corect şi obiectiv cetăţenii în legătură cu desfăşurarea manifestaţiilor şi cu revendicările înaintate.

Guvernanţii au continuat să reziste presiunii manifestanţilor. Pentru a compromite acţiunile studenţilor, ei au recurs la diversiuni de inspiraţie comunistă, etichetând manifestaţiile, în timpul cărora a fost ars un exemplar al pseudolucrării de „Istorie a R.S.S. Moldoveneşti", considerată un simbol al deznaţionalizării populaţiei majoritare, drept o „mişcare de fascişti".[3]

Între timp, în piaţă, pe fondul tacticii Guvernului de tergiversare *sine die*, se conturase tot mai mult ideea că numai şeful statului putea veni în întâmpinarea revendicărilor greviştilor. Aceasta a devenit şi mai evidentă după ce un compromis înaintat de membrii Comitetului de grevă, la 27 martie, prin care se cerea un moratoriu pe un termen de unu până la trei ani asupra cursului de „Istoria Românilor", a fost respins de Comisia guvernamentală.

În febra căutărilor, mişcarea a început să ia o turnură politică. Astfel, printre grevişti a început să circule o iniţiativă legislativă de modificare a unor articole din Constituţia Republicii Moldova. Proiectul de lege propus Comitetului de grevă avea conţinutul următor:

„Lege cu privire la modificarea unor articole din Constituţia Republicii Moldova.

În textul Constituţiei se introduc următoarele modificări:

– Art. 1. Preambulul se omite;

– Art. 2. Alineatul 4 al articolului 12 se expune în următoarea redactare: Imnul de stat al Republicii Moldova este «Deşteaptă-te, române!»;

– Art. 3. Articolul 13 se expune în următoarea redactare: Limba oficială: 1. În Republica Moldova, limba oficială este limba română; 2. Modul de funcţionare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabileşte prin lege organică".

La 28 martie, în evoluţia mişcării studenţilor a intervenit o schimbare importantă, determinată de creşterea numărului de apeluri de aderare venite din partea colectivelor de studenţi şi profesori şi a altor categorii sociale din toate părţile republicii, precum şi de lărgirea listei de revendicări. Aceasta a constat în transformarea Comitetului de grevă în Comitet republican de coordonare a grevei generale şi în alegerea în calitate de preşedinte a conf. univ. dr. Anatol Petrencu. Noua structură organizatorică a greviştilor şi-a radicalizat activitatea, solicitând

preşedintelui Mircea Snegur să declanşeze procedura de revizuire a Constituţiei, în scopul asigurării stabilităţii sociale şi al instruirii tineretului în spiritul adevărului ştiinţific, indiferent de conjunctura politică. În acelaşi timp, Parlamentului i se cerea să adopte, în regim de urgenţă, un proiect de lege asemănător celui prezentat mai sus, însă revăzut. Principala modificare viza renunţarea la schimbarea alineatului 4 al articolului 12, privind revenirea la imnul de stat „Deşteaptă-te, române!”, pentru a înlătura eventualele acuzaţii de natură unionistă pe care autorităţile le-ar fi putut invoca împotriva liderilor grevei generale.

În paralel cu aceste evoluţii, în ziua de 28 martie se înregistrează şi prima declaraţie oficială a primului-ministru Andrei Sangheli în legătură cu manifestaţiile studenţeşti: „Greva, organizată şi bine dirijată din umbră, are un singur scop – distrugerea statalităţii Republicii Moldova, iar toate celelalte lozinci, revendicări poartă un caracter de camuflare a scopului primordial. Faptul ignorării Constituţiei ţării consemnează un moment de pericol al existenţei Republicii Moldova”.[4]

Cu câteva zile mai înainte, mergând pe aceeaşi idee, a unui „amestec extern” în orchestrarea mişcării, Vasile Calmoi, Ministrul Securităţii, declara în plenul Parlamentului că „în manifestaţia de protest este implicată şi Ambasada României”.[5]

La 29 martie s-a produs evenimentul mult aşteptat de către grevişti. Trei reprezentanţi ai Comitetului republican de coordonare a grevei generale[6] au fost primiţi de Mircea Snegur, preşedintele Republicii Moldova. Întâlnirea cu şeful statului s-a încheiat cu satisfacerea primelor revendicări ale greviştilor. Ca urmare, în aceeaşi zi au fost emise două decrete prezidenţiale menite să dezamorseze conflictul declanşat la 19 martie de greva studenţilor şi profesorilor. Primul dintre acestea introducea „un moratoriu, pentru perioada consultărilor suplimentare, asupra luării deciziei privind proiectul Concepţiei de studiere a istoriei în instituţiile de învăţământ din Republica Moldova şi cursul de limbă şi literatură”. Cel de-al doilea prevedea crearea unei comisii „pentru examinarea şi soluţionarea revendicărilor de ordin economic, formulate de elevi, studenţi şi profesori în cadrul grevei”.

Victoria obţinută de Comitetul republican de coordonare a grevei generale în confruntarea cu autorităţile a fost relativă, întrucât cele două decrete prezidenţiale nu rezolvau problemele care au declanşat mişcările studenţeşti, ci doar amânau soluţionarea acestora. În sprijinul acestei idei veneau atât declaraţia Guvernului şi alocuţiunea primului-ministru Andrei Sangheli în faţa Parlamentului din 29 martie, cât şi poziţia grupului parlamentar majoritar agrariano-interfrontist, care tratau fără menajamente grevele studenţeşti şi revendicările manifestanţilor.

Liderii greviştilor au realizat dimensiunea redusă a acestei victorii, precum şi faptul că oficialităţile nu doreau să renunţe la ideologia moldovenismului, aplicând tactica tergiversării soluţionării revendicărilor, în scopul descurajării şi demoralizării participanţilor la mişcarea studenţească şi al reducerii treptate a numărului acestora, până la încetarea manifestaţiilor. De aceea, prin votul majorităţii

celor prezenţi în Piaţă, s-a hotărât continuarea acţiunii, sens în care s-a dat publicităţii o Declaraţie[7] a Comitetului republican de coordonare a grevei generale. Prin intermediul Declaraţiei se adresa, totodată, şi un apel organismelor internaţionale şi naţionale studenţeşti şi de tineret, centrelor ştiinţifice din Occident, specializate în domeniul romanisticii şi istoriografiei est-europene, UNESCO, mijloacelor de informare în masă din străinătate (BBC, Radio Libertatea, Europa Liberă, Vocea Americii, Deutsche Welle, Moscovskie Novosti, Radio şi TV Română), precum şi ambasadelor cu sediul în Chişinău, solicitând susţinerea revendicărilor greviştilor, reflectarea obiectivă şi amplă a grevei generale şi informarea corectă a guvernelor care aveau misiuni diplomatice în Republica Moldova în legătură cu cauzele declanşării manifestaţiilor şi cu poziţia guvernanţilor faţă de acestea.

Reacţiile la acest apel au fost modeste. Şi-au exprimat adeziunea faţă de grevişti şi de revendicările lor Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" al Academiei Române, Consiliul Director al Bibliotecilor Universitare din Republica Moldova, Asociaţia Ziariştilor de Mediu din Republica Moldova şi Institutul de Istorie şi Teorie Literară al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova.

Greva a continuat până la 15 aprilie 1995. Pe lista de revendicări a fost introdusă o nouă cerere, referitoare la eliberarea „grupului Ilaşcu", întemniţat de regimul de la Tiraspol. În urma refuzului Parlamentului de a include pe ordinea de zi a dezbaterilor chestiunile privind reexaminarea preambulului şi a articolului 13 din Constituţie, studenţii au schimbat tactica de desfăşurare a manifestaţiilor, apelând la „greva non-stop", prin instalarea în faţa clădirii Guvernului a patru corturi care, ulterior, s-au înmulţit, ajungând la zece.

Începând cu 11 aprilie, formele de protest s-au diversificat, apelându-se la blocarea arterelor principale ale Capitalei şi la pichetarea unor instituţii importante ale statului, printre care clădirea Guvernului şi cea a Companiei de stat „Teleradio-Moldova".

Sub presiunea greviştilor, la 14 aprilie, Preşedinţia a transmis o ştire potrivit căreia şeful statului prezentase Curţii Constituţionale o sesizare şi un proiect de lege privind modificarea articolului 13 din Constituţie privind limba oficială a Republicii Moldova. În acelaşi timp, Mircea Snegur anunţa că vor fi continuate consultările iniţiate prin Decretul prezidenţial din 29 martie 1995.

După aproape o lună de la declanşarea conflictului, constatând instalarea oboselii în rândul greviştilor şi a resemnării faţă de eşecul negocierilor cu autorităţile, liderii Comitetului republican au luat, prin consens, hotărârea de a suspenda greva până în data de 4 mai. O cauză obiectivă a întreruperii manifestaţilor au constituit-o alegerile locale din 16 aprilie 1995, puterea acuzându-i pe grevişti că mişcarea lor periclitează desfăşurarea în condiţii corespunzătoare a scrutinului electoral.

În perioada de întrerupere, Comitetul republican de coordonare a grevei generale şi-a urmat activitatea, asigurând continuitatea mişcării studenţeşti.

Preşedintele Mircea Snegur şi-a onorat promisiunea şi, la 27 aprilie, făcând uz de drepturile sale constituţionale, a înaintat o iniţiativă legislativă Parlamentului vizând modificarea articolului 13 din Constituţie în favoarea limbii române. În acest sens, a adresat un mesaj Parlamentului.

La 4 mai, tinerii au revenit în Piaţa Marii Adunări Naţionale, la chemarea Comitetului republican de coordonare a grevei generale. Pe acest fond a avut loc ultima întâlnire a Comitetului cu Comisia prezidenţială, care s-a soldat cu convenirea şi semnarea unui protocol comun. Acesta introducea un moratoriu asupra grevei până la 6 septembrie 1995 şi prevedea unele modalităţi de soluţionare a revendicărilor social-economice înaintate de grevişti.

Astfel s-a încheiat o lecţie de istorie a demnităţii naţionale, susţinută de tânăra generaţie a populaţiei majoritare româneşti din stânga Prutului.

„În fond, aprecia Ion Proca, pe baricadele simbolice ale grevei s-au înălţat copiii noştri de la 1989, care au gustat din fructul altădată interzis al dulcelui strugure de boabe latineşti, înşiruite de la A la Z, care au simţit pericolul dispariţiei graiului şi al libertăţii. Aceşti frumoşi copii de la sfârşit de mileniu vor avea ce spune născuţilor din mileniul trei: «Şi noi am fost la sfinţirea şi păstrarea izvorului limbii şi istoriei străvechi şi moderne!».”[8]

La rândul său, academicianul Mihai Cimpoi, marele cărturar al neamului, afirma, la 28 iunie 1997[9], că mişcarea studenţească în apărarea limbii române din primăvara anului 1995 „...a fost, aparent, doar un episod. Or, lupta pentru limba română, care exprimă fiinţa românească a Basarabiei, durează de aproape două secole.

Ea este o luptă permanentizată din cauza anumitor considerente conjuncturale.

Ea este o luptă dreaptă. Ea este, în definitiv, o luptă pentru identitatea noastră, pentru noi, europenii, cetăţenii acestui pământ şi univers.

Căci limba ne dă certitudinea că existăm... Or, noi am trăit acest adevăr. Cu preţul pâinii şi al sângelui”.

NOTE

[1] „Libertatea”, nr. 3 (5), 25 ianuarie 1995.

[2] Agenţia „Moldpres”, 22 martie 1995.

[3] Agenţia „Moldpres”, 26 martie 1995.

[4] Agenţia „Moldpres”, 28 martie 1995.

[5] *Ibidem*, 26 martie 1995.

[6] Anatol Petrencu, Oleg Cernei şi Iuliana Gorea-Costin, directoarea Liceului româno-englez „Mircea Eliade”.

[7] Agenţia „Moldpres”, 31 martie 1995.

[8] Agenţia „Moldpres”, 21 mai 1995.

[9] „Arena politicii”, anul II, nr. 13, septembrie 1997.

ÎNVĂŢĂMINTELE MIŞCĂRII STUDENŢEŞTI

„Revolta” tinerei generaţii din primăvara anului 1995 a fost rezultatul instituţionalizării unor nonvalori, impuse de o ideologie revolută, populaţiei româneşti majoritare din stânga Prutului, cu scopul de a o dezrădăcina şi înstrăina de propria sa matcă, care şi-au găsit locul, din păcate, în prima Constituţie democratică a Republicii Moldova.

Mişcarea studenţilor a avut un caracter preponderent politic şi a vizat amendarea articolului 13 şi a preambulului legii fundamentale şi repunerea în drepturi a adevărului ştiinţific şi istoric, nerecunoscut de majoritatea parlamentară agrariano-interfrontistă. Revendicările de ordin economico-social incluse în programul mişcării au fost cerute de cauze obiective, însă nu au fost susţinute de celelalte categorii ale populaţiei, stăpânite de un sindrom al fricii şi prizoniere ale unor prejudecăţi aparţinând unei culturi politice totalitare, desuete.

Autorităţile, alegând calea înfruntării frondei tinerei generaţii, au adoptat tactica tergiversării în negocieri, completată de blocajul informaţional asupra desfăşurării manifestaţiilor, de discreditare a liderilor grevei şi a celorlalţi participanţi, de şicanare şi recurgere la măsuri coercitive pentru a-i descuraja pe conducătorii mişcării şi pentru a-i determina să pună capăt acţiunilor protestatare.

Responsabilitatea Guvernului, neputiincios în faţa manifestanţilor, a fost transferată preşedintelui Mircea Snegur, care a dorit să folosească mişcarea studenţilor pentru a acumula capital politic, dar a operat cu jumătăţi de măsură, neavând curajul şi voinţa politică de a face pasul hotărâtor şi de a merge până la capăt în rezolvarea revendicărilor greviştilor. Ezitarea fostului şef al statului s-a datorat faptului că el însuşi era adept al ideologiei moldovenismului, contribuind la instituţionalizarea acesteia. La rândul său, Mircea Snegur „a pasat” problema Parlamentului, conştient fiind că raportul de forţe din Legislativ îi era nefavorabil şi că deputaţii agrariano-interfrontişti îi vor respinge iniţiativa legislativă, lucru care s-a şi întâmplat în toamna anului 1995. Mai mult chiar, aceasta a fost complet ignorată, deputaţii neluând nici măcar în dezbatere proiectul de lege înaintat de şeful statului.

Alte elemente care au defavorizat mişcarea studenţilor au fost campania pentru alegerile locale din 16 aprilie 1995, procedura în curs de desfăşurare de admitere a Republicii Moldova în Consiliul Europei, negocierile cu Tiraspolul pentru reglementarea politică a conflictului dintre cele două părţi şi tratativele purtate cu Moscova în vederea retragerii Armatei a 14-a, reacţia slabă a partidelor

politice parlamentare şi extraparlamentare, care au căutat să exploateze mişcarea doar pentru satisfacerea intereselor lor politice imediate, respectiv obţinerea de capital electoral în alegerile locale.

În concluzie, mişcarea studenţească a tras un semnal de alarmă foarte serios pentru acele forţe care au ridicat la rangul de politică de stat ideologia moldovenismului, o ideologie de import, contrară valorilor istorice şi culturale reale ale populaţiei româneşti majoritare din Republica Moldova. De asemenea, aceasta s-a constituit şi într-un mesaj care anunţa opera de importanţă naţională pe care trebuie să o realizeze generaţiile viitoare.

REGRUPĂRI POLITICE ÎN ANUL 1997

*1. **Petru Lucinschi îşi creează propriul partid politic***

După consumarea anului electoral 1996, atât învingătorii în alegeri, cât şi învinşii şi-au fixat ca obiectiv să exploateze avantajele obţinute în scrutinul prezidenţial, având în faţă un eveniment politic de o mare importanţă: alegerile parlamentare din primăvara anului 1998.

Forţele de centru-stânga, de orientare social-democrată, care l-au sprijinit pe Petru Lucinschi pentru câştigarea alegerilor prezidenţiale, şi-au propus să fructifice avantajele victoriei. În acest sens, conducătorii şi reprezentanţii birourilor electorale locale ale partidelor şi organizaţiilor obşteşti şi de tineret, care s-au implicat în campania electorală alături de noul şef al statului, au hotărât, la 7 decembrie 1996, să constituie Mişcarea social-politică „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă” (M.p.M.D.P.).[1] Conferinţa naţională de constituire a acesteia a fost prevăzută pentru 8 februarie 1997, sens în care s-a format, la 16 ianuarie, un Consiliu naţional constituit din 48 de persoane şi un Birou executiv compus din 12 persoane. Preşedintele acestuia din urmă a fost ales profesorul Eugen Gladun, director al Centrului de Ocrotire a Sănătăţii Mamei şi Copilului. Din grupul de iniţiativă au mai făcut parte Dumitru Diacov, vicepreşedinte al Parlamentului, Vladimir Solonari, preşedintele Partidului Unităţii Civice din Moldova (aripa moderată desprinsă din organizaţia naţionaliştilor ruşi, Mişcarea „Unitate-Edinstvo”), Aurel Cepoi, preşedintele Partidului Acţiunea Socialistă, Nicolae Cernomaz, Ministru de Stat, Andrei Safonov, politolog rus din Transnistria, un mare număr de parlamentari („gruparea Lucinschi” din cadrul facţiunilor agrariană şi socialistă), liderii organizaţiilor de tineret – Liga Naţională a Tineretului, Organizaţia Tineretului Agrariano-Democrat, Federaţia Organizaţiilor de Tineret din Moldova, ligile studenţilor de la Academia de Ştiinţe Economice şi de la Uni-

versitatea Umanistă din Moldova, alte persoane. Mişcarea a anunţat că se situează la centrul spectrului politic şi îşi propune să conlucreze cu toate forţele politice constructive, în primul rând cu cele care militau pentru o Moldovă independentă, suverană, integră şi democratică. Principiile de bază ale Statului şi Programului Mişcării erau cele cuprinse în platforma electorală „Stabilitate, Ordine şi Bunăstare" a preşedintelui Petru Lucinschi, de orientare social-democrată.

În paralel, a avut loc şi o altă regrupare a unor partide politice de centru-stânga, în scopul constituirii unui al doilea pol social-democrat. Astfel, la mijlocul lunii ianuarie 1997, Partidul Progresului Social, Partidul Acţiunii Socialiste, Partidul Republican şi Partidul Renaşterii Economice, care l-au susţinut pe Petru Lucinschi în campania prezidenţială, au ajuns la o înţelegere de principiu de a se unifica şi a forma un partid de centru-stânga, sub numele de Partidul Social-Democrat Unit din Moldova (P.S.D.U.M.).[2] La acesta se aştepta să adere şi Partidul Social-Democrat din Moldova (P.S.D.M.), condus de Anatol Ţaranu, sens în care Consiliul politic al acestuia a creat un grup de lucru pentru a negocia intrarea în P.S.D.U.M. Hotărârea definitivă urma să fie luată de Congresul P.S.D.M., care fusese programat pentru luna martie 1997. La 29 martie a avut loc congresul de constituire a P.S.D.U.M., în care a intrat şi o aripă a P.S.D.M., condusă de Anatol Ţaranu, consilier prezidenţial cu misiuni speciale. Împreună cu M.p.M.D.P., acestea au reprezentat cele două forţe politice de bază, care aveau să fie sprijinite de preşedintele Petru Lucinschi pentru câştigarea alegerilor parlamentare din 1998.

Pentru atingerea obiectivului strategic propus – respectiv adjudecarea victoriei în apropiatele alegeri parlamentare –, echipa lui Petru Lucinschi s-a folosit, în continuare de metode tactice politice pentru a atrage în zona de influenţă a şefului statului o parte din membrii şi simpatizanţii altor partide de stânga, iar pe partea dreaptă – pentru menţinerea unor relaţii slăbite între principalele forţe politice şi pentru împiedicarea formării unei opoziţii unite şi puternice. Pe de altă parte, spre deosebire de alegerile prezidenţiale din 1996, când noul şef al statului şi *staff*-ul său au aplicat în exclusivitate tactica fragmentării formaţiunilor politice şi crearea unei inflaţii de candidaţi independenţi, de data aceasta Petru Lucinschi a recurs la o nouă stratagemă, menită să propulseze în viitorul parlament forţele pe care se sprijinea.

Această tactică a adus ca noutate constituirea de noi forţe politice, care, în condiţiile menţinerii fărâmiţării celor deja existente, erau destinate să acapareze electoratul acestora, nemulţumit de prestaţia lor politică şi de luptele interne care le măcinau. În acest fel se explică apariţia[3], în câteva luni, a următoarelor formaţiuni pe scena politică: Partidul Unit al Muncii din Moldova, Mişcarea Social-Politică „Forţa Nouă", Mişcarea Social-Politică a Profesioniştilor „Speranţa-Nadejda", Mişcarea Acţionarilor din Moldova, Partidul Democrat-Popular din Moldova, Partidul Social-Democrat Unit din Moldova, Mişcarea „Alianţa Civică

pentru Reforme”, Uniunea Creştin-Democrată din Moldova şi Partidul Dreptăţii Social-Economice din Moldova. Fiind concepute pentru realizarea unui scop comun, aceste partide şi mişcări social-politice aveau o serie de trăsături specifice: toate se declarau „de centru, de orientare social-democrată”, susţinătoare ale platformei electorale a preşedintelui Petru Lucinschi, adept şi promotor al aceleiaşi doctrine; în marea lor majoritate, condamnau extremismele de dreapta şi de stânga şi se pronunţau pentru o Moldovă independentă, integră şi stăpână în propriile ei graniţe; se adresau tuturor cetăţenilor, indiferent de naţionalitate, şi proclamau pacea interetnică, ca obiectiv strategic care viza obţinerea sprijinului electoral al alogenilor (minorităţilor), care reprezintă circa 35% din populaţie; erau conduse, de regulă, de cetăţeni moldoveni de origine rusă, de autohtoni rusificaţi sau filoruşi, fapt pentru care îşi propuneau ca obiectiv prioritar aprofundarea raporturilor tradiţionale cu Federaţia Rusă şi cu ţările din spaţiul C.S.I.

Prin înfiinţarea partidelor şi a mişcărilor respective, şeful statului şi echipa sa au urmărit mai multe obiective, precum crearea unei baze sociale cât mai largi pentru promovarea doctrinei social-democrate şi suspendarea accederii la putere a forţelor care şi-au fundamentat programele pe marginalizarea politică a formaţiunilor de extremă stângă (adepte ale moldovenismului) şi de dreapta (naţional-unioniste), diminuarea ponderii acestora în viaţa politică şi, implicit, preluarea suportului electoral al acestora; crearea unui prag psihologic pentru alte formaţiuni politice aflate în cursa electorală parlamentară, în vederea descurajării acestora şi a reducerii şanselor lor în viitorul scrutin.

*2. **Reconcilierea istorică Snegur – Roşca şi unitatea partidelor de centru-dreapta***

Evoluţiile de pe segmentul de centru-stânga au fost dublate de mişcările de organizare/reorganizare a spectrului de centru-dreapta. Un proces oarecum similar, însă nu atât de rapid.

Iniţiativa a aparţinut Partidului Renaşterii şi Concilierii (P.R.C.M.) şi Frontului Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.), cele două partide politice principale care au constituit baza Mişcării Civice „Pro-Snegur”, care l-a sprijinit pe Mircea Snegur în campania prezidenţială din 1996. Fostul preşedinte Mircea Snegur şi Iurie Roşca, liderul Frontului, au hotărât să valorifice baza electorală din alegerile prezidenţiale, de circa 800.000 de persoane, la un nivel superior, prin crearea unei structuri politice unice a opoziţiei, de tipul Convenţiei Democratice din România.

Cei doi lideri ai opoziţiei democratice au plecat de la concluzia că menţinerea acestui capital politic (circa 46% din electorat) şi chiar consolidarea şi extinderea lui ar fi putut asigura victoria dreptei în alegerile legislative din 1998. În consecinţă, fostul şef al statului personal, birourile electorale teritoriale ale

Mişcării „Pro-Snegur" şi unele secţii raionale ale F.P.C.D., P.R.C.M., Partidului Forţelor Democratice (P.F.D.) şi Ligii Democrat-Creştine a Femeilor (L.D.C.F.) au adresat, timp de două luni, mai multe apeluri[4], chemând la unirea necondiţionată a tuturor forţelor democratice într-un bloc unic, cu un program electoral fundamentat şi realist, care să poată asigura victoria în alegerile parlamentare.

În urma acestor apeluri au fost iniţiate consultări între liderii formaţiunilor politice care au făcut parte din Mişcarea Civică „Pro-Snegur", înainte de turul al doilea al alegerilor, inclusiv cu preşedintele P.F.D. (Valeriu Matei), convenindu-se crearea unui grup de lucru însărcinat cu elaborarea principiilor de constituire şi funcţionare a viitoarei alianţe. Primele întruniri ale grupului de lucru, de la care a lipsit reprezentantul P.F.D., au avut loc la 20 şi 27 ianuarie 1997.

Activitatea grupului de lucru a decurs greoi, iar consultările, practic, au fost tergiversate şi, în repetate rânduri, stopate. Această situaţie a fost determinată de apariţia unor divergenţe puternice între principalele partide politice (F.P.C.D., P.R.C.M. şi P.F.D.) şi cele cu o influenţă limitată, care constituiau structura Alianţei Forţelor Democratice – A.F.D. (P.L.M., P.N.Ţ., P.Ţ.C.D., P.N.L., P.E. „A.-V.", L.D.C.F., L.P.).

Cele dintâi pretindeau să joace rolurile-cheie în cadrul alianţei preconizate şi să nu admită orgoliile şi ambiţiile politice ale partidelor mici, cu o pondere redusă în electorat, fără reprezentativitate în teritoriu şi care nu existau decât pe hârtie, cum erau multe dintre formaţiunile care compuneau A.F.D. Un alt element care a alimentat tensiunile respective, inclusiv între principalele trei partide politice (P.F.D., F.P.C.D. şi P.R.C.M.), ce îşi disputau primatul în interiorul opoziţiei democratice, l-au constituit declaraţiile unor lideri ai P.R.C.M., care încercau să acrediteze ideea că formaţiunea lor era „unicul partid care poate juca rolul de lider al opoziţiei unite".

După mai multe încercări eşuate, dintre care cea mai importantă a avut loc la 16 aprilie 1997, când între F.P.C.D. şi P.F.D. a fost semnată o Declaraţie comună de neagresiune, la 2 mai, Frontul Popular a relansat negocierile pentru formarea Convenţiei Democratice, organizând o reuniune de consultări cu liderii P.F.D., P.R.C.M., P.N.Ţ. şi A.F.D. Reprezentantul P.F.D. nu s-a prezentat, deşi promisese că nu va lipsi. Divergenţele s-au menţinut, îndeosebi, în problema ponderii pe listă, partidele mai mici cerând o reprezentare egală cu formaţiunile importante.

La 14 iunie, lucrurile au început să se clarifice, întrucât Consiliul republican al P.F.D. a adoptat o hotărâre[5] ambiguă, care lăsa să se înţeleagă că această formaţiune doreşte să participe de una singură la alegerile parlamentare. Linia fusese imprimată de liderii acestui partid, care au fost de la început sceptici în legătură cu constituirea unei alianţe în frunte cu ex-preşedintele Mircea Snegur, declarându-se în favoarea participării a două-trei blocuri de dreapta în campania electorală. În aceste condiţii, la 19 iunie, Consiliul Uniunii Scriitorilor a invitat toate formaţiunile de orientare democratică de dreapta şi centru-dreapta la o masă

rotundă, moderată de academicianul Mihai Cimpoi, preşedintele acestuia. Şi de această dată, liderii P.F.D. au fost absenţi. Întâlnirea a fost consacrată unificării partidelor de dreapta. Întrunirea s-a încheiat cu semnarea de către Iurie Roşca şi Mircea Snegur a Declaraţiei de constituire a Convenţiei Democratice din Moldova (C.D.M.). Ulterior, la aceasta au aderat şi alte forţe politice mai mici din cadrul Alianţei Forţelor Democratice, între care: Liga Democrat-Creştină a Femeilor, Partidul Ţărănesc Creştin-Democrat şi Partidul Ecologist „Alianţa Verde".

În urma acestui proces de regrupare şi de delimitare a forţelor politice de dreapta şi centru-dreapta au rămas să se confrunte în cursa electorală parlamentară următoarele formaţiuni: Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M.), Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.), Alianţa Forţelor Democratice – A.F.D. (formată din Partidul Naţional Ţărănesc, Partidul Liberal şi Partidul Naţional Liberal).

3. ***Comuniştii i-au substituit pe agrarieni şi pe interfrontiştii filoruşi în viitorul Parlament***

În ceea ce priveşte evoluţia celorlalte partide importante din majoritatea parlamentară, precum şi din afara Parlamentului, situaţia a fost următoarea: Partidul Democrat Agrar din Moldova (P.D.A.M.), de guvernământ, scindat şi slăbit ca urmare a luptei politice din anii 1995-1996 şi cu o imagine erodată după falimentarea primului său cabinet de miniştri, se menţinea în structurile puterii prin cei 70% dintre miniştri, pe care şi-i păstra în noul Guvern condus de Ion Ciubuc, precum şi în Parlament, prin câştigarea poziţiei de preşedinte de către Dumitru Moţpan, liderul său. Aripa dură a partidului a încercat, la Congresul al IV-lea al formaţiunii (iunie 1997), o curăţire de elementele oscilante, o refacere şi revigorare a rândurilor sale zdrenţuite, cât şi o cosmetizare a imagini politice, în scopul creşterii influenţei în rândul electoratului. Aceste demersuri nu au avut niciun efect deosebit. Procesul de destrămare a partidului a continuat, în jur de 20 de deputaţi părăsind formaţiunea şi urmându-l pe Dumitru Diacov, care îşi constituise propriul partid. Imaginea jalnică a partidului de guvernământ, constituit pe baze corporative şi clientelare, nu doctrinare, anunţa ieşirea acestuia de pe principala scenă politică a Republicii Moldova, fără ca liderii săi să conştientizeze acest pericol.

Partidul Socialist din Moldova (P.S.M.) şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo", participante la gestionarea puterii, alături de agrarieni, au cunoscut, în continuare, consecinţele procesului de destrămare, declanşat de jocurile politice din campania prezidenţială din 1996, mulţi dintre membrii şi simpatizanţii lor migrând fie spre Partidul Comuniştilor, aflat în plină ascensiune, fie spre polul social-democrat şi M.p.M.D.P., de o orientare mai moderată, grupate în jurul şefului statului. Rămăşiţele naţionaliste ruse sau filoruse ale acestora aveau să coabiteze politic şi în perioada următoare, ponderea lor diminuându-se treptat şi dându-le şanse reduse de a accede în noul Parlament şi de a se menţine în structurile puterii.

Partidul Comuniştilor (P.C.R.M.), aflat într-o creştere politică notabilă, după rezultatele obţinute în alegerile prezidenţiale şi după intrarea cu doi miniştri (interne şi transporturi) în Guvernul Ion Ciubuc, se prefigura ca una dintre cele mai puternice forţe în confruntarea electorală parlamentară din 1998. Această afirmare a fost confirmată şi de Congresul al III-lea al partidului[6], care a produs modificări importante în Statutul şi în Programul său, plecând de la înrăutăţirea continuă a situaţiei sociale din Republica Moldova şi de la costurile mari ale reformei. Nici P.C.R.M. nu a scăpat de sindromul sciziunii: cu o lună înainte de Congres, o grupare formată din membrii organizaţiei municipale Chişinău, în frunte cu Florin Hristev, unul dintre lideri, s-a desprins de partid şi a constituit o nouă formaţiune politică, cunoscută sub numele de Uniunea Comuniştilor din Moldova (U.C.M.). Această fracţiune a fost aceeaşi cu cea care în campania prezidenţială din 1996 se pronunţase pentru susţinerea candidaturii ex-premierului Andrei Sangheli. Ruptura, a relevat Vladimir Voronin, prim-secretar al P.C.R.M., nu a produs prejudicii importante partidului, fiind rezultatul acţiunilor diversioniste ale liderilor P.S.M. (Valeriu Senic) şi Mişcării „Unitate-Edinstvo" (Piotr Şornikov), care au conştientizat pericolul pe care îl reprezentau comuniştii pentru formaţiunile lor, aflate într-un proces ireversibil de dezintegrare şi de dispariţie de pe scena politică.

Argumentele invocate de Vladimir Voronin au fost confirmate de evoluţia evenimentelor, U.C.M. intrând, împreună cu P.S.M. şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo", într-o alianţă denumită Blocul „Unitatea socialistă", în vederea participării la alegerile parlamentare din primăvara anului 1998.

NOTE

[1] *Opţiunea noastră pentru o Moldovă democratică şi prosperă*, ediţie specială, februarie 1997.

[2] „Arena politicii", anul I, nr. 8, februarie 1997.

[3] „Arena politicii", anul II, nr. 2(14), octombrie 1997.

[4] „Arena politicii", anul II, nr. 9, martie 1997.

[5] „Mesagerul", anul V, nr. 67, 15 iunie 1997.

[6] Desfăşurat în perioada 22-23 martie 1997; „Comunistul", anul LXXII, nr. 13 (37), aprilie 1997.

2.3. **COALIŢIA POLITICĂ DE CENTRU-DREAPTA (MARTIE 1998 – DECEMBRIE 1999)**

CAMPANIA ELECTORALĂ PENTRU ALEGERILE DIN 22 MARTIE 1998

Prin decret prezidenţial, s-a stabilit ca alegerile parlamentare să aibă loc la 22 martie 1998.

Campania electorală a început – conform prevederilor noului Cod electoral – la 22 decembrie 1997. A fost formată Comisia Electorală Centrală (CEC), care a procedat la înregistrarea partidelor şi alianţelor politice[1].

În cursa electorală s-au înscris următoarele partide şi alianţe politice: Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M. – Mircea Snegur, Iurie Roşca); Blocul Forţelor Popular-Patriotice (Partidul Socialist din Moldova – P.S.M., Mişcarea „Unitate-Edinstvo", Uniunea Comuniştilor din Moldova); Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (P.C.R.M.); Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.) şi Partidul Democrat-Agrar din Moldova (P.D.A.M.), precum şi alte blocuri electorale de mai mică importanţă. Electoratul se ridica la 2,8 milioane de persoane. În Transnistria s-au înregistrat circa 390 mii de cetăţeni cu drept de vot[2].

Prima formaţiune politică care şi-a lansat oficial campania electorală a fost Convenţia Democratică din Moldova. Acest eveniment a avut loc la 10 ianuarie 1998, în sala Palatului Naţional din Chişinău, în prezenţa a 2000 de susţinători din toate raioanele Republicii Moldova. Campania electorală a Convenţiei a debutat sub sloganul „credinţă – dreptate – modernitate".[3]

În cuvântul său, Mircea Snegur, co-preşedinte al Convenţiei şi preşedinte al P.R.C.M., a caracterizat conducerea Republicii Moldova ca „antinaţională, antireformatoare, antidemocratică", iar parlamentul şi guvernul ca fiind dominate de „agrocomunişti şi interfrontişti". A cerut electoratului să voteze ca în România, „unde forţele neocomuniste au fost înlocuite, prin alegeri, cu cele de dreapta". A făcut referiri la ţara noastră, la spaţiul spiritual şi la tradiţiile comune, accentuând că „modernizarea" înseamnă dezvoltarea relaţiilor cu România şi Europa.

Iurie Roşca, co-preşedinte al C.D.M. şi preşedinte al F.P.C.D., a vorbit cam în aceeaşi notă, dar mai moderat. L-a caracterizat pe Lucinschi ca exponent al stângii comuniste, iar pe socialişti şi comunişti ca „nostalgici şi încremeniţi în

istorie, cu o doctrină antidemocratică şi mincinoasă”. A lăsat să se înţeleagă că, dacă C.D.M. va câştiga alegerile, ar putea coabita cu preşedintele Lucinschi.

Alţi vorbitori au pledat pentru ridicarea calităţii vieţii şi eradicarea sărăciei, modernizarea agriculturii, modificarea politicii externe a Republicii Moldova, stimularea IMM-urilor, acordarea de facilităţi pentru ţărani, reforma învăţământului şi a sistemului medical, sprijinirea culturii şi artei.

Platforma electorală a C.D.M. dezvolta trei concepte: „credinţă – dreptate – modernitate”.

C.D.M. a încercat să exploateze greşelile şi neîmplinirile guvernării agrariene, nerealizarea promisiunilor preşedintelui Lucinschi, situaţia economică grea a Republicii Moldova, agresivitatea comuniştilor şi incapacitatea managerială a agrarienilor.

C.D.M. a pus accentul în discursul său electoral pe democratizare, europenizare, redeşteptarea naţională, limba şi cultura română, îndepărtarea de C.S.I. şi delimitarea de comunism.

Blocul Forţelor Popular-Patriotice, denumit şi Blocul Electoral „Unitatea Socialistă”, era format din trei partide cunoscute pentru antiromânismul lor făţiş, promovarea moldovenismului arhaic şi a naţionalismului agresiv, mizând pe atragerea minorităţilor naţionale (rusofoni), şi erijându-se în exponent al acestora. Poziţia Blocului era apropiată de cea a comuniştilor, fiind, în unele privinţe, chiar mai radicală decât a acestora.

A treia formaţiune înregistrată de Comisia Electorală Centrală a fost Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (P.C.R.M.).

Acesta s-a pronunţat pentru refacerea fostei U.R.S.S., pentru stoparea reformelor şi a democratizării societăţii. P.C.R.M. considera că Republica Moldova era în pragul unei catastrofe naţionale, datorită „dezorganizării rapide a relaţiilor economice cu fostele republici ale U.R.S.S. şi reîmpărţirii proprietăţii de stat”.[4]

De asemenea, P.C.R.M. milita pentru „economia de piaţă orientată social, dirijarea de către stat a proceselor social-economice, menţinerea şi amplificarea rolului proprietăţii de stat”. Componenta antiromânească era foarte puternică. Se critica vehement „politica agresivă de românizare forţată, propagarea largă şi făţişă a ideii unionismului”. P.C.R.M. s-a plasat, astfel, în fruntea forţelor politice antiromâneşti, care, prin lozinci populiste, a exploatat în interes electoral impasul economic şi degradarea gravă a nivelului de trai.

P.C.R.M. avea structuri puternice în teritoriu, încă din perioada sovietică, care au fost reactivate, o organizaţie de tineret destul de activă şi numeroşi simpatizanţi.

Cele mai puternice formaţiuni politice care aveau să se confrunte în cadrul alegerilor din 22 martie şi să-şi dispute cea mai mare parte a voturilor erau C.D.M. şi P.C.R.M.

Blocul F.P.P. nu era creditat cu prea multe şanse. Alianţa urmărită cu P.C.R.M. nu s-a realizat. În aceste condiţii, socialiştii au devenit mai radicali de-

cât comuniştii în încercarea de a fura din electoratul acestora, tactică considerată însă lipsită de perspectivă.

P.D.A.M., cea mai puternică formaţiune politică din Republica Moldova, care a învins cu o majoritate covârşitoare la alegerile parlamentare precedente, a intrat în degringoladă datorită faptului că multe personalităţi l-au părăsit, fie în favoarea P.C.R.M., fie a altor partide. Pe de altă parte, în cadrul conducerii P.D.A.M. existau divergenţe serioase, iar populaţia era decepţionată de guvernarea democrat-agrară.

La centru, Blocul „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" a lui Dumitru Diacov era formaţia cea mai reprezentativă. Liderul acestei formaţiuni era un fervent susţinător al preşedintelui Petru Lucinschi, care, de fapt, era mentorul acestui bloc[5].

Implicarea preşedintelui Lucinschi în campania electorală a fost tot mai evidentă. Semnalele şi mesajele pe care acesta le-a lansat erau în strânsă legătură cu platforma Blocului electoral „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă". Presa proprezidenţială nu făcea niciun secret din faptul că Blocul era o creaţie a şefului statului.

Alte blocuri participante la alegeri, formate din partide mici, cu audienţă restrânsă, au fost: „Alianţa Forţelor Democratice" (Partidul Naţional Ţărănesc, Partidul Liberal, Partidul Naţional Liberal, Partidul Reformelor); Blocul Social-Democrat „Speranţa" (Partidul Social-Democrat Unit din Moldova şi Mişcarea Profesioniştilor „Speranţa-Nadejda", conduse de Anatol Ţaranu şi, respectiv, Vladimir Florea).[6]

Blocul „Speranţa" sprijinea integrarea în C.S.I. pe motiv că acolo se aflau pieţele tradiţionale ale Republicii Moldova.

În ceea ce priveşte formaţiunea lui Valeriu Matei, Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.), aceasta era plasată pe locul trei în preferinţele electoratului, datorită, mai ales, carismei liderului său. Se făceau speculaţii că acest partid ar fi, de fapt, folosit de preşedintele Petru Lucinschi pentru manevrarea dreptei naţionaliste.

Ca independenţi, s-au înregistrat un număr de circa 100 persoane, printre care fostul Ministru al Apărării, Pavel Creangă, şi fostul Ministru al Securităţii şi candidat la preşedinţie, Anatol Plugaru.

Conducerea autoproclamatei republici nistrene (Transnistria) s-a pronunţat clar împotriva organizării de alegeri pe teritoriul pe care îl controla.

Autorităţile locale din Găgăuz-Yeri au avut poziţii ezitante faţă de scrutin, în special, faţă de constituirea unei circumscripţii electorale unice pe teritoriul Republicii Moldova, care ar fi îngrădit accesul în parlament a unui număr mai mare de deputaţi găgăuzi (au pretins 6 locuri în legislativ). Liderii de la Comrat au declarat că intenţionau să desfăşoare, la 22 martie, concomitent cu alegerile parlamentare, un plebiscit asupra unui proiect de lege, cu titlu de „constituţie" a Găgăuz-Yeri, ceea ce depăşea prevederile statutului de autonomie, adoptat de Parlamentul de la Chişinău.

O.S.C.E. a hotărât să trimită circa 100 de observatori la alegerile parlamentare din Republica Moldova. Aceştia îşi propuneau să analizeze legislaţia, atitudinea presei scrise în campania electorală, condiţiile de desfăşurare a scrutinului, urmând ca, ulterior, să prezinte un raport. O.S.C.E. a anunţat că va evita aprecierile de ordin politic.

Începând cu 23 februarie, pe durata campaniei electorale, înalţii funcţionari publici, aflaţi pe listele electorale, şi-au suspendat activitatea din funcţiile pe care le deţineau. În această situaţie, s-au aflat Valeriu Bulgari, viceprim-ministru (P.D.A.M.), Ion Guţu, viceprim-ministru, Ministrul Economiei şi Reformelor (Alianţa Civică – „Furnica"), Ministrul Transporturilor (comunist) şi Grigore Eremei, ambasadorul Republicii Moldova la Bucureşti.

NOTE

[1] „Vocea Civică", nr. 1 şi 2, ianuarie-februarie şi martie-aprilie 1998.

[2] *Electorala '98*, Documente şi cifre, Ediţie a Comisiei Electorale Centrale, Editura *Tish,* Chişinău, 1998, 439 p.

[3] „Arena politicii", anul II, nr. 4 (16), ianuarie 1998.

[4] „Momentul", anul IV, nr. 26, 17 februarie 1998.

[5] Blocul era constituit din următoarele formaţiuni politice: Partidul Civic, Partidul Popular Democrat, Mişcarea „Forţa Nouă" şi Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă".

[6] „Momentul", anul IV, nr. 1, 6 ianuarie 1998.

ADOPTAREA NOULUI COD ELECTORAL

La 6 decembrie 1997, preşedintele Petru Lucinschi a promulgat **Legea Codului electoral,** adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21 noiembrie, acelaşi an[1].

Faţă de legea din octombrie 1993, pe baza căreia a fost ales vechiul Parlament, noul Cod electoral nu a adus modificări esenţiale în organizarea şi desfăşurarea alegerilor legislative. A fost conservată situaţia din 1994, când Republica Moldova a fost organizată într-o singură circumscripţie, sistemul electoral fiind cel proporţional, pe liste de candidaţi. Pragul electoral de 4% a fost păstrat, singurele schimbări fiind numărul de deputaţi pentru noul parlament, care a fost redus la 101 de la 104, conform noii Constituţii, şi componenţa Consiliului Electoral Suprem (fosta Comisie Electorală Centrală), care includea 9 membri, reprezentând Parlamentul, Guvernul şi Consiliul Superior al Magistraturii. Preşedintele, vicepreşedintele şi secretarul Consiliului erau numiţi de către Legislativ[2].

Menţinerea principalelor prevederi ale legislaţiei electorale din 1993 a reprezentat, pe de o parte, un rezultat al crizei politice existente în raporturile dintre

Legislativ şi Executiv (Preşedinte şi Guvern), iar, pe de altă parte, o puternică lovitură dată preşedintelui Petru Lucinschi şi forţelor politice pe care acesta se sprijinea.

Organizarea Republicii Moldova într-o singură circumscripţie electorală şi desfăşurarea alegerilor pe baza sistemului proporţional (liste de candidaţi) avantajau partidele politice care aveau structuri teritoriale puternice, dându-le acestora posibilitatea să folosească la maximum toate oportunităţile şi pârghiile de care dispuneau. De asemenea, procedura electorală menţionată le permitea să includă pe liste personalităţi publice cu o influenţă deosebită în rândul electoratului, având ca rezultat creşterea opţiunilor de vot în favoarea forţelor respective.

În categoria acestora au intrat, mai ales, Partidul Comuniştilor (P.C.R.M.), Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M.) şi Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.), singurele care aveau structuri teritoriale, inclusiv la nivel de comună, precum şi personalităţi influente în rândul membrilor de partid sau al simpatizanţilor. Din acest ultim punct de vedere, cea mai avantajată a fost C.D.M., în favoarea căreia Consiliul Uniunii Scriitorilor şi-a declarat, în mod deschis, sprijinul, printr-o declaraţie dată publicităţii la 29 noiembrie 1997.

Pentru forţele care l-au susţinut pe preşedintele Petru Lucinschi şi platforma sa social-democrată consecinţele ce decurgeau din noul Cod electoral au fost negative, deoarece formaţiunile respective, fără excepţie, erau nou apărute pe scena politică sau au rezultat din scindarea altora relativ mai vechi, situaţie în care s-au aflat Partidul Social Democrat din Moldova (P.S.D.M.) şi Partidul Social Democrat Unit din Moldova (P.S.D.U.M.), care nu dispuneau de structuri locale consolidate.

În acelaşi timp, acestea nu se bucurau de sprijinul unor personalităţi de notorietate publică.

Preşedintele Petru Lucinschi, personal, şi liderii unor partide grupate în Blocul politic centrist Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă", sesizând situaţia neprielnică în care au fost puşi, au exprimat cuvinte dure la adresa celor 66 de deputaţi ai P.D.A.M., C.D.M., P.C.R.M. şi ai Partidului Socialist din Moldova (P.S.M.), care au votat Legea Codului electoral în formula cunoscută şi au respins amendamentele propuse de un număr de 24 de deputaţi, susţinători ai şefului statului, ce vizau introducerea unui sistem electoral mixt (proporţional şi majoritar) şi împărţirea teritoriului Republicii Moldova în mai multe circumscripţii.

Pe de altă parte, raportul de forţe nefavorabil din Parlament l-a determinat pe preşedinte să promulge legea Codului electoral, împotriva voinţei şi a intereselor sale şi a cercurilor pe care acesta se baza în lupta politică.

În ceea ce priveşte impactul Codului electoral asupra populaţiei din regiunea Transnistria şi autonomia teritorială Găgăuz-Yeri, s-a menţinut situaţia existentă la alegerile precedente. Organizarea unei singure circumscripţii a impus electoratului

din cele două zone să voteze candidaţii de pe listele partidelor de la Chişinău, fără a avea posibilitatea să-şi constituie grupuri parlamentare proprii în noul Parlament, care să le apere interesele separatiste, ceea ce a reprezentat un lucru bun.

De voturile electoratului transnistrian şi găgăuz au beneficiat, în primul rând, P.D.A.M., P.C.R.M., C.D.M. şi unele partide care l-au sprijinit pe Petru Lucinschi (P.S.D.U.M. şi Partidul Unit al Muncii din Moldova – P.U.M.M.), care aveau structuri teritoriale în stânga Nistrului şi în Găgăuz-Yeri.

Exceptând zona găgăuză, voturile din Transnistria nu au avut o pondere deosebită pentru forţele menţionate, deoarece nerezolvarea definitivă a diferendului transnistrian a determinat o participare redusă la urne, ca şi la alegerile parlamentare din februarie 1994, datorită restricţiilor introduse de administraţia separatistă de la Tiraspol.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 17-21.

[2] Codul electoral, nr. 1381 – XIII, 21 noiembrie 1977, în „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, nr. 81, 1997.

ANALIZA COMPARATĂ A PLATFORMELOR ELECTORALE

Consiliul Electoral Suprem a înregistrat 11 formaţiuni politice pentru alegerile din 22 martie 1998. Dintre acestea, 5 au fost partide politice de sine stătătoare (Partidul Comuniştilor din Republica Moldova – P.C.R.M., Partidul Forţelor Democratice – P.F.D., Partidul Democrat Agrar din Moldova – P.D.A.M., Partidul Socialiştilor din Moldova – P.S.M. şi Partidul Social Democrat din Moldova – P.S.D.M.), iar 6 reprezentau alianţe electorale, formate din două sau mai multe partide şi mişcări social-politice.

Principalii protagonişti ai alegerilor au fost Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M.) şi P.C.R.M.[1].

Analiza comparată a platformelor electorale ale celor două formaţiuni politice a relevat că acestea şi-au propus cursuri diametral opuse de dezvoltare a Republicii Moldova:

1. C.D.M. a promovat primatul proprietăţii private, dezvoltarea bussinesului mic şi mijlociu, deblocarea şi finalizarea procesului de împroprietărire a ţăranilor, edificarea unui stat de drept, reformarea economiei, ştiinţei, învăţământului, sistemului de protecţie socială şi de pensionare, obiective menite să elimine definitiv moştenirea sovietică.

În plan energetic, programul electoral preconiza reducerea dependenţei Republicii Moldova de Federaţia Rusă, diversificarea surselor de energie şi conectarea la sistemul european.

În domeniul relaţiilor externe, Convenţia milita, în primul rând, pentru aprofundarea pe toate planurile a relaţiilor economice cu România, în cadrul euroregiunilor deja lansate, precum şi în elaborarea şi implementarea unor programe şi proiecte de scurtă durată şi de perspectivă avantajoase ambelor state.

De asemenea, aplicarea platformei sale presupunea renunţarea la orientarea preponderentă spre spaţiul ex-sovietic şi direcţionarea politicii externe către integrarea Republicii Moldova în structurile europene şi euroatlantice şi restabilirea credibilităţii în faţa comunităţii occidentale. Realizarea acestui program reprezenta, în viziunea liderilor Convenţiei, repunerea în drepturi a valorilor autentice ale populaţiei majoritare şi regăsirea vocaţiei europene a acesteia.

2. P.C.R.M. îşi propunea să exploateze electoral dezamăgirea populaţiei faţă de modelele venite din exterior, apreciind că prin venirea sa la putere, pe cale constituţională, se crea posibilitatea schimbării cursului economic şi politic al Republicii Moldova.

Potrivit platformei sale electorale, reforma urma să fie revizuită, în sensul trecerii de la economia capitalismului „sălbatic" la o economie de piaţă plurivalentă, orientată social, bazată pe dirijarea de către stat a proceselor social-economice, pe menţinerea şi amplificarea rolului proprietăţii de stat. În acelaşi timp, se avea în vedere protejarea şi susţinerea producătorului autohton, refacerea agriculturii, formarea unei pieţe interne dirijată de stat.

Comuniştii se pronunţau categoric pentru suveranitatea şi integritatea teritorială a Republicii Moldova, ideologia moldovenismului ocupând un loc important în programul lor electoral. Se reafirma dreptul constituţional al „poporului moldovenesc" la autodeterminare naţională, la nume şi limbă, la istorie proprie. Comuniştii se declarau împotriva „deznaţionalizării" moldovenilor, planificată cu ajutorul instructorilor de peste hotare (referire la România – *n.n.*) şi cereau puterii executive realizarea politicii lingvistice, conform Constituţiei şi altor acte legislative. În cazul nerespectării Constituţiei, îşi propuneau organizarea unui referendum naţional în problema respectivă. Limba rusă urma să fie repusă în drepturile de dinainte de 1989, prin elaborarea unei legi speciale privind acordarea statutului de limbă oficială.

Cu referire la naţionalităţi, comuniştii îşi propuneau să obţină o reprezentare proporţională a grupurilor etnice în toate structurile puterii.

În privinţa Mitropoliei Basarabiei, P.C.R.M. susţinea poziţia mitropolitului Vladimir, care considera că aceasta este o creaţie artificială, rezultată din jocurile politice ale Bucureştiului, ce pun în pericol stabilitatea socială şi suveranitatea Republicii Moldova.

P.C.R.M. pleda pentru o integrare reală şi eficientă a Republicii Moldova cu ţările C.S.I. într-o uniune economică şi politică, care să permită schimbul liber de mărfuri, capital, forţă de muncă şi servicii.

Cele două forţe politice principale se adresau unui electorat bine conturat:

a) C.D.M. conta, în special, pe un electorat românesc (moldovenesc), nealterat de ideologia moldovenismului, situat în mare parte în mediul rural, a cărui pondere era de aproximativ 20% din totalul cetăţenilor cu drept de vot. Acest procentaj – cu mici fluctuaţii – era reflectat de rezultatele celor două campanii electorale anterioare (parlamentare din 1994 şi locale din 1995). O caracteristică a acestui electorat o constituia însă pasivitatea, cota de absenteism fiind superioară în rândul alegătorilor de dreapta.

Pe de altă parte, formaţiunile care formau C.D.M., cu excepţia F.P.C.D., nu dispuneau sau aveau un număr redus de structuri teritoriale de partid. Birourile Convenţiei, organizate pe parcursul celor şapte luni de existenţă a acesteia, nu puteau suplini, decât în mică măsură, influenţa, ponderea şi puterea unor organizaţii teritoriale solide. De asemenea, neparticiparea celor două partide de bază ale C.D.M. la alegerile locale din aprilie 1995 lipsea Convenţia şi de sprijinul unor structuri ale administraţiei publice locale.

Concomitent, C.D.M. trebuia să împartă electoratul cu alte două forţe, Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.) şi Alianţa Forţelor Democratice (A.F.D.), care se adresau aceluiaşi segment al electoratului, prima dintre acestea bucurându-se de o influenţă în rândul alegătorilor ce nu putea fi neglijată (10,2% – conform unui sondaj).

Un factor care a afectat într-o măsură importantă imaginea C.D.M. şi, implicit, şansele sale în alegerile din 22 martie 1998, a fost cel propagandistic. Convenţia a fost supusă, în cadrul scrutinului electoral, unei campanii de presă concertate şi virulente, atât din partea partidelor şi mişcărilor de stânga şi centru-stânga, cât şi a oponenţilor săi de dreapta, fiind categorisită ca o forţă extremistă, sprijinită de România, care punea în pericol existenţa Republicii Moldova ca stat independent şi de sine stătător, datorită accederii în rândurile sale a F.P.C.D.

Conform unui sondaj efectuat, la sfârşitul anului 1997, de Serviciul de Sociologie şi Informaţii (S.S.I.) „Opinia", principalele partide ale C.D.M. erau cotate astfel:

– Partidul Renaşterii şi Concilierii din Moldova (P.R.C.M.) cu 5,1% din preferinţele cetăţenilor chestionaţi;

– Frontul Popular Creştin-Democrat cu 3,7%

b) P.C.R.M. avea un potenţial organizatoric şi de cadre apreciabil.

Dispunea de 43 organizaţii raionale şi municipale, având peste 600 de organizaţii de bază. La acestea se adăugau, potrivit aprecierilor liderilor comunişti, sute de mii de adepţi. Pe lângă structurile teritoriale de partid, această formaţiune conta şi pe sprijinul a 17,6% dintre primarii şi consilierii locali, adjudecaţi prin alegerile din aprilie 1995.

Electoratul comuniştilor, spre deosebire de cel de dreapta, era disciplinat, organizat şi activ, indiferent de circumstanţe. Majoritatea membrilor P.C.R.M. era de vârsta a treia, tributară nostalgiei faţă de „binefacerile" regimului trecut. Electoratul comuniştilor era format, în proporţie de 50%, din reprezentanţi ai populaţiei majoritare, restul fiind rusofoni. Voturile alogenilor, care reprezintă circa 35% din populaţie, revin de regulă aproape în totalitate formaţiunilor de stânga şi centru-stânga. Influenţa de care dispunea partidul era reflectată şi de faptul că acesta a reuşit, în toamna anului 1997, pe parcursul a 6 săptămâni, să colecteze aproape 250.000 de semnături în favoarea unui referendum în problemele vânzării-cumpărării pământului şi majorării vârstei de pensionare, în comparaţie cu F.P.C.D. care, după aproape un an de eforturi, nu a adunat nici măcar 100.000 de semnături pentru o iniţiativă legislativă de modificare a art. 13 din Constituţie privind limba de stat.

Creşterea ponderii politice a comuniştilor s-a datorat şi migrării unor deputaţi agrarieni, precum Victor Cecan şi Vasile Stati, principalii ideologi ai moldovenismului, care au părăsit P.D.A.M. şi au trecut în tabăra P.C.R.M.

Campania de presă împotriva P.C.R.M. nu a fost atât de virulentă ca cea îndreptată contra C.D.M., situaţie ce s-a explicat prin apropierile doctrinare şi ideologice cu celelalte forţe de stânga şi centru-stânga, precum şi prin teama că acesta avea şansa să devină cel mai important partid în viitorul parlament.

Liderii comunişti apreciau că partidul lor putea să obţină între 20 şi 40% din mandatele de deputaţi. Încrezători în acest rezultat, conducătorii P.C.R.M. au lansat o declaraţie prin care au promis sprijinul lor, după alegeri, preşedintelui Petru Lucinschi, relevând afinităţile programatice cu acesta şi mişcările social-politice care îl susţineau.

Ultimul sondaj sociologic îi plasa pe comunişti pe locul al treilea, cu 8% din preferinţele alegătorilor chestionaţi.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 34-39.

SITUAŢIA ECONOMICĂ ŞI SOCIALĂ ÎN PREAJMA ALEGERILOR PARLAMENTARE

Începând cu anul 1990, economia Republicii Moldova s-a aflat într-un permanent declin. Cea mai însemnată diminuare a Produsului intern brut, 31,2%, s-a înregistrat în anul 1994. În preajma alegerilor acest indicator a ajuns la 34% din nivelul anului 1989[1].

Cu un PIB de numai 2 miliarde de dolari, la care s-a ajuns în 1997, nu se puteau asigura nici mijloacele necesare pentru traiul decent al populaţiei, nici resurse pentru investiţii şi relansarea producţiei, nici venituri pentru onorarea obligaţiilor statului.

Conducerea politică prezenta drept un succes indicatorii micro- şi macroeconomici care indicau o oarecare stabilizare a situaţiei economice. Adevărul era însă că starea din economie era cu mult mai îngrijorătoare decât o percepea omul de rând. Cauza principală consta în lipsa de voinţă politică pentru realizarea unor transformări economice urgente şi profunde. Deoarece politica reformelor economice presupunea o afectare a intereselor unor grupuri economice şi politice, factorii de decizie nu erau pe deplin hotărâţi să iniţieze şi să promoveze măsuri energice de schimbare. Pe de altă parte, climatul economic existent, dominat de economia subterană, care atinsese nivelul de peste 45%, şi de corupţia generalizată, împiedica obţinerea de rezultate pozitive, chiar şi în urma unor măsuri de politică economică aplicate corect. O altă cauză o constituia lipsa unei legislaţii adecvate, cea existentă neprotejând iniţiativa economică, ci evaziunea fiscală şi delapidările.

În condiţiile date, sărăcia şi creşterea şomajului au condus la deteriorarea climatului social. Potrivit Raportului Naţional al Dezvoltării Umane, în anul 1997 circa trei pătrimi din populaţie a ajuns să obţină venituri sub valoarea coşului minim de consum. Numai 5,5% din populaţie avea venituri la nivelul coşului minim de consum, iar 60% din lucrătorii angajaţi în economia naţională câştigau doar 46% din valoarea acestuia. Aproape 135 mii de persoane aveau un venit lunar mai mic de 18 lei, echivalentul a circa 5 dolari americani.

Salariul mediu lunar a continuat să fie unul dintre cele mai mici, din spaţiul ex-sovietic şi ex-comunist aflat în tranziţie. Comparativ cu România, unde salariul mediu se situa la 131 dolari, în Republica Moldova acesta era de numai 40 de dolari. Situaţia din învăţământ se agravase şi mai mult. Salariile cadrelor didactice şi ale angajaţilor din sfera bugetară nu fuseseră achitate de circa 3 luni, ceea ce menţinea o stare de permanentă tensiune socială.

Pentru situaţia în care s-a ajuns, edificatoare erau rezultatele unui sondaj sociologic efectuat cu puţin timp înaintea alegerilor, care arăta că aproximativ 63% din populaţie considera că destrămarea Uniunii Sovietice a pricinuit pagube imense Republicii Moldova, iar 37% că independenţa a adus republicii mai multe daune decât foloase. Numai 21% dintre cei chestionaţi au apreciat drept o schimbare pozitivă instituirea sistemului pluripartidist[2].

NOTE

[1] Material neînregistrat şi nepaginat, provenit din arhiva C.D.M., Chişinău.

[2] Barometrul de opinie publică, realizat de Centrul de sociologie urbană şi regională C.U.R.S. – S.A. Bucureşti, în colaborare cu SocioMoldova – Chişinău, la cererea Fundaţiei Söros Moldova, în perioada 1-7 februarie 1998.

POSIBILA IMPLICARE A SERVICIILOR SECRETE ÎN DESFĂŞURAREA ALEGERILOR

Presa de opoziţie din Republica Moldova considera că Ministerul Securităţii Naţionale (M.S.N.) reprezenta „un as ascuns în mâneca puterii", şi aceasta pentru că structura respectivă a rămas ceea ce a fost pe timpul regimului sovietic. Republica Moldova era singura ţară din Estul Europei în care serviciul de securitate naţională îşi menţinea statutul de minister. Acest fapt oferea securităţii posibilitatea de a lua decizii politice. În plus, această instituţie specială nu era supravegheată de nimeni. Controlul parlamentar era doar o ficţiune, menită să înlăture eventualele suspiciuni. Începând din anul 1994, Legislativul nu s-a interesat deloc de situaţia existentă în cadrul M.S.N. De asemenea, lipseau orice fel de mecanisme politice şi juridice, care ar fi putut să asigure funcţionarea ministerului respectiv într-un cadru strict constituţional. Singurul care „garanta", la acea dată, onestitatea instituţiei era ministrul Tudor Botnaru. Dar practica ultimilor ani a arătat că serviciile secrete aveau posibilitatea să se implice în viaţa politică şi, deseori, nu ezitau să facă acest lucru. Alegerile prezidenţiale din 1996 au ridicat mai multe semne de întrebare. A dat de bănuit, în special, defectarea, cu doar o oră înainte de închiderea secţiilor de votare, a computerelor Comisiei Electorale Centrale. Posibilitatea unei implicări frauduloase a serviciilor speciale în procesul electoral era cu atât mai mare, cu cât erau mai mici şansele de reuşită ale partidului prezidenţial.

Pe de altă parte, exista temeiul să se creadă că se încerca obţinerea de fonduri secrete pentru susţinerea campaniei electorale a partidului sprijinit de şeful statului. O ştire, din 21 ianuarie 1998, făcea cunoscut faptul că oameni de afaceri din Chişinău, în strânsă legătură cu înalţi demnitari de stat, au încercat să aducă ilegal în Republica Moldova ţigări de contrabandă în valoare de circa 700 mii de dolari[1]. Ţigările au fost însoţite de la Nistru până la Chişinău de colaboratori ai Departamentului de Combatere a Criminalităţii şi a Corupţiei, conduşi de maiorul Ion Ţurcan. Faptul că persoanele care au dirijat operaţiunea de tip mafiot aparţineau cercurilor puterii a făcut ca infractorii, deşi prinşi în flagrant delict, să nu păţească nimic.

Ministerul de Interne a recunoscut că infracţiunea s-a comis, dar nu a dezvăluit numele niciunei persoane amestecată în afacere.

NOTE

[1] „Ţara", nr. 27, din 22 ianuarie 1998.

CONFRUNTAREA DINTRE MOLDOVENISM ŞI ROMÂNISM ÎN LUPTA ELECTORALĂ

În primele trei luni ale anului 1998, situaţia din Republica Moldova a fost dominată de o luptă aprigă pentru putere, impusă de miza deosebită a alegerilor parlamentare, ale căror rezultate puteau avea consecinţe majore pentru cursul pe care aceasta urma să-l parcurgă în următorii patru ani.

Specificul luptei politice din Republica Moldova nu a fost dat însă de concurenţa doctrinară loială dintre partidele şi formaţiunile angrenate în cursa pentru putere, ci de o confruntare fără menajamente între forţele care promovau ideologia moldovenismului primitiv şi agresiv şi cele care erau fidele românismului[1].

Românismul a fost reprezentat de partidele de dreapta şi centru-dreapta, care aveau în platformele lor programatice ca obiectiv strategic realizarea idealului naţional, prin integrarea economică şi cultural-spirituală cu România, în cadrul curentului integraţionist general paneuropean. După o perioadă de înflorire, care a avut loc în anii 1987-1991, românismul a intrat într-o fază de decădere accentuată, îndeosebi odată cu câştigarea alegerilor parlamentare, din 27 februarie 1994, de către neo-comuniştii filoruşi agrarieni şi socialişti.

În următorii patru ani, influenţa românismului a scăzut într-o măsură dramatică, adversarii politici reuşind să revizuiască toate realizările obţinute de mişcarea de renaştere naţională în anii ei de avânt.

Moldovenismul primitiv şi agresiv, fundamentat ideologic de pseudoistoriografia sovietică, a fost însuşit de cercurile naţionalist-conservatoare ale rusofonilor autohtoni care, odată cu preluarea puterii la sfârşitul lunii februarie 1994, l-au ridicat la rangul de politică de stat. Promotorii acestuia erau reprezentaţi, într-o formă radicală, de partidele de stânga şi extrema stânga (P.C.R.M., P.S.M., U.C.M., Partidul Socialiştilor din Moldova, P.D.A.M., Mişcarea „Unitate-Edinstvo"), iar, în una mai moderată, de formaţiunile de centru-stânga, de orientare social-democrată (P.S.D.M., P.S.D.U.M., Mişcarea social-politică „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" şi altele), care îl aveau drept exponent de vârf pe preşedintele Petru Lucinschi.

Potenţialul electoral al acestor forţe, verificat în trei campanii de alegeri democratice (parlamentare – februarie 1994, locale – aprilie 1995 şi prezidenţialele – noiembrie 1996), reprezenta circa 65% din opţiunile de vot ale cetăţenilor Republicii Moldova.

Analiza comparată a şanselor electorale ale formaţiunilor politice care susţineau cele două curente a relevat că raportul de forţe era net favorabil celor

care propagau moldovenismul ca ideologie de stat, situaţie care avea să persiste pentru o lungă perioadă de timp. De la alegerile precedente (februarie 1994) şi până în 1998, nu au avut loc transformări profunde în viaţa social-economică din Republica Moldova, precum şi în mentalitatea de tip sovietic a marii majorităţi a unei populaţii rusificate şi cu puternice nostalgii faţă de trecutul comunist, care să permită emiterea ideii că s-au produs schimbări radicale în raportul de forţe dintre cele două curente. Dimpotrivă, pauperizarea accentuată şi deprecierea agravantă a condiţiilor de viaţă, însoţite de lipsa unei perspective sociale clare, au făcut ca sentimentele nostalgice să devină şi mai puternice, situaţie de care au profitat Partidul Comuniştilor şi alte forţe de stânga, care au cunoscut, în perioada menţionată, o creştere considerabilă în plan politic. Pe de altă parte, părăsirea de către ex-preşedintele Mircea Snegur a partidului de guvernământ în 1995, urmată de valuri succesive de scindări, nu a determinat decât o creştere simbolică a influenţei partidelor de dreapta în rândul electoratului, agrarienii desprinşi migrând spre şi întărind formaţiunile de stânga şi centru-stânga (comuniştii şi social-democraţii).

Concomitent, în interiorul celor două curente s-au produs mutaţii importante care au avut drept consecinţă părăsirea locurilor fruntaşe de către unele partide politice, inclusiv cele aflate la guvernare în favoarea altora. Pe segmentul politic de stânga şi centru-stânga, corespunzător forţelor care promovau ideologia moldovenismului, într-o formă radicală sau mai moderată, locul partidului de guvernământ (P.D.A.M.), scindat în interior de acţiunile centrifuge şi cu o imagine electorală grav erodată de actul guvernării, a fost luat de Partidul Comuniştilor, a cărui cotă de popularitate s-a aflat în continuă creştere, creând perspective aproape sigure ca acesta să aibă cel mai important grup parlamentar în viitorul legislativ.

Configuraţia acestui segment era completată de:

– rămăşiţele celorlalte formaţiuni radicale de stânga şi ale naţionaliştilor ruşi şi găgăuzi, grupate în alianţa electorală „Unitatea Socialistă" (Partidul Socialist, Uniunea Comuniştilor, Mişcarea „Unitate-Edinstvo" şi Partidul Popular „Vatan");

– aripa conservatoare a fostului partid de guvernământ (P.D.A.M.), care nu mai avea capacitatea să devină majoritar în viitorul parlament;

– multitudinea partidelor de orientare social-democrată sau liberală, pe care preşedintele Petru Lucinschi a încercat să le unească într-o largă mişcare electorală, cu prilejul conferinţei republicane din 27 ianuarie 1998 a oamenilor săi de încredere.

Modificări importante s-au produs şi pe segmentul de dreapta şi centru-dreapta, care corespundea formaţiunilor adepte ale românismului.

Primatul politic în această zonă a eşichierului a fost pierdut de Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.), aflat la remorca grupului de interese patronat de

preşedintele Petru Lucinschi, fiind preluat de Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M.), o alianţă cu caracter electoral a mai multor partide de dreapta care tindea să se transforme într-una politică permanentă.

Jocul politic practicat de putere şi vanitatea unor lideri au făcut ca pe acest segment să fiinţeze şi un al treilea pol electoral, format din partide „de buzunar", reunite în Blocul Ţărănesc Liberal (B.Ţ.L.), care a încercat să revitalizeze Alianţa Forţelor Democratice (A.F.D.), o structură electorală ce a funcţionat doar în cadrul alegerilor locale din aprilie 1995.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 100-104.

REZULTATELE ALEGERILOR PARLAMENTARE

În campania electorală pentru alegerile parlamentare din 22 martie 1998 s-au confruntat, în principal, 4 partide şi alianţe electorale:

– Partidul Comuniştilor (P.C.R.M.);
– Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M.);
– Blocul electoral „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (B.p.M.D.P.);
– Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.).

Acestea au reprezentat, doctrinar, toate segmentele spectrului politic intern: de la cele de stânga şi centru-stânga (comunist, social-democrat) la cele de dreapta şi centru-dreapta (democrat-creştin şi liberal).[1]

Rezultatele alegerilor au confirmat prognozele analiştilor politici privind ascendenţa doctrinelor de stânga asupra celor de dreapta, astfel[2]:

– P.C.R.M. – 30,08%
– B.p.M.D.P. – 18,12%
– C.D.M. – 19,31%
– P.F.D. – 8,86%

Repartiţia celor 101 locuri în noul Parlament, consecinţă a rezultatelor obţinute de cele patru forţe politice şi a redistribuirii celor 23,01% din voturile partidelor care nu au depăşit pragul electoral de 4%, a stabilit următoarea structură a Legislativului[3]:

– P.C.R.M. – 40 de deputaţi
– C.D.M. – 26 de deputaţi
– B.p.M.D.P. – 24 de deputaţi
– P.F.D. – 11 deputaţi

Niciuna dintre formaţiunile care au intrat în Legislativ nu a obţinut majoritatea simplă pentru a putea forma singură noul guvern şi a-i asigura acestuia sprijinul parlamentar corespunzător.

În condiţiile date, preşedintele Petru Lucinschi avea de optat între cele două variante: să numească un candidat pentru postul de prim-ministru din rândul grupului parlamentar al comuniştilor, cel mai numeros, sau să desemneze o persoană „independentă”, care să aibă sprijinul unei coaliţii parlamentare majoritare.

Atitudinea anticomunistă a celorlalte trei forţe politice care au intrat în noul Parlament, precum şi dorinţa de a da semnale pozitive cancelariilor occidentale şi organismelor financiare internaţionale privind voinţa politică de a continua reformele, l-au determinat pe şeful statului să aleagă cea de-a doua variantă.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 111-113.

[2] „Moldova suverană”, nr. 60, din 24 martie 1998.

[3] „Luceafărul”, nr. 23, din 26 martie 1998; „Moldova suverană”, nr. 75, din 14 aprilie 1998.

CONSULTĂRI PENTRU FORMAREA MAJORITĂŢII PARLAMENTARE

Rezultatele alegerilor din 22 martie 1998 au complicat într-o măsură deosebită constituirea majorităţii parlamentare şi găsirea unor formule guvernamentale care să-l susţină pe preşedintele Petru Lucinschi[1].

Consultările şefului statului cu liderii formaţiunilor care au intrat în noul Parlament au decurs foarte greu şi anevoios. Dificultatea acestora a rezultat din câştigarea alegerilor de către Partidul Comuniştilor şi incompatibilitatea între programul acestuia şi platformele celorlalte trei forţe. Un alt impediment în formarea majorităţii parlamentare l-a reprezentat relaţiile foarte deteriorate dintre Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă” şi Convenţia Democratică, precum şi prezenţa Frontului Popular Creştin-Democrat, etichetat ca un partid extremist, radical-naţionalist, alături de ex-preşedintele Mircea Snegur. Rivalităţile dintre Petru Lucinschi şi Mircea Snegur, devenite tradiţionale, precum şi ambiţia şi inconsecvenţa politică ale acestuia din urmă nu-i inspirau încredere şefului statului şi echipei sale. La acestea se adăuga poziţia moderată a puterii de la Chişinău în raporturile cu România şi Rusia, care se află în totală opoziţie cu cea a liderilor C.D.M.

Poziţia de ultimă oră a lui Vladimir Voronin, liderul comuniştilor ieşiţi învingători din alegeri, era de natură să uşureze consultările şefului statului, în

vederea formării majorităţii parlamentare şi a Guvernului, anunţând o apropiere între formaţiunea sa şi cea a lui Dumitru Diacov. Acesta a făcut unele cedări faţă de poziţiile pre-electorale ale partidului, pronunţându-se pentru dezvoltarea şi adâncirea reformelor începute, fiind gata să negocieze cu Mişcarea lui Dumitru Diacov şi Partidul Forţelor Democratice, condus de Valeriu Matei. În schimb, respingea orice alianţă cu C.D.M., precizând că, dacă se va realiza o alianţă fără P.C.R.M., acesta va trece în opoziţie.

Pentru a-i întinde o mână lui Petru Lucinschi, comuniştii au spus că nu sunt interesaţi în formarea noului Guvern, lăsând libertate şefului statului în desemnarea candidatului pentru funcţia de prim-ministru, care putea fi acelaşi Ion Ciubuc sau altă persoană de încredere a echipei sale.

Vladimir Voronin a mers mai departe, relevând că drumul ales de Republica Moldova era ireversibil, comuniştii pronunţându-se pentru un stat independent, suveran şi democratic.

Un factor extern care a înlesnit apropierea între P.C.R.M. şi Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă", respectiv între Vladimir Voronin şi Petru Lucinschi, l-a constituit declaraţia lui James Parks, reprezentantul F.M.I. în Republica Moldova. Potrivit acestuia, F.M.I. susţinea, în continuare, reformele din Republica Moldova, indiferent de componenţa noului Guvern. Această poziţie a înlăturat temerile lui Petru Lucinschi şi Dumitru Diacov privind impactul negativ pe plan extern al unei alianţe cu comuniştii care, la rândul lor, exprimase imediat după câştigarea alegerilor o atitudine favorabilă faţă de organismele financiare internaţionale.

La 30 martie 1998, preşedintele Petru Lucinschi i-a convocat pentru consultări pe liderii celor patru formaţiuni politice reprezentate în noul Parlament al Republicii Moldova.

Negocierile purtate între conducătorii partidelor care au depăşit pragul electoral s-au derulat sub semnul posibilităţii constituirii unei alianţe între reprezentanţii forţelor de centru-dreapta, existând convingerea că soluţia finală aparţinea totuşi preşedintelui Petru Lucinschi.

Consilierul prezidenţial Viorel Mihail a afirmat că şeful statului era „înclinat spre o alianţă cu reprezentanţii dreptei, considerată mai firească, dacă nu singura". Pericolul comunist i se părea lui Lucinschi mare, nu atât pe plan intern, cât mai ales extern, sens în care Viorel Mihail a invocat o comparaţie cu situaţia bulgarilor cărora, după câştigarea alegerilor anticipate de către exponenţii dreptei, „ruşii le-au tăiat toate resursele energetice".

Lucinschi nu dorea însă să fie acuzat de Occident că pe mâna lui, la Chişinău, puterea a fost preluată de comunişti, deşi nu excludea total această posibilitate. În acelaşi timp, şeful statului susţinea că „Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (P.C.R.M.) este alcătuit din reformatori, care nici pe departe nu sunt atât de radicali şi de periculoşi precum socialiştii din blocul „Unitate-Edinstvo", ori-

entat deschis către Federaţia Rusă şi aducerea Republicii Moldova într-o situaţie similară celei de dinaintea destrămării fostei U.R.S.S.”. Liderul de la Chişinău se consola cu ideea că „toţi fruntaşii comuniştilor din Basarabia au firme proprii, sunt în conducerea unor societăţi economice şi deţin acţiuni la principalele companii care controlează economia Moldovei. Ei nu vor întoarcerea la vechea formulă imperială dominată de Moscova”.

De altfel, Lucinschi a considerat că victoria în alegeri a comuniştilor era relativă, întrucât aceştia nu puteau forma guvernul în mod independent. Comuniştii nu aveau de ales în privinţa alianţelor, potenţialii lor parteneri, Partidul Democrat Agrar şi Blocul Unităţii Socialiste, au rămas sub pragul accederii în Parlament, prăbuşirea spectaculoasă a agrarienilor şi socialiştilor fiind considerată marea victorie a alegerilor de la 22 martie 1998. Cu trecerea timpului, reacţia generală post-electorală, cu excepţia învinşilor, a devenit pozitivă. „Plecarea din Parlament a agrarienilor, aroganţi şi inculţi, şi a socialiştilor de ideologie rusească poate fi de bun augur pentru Republica Moldova”, susţinea Nicolae Cernomaz, Ministru de Stat în guvernul Ciubuc.

În rândul reprezentanţilor străini aflaţi la Chişinău – diplomaţi, trimişi ai structurilor financiar-bancare, oameni de afaceri, investitori – s-a manifestat, iniţial, îngrijorarea faţă de pericolul reîntoarcerii comunismului. Treptat, lucrurile au început să se lămurească, tot mai mulţi crezând în „înţelepciunea preşedintelui Lucinschi, care va media cu abilitate, astfel încât Republica Moldova să urmeze calea democratizării şi a reformelor, nu revenirea la comunism”.

Persoane de încredere din anturajul preşedintelui, neimplicate în instituţiile puterii de la Chişinău, i-au propus preşedintelui să adopte următoarea variantă: liderii politici ai formaţiunilor viitoarei coaliţii să nu ocupe funcţii de conducere nici în Parlament, nici în guvern. Acestea să fie încredinţate unor personalităţi necompromise politic, evitându-se jocul algoritmului în cadrul căruia vor prima orgoliile şi, în egală măsură, resentimentele personale.

Dificultăţile întâmpinate în desfăşurarea negocierilor pentru stabilirea configuraţiei viitoarelor structuri parlamentare şi guvernamentale aveau să nu permită finalizarea acestora până la 30 martie 1998. Pentru formarea unei coaliţii din care să lipsească comuniştii, liderii Convenţiei Democrate şi ai Partidului Forţelor Democratice erau dispuşi să cedeze principalele funcţii (speaker al Parlamentului şi postul de prim-ministru) favoriţilor preşedintelui Lucinschi, respectiv reprezentanţilor Blocului electoral Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”. Ulterior, pe parcursul consultărilor şi al tratativelor, cele două partide de dreapta urmând să solicite conducerea unor comisii parlamentare şi diverse ministere.

Rezulta însă că hotărârea preşedintelui Lucinschi privind încredinţarea principalelor funcţii în stat putea fi puternic influenţată de semnalele care veneau din exterior.

Prin manevre abile, susţinute de toate forţele politice din Federaţia Rusă, s-a încercat şi, parţial, s-a reuşit crearea unui „cordon sanitar” între teritoriul rus şi graniţele din 1999 ale NATO. Cum forţele procomuniste au câştigat şi alegerile din Ucraina, prima etapă a acestui proiect putea deveni realizabilă. Belarus, Ucraina şi Republica Moldova, dominate de comunişti şi filoruşi, putea constitui o contrabalansare acceptabilă a extinderii NATO spre Europa Centrală şi de Est. În acelaşi timp, menţinerea C.S.I. era de importanţă cu totul specială pentru Kremlin. Orice fisură ar fi pus în pericol întreg acest sistem de „protecţie” constituit în jurul Federaţiei Ruse de fostele ţări membre ale U.R.S.S., Republica Moldova, datorită specificităţii sale, reprezentând pentru Rusia o preocupare permanentă. Din această perspectivă, presiunile cele mai mari la care era supus preşedintele Lucinschi au venit, cu siguranţă, de la Moscova, iar pentru contracararea lor liderul de la Chişinău avea, în acele momente, nevoie de suportul Occidentului şi al principalelor organisme internaţionale financiar-bancare.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 115-117.

DIFICULTĂŢI ÎN FORMAREA STRUCTURILOR LEGISLATIVE ŞI EXECUTIVE

Eforturile de formare a noilor structuri legislative şi executive de la Chişinău nu au fost lipsite de dificultăţi, deşi calculele teoretice, care conduceau spre o alternativă fără participarea comuniştilor, îşi dovedeau viabilitatea.

Întâlnirea preşedintelui Petru Lucinschi din 30 martie 1998 cu liderii celor patru formaţiuni politice reprezentate în Parlament s-a derulat într-o atmosferă deschisă, şeful statului începându-şi discursul prin reafirmarea tezei sale favorite, respectiv „necesitatea continuării reformelor”. În acelaşi timp, i-a îndemnat pe cei prezenţi la „cedări rezonabile, care să aibă ca rezultat împăcarea în societate şi asigurarea conlucrării puterilor în stat: Parlament, Guvern, Preşedinţie”[1].

Demonstrându-şi calităţile de abil politician, preşedintele a sugerat formarea unei majorităţi parlamentare pe următoarele variante: Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (P.C.R.M.) să se alieze cu Blocul electoral Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă” (M.p.M.D.P.); dacă aceasta nu va fi posibilă, a evocat alternativa constituirii coaliţiei de către reprezentanţii Convenţiei Democratice din Moldova (C.D.M.), ai Partidului Forţelor Democratice (P.F.D.) şi ai M.p.M.D.P. Indiferent de formula care urma să fie adoptată, Lucinschi a

menţionat că în faţa viitoarei majorităţi parlamentare stăteau trei sarcini: asigurarea stabilităţii în societate; promovarea şi continuarea reformelor; rezolvarea problemelor de ordin social cu care se confrunta cea mai mare parte a populaţiei.

Revenind la formulele structurilor parlamentare, preşedintele a invocat şi posibilitatea constituirii acestora pe bază de proporţionalitate, conform numărului de mandate obţinute de partidele şi blocurile electorale reprezentate în noul Parlament.

Referindu-se la formarea viitorului executiv, şeful statului a avansat, din nou, două soluţii: constituirea unui guvern de uniune naţională, cu asumarea de responsabilităţi de către toate forţele politice din Parlament, sau a unui cabinet rezultat în urma consultărilor care vor crea noua majoritate legislativă.

În acest context, Vladimir Voronin a încercat să-şi asigure sprijinul liderului M.p.M.D.P., considerând că discuţiilor pe tema alcătuirii coaliţiei majoritare trebuia să le pună punct Dumitru Diacov, pe care l-a acuzat că pendulează când spre stânga, când spre dreapta. Atacat direct, protejatul preşedintelui Lucinschi şi-a intrat în rol, declarând că „deocamdată, nu ştie cu cine să se alieze". Pentru a „accepta" participarea la coaliţie, Diacov a cerut asigurări scrise, prin care părţile să se oblige că garantează funcţionarea alianţei majoritare pe o perioadă de patru ani (întreaga legislatură), iar primul ministru să fie agreat pentru cel puţin doi ani. Condiţiile liderului M.p.M.D.P. au fost acceptate pe loc de către reprezentanţii C.D.M.

În finalul întrevederii, preşedintele Petru Lucinschi a declarat faţă de liderii partidelor de centru-dreapta: „o coaliţie cu Voronin înseamnă blocarea creditelor din afară. Să nu repetăm varianta bulgară de dinaintea alegerilor anticipate". A sugerat, totodată, ca toate formaţiunile parlamentare să adopte un moratoriu pentru scoaterea ţării din criză şi fiecare partid să-şi definească foarte clar scopurile politice. Nu credea că perioada în care se afla era propice pentru abordarea problemei unirii Republicii Moldova cu România. De asemenea, a susţinut că „nu trebuie atins C.S.I.-ul care, deocamdată, e convenabil pentru republică".

Lucinschi a dat de înţeles că ar dori să-l menţină în funcţia de prim-ministru pe Ion Ciubuc, lăsând impresia că joacă în mod corect cu toţi reprezentanţii partidelor, dar o variantă cu comuniştii în coaliţia majoritară nu îi era favorabilă, din cauza atitudinii pe care Occidentul şi democraţiile avansate o puteau adopta, atât faţă de Republica Moldova, cât, mai ales, faţă de persoana sa.

În după-amiaza zilei de 30 martie , s-a desfăşurat o nouă rundă de consultări la care au participat Iurie Roşca, Dumitru Diacov şi Valeriu Matei. A rezultat că liderul social-democrat dorea să obţină funcţia de preşedinte al Parlamentului şi să fie secondat, ca vicepreşedinţi, de ceilalţi doi politicieni prezenţi la întâlnire.

Ultimele evoluţii au arătat că M.p.M.D.P., coordonată din umbră de Petru Lucinschi, transmitea semnale procomuniste pentru a forţa partidele de dreapta să

renunţe la pretenţii exagerate şi să accepte solicitările preşedintelui. Au existat, de asemenea, unele semnale potrivit cărora la Curtea Constituţională s-au depus contestaţii ale unor candidaţi independenţi, două dintre acestea având „şanse" să fie rezolvate favorabil, iar deputaţii nou admişi să treacă în tabăra M.p.M.D.P., afectând numărul mandatelor obţinute de C.D.M. şi P.C.R.M., cu propulsarea grupării lui Diacov pe poziţia a doua şi întărirea posibilităţilor de a-şi impune pretenţiile.

În aceste condiţii, liderii Convenţiei Democratice au înţeles să poarte tratativele în limite foarte largi, care să le permită participarea la formarea coaliţiei majoritare. Totodată, ei au semnalat preşedintelui Lucinschi pericolul constituirii unei alianţe între comuniştii lui Voronin şi social-democraţii lui Diacov, care, prin coruperea unor deputaţi din tabăra opoziţiei, puteau forma o majoritate absolută şi, într-o conjunctură prielnică, ajunge în situaţia de a declanşa procedura de suspendare din funcţie a preşedintelui şi schimbare a Constituţiei ţării, slogane invocate uneori şi în timpul campaniei electorale.

Pentru 31 martie a fost programată o nouă întâlnire cu preşedintele Petru Lucinschi, la care au participat doar Dumitru Diacov, Valeriu Matei, Mircea Snegur şi Iurie Roşca.

După trei săptămâni de negocieri purtate între cele patru formaţiuni parlamentare nu s-au înregistrat progrese semnificative.

Totuşi, în această perioadă, au intervenit unele elemente noi:

– schimbarea discursului politic post-electoral al liderului comuniştilor Vladimir Voronin, care, într-o serie de declaraţii succesive, s-a arătat favorabil continuării reformelor „rezonabile" în Republica Moldova, conlucrării cu organismele financiare internaţionale şi acceptării unor compromisuri menite să ducă la realizarea unei alianţe cu Blocul „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă";

– modificarea atitudinii atât a preşedintelui Petru Lucinschi, cât şi a lui Dumitru Diacov faţă de comunişti, în sensul moderării poziţiilor proprii vizavi de aceştia şi solicitării celor două forţe politice parlamentare să renunţe la etichetări extremiste la adresa câştigătorilor alegerilor;

– dezvoltarea unui curent în interiorul Blocului „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă", forţă ce juca rolul determinant în formarea majorităţii parlamentare şi a noului cabinet, care se opunea constituirii unei coaliţii fie cu Partidul Comuniştilor, fie cu Convenţia Democratică şi Partidul Forţelor Democratice.

Desfăşurate în aceste circumstanţe, negocierile au relevat că între cele patru formaţiuni parlamentare existau mai multe diferenţieri şi incompatibilităţi decât elemente care să le apropie. Acestea ţineau, în special, de deosebirile de program şi de poziţii, abordări diferenţiate în probleme fundamentale ale Republicii Moldova, interese politice imediate şi de perspectivă opuse, chestiuni de imagine în faţa propriului electorat, neîncrederea şi lipsa unor garanţii durabile din partea

partenerilor de dialog, presiunea forţelor extraparlamentare şi a unor grupuri de interese, influenţa factorilor externi şi altele.

Din aceste considerente, în cadrul Blocului lui Dumitru Diacov s-a conturat, tot mai evident, varianta renunţării la orice fel de coaliţie, idee agreată şi de preşedintele Petru Lucinschi. Aceasta presupunea că fiecare formaţiune parlamentară îşi va păstra independenţa şi îşi va promova în Legislativ propriile obiective programatice, urmând să se realizeze o „coaliţie ad-hoc" în orice problemă discutată.

Formula respectivă, denumită „varianta zero", a fost acceptată şi de Partidul Comuniştilor, care s-a pronunţat în favoarea negocierii între cele patru formaţiuni pentru alegerea organelor de conducere ale noului Parlament şi formarea Guvernului.

Această variantă era însă în totalitate nefavorabilă partidelor de dreapta şi centru-dreapta, întrucât o înţelegere tactică între comuniştii lui Vladimir Voronin şi social-democraţii lui Dumitru Diacov ar fi blocat orice încercare a acestora de a trece prin Parlament iniţiativele legislative ce decurgeau din obiectivele lor programatice.

Pentru dreapta singura formulă viabilă era o coaliţie cu Blocul lui Dumitru Diacov şi Partidul Forţelor Democratice, creată pe baza unui protocol cu prevederi clare, reciproc acceptabile, care să includă garanţii pentru o bună funcţionare a înţelegerii, soluţie greu de realizat, datorită reticenţei preşedintelui Petru Lucinschi şi a lui Dumitru Diacov faţă de o formulă care s-a dovedit a fi nefuncţională şi deosebit de fragilă, lucru confirmat de situaţia coaliţiei majoritare (C.D.R.) din România.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 120-123.

PREŞEDINTELE TERGIVERSEAZĂ FORMAREA COALIŢIEI MAJORITARE

Evaluările post electorale asupra scenei politice din Republica Moldova au relevat persistenţa unei incertitudini calculate din partea preşedintelui Petru Lucinschi care a prelungit, în mod deliberat, perioada acceptării sau desemnării viitoarei formule a coaliţiei parlamentare majoritare. Procedând astfel, liderul de la Chişinău şi-a creat posibilitatea de a analiza variantele cele mai favorabile şi de a opta pentru cea care urma să îi asigure un control

cât mai eficient asupra celor două instituţii fundamentale ale statului: Parlamentul şi Guvernul.

În cursul zilei de 3 aprilie 1998, Petru Lucinschi s-a deplasat la Kiev pentru consultări cu preşedintele Ucrainei, Leonid Kucima, pe tema privind stabilirea frontierei de stat în zona Giurgiuleşti – Reni şi situaţia politică intervenită după victoria comuniştilor în alegerile parlamentare din ambele ţări[1].

Preşedintele Lucinschi, înzestrat cu un puternic „simţ diplomatic" în momentele critice, a preferat, după ce i-a transmis „indicaţii clare" omului său de încredere, Dumitru Diacov, să se interneze în spital, pentru a nu fi acuzat că a favorizat una sau alta dintre variantele de guvernare. Drept urmare, s-a vehiculat tot mai insistent o formulă în cadrul căreia Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (M.p.M.D.P.) trebuia să rămână în permanenţă „pe centru", fără să dea câştig de cauză uneia sau alteia dintre extremele eşichierului politic al noului Legislativ. S-a conturat, astfel, varianta unui „guvern minoritar", condus de prim-ministrul în exerciţiu, Ion Ciubuc, al cărui program să cuprindă numai „elementele unanim acceptate" de toate formaţiunile parlamentare, având drept scop scoaterea din impas a ţării. În funcţie de accentele de o parte sau alta a centrului, guvernul urma să aibă susţinerea legislativă necesară, exploatându-se diferenţele de opinii ale stângii sau dreptei.

Lucinschi miza şi pe faptul că, în decurs de circa un an, configuraţia Parlamentului de la Chişinău se va modifica, o serie de deputaţi „migrând" spre alte formaţiuni, iar „blocurile şi alianţele" din componenţa Legislativului se vor dezmembra, cu trimitere directă la Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M.).

În paralel, au continuat totuşi negocierile între liderii celor patru formaţiuni reprezentate în Parlament, pentru alcătuirea unei coaliţii majoritare.

Vladimir Voronin încă mai spera să poată găsi sprijinul necesar obţinerii majorităţii, în acest sens având promisiuni din partea unor reprezentanţi ai Dumei de Stat de la Moscova, care i-au comunicat că „Lucinschi va face tot posibilul pentru ca Partidul Comuniştilor să nu piardă şansa istorică de a guverna acum Republica Moldova, momentul fiind încă favorabil reinstaurării dominaţiei ruse la Chişinău".

Pe de altă parte, au parvenit semnale potrivit cărora „Moscova nu se simte încurajată de actualele evoluţii din statele vecine, unde comuniştii au dat un exemplu de cum se poate reveni la putere şi prin mijloace democratice. Situaţia economică şi socială grea din Ucraina şi Moldova a determinat un recul al democraţiei, echivalent cu reîntoarcerea efectivă la vechiul sistem. Deşi acest lucru este puţin probabil, preluarea puterii de extrema stângă ar întârzia pentru o anumită perioadă reformele prin care statele est europene trebuie să treacă".

S-au derulat, în continuare, consultări între liderii C.D.M. – M.p.M.D.P. – P.F.D., şansele constituirii unei coaliţii între aceste formaţiuni fiind apreciate la cel puţin 50% în favoarea realizării alianţei. S-a discutat pe baza unor proiecte

de documente, a căror adoptare de către cele trei grupări politice ar fi permis depăşirea diferenţelor de opinii şi l-ar fi pus pe preşedintele Petru Lucinschi în faţa unui fapt împlinit, care nu i-ar fi dăunat imaginii nici pe plan intern, nici la nivel internaţional, mai ales în faţa Occidentului.

După încheierea ultimei şedinţe în plen a vechiului Parlament, la 2 aprilie 1998, Dumitru Diacov a declarat că „formaţiunea sa a înaintat C.D.M. şi P.F.D. o propunere conform căreia blocul M.p.M.D.P. doreşte să preia conducerea Parlamentului, lăsând la discreţia celorlalte două formaţiuni postul de prim-ministru. În cazul în care nu va fi acceptată propunerea, este de aşteptat să nu se realizeze o majoritate parlamentară. Aceasta se va forma, probabil, ad-hoc, în timpul votării candidaturii înaintate de preşedintele Petru Lucinschi". Totodată, Diacov a menţionat că „în cazul formării unei alianţe cu C.D.M. şi P.F.D. trebuie să existe anumite garanţii, în scris, privind soluţionarea unor probleme concrete ce ţin de promovarea reformelor. Aceasta pentru a evita dificultăţile care ar apărea în cazul unei eventuale destrămări a alianţei şi a organizării de alegeri anticipate".

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 127-130.

NOI DEMERSURI VIZÂND CONSTITUIREA STRUCTURILOR PARLAMENTARE ŞI GUVERNAMENTALE[1]

La 4 aprilie 1998 s-au desfăşurat lucrările plenarei Comitetului Central al Partidului Comuniştilor din Republica Moldova (P.C.R.M.), prilej cu care s-au adresat critici dure preşedintelui Petru Lucinschi şi liderului Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (M.p.M.D.P.), Dumitru Diacov, acuzaţi de imoralitate politică şi nerespectarea promisiunilor anterioare.

Pornind de la punctele comune ale programelor celor două formaţiuni, în special în plan social, ce lăsau să se întrevadă posibilitatea intrării lor într-o coaliţie parlamentară, la plenară s-au constatat abordări diferite, ireconciliabile, faţă de modul de implementare a reformelor economice şi cursul politic pe care trebuia să-l urmeze Republica Moldova. Astfel, în timp ce M.p.M.D.P. nu se declara împotriva relaţiilor cu Occidentul, Partidul Comuniştilor era orientat exclusiv spre Est, iar discursul populist, nostalgia privilegiilor şi perspectiva reinstaurării sistemului de tip sovietic au condus, practic, la blocarea oricărei variante de colaborare între cele două forţe politice. A devenit evident că Vladimir Voronin a rămas exponentul de bază al naţionalismului rus, care nu se împăca cu ideea că teritoriul

Basarabiei a fost şi aparţine istoric de drept României, indiferent de conjunctura actuală – un popor, două state.

În paralel, s-au succedat mai multe runde de consultări între reprezentanţii partidelor de dreapta şi social-democraţii din M.p.M.D.P. În zilele de 6 şi 7 aprilie 1998, au avut loc tratative pe tema organizării viitoarelor structuri parlamentare şi guvernamentale, fără nominalizări ale principalelor posturi.

Receptarea de semnale din care rezulta disponibilitatea Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" de a se ajunge la o înţelegere i-a determinat pe liderii Convenţiei Democratice din Moldova (C.D.M.) să avanseze, la 8 aprilie 1998, propuneri concrete referitoare la algoritmul şi responsabilităţile ce ar fi revenit fiecărei formaţiuni, având ca bază proiectul Acordului tripartit privind constituirea coaliţiei de guvernământ Alianţa pentru Democraţie şi Reforme. Luat prin surprindere, dar în egală măsură satisfăcut atunci când i s-a propus preluarea funcţiei de speaker al Parlamentului, Dumitru Diacov a cerut răgaz pentru examinarea detaliată a întregului proiect. În după-amiaza zilei, liderul M.p.M.D.P. şi-a dat acordul de principiu pentru formarea coaliţiei, rezultând că, între timp, l-a consultat pe preşedintele Petru Lucinschi, internat într-o clinică din Frankfurt – Germania, pentru o intervenţie chirurgicală. Cu acest prilej, Dumitru Diacov a exprimat pretenţii de a se încredinţa reprezentanţilor M.p.M.D.P. unele ministere, primul solicitat fiind cel al internelor. Acesta a refuzat adoptarea unei declaraţii scrise privind stadiul negocierilor, acceptând însă ideea că postul de prim-ministru urma să revină C.D.M., iar celelalte ministere să fie repartizate pe bază de algoritm.

La 9 aprilie 1998, Curtea Constituţională a validat rezultatul alegerilor din 22 martie 1998, Parlamentul având următoarea componenţă: 40 deputaţi ai P.C.R.M., 26 – C.D.M., 24 – M.p.M.D.P. şi 11 reprezentanţi ai Partidului Forţelor Democratice (P.F.D.).

Deşi după şedinţa de validare a scrutinului era prevăzută o nouă reuniune a liderilor C.D.M. – M.p.M.D.P. – P.F.D., Dumitru Diacov nu s-a prezentat, transmiţând un contraproiect la Acordul iniţial, în cuprinsul căruia se regăseau cereri maximaliste, lipsind însă un element esenţial, respectiv precizarea rolului de garant al preşedintelui Petru Lucinschi pentru oricare dintre variantele la care s-ar fi ajuns. Evitarea acestei menţiuni a dus tratativele într-un impas ce nu putea fi depăşit decât prin asumarea de responsabilităţi concrete, stabilite principial şi convenite într-un document care să fi fost supus aprobării şefului statului.

Liderii C.D.M. au semnalat pericolul ca reprezentanţii dreptei să piardă, în scurt timp, orice posibilitate de a participa la actul de guvernare, în condiţiile în care, potrivit Constituţiei, miniştrii, cu excepţia premierului, puteau fi demişi sau remaniaţi, prin decret prezidenţial, contrasemnat de primul ministru.

În această conjunctură, hotărârea privind finalizarea formulei viitoarei coaliţii majoritare aparţinea preşedintelui Petru Lucinschi, care nu i-a lăsat lui Dumitru Diacov suficientă libertate în adoptarea unor decizii de natură să vină în întâmpinarea tuturor variantelor propuse de formaţiunile politice de dreapta. Apropierea datei de convocare a primei şedinţe a noului Parlament, prevăzută pentru 21 aprilie 1998, a tensionat climatul în care se desfăşurau consultările şi a menţinut o stare de incertitudine, ce a fost speculată cu abilitate de şeful statului pentru a-şi impune propriile puncte de vedere.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 133.

FINALIZAREA ACORDULUI PENTRU FORMAREA COALIŢIEI MAJORITARE

În ziua de 13 aprilie 1998, s-a finalizat Acordul pentru alcătuirea coaliţiei majoritare a noului Parlament de la Chişinău, constituită din Convenţia Democratică (C.D.M.), Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (M.p.M.D.P.) şi Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.)[1].

Reprezentanţii partidelor au mediat principiile şi algoritmul de funcţionare a alianţei, iar în după-amiaza aceleiaşi zile s-a convenit Protocolul ce urma să fie semnat în prezenţa preşedintelui Petru Lucinschi, care era aşteptat să se întoarcă din Germania, la 15 aprilie 1998.

Potrivit prevederilor Protocolului, funcţia de preşedinte al Parlamentului urma să fie încredinţată M.p.M.D.P., care intenţiona să-l propună pe Dumitru Diacov. Convenţia Democratică desemna persoana însărcinată cu formarea noului guvern. Pentru ocuparea postului de prim-ministru era luată în vedere candidatura deputatului Mihai Ciorici[2], ceilalţi parteneri nefiind puşi în temă asupra acestui aspect.

A fost ales deputat în noul Parlament pe lista C.D.M., ca membru al Partidului Renaşterii şi Concilierii din Moldova (P.R.C.M.). Se afla în relaţii foarte bune cu conducerea Frontului Popular Creştin Democrat (F.P.C.D.), candidatura sa pentru ocuparea funcţiei de şef al executivului fiind făcută la propunerea liderilor Frontului, în acest fel asigurându-se şi o mai mare coeziune la nivelul C.D.M.

Au existat indicii că hotărârea lui Dumitru Diacov de a accepta finalizarea acordului de înfiinţare şi funcţionare a coaliţiei majoritare a fost influenţată decisiv de interviul pe care preşedintele Petru Lucinschi l-a acordat mass-mediei, la 12 aprilie 1998, în timp ce se afla internat într-o clinică din Frankfurt – Germania.

Dumitru Diacov şi ceilalţi lideri ai formaţiunilor ce urmau să constituie coaliţia susţineau că preşedintele Petru Lucinschi nu va avea motive să respingă soluţia ce i se va prezenta, cu atât mai mult, cu cât nominalizările pentru ocuparea principalelor funcţii nu au fost exprimate.

Rolul primordial în finalizarea negocierilor în ultima variantă l-au avut liderii C.D.M., în special Iurie Roşca, acesta acceptând o bună parte a sugestiilor partenerilor, cu „cedări" ce nu afectau principalele obiective înscrise în programul Convenţiei Democratice din Moldova.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 137.

[2] Mihai Ciorici, născut în anul 1946, era de profesie inginer-tehnolog, în momentul respectiv deţinea funcţia director al filialei B.C.A. „Victoriabank" din oraşul Nisporeni, unde îşi avea domiciliul.

PREVEDERILE ACORDULUI DE CONSTITUIRE A COALIŢIEI DE GUVERNĂMÂNT

Consensul la care au ajuns liderii formaţiunilor politice Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M.), Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (M.p.M.D.P.) şi Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.) s-a concretizat în „Acordul" privind constituirea coaliţiei de guvernământ Alianţa pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.)[1].

Redactat după un proiect supus spre dezbatere de către conducerea C.D.M., „Acordul" stipula principiile constituirii coaliţiei parlamentare majoritare, pe baza cărora cele trei formaţiuni urmau să aplice un „Program comun de guvernare" pentru perioada anilor 1998-2002.

De asemenea, erau prevăzute principalele condiţii de funcţionare a A.D.R., iar pentru asigurarea unei conlucrări armonioase a celor mai importante instituţii ale statului – Preşedinţie, Parlament, Guvern – părţile au convenit instituirea, pe toată durata mandatului, a unui moratoriu asupra demiterii Guvernului. Partajarea funcţiilor în structurile de conducere ale Parlamentului şi Guvernului trebuia să se facă în baza unui algoritm realizat în conformitate cu ponderea fiecărei părţi în cadrul grupului parlamentar unit al A.D.R.

Respectarea principiilor prevăzute în „Acord" era intercondiţionată de sprijinul reciproc pe care formaţiunile constitutive trebuia să şi-l ofere pentru ocuparea funcţiilor de prim-ministru, ce aparţinea C.D.M. şi, respectiv, preşedinte al Parlamentului, care revenea M.p.M.D.P.

Ca parte distinctă a „Acordului" erau inserate cele 12 „obiective programatice ale coaliţiei de guvernământ A.D.R.", care abordau domeniile vieţii social – politice, economice, culturale, administrative, relaţiile interetnice şi de politică externă, menite să contribuie la depăşirea gravei crize pe care o traversa Republica Moldova.

În baza algoritmului stabilit, se propunea repartizarea ministerelor ce compuneau Guvernul, în cadrul căruia Convenţiei Democratice îi reveneau 6 portofolii şi funcţii de ministru de stat, şef al Cancelariei; Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (M.p.M.D.P.) – 7; Partidului Forţelor Democrate – 3, Ministerul Învăţământului, Tineretului şi Sportului urmând a fi distribuit, ulterior, prin consens.

La 16 aprilie 1998, liderii A.D.R. urmau să se prezinte la şeful statului cu documentele de constituire a coaliţiei, Dumitru Diacov exprimând speranţa că-l va convinge pe Lucinschi să aprobe formula convenită, pentru ca „Acordul" să fie semnat cât mai curând.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 140.

NEMULŢUMIREA ŞEFULUI STATULUI FAŢĂ DE ACORDUL A.D.R.

Revenirea la Chişinău a preşedintelui Petru Lucinschi, după tratamentul medical efectuat în Germania, nu a adus clarificările scontate cu privire la componenţa viitoarelor structuri de conducere ale Parlamentului şi formarea noului Guvern[1].

La 17 aprilie 1998, şeful statului a avut o primă întrevedere cu Dumitru Diacov, liderul Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (M.p.M.D.P.), în prezenţa premierului Ion Ciubuc şi a primului secretar al Partidului Comuniştilor (P.C.R.M.), Vladimir Voronin, în cadrul căreia Petru Lucinschi şi-a declarat totala nemulţumire faţă de proiectul înţelegerii convenite cu reprezentanţii Convenţiei Democratice din Moldova (C.D.M.) şi ai Partidului Forţelor Democratice (P.F.D.)[1]. Preşedintele Lucinschi l-a acuzat pe Dumitru Diacov de depăşirea atribuţiilor şi a dispus convocarea grupului parlamentar al M.p.M.D.P.

Prezent timp de două ore la reuniunea fracţiunii, desfăşurată în ziua de 18 aprilie, şeful statului şi-a manifestat deschis împotrivirea faţă de proiectul „Acordului" de constituire a Alianţei pentru Democraţie şi Reforme, sugerând alcătuirea unei coaliţii majoritare între reprezentanţii M.p.M.D.P. şi P.C.R.M., în ciuda

opoziţiei declarate de majoritatea membrilor din grupul parlamentar de centru-stânga. Petru Lucinschi a afirmat că „este inadmisibil ca ministere precum internele şi securitatea să fie atribuite Convenţiei Democratice din Moldova". Într-o atmosferă încordată, şeful statului a părăsit şedinţa, fără a-i convinge pe deputaţii M.p.M.D.P. de justeţea punctelor sale de vedere.

Evenimentul respectiv arăta că Petru Lucinschi se afla în faţa situaţiei luării unor decizii, care nu erau în concordanţă cu planurile sale anterioare, în mare parte datorate rezultatelor scrutinului din 22 martie 1998. Varianta menţinerii lui Ion Ciubuc în funcţia de prim-ministru era pusă în pericol, existând indicii că acesta nu va obţine confirmarea Parlamentului. Vladimir Voronin a trecut la atacuri cu nuanţă de şantaj, ameninţându-l, voalat, cu retragerea sprijinului la viitoarele alegeri prezidenţiale din anul 2000. Totodată, liderul comunist a ţinut să-i reamintească lui Dumitru Diacov că „Partidul Comuniştilor l-a susţinut cu hotărâre pe Lucinschi în timpul celui de-al doilea tur de scrutin prezidenţial din 1996, contribuind într-o măsură decisivă la înfrângerea regimului lui Snegur. Acum, din nou suntem predispuşi spre consolidarea eforturilor în faţa pericolului revanşei reale a forţelor de dreapta".

Pe de altă parte, preşedintele Lucinschi se temea că participarea reprezentanţilor C.D.M. – P.F.D. la actul guvernării şi constituirea majorităţii parlamentare îi va ameninţa prerogativele funcţiei, afectându-i nu numai imaginea, ci şi programul cu care a câştigat alegerile în 1996. Era însă conştient că „ideea majorităţii parlamentare de conjunctură nu poate fi luată în serios de nici una dintre cele trei forţe politice care negociază cu mişcarea proprezidenţială condusă de Dumitru Diacov şi, în final, va fi obligat să accepte formula la care vor ajunge liderii formaţiunilor reprezentate în Parlament". În consecinţă, Lucinschi dorea să obţină cât mai multe garanţii din partea forţelor politice pe care le va agrea, că acestea îi vor acorda întregul sprijin în exercitarea atribuţiilor funcţiei, inclusiv în perspectiva reînvestirii cu un nou mandat.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 146.

DESCHIDEREA LUCRĂRILOR NOULUI PARLAMENT

În prezenţa preşedintelui Petru Lucinschi, la 21 aprilie 1998, s-au inaugurat lucrările noului Parlament al Republicii Moldova, întrunit în cea de-a XIV-a legislatură. Au fost prezenţi cei 100 de deputaţi validaţi în urma scrutinului din 22 martie 1998, Ilie Ilaşcu, ales pe lista Partidului Forţelor Democratice (P.F.D.) aflându-se, în continuare, în închisoarea de la Hlinaia[1].

Adresându-se Parlamentului, Petru Lucinschi a îndemnat la o activitate eficientă a noului Legislativ, declarând că „deputaţii pot forma orice coaliţie: în doi, în trei sau în patru. În calitate de preşedinte, sunt dispus să conlucrez cu coaliţia formată”. Atrăgând atenţia că guvernarea ţării va fi posibilă numai prin cooperare între toate grupurile parlamentare, şeful statului a opinat că „rămâne valabil şi în acţiune programul prezidenţial, susţinut de majoritatea alegătorilor. Vă adresez apelul de a conlucra şi în continuare în baza acestui program, ajustându-l la necesităţile actuale şi completat cu sarcinile ce decurg din programele partidelor sau blocurilor reprezentative”[2].

Deputaţii Partidului Comuniştilor (P.C.R.M.) au încercat să forţeze alegerea preşedintelui Parlamentului şi a celorlalte structuri încă din prima şedinţă a Legislativului, propunând pentru ocuparea funcţiei de speaker pe Vladimir Voronin, liderul P.C.R.M.

Acţionând în baza unei înţelegeri convenite la sugestia liderilor Convenţiei Democratice (C.D.M.), reprezentanţii celorlalte formaţiuni din Parlament au solicitat o pauză pentru consultări, lucrările şedinţei fiind întrerupte până în după-amiaza zilei de 21 aprilie 1998, pentru ca, ulterior, acestea să nu mai fie reluate. Decanul de vârstă al deputaţilor, Vladimir Ţaranov (P.C.R.M.), care a condus prima şedinţă, a anunţat întrunirea Parlamentului în plen pentru data de 22 aprilie, la orele 10.00.

Între timp, reprezentanţii C.D.M. – P.F.D. şi ai Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă” (M.p.M.D.P.) au continuat consultările pentru realizarea coaliţiei majoritare.

Primind asigurări din partea C.D.M. că acest bloc electoral nu va propune pentru funcţia de prim-ministru pe deputatul Nicolae Andronic, total neagreat de celelalte partide reprezentate în Parlament, în seara zilei de 21 aprilie 1998, orele 21.15, liderii C.D.M. – M.p.M.D.P. – P.F.D. au semnat „Acordul” de constituire a Alianţei pentru Democraţie şi Reforme, Regulamentul de funcţionare a coaliţiei fiind, de asemenea, aprobat de toţi cei 59 de deputaţi ai celor trei fracţiuni (Ilie Ilaşcu se afla în închisoare).[3]

Înainte de începerea şedinţei Parlamentului, din 22 aprilie 1998, Iurie Roşca, Mircea Snegur, Dumitru Diacov şi Valeriu Matei au prezentat „Acordul” preşedintelui Lucinschi, iar în timpul lucrărilor s-a procedat la alegerea structurilor conducătoare ale legislativului. Funcţia de speaker a revenit M.p.M.D.P., fiind ocupată de Dumitru Diacov, secondat, ca vicepreşedinţi, de un reprezentant al C.D.M. şi de unul din partea P.F.D.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 150.

[2] Mesajul preşedintelui Petru Lucinschi, adresat noului Parlament al Republicii Moldova, la 21 aprilie 1998, în „Moldova suverană”, nr. 82, din 22 aprilie 1998.

[3] Grigore Eremei, *op. cit.*, p. 639.

FORMAREA GUVERNULUI CIUBUC II[1]

Consultările primului ministru desemnat, Ion Ciubuc, cu liderii formaţiunilor politice din coaliţia parlamentară majoritară şi cele mai recente declaraţii ale preşedintelui Petru Lucinschi au relevat că şeful statului şi echipa sa nu aveau intenţia să cedeze în favoarea Convenţiei Democratice în problema stabilirii componenţei noului Guvern[2].

Menţinerea pe o poziţie intransigentă a lui Petru Lucinschi şi a *staff*-ului său era asigurată de următorii factori:

– sprijinul total al preşedintelui Parlamentului, Dumitru Diacov, şi al grupului parlamentar al Blocului „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”, deşi această formaţiune era o componentă a Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (împreună cu Convenţia Democratică şi Partidul Forţelor Democratice);

– suportul tacit al comuniştilor, care nu doreau ca posturile-cheie din Guvern să ajungă în mâinile forţelor unioniste şi proromâneşti, optică ce era aproape similară cu cea a preşedintelui Petru Lucinschi şi a cercurilor care îl susţineau;

– criza de încredere existentă între forţele din jurul şefului statului şi cele care compuneau Convenţia Democratică şi, îndeosebi, Frontul Popular Creştin-Democrat, care nu s-a dezis de opţiunea unionistă, deşi aceasta a fost redimensionată şi mai nuanţat afirmată;

– presiunea exercitată asupra preşedintelui Republicii Moldova de comunităţile minoritare, mai ales cele rusă, ucraineană şi găgăuză, care, cunoscând consecinţele sindromului unionist din anii 1989-1993, îşi simţeau ameninţate privilegiile obţinute ulterior;

– schimbările de ultimă oră survenite în poziţia secesioniştilor de la Tiraspol, care şi-au intensificat activităţile separatiste faţă de Republica Moldova, prin introducerea de noi taxe vamale între cele două maluri ale Nistrului, organizarea unui referendum de aderare la Uniunea Rusia-Belarus şi invocarea tot mai frecvent a ideii unor relaţii pe baze confederative cu Chişinăul;

– lipsa de unitate a Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.) şi disensiunile, inclusiv programatice, existente între formaţiunile constitutive ale A.D.R., dar mai ales din interiorul Convenţiei Democratice;

– interesele unor centre de putere politico-economice din Federaţia Rusă şi Ucraina de a preveni creşterea influenţei României în Republica Moldova, prin accederea în posturi-cheie a unor elemente de orientare proromânească, precum şi menţinerea vechiului curs al Republicii Moldova.

În condiţiile date, supravieţuirea A.D.R., abia constituită, depindea în cea mai mare parte de disponibilitatea Convenţiei Democratice (C.D.M.) la noi cedări. În situaţia în care ar fi admis pretenţiile preşedintelui Petru Lucinschi şi ale echipei sale (în care intra atât şeful Parlamentului, cât şi premierul desemnat), C.D.M. ar fi trebuit să se mulţumească cu unele poziţii periferice în structura de guvernare, cum erau cele de viceprim-miniştri, precum şi cu unele posturi de miniştri (industrie, sănătate etc.) care nu-i asigurau pârghiile necesare pentru promovarea obiectivelor din platforma electorală şi programul proprii. Mai mult, C.D.M. ar fi fost constrânsă să plătească preţul participării la putere prin acceptarea şi a unui program de guvernare predominant de orientare social-democrată, contrar opţiunilor electoratului său. Aceasta ar fi putut produce dezamăgire şi confuzie în rândul electorilor şi chiar pierderea, într-o anumită măsură, a identităţii politice a formaţiunilor care o compuneau.

La toate aceste „avantaje" se adăugau şi relaţiile reticente şi de neîncredere care s-ar fi putut instala între premierul Ion Ciubuc, nedorit de C.D.M., însă impus acesteia, şi miniştrii Convenţiei, ceea ce ar fi afectat actul de guvernare şi climatul politic intern.

În conjunctura rezultată din această analiză, România şi interesele ei în Republica Moldova nu ar fi fost favorizate de participarea C.D.M. la guvernare, conservându-se de fapt situaţia existentă în raporturile bilaterale.

În cazul în care C.D.M. se situa pe poziţiile anunţate şi deputaţii săi nu şi-ar fi dat votul de încredere pentru Guvernul Ciubuc, aşa cum a anunţat Mircea Snegur, unul din liderii Convenţiei, cu o zi înainte de data-limită a prezentării în Parlament, destrămarea A.D.R. nu ar fi fost decât o chestiune de timp. În această variantă, cabinetul Ciubuc ar fi devenit un guvern minoritar, format din miniştri ai fostului executiv (ministru de stat, al apărării, al securităţii, al învăţământului, culturii şi de externe), completat cu noi portofolii repartizate „Mişcării pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" şi Partidului Forţelor Democratice. Prin menţinerea în structura guvernului a ministrului de interne comunist, Mihai Plămădeală, şi eventuala alocare a altor 2-3 posturi Partidului Comuniştilor, Guvernul Ciubuc avea toate şansele să treacă prin Parlament, cu sprijinul celor 40 de deputaţi comunişti.

În urma acestei manevre, Petru Lucinschi şi-ar fi văzut realizat planul său, avansat cu mult înainte de constituirea A.D.R., privind formarea unui guvern de profesionişti, care să beneficieze de susţinerea tuturor forţelor din Parlament şi cu un program de guvernare de orientare social-democrată, idee agreată şi sprijinită din start de Vladimir Voronin, liderul Partidului Comuniştilor. Această variantă părea cea mai plauzibilă, luând în consideraţie faptul că preşedintele Petru Lucinschi nu dorea organizarea de alegeri anticipate, iar tergiversarea formării noului guvern reprezenta un element de instabilitate politică, care întârzia şi mai mult programul de reforme, dând un semnal negativ organismelor financiare internaţionale.

Pe de altă parte, soluţia respectivă ar fi rezolvat şi problema C.D.M., considerată de celelalte forţe politice o formaţiune de extremă-dreapta, împingând-o în opoziţie, ceea ce ar fi avut consecinţe nefavorabile asupra unităţii acesteia în perspectivă.

NOTE

[1] Premierul în exerciţiu, Ion Ciubuc, a fost desemnat, la 6 mai 1998, prin decret prezidenţial, candidat pentru funcţia de prim-ministru al coaliţiei parlamentare majoritare şi însărcinat cu formarea noului guvern şi elaborarea programului de activitate al acestuia.

[2] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 153-155.

VALIDAREA NOULUI GUVERN DE CĂTRE PARLAMENT

Negocierile primului ministru desemnat cu liderii formaţiunilor politice din coaliţia parlamentară majoritară şi structura nominală a noului guvern, prezentată în Parlament, la 21 mai 1998, au arătat că preşedintele Petru Lucinschi şi echipa sa nu au cedat în favoarea Convenţiei Democratice (C.D.M.) în problema stabilirii componenţei noului cabinet Ion Ciubuc[1].

În condiţiile prezentate în subcapitolul precedent, după mai multe runde de consultări, ultima având loc cu o oră înainte de şedinţa specială a Parlamentului, s-a ajuns la un compromis pentru definitivarea componenţei nominale a Guvernului Ciubuc[2].

Astfel, în structura cabinetului, formată din 16 ministere, spre deosebire de varianta iniţială care stabilea 13 departamente, Convenţia Democratică a obţinut următoarele posturi[3]:

– Ion Tănase, Ministrul Industriei şi Comerţului;
– Vladimir Guriţenco, Ministrul Muncii şi Protecţiei Sociale;
– Victor Catan, Ministru de Interne.

La acestea s-au adăugat două portofolii de viceprim-miniştri, ocupate de Nicolae Andronic şi Valentin Dolganiuc, ale căror atribuţii nu au fost definite.

Partidul Forţelor Democratice avea următorii membri în noul guvern:

– Oleg Stratulat, viceprim-ministru;
– Tudor Leancă, Ministrul Transporturilor şi Comunicaţiilor;
– Anatol Grimalschi, Ministrul Educaţiei şi Ştiinţei;
– Ion Păduraru, Ministrul Justiţiei.

Analiza componenţei Guvernului Ion Ciubuc, confirmată de Parlament[4] prin votul a 59 de deputaţi ai A.D.R., a relevat că ministerele-cheie erau deţinute de persoane din anturajul preşedintelui Petru Lucinschi.

Din vechiul guvern au fost menţinuţi următorii miniştri [5]:

– Nicolae Cernomaz, Ministru de Stat;

– Nicolae Tăbăcaru, Ministru de Externe;

– Ghenadie Ciobanu, Ministrul Culturii;

– Tudor Botnaru, Ministrul Securităţii Naţionale;

– Valeriu Pasat, Ministrul Apărării;

– Mihail Severovan, Ministrul Dezvoltării Teritoriale;

– Valeriu Bulgari, Ministrul Agriculturii şi Alimentaţiei, fost viceprim-ministru.

Ca noi membri ai cabinetului au fost cooptaţi:

– Ion Sturza, viceprim-ministru, Ministrul Economiei şi Reformei;

– Anatol Arapu, Ministrul Finanţelor;

– Eugen Gladun, Ministrul Sănătăţii.

La scurt timp după primirea votului de încredere, Victor Catan, Ministru de Interne, a declarat: „Ştiu cui datorez numirea, ştiu ce trebuie să fac, contaţi pe mine”.

Pentru a rămâne la putere şi a-şi salva unitatea, Convenţia Democratică a trebuit să cedeze succesiv din pretenţiile iniţiale şi să se mulţumească cu unele poziţii relativ periferice în structura de guvernare, care nu-i asigurau pârghiile necesare pentru promovarea obiectivelor din propria platformă electorală. Mai mult, C.D.M. a fost obligată să plătească preţul participării la putere prin acceptarea unui program de guvernare predominant de orientare social-democrată, contrar opţiunilor electoratului său. Aceasta a produs dezamăgire şi confuzie în rândul electorilor şi chiar pierderea, într-o anumită măsură, a identităţii politice a formaţiunilor care o compuneau. La toate acestea se adăugau şi relaţiile reticente şi de neîncredere care s-au instalat între premierul Ion Ciubuc, nedorit de C.D.M., însă impus acesteia de preşedintele Petru Lucinschi, şi miniştrii Convenţiei, ceea ce a avut urmări negative asupra actului de guvernare şi a climatului politic intern.

NOTE

[1] „Săptămâna”, anul VII, nr. 22, din 29 mai 1998.

[2] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 157.

[3] „Dialog”, nr. 42, din 28 mai 1998.

[4] Hotărârea Parlamentului pentru acordarea votului de încredere asupra Programului de activitate şi întregii liste a Guvernului, din 21 mai 1998, în „Moldova suverană”, nr. 97-98, 23 mai 1998.

[5] Decret prezidenţial privind numirea Guvernului, în „Moldova suverană”, nr. 99-100, din 26 mai 1998.

DEFINITIVAREA STRUCTURILOR PARLAMENTARE ŞI GUVERNAMENTALE ŞI REACŢIILE FORŢELOR POLITICE DE OPOZIŢIE

La peste două luni de la scrutinul din 22 martie 1998, constituirea structurilor guvernamentale (miniştri adjuncţi, secretari de stat, directori) se realiza greoi, fiind necesare nenumărate contacte şi consultări, precum şi implicarea directă şi decisivă a preşedintelui Petru Lucinschi, care a continuat să-şi impună punctul de vedere. După aspectul exterior, conducerile parlamentului şi guvernului aveau o orientare politică de centru-dreapta, ce s-a concretizat în programul Alianţei pentru Democraţie şi Reforme, având drept lideri pe Mircea Snegur, Iurie Roşca, Dumitru Diacov şi Valeriu Matei[1].

În conţinut şi substanţă însă această alianţă era apreciată fără sorţi de a reuşi să aducă modificări esenţiale în evoluţia politică a Republicii Moldova, care rămânea pe mai departe sub controlul C.S.I. şi, în principal, al Federaţiei Ruse. Un argument, în acest sens, l-a reprezentat poziţia duplicitară a lui Mircea Snegur în întreaga perioadă cât acesta a deţinut funcţia de preşedinte al ţării, precum şi faptul că în fruntea parlamentului se afla Dumitru Diacov, fost lucrător de informaţii în cadrul Ambasadei U.R.S.S. la Bucureşti. În plus, poziţiile-cheie din guvern (prim-ministru, miniştrii securităţii, de interne, externe şi al apărării) erau deţinute de persoane filoruse, aservite preşedintelui.

Chiar poziţiile publice exprimate de Iurie Roşca şi Valeriu Matei, după ce au fost desemnaţi în funcţii de conducere ale Parlamentului, nu mai aveau fermitatea şi conţinutul programatic din perioada campaniei electorale, subordonându-şi intervenţiile coordonatelor generale ale alianţei şi programului de guvernare.

– Estimările şi prognozele politice trebuiau să ţină seama de faptul că forţele de stânga (comuniştii, rusofonii şi rusofilii) deţineau totuşi poziţii-cheie în Parlament, cu posibilităţi de a influenţa marile decizii.

În perspectivă, aceste forţe au fost susţinute, în spirit de revanşă, de formaţiunile politice care au ieşit „şifonate" în urma alegerilor, respectiv fostul partid de guvernământ al agrarienilor şi Mişcarea „Unitate-Edinstvo" a ruşilor conservatori de stânga.

– Urmare a poziţiilor de conducere politică ocupate de liderii Alianţei pentru Democraţie şi Reforme, în opinia publică şi-a făcut loc temerea că exista posibilitatea intensificării românismului şi pericolul unirii cu România, dacă aceste structuri şi-ar fi pus în aplicare lozincile vehiculate în campania electorală. Din

această perspectivă, s-a conturat tot mai pregnant un proces de reconsiderare şi activare a modalităţilor şi mijloacelor de propagandă antiromânească şi de diversiuni politice împotriva României.

Obiectivul principal al acţiunilor antiromâneşti s-a axat pe tactica de blamare a Alianţei pentru Democraţie şi Reforme. Atribuind A.D.R., în mod sugestiv, denumirea „Falanga", se încerca realizarea de conexiuni cu legionarismul. Termenul a fost pus în circulaţie de un comentator politic al ziarului „Ţara", Petru Bogatu (fost ofiţer de informaţii în cadrul K.G.B.), fără a i se atribui conotaţii extremiste. Propaganda rusofilă a preluat termenul şi a afirmat tranşant că, prin instalarea la conducerea Republicii Moldova a unor forţe de dreapta, s-a deschis calea ca ţara să fie împinsă pe drumul îmbrăţişat de fostele Republici Baltice şi, în special, de Letonia, unde, conform stângii proruse, erau evidente mişcările de nuanţă fascistă şi au fost luate unele măsuri oficiale ce limitau drepturile şi libertăţile cetăţenilor ruşi.

Conducerea Partidului Comuniştilor a denunţat public programul Alianţei, care, în concepţia sa, promova extremismul de dreapta (naţionalism de tip leton) pe baza unor influenţe şi scenarii proiectate din România şi crea condiţii pentru apologia şovină, impunând limba română, biserica subordonată Bucureştiului, românizarea şi amplificarea tendinţei de unire cu România.

– Forţele de stânga din Republica Moldova îşi propuneau o ofensivă de amploare împotriva Alianţei, program ce conţinea inclusiv preocuparea de a pregăti un guvern alternativă cu care să cucerească puterea în stat, estimând că prima posibilitate va fi oferită de alegerile locale din anul 1999.

De asemenea, îşi propuneau să studieze experienţa forţelor de stânga din Belarus, care au reuşit să contribuie decisiv la constituirea uniunii dintre această ţară şi Federaţia Rusă, ca primă etapă în procesul de reconstituire a U.R.S.S. şi a sistemului socialist.

Reacţii de nemulţumire şi de opoziţie faţă de Alianţă au manifestat şi liderii populaţiei găgăuze, în localităţile căreia comuniştii au înregistrat cele mai categorice procentaje de voturi.

Imediat după definitivarea structurilor parlamentare, în autonomia găgăuză a luat fiinţă societatea „Uniunea Naţională" care, ca şi Mişcarea „Pro Moldova", îşi propunea să lupte împotriva pericolului unirii treptate cu România şi, implicit, pentru menţinerea autonomiei.

– Autorităţile de la Tiraspol apreciau că pentru Transnistria erau benefice rezultatele alegerilor din Republica Moldova şi instalarea la conducere a unor forţe „naţionaliste", care doreau unirea cu România, considerând că acestea reprezentau premise şi motive sigure pentru consolidarea statului independent Republica Nistreană şi secesiunea definitivă de Chişinău. Pe aceste considerente, liderii separatişti şi-au intensificat demersurile pentru a fi primiţi în Uniunea Federaţia Rusă – Belarus.

– S-a constatat, în acelaşi timp, intensificarea acţiunilor antiromâneşti desfăşurate de Mişcarea „Pro Moldova”, prin intermediul ziarului „Glasul Moldovei” şi al presei de limbă rusă, publicându-se documente şi articole denigratoare la adresa României şi a românilor.

De asemenea, s-a observat o preocupare generalizată de folosire a limbii ruse, inclusiv în şedinţele Parlamentului şi ale Guvernului, scăderea numărului şi tirajelor publicaţiilor de limbă română, lipsa unor ziare şi reviste din România.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 159-160.

PRIMELE DEMERSURI ALE PREŞEDINTELUI PENTRU SCHIMBAREA REGIMULUI POLITIC

Pe fondul agravării fără precedent a crizei economico-financiare şi energetice, precum şi a slabelor performanţe şi a eficienţei reduse a activităţii Guvernului, la Chişinău a apărut şi a continuat să se extindă un curent care viza eficientizarea structurală a cabinetului, concomitent cu preluarea de către şeful statului a unor atribuţii ale executivului şi introducerea în Republica Moldova a unui regim prezidenţial[1].

Originea acestui trend se afla în cercurile prezidenţiale şi cele proprezidenţiale şi a avut un puternic sprijin din partea clasei manageriale şi a oamenilor de afaceri, care erau grupaţi în cea mai mare parte în jurul şefului statului.

Declanşat, iniţial, la nivel parlamentar, prin liderul de opinie Ion Morei, deputat al Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”, demersul de extindere a împuternicirilor prezidenţiale a prins, ulterior, tot mai mult teren, devenind un subiect de mare actualitate.

Cea mai edificatoare acţiune de susţinere, cu un ecou şi impact deosebite în societate, a reprezentat-o Congresul oamenilor de afaceri (21 noiembrie 1998), de la tribuna căruia s-a lansat în mod deschis şi la nivel naţional sloganul „extinderii împuternicirilor preşedintelui Petru Lucinschi şi transformării Republicii Moldova în republică prezidenţială”, cerându-se, în acelaşi timp, „demisia actualului guvern şi formarea unui cabinet de profesionişti în afara algoritmului”.

Discursul susţinătorilor acestui curent a fost sprijinit, în plan politic, şi de grupul parlamentar al comuniştilor, cel mai numeros, care considera că „împuternicirile suplimentare i-ar permite preşedintelui să soluţioneze în mod operativ problemele economice şi sociale cu care se confruntă republica”. Poziţia expri-

mată de comunişti nu era singulară şi nici întâmplătoare, aceasta vizând accederea lor la putere într-un „guvern de salvare naţională”, sau de „uniune naţională”, formulă avansată cu ocazia moţiunii de cenzură, introdusă în Parlament şi agreată şi de şeful statului.

Problema restructurării guvernului şi instituirii puterii prezidenţiale a fost susţinută şi promovată constant de mass-media de orientare prezidenţială, între care s-au remarcat publicaţiile: „Săptămâna”, „Momentul”, „Dialog”, „Patria tânără”, „Nezavisimaia Moldova” şi altele, care au inserat periodic în paginile lor materiale pe această tematică. Într-unul, apărut în revista „Săptămâna”, sub semnătura lui Mike Northon, expert în cadrul Centrului Independent de Sociologie, se prezenta o analiză a vieţii economice, politice şi sociale din Republica Moldova[2]. Specialistul american susţinea ideea că formula algoritmului era ineficientă şi depăşită, deoarece reprezenta o prevalare a intereselor politice ale formaţiunilor intrate în coaliţia majoritară (A.D.R.) în detrimentul celorlalte interese. Pentru a simplifica mecanismul de decizie, de control şi gestionare a Executivului, Mike Northon recomanda reorganizarea cabinetului şi asigurarea unei structuri eficiente, prin reducerea numărului de ministere până la 10, a viceprim-miniştrilor la 2, cei rămaşi urmând să preia conducerea unor ministere de ramură, precum şi a viceminiştrilor până la o unitate. Această opinie venea în sprijinul poziţiei instituţiei prezidenţiale, lucru confirmat de scrisoarea şefului statului, din 24 noiembrie 1998, prin care i se cerea premierului I. Ciubuc restructurarea posturilor de viceministru şi vicedirector din administraţia centrală.

Stringenţa cu care Preşedinţia urmărea reorganizarea instituţiei executive şi preluarea unora din atribuţiile acesteia a cunoscut forme de exprimare dintre cele mai curioase, mergându-se chiar până la lansarea publică a ideii reintroducerii unui regim autoritar în Republica Moldova. Autorul acestei măsuri radicale a fost cunoscutul publicist Valeriu Reniţă, un apropiat al preşedintelui Petru Lucinschi. Plecând de la concluzia însuşită în cercurile prezidenţiale că „...Lucinschi poate pierde întreg războiul pentru putere, dacă nu obţine competenţe mai largi în exercitarea ei”, Valeriu Reniţă se pronunţa clar pentru „instaurarea” unui regim autoritar, prin operarea de schimbări în Constituţie şi recurgerea la o cale originală de dezvoltare a Republicii Moldova, respectiv „calea moldovenească ori basarabeană”. Aceasta presupunea renunţarea la optica potrivit căreia problemele Chişinăului puteau fi soluţionate la Moscova, Bucureşti ori Washington, prin construirea unui stat „...în care s-ar împăca foarte bine ideile tradiţionale de dreptate şi fraternitate cu cele relativ noi, de drepturi ale omului, de iniţiativă şi proprietate privată”[3].

Privită prin această prismă, instituirea stării de necesitate, anunţată de preşedintele Petru Lucinschi, la 13 noiembrie 1998, nu a surprins. Arătând că executivul este incapabil să facă faţă gravei crize financiare şi energetice, şeful

statului deschidea posibilitatea restructurării Guvernului şi preluării unora dintre atribuţiile acestuia. Pentru a nu fi acuzat de tendinţe autoritariste, preşedintele a liniştit forţele politice şi opinia publică, afirmând că schimbările preconizate se vor produce cu respectarea legilor şi Constituţiei Republicii Moldova.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 162.
[2] „Săptămâna", din 13 noiembrie 1998.
[3] „Observator economic", nr. 3, septembrie 1998.

POSIBILITATEA DEMITERII GUVERNULUI CIUBUC II

La sfârşitul anului 1998, Republica Moldova parcurgea o gravă criză economico-financiară, acutizată de consecinţele determinate de căderea rublei ruseşti asupra exporturilor pe piaţa Rusiei, precum şi de slabele performanţe economice ale Guvernului de la Chişinău.

Prăbuşirea leului moldovenesc, retragerea Băncii Naţionale de pe piaţa hârtiilor de valoare, escaladarea preţurilor, uriaşele datorii externe, în primul rând cea faţă de Societatea rusă „Gazprom", erau aspectele semnificative care reflectau dimensiunea reală a recesiunii cu care se confrunta Republica Moldova[1].

Criza economică a fost însoţită, în acelaşi timp, de o fragilă stabilitate politică, determinată de neînţelegerile şi disfuncţionalităţile continue din cadrul coaliţiei guvernamentale, precum şi de permanenta presiune exercitată de opoziţia comunistă şi de o parte a societăţii civile pe care aceasta se sprijinea.

La 6 noiembrie 1998, tensiunea politică internă a intrat într-o nouă fază, mai profundă, odată cu prima moţiune de cenzură introdusă în Parlament de grupul deputaţilor comunişti, prin care se cerea demisia Executivului şi formarea unui „guvern de salvare naţională"[2]. Acest act politic a fost precedat de şedinţa de coordonare a formaţiunilor din cadrul Uniunii de stânga şi de centru-stânga, care a hotărât declanşarea „ofensivei de iarnă" împotriva guvernului şi crearea condiţiilor pentru accederea la putere a comuniştilor.

Pe de altă parte, imensele tensiuni acumulate în interiorul coaliţiei parlamentare majoritare au făcut ca să se audă tot mai frecvent voci care cereau demiterea premierului Ion Ciubuc şi formarea unui nou cabinet[3]. Acestea erau nemulţumite de ritmul reformelor, precum şi de lipsa de credibilitate a primului ministru în faţa organismelor financiare internaţionale, care nu au mai acordat Republicii Moldova credite de peste un an şi jumătate, de când Ion Ciubuc se afla în fruntea guvernelor de la Chişinău.

Ca urmare, în Convenţia Democratică a prins teren solid ideea retragerii, într-o perspectivă cât mai apropiată, a sprijinului politic acordat premierului. O poziţie similară a manifestat şi Partidul Forţelor Democratice, o altă componentă a coaliţiei majoritare. În interiorul Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”, cea de-a treia forţă din A.D.R., problema demiterii lui Ion Ciubuc era, de asemenea, permanent avută în vedere. Premierul nu se mai bucura de susţinere nici din partea cercurilor proprezidenţiale, Vladimir Babii, preşedintele Consiliului Economic Suprem de pe lângă Preşedinţie, avansând teza retragerii imediate a premierului şi a renunţării la formula algoritmului pentru formarea viitorului guvern.

În condiţiile date, schimbarea Executivului nu era decât o chestiune de timp. Evenimentul se aştepta să se producă până la sfârşitul anului 1998. Problema complica însă foarte mult situaţia, întrucât, conform Constituţiei, schimbarea primului ministru presupunea demisia întregului guvern, trebuind să fie reluată întreaga procedură de formare a cabinetului de miniştri, care se va dovedi tot atât de anevoioasă ca şi cea de după alegerile din 22 martie 1998. Situaţia ce se putea crea punea în mare pericol existenţa coaliţiei majoritare şi adâncea şi mai mult criza politică şi economică în care se afla Republica Moldova[4].

Analiştii politici nu excludeau nici alternativa ca preşedintele Petru Lucinschi să apeleze la „modelul rus” în formarea noului guvern, permiţându-le comuniştilor să acceadă la putere, în scopul detensionării situaţiei politice interne şi relaxării climatului social. În acest caz, se realiza acel „guvern de salvare naţională” cerut de comunişti, iar A.D.R., neagreată de preşedintele Petru Lucinschi şi contestată datorită ineficienţei sale manageriale, dispărea. Concomitent, Frontul Popular Creştin-Democrat, considerat o forţă extremistă de dreapta, ar fi fost înlăturat de la putere. Cabinetul rezultat în urma acestei manevre prezidenţiale urma să fie format din reprezentanţi ai Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”, Partidului Comuniştilor, Partidului Renaşterii şi Concilierii şi, eventual, ai Partidului Forţelor Democratice, între care se produsese o sensibilă apropiere, având astfel un solid sprijin parlamentar.

NOTE

[1] Interviu cu premierul Ion Ciubuc despre criza economică, în „Moldova suverană”, nr. 228, din 9 decembrie 1998.

[2] „Comunistul”, nr. 42, din 13 noiembrie 1998; „Dialog”, nr. 66, din 12 noiembrie 1998.

[3] „Ţara”, nr. 84, din 6 noiembrie 1998.

[4] „Flux”, anul II, nr. 199, din 4 noiembrie 1998.

COALIŢIA DE CENTRU-DREAPTA SE CLATINĂ

Intervenţia preşedintelui Petru Lucinschi la Congresul M.p.M.D.P., componentă a Alianţei pentru Democraţie şi Reforme, a redeschis disputa ideologică, cu numai 6 luni înaintea alegerilor locale, în care opoziţia de stânga se prezenta unită.

La Congresul Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”, preşedintele Petru Lucinschi a ţinut un discurs[1] în care a afirmat că „nu există altă ieşire din criza actuală decât constituirea unui partid centrist unic, care ar fi capabil să scoată ţara din impas”.

Reacţia din partea partenerilor de coaliţie a fost promptă.

Mircea Snegur, copreşedinte al Convenţiei Democratice şi fost preşedinte al republicii, a criticat ideologia pe care, anterior, o îmbrăţişase.

„Vă spun cu toată sinceritatea că astăzi nu mai am aceste iluzii de centrism sau doctrină; sau eşti democrat şi ţii la cauza naţională, sau eşti de stânga şi ţii mai mult cu comuniştii, deci ai nostalgie pentru regimul trecut”, a declarat Mircea Snegur[2].

Preşedintele Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”, Dumitru Diacov, şi-a asigurat partenerii de coaliţie că partidul său nu avea intenţia de a renunţa la formula de guvernare existentă.

Dumitru Diacov a mai afirmat că formarea unui partid centrist puternic ar fi fost un fenomen pozitiv pe scena politică din Republica Moldova.

„Eu am afirmat că avem circa 50 de partide de centru. După ce am vorbit cu partenerii de Alianţă şi cu liderii altor partide, am declarat că noi salutăm, din tot sufletul, tendinţa de coalizare şi la dreapta spectrului politic. Noi nu avem nici o responsabilitate că formaţiunile de dreapta nu pot să se înţeleagă”[3], a arătat Dumitru Diacov.

Frământările în spectrul politic erau determinate şi de apropierea alegerilor locale din primăvara anului 1999.

Opoziţia de stânga, condusă de comunişti, a format un bloc electoral, care urma să se prezinte unitar la scrutinul local.

Alexandru Moşanu, vicepreşedinte al Partidului Forţelor Democratice, cea de-a treia componentă a coaliţiei de guvernare, s-a declarat îngrijorat: „Cei din teritoriu ne întreabă, tot mai des, de ce nu se discută cu componentele acestei Alianţe problemele legate de o eventuală colaborare în alegerile locale viitoare”.[4]

Alianţa pentru Democraţie şi Reforme avea să fie zdruncinată, pentru că urmau să înceapă confruntările în teritoriu, care se vor răsfrânge asupra situaţiei acesteia.

Aşadar, coaliţia de guvernare dădea dovadă de fragilitate, în pragul iernii, în condiţiile în care Guvernul şi Parlamentul trebuiau să adopte măsuri nepopulare şi radicale de reformă economică.

Politicienii majoritari, aflaţi împreună la guvernare, riscau să se regăsească adversari la viitorul scrutin local.

NOTE

[1] Alocuţiunea preşedintelui Petru Lucinschi la Congresul I al M.p.M.D.P., în „Moldova suverană", nr. 196, din 20 octombrie 1998.

[2] „Momentul", anul IV, nr. 192, din 21 octombrie 1998.

[3] Radio „B.B.C.", din 21 octombrie 1998.

[4] *Ibidem*, 13 noiembrie 1998.

DIVERGENŢE ÎNTRE ŞEFUL STATULUI ŞI COALIŢIA DE GUVERNĂMÂNT

Şeful statului, Petru Lucinschi, a arătat că unele prevederi ale Legii administraţiei teritoriale[1] ar putea „tulbura apele", acolo unde nu este cazul, de exemplu, la sud, în raionul cu populaţie majoritar bulgară, Taraclia, care, potrivit logicii, urma să fie inclus în viitorul judeţ Cahul, în ciuda nemulţumirii şi chiar a protestului administraţiei locale, susţinută de opoziţia comunistă din Parlament.

Şeful statului propusese, de altfel, menţinerea aceluiaşi statut pentru acest raion sau consultarea, printr-un referendum, a populaţiei Taracliei în ceea ce priveşte reforma administraţiei teritoriale, propunere trecută practic cu vederea de coaliţia de guvernământ Alianţa pentru Democraţie şi Reforme.

Divergenţele dintre şeful statului şi coaliţia de guvernământ se menţineau şi în legătură cu problema demiterii cabinetului Ciubuc. Astfel, în timp ce liderii A.D.R. au declarat, în repetate rânduri, că debarcarea premierului Ion Ciubuc era doar o chestiune de timp, Petru Lucinschi considera că demiterea guvernului, în momentul când trebuia adoptat un buget de maximă austeritate şi când se desfăşurau negocieri de importanţă vitală cu organismele financiare internaţionale, ar fi fost o greşeală de nepermis.

„Această idee, potrivit căreia actualul guvern îşi va da demisia şi s-ar schimba situaţia, reprezintă o greşeală. De aceea, eu cred că s-ar proceda corect necerându-se demisia guvernului. Poate că trebuie efectuată o remaniere guvernamentală, acţiune care a şi început deja şi pe care şi eu o aprob. Să nu căutăm aici doar argumente de ordin politic"[2], a arătat preşedintele Petru Lucinschi.

Remanierile de care vorbea şeful statului au început prin destituirea Ministrului Transportului şi Telecomunicaţiilor, Tudor Leancă, ministru instalat, conform algoritmului, de către Partidul Forţelor Democratice. Petru Lucinschi a precizat că a acceptat propunerea premierului Ion Ciubuc, deoarece destituirea lui Tudor Leancă putea fi explicată prin incompetenţa acestuia, neavând niciun substrat politic.

Destituirea Ministrului Transportului şi Telecomunicaţiilor a avut loc după ce Parlamentul Republicii Moldova a aprobat, în principiu, proiectul de privatizare a întreprinderii de stat „Moldtelecom”.

NOTE

[1] Lege privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, „Monitorul Oficial”, nr. 116-118, 30 decembrie 1998.

[2] „Mesagerul”, anul VI, nr. 45, 27 noiembrie 1998.

RAPORTURILE ÎNTRE CRIMA ORGANIZATĂ ŞI NOUA PUTERE

Fenomenul corupţiei la nivelul structurilor superioare ale puterii de stat, interdependenţa cu activităţile ilegale ale unor grupuri mafiote din Republica Moldova, precum şi conexiunile cu organizaţii similare din exterior au cunoscut o recrudescenţă în urma alegerilor prezidenţiale din decembrie 1996.[1]

După instalarea noilor guvernanţi, în urma scrutinului parlamentar din martie 1998, odată cu structurarea instituţiei prezidenţiale şi formarea cabinetului Ciubuc II, s-a declanşat şi procesul de reorganizare a activităţii subterane.

Persoane de încredere, care au lucrat în campania electorală a preşedintelui Petru Lucinschi, au fost numite în posturi-cheie, realizând legături cu oamenii de afaceri, dependenţi la rândul lor de grupările mafiote din străinătate.

Boris Bernştein, Grigore Cuşnir şi alte persoane dubioase au devenit gestionarii unor imense fonduri ale fostului Partid Comunist din Republica Moldova. Acţiunile acestora au început în perioada guvernării Snegur, ulterior fiind schimbate numai unele interese ce vizau destinaţia fondurilor rulate şi beneficiarii lor.

Boris Bernştein, Nicolae Cernomaz, Grigore Cuşnir reprezentau un trio redutabil, care controla un ansamblu întreg de activităţi economico-financiare: firme, societăţi mixte, sistemul bancar, case de schimb valutar. Prin intermediul acestora, cei trei dispuneau de o puternică influenţă în Parlament şi asupra instituţiilor centrale ale puterii, numirea persoanelor în posturi de decizie fiind realizată la sugestia lor, cu acordul preşedintelui Petru Lucinschi, asigurându-li-se, astfel, facilitarea şi acoperirea activităţilor ilegale.

Principalul sprijinitor financiar autohton al şefului statului a rămas Grigore Cuşnir, marea majoritate a operaţiunilor derulându-se însă prin intermediul lui Nicolae Cernomaz, ministru de stat, considerat omul numărul unu al guvernului de la Chişinău, despre care se afirma că era „ochiul, creierul şi urechea preşedintelui, atât în plan economico-financiar, cât şi politic".

Pentru campania electorală parlamentară, oamenii lui Lucinschi au conlucrat cu persoane apropiate adversarilor politici, cele mai concludente exemple fiind reprezentate de cazurile Nicolae Andronic, principalul aliat al lui Mircea Snegur şi Oleg Stratulat, propulsat de Valeriu Matei. Cei doi aveau roluri importante în executivul de la Chişinău, îndeplinind funcţii de viceprim-miniştri. Menţinându-şi doi pioni la conducerea structurilor de forţă – securitate şi apărare – şi încredinţând responsabilităţi sporite lui Andronic şi Stratulat, cărora li se adăugau viceprim-ministrul Ion Sturza, care deţinea şi portofoliul economiei şi reformelor, şi Ministrul de Stat Nicolae Cernomaz, preşedintele Lucinschi controla, practic, întreaga activitate a guvernului.

La nivel de stat existau demnitari care aveau rolul de a apăra interesele grupărilor ilegale. Un caz special a fost Nicolae Andronic, aflat până la alegerile din martie 1998 în opoziţie, ulterior devenind viceprim-ministru al guvernului. Acesta controla o parte a afacerilor cu produse speciale şi ţigări pe traseul Transnistria-Ucraina, datele obţinute relevând că ar fi fost cooptat în clanul Bernştein-Cernomaz-Cuşnir.

Cu o situaţie aparte se confrunta Ministrul de Interne, unde se aprecia că Victor Cătan, deşi considerat bun profesionist, va fi împiedicat să conducă direct departamentele-cheie – Poliţia, Departamentul pentru Combaterea Crimei Organizate şi a Corupţiei, Direcţia Economică –, deoarece în fruntea acestora Nicolae Cernomaz îşi impuseseră oamenii săi. De altfel, după definitivarea negocierilor pentru ocuparea posturilor de miniştri adjuncţi, la interne au fost nominalizaţi trei reprezentanţi ai Blocului „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (B.p.M.D.P.) şi unul din partea Convenţiei Democratice, acesta din urmă fiind însă „omul" lui Nicolae Andronic.

Situaţia era identică şi la Ministerul Securităţii Naţionale, unde, între cei trei adjuncţi ai ministrului Tudor Botnaru, aparţinând B.p.M.D.P., se afla şi Vasile Calmoi, deţinătorul portofoliului în fostul cabinet Sangheli, recunoscut pentru atitudinea profund antiromânească, afişată, uneori, cu ostentaţie.

Observatori ai scenei politice din Republica Moldova considerau că instalarea noului guvern la Chişinău, prin modul în care a fost alcătuit, facilita dezvoltarea activităţilor ilegale, sistemul politic şi economic aflându-se în mâinile unor grupuri de interese bine structurate.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 165.

DEBUT DE AN FURTUNOS ÎN VIAŢA POLITICĂ INTERNĂ

Lipsa climatului de încredere din cadrul A.D.R. şi suspiciunea cu care era privit F.P.C.D. au continuat să se manifeste şi în primele luni ale anului 1999. Exacerbarea tensiunilor în raporturile dintre componentele majorităţii parlamentare, amplificate de amplele mişcări sociale desfăşurate în perioada 18-22 ianuarie, susţinute şi stimulate de comunişti, a dus la demisia premierului Ion Ciubuc, la 1 februarie şi, implicit, la căderea cabinetului său, aruncând Republica Moldova într-o gravă criză guvernamentală[1]. Disputele ireconciliabile dintre F.P.C.D. şi P.R.C.M.[2], parteneri în cadrul C.D.M., privind numirea unui candidat unic pentru postul de prim-ministru rămas vacant, conform algoritmului, l-a determinat pe Mircea Snegur să renunţe la calitatea de lider al coaliţiei majoritare (A.D.R.)[3]. Pe de altă parte, această confruntare, în absenţa unui compromis rezonabil, a declanşat procesul de destrămare a Convenţiei Democratice[4]. Situaţia creată a permis preşedintelui Petru Lucinschi să desemneze o persoană apropiată pentru înalta demnitate de premier, care să formeze un cabinet de profesionişti, tehnocraţi, în afara algoritmului. Analiştii politici nu excludeau posibilitatea ca şeful statului să se folosească de conjunctura apărută pentru a apela la „modelul rus" în constituirea noului guvern, permiţându-le comuniştilor să participe la putere, în vederea detensionării situaţiei politice interne şi relaxării climatului social.

Cu ocazia deschiderii sesiunii de primăvară-vară, preşedintele Petru Lucinschi s-a adresat Parlamentului cu un mesaj[5] în care a analizat cauzele ce au dus la agravarea crizei economico-financiare şi sociale şi a făcut o serie de propuneri pentru întărirea puterii executive în condiţiile formării unui nou guvern.

Şeful statului a considerat că răspunderea principală pentru situaţia dezastruoasă din republică o aveau cele trei ramuri ale puterii (executivă, legislativă şi judecătorească), care nu au lucrat coordonat, au renunţat la gestionarea tranziţiei şi au înlocuit reforma reală cu „vorbe goale şi declaraţii de bune intenţii", ceea ce a dus la o gravă criză a puterii şi a mecanismului de realizare a acesteia.

În exercitarea puterii executive, îndeosebi în activitatea guvernului, au predominat interesele partinice, de grup şi personale, exprimate prin agresivităţi verbale, îndemnuri la lupta tuturor împotriva tuturor, prin ură şi spirit de răzbunare, diletantism politic şi economic, promisiuni deşarte, încredere oarbă în economia de piaţă, ceea ce au făcut ca oamenii să nu mai creadă în stat şi în succesul reformei.

Petru Lucinschi a apreciat că guvernul de centru-dreapta, format în luna mai 1998 de Alianţa pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.) pe baza algoritmului po-

litic, „aplicat în stil propriu moldovenesc”, a fost ineficient şi incapabil să stopeze declinul economiei naţionale. Prin urmare, era necesară o guvernare eficientă care să garanteze redresarea economică şi creşterea nivelului de trai al populaţiei, iar puterea executivă, inclusiv Preşedinţia, să aibă toate prerogativele necesare în promovarea politicii interne şi externe a statului, în realizarea reformei.

Deşi Constituţia Republicii Moldova, adoptată în iulie 1994, a pus bazele democraţiei parlamentare şi a stabilit separarea puterilor în stat, cu timpul Parlamentul şi-a asumat drepturi şi obligaţii improprii, substituindu-se puterii executive şi estompând delimitarea clară şi concretă a celor două ramuri ale puterii.

În formarea şi activitatea fostului guvern Ion Ciubuc s-a dat prioritate criteriilor politice şi a fost discreditat principiul reprezentării proporţionale a partidelor parlamentare în componenţa executivului, astfel guvernul a devenit un fel de al doilea parlament.

Preşedintele Petru Lucinschi a pledat pentru o adevărată reformă instituţională, care să ducă la perfecţionarea sistemului separării şi colaborării între ramurile puterii. În acest sens, a propus Parlamentului să adopte o lege organică prin care să se acorde executivului drepturi sporite şi asumarea efectivă a responsabilităţii în guvernarea statului. Legea respectivă urma să cuprindă următoarele prevederi esenţiale:

1. Primul ministru formează guvernul prin consultarea forţelor politice parlamentare, fără aplicarea mecanică a unui algoritm politic. Miniştrii sunt selectaţi pe criteriile profesionalismului, compatibilităţii şi unităţii de vederi în realizarea programului de guvernare.

2. Guvernul are dreptul să ia hotărâri cu putere de lege pe un termen de doi ani de zile în domeniile prioritare ca: privatizarea, politica fiscală, protecţia socială.

3. Guvernul poate introduce modificări în adoptarea de către parlament a unor legi prioritare cerute de guvern. În cazurile în care parlamentul nu votează legile respective în termenele stabilite, guvernul are dreptul să le aplice prin propria hotărâre.

4. Asumarea răspunderii guvernamentale în faţa parlamentului pentru un program, o declaraţie politică sau un proiect de lege de importanţă deosebită.

5. Proiectele de legi fiscale să fie iniţiate numai de guvern.

În ceea ce îl priveşte, preşedintele Petru Lucinschi, în calitate de şef al puterii executive, a cerut Parlamentului „...să i se acorde împuternicirile necesare pentru sporirea rolului în formarea guvernului, în modificarea şi perfecţionarea structurii acestuia, în soluţionarea problemelor ce ţin de contracararea la timp a pericolelor ce ameninţă funcţionarea normală a autorităţilor publice, securitatea statului şi ordinea publică în situaţii deosebite, dreptul de a iniţia demiterea din funcţie a oricărei persoane oficiale care nu-şi onorează obligaţiile de serviciu, indiferent de autorităţile publice care au ales-o sau au numit-o în funcţie”.[6]

NOTE

[1] „Ţara”, nr. 9, din 2 februarie 1999; Momentul, anul V, nr. 18, din 2 februarie 1999; „Moldova suverană”, nr. 21, din 4 februarie 1999.

[2] Declaraţia Executivului Politic al P.R.C.M. cu privire la unele tendinţe de subminare a A.D.R., din 30 ianuarie 1999, în „Luceafărul”, nr. 5, 4 februarie 1999.

[3] „Dialog”, anul III, nr. 3, 22 ianuarie 1999.

[4] „Ţara”, nr. 10, din 5 februarie 1999.

[5] „Dialog”, anul III, nr. 4, din 5 februarie 1999.

[6] „Moldova suverană”, nr. 21, 4 februarie 1999.

MIRCEA SNEGUR FACE JOCUL PREŞEDINTELUI LUCINSCHI

În cercurile politice de orientare proromânească de la Chişinău, se aprecia că insistenţa cu care Mircea Snegur a încercat să impună candidatura lui Nicolae Andronic pentru formarea noului guvern al Republicii Moldova, după demisia cabinetului Ciubuc II, a reprezentat, de fapt, o înţelegere cu preşedintele Petru Lucinschi, căruia i s-a oferit posibilitatea de a desemna un candidat din afara Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.). Procedând în acelaşi mod ca înainte de alcătuirea guvernului Ciubuc II, Mircea Snegur a făcut, practic, jocul preşedintelui Lucinschi, punându-l pe acesta la adăpost de acuzele partidelor componente ale A.D.R.[1].

Prin nominalizarea lui Serafim Urecheanu[2] în funcţia de prim-ministru, în cazul în care echipa propusă de acesta ar fi obţinut votul Parlamentului, şeful statului dorea să scoată din cursă un potenţial candidat pentru scrutinul prezidenţial din anul 2000.

În acelaşi timp, Petru Lucinschi a primit asigurări din partea lui Urecheanu că viitoarea formulă guvernamentală nu va avea în componenţă niciun membru sau simpatizant al Frontului Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.), urmărindu-se marginalizarea şi izolarea principalei formaţiuni politice din Republica Moldova de orientare proromânească, unionistă.

De altfel, Serfim Urecheanu şi-a început consultările cu formaţiunile politice pentru alcătuirea noului cabinet, prin ignorarea reprezentanţilor F.P.C.D., chiar dacă Iurie Roşca, liderul partidului, era vicepreşedinte al Parlamentului. Dumitru Diacov, preşedintele Parlamentului şi al Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă” (M.p.M.D.P.), nu s-a declarat mulţumit de desemnarea lui Urecheanu şi de consultările preliminare pe care le-a avut cu acesta[3].

Principalii beneficiari ai nominalizării lui Serafim Urecheanu se anunţau a fi, alături de social-democraţii de centru, inclusiv din formaţiunile politice nepar-

lamentare, reprezentanţii Partidului Renaşterii şi Concilierii, condus de Mircea Snegur, cărora urma să le fie repartizate mai multe ministere în noul guvern.

Din consultările pe care candidatul desemnat le-a avut, a rezultat că structura cabinetului rămânea nemodificată, iar titularii de la ministerele de forţă urmau să fie menţinuţi în posturi, existând indicii că la Ministerul Securităţii putea fi numit generalul Boris Gămurari, fost ofiţer K.G.B., care deţinea funcţia de şef al Departamentului Vămilor.

Premierul desemnat s-a orientat cu predilecţie spre reprezentanţii social-democraţi de centru, aflaţi în anturajul preşedintelui Petru Lucinschi şi sub coordonarea lui Dumitru Diacov.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 167.

[2] Decret prezidenţial privind desemnarea lui Serafim Urecheanu pentru funcţia de prim-ministru, în „Moldova suverană”, nr. 22-23, din 6 februarie 1999.

[3] „Flux”, cotidian naţional, anul III, nr.19, din 9 februarie 1999.

DEMERSURI ALE PREMIERULUI DESEMNAT, SERAFIM URECHEANU, PENTRU FORMAREA UNUI NOU GUVERN

La 8 februarie 1999, exista următoarea situaţie privind negocierile premierului desemnat, Serafim Urecheanu, pentru formarea noului guvern al Republicii Moldova:

– Serafim Urecheanu a avut consultări cu conducerea coaliţiei majoritare (A.D.R.), în cadrul cărora a afirmat că se considera un produs al acesteia, scopul urmărit fiind de a obţine sprijinul parlamentarilor Alianţei pentru viitorul cabinet.

– Premierul desemnat a reafirmat condiţiile de formare a noului guvern, exprimate în prima sa declaraţie, la scurt timp după numire, insistând îndeosebi asupra adoptării unei legi care să acorde dreptul executivului de a emite ordonanţe de urgenţă. În acest sens, a prezentat un proiect, considerat de specialişti ca având un caracter anticonstituţional.

– În context, Serafim Urecheanu a precizat că neacceptarea proiectului respectiv îl va determina să renunţe la formarea guvernului.

– Dorind să-şi asigure condiţiile necesare pentru constituirea unui cabinet format numai din profesionişti, în afara algoritmului politic, acesta a subliniat necesitatea schimbării structurii executivului, avansând unele propuneri, după cum urmează:

a) divizarea Ministerului Transporturilor şi Comunicaţiilor în două, transporturilor revenindu-le şi domeniul construcţiei de drumuri;

b) transferul Departamentului Relaţiilor Economice Externe de la Ministerul Economiei la Ministerul Afacerilor Externe;

c) extinderea numărului de departamente guvernamentale de la 5, câte existau în acel moment, la 7, prin transferul Departamentului Privatizării şi al celui Vamal de la Ministerul Economiei şi, respectiv, Finanţelor, pe lângă Guvern;

d) înfiinţarea unui nou post de ministru fără portofoliu pentru integrarea internaţională.

În noua structură, Frontul Popular Creştin-Democrat, componentă a coaliţiei majoritare, nu deţinea nici un portofoliu.

La 10 şi 11 februarie 1999, au avut loc două noi runde de negocieri ale prim-ministrului desemnat cu reprezentanţii conducerii coaliţiei parlamentare majoritare (A.D.R.).

Acestea nu au adus nimic nou faţă de precedentele consultări. Componentele A.D.R. *in integrum* s-au menţinut pe poziţiile exprimate anterior privind formarea unui guvern cu susţinerea parlamentară a majorităţii existente. Singura nuanţă care a apărut se referea la faptul că acestea au acceptat o mică cedare în faţa lui Serafim Urecheanu, renunţând tacit la principiul algoritmului, în schimbul constituirii unui cabinet de tehnocraţi, provenit din rândul formaţiunilor constitutive ale A.D.R. sau din simpatizanţi ai acestora.

La rândul său, candidatul la postul de prim-ministru şi-a păstrat consecvenţa de la început, insistând pe necesitatea unor modificări structurale ale cabinetului şi pe cooptarea la guvernare a unor reprezentanţi ai forţelor politice extraparlamentare, de orientare social-democrată, care îl sprijineau pe preşedintele Petru Lucinschi. Această optică viza, pe de o parte, întărirea centrului politic, iar pe de altă parte, scăderea influenţei lui Dumitru Diacov, preşedintele Parlamentului, şi a şanselor acestuia în perspectiva alegerilor prezidenţiale din anul 2000.

Indiferent de formulele de guvern[1] şi de nominalizările avansate de Serafim Urecheanu, aflate într-o continuă dinamică, s-a observat tendinţa liderilor A.D.R. de a păstra posturile deţinute de formaţiunile lor în cabinetul demisionar (Dumitru Diacov şi Valeriu Matei) sau de a obţine noi poziţii, mult mai avantajoase (Mircea Snegur a solicitat postul de prim viceprim-ministru pentru Nicolae Andronic).

O poziţie oarecum aparte a avut Frontul Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.) care, prin liderul său, Iurie Roşca, nu a cerut, dar nici nu i s-a propus vreun portofoliu în cadrul negocierilor, fiind evidentă intenţia de a elimina această formaţiune politică de la guvernare. F.P.C.D. a pledat consecvent pentru un executiv sprijinit politic de A.D.R.

Dezacordul vădit dintre fruntaşii coaliţiei majoritare şi premierul desemnat l-a determinat pe acesta din urmă să ceară un timp de răgaz până la 15 februarie

1999, când, potrivit declaraţiei sale, urma să prezinte o nouă variantă nominală. În acest context, Serafim Urecheanu a arătat că, dacă aceasta nu va fi optimă pentru A.D.R., va renunţa la formarea guvernului şi se va retrage la Primăria Capitalei[2]. A solicitat, în schimb, să fie susţinut de partidele din A.D.R. în campania pentru alegerile locale din luna mai 1999, în vederea obţinerii unui nou mandat de primar al Chişinăului.

NOTE

[1] „Post scriptum la episodul Urecheanu", „Ţara", nr. 14, 19 februarie 1999.

[2] „Dialog", anul III, nr. 7, din 19 februarie 1999.

ULTIMA RUNDĂ DE NEGOCIERI PENTRU DESEMNAREA DE CĂTRE A.D.R. A UNUI PRIM-MINISTRU

La 18 februarie 1999, s-a desfăşurat şedinţa Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), coaliţia majoritară în Parlamentul Republicii Moldova. Ordinea de zi a constituit-o alegerea persoanei care să fie prezentată preşedintelui Petru Lucinschi pentru desemnarea viitorului candidat la funcţia de prim-ministru al Guvernului.

Mircea Snegur, liderul Partidului Renaşterii şi Concilierii din Moldova, a insistat, din nou, ca A.D.R. să susţină candidatura lui Nicolae Andronic.

Într-o atmosferă tensionată, după exprimarea votului, s-a constatat că acesta nu a întrunit decât 17 din cele 60 de voturi ale membrilor A.D.R.

În aceste condiţii, Snegur a solicitat reprezentanţilor F.P.C.D. să propună ei un candidat, fiind convins de faptul că acesta nu ar fi obţinut mai multe voturi decât Andronic.

După o pauză, în timpul căreia au avut loc consultări între liderii F.P.C.D. şi ai celorlalte două formaţiuni politice componente ale A.D.R. (P.F.D. condus de Valeriu Matei şi M.p.M.D.P., al cărei preşedinte era Dumitru Diacov), Iurie Roşca a propus susţinerea de către Alianţă a candidaturii lui Ion Sturza, reprezentat al M.p.M.D.P.

Propunerea a stârnit protestele grupului condus de Snegur, acesta solicitând, în primă fază, renunţarea de către Iurie Roşca la funcţia de vicepreşedinte al Parlamentului. Respingându-i-se această cerere, Snegur a revenit la propunerea sa iniţială, afirmând că gruparea pe care o conduce nu va renunţa la susţinerea lui Nicolae Andronic.

Supusă la vot, candidatura lui Ion Sturza a întrunit 43 de voturi.

Cu acest scor, Grigore Eremei, care asigura interimatul la conducerea A.D.R, după demisia lui Mircea Snegur, s-a prezentat la preşedintele Lucinschi. Reacţia acestuia la cele întâmplate a fost scurtă: „Foarte bine că nu v-aţi înţeles",

cu sensul „bine că nu l-aţi acceptat pe Andronic”[1]. Din date provenite de la Dumitru Diacov, a rezultat că Lucinschi părea satisfăcut de formula cu Ion Sturza, aceasta fiind, de altfel, una din variantele pe care a avut-o în vedere chiar după alegerile din martie 1998.

La 19 februarie 1999, Ion Sturza, vicepremier şi ministru al Economiei şi Reformei în cabinetul Ciubuc II, a fost desemnat, prin decret prezidenţial, candidat la funcţia de prim-ministru[2]. Funcţia rămăsese vacantă, după ce Serafim Urecheanu, desemnat la 5 februarie 1999, nu a reuşit să formeze un cabinet acceptabil pentru coaliţia de guvernământ.

Ion Sturza[3], în vârstă de 38 de ani, era considerat unul dintre tinerii reformatori din fostul guvern. Acesta declarase anterior că va fi de acord cu propunerea de a candida la funcţia de premier, în cazul în care va fi acceptată o politică financiară şi bugetară dură, în conjunctura de criză economică în care se afla Republica Moldova.

Sturza a arătat că, la formarea noului cabinet de miniştri, va respecta algoritmul coaliţiei de guvernământ. El s-a pronunţat pentru continuarea reformelor, cu accent pe rezolvarea problemelor sociale. Conform declaraţiilor sale, în maximum o săptămână urma să prezinte lista noului său guvern.

NOTE

[1] „Moldova suverană”, nr. 34, din 23 februarie 1999.

[2] „Jurnal de Chişinău”, din 22 februarie 1999.

[3] Ion Sturza era licenţiat în economie la Universitatea din Chişinău. În perioada 1985-1987, a fost referent în cadrul Asociaţiei de Prietenie cu Ţările Străine, iar între 1987-1991 a deţinut funcţia de vicedirector general al Asociaţiei de Comerţ al Companiei „Incom”, producătoare de conserve. Începând din anul 1998, Sturza a fost viceprim-ministru şi ministru al Economiei şi Reformelor. De asemenea, era membru al partidului proprezidenţial Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”. Premierul Ion Sturza era apreciat ca prooccidental, dar şi filorus, mizând pe relaţiile economice şi politice cu Moscova.

NEGOCIERILE PREMIERULUI DESEMNAT, ION STURZA, VIZÂND FORMAREA NOULUI GUVERN

Imediat după desemnarea sa în calitate de candidat pentru postul de prim-ministru, Ion Sturza a purtat convorbiri intense cu liderii grupurilor parlamentare din cadrul Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), în scopul constituirii noului cabinet de miniştri[1].

Sarcina acestuia a fost foarte dificilă datorită divergenţelor de interese dintre grupurile parlamentare, crizei economico-sociale grave care confrunta Repu-

blica Moldova, precum şi termenului-limită (26 februarie) stabilit de şeful statului pentru prezentarea noului guvern în Parlament.

Negocierile avute de Ion Sturza cu liderii grupurilor majorităţii parlamentare au relevat următoarele principii de formare a noului executiv:

– renunţarea la aplicarea mecanică a algoritmului în favoarea unui guvern al coaliţiei, care să aibă sprijinul politic al acesteia;

– menţinerea structurii existente a cabinetului şi a majorităţii deţinătorilor de portofolii din Guvernul Ciubuc II, recurgându-se doar la unele cosmetizări nominale şi mai puţin la remanieri radicale;

– constituirea unei echipe guvernamentale responsabile în faţa majorităţii parlamentare, mai energică şi mai dinamică decât cea precedentă;

– asigurarea unei continuităţi între fostul şi viitorul executiv, atât la nivelul programului de guvernare, cât şi la cel al echipei guvernamentale;

– promovarea unei politici bugetar-financiare mai dure decât în perioada anterioară şi radicalizarea procesului de reformare a societăţii.

Liderii grupurilor parlamentare ale A.D.R., presaţi de aprofundarea crizei guvernamentale, precum şi de necesitatea urgentării măsurilor de evitare a unui colaps economic şi a unor mişcări sociale destabilizatoare, şi-au arătat disponibilitatea pentru realizarea unui compromis în formarea guvernului Ion Sturza. Exceptându-l pe Mircea Snegur, liderul P.R.C.M., care se simţea „extrem de marginalizat în cadrul A.D.R.”, ceilalţi au găsit puncte comune în abordarea problemelor cu premierul desemnat, inclusiv în ceea ce priveşte participarea formaţiunilor lor politice la guvernare. Beneficiarul principal al formării Guvernului Ion Sturza se anunţa a fi grupul parlamentar al social-democraţilor, condus de Dumitru Diacov, preşedintele Parlamentului, iar marele înfrânt – Mircea Snegur, fostul lider al A.D.R.

În acest context, criza politică, declanşată odată cu demisia Guvernului Ciubuc II, a determinat şi schimbarea raportului de forţe în cadrul coaliţiei parlamentare majoritare. În momentul respectiv, aceasta era formată din 4 grupuri parlamentare, în loc de 3, câte au existat în timpul guvernării Ciubuc: Blocul „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă” (M.p.M.D.P.) – 24 deputaţi; Convenţia Democrată din Moldova (C.D.M.) – 17 deputaţi; Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.) – 11 deputaţi; Frontul Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.) – 9 deputaţi. Cel de-al patrulea a rezultat din destrămarea C.D.M., prin retragerea F.P.C.D., lucru consemnat într-o hotărâre a Consiliului Coordonator al Convenţiei, dată publicităţii la 22 februarie 1999[2]. Ca urmare, facţiunea parlamentară a Blocului „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă” a devenit majoritară în cadrul A.D.R., luând locul C.D.M.-ului. Concomitent, F.P.C.D., fost component al C.D.M., a devenit minoritar, deţinând doar 9 locuri de deputat, revenind la ponderea pe care a avut-o în precedentul parlament. Cu toate acestea, datorită

ultimelor jocuri politice, Frontul şi-a păstrat postul de vicepreşedinte al Legislativului, revendicat de grupul parlamentar al lui Mircea Snegur care, numeric, ocupa poziţia a doua în A.D.R., având 17 deputaţi. Nu era exclus ca evoluţiile politice, monitorizate cu abilitate de grupul lui Dumitru Diacov, să ducă la deposedarea Frontului de funcţia respectivă şi la înlăturarea acestuia de la conducerea Parlamentului. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, la 26 februarie, Ion Sturza avea nevoie de 52 de voturi pentru a obţine validarea guvernului său de către Legislativ, pe care le putea obţine numai cu sprijinul deputaţilor lui Mircea Snegur.

La 25 februarie 1999, a avut loc o nouă rundă de discuţii a premierului desemnat, Ion Sturza, cu membrii Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), rezultând următoarele[3]:

– Viitorul guvern va avea structura fostului cabinet, o parte însemnată a deţinătorilor de portofolii urmând să-şi păstreze posturile.

Modificările avute în vedere vizau instituirea funcţiei de prim-viceprim-ministru, ce urma să fi atribuită lui Nicolae Andronic, şi nominalizarea lui Alexandru Muravschi (M.p.M.D.P.) la postul de viceprim-ministru, responsabil pentru probleme economice şi financiare, funcţie deţinută în vechiul cabinet de Ion Sturza. Erau înlocuiţi titularii de la Ministerul Transporturilor, unde a fost propus Efremov Victor (P.F.D.) şi Ministerul Culturii, prin susţinerea candidaturii lui Pelin Pavel (M.p.M.D.P.). Au fost indicii că pentru funcţia de Ministru de Stat se pregătea nominalizarea lui Vladimir Solonari.

– Ion Sturza a solicitat încheierea unui Acord politic între Guvern şi A.D.R., prin intermediul căruia să se instituie un pact de neagresiune al formaţiunilor componente ale coaliţiei împotriva executivului. În cuprinsul Acordului erau stipulate, pe de o parte, responsabilităţile ce reveneau fiecărui membru al guvernului, iar pe de altă parte, cele ale formaţiunilor politice care asigurau sprijinul propriilor reprezentanţi în noul cabinet.

– Configuraţia numerică a cabinetului, rezultată în urma atribuirii posturilor pe formaţiuni politice, se prezenta astfel:

– Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (M.p.M.D.P.) 8 posturi;

– C.D.M. (gruparea Snegur) 7 posturi

– Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.) 4 posturi;

– Frontul Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.) 2 posturi.

Repartizarea portofoliilor în această formulă a provocat nemulţumirea reprezentanţilor F.P.C.D., care se considerau nedreptăţiţi. În cadrul unei întrevederi separate, Iurie Roşca, liderul F.P.C.D., i-a solicitat lui Sturza încă două posturi, respectiv Ministerul Finanţelor şi Ministru de Stat. Premierul desemnat nu s-a pronunţat, afirmând doar că problema va fi analizată cu conducerea grupului parlamentar al M.p.M.D.P. Nu au existat însă semnale că va fi acceptată solicitarea F.P.C.D.

– Ion Sturza a prezentat „schiţa programului de guvernare”, constituită pe baza unor „teze cu caracter general”. Pentru definitivarea programului concret a solicitat un termen de două luni, în cazul că legislativul urma să aprobe formarea guvernului propus de el.

– La 26 februarie, Ion Sturza urma să se prezente în faţa Parlamentului pentru obţinerea votului de învestitură. Hotărârea sa, în acest sens, era definitivă, conştientizând riscul neîndeplinirii majorităţii necesare. Acest risc se profila în situaţia în care nu era onorată cererea F.P.C.D., cele 9 voturi ale Frontului fiind obligatorii pentru întrunirea majorităţii simple, respectiv 52 de opţiuni pro.

Ultimele date atestau faptul că reprezentanţii F.P.C.D. nu aveau să susţină echipa propusă, iar comuniştii nu erau dispuşi să suplinească votul acestora, situaţie ce punea în pericol obţinerea învestiturii.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 170.

[2] Comunicat al Serviciului de presă al Convenţiei Democratice din Moldova, „Luceafărul”, nr. 8, 25 februarie 1999.

[3] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 173.

LEGISLATIVUL ACORDĂ VOT DE ÎNCREDERE GUVERNULUI ION STURZA

Parlamentul Republicii Moldova a acordat, la 3 martie 1999, vot de încredere echipei guvernamentale şi programului ei de activitate, prezentate de premierul desemnat, Ion Sturza[1]. Cu 51 de voturi favorabile, acordate de majoritatea parlamentară a Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), a fost votată echipa guvernamentală anunţată anterior de premierul desemnat, cu o singură modificare – nominalizarea lui Gheorghe Cucu (preşedinte interimar al Camerei de Comerţ şi Industrie) pentru funcţia de Ministru al Industriei şi Comerţului.

Această modificare a fost determinată de retragerea candidaturilor reprezentanţilor Frontului Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.), Valentin Dolganiuc şi Ion Tănase, de pe lista membrilor cabinetului. Postul de vicepremier pentru problemele politicii industriale a rămas vacant.

Pe motiv că nu poate acorda vot de încredere unei echipe guvernamentale în care mai erau persoane cu reputaţie dubioasă, facţiunea F.P.C.D. nu a votat componenţa noului guvern.

De asemenea, nu a participat la vot nici facţiunea comuniştilor.

Chiar şi numărul voturilor favorabile (51) a declanşat o dispută în şedinţa Legislativului, punându-se problema dacă această cifră putea constitui majoritatea parlamentară, în condiţiile în care Curtea Constituţională declarase majoritate parlamentară pentru legile organice 52 de voturi[2].

Pentru votul de învestitură a guvernului se aplica hotărârea Legislativului, conform căreia o majoritate parlamentară puteau fi considerate 51 de voturi (din 100 deputaţi aleşi, al 101-lea fiind Ilie Ilaşcu, pus în imposibilitatea de a-şi onora mandatul)[3].

Prezent în parlament, preşedintele Petru Lucinschi a declarat că va consulta urgent Curtea Constituţională, pentru a se asigura de legitimitatea decretului de învestitură ce urma a fi emis. În cazul unui răspuns negativ, preşedintele trebuia să nominalizeze o nouă candidatură de premier.

NOTE

[1] „Flux", cotidian naţional, anul III, nr. 33, din 4 martie 1999

[2] Agenţia „Moldpres", din 4 martie 1999.

[3] „Curierul Naţional", din 4 martie 1999.

CURTEA CONSTITUŢIONALĂ INVALIDEAZĂ VOTUL PARLAMENTULUI

Curtea Constituţională a anulat, la 6 martie, votul de învestitură acordat de Parlament, la 3 martie, premierului desemnat, Ion Sturza[1].

Din totalul de 101 deputaţi, 51 au votat în favoarea noului guvern, iar 37 împotrivă. Curtea Constituţională a hotărât că majoritatea absolută necesară învestiturii guvernului era de 52 de voturi. Prin urmare, preşedintele Petru Lucinschi trebuia să desemneze un nou prim-ministru, existând toate şansele ca acesta să fie tot Ion Sturza.

Problema a fost examinată în urma unei sesizări a preşedintelui Petru Lucinschi, în care şeful statului se referea, între altele, la hotărârea Curţii Constituţionale, din 2 iulie 1998, în care s-a stabilit că prin sintagma „majoritate parlamentară" se înţelegea numărul de deputaţi ce constituia o majoritate absolută, adică jumătate plus unu din numărul total de deputaţi aleşi în Parlament.

„Votul de aur" – necesar pentru instalarea guvernului Ion Sturza şi pe care au refuzat să-l dea deputaţii creştin-democraţi din coaliţia de guvernământ – a atârnat foarte greu la cântar.

În continuare, urma să se reia procedura constituţională obişnuită de formare a cabinetului, care dura cel mult 15 zile. Potrivit purtătorului de cuvânt al pre-

şedinţiei, Anatol Golea, „Preşedintele Petru Lucinschi a luat act de decizia Curţii Constituţionale, deci se va conforma acestei decizii. În conformitate cu legislaţia, preşedintele va proceda, din nou, la consultări cu majoritatea parlamentară şi urmează să desemneze un nou candidat pentru postul de prim-ministru care, după cum a şi declarat-o, ar putea fi tot Ion Sturza, omul acceptabil pentru toate componentele Alianţei pentru Democraţie şi Reforme, dacă în cadrul acestei coaliţii de guvernământ s-ar armoniza interesele politice şi s-ar face compromisuri”.

Au existat zvonuri că Ion Sturza, care nu a făcut niciun fel de declaraţii, intenţiona să nu mai candideze. Dar oameni din anturajul său au precizat că el va accepta totuşi şi că ar fi hotărât chiar să înlăture toate obstacolele ce s-au ridicat în calea validării guvernului. Aceasta putea însemna inclusiv satisfacerea revendicărilor deputaţilor creştin-democraţi, acelea de eliminare din cabinetul propus a unor persoane suspectate de corupţie şi de reprezentare mai puternică în guvern a Frontului Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.).

Liderul F.P.C.D. şi vicepreşedinte al Parlamentului, Iurie Roşca, a declarat că formaţiunea sa era gata pentru negocierea noului guvern, dar nu pe principiile susţinute până atunci. „Noi nu putem admite să existe, în continuare, zone de control exclusiv al unor partide, aşa cum s-a pretins de această dată, mă refer la sectorul economico-financiar, care urma să se afle sub controlul total al Blocului ,,Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”, a precizat Iurie Roşca.

Partidele interesate în obţinerea de portofolii în guvern trebuiau să acţioneze rapid şi eficient, un nou eşec în formarea cabinetului putând duce la alegeri parlamentare anticipate.

NOTE

[1] Radio „B.B.C.”, din 6 martie 1999.

ION STURZA DESEMNAT, DIN NOU, PRIM-MINISTRU

După invalidarea de către Curtea Constituţională a votului de învestitură în guvernul alcătuit de Ion Sturza, preşedintele Petru Lucinschi l-a însărcinat prin decret, din nou, pe Ion Sturza cu formarea unui guvern[1].

În discursul rostit în plenul Parlamentului, la 9 martie 1999, a menţionat că îl propunea, pentru a doua oară, pe Ion Sturza la funcţia de prim-ministru, pentru că acesta întrunea, în continuare, simpatia majorităţii deputaţilor. El i-a îndemnat pe parlamentari să finalizeze, cât mai curând posibil, negocierile pentru ca, la 12 martie, să fie acordat votul de învestitură.

Şeful statului a declarat că, în opinia sa, deputaţii erau conştienţi de faptul că o nouă respingere a votului de învestitură însemna alegeri parlamentare anticipate.

Preşedintele Parlamentului, Dumitru Diacov, liderul Blocului „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă”, a afirmat că era prematur să se facă aprecieri.

Referindu-se la discuţiile cu liderii coaliţiei privind formarea guvernului, vicepreşedintele Parlamentului, Iurie Roşca, liderul Frontului Popular Creştin-Democrat, a arătat că Blocul condus de Dumitru Diacov nu era dispus să cedeze cu privire la candidaturile pe care le-a avansat şi modul de organizare a viitorului guvern. Totuşi Iurie Roşca şi-a exprimat speranţa că a doua votare a guvernului Ion Sturza nu va fi cu ghinion.

El a exclus posibilitatea ca formaţiunile din A.D.R. să mai găsească un vot pentru necesarul de 52, deoarece nu s-a reuşit identificarea unor „transfugi” de la Partidul Comuniştilor.

Comentând consultările pe care le-a avut cu preşedintele Petru Lucinschi, Iurie Roşca a declarat că şeful statului nu a intervenit în vederea realizării compromisului, dar nici nu şi-a exprimat rezerve faţă de vreo candidatură nominalizată anterior pe lista lui Ion Sturza.

Totodată, vicepreşedintele Parlamentului a adăugat că nu au fost operate modificări privind îmbunătăţirea calitativă a listei anunţate de premier, adică eliminarea persoanelor corupte şi a celor care proveneau din fostele guvernări de stânga.

NOTE

[1] Radio „Europa Liberă”, din 9 martie 1999.

INSTALAREA GUVERNULUI STURZA

După cea de-a doua sa nominalizare la postul de prim-ministru, Ion Sturza a venit, la 12 martie 1999, cu o formulă ministerială din care lipseau mai mulţi miniştri, acuzaţi de corupţie, însă neîmbunătăţită substanţial. Cu toate acestea, cabinetul Sturza nu a trecut de votul Parlamentului, deşi era de aşteptat să întrunească cele 60 de voturi ale coaliţiei (comuniştii deţineau 40). Ceea ce s-a petrecut în momentul votării a fost o lovitură de teatru. Mai întâi au luat cuvântul deputaţii comunişti (4 vorbitori), care au prezentat tabloul unui viitor apocaliptic. După care a intervenit Iurie Roşca, repetând acuzaţiile de corupţie. Deputaţii Frontului Popular şi comuniştii votând „contra”, cabinetul Sturza a primit 51 de

voturi pentru şi 50 împotrivă. Curtea Constituţională a decis că, pentru validare, erau necesare 52 de voturi.

În această situaţie, Valeriu Matei (Partidul Forţelor Democratice) a recurs la votul lui Ilie Ilaşcu, aflat în închisoarea din Hlinaia – Tiraspol. Acesta a votat în scris[1] pentru guvernul Sturza. Ilie Ilaşcu era perfect lucid şi a înţeles foarte bine care era situaţia la Chişinău (de altfel, îşi petrecea mare parte din timp citind presa şi ascultând radioul, în special Radio Bucureşti). Ceea ce a fost însă evident era faptul că votul lui Ilaşcu a fost liber exprimat. A pune problema „presiunilor" sau „şantajului" la care ar fi fost supus Ilaşcu pentru a i se „smulge" votul era o aberaţie şi o insolenţă. Ilaşcu a fost supus unor presiuni inumane (execuţii simulate), în timpul anchetei (iunie – august 1992) şi nu a dat nicio declaraţie contrară conştiinţei sale[2].

Odată ajuns în Parlament, votul lui Ilaşcu, mai exact valabilitatea lui a fost contestată de către comunişti şi de către Frontul Popular Creştin-Democrat. Nici în cele mai negre coşmaruri nu se putea imagina un război anti-Ilaşcu dus de pretinşii unionişti de la Chişinău.

În cele din urmă, cabinetul Sturza a fost votat la limită, iar votul lui Ilaşcu a fost considerat, pe drept cuvânt, „votul de aur". Totuşi, din cauza obiecţiilor ridicate de către comunişti şi de Frontul Popular în legătura cu valabilitatea votului lui Ilaşcu, Curtea Constituţională urma să se pronunţe, cea ce a făcut ulterior, validând învestirea guvernului Sturza[3].

Eforturile Frontului Popular de a-l elimina pe Ilaşcu din viaţa parlamentară au continuat, deputaţii acestuia votând împotriva modificării Regulamentului Parlamentului, în sensul acceptării unui vot exprimat în scris, telefonic etc. de către un parlamentar, aflat în imposibilitate fizică de a se prezenta la şedinţa Legislativului.

NOTE

[1] „Mesagerul", Anul VII, nr. 10, 19 martie 1999.

[2] „Momentul", anul V, nr. 45-46, din 13 martie 1999.

[3] Decretul preşedintelui Petru Lucinschi privind numirea Guvernului Ion Sturza, din 12 martie 1999, în „Moldova suverană", nr. 47-48, din 16 martie 1999.

IURIE ROŞCA, DEMOLATORUL C.D.M. ŞI AL GUVERNĂRII DE CENTRU-DREAPTA

Negocierile din timpul crizei guvernamentale pentru formarea noului executiv, desemnarea lui Ion Sturza şi apoi respingerea listei şi a programului de guvernare şi oscilaţiile politice ale liderului frontist au determinat apariţia unor voci

anti Iurie Roşca, ce nu au fost de acord cu hotărârea liderului F.P.C.D. privind ieşirea de la guvernare[1].

Chiar dacă nu au fost făcute publice, existau semnale de „nepotrivire" în legătură cu tactica şi linia politică indicate de Iurie Roşca.

Primii nemulţumiţi au fost din rândul miniştrilor demisionari ai F.P.C.D.: Andrei Conişescu – ex viceministru al finanţelor şi Ion Tănase – fost Ministru al Industriei şi Comerţului. Aceştia a avut discuţii contradictorii cu Iurie Roşca şi alţi lideri frontişti, care le-au impus să-şi prezinte demisia. Totuşi cei doi nu au renunţat la calitatea de membru al frontului.

Iurie Roşca a considerat ieşirea F.P.C.D. de la guvernare ca un act politic esenţial pentru refuzul de a legitima un guvern corupt, susţinând că elaborarea unei strategii anticorupţie va reface credibilitatea puterii politice de la Chişinău în faţa opiniei publice şi a organismelor financiare internaţionale. O asemenea concepţie şi practică de luptă nu puteau fi puse în lucrare decât de către F.P.C.D., dar acesta a renunţat la guvernare, „rămânând un observator critic de pe margine".

Au fost situaţii când unii lideri locali, cum erau cei din municipiul Bălţi, şi-au manifestat deschis nemulţumirea pentru ieşirea F.P.C.D. de la guvernare.

Dacă la nivelul conducerii frontului totul părea normal în privinţa unităţii de acţiune, nu acelaşi lucru se putea spune despre raporturile F.P.C.D. cu celelalte formaţiuni politice.

Prin acţiunile sale, Iurie Roşca a reuşit să critice şi să fie criticat de aliaţii de ieri şi de astăzi. Mircea Snegur, Valeriu Matei şi Dumitru Diacov nu-i mai erau pe plac, îi ataca periodic, le contesta calităţile politice personale, îi acuza şi îi eticheta cum credea de cuviinţă.

Creştin-democraţii păreau a fi în opoziţie cu toată lumea, lăsând impresia paradoxală că se apropiau involuntar de opoziţia parlamentară comunistă, care făcea însă alte jocuri, total contrare intereselor frontului. Situaţia era bine stăpânită de şeful statului, Petru Lucinschi, şi de preşedintele parlamentului, Dumitru Diacov, care puteau ameninţa oricând cu o nouă coaliţie majoritară de centru-stânga.

Un singur lider de partid n-a fost inclus în campania anticorupţie condusă de Iurie Roşca – Valdimir Voronin, primul secretar al Partidului Comuniştilor. De asemenea, nici şeful statului nu era atacat din acest punct de vedere.

Prin ultimele acţiuni Iurie Roşca şi-a atras multe etichetări şi aprecieri ca: „extremist", „dur", „aventurier", „duplicitar", „gălăgios şi atât", „lipsit de experienţă politică". Se aprecia că la conducerea F.P.C.D. au rămas oameni cu mentalităţile anilor 1990-1991, buni organizatori ai mişcărilor de stradă, dar care nu mai făceau faţă jocurilor şi construcţiilor politice. Pierzând şansa oferită de Alianţa pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), F.P.C.D. şi Iurie Roşca s-au izolat politic şi erau nevoiţi să lupte singuri în noile condiţii.

Mircea Snegur considera că Iurie Roşca era cel care a creat problemele ce au dus la destrămarea alianţei. Părea inexplicabil faptul că acţiunile frontiste mergeau pe „muchie de cuţit” şi erau lipsite de logică. S-a conturat ideea conform căreia Iurie Roşca a căzut în capcana unor interese şi oameni din umbră, care doreau divizarea şi învrăjbirea forţelor de dreapta. Iurie Roşca şi ceilalţi lideri frontişti erau victimele unor manevre de culise, bine regizate şi conduse de specialişti coordonaţi de preşedintele Petru Lucinschi.

Spre deosebire de celelalte formaţiuni politice participante la campania electorală pentru alegerile locale de la 23 mai 1999, F.P.C.D. a debutat destul de rapid prin lansarea candidaturii lui Iurie Roşca la funcţia de primar general al Chişinăului, deşi acesta avea şanse destul de reduse[2].

Numai propaganda anticorupţie nu era suficientă, cu atât mai mult cu cât concurentul principal era primarul în exerciţiu, Serafim Urecheanu, cunoscut şi apreciat de electorat şi de forţele politice de centru.

În legătură cu candidatura lui Iurie Roşca, în centrele politice de la Chişinău se făceau numeroase aprecieri, toate conţinând acelaşi mesaj diversionist: „Frontul este sfătuit şi finanţat de dincolo de Prut, altfel de unde ar avea suportul financiar pentru a se lansa într-o campanie electorală, din start ratată?”.

În teritoriu, aria electorală a frontului era relativ restrânsă la câteva zone limitrofe ţării noastre, unde elementul românesc era mai prezent. În celelalte, concurenţa comunistă, agrariană şi socialistă, care deţinea puterea locală în cea mai mare parte, era foarte puternică şi avea mijloace logistice suficiente pentru câştigarea scrutinului.

S-au desprins următoarele concluzii:

– Frontul Popular Creştin-Democrat a renunţat la guvernare şi a ieşit din Alianţa pentru Democraţie şi Reforme datorită radicalismului politic manifestat de Iurie Roşca, intoleranţei la critică, durităţii discursului, atacurilor la adresa foştilor şi actualilor aliaţi politici;

– Iurie Roşca era manevrat din umbră de specialişti în diversiunea politică, coordonaţi de şeful statului, în scopul divizării forţelor politice de dreapta şi centru-dreapta, al compromiterii sale politice şi marginalizării la maximum a forţelor proromâneşti;

– Iurie Roşca putea pleca oricând de la conducerea Frontului Popular Creştin-Democrat, din proprie iniţiativă, silit de împrejurări sau sfătuit din umbră;

– clasa politică de la Chişinău şi opinia publică apreciau că ieşirea creştin-democraţilor lui Iurie Roşca de la guvernare şi din A.D.R. au fost eşecuri usturătoare, având costuri politice foarte mari;

– Iurie Roşca şi F.P.C.D. nu au reuşit să se reorienteze spre viitor, au rămas prizonieri ai trecutului, s-au menţinut pe poziţiile de a critica şi de a se lupta cu toţii, exceptând Partidul Comuniştilor şi preşedintele ţării;

– autorităţile şi cea mai mare parte din electorat s-au plictisit de dezvăluirile din ziarele „Ţara” şi „Flux”, care erau privite tot mai mult ca fiind finanţate de extremişti români şi de serviciile de specialitate de la Bucureşti;

– F.P.C.D. şi Iurie Roşca s-au autoizolat politic, au pierdut mult cât au fost la guvernare şi nu au ştiut să-şi fructifice şansele politice.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 175.

[2] „Ţara”, nr. 20, din 16 martie 1999.

EVALUĂRI PRIVIND CONSECINŢELE CRIZEI GUVERNAMENTALE ÎN RELAŢIILE CU ROMÂNIA

Sub presiunea preşedintelui Petru Lucinschi şi a grupurilor de interese care îl sprijineau, la 1 februarie 1999, în Republica Moldova a fost declanşată o amplă criză guvernamentală, odată cu demisia premierului Ion Ciubuc[1].

Această acţiune în forţă a şefului statului a urmărit, în primul rând, înlăturarea guvernului coaliţiei parlamentare majoritare (A.D.R.), constituit în baza algoritmului politic, „aplicat în stil propriu moldovenesc”, calificat ca fiind ineficient şi incapabil să stopeze declinul economiei naţionale.

Concomitent, avansând ideea unei „grave crize a puterii şi a mecanismului de realizare a acesteia”, Petru Lucinschi a încercat să determine şi o reformă instituţională, care să vizeze, în accepţiunea sa, acordarea de drepturi sporite executivului şi extinderea împuternicirilor preşedintelui în formarea guvernului, modificarea şi perfecţionarea acestuia, precum şi în domeniul securităţii statului şi al ordinii publice.

Situaţia a evoluat contrar aşteptărilor şefului statului şi ale cercurilor financiar-economice care l-au sprijinit în demersul său. Criza guvernamentală s-a prelungit neaşteptat de mult, reuşindu-se abia la 12 martie 1999 formarea unui guvern, după două tentative eşuate, care au aparţinut premierilor desemnaţi Serafim Urecheanu şi Ion Sturza. Derularea evenimentelor a evidenţiat precaritatea raporturilor dintre componentele coaliţiei parlamentare majoritare, fragilitatea A.D.R. şi a sprijinului politic pe care cabinetul Ion Sturza îl avea în Parlament. Alianţa majoritară a ieşit din criză şi mai slăbită, datorită deteriorării relaţiilor celorlalte componente ale coaliţiei cu F.P.C.D. şi retragerii acestuia de la guvernare. Noul echilibru de forţe creat a devenit atât de sensibil, încât, pentru prima dată, s-a apelat la votul deputatului Ilie Ilaşcu, aflat în închisoarea din Tiraspol, pentru a obţine cvorumul necesar validării Guvernului Ion Sturza.

Câştigurile obţinute de echipa prezidenţială au constat în renunţarea la aplicarea mecanică a algoritmului politic în repartizarea portofoliilor, precum şi în înlăturarea de la putere a F.P.C.D., catalogat ca o forţă extremistă de dreapta, care a dat mare bătaie de cap „oamenilor preşedintelui". Pierderile însă au fost mult mai importante şi s-au referit la:

– eşecul şefului statului de a-şi promova iniţiativa legislativă prin care viza transformarea ţării într-o republică prezidenţială;

– menţinerea unei formule guvernamentale învechite, aproape sinonimă cu cea a cabinetului Ciubuc II, fiind schimbate numai patru persoane din echipa ministerială anterioară;

– întărirea poziţiilor B.p.M.D.P. şi a C.D.M. (exceptând F.P.C.D.) atât în Parlament, cât şi în structura noului Executiv, precum şi a liderilor acestora, Dumitru Diacov şi Mircea Snegur, în detrimentul formaţiunilor social-democrate de centru extraparlamentare, care îl sprijineau pe şeful statului şi pe care acesta a încercat să le aducă la putere prin desemnarea la postul de prim-ministru a lui Serafim Urecheanu;

– crearea unui raport de forţe deosebit de fragil în Parlament, care va lipsi cabinetul Sturza de un sprijin politic puternic în promovarea legilor reformei, ceea ce îl va supune unei presiuni permanente din partea opoziţiei comuniste şi a F.P.C.D., putând duce la o apreciabilă ineficienţă a actului guvernării şi, chiar, la căderea Executivului;

– deteriorarea considerabilă a imaginii externe a Republicii Moldova, percepută acum ca o ţară instabilă din punct de vedere politic, precum şi amânarea cu trei luni a asistenţei financiare acordate de organismele internaţionale (F.M.I. şi B.M.), care au devenit mai circumspecte în raporturile cu Chişinăul.

Marele „perdant" însă al crizei guvernamentale a fost F.P.C.D. care, prin poziţia sa duplicitară, a reuşit să realizeze „performanţa" de a părăsi guvernarea la opt luni de la accederea la putere, să destrame o alianţă (C.D.M.), la înfiinţarea căreia a lucrat aproape doi ani, şi să rămână singur în faţa alegerilor locale de la 23 mai 1999. În plus, şi-a atras oprobriul opiniei publice interne pentru „contribuţia" sa la prelungirea crizei guvernamentale din Republica Moldova, aflată într-o gravă recesiune economică şi socială şi a determinat o campanie de presă deosebit de dură la adresa sa, atât din partea foştilor aliaţi politici, cât şi a adversarilor, cu urmări nefavorabile foarte serioase privind perspectiva acestei formaţiuni pe scena politică.

Pe de altă parte, poziţia Frontului în timpul crizei guvernamentale a cauzat şi grave prejudicii intereselor României în Republica Moldova şi raporturilor dintre cele două state româneşti. Aceasta a rezultat din faptul că imaginea Frontului la Chişinău se confunda cu cea a ţării noastre şi, prin urmare, atitudinea intransigentă a lui Iurie Roşca faţă de A.D.R. a fost considerată drept poziţia României faţă de celelalte componente ale coaliţiei parlamentare majoritare. Potrivit opiniei

lui Valeriu Matei, vicepreşedinte al Parlamentului şi liderul P.F.D., această situaţie a reieşit din tratamentul preferenţial de care se bucura F.P.C.D. din partea României, îndeosebi a P.N.Ţ.-C.D.-ului, de guvernământ, considerat ca fiind structura „cea mai autentică şi mai energică" în promovarea idealului naţional al revenirii Basarabiei la Patria-mamă.

Ca rezultat al acestei optici, în timpul crizei guvernamentale, cercurile prezidenţiale moldovene au trimis spre Misiunea diplomatică a României la Chişinău mai mulţi emisari, între care deputaţii Valeriu Matei, Andrei Strîmbeanu şi Vasile Şoimaru, cunoscuţi că serveau interesele preşedintelui Petru Lucinschi, cu semnale în sensul influenţării pozitive de către Bucureşti a comportamentului F.P.C.D. şi al lui Iurie Roşca, în scopul depăşirii dificultăţilor în formarea guvernului şi revenirii Republicii Moldova la stabilitatea politică.

Analişti politici de la Chişinău au apreciat că lipsa unui răspuns favorabil la semnalele transmise, care ar fi însemnat schimbarea atitudinii Frontului şi acordarea sprijinului politic Guvernului Sturza, a pus în lumină nefavorabilă ţara noastră în raporturile cu oficialităţile din Republica Moldova şi a creat o stare de suspiciune, relevând că relaţiile dintre cele două state vor cunoaşte, în următoarea perioadă, o răcire accentuată.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 177-180.

REFERENDUM PENTRU REVIZUIREA CONSTITUŢIEI ŞI INSTITUIREA REGIMULUI POLITIC PREZIDENŢIAL

Electoratul Republicii Moldova a fost chemat, pe 23 mai 1999, la urne, pentru a se pronunţa în cadrul unui referendum consultativ asupra necesităţii extinderii puterilor prezidenţiale, cerută de şeful statului[1]. Pe buletinele de vot a figurat următoarea întrebare: „Sunteţi pentru modificarea Constituţiei în scopul instituirii sistemului prezidenţial de guvernare în Republica Moldova, în cadrul căruia preşedintele republicii ar fi responsabil de formarea şi conducerea guvernului, precum şi de rezultatele guvernării ţării?"

Într-o cuvântare radiodifuzată[2], Petru Lucinschi a cerut populaţiei să sprijine o modificare a Constituţiei ţării care să-l împuternicească cu formarea şi conducerea guvernului. „În prezent, sublinia el, lucrurile nu merg bine în ţara noastră. Mecanismele de stat nu funcţionează corespunzător. Este clar că trebuie să chemăm populaţia să aprobe trecerea la un sistem prezidenţial".

„Acum, arăta şeful statului, preşedintele nu dispune de nicio pârghie pentru rezolvarea problemelor, dar i se cere să facă acest lucru. El va fi capabil să le soluţioneze numai dacă va putea numi un guvern stabil, pe o perioadă de patru ani, care să nu depindă de votul parlamentului şi de partidele reprezentate în forul legislativ”[3].

În opinia lui Lucinschi, în Republica Moldova „domneşte un sistem al lipsei de responsabilitate colectivă”, partidul de la putere (din 1998), Alianţa pentru Democraţie şi Reforme, „nefăcând altceva , în toată această perioadă, decât să se opună preşedintelui.”

Cei 2.720.000 de alegători trebuiau, în paralel cu referendumul, să aleagă primarii şi ceilalţi membri ai organelor administraţiei locale. Autorităţile din regiunea separatistă Transnistria, unde locuiesc 780.000 de locuitori, în majoritate rusofoni, au interzis organizarea alegerilor locale şi, implicit, a referendumului pe teritoriul din stânga Nistrului.

Comisia Electorală Centrală a hotărât, la 5 iunie 1999, că referendumul din 23 mai pentru trecerea la o republică prezidenţială a fost valabil, în pofida procentului de participare la urne mic (sub 60% din numărul alegătorilor).

Decizia Comisiei Electorale Centrale a fost criticată de unii oameni politici, cum a fost Iurie Roşca, care a declarat următoarele:

„Consider că aceasta este o acţiune politică pură, iar Comisia Electorală Centrală, care a fost manipulată politic, şi-a îngăduit să ia o asemenea decizie. Dacă şi Curtea Constituţională[4] va lua o decizie abuzivă, atunci putem să constatăm fără niciun drept de tăgadă că în Republica Moldova instituţiile democratice nu mai funcţionează”.

În continuare, liderul creştin-democrat a precizat că Parlamentul a luat hotărârea la 4 iunie 1999 de a declara referendumul ca „nelegitim şi fără efecte juridice”. „Dar este absolut limpede că este timpul să examinăm foarte serios chestiunea destituirii unor membri ai Comisiei Electorale Centrale, care îşi profanează vocaţia de persoane ce trebuie să respecte litera şi spiritul legii.

Eu cred că preşedintele Petru Lucinschi cam întrece măsura în ultimul timp şi, probabil, nu-şi dă seama exact de consecinţe, pentru că există modalităţi foarte clare de punere la respect chiar a şefului statului, dacă acesta contribuie la încălcarea legislaţiei în vigoare.

Nu cred că există încă elemente suficiente pentru a se ajunge la o asemenea decizie, dar Legislativul poate să-l atenţioneze pe şeful statului.

Formal, juridic, şeful statului nu este implicat în activitatea Comisiei Electorale Centrale.

Până una alta, trebuie să clarificăm de ce Comisia Electorală Centrală îşi permite să comită asemenea abuzuri”, a conchis vicepreşedintele Parlamentului Iurie Roşca[5].

NOTE

[1] Decretul preşedintelui Petru Lucinschi privind desfăşurarea unui referendum consultativ, în scopul instituirii sistemului prezidenţial de guvernare a Republicii Moldova, în „Moldova suverană”, nr. 55, din 25 martie 1999.

[2] Reluată de Agenţia „Reuters”, din 26 martie 1999.

[3] „Curierul Naţional”, din 22/23 mai 1999.

[4] Curtea Constituţională a adoptat o Hotărâre prin care a confirmat rezultatele referendumului consultativ din 23 mai 1999, care a fost publicată în „Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 67-69, din 1 iulie 1999.

[5] Interviu acordat de Iurie Roşca, vicepreşedinte al Parlamentului, postului de Radio „B.B.C.”, la 5 iunie 1999.

FINALIZAREA PROIECTULUI LEGII DE MODIFICARE A CONSTITUŢIEI

Comisia Constituţională[1], desemnată de preşedintele Petru Lucinschi, a finalizat proiectul de lege privind modificarea Constituţiei Republicii Moldova, un proiect care urma să devină subiect de dezbatere publică, supus apoi aprobării în cadrul unui referendum.

Documentul prevedea lărgirea puterilor prezidenţiale şi reducerea numărului de parlamentari.

Potrivit modificărilor propuse la art. 80 al Constituţiei, şeful statului urma să fie ales pentru un mandat de 5 ani, în loc de 4 ani.

Dintre amendamentele introduse la alte articole rezulta că viitorul cabinet de miniştri va fi subordonat direct preşedintelui şi va funcţiona în baza unui program de activitate aprobat de acesta. Şeful statului îi numea pe şeful cabinetului de miniştri şi pe membrii cabinetului, pe care putea să-i demită prin decret, din proprie iniţiativă sau, în anumite împrejurări, la propunerea Parlamentului. Dispărea funcţia de prim-ministru, caracteristică sistemelor parlamentare.

Şeful statului avea posibilităţi sporite de dizolvare a Parlamentului, care nu se regăseau în sistemele prezidenţiale de tip american, unde există o separaţie rigidă a puterii executive de cea legislativă.

Cabinetul de miniştri avea dreptul de a legifera, în cazul în care acesta îşi asuma răspunderea politică – o procedură constituţională nouă –, iar dacă deputaţii refuzau, pe parcursul a trei zile, aprobarea legilor propuse, şeful statului proceda la dizolvarea Parlamentului.

Parlamentul urma să fie format din 71 de deputaţi – faţă de 101 câţi erau în momentul respectiv, aleşi prin scrutin majoritar uninominal.

Preşedintele unui astfel de Legislativ putea să fie destituit cu doar jumătate din voturile deputaţilor şi nu cu cel puţin două treimi ca în baza vechii Constituţii.

În forma definitivă, proiectul trebuia să fie înaintat Curţii Constituţionale de către şeful statului. Acest proiect urma să fie supus discuţiilor publice şi avizat de organismele naţionale şi internaţionale de specialitate, după care intra în procedura de adoptare, fie de către parlament, fie printr-un referendum constituţional.

Proiectul de lege elaborat de Comisia Constituţională a fost remis deputaţilor care, judecând după primele reacţii, nu păreau a fi deloc încântaţi.

Chiar şi o analiză sumară a documentului a relevat că propunerile şefului statului erau extrem de radicale şi că putea fi vorba, în cazul în care ar fi intrat în vigoare, de o cu totul altă Constituţie decât cea adoptată în urmă cu 5 ani.

O altă concluzie, inevitabilă, a fost că preşedintele Petru Lucinschi dorea o lege fundamentală în care să se regăsească toate avantajele regimurilor prezidenţiale existente în lume, dar nu şi dezavantajele acestora.

NOTE

[1] Decretul preşedintelui Petru Lucinschi privind constituirea Comisiei naţionale (constituţionale) pentru elaborarea proiectului Legii pentru modificarea Constituţiei a fost emis la 2 iulie 1999 şi publicat în „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, nr. 70-72, din 2 iulie 1999.

CRIZA POLITICĂ ŞI DEMITEREA GUVERNULUI STURZA

Republica Moldova a cunoscut, în ultima parte a anului 1999, o accentuată criză politică, care a determinat demisia guvernului Ion Sturza şi schimbarea raportului de forţe din Parlament.

Germenii acestei instabilităţi au apărut încă din momentul validării cabinetului de către Parlament (12 martie 1999), când Frontul Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.), condus de Iurie Roşca, a anunţat că nu susţine guvernul Ion Sturza. Poziţia acestuia a pus în pericol şi existenţa coaliţiei majoritare, Alianţa pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), pentru obţinerea votului de încredere aceasta fiind nevoită să apeleze la sprijinul politic al deputatului Ilie Ilaşcu, aflat în detenţie la Tiraspol.

Situaţia creată a făcut ca majoritatea parlamentară să devină foarte fragilă şi să fie supusă permanent jocurilor politice. Precaritatea coaliţiei s-a accentuat odată cu decizia F.P.C.D. de a părăsi Convenţia Democratică, Frontul începând să se comporte ca făcând parte, practic, din opoziţia parlamentară.

La escaladarea tensiunilor din cadrul majorităţii parlamentare a avut o contribuţie însemnată şi preşedintele Petru Lucinschi care, prin iniţiativa sa de a transforma Republica Moldova în republică prezidenţială, a amplificat controversele şi a determinat reacţia negativă a tuturor grupurilor parlamentare, atât din cadrul coaliţiei, cât şi din opoziţie. Această confruntare politică a dus, concomitent, la apariţia unui grup de deputaţi „independenţi"[1], fideli şefului statului, care au părăsit fracţiunile parlamentare ale Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă" (M.p.M.D.P.) şi Partidului Forţelor Democratice (P.F.D.). Ca urmare, pentru prima dată de la constituire, coaliţia guvernamentală a fost pusă în minoritate, deţinând doar 48 de mandate din cele 101, pondere care nu putea asigura un sprijin politic solid cabinetului Ion Sturza.

Pe de altă parte, climatul politic s-a deteriorat şi datorită intenţiilor opoziţiei comuniste, declarate public la începutul sesiunii de toamnă a Parlamentului, de destrămare a majorităţii şi de înlăturare a guvernului Ion Sturza, precum şi coalizării *adhoc* a deputaţilor comunişti şi celor ai F.P.C.D. pentru obstrucţionarea demersurilor legislative şi politice ale A.D.R. şi ale Executivului. Au fost edificatoare, în acest sens, demiterea generalului Alexei Nicolae, şeful Departamentului pentru Combaterea Corupţiei şi Crimei Organizate, respingerea concepţiei privind bugetul de stat pentru anul 2000, cât şi obstrucţiile practicate de cele două grupuri parlamentare în rectificarea bugetului pe anul 1999 şi privatizarea unor importante obiective din industriile tutunului, viticulturii şi energeticii.

Mai mult, chiar în cadrul coaliţiei majoritare, aflată în disoluţie, s-au intensificat neînţelegerile îndeosebi pe marginea votării unor legi, cum a fost cea privind crearea pe baze etnice a judeţului Taraclia[2], locuit în majoritate de bulgari, care a fost trecută prin Parlament de către comunişti cu sprijinul deputaţilor M.p.M.D.P., producând nemulţumiri serioase din partea celorlalte componente ale A.D.R.

În aceste condiţii, soarta majorităţii parlamentare şi, implicit, a cabinetului Ion Sturza a devenit critică. Realizând acest lucru, lideri ai A.D.R. şi membri ai guvernului au organizat, la 1 noiembrie 1999, o reuniune de urgenţă consacrată necesităţii restabilirii sprijinului politic al Executivului. În urma acestei întâlniri, s-a hotărât ca Guvernul să ceară , la 4 noiembrie 1999, o reconfirmare a sprijinului Parlamentului pentru a-şi desfăşura activitatea în condiţii normale. În caz contrar, premierul a declarat că Guvernul era hotărât să-şi prezinte demisia.

Anterior, liderii A.D.R. (Dumitru Diacov, Alexandru Moşanu, Mircea Snegur şi Valeriu Matei) anunţaseră că, dacă guvernul Ion Sturza îşi va prezenta demisia, nu vor participa la formarea unui nou Executiv.

Acţiunea preconizată pentru 4 noiembrie a fost apreciată de analiştii politici ca o tentativă de a demonstra forţa guvernului şi a ceea ce a mai rămas din majoritatea parlamentară, pentru a obţine sprijinul politic necesar promovării unor legi importante, cum era cea a bugetului pe anul 2000.

Prezenţa premierului în Parlament la data respectivă a confirmat acest lucru. Pe un ton deosebit de aspru, Ion Sturza a prezentat în faţa plenului Parlamentului o analiză realistă a evoluţiei situaţiei economice interne de la preluarea mandatului său, reafirmând politica reformatoare a cabinetului pe care îl conducea, precum şi eforturile făcute de Executiv pentru ruperea Republicii Moldova de sistemul asiatic şi reorientarea acesteia spre structurile de integrare paneuropeane. În acelaşi timp, Ion Sturza a cerut Legislativului ca, în termen de 10-12 zile, să aprobe în regim de urgenţă rectificarea bugetului pe anul 1999, să adopte Legea Bugetului pe anul 2000, cât şi actele normative privind privatizarea unor obiective economice din ramurile tutunului, viticulturii, telecomunicaţiilor şi energeticii.

Liderii grupurilor parlamentare din cadrul coaliţiei majoritare, mai puţin Iurie Roşca, preşedintele F.P.C.D., au anunţat în intervenţiile lor că sprijină cabinetul Ion Sturza şi că nu vor participa la formarea unui nou guvern în cazul demisiei acestuia.

De asemenea, preşedintele Petru Lucinschi, prezent la dezbateri, a făcut un apel la deputaţi pentru a găsi un compromis în adoptarea pachetului de legi propus de premierul Ion Sturza, susţinând indirect Executivul. În context, şeful statului şi-a arătat disponibilitatea să conlucreze cu Parlamentul şi cu Guvernul în condiţii normale.

Schimbarea poziţiei preşedintelui Petru Lucinschi faţă de guvernul Ion Sturza şi coaliţia majoritară a survenit după ce Curtea Constituţională a adoptat, la 3 noiembrie 1999, o hotărâre definitivă prin care se arăta că şeful statului putea declanşa un referendum pentru revizuirea Constituţiei numai cu aprobarea Parlamentului, iar Richard Haas, reprezentantul F.M.I., aflat într-o vizită la Chişinău în acele zile, a declarat că demisia cabinetului va conduce la suspendarea temporară a relaţiilor acestui organism cu Republica Moldova.

NOTE

[1] Declaraţia unui grup de deputaţi din Parlamentul Republicii Moldova, „Momentul", anul VI, nr. 194, din 19 octombrie 1999.

[2] „Ţara", nr. 75, din 8 octombrie 1999.

„MONSTRUOASA COALIŢIE" ÎNLĂTURĂ GUVERNUL DE CENTRU-DREAPTA

Parlamentul Republicii Moldova a acordat un vot de neîncredere primului-ministru[1], Ion Sturza, şi cabinetului său, la 9 noiembrie, fiind în dezacord cu politica sa economică. F.M.I. a condiţionat acordarea de noi împrumuturi de o serie de

reforme de tip occidental, inclusiv de deposedarea guvernului de dreptul asupra industriei tutunului şi vinului – două din cele trei industrii principale din ţară.

Parlamentul a votat cu 58 de voturi pentru şi 42 împotrivă, în favoarea demiterii guvernului Sturza. Alianţa pentru Democraţie şi Reforme, care a dat naştere cabinetului Sturza în urmă cu 9 luni, s-a abţinut de la vot[2]. Comuniştii, împreună cu Frontul Popular, urmau să formeze o coaliţie pentru alegerea unui nou guvern.

Guvernul a căzut[3], în principal, datorită cererilor Occidentului. Cu economia şi piaţa monetară în declin, ţara urma să primească o tranşă de 35 de milioane de dolari din partea F.M.I. Totuşi transferul era condiţionat de îndeplinirea unor anumite condiţii de către guvern. Acesta trebuia să modifice bugetul pe 1999, să aprobe bugetul pentru anul 2000 şi să privatizeze industriile tutunului şi vinului.

F.M.I. a fost inflexibil, insistând ca aceste condiţii să fie îndeplinite imediat şi ca guvernul reformist al lui Sturza să nu fie schimbat. Richard Haass, şeful misiunii F.M.I., a afirmat, la 5 noiembrie, că guvernul trebuia să îndeplinească toate cele trei condiţii până la începutul lunii decembrie şi că eforturile de a înlătura guvernul reformator nu vor face decât să împiedice aprobarea împrumutului. Guvernul Sturza a încercat să promoveze legislaţia privind privatizarea şi amendamentele la bugetul pe 1999, premierul afirmând că va demisiona dacă documentele nu vor fi adoptate.

Parlamentul a profitat repede de oferta sa. La 5 noiembrie a respins proiectele de lege şi F.M.I. a suspendat, pentru o perioadă nedeterminată de timp, împrumuturile pentru Republica Moldova. Din moment ce fondurile F.M.I. au fost amânate, împrumuturile erau periclitate. Finanţarea de la Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare şi Uniunea Europeană – totalizând, împreună cu fondurile de la F.M.I., 150 de milioane de dolari – putea fi amânată.

Economia Republicii Moldova se afla într-o situaţie dificilă. Valoarea leului, moneda naţională, s-a depreciat cu 50% faţă de dolar în cursul anului trecut. Datoria externă era de 235 de milioane de dolari, o mare parte faţă de gigantul rus al petrolului, Gazprom. Aspectul cel mai rău consta în faptul că economia Republicii Moldova depindea de succesul economiei Rusiei.

Preşedintele Parlamentului, Dumitru Diacov, a afirmat că eşecul în a obţine tranşa de la F.M.I. şi creditele de la Banca Mondială putea conduce chiar la prăbuşirea sistemului bugetar al Republicii Moldova.

Alexandru Moşanu, liderul coaliţiei majoritare, a declarat că „demisia cabinetului prooccidental al lui Ion Sturza echivalează cu refuzul Moldovei de a se integra în Europa şi întoarcerea sa spre Comunitatea Statelor Independente şi Rusia”[4].

Preşedintele neocomunist Petru Lucinschi a rămas la putere, în timp ce cabinetul prooccidental a demisionat, după ce a pierdut bătălia. Se părea că pen-

tru Republica Moldova nici ajutorul şi nici aprobarea Occidentului nu meritau preţul.

NOTE

[1] Moţiunea de cenzură a fost introdusă de grupul parlamentar al comuniştilor şi susţinută de F.P.C.D. şi grupul de deputaţi *independenţi*. Vezi Hotărârea Parlamentului cu privire la aprobarea rezultatelor votării şi la adoptarea moţiunii de cenzură Guvernului, nr. 664-XIV, 9 noiembrie 1999, publicată în „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, nr. 126-127, din 12 noiembrie 1999.

[2] Rezultatele moţiunii de cenzură au depăşit chiar şi cele mai sumbre aşteptări ale cabinetului Sturza. Pentru demiterea guvernului s-au pronunţat deputaţii comunişti, grupul parlamentar al F.P.C.D., deputaţii *independenţi* desprinşi din fosta majoritate parlamentară şi alţii care au părăsit A.D.R. Aceşti parlamentari au fost excluşi, imediat după votare, din Convenţia Democratică şi din Mişcarea „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă". Procesul de scindări şi de *dezertare* din fosta alianţă de guvernare, a cărui încurajare i-a fost atribuită preşedintelui Petru Lucinschi de către liderii ei, era în plină desfăşurare, deoarece coaliţia de centru-dreapta îşi anunţase clar trecerea în opoziţie.

[3] Decret privind demisia Guvernului, nr. 1215-II, 12 noiembrie 1999, „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, nr. 128-129, 17 noiembrie 1999.

[4] Agenţia „Itar-Tass", din 9 noiembrie 1999.

SITUAŢIA POLITICĂ INTERNĂ DUPĂ CĂDEREA GUVERNULUI STURZA

Preşedintele Petru Lucinschi a început, în următoarele zile, consultările cu facţiunile parlamentare în vederea desemnării noului prim-ministru.

Şeful statului şi-a arătat disponibilitatea de a fi receptiv la propunerile deputaţilor şi de a colabora constructiv cu Parlamentul, în scopul depăşirii crizei guvernamentale şi formării noului executiv.

„Este necesar să conştientizăm necesitatea formării unui guvern pragmatic şi eficient, fără politizarea excesivă a acestei probleme, şi sper ca deputaţii să aibă o atitudine responsabilă, având în vedere că ţara este nepregătită pentru perioada rece a anului", a declarat Petru Lucinschi.

Premierul demis, Ion Sturza, a ţinut o conferinţă de presă în cadrul căreia a făcut o analiză a activităţii cabinetului său.

În opinia fostului premier, executivul pe care l-a condus s-a străduit să-şi îndeplinească obligaţiile asumate, dar a făcut şi o serie de greşeli.

Referindu-se la votul de neîncredere acordat de Parlament, Ion Sturza a apreciat că procedura de destituire a decurs în mod democratic.

El a arătat, de asemenea, că ţara avea un buget auster, că nu existau resurse financiare pentru plata datoriei interne şi externe, că nu erau bani pentru achitarea pensiilor şi salariilor.

În ceea ce priveşte relaţiile sale cu preşedintele Petru Lucinschi, premierul demis şi-a exprimat părerea că, din prima zi, şeful statului nu a dorit acest guvern.

Alianţa pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R) a apreciat[1] că demiterea guvernului, condus de Ion Sturza, a declanşat o criză politică profundă, cu consecinţe social-economice nefaste şi chiar tragice pentru marea majoritate a cetăţenilor.

„Intrând într-o criză politică în prag de iarnă, având relaţiile, practic, stopate cu organismele financiare internaţionale, Republica Moldova se îndreaptă spre cea mai grea perioadă din istoria sa de la declararea independenţei", avertiza A.D.R. într-un comunicat[2].

În opinia A.D.R., în asemenea condiţii devenea real pericolul instaurării unei dictaturi de către preşedintele Petru Lucinschi, forţele extremiste contribuind în mod iminent la pregătirea unei răsturnări a regimului constituţional.

În acelaşi comunicat se mai sublinia că demiterea cabinetului Sturza în preajma reuniunii Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (O.S.C.E.) de la Istanbul, unde urma să fie discutată şi problema retragerii trupelor ruseşti şi a armamentului acestora de pe teritoriul Republicii Moldova, a fost dorită şi dirijată de forţe ostile acestei evacuări.

Preşedintele Parlamentului, Dumitru Diacov a făcut o prognoză sumbră şi tristă pentru ţară, odată cu alcătuirea unui guvern format din Partidul Comuniştilor şi Frontul Popular Creştin-Democrat. „Eu am temeri că guvernul care se va forma va fi roşu-roşu sau nu va fi instalat niciodată", a precizat Diacov.

Pe de altă parte, noua majoritate parlamentară, Partidul Comuniştilor, Frontul Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.) şi grupul de deputaţi *independenţi*, care urma să formeze noul guvern, promitea să continue reformele şi integrarea ţării în structurile europene[3].

Liderul comuniştilor, Vladimir Voronin, a declarat că noul guvern urma să fie alcătuit din profesionişti şi patrioţi adevăraţi, care să se bucure de încrederea poporului. El a asigurat că formaţiunea sa se va pronunţa pentru consolidarea suveranităţii Republicii Moldova, pentru transformări politice şi economice adecvate.

Preşedintele F.P.C.D., Iurie Roşca, a reconfirmat poziţia fracţiunii sale, potrivit căreia guvernul Sturza a ajuns la conducere prin fraudă şi acum era necesar să vină o echipă de oameni cinstiţi care să servească ţara în această situaţie catastrofală. Totodată, el a reafirmat faptul că viitorul executiv va continua relaţiile cu organismele financiare internaţionale care, în opinia sa, vor relua asistenţa financiară pentru Republica Moldova.

Frontul Popular Creştin-Democrat şi-a reconfirmat importanţa pe care o avea în raportul de forţe din Legislativ. Vicepreşedintele Parlamentului, Iurie Roşca, a afirmat: „Fie creştin-democraţii vor avea o reprezentare politică clară, cu ministere rezervate exponenţilor acestei formaţiuni politice, fie formaţiunea pe care o reprezint va recomanda, îşi va exprima simpatia sau va agrea un număr de pretendenţi la funcţii guvernamentale în viitoarea echipă".

Cu alte cuvinte, Iurie Roşca nu excludea o colaborare la guvernare cu comuniştii. Conform Constituţiei, preşedintele Petru Lucinschi urma să desemneze un nou premier, după consultări cu grupurile parlamentare.

Şeful statului s-a declarat încrezător, anunţând un termen de maximum 10 zile până la instalarea noului guvern. În conjunctura politică de la Chişinău, acest termen părea optimist.

NOTE

[1] Declaraţia A.D.R. în legătură cu acţiunile distructive ale coaliţiei Lucinschi-Voronin-Roşca, din 8 noiembrie 1999, „Luceafărul", nr. 39, 12 noiembrie 1999.

[2] „Dialog", anul III, nr. 48, din 3 decembrie 1999.

[3] *Ibidem*, nr. 43, din 29 noiembrie 1999.

DESEMNAREA LUI VALERIU BOBUŢAC CA PRIM-MINISTRU

La 12 noiembrie 1999, în plenul Parlamentului, preşedintele Petru Lucinschi l-a desemnat, prin decret[1] prezidenţial, pe Valeriu Bobuţac drept candidat la funcţia de prim-ministru, în locul lui Ion Sturza, demis la data de 9 noiembrie.

Parlamentul urma să voteze structura noului guvern în şedinţa din 15 noiembrie, după care premierul desemnat putea trece la numirea demnitarilor pentru noile portofolii ministeriale.

Candidatul a fost însărcinat să prezinte spre examinare Parlamentului, în termen de 15 zile, componenţa nominală a noului executiv şi programul de guvernare pentru perioada următoare.

Preşedintele Petru Lucinschi, după ce a prezentat situaţia economică dezastruoasă din ţară (numai 11 la sută din necesarul de cărbune şi 41 la sută din cel de păcură a fost contractat de guvernul Sturza), a precizat obiectivele prioritare ale noului cabinet de miniştri, şi anume:

– revigorarea sectorului real al economiei;

– menţinerea sub control a indicatorilor macroeconomici (P.I.B., venituri, cheltuieli, deficit bugetar inflaţie, etc.);

– stabilizarea raporturilor Republicii Moldova cu organismele financiare internaţionale;

– coordonarea activităţii anticorupţie şi de combatere a crimei organizate;

– elaborarea bugetului de stat pe anul 2000. Până la 2 decembrie 1999, guvernul trebuia să obţină votul Parlamentului pentru prima lectură a proiectului de buget (pentru a da satisfacţie organismelor financiare internaţionale), iar până la 15 decembrie pentru lectura a doua.

Consultările preşedintelui Petru Lucinschi cu liderii facţiunilor parlamentare ce formau noua majoritate, inclusiv grupul deputaţilor *independenţi* şi parlamentarii „disidenţi" din fosta Alianţă pentru Democraţie şi Reforme, au început imediat după demiterea guvernului Sturza.

Şeful statului a insistat, la început, pentru a-l impune pe Valeriu Pasat, care era Ministru al Securităţii. Propunerea nu a fost însă agreată de Vladimir Voronin şi Iurie Roşca, care considerau că, întrucât Pasat era foarte apropiat preşedintelui, tandemul respectiv putea deveni periculos, forţând introducerea regimului prezidenţial în ţară.

În aceste condiţii, la cererea expresă a Partidului Comuniştilor (P.C.R.M.), Petru Lucinschi a acceptat sa-l desemneze pe Valeriu Bobuţac, ambasadorul Republicii Moldova la Moscova, având în vedere şi experienţa sa în conducerea macroeconomiei.

În discuţiile cu liderii Frontului Popular Creştin-Democrat (F.P.C.D.), Valeriu Bobuţac a lăsat să se înţeleagă că nu se va opune promovării unor „relaţii normale" cu România şi celelalte ţări din zonă şi că va milita pentru „apropierea Chişinăului de structurile financiare internaţionale."

Nu s-au convenit funcţiile ce urmau să revină fiecărei formaţiuni sau grup parlamentar care susţineau noul executiv. Totuşi erau indicii că F.P.C.D. viza preluarea portofoliului Ministerului Economiei, Reformelor, Industriei şi Comerţului (structură rezultată din comasarea Ministerului Economiei şi Reformelor cu cel al Industriei şi Comerţului).

P.C.R.M. şi F.P.C.D. au convenit să restructureze Ministerul Securităţii Naţionale şi să-l transforme în Serviciul de Informaţii al Republicii Moldova (S.I.R.M.)

Liderul comuniştilor, Vladimir Voronin, considera că viitorul cabinet de miniştri trebuia substanţial restructurat, prin comasarea sau reducerea unor portofolii, inclusiv a unor funcţii de conducere, cum erau, de exemplu, posturile de prim-viceministru sau viceminiştri.

Vladimir Voronin aprecia că noul guvern trebuia să aibă în componenţă numai 12 ministere, urmând să fie desfiinţată funcţia de ministru de stat[2] şi creată, în locul acestei structuri, o direcţie generală, al cărei coordonator să aibă atribuţii şi competenţe sensibil reduse.

În ce priveşte programul de guvernare, Vladimir Voronin a susţinut ca viitorul executiv să îşi concentreze atenţia asupra a trei direcţii principale:

– redresarea situaţiei economice;

– combaterea crimei organizate şi corupţiei;

– „aprofundarea” relaţiilor cu structurile financiare internaţionale, cu Occidentul şi „alte ţări”.

Pentru realizarea ultimului obiectiv, de care se lega primul, şi indirect, cel de-al doilea, P.C.R.M. era dispus să voteze privatizarea întreprinderilor vinicole şi de tutun, lucru pe care l-a respins categoric până la demiterea guvernului Sturza.

Pentru calmarea temerilor formaţiunilor din opoziţie, Vladimir Voronin s-a pronunţat în favoarea continuării aplicării unor prevederi din programele de guvernare ale cabinetelor anterioare.

Ca acţiuni de ordin organizatoric, liderul comuniştilor a susţinut necesitatea trecerii Procuraturii Generale în subordinea Ministerului Justiţiei (pentru a controla F.P.C.D., în situaţia preluării funcţiei de procuror general, Partidului Comuniştilor revenindu-i, în acest caz, după toate probabilităţile, conducerea justiţiei.) Acest lucru nu era posibil însă mai devreme de şase luni, timp în care „coaliţia P.C.R.M. – F.P.C.D.” urma să adune probe împotriva celor ce au guvernat până atunci, inclusiv împotriva lui Ion Sturza.

Comuniştii, în colaborare cu F.P.C.D., intenţionau să-l demită, în cel mai scurt timp, şi pe Dumitru Diacov, funcţia de preşedinte al Parlamentului fiind dorită chiar de liderul P.C.R.M.

La rândul său, Iurie Roşca considera că noul Executiv trebuia să acţioneze imediat pe linia combaterii corupţiei şi crimei organizate, motiv pentru care „este necesar ca alegerile noilor demnitari să fie făcute cu multă atenţie, după cele mai severe principii.”

Referindu-se la decizia de a se alătura P.C.R.M. în acţiunea de demitere a guvernului Sturza, liderul F.P.C.D. a subliniat că starea generală de subalimentaţie a populaţiei, acutizarea crizei energetice şi adâncirea sărăciei generale au impus fracţiunii pe care o conducea să treacă peste toate deosebirile ideologice şi să adere la toate acţiunile de asigurare a „supravieţuirii populaţiei Republicii Moldova şi de ieşire din această catastrofă umanitară.”

Precizarea liniilor orientative ale viitorului executiv a declanşat o anumită stare de tensiune în rândul parlamentarilor din opoziţie, aceştia temându-se de eventuale acţiuni directe împotriva lor şi a partidelor din care făceau parte.

Se aprecia că starea de incertitudine şi confuzie (nimeni nu putea prevedea o alianţă adevărată între P.C.R.M. şi F.P.C.D.) ce domina Parlamentul, în acea perioadă, urma să se adâncească în viitor, întrucât atât comuniştii, cât şi „frontiştii” intenţionau să revadă componenţa organelor de lucru ale Legislativului, inclusiv la nivelul comisiilor de specialitate, pentru a o ajusta noii majorităţi.

NOTE

[1] Decret privind desemnarea candidatului (Valeriu Bobuţac – *n.n.*) pentru funcţia de prim-ministru, nr. 1216-II, 12 noiembrie 1999, „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova*,* nr. 128-129, 17 noiembrie 1999.

[2] Ministrul de stat era subordonat direct premierului şi coordona activitatea celor trei viceprim-miniştri, care răspundeau de sectoarele de bază ale economiei.

REACŢII LA DESEMNAREA NOULUI PRIM-MINISTRU

Valeriu Bobuţac a declarat, la scurt timp după desemnarea sa ca prim-ministru, că dorea schimbări în politica externă a Republicii Moldova[1].

„Suntem o ţară săracă şi va trebui să obţinem avantaje din relaţiile noastre cu Occidentul şi Orientul", a arătat premierul desemnat.

În context, Valeriu Bobuţac a subliniat că nu era membru al niciunui partid şi că dorea ca noua echipă guvernamentală să fie formată din profesionişti care să reprezinte toate fracţiunile parlamentare.

Deşi a precizat că va efectua unele modificări minore în programul de activitate al noului cabinet de miniştri, fără să specifice în ce constau acestea, Valeriu Bobuţac a afirmat că va continua, în linii mari, politica promovată de fostul guvern.

Priorităţile noului Executiv de la Chişinău urmau să fie, potrivit declaraţiilor premierului desemnat, reglementarea situaţiei din economie, lupta împotriva corupţiei şi crimei organizate şi rezolvarea problemelor stringente de ordin socio-economic.

Liderii noii majorităţi parlamentare, creştin-democratul Iurie Roşca şi comunistul Vladimir Voronin, nu s-au arătat îngrijoraţi de faptul că noua criză politică afecta imaginea Republicii Moldova în exterior.

Pentru liderul Frontului Popular Creştin-Democrat, candidatura lui Valeriu Bobuţac era potrivită pentru funcţia de şef al guvernului. El a menţionat că nu se opunea participării la guvernare a unor funcţionari din vechiul executiv, indiferent din ce fracţiuni parlamentare faceau parte aceştia, nu condiţiona formarea noii echipe şi nu revendica posturi speciale.

Creştin-democraţii au trebuit să aleagă, potrivit declaraţiilor lui Iurie Roşca, între criminalitatea masivă şi intensă a structurilor de stat, care a generat sărăcirea continuă a populaţiei, şi crearea unor structuri mafiote în sânul guvernului şi debarcarea acelei puteri, cu riscul de a crea anumite îngrijorări în exterior.

„F.P.C.D. a luat o decizie justă şi îşi asumă toate riscurile pentru acţiunile sale", a menţionat Iurie Roşca.

Liderul Partidului Comunist, Vladimir Voronin, a afirmat: „Viitorul guvern şi majoritatea parlamentară vor lucra normal cu organismele internaţionale şi vom acţiona ca până acum, dar mai concret, mai transparent”.

Vladimir Voronin considera că desemnarea lui Valeriu Bobuţac era singura candidatură bună în situaţia respectivă, pronunţându-se în favoarea unei echipe guvernamentale care să reprezinte toate fracţiunile din Legislativ, ceea ce ar fi dovedit, în opinia sa, că în cadrul Parlamentului exista înţelegere şi responsabilitate pentru ceea ce se întâmpla în ţară.

Comentând refuzul fracţiunii parlamentare a partidului său de a vota legile privind privatizarea unor întreprinderi, poziţie contrară recomandărilor şi cerinţelor Băncii Mondiale şi ale Fondului Monetar Internaţional, Vladimir Voronin a afirmat că în această problemă forţele politice trebuiau să aibă o poziţie proprie, impusă de realităţile economice şi nu de organismele internaţionale.

O poziţie asemănătoare a fost adoptată şi de reprezentantul deputaţilor *independenţi*, Ion Morei, care, în plus, s-a arătat preocupat de problematica votării viitorului guvern de către noua opoziţie. Ion Morei şi-a exprimat însă certitudinea că noua majoritate parlamentară, fracţiunea Frontului Popular Creştin-Democrat, fracţiunea comuniştilor şi grupul de deputaţi *independenţi*, avea să acorde vot de încredere noii echipe guvernamentale şi programului de activitate.

În opinia reprezentantului Convenţiei Democratice, Sergiu Mocanu, premierul desemnat nu corespundea scopurilor şi obiectivelor F.P.C.D. în ceea ce privea campania „mâinilor curate” şi dorinţei de a lupta împotriva corupţiei şi a crimei organizate. Sergiu Mocanu a reafirmat poziţia fermă a fracţiunii C.M.D. de a nu participa la noua guvernare.

Vasile Nedelciuc, membru al fracţiunii Partidului Forţelor Democratice (P.F.D.), nu vedea în Valeriu Bobuţac persoana care putea oferi Republicii Moldova o nouă şansă în pragul noului mileniu.

Acesta a declarat că nu înţelegea cum F.P.C.D., care îl considera pe ex-premierul Ion Sturza corupt, a ajuns să promoveze în fruntea guvernului o persoană ca Valeriu Bobuţac, care, încă din 1990, când era Ministru al Comerţului, a fost învinuit de grave prejudicii aduse statului, în urma unor tranzacţii de export efectuate de ministerul pe care îl conducea.

Prin desemnarea lui Valeriu Bobuţac drept candidat la şefia guvernului, preşedintele Petru Lucinschi părea să aplice principiul leninist din arsenalul partidului al cărui secretar II a fost: „Doi paşi înainte, un pas înapoi.”

După ce l-a impus cu aproape trei ani în urmă pe Ion Ciubuc, un reprezentant tipic al fostei nomenclaturi, după ce a fost nevoit apoi să-l accepte pe carismaticul om de afaceri Ion Sturza, preşedintele Petru Lucinschi încerca, din nou, să-şi impună un protejat la Palatul din Piaţa Marii Adunări Naţionale.

Ca şi Ion Ciubuc, Valeriu Bobuţac era un om al vechiului aparat birocratic. Fost ministru în guvernul agrarian Sangheli, noul premier desemnat era ambasador la Moscova, funcţie deţinută, în urmă cu şase ani, şi de şeful statului.

Relaţiile cu „fosta înaltă poartă ţaristo-bolşevică" erau, în continuare, la Chişinău, un atu incontestabil al oricărui politician.

Valeriu Bobuţac avea totuşi şi ceva comun cu Ion Sturza. Ca reprezentant la B.E.R.D. şi, apoi, la Banca Mondială, ştia că fără continuarea reformelor – precum privatizarea industriei vinului şi a tutunului – Chişinăul nu putea primi niciun credit din partea organismelor financiare internaţionale, iar Republica Moldova era, practic, în stare de insolvabilitate, cu o monedă care se deprecia rapid şi fără surse de aprovizionare cu energie în pragul iernii.

Pentru a aplica aceste reforme, Valeriu Bobuţac şi cabinetul său, care urma să fie format din miniştri neangajaţi politic, trebuiau să obţină învestitura din partea noii majorităţi parlamentare, formate din comunişti, din Frontul Popular Creştin-Democrat şi din *independenţii*, conduşi de Grigore Eremei, un alt apropiat al preşedintelui Petru Lucinschi, adică exact acei 58 de deputaţi din 101, care au refuzat să voteze proiectul de privatizare a industriei vinului şi a tutunului, iar apoi au „executat" cabinetul Sturza printr-o moţiune de cenzură.

Preşedintele Petru Lucinschi era pe cale să-şi îndeplinească visul de a instala un guvern care să nu reprezinte structura politică a Parlamentului, aşa cum era în Rusia şi în Ucraina. Dar, chiar dacă un guvern Bobuţac ar fi fost instalat, acesta s-ar fi confruntat cu o majoritate parlamentară eterogenă, pe care unii au denumit-o deja „monstruoasa coaliţie", şi atunci preşedintele Petru Lucinschi şi noul executiv ar fi putut ajunge la aceeaşi concluzie ca toţi reprezentanţii puterii executive de la Chişinău, în ultimii 5 ani: fără o majoritate parlamentară stabilă şi omogenă era imposibil să guvernezi.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 183-184.

CONSULTĂRI POLITICE PENTRU FORMAREA GUVERNULUI BOBUŢAC

La 17 noiembrie 1999, Parlamentul s-a întrunit pentru a vota, în a doua lectură, modificarea structurii[1] guvernului, urmând ca, la 19 noiembrie, să examineze componenţa nominală şi programul de activitate ale noului executiv.

Preşedintele Petru Lucinschi a continuat consultările cu fracţiunile parlamentare şi cu premierul desemnat, Valeriu Bobuţac, în vederea alcătuirii noului cabinet.

Purtătorul de cuvânt al preşedinţiei, Anatol Golea, a afirmat că şeful statului, comuniştii şi creştin-democraţii nu aveau să insiste asupra anumitor candidaturi, pentru a nu se crea un impas în negocierile privind structura noului guvern, care se dorea a fi unul de largă coaliţie[2].

Acest lucru însemna acceptarea în noul executiv a unor reprezentanţi din partea formaţiunilor componente ale Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), ai căror lideri şi-au anunţat trecerea în opoziţie[3].

Anatol Golea a menţionat că nu era exclusă această posibilitate, având în vedere că premierul desemnat, Valeriu Bobuţac, dorea să colaboreze cu persoane competente. Acesta a mai precizat că unii miniştri din guvernul Sturza puteau rămâne în funcţii, în pofida ameninţărilor liderilor A.D.R. de a-i exclude din partide pe cei care doreau să accepte portofolii în noul executiv.

Negocierile pentru formarea noului guvern trebuiau să fie finalizate la 18 noiembrie 1999, urmând ca, la 19 noiembrie, premierul desemnat să prezinte Parlamentului componenţa nominală a cabinetului de miniştri. Însă, după o întrevedere intempestivă avută cu Dumitru Diacov, şeful Legislativului, premierul desemnat a solicitat prelungirea negocierilor cu încă o săptămână, lucru anunţat în plenul Parlamentului de însuşi preşedintele acestuia[4].

La 18 noiembrie, componenţa nominală a noului cabinet, coordonată cu noua majoritate parlamentară, era următoarea[5]:

Dumitru Braghiş – prim-viceprim-ministru (propus de preşedintele Petru Lucinschi); Mihai Roşcovan – viceprim-ministru, Ministru al Economiei şi al Reformelor (propus de F.P.C.D.); Andrei Neguţă – viceprim-ministru (propus de P.C.R.M.), Mihai Manole – Ministru Finanţelor (propus de preşedintele Petru Lucinschi); Iacob Timciuk – Ministru al Industriei şi Energeticii (propus de P.C.R.M.); Valentin Drăgan – Ministru al Transporturilor şi Comunicaţiilor (propus de P.C.R.M.); Arcadie Capcelea – Ministrul Mediului şi Amenajării Teritoriului (propus de F.P.C.D.); Leonid Blic – Ministru al Agriculturii şi Industriei Prelucrătoare (propus de P.C.R.M.); Iurie Bocun – Ministru al Educaţiei şi Ştiinţei (propus de preşedintele Petru Lucinschi); Nicolae Dolghi – Ministru al Sănătăţii (propus de preşedintele Petru Lucinschi); Ion Tănase – Ministru al Muncii, Protecţiei Sociale şi Aamiliei (propus de F.P.C.D.); Ghenadie Ciobanu – Ministru al Culturii (propus de preşedintele Petru Lucinschi); Ion Morei – Ministru al Justiţiei (propus de preşedintele Petru Lucinschi); Vladimir Ţurcanu – Ministru al Afacerilor Interne (propus de preşedintele Petru Lucinschi); Nicolae Tăbăcaru – Ministru al Afacerilor Externe (propus de preşedintele Petru Lucinschi); Boris Gămurari – Ministru al Apărării (propus de preşedintele Petru Lucinschi.)

Opt dintre persoanele care figurau în această listă au activat şi în guvernul Sturza.

NOTE

[1] Legea pentru modificarea Legii cu privire la Guvern, nr. 676-XIV, 16 noiembrie 1999, în „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, nr. 128-129, din 17 noiembrie 1999.

[2] Agenţia „Flux", din 17 noiembrie 1999.

[3] Declaraţia A.D.R. privind criza guvernamentală din Republica Moldova, „Luceafărul", nr. 41, 26 noiembrie 1999.

[4] „Jurnal de Chişinău", anul I, nr. 4, din 19 noiembrie 1999.

[5] „Lista guvernului propusă Parlamentului spre examinare de Valeriu Bobuţac", „Ţara", nr. 88, 23 noiembrie 1999.

INCERTITUDINI PRIVIND FORMAREA GUVERNULUI BOBUŢAC

Premierul desemnat, Valeriu Bobuţac, părea să fi revenit la sentimente mai bune cu privire la formarea unui nou guvern[1].

La 19 noiembrie 1999, şefii grupurilor parlamentare aflau, oarecum cu surprindere, că Valeriu Bobuţac intenţiona să renunţe la misiunea încredinţată de şeful statului.

Declaraţiile preşedintelui Parlamentului, Dumitru Diacov, şi ale liderului comuniştilor, Vladimir Voronin, au dat un alt curs evenimentelor politice de la Chişinău. După ce chiar preşedintele Petru Lucinschi a recunoscut că ştia de intenţia premierului desemnat de a se retrage, liderul comuniştilor şi-a exprimat speranţa că lista viitorului cabinet şi programul de guvernare al acestuia vor fi votate fără probleme.

Unii deputaţi *independenţi* au calificat drept zvonuri afirmaţiile mai multor deputaţi, potrivit cărora Valeriu Bobuţac ar fi renunţat să devină prim-ministru.

Deputatul *independent* Ion Morei credea că ezitarea premierului desemnat de a continua formarea noului cabinet s-a datorat mai mult unor factori psihologici. Analistul politic Nicolae Negru era însă de părere că ar fi existat două motive ca premierul desemnat să bată în retragere: „Un motiv ar fi că nu se poate înţelege cu comuniştii sau cu Frontul Popular, fiindcă dacă vedem lista care a fost publicată în presă cu posibilii miniştri, atunci nu este greu să calculăm că majoritatea o formează oamenii lui Petru Lucinschi; al doilea motiv ar fi că mâinile sale nu sunt chiar atât de curate cum s-a vrut să fie. Probabil dumnealui nu s-a aşteptat că va fi atacat sau, să zicem aşa, că va fi contestat de opoziţie în măsura în care este".

Nicolae Negru s-a referit la unele dezvăluiri ale presei, potrivit cărora Valeriu Bobuţac se făcea răspunzător de 16 ani de puşcărie pe care i-a făcut un di-

sident moldovean antisovietic, Alexandru Şoltoianu, după ce, în 1972, studentul Bobuţac l-a denunţat la K.G.B.. În privinţa neînţelegerilor dintre premierul desemnat şi reprezentanţii comuniştilor sau ai Frontului Popular Creştin-Democrat, acestea mai puteau fi explicate prin faptul că deputaţii *independenţi*, susţinuţi de creştin-democraţi, insistau asupra numirii în funcţia de ministru de interne a generalului Nicolae Alexei, fost şef al Departamentului anticorupţie, cunoscut prin duritatea şi intransigenţa sa.

Pe de altă parte, comuniştii credeau că generalul Nicolae Alexei trebuia să se întoarcă la funcţia de şef al departamentului. În aceste condiţii, decizia premierului desemnat de a continua formarea noului cabinet era lăsată de mai mulţi observatori pe seama negocierilor dintre Valeriu Bobuţac şi preşedintele Petru Lucinschi, care se părea că şi-a demonstrat, încă o dată, abilitatea de a domina scena politică de la Chişinău.

NOTE

[1] Radio „B.B.C.”, din 20 noiembrie 1999.

PARLAMENTUL RESPINGE CANDIDATURA LUI VALERIU BOBUŢAC

La 22 noiembrie 1999, Parlamentul a respins candidatura lui Valeriu Bobuţac la funcţia de premier, propusă de preşedintele Petru Lucinschi.

Valeriu Bobuţac avea nevoie de o majoritate simplă de 52 de voturi pentru a fi confirmat în funcţie, însă a obţinut numai 48 de sufragii, ceilalţi 42 de deputaţi, prezenţi în sala Parlamentului, abţinându-se de la vot[1].

Potrivit Constituţiei, preşedintele Petru Lucinschi trebuia să numească un alt candidat la funcţia de prim-ministru.

Preşedintele Petru Lucinschi l-a desemnat, prin decret, pe Vladimir Voronin candidat la funcţia de prim-ministru[2].

Conform prevederilor decretului, Vladimir Voronin era autorizat să pregătească programul de activitate şi lista noului guvern şi să le prezinte Parlamentului pentru aprobare, în termen de 15 zile.

Şeful statului a lansat deputaţilor apelul de a contribui la formarea unui executiv eficient. Liderul de la Chişinău a accentuat că desemnarea lui Vladimir Voronin, preşedintele Partidului Comuniştilor, nu însemna revenirea la economia centralizată, continuarea proceselor de reformare a societăţii şi integrarea europeană rămânând obiective strategice pentru Republica Moldova[3].

La rândul său, premierul desemnat a promis că guvernul de la Chişinău va continua reformele în politica internă şi externă.

Vladimir Voronin a declarat că noua echipă guvernamentală va fi relativ restrânsă şi pentru definitivarea ei vor fi consultate toate fracţiunile parlamentare.

În declaraţiile sale pentru presă, premierul desemnat a promis că noul executiv va continua relaţiile cu organismele financiare internaţionale şi cu ţările vecine, adăugând că va începe construirea socialismului în Republica Moldova. Noul premier desemnat a mai afirmat că nu era de acord cu principiul algoritmului politic, arătând că portofoliile ministeriale nu aveau să revină comuniştilor în majoritate.

NOTE

[1] Agenţia „Flux" din 22 noiembrie 1999 şi „Momentul", anul VI, nr. 221, din 23 noiembrie 1999.

[2] Agenţia „Moldpres", din 1 decembrie 1999 şi „Comunistul", nr. 45, din 3 decembrie 1999.

[3] „Moldova suverană", nr. 241, din 2 decembrie 1999.

LEGISLATIVUL RESPINGE ŞI A DOUA CANDIDATURĂ LA POSTUL DE PREMIER

La 7 decembrie 1999, candidatura comunistului Vladimir Voronin la postul de premier al Republicii Moldova a fost respinsă de Parlament.

Din cei 100 de parlamentari prezenţi, numai 48 s-au pronunţat în favoarea lui Vladimir Voronin[1] – 40 de deputaţi comunişti şi 8 *independenţi* – el având nevoie de minimum 52 de voturi. Acesta a fost al doilea candidat la postul de premier propus de preşedintele Petru Lucinschi, după Valeriu Bobuţac.

La sfârşitul operaţiunii de votare, şeful statului a declarat că va continua consultările în vederea desemnării unui nou candidat la postul de premier, fără a exclude însă varianta dizolvării Parlamentului şi convocării de alegeri anticipate.

Purtătorul de cuvânt al preşedinţiei, Anatol Golea, a precizat că şeful statului va propune o a treia candidatură la funcţia de premier, dacă va fi convins că în Parlament va exista o majoritate care să o sprijine. El a mai subliniat că, potrivit Constituţiei, preşedintele Republicii Moldova are dreptul să dizolve Legislativul şi să stabilească o dată pentru organizarea de alegeri parlamentare anticipate, după respingerea consecutivă a doua candidaturi la postul de premier[2].

Preşedintele Partidului Democraţiei Sociale (P.D.S.), Ion Guţu, s-a pronunţat în favoarea organizării de alegeri generale anticipate în Republica Moldova, la începutul anului 2000.

În opinia liderului P.D.S., formaţiune politică desprinsă din Mişcarea social-politică Alianţa Civică pentru Reforme, vina pentru situaţia economică şi politică dificilă în care se afla Republica Moldova aparţinea preşedintelui Petru Lucinschi, preşedintelui Parlamentului Dumitru Diacov şi fostului premier Ion Sturza.

NOTE

[1] Agenţia „Moldpres", din 7 decembrie 1999 şi „Flux", cotidian naţional, anul III, nr. 47, din 10 decembrie 1999.

[2] Agenţia „Moldpres", din 8 decembrie 1999.

DESEMNAREA CELUI DE-AL TREILEA CANDIDAT LA FUNCŢIA DE PRIM-MINISTRU

Preşedintele Petru Lucinschi a semnat decretul privind desemnarea lui Dumitru Braghiş în calitate de candidat pentru funcţia de prim-ministru, document prin care acesta era autorizat să întocmească programul de guvernare şi lista cabinetului, pentru a le prezenta, în termen de 15 zile, Parlamentului pentru examinare[1].

În intervenţia sa în plenul Legislativului, şeful statului a menţionat că a luat decizia de a propune această nouă candidatură în urma consultărilor cu majoritatea parlamentară – fracţiunea comuniştilor, cea a Partidului Popular Creştin-Democrat şi cei 11 deputaţi *independenţi*.

Cu această ocazie, Petru Lucinschi şi-a exprimat dorinţa fermă de a fi format un nou guvern, cerându-le deputaţilor să nu-l oblige să facă uz de dreptul său constituţional privind dizolvarea Parlamentului şi organizarea alegerilor parlamentare anticipate. El a mai arătat că, în Republica Moldova, nu exista un partid suficient de puternic pentru a forma singur guvernul.

Candidatul desemnat la funcţia de prim-ministru, Dumitru Braghiş, a declarat că intenţiona să formeze un guvern de tehnocraţi, fără apartenenţă politică. El a menţionat că nu şi-a propus să atragă în viitorul cabinet deputaţi, pentru a evita anumite divergenţe, dar dorea să negocieze cu toate fracţiunile parlamentare principiile care vor sta la baza noului Executiv.

În opinia sa, era important ca, în formarea cabinetului, prioritară să fie pregătirea profesională a viitorilor membri, şi nu apartenenţa lor politică.

Alegerile parlamentare anticipate, care ar fi urmat firesc, după o eventuală dizolvare a Legislativului, erau, dintr-un motiv sau altul, tot mai puţin dorite în cercurile politice din Republica Moldova, iar şansele instalării unui nou guvern la Chişinău se conturau tot mai clar, în perioada consultărilor dintre premierul desemnat Dumitru Braghiş, neangajat politic, şi liderii facţiunilor parlamentare.

Preşedintele Petru Lucinschi a declarat în mod public că, dacă ar fi dorit un scrutin parlamentar anticipat, ar fi putut, conform legii, să dizolve Parlamentul după respingerea celei de-a doua candidaturi la conducerea Executivului. Dar nu a făcut-o, ci a desemnat un al treilea candidat, insistând pe lângă deputaţi să aprobe instalarea unui guvern de tehnocraţi, de tehnicieni sau de sacrificiu.

În opinia sa, din alegerile parlamentare anticipate nimeni nu ar fi avut de câştigat, raportul de forţe politice neschimbându-se esenţial. În plus, un scrutin anticipat ar fi necesitat cheltuieli suplimentare de la buget, ceea ce ar fi contribuit la adâncirea crizei economice.

Analiştii locali considerau că pentru preşedintele ţării un asemenea scrutin ar fi fost prea riscant, când majoritatea oamenilor îndurau frigul, întunericul şi neplata la timp a salariilor sau a pensiilor. Apoi, remarcau aceştia, preşedintele nu avea un partid cu care să vină în alegeri, iar Lucinschi, care punea prelungirea şi adâncirea crizei pe seama fostei coaliţii majoritare Alianţa pentru Democraţie şi Reforme, nu dorea să voteze guverne comuniste, antidemocratice şi antireformatoare.

Dar nu numai şeful statului avea motive să nu recurgă la alegeri parlamentare anticipate. Dizolvarea Legislativului nu era dorită nici de parlamentari, care sperau să beneficieze în continuare de facilităţile asigurate de funcţie.

În această ordine de idei, în vizor se afla tocmai fosta coaliţie majoritară, care a votat împotriva primelor două candidaturi la funcţia de prim-ministru. Liderii fostei coaliţii majoritare declaraseră[2] că A.D.R. nu va participa la guvernare şi nu va vota pentru instalarea unui nou executiv, lăsând acest lucru pe seama celor care au demis guvernul Sturza, adică fracţiunea comuniştilor, deputaţii *independenţi* şi grupul parlamentar al Partidului Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.), condus de Iurie Roşca. La momentul respectiv, s-a considerat că aceştia reprezentau noua majoritate parlamentară. S-a afirmat că deputaţii P.P.C.D. (fost F.P.C.D.) au votat nu împreună cu fracţiunea comuniştilor, ci pentru demiterea guvernului Sturza, împotriva căruia s-a pronunţat încă de la instalarea lui, invocând faptul că în cabinet au fost incluse persoane corupte.

Având în vedere că grupul parlamentar condus de Iurie Roşca făcea opinie separată în Parlament, poziţia pe care o adoptau deputaţii P.P.C.D. era imprevizibilă, chiar şi pentru ceilalţi parlamentari, care nu se puteau baza anticipat pe

voturile colegilor ex-frontişti. După cum s-a declarat oficial, decizia finală a creştin-democraţilor depindea exclusiv de lista nominală şi programul de guvernare prezentate de premierul desemnat.

Configuraţia din Parlament şi experienţa candidaturilor anterioare permiteau să se prognozeze că mai era nevoie de patru voturi pentru aprobarea viitorului Executiv. Practic, se putea conta pe toate cele 40 de voturi ale comuniştilor, precum şi pe voturile a opt dintre cei 11 deputaţi *independenţi*, proveniţi toţi din fracţiunile componente ale A.D.R. Cele patru voturi necesare pentru obţinerea unei majorităţi parlamentare puteau veni tot din partea A.D.R.

Unii parlamentari s-au retras din partidele componente ale A.D.R., devenind *independenţi*, iar alţii, care şi-au declarat intenţia de a vota pentru un nou guvern, au fost excluşi din partidele respective, întrucât Alianţa îşi menţinea cu fermitate poziţia de a nu vota pentru un nou cabinet, dat fiind faptul că nu a dorit demiterea guvernului Sturza. Deputaţi din A.D.R., inclusiv preşedintele Legislativului, Dumitru Diacov, admiteau că, în fiecare fracţiune, se găseau câţiva deputaţi care să voteze pentru viitorul guvern, fără ca acest lucru să fie condamnat şi fără sa mai fie luate măsuri punitive.

Surse din interiorul A.D.R., care au dorit să rămână anonime, au relevat că în Alianţă existau deputaţi care şi-ar fi putut da votul pentru viitorul guvern din motive ce nu aveau nimic în comun cu politica, adică de ordin personal. De exemplu, unii parlamentari aşteptau să li se ofere spaţiu locativ într-un bloc cu destinaţie specială care se afla în construcţie şi nu erau deci interesaţi ca Legislativul să fie dizolvat. Alţii puteau fi deputaţii pensionabili, care primeau o pensie reprezentând 70% din salariul de deputat, numai în cazul în care Parlamentul funcţiona timp de cel puţin doi ani, condiţie pe care Legislativul avea să o îndeplinească foarte curând, în martie 2000.

Sursele parlamentare citate susţineau că, atât în legislative, cât şi la preşedinţie, se ducea o politică dublă. Acestea considerau că guvernul ce urma să fie reprezentat de Dumitru Braghiş avea mari şanse să fie instalat, dar că nu avea nicio oportunitate să funcţioneze. Menirea lui ar fi fost aceea de a împăca toate părţile şi de a mai trage de timp pentru a apropia cât mai mult alegerile parlamentare (anticipate) de cele prezidenţiale (prevăzute pentru toamna anului 2000).

NOTE

[1] „Momentul", anul VI, nr. 233, din 17 decembrie 1999.

[2] Declaraţia Alianţei pentru Democraţie şi Reforme privind criza guvernamentală din Republica Moldova, din 25 noiembrie 1999, în „Luceafărul", nr. 41, 26 noiembrie 1999.

PARLAMENTUL ACORDĂ VOT DE ÎNCREDERE GUVERNULUI BRAGHIŞ

Parlamentul, reunit la 21 decembrie 1999, în şedinţă plenară, a aprobat candidatura premierului desemnat Dumitru Braghiş, punând astfel capăt unei crize guvernamentale de peste o lună[1].

În favoarea candidaturii s-au pronunţat 57 de parlamentari din 82 prezenţi: cei 40 de membri ai fracţiunii comuniste, 8 reprezentanţi ai grupului parlamentar al Partidului Popular Creştin-Democrat, condus de Iurie Roşca, şi 9 deputaţi *independenţi*.

Parlamentul a aprobat, de asemenea, programul de guvernare şi lista noului guvern.

În pofida speculaţiilor, niciun deputat din partea fostei coaliţii majoritare, Alianţa pentru Democraţie şi Reforme, nu a votat în favoarea candidaturii lui Dumitru Braghiş.

Prezentându-şi echipa şi programul de guvernare, Dumitru Braghiş a lansat deputaţilor apelul de a-i susţine iniţiativele legislative pentru ca împreună să poată pune în aplicare prevederile programului.

Deşi grupul parlamentar al Partidului Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.) a votat în favoarea guvernului, liderul său, Iurie Roşca, a atras atenţia că votul din parlament nu însemna şi formarea unei coaliţii majoritare.

„Deputaţii P.P.C.D. au votat şi de această dată nu împreună cu fracţiunea comuniştilor, ci pentru cabinetul şi programul de guvernare Braghiş, pe care le consideră excelente", a declarat Iurie Roşca.

Liderii parlamentari au făcut, din nou, speculaţii în ceea ce priveşte durata de funcţionare a noului guvern: unii credeau că activitatea guvernului Braghiş s-ar putea limita la numai câteva luni, rolul lui fiind doar unul politic, în timp ce alţii erau mai optimişti, creditându-l cu o viaţă mult mai lungă, cel puţin până la alegerile prezidenţiale din toamna anului 2000.

Noul guvern, condus de Dumitru Braghiş, a depus jurământul în faţa preşedintelui Petru Lucinschi[2]. Premierul şi membrii cabinetului au jurat să se dedice propăşirii Republicii Moldova, angajându-se să respecte drepturile fundamentale ale omului, suveranitatea şi independenţa, unitatea şi integritatea teritorială a ţării.

Dumitru Braghiş s-a angajat să continue procesul de reforme, exprimându-şi optimismul în ceea ce priveşte posibilitatea depăşirii crizei financiare şi reluarea imediată a negocierilor cu organismele financiare internaţionale.

Printre acţiunile imediate, anunţate de noul şef al Executivului, au fost menţionate: rectificarea Legii bugetului pentru anul 1999, definitivarea unor legi importante, elaborarea bugetului pentru 2000, precum şi operarea unor modificări în aparatul guvernamental.

Noul premier a asigurat că guvernul său va continua reformele şi eforturile de integrare europeană şi a promis că, în cel mai scurt timp, va relua negocierile cu organismele financiare internaţionale, declarându-se optimist în ceea ce priveşte depăşirea crizei financiare cu care se confrunta ţara sa.

NOTE

[1] „Momentul", anul VI, nr. 236, din 22 decembrie 1999.

[2] Decretul preşedintelui Petru Lucinschi privind numirea Guvernului (nr. 1263 – II, 21 decembrie 1999), publicat în „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, nr. 149-152, din 24 decembrie 1999.

SFÂRŞITUL GUVERNĂRII DE CENTRU-DREAPTA

Scena politică de la Chişinău a fost dominată în anul 1999 de două crize guvernamentale majore (februarie-martie şi noiembrie-decembrie). Prima a fost determinată de presiunea exercitată asupra guvernului Ciubuc de către Alianţa pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), care nu s-a împăcat cu un cabinet de miniştri „de buzunar", impus de şeful statului, şi un prim-ministru conservator aservit total acestuia[1].

Impasul a fost rezolvat prin formarea unui guvern al A.D.R., în frunte cu Ion Sturza, un premier reformator, cu o imagine foarte bună pe plan extern, îndeosebi la organismele financiare internaţionale (F.M.I. şi Banca Mondială). Programul său reformator, orientarea fermă a cabinetului spre structurile vest-europene, formaţia intelectuală a primului-ministru, precum şi poziţia sa proromânească au dus la înrăutăţirea raporturilor premierului cu şeful statului, la scurt timp după desemnare[2].

Ion Sturza era o personalitate puternică şi nu făcuse parte din structurile comuniste, elemente ce nu-i permiteau preşedintelui Petru Lucinschi să aibă un ascendent asupra sa. În plus, împreună cu Dumitru Diacov, preşedintele Parlamentului, premierul a format o echipă foarte puternică, de temut pentru şeful statului, care s-a văzut marginalizat şi ameninţat de creşterea puterii tandemului respectiv.

Petru Lucinschi, tributar ideologiei comuniste, nu a agreat coaliţia de centru-dreapta şi principiul algoritmului, pronunţându-se pentru un guvern format de comunişti, care au câştigat alegerile, susţinut de toate grupurile parlamentare.

Pe de altă parte, opoziţia comunistă a declanşat un război deschis împotriva noii puteri, propunându-şi ca obiective majore pentru anul 1999 destrămarea majorităţii parlamentare şi înlăturarea guvernului Ion Sturza.

Demiterea cabinetului Sturza şi schimbarea raportului de forţe din Parlament, prin aducerea în prim plan a comuniştilor şi a deputaţilor consideraţi *independenţi*, dar în fapt dependenţi de preşedintele Petru Lucinschi, au dus la agravarea instabilităţii politice şi la prelungirea crizei guvernamentale, care a durat până la 21 decembrie 1999.

În plan intern, consecinţele imediate ale crizei au fost devalorizarea apreciabilă a monedei naţionale, creşterea preţurilor la produsele de primă necesitate şi la serviciile de bază, reducerea încasărilor la buget şi sporirea restanţelor statului la plata salariilor şi pensiilor, blocarea actului decizional la nivel central şi local.

Pe plan extern, instabilitatea politică a avut ca efecte: sistarea programelor de asistenţă din partea organismelor financiare internaţionale (F.M.I. şi B.M.) şi a altor donatori, apreciată la circa 200 milioane dolari; retragerea unor firme străine de la proiectele de privatizare din domeniul energeticii; accentuarea riscului de ţară şi descurajarea investitorilor externi; creşterea datoriilor faţă de furnizorii de materii prime şi resurse de energie, îndeosebi Gazprom; reducerea drastică a rezervelor valutare, destinate achitării serviciului datoriei externe pe anul 2000, care se ridica la peste 150 milioane dolari.

Datorită crizei guvernamentale, situaţia a devenit foarte gravă, Republica Moldova fiind ameninţată în anul 2000 cu „varianta bulgară" a colapsului economic.

Pentru depăşirea crizei, preşedintele Petru Lucinschi şi alianţa „comunofrontistă", cum a fost etichetată noua majoritate parlamentară de către oponenţii politici, a făcut două tentative de formare a unui nou guvern.

În condiţiile în care fosta coaliţie majoritară (A.D.R.) a trecut în opoziţie şi a afirmat că nu va participa sub nicio formă la guvernare, cele două încercări de a constitui un cabinet de miniştri au eşuat.

Eşecul premierilor desemnaţi Valeriu Bobuţac (ambasador în Rusia, persoană de încredere a şefului statului) şi Vladimir Voronin (liderul comuniştilor) nu s-a datorat componenţei echipelor prezentate şi programelor de guvernare avansate[3], ci refuzului F.P.C.D. de a le acorda cele 8 voturi necesare validării.

Iurie Roşca, preşedintele F.P.C.D., transformat la Congresul al VI-lea (11 decembrie 1999) în Partidul Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.), a refuzat să-l susţină pe Valeriu Bobuţac, întrucât nu a primit portofoliile solicitate.

La rândul său, nici Vladimir Voronin nu s-a bucurat de sprijinul lui Iurie Roşca, deoarece nu s-au înţeles la împărţirea portofoliilor. În plus, liderul frontist s-a confruntat cu o puternică campanie de presă, prin care i s-au adus acuze grave conform cărora a destrămat A.D.R., a făcut pact cu comuniştii şi a înlesnit accederea acestora la putere.

Perspectiva dizolvării Parlamentului de către şeful statului şi a organizării de alegeri anticipate, insistent cerute de fosta coaliţie majoritară, pentru care actorii crizei (Petru Lucinschi, Vladimir Voronin şi Iurie Roşca) nu erau pregătiţi, i-a determinat pe deputaţii P.P.C.D. să acorde votul de încredere cabinetului de miniştri condus de premierul desemnat Dumitru Braghiş.

În acest fel, la 21 decembrie 1999, s-a pus capăt crizei guvernamentale şi, totodată, guvernării de centru-dreapta, la limita expirării termenului constituţional de 45 de zile.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, f. 187-191.

[2] Andrei Ţurcanu, *Sabatul sau noaptea vrăjitoarelor politicii moldoveneşti*, Editura Cartier, Chişinău, 2000, p.120-127.

[3] Primul fiind o copie în proporţie de 85% a celui după care a lucrat guvernul Sturza, iar cel de-al doilea inspirat din conceptul „socialismului cu faţă umană”.

2.4. **RESTAURAŢIA COMUNISTĂ SOVIETICĂ (2001)**

SITUAŢIA POLITICĂ INTERNĂ LA ÎNCEPUTUL ANULUI 2001

Începutul anului 2001 a marcat intrarea Republicii Moldova în febra pregătirilor pentru alegerile parlamentare anticipate.

Declanşarea noii perioade electorale, cu aproape un an şi jumătate înainte de termen, îşi avea originea în însăşi componenţa Parlamentului, ales la 23 martie 1998, caracterizată de inexistenţa unei majorităţi stabile şi omogene, precum şi în confruntarea permanentă între Parlament şi Preşedinţie pe tema schimbării formei de guvernământ.[1]

De asemenea, criza politică reprezenta şi o consecinţă a luptei între două curente diametral opuse privind orientarea Republicii Moldova:

– menţinerea Republicii Moldova în sfera de influenţă a Moscovei, susţinută de forţele de stânga (comunişti, agrarieni, socialişti, minorităţi rusofone) şi cercurile financiar-bancare proprezidenţiale;

– apropierea progresivă de România şi integrarea Republicii Moldova în structurile europene împreună cu ţara noastră, idee susţinută de partidele democratice (Partidul Popular Creştin-Democrat, Partidul Renaşterii şi Concilierii, Partidul Democrat, Partidul Forţelor Democratice, Partidul Naţional Ţărănesc Creştin-Democrat, Partidul Liberal etc.).

Perioada de fragilitate şi instabilitate politică s-a instaurat la Chişinău după demiterea Guvernului Ion Sturza (noiembrie 1999) şi destrămarea Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), coaliţie majoritară eterogenă, măcinată de puternice contradicţii interne şi subminată din exterior de acţiunile cercurilor prezidenţiale şi proruse.

Lupta politică s-a accentuat odată cu introducerea, la 5 iulie 2000, a republicii parlamentare în Republica Moldova, care a permis comuniştilor să acceadă la putere în detrimentul partidelor democratice de orientare proeuropeană.

Eşecul Legislativului, după patru tururi de scrutin, de a alege un nou şef al statului, datorat tentativei Partidului Comuniştilor de a prelua preşedinţia Republicii Moldova şi lipsei de unitate a partidelor parlamentare de centru-dreapta, a dus la dizolvarea Parlamentului şi convocarea alegerilor anticipate la 25 februarie

2001, ca ultimă încercare de a împiedica acapararea în întregime a puterii de către comunişti. Campania electorală a fost inaugurată, oficial, la 12 ianuarie 2001, înregistrarea candidaţilor realizându-se până la 25 ianuarie.

În această perspectivă, viaţa politică din Republica Moldova a cunoscut o efervescenţă aparte, fiind caracterizată de grupări şi regrupări de forţe, jocuri de culise şi manevre vizând accederea acestora în viitorul Parlament.

Poziţia cea mai sigură în confruntarea electorală a avut-o Partidul Comuniştilor, formaţiune omogenă, cu un electorat disciplinat şi constant. Acesta a profitat de înrăutăţirea continuă a situaţiei economice a populaţiei, îndeosebi a unor categorii sociale vulnerabile (pensionari, veterani şi ţărani), pentru a-şi spori numărul de locuri în viitorul Legislativ. Vladimir Voronin, liderul comuniştilor, aprecia chiar că partidul său putea obţine 70 de mandate din totalul de 101 (în vechiul Parlament a dispus de 40 deputaţi). Deşi estimarea acestuia avea iz electoral, era cert că Partidul Comuniştilor urma să constituie principalul grup parlamentar în viitorul Parlament.

Fiecare dintre partidele democratice de centru-dreapta se afla în dificultate, din cauza scăderii influenţei lor în rândul populaţiei, fiind posibil ca acestea să nu depăşească pragul electoral de 6%. De asemenea, era dificilă realizarea de alianţe între aceste partide, ca urmare a relaţiilor deteriorate, în ultimii ani, de numeroasele atacuri, calomnii, denigrări şi jocuri de culise necinstite ale liderilor lor. În perioada preelectorală, au fost lansate mai multe apeluri la unitate a dreptei, însă acestea nu s-au concretizat în oferte viabile.

Plauzibilă părea încheierea unei alianţe electorale între Partidul Renaşterii şi Concilierii (Mircea Snegur), Partidul Forţelor Democratice (Valeriu Matei), Partidul Naţional Ţărănesc Creştin-Democrat (Valeriu Muravschi) şi Partidul Naţional Liberal (Mircea Rusu), acestea având orientare, doctrine şi programe asemănătoare. De asemenea, aveau o poziţie similară faţă de raporturile cu România. Coalizarea le-ar fi permis intrarea în Parlament şi constituirea unui pol democrat de centru-dreapta. La această alianţă ar fi putut adera şi Partidul Democrat (Dumitru Diacov), partid cu şanse foarte reduse în ipoteza participării solitare în cursa electorală, precum şi alte formaţiuni mai mici de centru-drapta (Partidul Reformei, Liga Creştin-Democrată a Femeilor, Partidul Naţional Român, Partidul Ecologist „Alianţa Verde” etc.).

O poziţie specială ocupa Partidul Popular Creştin-Democrat (Iurie Roşca) care, datorită rolului jucat în demiterea cabinetului Ion Sturza şi în destrămarea fostei coaliţii majoritare (A.D.R.), cât şi unor compromisuri conjuncturale realizate cu comuniştii, nu prezenta încredere pentru celelalte partide de centru-dreapta, riscând să fie izolat în confruntarea electorală.

Pe segmentul de centru al eşichierului politic, s-a conturat apariţia unei noi forţe, sub forma unei mişcări civice mai largi, iniţiată şi propulsată de cercurile

financiar-economice pro-Lucinschi. Aceasta a făcut parte din strategia preşedintelui în exerciţiu, care viza formarea unei majorităţi parlamentare ce ar fi permis asigurarea stabilităţii politice, modificarea Constituţiei şi revenirea la regimul prezidenţial, prin înlocuirea celui parlamentar, aflat în coagulare.

Noua forţă a fost constituită din partide şi formaţiuni extraparlamentare existente (Partidul Democraţiei Sociale „Furnica", Organizaţia obştească „Republica", Partidul „Plai Natal" etc.), la care au fost atrase diverse personalităţi şi categorii sociale, toate grupate într-o construcţie politică sub numele „Congresul cetăţenilor", după modelul experimentat cu succes de Eduard Şevardnadze în Georgia.

În fruntea acesteia a fost plasat premierul Dumitru Braghiş, care trebuia să ralieze în jurul său „eşalonul secund" (cel al comsomoliştilor) al fostului partid comunist, permiţând accesul la putere al „noilor politicieni", cu vârste cuprinse între 40 şi 50 de ani, având numeroase relaţii şi cunoştinţe în rândul elitelor politice din Rusia si Ucraina.

Preluarea puterii de către această forţă, susţinută de Petru Lucinschi şi agreată de Moscova, avea ca obiective consolidarea statalităţii Republicii Moldova, menţinerea acesteia în cadrul C.S.I., dezvoltarea unor raporturi normale cu România şi asigurarea sprijinului din partea organismelor financiare internaţionale.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, vol. 1, f. 31-33.

CAMPANIA ELECTORALĂ ŞI PRINCIPALELE PARTIDE ÎNSCRISE ÎN CURSA PENTRU PUTERE

La 25 ianuarie 2001 s-a încheiat procesul de înregistrare la Comisia Electorală Centrală (C.E.C.) a concurenţilor electorali: partide, blocuri electorale şi candidaţi independenţi.[1]

1. Republica Moldova a fost împărţită în 13 circumscripţii electorale, dintre care două cuprindeau teritoriile UTA Găgăuzia şi Transnistria. Desfăşurarea alegerilor în aceste zone era sub semnul întrebării, deoarece autorităţile autonome puneau unele condiţii Chişinăului.

Astfel, Prezidiul Adunării Populare a Găgăuziei a cerut, la începutul campaniei electorale, să fie modificat Codul Electoral prin care să se prevadă o cotă de reprezentare a etnicilor găgăuzi în structurile centrale de stat, inclusiv în Parlament (15 locuri de deputat – *n.n.*), Guvern şi Curtea Constituţională ale Republicii Moldova.

O hotărâre definitivă privind participarea locuitorilor din acest teritoriu la apropiatul scrutin parlamentar urma să fie luată, în prima jumătate a lunii februarie 2001, în cadrul unei sesiuni extraordinare a Adunării Populare a Găgăuziei. În acest demers, autorităţile de la Comrat aveau sprijinul Partidului Comuniştilor, preconizându-se chiar încheierea unui acord politic între cele două părţi referitor la necesitatea schimbării legislaţiei şi recunoaşterea „reprezentării autonomiei în toate ramurile puterii din Moldova şi în organismele internaţionale".

În ceea ce priveşte Transnistria, se menţinea situaţia care a existat cu prilejul campaniilor electorale anterioare. Administraţia de la Tiraspol nu accepta deschiderea de secţii de votare pe teritoriul Transnistriei, în ciuda demersurilor făcute de Dumitru Nidelcu, preşedintele C.E.C. Ca urmare, cetăţenii Republicii Moldova cu drept de vot aveau ca singură variantă deplasarea la secţiile de votare din localităţile de pe malul drept al Nistrului. Experienţa a arătat că măsurile de intimidare ale autorităţilor separatiste şi teama oamenilor au determinat o participare extrem de redusă a acestora la urnele de vot, respectiv circa 4.000 din cei peste 400.000 de locuitori care aveau dreptul constituţional de a alege.

2. În urma validării C.E.C., în cursa electorală au rămas să se confrunte următoarele partide şi formaţiuni social-politice, în ordinea înscrierii lor pe buletinul de vot:

1. Partidul Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.);

2. Blocul electoral „Credinţă şi Dreptate", format din Partidul Reformei şi Partidul Naţional Român;

3. Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (P.C.R.M.);

4. Partidul Naţional Liberal (P.N.L.);

5. Mişcarea social-politică „Pentru Ordine şi Dreptate", formată din organizaţiile veteranilor din războaiele din Afganistan şi Transnistria;

6. Partidul Renaşterii şi Concilierii din Moldova (P.R.C.M.);

7. Partidul Democrat (P.D.);

8. Partidul Ţărănesc Creştin-Democrat din Moldova (P.Ţ.C.D.M.);

9. Blocul electoral „Alianţa juriştilor şi economiştilor";

10. Blocul electoral „Edinstvo" („Unitate"), constituit din Partidul Republican, Partidul Socialiştilor şi Partidul Forţelor Progresiste;

11. Mişcarea social-politică „Ravnopravie" („Egalitate în drepturi");

12. Partidul Naţional Ţărănesc Creştin-Democrat (P.N.Ţ.C.D.);

13. Blocul electoral „Plai natal", format din Mişcarea social-politică „Plai natal" şi Liga Naţională a Tineretului;

14. Partidul Forţelor Democratice (P.F.D.);

15. Partidul Democrat Agrar din Moldova (P.D.A.M.);

16. Blocul electoral „Alianţa Braghiş", compus din Uniunea Centristă, Uniunea Muncii, Partidul Socialist, Mişcarea social-politică „Forţa Nouă", Partidul Democraţiei sociale „Furnica" şi Mişcarea profesioniştilor „Speranţa-Nadejda";

17. Partidul Social Democrat din Moldova (P.S.D.M.).

Tabloul electoral era completat de 10 candidaţi independenţi, care au îndeplinit condiţiile impuse de Codul electoral şi au fost validaţi de C.E.C.

Pragul electoral a fost de 6% pentru partide şi alianţe şi 3% pentru candidaţii independenţi.

3. O analiză succintă a campaniei electorale a relevat următoarele caracteristici:

Însemnele electorale ale partidelor înscrise în cursa electorală

– la alegeri participau 10 partide şi 7 blocuri electorale, care îşi disputau voturile a circa 2,3 milioane de cetăţeni cu drept de a alege;

– cu excepţia „Alianţei Braghiş”, care concentra mai multe formaţiuni politice, cu o pondere mai mică sau mai mare în cadrul electoratului, celelalte blocuri erau constituite din partide şi organizaţii social-politice fără importanţă, care nu aveau nicio şansă să depăşească pragul electoral;

– spre deosebire de alegerile din 1998, când majoritatea partidelor de centru dreapta, de orientare proeuropeană, au format o alianţă electorală largă, cunoscută sub numele de Convenţia Democratică din Moldova (C.D.M.), în 2001 toate acestea au luat parte la alegeri în mod separat, ceea ce le-a redus mult şansele; în plus, pe lângă erodarea determinată de participarea la guvernare în perioada 1998-1999, acestea se confruntau cu compromiterea accentuată a unor lideri, amestecaţi în scandaluri de corupţie sau deveniţi victime ale propriilor jocuri politice murdare, precum şi cu părăsirea lor de către unii exponenţi importanţi, aspecte cunoscute îndeosebi de P.F.D., P.P.C.D. şi P.D.;

– pe segmentul de dreapta au apărut noi alianţe electorale (Blocul electoral „Credinţă şi Dreptate”, Mişcarea social-politică „Pentru Ordine şi Dreptate” şi altele) care îşi disputau acelaşi electorat, contribuind şi mai mult la fragmentarea acestuia;

– o situaţie nouă exista şi la centrul eşichierului politic, unde a apărut „Alianţa Braghiş”, condusă de prim-ministrul în exerciţiu şi susţinută de preşedintele Petru Lucinschi, care punea în pericol electoratul Partidului Democrat (P.D.), al cărui lider era Dumitru Diacov, preşedintele fostului Parlament;

– pentru a diminua şi mai mult şansele P.D., cercurile proprezidenţiale au stimulat apariţia şi a altor forţe pe acelaşi segment (Blocul electoral „Alianţa juriştilor şi economiştilor”) sau le-au reactivat pe unele deja existente, determinându-le să participe de sine stătător în cursa electorală (Blocul electoral „Plai natal”, Partidul Social-Democrat etc.);

– la rândul ei, stânga politică era tot atât de divizată ca şi dreapta; faţă de alegerile parlamentare din 1998 şi cele locale din 1999, când au constituit un singur bloc, comuniştii, agrarienii şi socialiştii participau separat la apropiatul scrutin;

– pe lângă fragmentarea stângii, centrele de putere economico-financiare apropiate preşedintelui Petru Lucinschi au încurajat formarea unor alianţe electorale ale etnicilor ruşi şi ucrainieni (Blocul electoral „Edinstvo" şi Mişcarea social-politică „Ravnopravie"), prin care s-a urmărit diminuarea electoratului Partidului Comuniştilor şi, implicit, favorizarea „Alianţei Braghiş".

4. În condiţiile date rezulta că doar 4 forţe politice erau creditate cu şanse de a intra în viitorul Parlament:

– Partidul Comuniştilor (P.C.R.M.);

– Blocul electoral „Alianţa Braghiş"

– Partidul Democrat (P.D.);

– Partidul Renaşterii şi Concilierii din Moldova (P.R.C.M.).

• **P.C.R.M.** era cotat şi la aceste alegeri favorit, deoarece era un partid unit, cu structuri teritoriale puternice şi bine organizate, avea un electorat stabil şi disciplinat, tributar mentalităţii vechi, care nu absenta de la urnele de vot, indiferent de condiţiile de participare.

Pe plan extern, comuniştii se bucurau de sprijinul conducerii politice de la Moscova, deoarece aceştia s-au declarat în favoarea unor relaţii prioritare cu Federaţia Rusă şi integrarea deplină în C.S.I., inclusiv în sistemul de securitate colectivă al organizaţiei. Din aceste motive, liderii ruşi considerau P.C.R.M. principalul garant al intereselor Moscovei în Republica Moldova. De altfel, Vladimir Voronin a fost primit, la 11 ianuarie 2001, de preşedintele Vladimir Putin, cu o zi înainte de declanşarea campaniei electorale, întâlnirea durând o oră şi jumătate, în locul celor 20 de minute programate anterior. În discuţii s-a urmărit să se determine o configuraţie postelectorală a forţelor politice din Republica Moldova favorabilă Moscovei. La convorbiri a participat şi Vladimir Kriucikov, fost şef al K.G.B.-ului, care s-a întâlnit de nenumărate ori cu Vladimir Voronin.

Cu toate acestea, analiştii politici apreciau că comuniştii nu aveau să obţină mai multe voturi decât la alegerile precedente. Urmau să beneficieze însă, într-o măsură importantă, de redistribuirea voturilor partidelor care nu aveau să intre în Parlament. Printre factorii care nu permiteau o creştere a P.C.R.M. în alegeri erau enumeraţi: fragmentarea stângii politice, apariţia „Alianţei Braghiş" şi puterea economico-financiară superioară a cercurilor proprezidenţiale pe care aceasta se sprijinea.

• **Blocul electoral „Alianţa Braghiş"** era cotat ca fiind a doua forţă politică, după comunişti, care urma să intre în noul Legislativ.

Deşi a fost constituită târziu (12 ianuarie 2001) şi reprezenta un conglomerat de formaţiuni politice, fără identitate şi lipsită de doctrină, Alianţa valorifica

personalitatea preşedintelui Petru Lucinschi şi pe cea a premierului Dumitru Braghiş şi se bucura de o susţinere financiară importantă. De asemenea, beneficia de suportul structurilor administraţiei locale (prefecturi), precum şi de unele pârghii guvernamentale de influenţare a electoratului: plata restanţelor la salarii şi pensii; anunţarea unor creşteri salariale la bugetari; o anumită relaxare financiară la plata taxelor şi impozitelor etc.

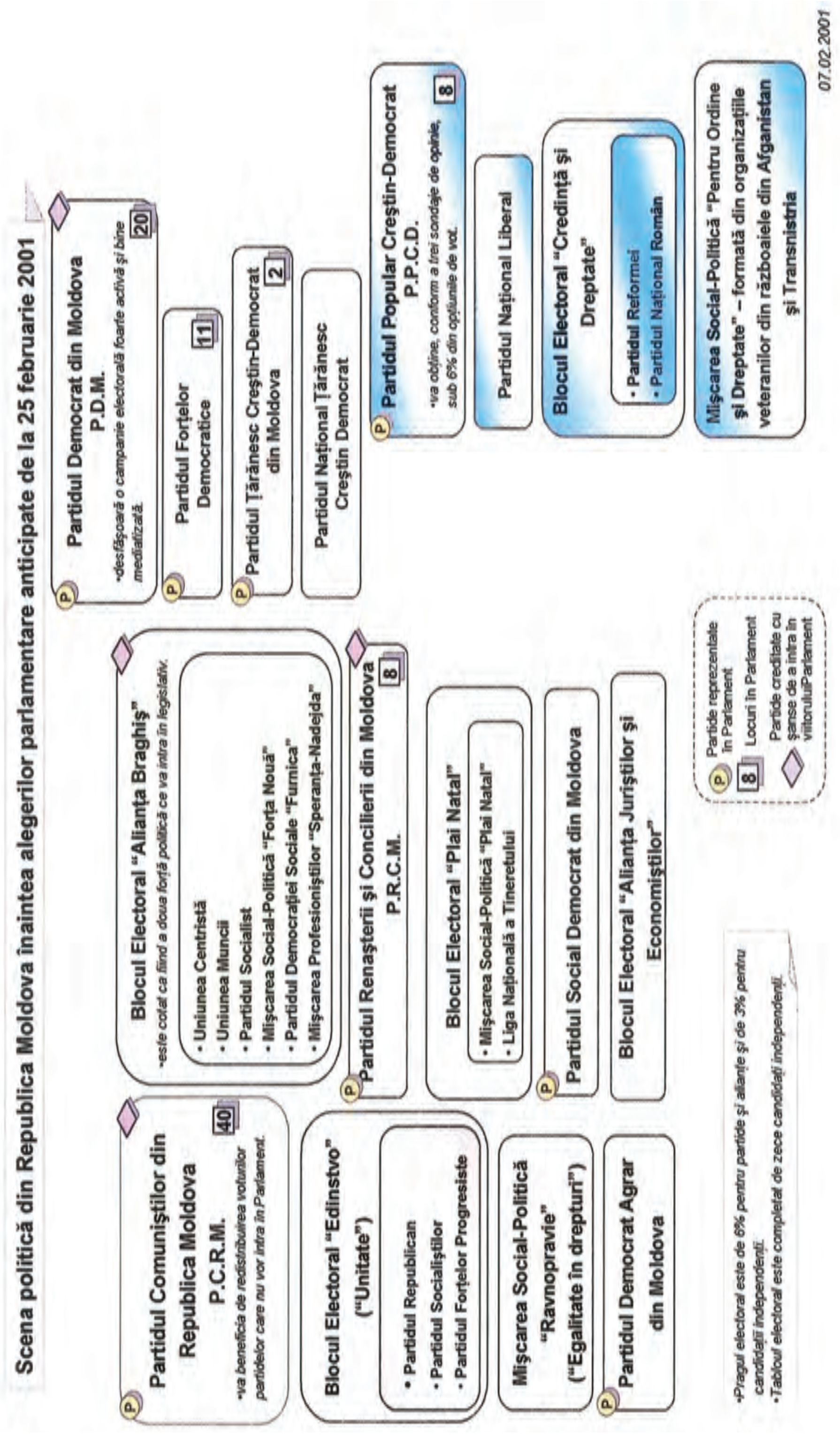
Ca şi Vladimir Voronin, şi Dumitru Braghiş a vizitat Moscova în campania electorală (16 ianuarie 2001) şi a fost primit de preşedintele Vladimir Putin, premierul Mihail Kasianov, Ministrul de Externe Igor Ivanov şi de Evgheni Primakov, şeful Comisiei de stat pentru soluţionarea problemei transnistriene.

Cu toate că nu se bucura de „trecerea" liderului comunist, premierul de la Chişinău era considerat la Moscova o figură de compromis, un potenţial factor de apropiere a forţelor care, după alegeri, puteau constitui alianţa „Voronin-Braghiş", viitoarea majoritate parlamentară. Însă sprijinul liderilor ruşi faţă de acesta era condiţionat, prim-ministrul M. Kasianov refuzând să semneze, înainte de alegeri, acordurile cu D. Braghiş privind furnizarea de gaze pentru Republica Moldova şi încasarea impozitelor indirecte.

Atât P.C.R.M., cât şi „Alianţa Braghiş" beneficiau de sprijinul presei centrale de la Moscova, care a declanşat o campanie de mediatizare de amploare în favoarea acestora. S-au remarcat, în acest sens, publicaţiile „Nezavisimaia Gazeta", „Komersant", „Izvestia" şi Agenţia „ITAR-TASS", difuzate zilnic şi la Chişinău, care transmiteau semnalele conducerii politice de la Moscova privind preocuparea acesteia faţă de evoluţia situaţiei din Republica Moldova.

• **Partidul Democrat**, condus de Dumitru Diacov, trebuia să facă faţă presiunilor venite din partea „Alianţei Braghiş", cu care îşi disputa acelaşi electorat. De aceea, democraţii au fost nevoiţi să se orienteze şi spre fieful unor partide de stânga şi centru-stânga, inclusiv cel al comuniştilor. Cu toate că P.D. a fost părăsit în timp de unii disidenţi, aceştia nu au fost urmaţi şi de filiale teritoriale, păstrându-se unitatea partidului. În plus, formaţiunea lui Dumitru Diacov avea o putere economico-financiară apreciabilă, asigurată de oameni de afaceri importanţi, între care fostul premier Ion Sturza, ex-miniştrii Alexandru Muravschi, Vladimir Filat şi alţii. Ca urmare, P.D. a desfăşurat o campanie electorală foarte activă şi bine mediatizată.

• **Partidul Renaşterii şi Concilierii din Moldova (P.R.C.M.)**, condus de Mircea Snegur, îşi păstra şansele pentru a intra în Parlament datorită, îndeosebi, influenţei pe care liderul acestuia o mai avea încă în rândul populaţiei. În ciuda vehiculării unor zvonuri privind o „ruptură" între Mircea Snegur şi Nicolae Andronic, prim vicepreşedinte al P.R.C.M., acest lucru nu s-a produs şi unitatea partidului s-a menţinut. De asemenea, acesta nu a fost părăsit de nicio personalitate mai importantă şi nici nu a fost implicat în scandaluri de corupţie, cu toate că Nicolae Andronic era considerat unul din exponenţii mafiei locale.

Scena politică din Republica Moldova înaintea alegerilor parlamentare anticipate de la 25 februarie 2001
Partidul Comuniştilor din Republica Moldova P.C.R.M.
40
•va beneficia de redistribuirea voturilor partidelor care nu vor intra în Parlament.
Blocul Electoral "Edinstvo" ("Unitate")
• Partidul Republican
• Partidul Socialiştilor
• Partidul Forţelor Progresiste
Mişcarea Social-Politică "Ravnopravie" ("Egalitate în drepturi")
Partidul Democrat Agrar din Moldova
Blocul Electoral "Alianţa Braghiş"
•este cotat ca fiind a doua forţă politică ce va intra în legislativ.
• Uniunea Centristă
• Uniunea Muncii
• Partidul Socialist
• Mişcarea Social-Politică "Forţa Nouă"
• Partidul Democraţiei Sociale "Furnica"
• Mişcarea Profesioniştilor "Speranţa-Nadejda"
Partidul Renaşterii şi Concilierii din Moldova P.R.C.M.
8
Blocul Electoral "Plai Natal"
• Mişcarea Social-Politică "Plai Natal"
• Liga Naţională a Tineretului
Partidul Social Democrat din Moldova
Blocul Electoral "Alianţa Juriştilor şi Economiştilor"
Partidul Democrat din Moldova P.D.M.
20
•desfăşoară o campanie electorală foarte activă şi bine mediatizată.
Partidul Forţelor Democratice
11
Partidul Ţărănesc Creştin-Democrat din Moldova
2
Partidul Naţional Ţărănesc Creştin Democrat
Partidul Popular Creştin-Democrat P.P.C.D.
8
•va obţine, conform a trei sondaje de opinie, sub 6% din opţiunile de vot.
Partidul Naţional Liberal
Blocul Electoral "Credinţă şi Dreptate"
• Partidul Reformei
• Partidul Naţional Român
Mişcarea Social-Politică "Pentru Ordine şi Dreptate" – formată din organizaţiile veteranilor din războaiele din Afganistan şi Transnistria
Partide reprezentate în Parlament
Locuri în Parlament
Partide creditate cu şanse de a intra în viitorul Parlament
•Pragul electoral este de 6% pentru partide şi alianţe şi de 3% pentru candidaţii independenţi.
•Tabloul electoral este completat de zece candidaţi independenţi.
07.02.2001

• **Partidul Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.)**, fostul Front Popular, care avea inclus în programul său ca obiectiv principal „unirea Basarabiei cu România”, ulterior voalat sub formula „adâncirea relaţiilor cu România”, avea o situaţie deosebită, fiind la limita pragului electoral. Trei sondaje de opinie, efectuate în timpul campaniei, îl situau sub 6% din opţiunile de vot.

Cauzele căderii P.P.C.D. în sondaje şi a scăderii credibilităţii în rândul electoratului au fost:

– rolul nefast jucat în destrămarea Convenţiei Democratice, a fostei majorităţi parlamentare, Alianţa pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.), precum şi în demiterea Guvernului Ion Sturza;

– jocurile duplicitare făcute cu P.C.R.M. şi preşedintele Petru Lucinschi, care au permis accederea comuniştilor la putere şi formarea Guvernului Dumitru Braghiş, controlat de şeful statului;

– stilul autoritar al lui Iurie Roşca, care a determinat părăsirea partidului de către unii lideri importanţi (Valentin Dolganiuc, Sergiu Mocanu, Ion Tănase şi alţii), ducând la slăbirea P.P.C.D. în teritoriu;

– suspiciunile apărute în legătură cu apartenenţa lui Iurie Roşca la serviciile de informaţii ruse, care au indus ideea că acesta era monitorizat în direcţia fragmentării dreptei politice proromâneşti şi promovării intereselor Moscovei în Republica Moldova.

Pentru a salva situaţia în care se afla partidul şi a determina acumularea de capital electoral, Iurie Roşca l-a introdus pe listele de vot pe generalul Nicolae Alexei, suspendat din funcţia de şef al Departamentului pentru Combaterea Corupţiei şi a Crimei Organizate, întrucât el însuşi era acuzat de corupţie.

Interesant era faptul că P.P.C.D. nu a participat singur până la alegerile din 2001, la nicio campanie electorală parlamentară. În 1994 şi 1998, P.P.C.D. a intrat în parlament cu sprijinul altor forţe politice (Alianţa F.P.C.D. şi Convenţia Democratică), nefiind cunoscută adevărata sa pondere în cadrul electoratului. Aceasta în condiţiile în care pragul electoral a fost de 4%. Acum lucrurile erau mult mai complexe, iar pragul electoral a fost ridicat la 6%.

Sondajele de opinie realizate în plină campanie electorală nu au fost edificatoare şi arătau tendinţa de manipulare a electoratului în direcţia dorită de cei care le-au comandat. De exemplu, în unele sondaje[2], P.C.R.M. era cotat cu 13,8%, iar „Alianţa Braghiş” cu 17,5%, iar în altele[3] cu 23,88%, respectiv 3,99%. Urmărind debusolarea alegătorilor, „Socioinform” scotea în evidenţă partide, precum P.N.Ţ.C.D. (9,1%), P.N.L. (9%) şi P.D.A.M. (8,5%), care la scrutinele anterioare nu au depăşit 2-3%.

În ceea ce priveşte popularitatea liderilor politici, pe primul loc se aflau Dumitru Braghiş cu 15%, urmat de Vladimir Voronin (13%) şi Mircea Snegur (7,5%).

Cel mai credibil a fost însă sondajul realizat de IMAS-Bucureşti, în colaborarea cu Socio-Moldova Chişinău, în luna august 2000.[4]

Potrivit acestuia, P.C.R.M. era cotat cu 35,4% din voturi, P.R.C.M. cu 10,2% şi P.P.C.D. cu 5,9%. De asemenea, încrederea în personalităţile politice era de 26% pentru Vladimir Voronin şi 21% pentru Mircea Snegur.

Conform aceloraşi sondaje, absenteismul la urne era apreciabil, considerându-se că doar circa 57% din cetăţeni urmau să se prezinte la vot.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, vol. 1, f. 43-57.

[2] Centrul de Informare şi Studiere a Opiniei Publice „Socioinform" din 23 ianuarie 2001.

[3] Centrul independent de cercetări „Comcon-Prim" din 25 ianuarie 2001.

[4] ",,Moldova suverană", 27 august 2000.

ALEGERILE DIN REPUBLICA MOLDOVA AU ÎNCEPUT LA MOSCOVA

Referitor la campania electorală din Republica Moldova, ziarul moscovit „Komersant", din 16 ianuarie, titra: *„Alegerile moldovene au început la Moscova"*. Era vorba, mai precis, despre vizita de lucru a premierului Dumitru Braghiş la Moscova.[1]

Autorul articolului, Boris Volhonski, atrăgea atenţia că vizita survenea la numai o zi după expirarea mandatului preşedintelui Petru Lucinschi şi la două zile de la lansarea „Alianţei Braghiş", care se pronunţa pe faţă în favoarea preşedintelui interimar. Din acest punct de vedere, vizita lui Braghiş la Moscova apărea ca o puternică acţiune de propagandă electorală.

Potrivit lui Boris Volhonski, „pentru premier este important să arate că numai el şi actualul preşedinte pot stabili un dialog cu conducerea rusă, fără de care nu este posibilă o rezolvare a problemelor economice şi politice, în special vechea chestiune transnistriană".

În timpul întâlnirii premierului Dumitru Braghiş cu preşedintele rus, Vladimir Putin, a fost analizată situaţia din Republica Moldova înaintea alegerilor anticipate din 25 februarie 2001, la care urma să fie aleasă nu numai noua componenţă a Parlamentului pentru următorii 4 ani, dar, practic, şi preşedintele ţării.[2]

Vladimir Voronin şi Dumitru Braghiş se aflau, în momentul respectiv, la conducerea a două formaţiuni politice mari – Partidul Comuniştilor şi „Alianţa Braghiş" (formată din 10 partide cu orientare de centru-stânga), care erau favorite în cursa electorală.

Conducerea Rusiei participa activ în negocierile dintre principalele forţe politice din Republica Moldova, încercând să determine o configuraţie favorabilă acesteia. La consultări a participat şi fostul preşedinte al K.G.B.-ului, Vladimir Kriucikov, care s-a întâlnit de nenumărate ori cu Vladimir Voronin. Întâlnirea dintre Vladimir Putin şi Vladimir Voronin, care a avut loc pe 11 ianuarie 2001, a durat o oră şi jumătate, în locul celor 20 de minute programate anterior.

Conducerea Rusiei era de acord ca preşedintele Petru Lucinschi să-şi păstreze fotoliul prezidenţial pentru următorii 4 ani. Pentru aceasta era necesar ca Petru Lucinschi să fie susţinut de comunişti, care puteau să obţină în noul Parlament un mare număr de mandate. Vladimir Voronin şi tovarăşii săi de partid pledau însă împotriva menţinerii preşedintelui Lucinschi în fotoliul prezidenţial pentru încă 4 ani.

La întâlnirea dintre Vladimir Voronin şi Petru Lucinschi care s-a desfăşurat după întoarcerea liderului comunist de la Moscova, principalele probleme analizate au fost relaţiile reciproce din campania electorală, raporturile în noul Parlament şi alegerea preşedintelui. Însă părţile nu au ajuns la un numitor comun.

În momentul respectiv, conducerea rusă trebuia să aprecieze perspectivele lui Dumitru Braghiş în calitatea unei posibile persoane de compromis. Dumitru Braghiş s-a înţeles bine cu comuniştii şi era posibil ca acesta să devină o persoană a compromisurilor între principalele forţe politice, dacă nu existau alte variante. Dacă se ajungea la concluzia că varianta Braghiş era de perspectivă, atunci acesta se putea folosi de o susţinere mare din partea Moscovei. Situaţia urma să fie reglementată definitiv abia după alegeri.

Uniunea Lucinschi-Voronin-Braghiş era soluţia principală. Pe de o parte, această soluţie convenea Moscovei, pe de alta – putea fi aplicată în realitate. Alte alegeri parlamentare nereuşite ar fi însemnat căderea definitivă a elitei politice din Republica Moldova.

NOTE

[1] „Komersant", din 16 ianuarie 2001.

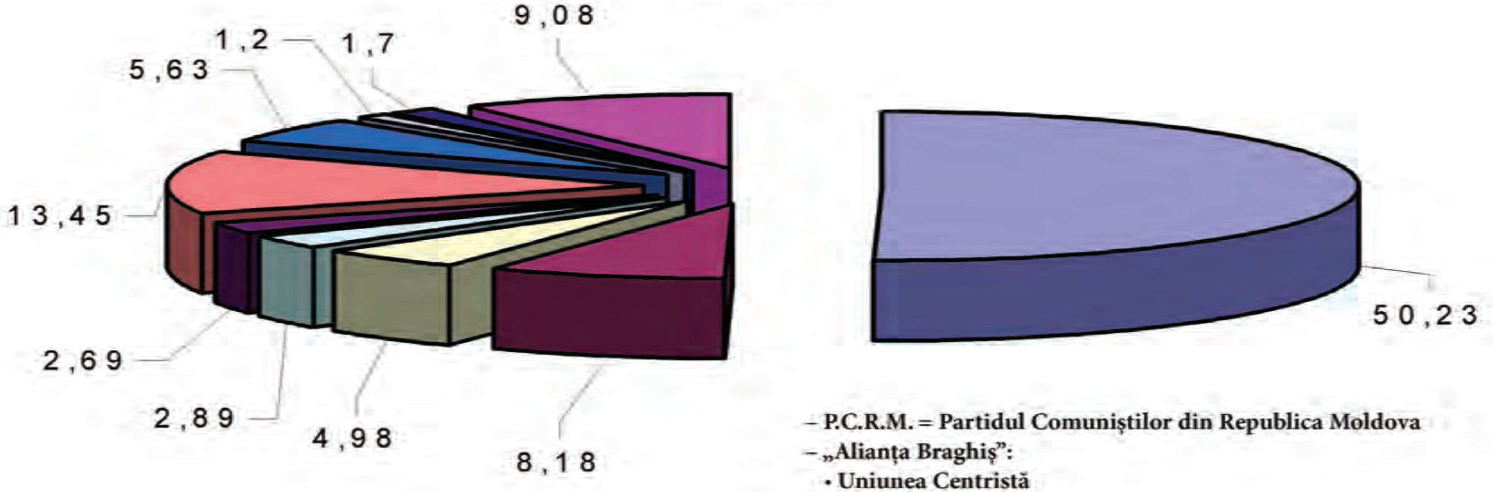
[2] „Nezavisimaia Gazeta", din 17 ianuarie 2001.

REZULTATELE ALEGERILOR PARLAMENTARE ANTICIPATE

Alegerile au fost monitorizate de 150 de observatori din partea O.S.C.E. şi de 43 parlamentari ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Observatorii internaţionali, prezenţi la scrutin, au precizat că alegerile parlamentare anticipate s-au desfăşurat în conformitate cu standardele internaţionale.[1] Coordonatorul

Rezultatele alegerilor parlamentare din Republica Moldova

25.02.2001

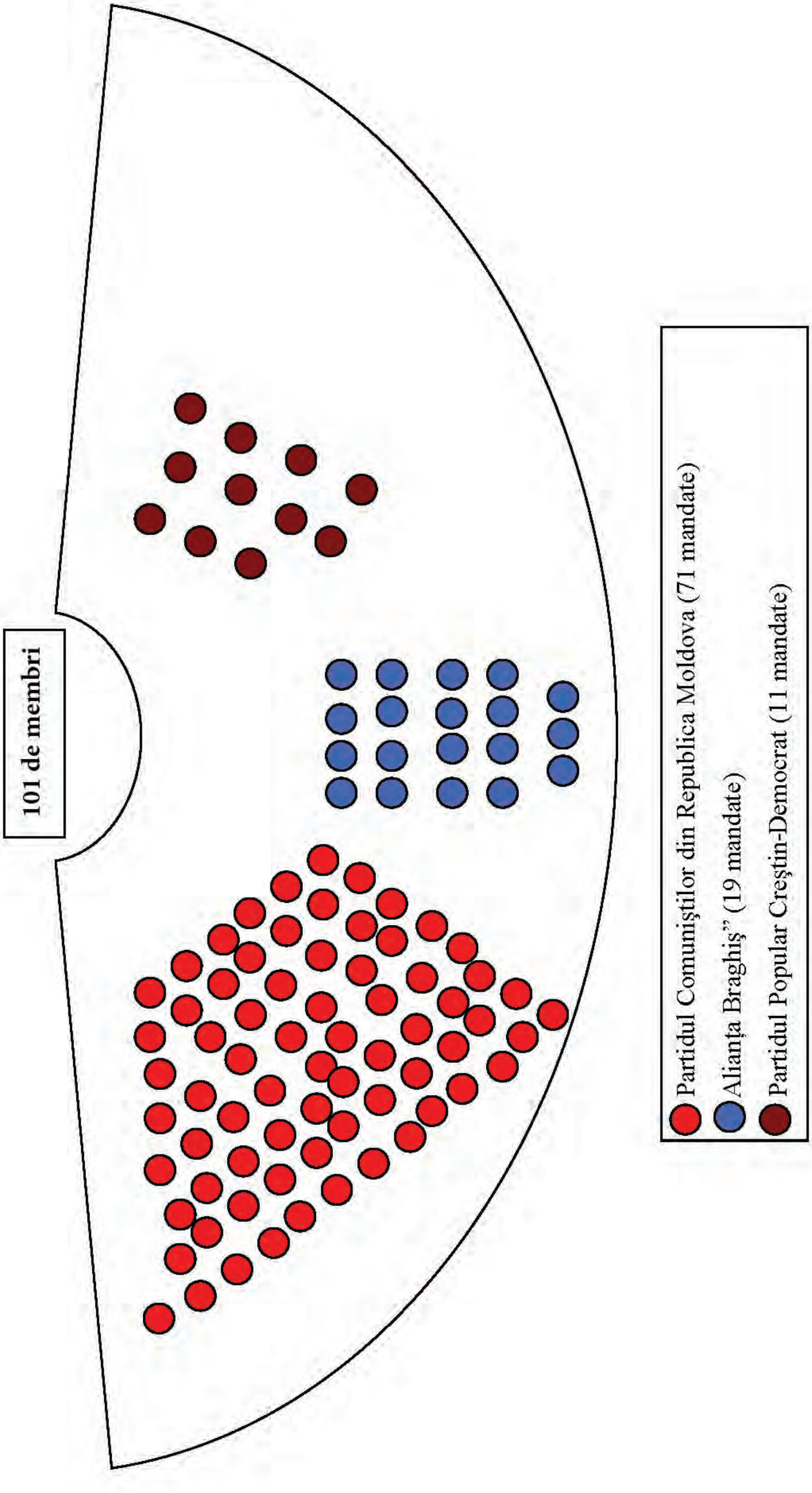

– P.C.R.M. = Partidul Comuniştilor din Republica Moldova
– „Alianţa Braghiş":
  • Uniunea Centristă
  • Uniunea Muncii
  • Partidul Socialist
  • Mişcarea Social-Politică „Forţa Nouă"
  • Partidul Democraţiei Sociale „Furnica"
  • Mişcarea Profesioniştilor „Speranţa-Nadejda"
– P.P.C.D. = Partidul Popular Creştin Democrat
– P.R.C.M. = Partidul Renaşterii şi Concilierii din Moldova
– P.D.M. = Partidul Democrat din Moldova
– P.F.D. = Partidul Forţelor Democratice
– P.N.L. = Partidul Naţional Liberal
– P.S.D. = Partidul Social-Democrat din Moldova
– P.Ţ.C.D.M. = Partidul Ţărănesc Creştin-Democrat din Moldova

– au votat 2,4 milioane alegători (69,0% din persoanele înscrise pe liste)
– au fost numărate peste 98% din totalul voturilor exprimate la alegerile parlamentare anticipate
– pragul de admitere în Parlament = 6%

Configurația noului Parlament al Republicii

special al Preşedinţiei în exerciţiu a O.S.C.E., Kimmo Kiljunen, a declarat într-o conferinţă de presă că scrutinul desfăşurat în Republica Moldova a „consolidat orientarea democratică care ar fi trebuit să continue".

Pe de altă parte, observatorii internaţionali au remarcat, cu îngrijorare, că alegerile parlamentare nu au putut sa se desfăşoare în regiunea de est a Republicii Moldova, din cauza lipsei de cooperare din partea autorităţilor de la Tiraspol. Autorităţile separatiste au împiedicat accesul cetăţenilor din stânga Nistrului la secţiile de votare, oprind fără motive autobuzele care transportau alegători.

Observatorii din partea Consiliului Europei au arătat că, la sesiunea din aprilie a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, va fi audiat un raport pe marginea alegerilor din Republica Moldova.

La rândul lor, Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (L.A.D.O.M.) şi Fundaţia Internaţională pentru Sisteme Electorale (I.F.E.S.) au mobilizat peste 200 de observatori locali şi 11 observatori internaţionali. Directorul I.F.E.S., Charles Lasham, considera că alegerile au decurs în corespundere cu legislaţia naţională şi standardele internaţionale. Nu s-au înregistrat fraude, ci doar unele nereguli. El a mai opinat că alegerile din 25 februarie au fost mult mai calitative din punct de vedere al respectării legislaţiei şi al organizării decât ultimele alegeri locale.

Pe data de 3 martie 2001, Comisia Electorală Centrală a făcut publice rezultatele finale ale alegerilor parlamentare anticipate din 25 februarie, astfel:

– Partidul Comuniştilor a acumulat 794.808 voturi sau 50,23%
– „Alianţa Braghiş" – 212.071 voturi, respectiv 13,45%
– Partidul Popular Creştin-Democrat – 130.810 sau 8,18%

Doar aceste trei formaţiuni au depăşit pragul electoral de 6%

Alte două formaţiuni au acumulat peste 5% din voturi:

– Partidul Renaşterii şi Concilierii a acumulat 91.894 voturi sau 5,79%
– Partidul Democrat – 79.757, respectiv 5,02%.

Conform Comisiei Electorale Centrale:

– Partidul Comuniştilor a obţinut 71 de mandate;
– „Alianţa Braghiş" – 19
– P.P.C.D. – 11

La 27 februarie, în incinta Parlamentului, s-a desfăşurat conferinţa de presă a liderului Partidului Comuniştilor, Vladimir Voronin, care a făcut bilanţul campaniei electorale, a comentat rezultatele alegerilor parlamentare anticipate şi a expus poziţia partidului său asupra unor probleme de actualitate.[2]

Vorbind despre politica externă, Voronin a menţionat că „noi suntem de acord cu acele priorităţi, care au existat până acum". A pus în evidenţă importanţa continuării politicii de integrare europeană, a subliniat necesitatea de a menţine şi dezvolta bunele relaţii cu vecinii, România şi Ucraina.

Referindu-se la relaţiile cu S.U.A., Voronin a spus că, după anunţarea rezultatelor alegerilor, a avut o întâlnire productivă cu ambasadorul acestei ţari la

Chişinău, Rudolph Perina, în cursul căreia a fost exprimată dorinţa reciprocă de a dezvolta relaţiile moldo-americane.

Fiind întrebat dacă moldovenii, în general, sunt capabili să se autoguverneze ori au nevoie să fie dirijaţi din exterior, în special din Rusia ori România, Voronin a răspuns că nu acceptă o asemenea situaţie.

La o altă întrebare despre raporturile cu Moscova, liderul majorităţii parlamentare a declarat că pentru relaţiile cu Rusia sunt prioritare raporturile economice. „Dacă o altă ţară, bunăoară Turcia ori România, ne va oferi mai multe avantaje economice, vom acorda prioritate relaţiilor cu această ţară. Noi trebuie sa vedem unde sunt interesele noastre", a spus Voronin.

Liderul partidului Comuniştilor a stăruit asupra ideii consensului în problema statutului limbii ruse în Republica Moldova: „Noi trebuie să ne gândim la tot poporul, pentru mine nu mai prezintă interes să ştiu cine a votat pentru partidul nostru. Acum e important să ţinem cont de opinia tuturor".

În altă ordine de idei, Voronin a arătat că a avut o convorbire telefonică cu Evgheni Primakov, care şi-a exprimat disponibilitatea de a vizita Republica Moldova, la sfârşitul lunii martie. Fiind întrebat dacă este de acord cu aşa-numitul „plan Primakov" de reglementare a conflictului din Transnistria, liderul partidului majoritar a dat un răspuns negativ, adăugând că speră ca, în cursul vizitei preconizate, să fie identificate formule acceptabile pentru rezolvarea problemei date. Voronin a specificat că în această problemă este necesar de pornit „de la o foaie albă", de la „clarificarea acelor competenţe, de care are nevoie regiunea pentru a rezolva problemele sale. Anume pe baza delimitării stricte a competenţelor poate fi rezolvată problema".

NOTE

[1] Comunicatul de presă al Misiunii Internaţionale de Observare a Alegerilor în Republica Moldova, din 26 februarie 2001.

[2] Agenţia „Moldpres", din 27 februarie 2001

NOMINALIZAREA CANDIDATULUI LA PREŞEDINŢIE

Prima plenară a comuniştilor din Republica Moldova, desfăşurată la 3 martie 2001, după victoria repurtată în alegerile parlamentare anticipate, a aprobat candidatura lui Vladimir Voronin la funcţia de şef al statului, dar a amânat discutarea propunerilor pentru cealaltă funcţie-cheie, de preşedinte al Parlamentului.

Vladimir Voronin a prezentat un raport în care s-a pronunţat pentru consolidarea societăţii şi atragerea unor parteneri la guvernare, menţionând că va acorda

„Alianţei Braghiş” un post de vicepreşedinte şi va încerca să formeze un guvern de tehnocraţi.

În politica externă, liderul comunist a afirmat că vor exista schimbări care să servească interesul Republicii Moldova, dar că va menţine, în primul rând, colaborarea strategică cu Federaţia Rusă.

„Este clar că o să existe modificări. Vom continua direcţiile generale ale politicii externe, dar vom fi mai concreţi pentru că, în afară de declaraţii de prietenie, chiar şi cu ţările vecine, cu România şi cu Ucraina, noi de fapt am făcut prea puţin pentru ca această prietenie să se dezvolte.

Astăzi am avut o convorbire telefonică cu preşedintele României, Ion Iliescu. L-am felicitat cu prilejul zilei de naştere şi am stabilit ca aceste relaţii să fie mult mai bune comparativ cu ceea ce a fost până în prezent.”[1]

Vladimir Voronin a anunţat că, la 5 martie 2001, va începe consultările cu cinci partide extraparlamentare de centru şi de stânga în vederea participării la guvernare.

„Noi, comuniştii, am venit cu un procent mai mare decât concurenţii noştri electorali în cea mai săracă ţară din Europa şi din C.S.I. Nu avem de gând să monopolizăm toate posturile de vârf şi să le dăm numai partidului nostru.

Începând de astăzi nu mă interesează cine a votat şi cum a votat, pentru noi sau împotriva noastră, este cetăţean al Republicii Moldova şi el are drepturile egale ca toţi ceilalţi.”[2]

Asupra plenarei Partidului Comuniştilor a planat cel mai deplin mister, accentuat de lipsa unor declaraţii în avanpremieră şi de refuzul de a accepta prezenţa presei la lucrări. Iniţial, nu era sigur nici faptul că plenara va propune candidaturile de şef al statului şi de preşedinte al Parlamentului. Potrivit observatorilor politici, Partidul Comuniştilor nu se grăbea să ia decizii asupra problemelor principale ce ţineau de viitoarele cadre, considerând că pentru acest lucru mai era timp până la 25 martie, data primei şedinţe a noului Parlament.

Conform unor informaţii preliminare, conducerea partidului intenţiona să-i propună pentru funcţia de preşedinte pe Vladimir Voronin sau pe deputatul Ivan Calin, iar ca preşedinte al Parlamentului pe Andrei Neguţă, Vladimir Voronin sau Victor Stepaniuc. Lui Vladimir Voronin i s-a sugerat, de fapt, să nu ocupe o funcţie de conducere, ci să rămână şeful partidului şi al facţiunii parlamentare. Pentru funcţia de prim-ministru s-au discutat candidaturile lui Nicolae Cernomaz, Ministru de Externe, Vladimir Ţurcan, Ministru de Interne, şi Valeriu Bobuţac, ambasador al Republicii Moldova în Rusia.

Toate acestea constituiau însă supoziţii, multe urmând să depindă de cum va încheia Partidul Comuniştilor reforma constituţională începută în anul 2000. Vladimir Voronin a declarat că trebuia finalizată modificarea legislaţiei privind instaurarea regimului parlamentar. Aceasta însemna că preşedintele urma să de-

vină o figură pur decorativă, cu funcţii reprezentative, iar puterea reală trebuia să treacă la primul-ministru, care devenea prima persoană în stat, în condiţiile parlamentarismului.

Vladimir Voronin a propus plenarei continuarea consultărilor cu alte forţe politice pentru a se forma un guvern de tehnocraţi. Ceilalţi lideri ai Partidului Comuniştilor au reacţionat cu reţinere la aceste propuneri, pentru că nu găseau de cuviinţă să împartă puterea cu altcineva.

Cert era că, victorioşi în alegeri, comuniştii şi-au putut impune candidatul la funcţia de preşedinte, pe liderul lor, Vladimir Voronin. Cu toate acestea însă, înainte de plenară, tonul comuniştilor s-a mai schimbat, iar unele declaraţii păreau surprinzător de reformiste.

Speriat de ceea ce a fost calificat drept o victorie zdrobitoare în alegerile parlamentare din 25 februarie, Partidul Comuniştilor lăsa, în continuare, impresia că era îngrijorat de povara responsabilităţii ce a început deja să apese asupra sa. Din acest motiv, discursul liderilor acestui partid devenise mai mult liberal decât bolşevic.

„Vor fi respectate drepturile omului. Va fi asigurată egalitatea tuturor formelor de proprietate, iar oamenii de afaceri se vor bucura de un sprijin fără precedent din partea statului.

În legătură cu limba rusă, vor trebui făcute modificări în Constituţie. Dar nu cu acestea o să începem noi activitatea în Parlament, nu cu aceste probleme. Eu aş fi foarte mulţumit dacă şi problema limbii de stat o să fie rezolvată cu prilejul unui referendum.”[3]

În cadrul Plenarei Comitetului Central al Partidului Comuniştilor au fost nominalizate persoanele pe care această formaţiune urma să le propună pentru funcţiile de preşedinte al republicii şi de preşedinte al Legislativului.

Aşteptările majorităţii populaţiei faţă de comunişti erau enorme. Până la alegeri, formaţiunea condusă de Vladimir Voronin a avut justificarea că s-a aflat în opoziţie faţă de cei care au ruinat cea mai săracă ţară din Europa şi că nu a fost admisă la guvernare. Cu începere de la 25 februarie şi, mai ales, începând cu data de 3 martie, asemenea justificări ţineau doar de domeniul trecutului.

NOTE

[1] Agenţia „Moldpres”, din 3 martie 2001

[2] Agenţia „Infotag”, din 3 martie 2001.

[3] Agenţia „Basa-Press”, din 4 martie 2001.

PRIMELE TATONĂRI ALE LUI VLADIMIR VORONIN CU UNELE PARTIDE POLITICE

Preşedintele Partidului Comuniştilor, Vladimir Voronin, a avut, la 5 martie 2001, o întâlnire cu reprezentanţii Partidului Socialiştilor, Partidului Democrat Agrar din Moldova, Partidului Muncii, Mişcării social-politice „Ravnopravie" şi ai Uniunii Juriştilor şi Economiştilor, toate de orientare prorusă. În cadrul acesteia s-a discutat posibilitatea participării formaţiunilor respective la formarea viitoarelor structuri ale statului.[1]

Potrivit vicepreşedintelui grupului parlamentar al comuniştilor, Victor Stepaniuc, la această întâlnire s-a ajuns la înţelegerea de a crea un pol social-democrat care „va conlucra la guvernare". Victor Stepaniuc a spus că acestor formaţiuni le vor fi propuse unele funcţii în guvern. Totuşi, „vârful piramidei statale va fi controlat de Partidul Comuniştilor", a afirmat Stepaniuc.

Acesta a precizat că la întrevedere nu au fost făcute oferte concrete în ceea ce priveşte funcţiile ce vor reveni partidelor extraparlamentare.

Victor Stepaniuc a menţionat, de asemenea, că nu a fost identificată candidatura pentru funcţia de prim-ministru, deşi în discuţie au fost mai multe nominalizări. Printre acestea, s-au numărat Ministrul de Externe, Nicolae Cernomaz, şi ambasadorul Republicii Moldova la Moscova, Valeriu Bobuţac. Liderul comunist, Vladimir Voronin, a avut o întrevedere şi cu premierul Dumitru Braghiş, cu care însă nu a ajuns la nicio înţelegere, pentru că acesta punea unele condiţii pentru a accepta să rămână în fruntea guvernului.

Victor Stepaniuc a arătat că viitorul cabinet de miniştri va suferi modificări esenţiale, „atât de structură şi componenţă, cât şi parţial şi de orientare". Schimbările se vor referi, în special, la sectorul „real". Guvernul Braghiş a avut o orientare liberală, calificată de Stepanciuc drept antisocială.

NOTE

[1] Agenţia „Basa-Press", din 5 martie 2001.

EVOLUŢII DUPĂ DESEMNAREA CONDUCERII PARLAMENTULUI

Poziţia confortabilă pe care Partidul Comuniştilor (P.C.R.M.) o deţinea în Parlament (71 de locuri) i-a permis acestei formaţiuni politice să nu accepte compromisuri în adoptarea hotărârilor pe linie legislativă.[1]

Numărul mic de deputaţi ai „Alianţei Braghiş" (19) şi ai Partidului Popular Creştin-Democrat (11), precum şi lipsa de coordonare între aceste formaţiuni anulau, practic, rolul opoziţiei ca element al sistemului democratic.

Prima şedinţă a Parlamentului (20 martie 2001) a relevat că P.C.R.M. va domina activitatea Legislativului în următorii 4 ani.

– Alegerea în funcţia de preşedinte al Legislativului a deputatei Eugenia Ostapciuc[2], cu 72 de voturi, a reprezentat un prim rezultat al acţiunilor liderului comunist, Vladimir Voronin, vizând exercitarea controlului asupra societăţii moldovene.

În funcţiile de vicepreşedinţi au fost aleşi Vadim Mişin[3] şi Mihail Camerzan[4], reprezentanţi ai P.C.R.M. şi „Alianţei Braghiş".

Desemnarea Eugeniei Ostapciuc ca preşedinte al Parlamentului a evidenţiat intenţia liderului comunist de a promova în cele mai importante funcţii în stat persoane uşor influenţabile şi puternic ataşate persoanei sale, capabile să execute sarcinile pe care le vor primi din partea sa.

– Analiza repartizării comisiilor pe fracţiuni parlamentare a evidenţiat următoarele aspecte:

• 7 comisii (cele mai importante) erau conduse de comunişti, două de „Alianţa Braghiş" şi una de Partidul Popular Creştin-Democrat;

• comisiile cu pondere în activitatea Parlamentului (economie, industrie, buget-finanţe, securitate naţională, politică externă şi cultură) erau coordonate de cei mai convinşi promotori ai ideologiei comuniste, printre care Nicolae Bondarciuc, Iurie Stoicov, Andrei Neguţă şi Vladimir Dragomir – persoane care au deţinut funcţii importante în structurile de conducere ale fostei R.S.S. Moldoveneşti;

• desemnarea lui Victor Andruşceac (simpatizant convins al Moscovei şi adversar înverşunat al orientărilor prooccidentale şi proromâneşti) în calitate de vicepreşedinte al Comisiei de politică externă evidenţia interesul comuniştilor de a păstra o anumită distanţă faţă de structurile occidentale.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, vol. 1, f. 64-67.

[2] Eugenia Ostapciuc-Dudău, născută la 19 octombrie 1947 în satul Fântâniţa, judeţul Soroca. De naţionalitate e moldoveancă. A absolvit Tehnicumul de Comerţ din Chişinău şi Institutul de Economie „Plehanov" din Moscova. De specialitate este inginer-tehnolog. Din anul 1966, când şi-a început biografia de muncă, timp de aproape 30 de ani a lucrat în sistemul de alimentaţie publică şi comerţ din oraşul Soroca. În anii 1966-1988 este tehnolog, vicedirector, director al Asociaţiei de alimentaţie publică, iar în anii 1988-1995 – director general al Direcţiei orăşeneşti de comerţ Soroca. În anii 1972-1979 a fost aleasă consilier în consiliul orăşenesc Soroca. În perioada anilor 1995-1998 a deţinut funcţia de vicedirector al Asociaţiei „Logos" din Chişinău. Din martie 1998 este deputat în Parlamentul Republicii Moldova din partea P.C.R.M., secretar al fracţiunii parlamentare P.C.R.M., membru al Comisiei permanente pentru protecţie socială, sănătate şi familie. La 20 martie 2001 este aleasă în calitate de Preşedinte al Parlamentului Republicii Moldova. Căsătorită.

[3] Vadim Mişin, născut la 12 martie 1945 în orăşelul Kulisarî, regiunea Guriev din Kazahstan. De naţionalitate e rus. A absolvit facultatea de drept a Universităţii de Stat din Chişinău (anul 1974) şi şcoala superioară de partid din Kiev (anul 1987). Biografia de muncă şi-a început-o în anul 1961 în calitate de sudor electric la Fabrica experimentală din Chişinău. După satisfacerea serviciului militar, în anii 1967-1983, a ocupat diferite funcţii în organele comsomoliste şi de partid din diferite localităţi ale Republicii Moldova. Din anul 1983 lucrează în sistemul Ministerului Afacerilor Interne al republicii. În perioada anilor 1986-1998 deţine funcţia de şef al Departamentului afacerilor interne în transport al MAI al Republicii Moldova. Are gradul militar de general-maior. În anul 1998 este ales deputat în Parlamentul Republicii Moldova, devenind preşedinte al Comisiei pentru securitatea statului şi asigurarea ordinii publice. La 18 februarie 2000 este ales vicepreşedinte al Parlamentului Republicii Moldova. La 20 martie 2001 este reales vicepreşedinte al Parlamentului Republicii Moldova. Căsătorit. Are un copil.

[4] Mihail Camerzan, născut la 2 noiembrie 1952 în satul Ţiganca, judeţul Cahul. De naţionalitate este moldovean. A absolvit Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de istorie. Activitatea de muncă şi-a început-o în anul 1975, în calitate de profesor de istorie la şcoala medie nr. 1 din Chişinău. A activat în calitate de prim-secretar al comitetului raional Lenin al comsomolului din Moldova, secretar doi al comitetului orăşenesc Chişinău, şef-adjunct de secţie la comitetul orăşenesc de partid Chişinău, şef de direcţie la Consiliul Central al Sindicatelor din Moldova, preşedinte al Comitetului de conducere al SA „Moldova-Tur". Din martie 1998 este deputat în Parlamentul Republicii Moldova, secretar, membru al Biroului permanent, membru al Comisiei pentru protecţie socială, sănătate şi familie. La 20 martie 2001 a fost ales în funcţia de vicepreşedinte al Parlamentului Republicii Moldova. Este căsătorit, are un copil.

DIRECŢII DE ACŢIUNE ALE LUI VLADIMIR VORONIN

Euforia câştigării alegerilor de către P.C.R.M. a lăsat loc, treptat, unei relative distanţări a liderului comunist de demersul politic demagogic promovat în perioada electorală. Determinarea lui Vladimir Voronin de a aborda mai lucid realităţile socio-economice din republică era justificată de prevenirea eventualelor disensiuni pe plan intern, precum şi de îmbunătăţirea imaginii pe plan internaţional pe perioada ocupării funcţiei de preşedinte al Republicii Moldova.

Dubla cetăţenie

După alegeri, Vladimir Voronin a menţionat că se pronunţă pentru legalizarea dublei cetăţenii, scop în care va recomanda modificarea Constituţiei.

În opinia sa, măsura se impunea datorită faptului că realitatea a dovedit că măsurile restrictive nu au redus numărul de cereri ale moldovenilor pentru cetăţenia altor state, ci le-a amplificat. Astfel, la Ambasada Federaţiei Ruse la Chişinău erau înscrise pe listele de aşteptare peste 11.000 persoane pentru obţinerea cetăţeniei ruse, iar la Ambasada României aproximativ 3.000 pentru cea română.

Agricultura

Vladimir Voronin intenţiona să dovedească electoratului comunist că situaţia din economie putea fi depăşită prin măsuri administrative de urgenţă. Ramura economică vizată cu prioritate a fost agricultura, liderul comunist angajându-se să sprijine redresarea acesteia şi eliminarea de pe piaţă a „surogatelor de produse agricole de provenienţă străină”.

În cadrul întâlnirii de lucru, organizate la 16 martie 2001, cu reprezentanţi din domeniu, aceştia au condamnat acţiunile de „privatizare abuzivă a pământului” ale foştilor guvernanţi, criticând aspru programul „Pământ”, pus în practică cu sprijinul unor organizaţii de specialitate din S.U.A. Participanţii au insistat pentru cooperativizarea pământului şi refacerea fostelor structuri de exploatare agricolă, ca măsură menită să asigure un sistem naţional de asolament şi executarea lucrărilor în regim de înaltă mecanizare.

Separatismul

Vladimir Voronin susţinea necesitatea respectării integrităţii teritoriale a Republicii Moldova. Chişinăul putea accepta, într-o primă fază, varianta unei autonomii deosebit de largi pentru Transnistria.

Conducerea P.C.R.M. considera că, în soluţionarea diferendului transnistrian, eventuala acceptare a unui compromis în privinţa integrităţii statului putea produce un impact negativ asupra populaţiei moldovene. Mai mult, revenirea Transnistriei sub controlul autorităţilor de la Chişinău (decizie importantă din punct de vedere politic) ar fi reprezentat şi o posibilitate de relansare economică, prin utilizarea potenţialului raioanelor din stânga Nistrului.

Vladimir Voronin a afirmat, în cadrul întâlnirii cu Boris Pastuhov, preşedintele Comitetului Dumei de Stat a Federaţiei Ruse pentru relaţiile cu ţările membre ale C.S.I. (Chişinău, 19-21 martie 2001), că „până în prezent, s-a acordat prea multă atenţie aspectelor legate de statutul Transnistriei, lăsându-se în umbră esenţa problemei."

Înlăturarea persoanelor cu vederi proromâneşti

Pentru consolidarea prezenţei în structurile de conducere, comuniştii au declanşat acţiuni puternice de epurare a elementului democrat şi proromânesc din cadrul unor instituţii importante ale statului cu persoane loiale P.C.R.M. şi Moscovei.

De exemplu, la M.A.E., ministrul Nicolae Cernomaz – în speranţa numirii sale în calitate de premier – a forţat ilegal întregul personal să-şi prezinte demisia.

Era de aşteptat ca acţiunile de marginalizare a elementului prooccidental să continue la Ministerul Apărării Naţionale, Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul de Informaţii şi Securitate, precum şi în mass-media oficiale, inclusiv la Compania de stat Teleradio Moldova.[1]

Politica externă

– accentuarea orientării politico-economice a Republicii Moldova spre Federaţia Rusă şi îndepărtarea prudentă de Occident.

Ultimele semnale evidenţiau interesul Chişinăului pentru integrarea în sistemul energetic al C.S.I., pentru realizarea uniunii vamale şi pătrunderea capitalului rus în economia moldovenească;

– orientarea, în relaţiile cu România, doar spre aspectele care conveneau comuniştilor (cooperare economică şi pe linie de învăţământ). Urmau să fie limitate, în schimb, acţiunile vizând consolidarea spaţiului cultural şi spiritual comun;

– menţinerea unei legături formale cu structurile financiare internaţionale, în speranţa obţinerii creditelor necesare redresării economice a Republicii Moldova. Totodată, Chişinăul spera că, prin această politică, va determina Occidentul să reeşaloneze rambursarea creditelor scadente în acest an şi în perioada următoare;

– relaţiile cu organizaţiile şi organismele internaţionale urmau să fie reanalizate şi relansate prin prisma noilor orientări politice de la Chişinău.

Evoluţii pe scena politică

Pe fondul situaţiei create de eşecul partidelor de dreapta, pro-româneşti, la alegerile parlamentare anticipate, au sporit preocupările pentru coagularea unor formaţiuni politice noi, care să umple „vidul” apărut pe acest segment al eşichierului politic.

– Unele dintre partidele învinse, îndeosebi Partidul Democrat (lider – Dumitru Diacov) şi Partidul Renaşterii şi Concilierii (lider – Mircea Snegur), aveau în vedere o posibilă unificare, chiar cu ignorarea diferenţelor de ideologie.

Deteriorarea imaginii liderilor şi problemele cu care se confruntau aceste formaţiuni politice au îngreunat, însă, realizarea dezideratului.

– Reprezentanţi ai intelectualităţii considerau că singura alternativă viabilă pentru recâştigarea electoratului o constituia crearea unei formaţiuni noi, condusă de lideri politici tineri, necompromişi, cu perspective să promoveze în structurile puterii.

Politologul Oleg Serebrean a lansat, la 12 martie 2001, „Iniţiativa social-liberală”, care urmărea coalizarea centrului şi dreptei politice din Republica Moldova într-o formaţiune puternică, menită să promoveze valorile democratice şi reformele economice, să instituie exclusiv limba română ca limbă oficială şi să apropie statul moldovean de structurile vest-europene. Această Mişcare urma să se transforme în Partid Social-Liberal, după modelul formaţiunilor politice de această orientare din Occident.[2]

NOTE

[1] Luminiţei Dumbrăveanu, realizatoarea emisiunii „Focul din vatră” (ce avea ca obiectiv promovarea limbii şi literaturii române), i s-a recomandat să-şi caute loc de muncă pentru că emisiunea ei va fi scoasă din grilă.

[2] Noul partid urma să fie susţinut financiar de Germania şi Franţa, prin „Centrul de formare europeană”, cu circa 500.000 dolari, eşalonat, până la alegerile parlamentare din 2005.

POZIŢIA RUSIEI FAŢĂ DE NOUA REALITATE POLITICĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Rolul câştigat în viaţa politică internă de forţele comuniste a fost în concordanţă cu interesele Moscovei.

Recâştigarea influenţei în statele ex-sovietice – una dintre priorităţile politicii externe promovate de Federaţia Rusă – a fost facilitată, în cazul Republicii Moldova, de următorii factori:

– atitudinea pozitivă a unei mari părţi a populaţiei faţă de Rusia (nostalgia perioadei când această ţară făcea parte din U.R.S.S.);

– dependenţa energetică de Federaţia Rusă;

– complementaritatea celor două economii (produsele moldoveneşti, în special cele agricole, erau şi sunt încă cel mai uşor vandabile pe piaţa rusă, iar forţa de muncă din Republica Moldova este mai ieftină şi, implicit, mai căutată);

– influenţa Moscovei în majoritatea sferelor politico-economice de la Chişinău, „dublată" de o puternică activitate a mafiei ruse.

Conducerea de la Moscova aştepta o participare mai activă a Chişinăului la revigorarea C.S.I., concomitent cu reducerea implicării părţii moldovene în activitatea grupării G.U.U.A.M. (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan, Republica Moldova).

Strategia rusă în Republica Moldova a avut la bază menţinerea şi dezvoltarea ideii că moldovenilor „nu le poate fi mai bine" decât sub „umbrela" Moscovei.

Duma de Stat, prin liderul Partidului Comunist, Ghennadi Selezniov, a felicitat-o pe Eugenia Ostapciuc, preşedintele Parlamentului de la Chişinău. Partea rusă şi-a exprimat speranţa că noua configuraţie a legislativului moldovean va permite colaborarea strânsă dintre Federaţia Rusă şi Republica Moldova.

SITUAŢIA FORŢELOR POLITICE DUPĂ ALEGERILE PARLAMENTARE ANTICIPATE

Alegerile parlamentare din 25 februarie 2001 şi victoria zdrobitoare a Partidului Comuniştilor (P.C.R.M.) a produs mutaţii semnificative pe eşichierul politic din Republica Moldova.[1]

În urma scrutinului, doar 3 din cele 17 forţe care s-au înscris în cursa electorală au reuşit să intre în noul Parlament. Era pentru ultima dată, după 1990, când în Legislativ s-a constituit o majoritate absolută, în componenţa căreia intrau numai deputaţii unei singure formaţiuni politice, respectiv cea a comuniştilor. Celelalte două forţe parlamentare, „Alianţa Braghiş" şi Partidul Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.), aveau o situaţie diferită în Parlament.

Prima, fiind o alianţă neînchegată, eterogenă, măcinată de interese de grup divergente, a intrat la guvernare, la remorca majorităţii comuniste, alocându-i-se două portofolii în Guvernul Vasile Tarlev. Acest lucru s-a produs în pofida faptului că Dumitru Braghiş, liderul Alianţei declarase, iniţial, că grupul său parlamentar va face o opoziţie „constructivă". Participarea acesteia la guvernare nu era necesară, deoarece comuniştii dispuneau de o majoritate deplină, fără a avea

Parlamentul Republicii Moldova
Structura Biroului şi comisiilor permanente

Comisia juridică pentru numiri şi imunităţi
P.C.R.M. – 6 membri
Alianţa Braghiş – 1 membru
P.P.C.D. – 1 membru

Comisia pentru economie, industrie, buget şi finanţe
P.C.R.M. – 8 membri
Alianţa Braghiş – 3 membri
P.P.C.D. – 1 membru

Comisia pentru drepturile omului şi minorităţile naţionale
Alianţa Braghiş – 2 membri
P.C.R.M. – 4 membri
P.P.C.D. – 1 membru

Comisia pentru securitate naţională
P.C.R.M. – 7 membri
Alianţa Braghiş – 1 membru
P.P.C.D. – 1 membru

Biroul permanent al Parlamentului
P.C.R.M. – 8 membri
Alianţa Braghiş – 2 membri
P.P.C.D. – 1 membru

Comisia pentru politică externă
P.C.R.M. – 8 membri
Alianţa Braghiş – 1 membru
P.P.C.D. – 1 membru

Comisia pentru ecologie şi dezvoltarea teritoriului
P.P.C.D. – 1 membru
P.C.R.M. – 6 membru

Comisia pentru administraţie publică
P.C.R.M. – 7 membri
Alianţa Braghiş – 1 membru
P.P.C.D. – 1 membru

Comisia pentru cultură, învăţământ, tineret şi mijloace de informare în masă
P.C.R.M. – 7 membri
Alianţa Braghiş – 1 membru
P.P.C.D. – 2 membri

Comisia pentru agricultură şi industria prelucrătoare
P.C.R.M. – 9 membri
Alianţa Braghiş – 1 membru
P.P.C.D. – 1 membru

Comisia pentru protecţie socială, sănătate şi familie
Alianţa Braghiş – 3 membri
P.C.R.M. – 5 membri
P.P.C.D. – 1 membru

Legendă
P.C.R.M. – preşedinţia comisiei (biroului)
P.C.R.M. – Partidul Comuniştilor din Republica Moldova
P.P.C.D. – Partidul Popular Creştin-Democrat
*
Comisia permanentă pentru privatizare a fost desfiinţată în martie 2001

nevoie de sprijinul altei forţe parlamentare. Evoluţia evenimentelor a arătat, însă, că P.C.R.M. avea o anumită influenţă în cadrul „Alianţei Braghiş”, permiţându-şi chiar să desemneze pe unul din cei doi vicepreşedinţi ai noului Parlament din rândul deputaţilor acesteia, fără a se consulta cu liderii grupului parlamentar respectiv. Având în vedere situaţia cu care se confrunta şi lipsa de unitate a Alianţei, care decurgea din faptul că aceasta a fost creată pe considerente electorale, Dumitru Braghiş a făcut demersuri susţinute pentru transformarea acesteia într-un partid politic de centru, de orientare social-democrată, deschisă şi altor forţe extraparlamentare de aceeaşi culoare politică.

Cea de-a doua, Partidul Popular Creştin-Democrat, cu doar 11 deputaţi din totalul de 101 era singura formaţiune care constituia, de fapt, opoziţia parlamentară. Ponderea redusă a acestui partid, cu rol decorativ, crea majorităţii parlamentare posibilitatea să se manifeste discreţionar în condiţiile existenţei unei opoziţii mai mult de atitudine decât capabilă să-i monitorizeze acţiunile legislative. Conştientizând postura în care se afla, liderii P.P.C.D. erau preocupaţi, îndeosebi, de preluarea unei părţi a segmentului de dreapta extraparlamentar, rămas liber după eşecul lamentabil în alegeri al partidelor din această zonă a eşichierului politic, în vederea asigurării unei alternative valabile şi consistente la guvernarea comunistă. Evoluţia evenimentelor a infirmat capacitatea P.P.C.D. de a alege strategia şi tactica cele mai adecvate pentru atingerea unui obiectiv de asemenea importanţă.

Situaţia partidelor politice din afara Parlamentului a fost mult mai dificilă. În urma rezultatelor catastrofale înregistrate la alegeri parlamentare, acestea au intrat într-un proces de moarte clinică, după unele aprecieri sinonim cu dispariţia lor de pe scena politică.

Cele mai afectate au fost partidele de centru dreapta (Partidul Renaşterii şi Concilierii – P.R.C.M. şi Partidul Forţelor Democratice – P.F.D.) care au făcut parte din fosta majoritate parlamentară (A.D.R.) şi nu au reuşit să depăşească pragul electoral la alegerile din 25 februarie 2001. Spre deosebire de P.R.C.M., căruia i-a lipsit foarte puţin să acceadă în noul Legislativ, P.F.D. a cunoscut o prăbuşire aproape totală, care a făcut ca acest partid să intre în dezagregare. Alte două formaţiuni de pe acelaşi segment, cu o pondere mai însemnată, Partidul Naţional Liberal (P.N.L.) şi Partidul Naţional Ţărănesc Creştin-Democrat (P.N.Ţ.C.D.), se aflau într-o situaţie asemănătoare. Ultima campanie electorală, caracterizată mai ales de atacuri dure şi murdare din partea adversarilor politici, a dus la compromiterea majorităţii liderilor acestora, la erodarea accentuată a imaginii partidelor respective, precum şi la creşterea dezamăgirii în rândul simpatizanţilor şi electoratului propriu.

Pe segmentul de stânga lucrurile au fost mult mai simple. Partidul Comuniştilor domina confortabil această zonă a eşichierului politic. Multitudinea de parti-

de şi partideleţe de orientare socialistă sau agrariană gravitau în jurul P.C.R.M. în diverse momente şi se manifestau numai în campaniile electorale de orice nivel, influenţa acestora la electorat fiind în scădere constantă. Acestea, împreună cu organizaţiile naţionalităţilor minoritare (rusă, ucraineană, bulgară şi găgăuză), reprezentau bazinul electoral şi pepiniera de cadre a comuniştilor.

Centrul politic era ocupat, îndeosebi, de partide social-democrate, care şi-au fixat acest loc pe eşichier prin prevederi exprese incluse în statutele lor de înfiinţare. Cele mai cunoscute erau Partidul Social Democrat din Moldova (P.S.D.M.) şi Partidul Democrat din Moldova (P.D.M.). Primul, deşi era dintre cele mai vechi din Republica Moldova, nu a reuşit să ajungă la guvernare, deoarece a cunoscut, în ultimii ani, sciziuni succesive care i-au slăbit puterea şi influenţa la electorat. P.D.M. a apărut în anul 1998, prin transformarea Mişcării „Pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă", care a fost înfiinţată în 1996 şi a reprezentat forţa ce l-a propulsat în fotoliul de şef al statului pe ex-preşedintele Petru Lucinschi. Ulterior, acesta a făcut parte din majoritatea parlamentară reformatoare care a guvernat Republica Moldova în perioada 1998-1999. La recentele alegeri, P.D.M. s-a situat sub pragul electoral, lipsindu-i câteva procente pentru a intra în noul Parlament.

Analiza situaţiei partidelor extraparlamentare a relevat că nici în afara Legislativului nu exista o opoziţie bine organizată, serioasă, credibilă şi capabilă, care să supravegheze şi să sancţioneze puterea comunistă reinstalată.

Pe acest fond, pe scena politică din Republica Moldova au apărut unele tendinţe de regrupare a forţelor extraparlamentare. Acestea erau, însă, timide şi privite cu scepticism atât de unii lideri politici, cât şi de analişti.

• Consiliul Naţional al P.R.C.M., condus de Mircea Snegur, a luat decizia, la 17 martie 2001, de a iniţia consultări cu cele mai importante partide de centru-dreapta pentru constituirea unei „opoziţii democrate unite". Erau avute în vedere, în special, P.D.M. (condus de Dumitru Diacov), P.F.D. (lider Valeriu Matei), P.N.L. (preşedinte Mircea Rusu) şi P.N.Ţ.C.D. (condus de Valeriu Muravschi).

• O altă iniţiativă a vizat segmentul de centru, unde s-a prefigurat formarea Uniunii Social-Democrate, în componenţa căreia au intrat P.S.D.M., Mişcarea social-politică „Plai Natal" şi Liga Naţională a Tineretului din Moldova. Aceasta a rămas deschisă tuturor forţelor de orientare social-democrată.

• Cel mai important proiect de construcţie politică, însă, l-a reprezentat Iniţiativa Social-Liberală (I.S.L.). Aceasta a fost lansată la 12 martie 2001 şi aparţinea Asociaţiei studenţilor politologi şi Asociaţiei tinerilor istorici, în fruntea căreia se afla cunoscutul politolog Oleg Serebrian. I.S.L. reprezenta o reacţie a generaţiei tinere de politicieni faţă de eşecul partidelor de dreapta la alegerile parlamentare din 25 februarie 2001 şi preluarea puterii de către comunişti.

Manifestul I.S.L. propunea reformarea şi reorganizarea partidelor de orientare liberală (P.F.D., P.N.L. şi P.R.C.M.) şi crearea unei forţe liberale unice, care să umple locul rămas, practic, gol pe eşichierul de dreapta după alegerile parlamentare anticipate.

Liderii partidelor vizate, precum şi alţi oameni politici de dreapta, inclusiv cei din Partidul Popular Creştin-Democrat, nu au răspuns Apelului lansat de I.S.L. Mai mult, aceştia şi-au exprimat scepticismul şi neîncrederea în legătură cu perspectiva acestui proiect. Singura formaţiune care a dat curs ideii I.S.L. a fost Liga Democrat-Creştină a Femeilor, condusă de Ala Mândâcanu.

În această situaţie, grupul de activişti ai I.S.L. a luat hotărârea transformării acesteia în Partidul Social Liberal (P.S.L.). Congresul de constituire a acestuia a fost planificat pentru 9 mai 2001, de Ziua Europei, o dată cu semnificaţie pentru orientarea viitoarei formaţiuni politice.

P.S.L. era prin definiţie un partid de orientare naţională şi se va pronunţa pentru:

– menţinerea formei de guvernare existente şi a simbolurilor de stat;

– legalizarea glotonimului „limbă română" şi existenţa unei singure limbi oficiale;

– integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană, renunţarea la statutul de neutralitate şi includerea acesteia într-un sistem de securitate colectivă europeană;

– revizuirea strategiei de dezvoltare economică a Republicii Moldova, continuarea reformelor şi edificarea unei veritabile economii de piaţă;

– regăsirea alături de conaţionalii din România într-un context european;

– instituirea unui parteneriat strategic cu Ucraina şi reconcilierea istorică cu această ţară;

– relaţii echitabile, de parteneriat şi înţelegere cu Federaţia Rusă, concomitent cu ieşirea Republicii Moldova din C.S.I.

Prin înfiinţarea P.S.L. s-a conturat apariţia a două poluri politice de dreapta – Creştin-Democrat şi Liberal – care puteau constitui o veritabilă alternativă la guvernarea comunistă. Esenţială pentru reuşita acestui proiect foarte important şi ambiţios era susţinerea logistică şi financiară atât internă, cât şi externă, inclusiv din partea României. Din exterior, P.S.L. se bucura de sprijin, venit pe o filieră franco-germană.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, vol. 1, f. 77-84.

VLADIMIR VORONIN – CANDIDAT OFICIAL LA FUNCŢIA SUPREMĂ ÎN STAT

Comisia specială pentru alegerea preşedintelui Republicii Moldova a înregistrat, la 23 martie 2001, prima candidatură la funcţia supremă în stat, respectiv cea a liderului Partidului Comuniştilor, Vladimir Voronin. Candidatura acestuia a fost susţinută de 42 dintre cei 71 de deputaţi comunişti. Liderul Partidului Comuniştilor a mai candidat la funcţia de preşedinte în 1996, când a fost creditat cu 10% din sufragii, şi în decembrie 2000, la alegerile prezidenţiale ce au avut loc în cadrul Parlamentului (conform modificărilor constituţionale), obţinând 59 din 61 de voturi necesare.[1]

Preşedintele Comisiei speciale a Parlamentului pentru alegerea şefului statului, Vadim Mişin, a precizat că alegerile pentru funcţia supremă nu puteau avea loc, dacă la acestea participau mai puţin de doi candidaţi.

Ca urmare facţiunea comuniştilor a anunţat că intenţiona să înainteze încă o candidatură la funcţia supremă în stat pentru ca alegerile prezidenţiale să se desfăşoare conform legii.

Facţiunea creştin-democraţilor nu dispunea de suficiente mandate pentru a-şi înainta o candidatură la preşedinţie, iar „Alianţa Braghiş” nu-şi anunţase încă intenţia de a-şi prezenta un candidat pentru acest post.

Termenul de depunere a candidaturilor la funcţia de preşedinte al ţării expira la 29 martie.

Liderul grupului parlamentar al „Alianţei Braghiş”, Dumitru Braghiş, şi-a înaintat, la 27 martie 2001, candidatura pentru obţinerea preşedinţiei Republicii Moldova.[2]

Pentru alegerea preşedintelui erau necesare voturile a cel puţin 61 dintre cei 101 parlamentari.

Biroul permanent al Parlamentului a aprobat componenţa Comisiei de învestire a preşedintelui ţării.

Comisia era alcătuită din zece membri, pentru funcţia de preşedinte fiind propus vicepreşedintele Parlamentului, Vadim Mişin, iar pentru cea de vicepreşedinte liderul grupului parlamentar al comuniştilor, Victor Stepaniuc. Componenţa acestei comisii urma să fie confirmată la viitoarea şedinţă plenară a Parlamentului.

Alegerea preşedintelui Republicii Moldova a fost programată pentru 4 aprilie, urmând ca depunerea jurământului de către noul şef al statului să aibă loc la 7 aprilie 2001.

La 30 martie 2001, a expirat termenul pentru depunerea candidaturilor la postul de preşedinte.

Comisia specială pentru alegerile prezidenţiale a validat candidaturile unui număr de trei pretendenţi la funcţia de şef al statului: liderul Partidului Comuniştilor, Vladimir Voronin, primul-ministru în exerciţiu, Dumitru Braghiş şi deputatul comunist Valerian Cristea. Vladimir Voronin a fost considerat drept singurul candidat cu şanse reale, chiar şi după ce comuniştii au mai propus un alt candidat.

Neoficial, comuniştii au susţinut că, prin această acţiune, au dorit să se asigure că, în timpul scrutinului, de la 4 aprilie, nu vor avea nici o surpriză. Era vorba despre faptul că alegerile se puteau desfăşura doar dacă existau doi candidaţi, iar comuniştii nu erau siguri că Dumitru Braghiş, care, practic, nu avea nicio şansă, nu se va retrage din cursă înainte de votare.

Oficial, liderul comuniştilor, Vladimir Voronin, a declarat că înaintarea a încă unui candidat a făcut parte din politica de cadre a formaţiunii sale: „Trebuie să avem o rezervă de cadre nu numai pentru preşedinţie, ci şi pentru guvern şi pentru organele de conducere a partidului”.[3]

La rândul său, Valerian Cristea, cel de-al doilea candidat al comuniştilor, a arătat că grupul său parlamentar a decis să îl supună unui examen: „Dacă este să fiu cinstit, eu cred că, chiar dacă nu voi obţine nici un vot, pentru mine aceasta este o onoare, deoarece mi s-a propus să candidez pentru o astfel de funcţie. Pentru mine este un examen în faţa alegătorilor şi un vot de încredere din partea comuniştilor. De data aceasta, eu sunt supus unui control, iar data viitoare cred că va fi supus acestui control un alt coleg de al meu.”[4]

Al doilea candidat înscris în cursa prezidenţială a fost premierul în exerciţiu, Dumitru Braghiş, care a candidat din partea facţiunii „Alianţa Braghiş”, care deţinea 19 mandate parlamentare.

Deşi victoria lui Voronin a fost previzibilă, iar premierul Dumitru Braghiş a declarat că nu putea deveni preşedintele Republicii Moldova, el a încercat totuşi, să demonstreze electoratului posibilitatea „continuării transformărilor economice şi democratice”.[5]

Dumitru Braghiş şi-a motivat dorinţa de participare la alegerile prezidenţiale prin faptul că „acest lucru îi va permite să-şi exprime mai bine viziunea asupra rezolvării problemelor social-economice”[6]. Astfel, premierul era gata să prezinte în Parlament pragmaticul său plan de acţiuni, care urma să stea la baza programului viitorului său partid. Despre înfiinţarea acestuia, a început să se vorbească, imediat după alegerile parlamentare, în timpul cărora „Alianţa Braghiş”, creată peste noapte şi constituită din nu mai puţin de 6 partide, a obţinut locul doi. Unii deputaţi ai Alianţei au început să joace deschis cartea comuniştilor, la scurt timp după alegerile anticipate, creând premisele unei scindări în rândurile opoziţiei.

NOTE

[1] Agenţia „Moldpres”, din 23 martie 2001.
[2] Agenţia „Moldpres”, din 27 martie 2001.
[3] Agenţia „Moldpres”, din 2 aprilie 2001.
[4] Radio „Europa Liberă”, din 2 aprilie 2001.
[5] Agenţia „Infotag”, din 2 aprilie 2001.
[6] „Gazeta C.S.I.”, din 2 aprilie 2001.

LIDERUL COMUNIST, ALES PREŞEDINTE AL REPUBLICII MOLDOVA

Parlamentul de la Chişinău l-a ales, la 4 aprilie 2001, pe Vladimir Voronin, în funcţia de preşedinte al ţării, cu 71 de voturi. Ceilalţi doi candidaţi la funcţia supremă în stat, premierul în exerciţiu, Dumitru Braghiş şi deputatul comunist Valerian Cristea, au obţinut 15, respectiv 3 voturi.

Alegerea lui Vladimir Voronin a fost previzibilă şi fără surprize, având în vedere numărul mare de mandate al comuniştilor şi confirmarea candidaturii sale, la plenara Comitetului Central al P.C.R.M.

Partidul Popular Creştin-Democrat, care avea doar 11 mandate în Parlament, nu a participat la votare, deoarece nu a putut înainta o candidatură proprie.

Cel de-al treilea preşedinte al Republicii Moldova, după Mircea Snegur şi Petru Lucinschi, este general de miliţie în rezervă, din timpul când a fost ministru de interne. Vladimir Voronin[1] este refondatorul Partidului Comuniştilor, formaţiune care a revenit pe arena politică, după patru ani de interdicţie. Noul şef al statului s-a angajat să fie „preşedintele tuturor moldovenilor, indiferent de orientarea lor politică”[2].

În politica externă, Moldova va avea relaţii atât cu Estul, cât şi cu Vestul, pe baze pragmatice şi în interesul naţional al ţării. „Vom păstra acordurile cu organismele financiare internaţionale şi vom continua relaţiile de bună vecinătate cu România şi Ucraina”.[3]

Preocuparea de bază a preşedintelui urma să fie restabilirea încrederii cetăţenilor în reprezentanţii puterii, în primul rând, prin refacerea punţilor între cele trei puteri în stat – prezidenţială, parlamentară şi executivă, acţiune destul de uşoară, având în vedere dominanta comunistă la toate nivelurile.

Potrivit legii, Curtea Constituţională urma să valideze, în următoarele trei zile, rezultatele alegerilor, la 7 aprilie 2001 fiind programată ceremonia depunerii jurământului ca şef al statului.

Liderii separatişti de la Tiraspol au fost invitaţi să participe la ceremonia de învestire oficială şi de depunere a jurământului de către noul preşedinte al Republicii Moldova.

Anunţul a fost făcut de însuşi Vladimir Voronin, imediat după încheierea sesiunii extraordinare a Parlamentului, consacrată alegerii şefului statului. El a precizat că la ceremonia instalării sale oficiale în funcţia de preşedinte al ţării nu va fi invitat să asiste nici un alt şef de stat, argumentând că prezenţa doar a unor personalităţi din ţară la acest eveniment va fi favorabilă înţelegerii şi unităţii în Republica Moldova.

În discursul[4] rostit în faţa Parlamentului, Vladimir Voronin a pronunţat numele României de trei ori, făcând referiri la relaţiile cu vecinii şi la necesitatea intensificării şi dezvoltării acestora. După România, ca frecvenţă a referirilor, a urmat Ucraina.

De asemenea, în mod deschis, Vladimir Voronin a dorit să tempereze îngrijorarea opoziţiei cu privire la statutul de limbă oficială pentru limba rusă, alături de limba română. Liderul comunist a afirmat că „problema statutului limbii ruse nu reprezintă o prioritate pentru noile autorităţi ale Republicii Moldova şi că asupra acestei chestiuni se va pronunţa populaţia în cadrul unui referendum, care va avea loc, probabil, anul viitor."[5]

Dezbaterile pentru alegerea preşedintelui în sesiunea specială a Parlamentului Republicii Moldova s-au desfăşurat în limba română, cu o excepţie, reprezentată de un deputat al fracţiunii comuniştilor, care a intervenit în limba rusă.

NOTE

[1] Vladimir Nicolaevici Voronin s-a născut la 25 mai 1941, în satul Corjova, nu departe de Chişinău. A terminat Institutul de Industrie Alimentară în 1971. În 1983 a absolvit Academia de Ştiinţe Sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S. În 1991 a finalizat cursurile la Academia Ministerului de Interne al U.R.S.S. Între 1966 şi 1971 a fost directorul fabricii de pâine din Dubăsari. Între 1971 şi 1981 a lucrat la Comitetul Raional de Partid din oraşele Dubăsari şi Ungheni. În 1983 a fost inspector şi adjunct de şef de secţie la Comitetul Central al P.C. din Moldova. În 1985 a fost şef de secţie la Consiliul de Miniştri din R.S.S. Moldovenească, iar până în 1989 a fost prim-secretar al Comitetului Raional din Tighina. Între 1989 şi 1990 a fost Ministru de Interne al R.S.S. Moldoveneşti cu gradul de general-maior, în septembrie 1993 a fost trecut în rezerva cadrelor de interne din Rusia. În octombrie 1993 a convocat conferinţa de constituire a Partidului Comuniştilor din Moldova şi, din 1994, este prim-secretar al C.C. al acestui partid. În 1996 a candidat pentru postul de preşedinte al Republicii Moldova, obţinând 10,2% din voturi. S-a pronunţat împotriva instituţiei prezidenţiale. În 1997, în cadrul unei campanii de strângere de semnături, a obţinut peste 200.000 de adeziuni pentru organizarea unui referendum în problema vânzării-cumpărării de pământ. În campania electorală din martie 1998 a fost ales deputat, devenind membru al Biroului Permanent al Parlamentului.

[2] Agenţia „Moldpres", din 4 aprilie 2001.

[3] Radio „B.B.C.", din 4 aprilie 2001.

[4] Discursul lui Vladimir Voronin, rostit la ceremonia de învestire din 7 aprilie 2001, în „Moldova suverană", din 8 aprilie 2001.

[5] Radio „Europa Liberă", din 4 aprilie 2001.

REACŢII ROMÂNEŞTI LA ALEGEREA NOULUI PREŞEDINTE

Alegerea lui Vladimir Voronin în funcţia de preşedinte nu s-a bucurat de atenţie deosebită în mediile politice de la Bucureşti. Nu se ştia foarte clar cum vor evolua relaţiile dintre România şi Republica Moldova.

La nivelul guvernului s-a manifestat o anumită circumspecţie. **Marcel Dinu**, şeful Oficiului pentru Relaţiile României cu Republica Moldova, structură direct subordonată primului-ministru, asemăna relaţiile bilaterale unui dans în care ambii parteneri trebuiau să dorească să fie împreună.

„România doreşte să înregistreze, în continuare, nişte relaţii prioritare, privilegiate. Rămâne de văzut cum va reacţiona la această dorinţă şi noua putere de la Chişinău. Până acum, semnalele sunt interesante şi există o deosebire între cartoanele electorale şi declaraţiile postelectorale.

În campania electorală, Partidul Comunist din Republica Moldova a cultivat, aproape în fiecare zi, un antiromânism – situaţie modificată după alegeri – când s-ar fi observat anumite intenţii de a continua relaţiile cu România."[1]

Preşedintele Senatului, **Nicolae Văcăroiu**, a fost însă mult mai puţin prudent, declarând că „alegerea lui Vladimir Voronin este o piedică serioasă în calea integrării dintre România şi Republica Moldova".[2]

Fostul ministru de externe, **Petre Roman**, a declarat că „România va trebui să urmărească foarte atent mişcările politice ale noului preşedinte al Republicii Moldova".[3]

Petre Roman a arătat că era interesat dacă suveranitatea şi integritatea Republicii Moldova vor fi asigurate sau diluate, dar nu a spus care ar fi acele situaţii care ar dilua suveranitatea acesteia.

Purtătorul de cuvânt al Preşedinţiei României, **Corina Creţu**, s-a rezumat să spună că „există relaţii speciale între cele două state româneşti, iar principiile României nu s-au schimbat odată cu alegerea lui Vladimir Voronin".[4]

NOTE

[1] Radio „B.B.C.", din 5 aprilie 2001.

[2] Agenţia „France Presse", din 4 aprilie 2001.

[3] Agenţia „Basa-Press", din 5 aprilie 2001.

[4] Radio „B.B.C.", din 5 aprilie 2005.

ÎNVESTIREA LUI VLADIMIR VORONIN

Procedura învestirii şi depunerii jurământului, de către preşedintele Vladimir Voronin, s-a desfăşurat la 7 aprilie 2001, în cadrul unei ceremonii solemne, la Palatul Republicii din Chişinău.

Ceremonialurile civile şi militare, jurământul pe Constituţie, salutarea Drapelului de Stat – Tricolorul – şi sărutul acestuia au însoţit şi marcat caracterul oficial al momentului învestirii lui Vladimir Voronin ca preşedinte.

Discursul de învestitură, rostit de Vladimir Voronin, în faţa Parlamentului, a Curţii Constituţionale, a reprezentanţilor clerului şi ai armatei, a veteranilor de război, a membrilor corpului diplomatic acreditat la Chişinău, a altor oficialităţi din Republica Moldova, a încheiat solemnitatea.

Vladimir Voronin a menţionat, de la început, că preluarea puterii avea loc în ziua de „Bunavestire", după ritul ortodox al Bisericii Ruse, în condiţiile în care iarna, cum spune poporul, cedează drepturile primăverii. Coincidenţa sărbătorii religioase a fost considerată de liderul comunist ca fericită, când renasc şi speranţele în destinul oamenilor. Metafora a fost abandonată rapid, pentru că discursul a reuşit să creioneze tabloul Republicii Moldova din acele zile, zonă a catastrofei umanitare, a sărăciei şi politicii de stat primitive, să accentueze cu duritate responsabilitatea forţelor politice care au exercitat puterea în acest stat, creat la 27 august 1991, perioada fiind asemănată cu o iarnă care a durat mai bine de zece ani şi care n-a fost pe placul poporului.

Apreciind opţiunea electoratului, care a acordat credit masiv comuniştilor, Vladimir Voronin s-a arătat conştient de pericolul eşecului, atunci când a afirmat că o nouă spulberare a speranţelor ar provoca, în cel mai bun caz, o apatie şi o neîncredere totală a poporului în stat. El a precizat că unor concepte trebuie să li se redea semnificaţia lor adevărată, astfel încât legea să nu mai însemne corupţie, reforma să nu mai fie egală cu stagnarea, sărăcia şi nenorocirea.

„Comunitatea internaţională ne consideră cea mai coruptă ţară din Europa, cea mai săracă din Comunitatea Statelor Independente. Şi nu trebuie să dăm vina pe Vestul democratic sau pe Rusia contemporană", a conchis noul preşedinte.

Referindu-se la perspectivă, liderul de la Chişinău considera absolut necesar un salt economic, în sfera socială, în cultură, făcând apel către toate forţele politice, către toţi cetăţenii, de a munci constructiv în comun.

Abordând problema reîntregirii teritoriale a ţării, Vladimir Voronin a declarat: „A venit vremea soluţionării definitive a conflictului transnistrian, conflict

din care unii au câştigat dividende politice, iar alţii dividende economice. Este benefic rolul Rusiei în negocierile ce vor urma cu administraţia de la Tiraspol".

În politica externă, noul preşedinte a afirmat că se bazează pe înţelegerea organizaţiilor internaţionale în ceea ce priveşte respectarea de către ţara sa a acordurilor şi a obligaţiilor externe, acordându-se prioritate relaţiilor cu ţările C.S.I., cu Federaţia Rusă – partenerul strategic din Est. Discursul lui Vladimir Voronin a fixat ca exigenţă dezvoltarea atractivă a relaţiilor tradiţionale, productive cu ţările vecine – România şi Ucraina, context în care acesta a apreciat ajutorul dat Republicii Moldova de către S.U.A., Germania, Franţa, Marea Britanie, Italia şi Olanda.

Discursul rostit de Vladimir Voronin a confirmat opinia generală că preşedintele Republicii Moldova avea simţ politic, dovedea luciditate şi pragmatism, afirma deschis adevăruri dureroase, aşteptând de la interlocutori reacţii, respingând prin ţinută şi autoritatea sa de om politic prejudecăţile privitoare la comportamentul comuniştilor în timpul sistemului sovietic.

Potrivit protocolului, în drum spre palatul prezidenţial, unde a fost aşteptat de ex-preşedintele Petru Lucinschi, moment care a marcat şi preluarea efectivă a puterii, Vladimir Voronin s-a recules la monumentul lui Ştefan cel Mare din centrul oraşului Chişinău, unde a depus o coroană de flori şi a primit onoruri militare.

Preşedintele Rusiei, Vladimir Putin, i-a trimis o telegramă de felicitare noului preşedinte al Republicii Moldova, în legătură cu învestirea sa oficială în funcţia supremă în stat.

„Cred că obiectivul nostru comun este conjugarea eforturilor conducerilor Republicii Moldova şi Rusiei, pentru a imprima un nou impuls legăturilor bilaterale şi pentru aprofundarea relaţiilor tradiţionale, de prietenie şi cooperare, dintre ţările vecine, partenere în cadrul C.S.I.", sublinia şeful statului rus.[1]

În aceeaşi telegramă, se reafirma disponibilitatea Rusiei de a avea raporturi mai strânse şi constructive cu Republica Moldova, stat unitar şi independent, pe planul cooperării bilaterale şi în probleme internaţionale de interes comun.

NOTE

[1] Agenţia „Moldpres", din 7 aprilie 2001.

DESEMNAREA LUI VASILE TARLEV PENTRU FUNCŢIA DE PRIM-MINISTRU

La 11 aprilie 2001, preşedintele Vladimir Voronin a prezentat Parlamentului decretul prezidenţial privind desemnarea lui Vasile Tarlev[1] în calitate de candidat pentru funcţia de prim-ministru al Republicii Moldova.

Acesta era autorizat să întocmească programul de activitate şi lista guvernului şi să le prezinte, în termen de 15 zile, Legislativului pentru examinare.

Şeful statului a declarat următoarele în legătură cu opţiunea sa referitoare la alegerea candidaturii respective:

„Dacă vă amintiţi, noi de la bun început am declarat că avem nevoie de un guvern de profesionişti, tehnocraţi, un guvern nepolitizat, că economia trebuie să fie mai departe de politică. Pornind de la aceste criterii, am şi selectat candidatul la funcţia de prim-ministru al republicii. Are vârsta de 37 de ani, este doctor în ştiinţe tehnice, venit din sfera producţiei. În condiţii dintre cele mai grele Societatea pe Acţiuni „Bucuria" (specializată în producţia de bomboane – *n.n.*), în frunte cu domnul Vasile Tarlev, nu numai că a supravieţuit, dar a şi obţinut o creştere de 20% a producţiei fabricate... În plus, domnul Tarlev nu este membru al vreunui partid, nu a figurat nici pe o listă a vreunei formaţiuni politice în scrutinul parlamentar. Deci, sperăm să fie o candidatură foarte indicată."[2]

Referindu-se la structura Guvernului, şeful statului a declarat că se preconiza reducerea numărului de ministere la 15, prin comasarea unora dintre cele existente. De asemenea, a anunţat crearea unor noi structuri, între care un serviciu pentru problemele migraţiei, o agenţie de noi tehnologii informaţionale şi un minister al energeticii şi resurselor energetice, precum şi funcţia de viceprim-ministru exercitată de ministrul agriculturii, având în vedere importanţa acestei ramuri în economia naţională.

NOTE

[1] Vasile Tarlev s-a născut la 9 octombrie 1963 în localitatea Başcalia, raionul Basarabeasca. După absolvirea şcolii medii din satul natal lucrează ca tractorist, şofer, iar din 1981 până în 1983 face serviciul militar, apoi îşi continuă activitatea de muncă ca şofer la Teatrul Academic „A. Puşkin" din Chişinău.

Din anul 1985 e student la institutul Politehnic „S. Lazo", Facultatea tehnologie. După absolvirea institutului este numit mecanic-şef la fabrica de dulciuri „Bucuria".

În 1991 V. Tarlev este numit inginer-şef, iar în 1993 – director general adjunct al SA „Bucuria". În acelaşi an participă în S.U.A. la un curs internaţional special de perfecţionare în domeniul tehnicilor de dirijare a întreprinderilor din industria alimentară şi dirijarea comerţului

pe piaţa mondială. La 25 mai 1995 adunarea generală a acţionarilor îl alege preşedinte al consiliului de administraţie – director general al SA „Bucuria”, unde lucrează până în prezent.

În 1998 V. Tarlev susţine teza de doctor în ştiinţe tehnice, are publicate peste 20 lucrări ştiinţifice. A obţinut cinci brevete de invenţie.

Rezultatele cercetărilor au fost comunicate la conferinţe ştiinţifice din Craiova, Piteşti, Lvov, Kiev. Elaborările practice, realizate în baza cercetărilor sale ştiinţifice, au fost prezentate la o serie de expoziţii internaţionale din Pitsburg, S.U.A. (1998), Bruxelles, Belgia (1997, 1998, 1999), Maroc (1998, 1999), Geneva, Elveţia (1998), Chişinău (1999).

Invenţiile sale au fost apreciate cu şase medalii de aur, una de argint şi una de bronz, două diplome de gradul I, două de gradul II şi două de gradul III.

În 1997, pentru merite deosebite în muncă şi activitatea obştească, V. Tarlev a fost decorat cu ordinul „Gloria Muncii”.

Din 1998 este membru al Academiei Internaţionale de Ştiinţe şi Sisteme Computerizate. A fost distins de primăria municipiului Chişinău cu Diploma „Businessmanul anului” în 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000. În 1998 a fost deţinătorul premiului „Omul care determină imaginea Planetei”.

Era membru al Consiliului Economic Suprem de pe lângă Preşedintele Republicii Moldova, membru al Consiliului Economic pe lângă Guvernul Republicii Moldova, membru al Consiliului Economic al municipiului Chişinău, membru al preturii sectorului Buiucani, preşedintele Asociaţiei naţionale a producătorilor din Republicii Moldova, membru al Consiliului Uniunii Internaţionale a Producătorilor, membru al comisiei tripartite: guvern-sindicat-patronat. Din 1999 era membru al Consiliului naţional pentru problemele persoanelor cu handicap, preşedintele Asociaţiei „Creştinismul 2000”.

În iulie 2000 a fost decorat cu medalia de aur „Pentru management efectiv” de Academia Internaţională Resurse Umane.

[2] Agenţia „Moldpres”, din 11 aprilie 2001.

EVOLUŢII ALE SITUAŢIEI POLITICE INTERNE

Funcţionarea unui parteneriat „strategic” între Republica Moldova şi Federaţia Rusă a reprezentat o prioritate a noilor autorităţi comuniste.[1]

Vizita întreprinsă de Vladimir Voronin la Moscova (16-17 aprilie 2001), prima în calitate de preşedinte al Republicii Moldova, a reconfirmat fără echivoc opţiunea conducerii comuniste de la Chişinău pentru dezvoltarea legăturilor şi integrarea pe toate planurile între cele două state.[2]

Atitudinea necondiţionat prorusă adoptată de Vladimir Voronin în convorbirile cu interlocutorii a depăşit-o uneori pe cea a preşedintelui Republicii Belarus, Aleksandr Lukaşenko, şi a creat o atmosferă în multe privinţe asemănătoare celei existente în mod tradiţional între Chişinău şi Moscova, în perioada sovietică.

Vladimir Voronin considera că relaţia specială între Moscova şi Chişinău era impusă de dependenţa Republicii Moldova de resursele energetice ruseşti, de

datoria faţă de Federaţia Rusă, care, încă nu putea fi achitată nici măcar parţial, precum şi de necesitatea reglementării problemei transnistriene.

Conducerea de la Chişinău a încercat să folosească situaţia economico-socială precară a statului pentru a justifica imprimarea unei orientări accentuate către Federaţia Rusă şi influenţarea opiniei publice în direcţia acceptării acestui proces. Aspecte de detaliu ale relaţiilor economice dintre Rusia şi Republica Moldova aveau să fie abordate în cursul lunii mai, cu prilejul vizitei la Moscova a noului premier, acţiune precedată de sesiunea comisiei mixte bilaterale.[3]

Aspecte legate de statutul limbii ruse, precum şi aderarea Republicii Moldova la Uniunea Rusia-Belarus şi la Comunitatea Economică Euro-Asiatică (sugerată de Vladimir Putin) nu reprezentau priorităţi ale administraţiei Voronin, dar urmau să facă obiectul unei „analize atente" cu forţele politice, Parlamentul şi societatea civilă.

La întâlnirea cu preşedintele Dumei de Stat, Ghennadi Selezniov, şeful statului moldovean a promis că va iniţia o serie de contacte pe linie parlamentară cu Uniunea Rusia-Belarus şi va analiza posibilitatea statutului de observator la activităţile interparlamentare ale acesteia.

Vladimir Voronin şi Vladimir Putin au respins internaţionalizarea problemei transnistriene, convenind ca modalităţile de soluţionare a diferendului să fie discutate numai în format 1+1 (Chişinău şi Tiraspol), cu medierea Moscovei.

Partea moldoveană a apreciat ca prim pas pozitiv semnarea de către cei doi preşedinţi a Comunicatului Comun, care stabilea bazele reglementării problemei transnistriene prin respectarea frontierelor şi integrităţii teritoriale ale Republicii Moldova. Prin aceasta se respingea, practic, propunerea promovată cu insistenţă de Igor Smirnov privind realizarea unei „confederaţii".

Chişinăul se aştepta ca partea rusă să se manifeste mai ferm în dialogul cu Igor Smirnov, pentru a-l determina să utilizeze calea negocierilor cu Republica Moldova pentru reglementarea conflictului.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, vol. 1, f. 91-93.

[2] Între Rusia şi Republica Moldova au fost semnate, până la nivelul anului 2001, 140 de acorduri şi tratate bilaterale, dintre care 102 la nivel înalt. Termenul de valabilitate a 15 acorduri bilaterale a expirat, iar 12 tratate, între care Tratatul politic de bază din 1990 şi Protocolul adiţional din 1995, nu au intrat în vigoare, pe motiv că nu au fost ratificate de către una dintre cele două părţi.

[3] Itera Holding s-a arătat interesată în participarea la procesul de privatizare din Republica Moldova şi, în primul rând, în achiziţionarea liniilor de înaltă tensiune în schimbul livrării de energie electrică, după interconectarea reţelelor din Rusia şi Ucraina, produsă la 1 aprilie 2001. Aceeaşi companie a manifestat interes pentru privatizarea Combinatului de carton de la Dobroja şi pentru construcţia unei conducte de gaze între Drochia şi Iaşi.

PRIMELE ACŢIUNI ALE CONDUCERII COMUNISTE DE LA CHIŞINĂU

Primele măsuri iniţiate de P.C.R.M. (relansarea negocierilor asupra dosarului transnistrian[1], readucerea în actualitate a reformei administrative prin revenirea la raioanele sovietice, alegerea persoanelor pentru funcţiile din structurile de putere) au evidenţiat faptul că noua putere de la Chişinău era hotărâtă să manifeste fermitate în exercitarea actului de conducere.

Echipa guvernamentală avea o mare responsabilitate, de competenţa acesteia depinzând rezolvarea problemelor economice cu care se confrunta Republica Moldova.

Comuniştii şi-au propus să colaboreze atât cu Vestul, cât şi cu Federaţia Rusă, în funcţie de interesele naţionale. În opinia membrilor partidului de guvernare, Republica Moldova avea nevoie atât de materiile prime şi de pieţele de desfacere din Est, cât şi de creditele şi de investiţiile din Occident.

Pentru îndeplinirea unora dintre promisiunile electorale, P.C.R.M. considera că era necesară modificarea împărţirii administrative[2] a teritoriului Republicii Moldova şi organizarea de alegeri locale.

P.C.R.M., sprijinit financiar de ambasada Federaţiei Ruse la Chişinău, a declanşat acţiuni pentru consolidarea coeziunii populaţiei alolingve din Republica Moldova.

În acest context, s-a remarcat apariţia ziarului de limbă rusă „Russkoe Slovo” („Cuvântul Rusesc”), care îndemna comunităţile de origine rusă, ucraineană, găgăuză şi chiar bulgară să acţioneze împotriva generalizării limbii române, să sprijine recâştigarea de către limba rusă a statutului „de drept” (a doua limbă oficială în stat) şi să susţină iniţiativele vizând integrarea Republicii Moldova în Uniunea Rusia-Belarus.

NOTE

[1] Primul dialog important pe care Vladimir Voronin l-a purtat, în calitate de preşedinte al Republicii Moldova, a fost cel cu Igor Smirnov, liderul separatiştilor transnistrieni, la 9 aprilie, la Chişinău.

[2] În accepţiunea lui Vladimir Voronin judeţele trebuiau înlocuite cu 24 de raioane, care să fie conduse de persoane de încredere ale P.C.R.M., urmând apoi să fie desfiinţată instituţia prefectului şi înlocuită de sistemul centralizat de conducerea pe verticală.

CONGRESUL PARTIDULUI COMUNIŞTILOR

La 21 aprilie 2001, au început lucrările Congresului de două zile al Partidului Comuniştilor.

Cei peste 400 de delegaţi la Congresul al IV-lea al partidului au ales organele de conducere. Liderul comunist, Vladimir Voronin, a fost reales în funcţia de preşedinte al Comitetului Central, cu unanimitate de voturi. Alte candidaturi la această funcţie nu au fost propuse.

Victor Stepaniuc, preşedintele grupului parlamentar al comuniştilor şi fost prim-secretar, a fost ales secretar executiv al formaţiunii. După modificările operate în statutul partidului, funcţiile de prim-secretar şi secretar doi au fost anulate.

A fost aleasă, de asemenea, componenţa Comitetului Central, formată din 123 de membri. Partidul Comuniştilor mai avea 12 secretari responsabili de câte un domeniu de activitate, constituiţi într-un Comitet Executiv Politic. În acest comitet, fostului secretar doi al P.C.R.M., Andrei Neguţa, i-a revenit funcţia de secretar pentru probleme de politică externă.

În Raportul prezentat la Congres, Vladimir Voronin a arătat că guvernele necomuniste din ultimii 10 ani au promovat orânduirea capitalistă şi au creat premise pentru distrugerea republicii. Potrivit lui Vladimir Voronin, baza socială a acestor regimuri de guvernare a constituit-o „burghezia, birocraţia coruptă şi lumea interlopă. Se adevereşte afirmaţia leninistă: calea capitalistă de dezvoltare duce în impas”.[1]

Tot cu referire la guvernările anterioare, şeful statului a afirmat că, în ultimul timp, „s-a ascuţit contradicţia dintre adevăratele interese naţionale şi aspiraţiile forţelor politice care preferă **să transforme Moldova suverană într-o provincie a României**, contradicţia dintre necesitatea evidentă de a întări şi dezvolta relaţiile cu ţările C.S.I. şi, în primul rând, cu Federaţia Rusă şi străduinţele forţelor politice de dreapta de a rupe aceste relaţii, de a orienta definitiv vectorul politicii externe în exclusivitate spre Occident”.[2]

Voronin a ţinut să accentueze că trebuie reactivate mişcările muncitoreşti pentru a-i reda „clasei muncitoare încrederea în forţele proprii”. Şi trebuie recâştigat tineretul care „încă nu este cu noi”.

Partidul Comuniştilor urma să creeze, potrivit lui Voronin, un complex informaţional propagandistic în cadrul căruia să se difuzeze mai multe ediţii periodice comuniste şi să funcţioneze o agenţie de presă proprie.

Apreciind rezultatele forului, liderul comunist a spus că obiectivele acestuia şi ale guvernării comuniste vor putea fi atinse doar „prin întărirea disciplinei

în cadrul partidului, colaborarea cu alte partide de centru-stânga şi prin instituirea unui control strict al activităţii comuniştilor şi persoanelor care au fost înaintate la conducere".[3]

Lucrările Congresului Partidului Comuniştilor s-au desfăşurat numai în limba rusă. Imnul Internaţionalei Comuniste, cu care în anii trecuţi începeau forurile comuniste, a fost intonat la sfârşitul lucrărilor.

La forul comuniştilor moldoveni au asistat delegaţii ale comuniştilor şi socialiştilor din 17 state, între care Rusia, România, Ucraina, Cuba, China, Vietnam, Coreea, Cipru, Grecia, Turcia, Spania, Portugalia şi o delegaţie a Partidului Comuniştilor din Transnistria.

Participanţii la congres au mai aprobat un Apel prin care îndemnau toţi cetăţenii la consolidare civică şi la a acorda sprijin guvernării comuniste.

După încheierea congresului, comuniştii au mers în mod organizat, cu flori roşii şi steaguri ale fostei Uniuni Sovietice la monumentul lui Vladimir Ilici Lenin, de pe teritoriul complexului comercial Moldexpo, unde au organizat un miting cu ocazia împlinirii a 131 de ani de la naşterea liderului bolşevic.

Monumentul acestuia a fost adus aici după ce a fost scos din centrul Chişinăului în anii '90. Cei peste 2000 de participanţi la miting purtau pancarte cu lozincile: „Numele şi cauza lui Lenin sunt sfinte", „Trăiască Lenin, conducătorul proletariatului mondial!". Unii elevi şi adolescenţi, purtând cravate roşii şi insigne de comsomolist, ţineau pancarte cu lozincile: „Poruncile lui Ilici le vom traduce în viaţă" şi „Comsomolul este centrul tineretului".

Mitingul s-a desfăşurat într-o atmosferă care amintea de manifestaţiile de masă din vremurile regimului sovietic. Vladimir Voronin şi fruntaşii comunişti din republică şi de peste hotare, prezenţi la miting, şi-au exprimat speranţa că exemplul Republicii Moldova, unde comuniştii au revenit la putere, va fi urmat şi de celelalte state ex-sovietice.

NOTE

[1] „Moldova suverană", din 23 aprilie 2001.
[2] Radio „Europa Liberă", din 23 aprilie 2001.
[3] Radio „B.B.C.", din 22 aprilie 2001.

FORMAREA STRUCTURILOR NOII PUTERI COMUNISTE

La 19 aprilie 2001, Parlamentul a acordat vot de încredere Cabinetului Vasile Tarlev şi Programului de guvernare al acestuia. Prin acest act s-a încheiat procesul de formare a structurilor de vârf ale noii puteri de la Chişinău, rezultate

din alegerile parlamentare anticipate din 25 februarie 2001, care au fost câştigate în mod covârşitor de Partidul Comuniştilor (P.C.R.M.).[1]

În acel moment, comuniştii deţineau puterea deplină şi aveau, pentru prima dată după anul 1991, posibilitatea să întreprindă orice măsuri doreau atât în politica internă, cât şi în cea externă, fără a avea nevoie de sprijin din partea unei alte forţe politice parlamentare.

Maniera categorică în care au câştigat alegerile (71 de mandate din totalul de 101), i-a surprins, însă, pe liderii comuniştilor, întrucât au conştientizat că pe umerii lor cădea întreaga responsabilitate pentru guvernarea ţării. Din aceste considerente, Vladimir Voronin, chiar înainte de a fi ales preşedinte (4 aprilie), s-a pronunţat pentru un guvern format exclusiv din „profesionişti", care să nu aparţină neapărat partidului său. Guvernul Talev a reflectat întocmai această formulă. Astfel, din cele 16 portofolii, doar 3 erau deţinute de comunişti, respectiv două posturi de viceprim-ministru, din care unul cumula şi ministerul agriculturii şi industriei prelucrătoare, şi unul de ministru (*n.n.* – al învăţământului).

Celelalte au fost repartizate, după cum urmează:

– 5 – ocupate de foşti membri ai Guvernului Dumitru Braghiş (economie, energetică, finanţe, muncă şi protecţie socială, afacerile externe);

– 2 – alocate „Alianţei Braghiş" (ecologie, construcţii şi dezvoltarea teritoriului, justiţie);

– 6 – deţinute de tehnocraţi, fără partid (industrie, transporturi şi comunicaţii, sănătate, cultură, afaceri interne, apărare).

Din analiza structurii noului guvern a rezultat că partidul de guvernământ a renunţat la posturile-cheie (economice şi ale ministerelor de forţă), nedorind să-şi asume răspunderea pentru evoluţiile ulterioare din Republica Moldova. Prin aceasta se avea în vedere ca, în caz de eşec, P.C.R.M. să fie absolvit de orice vină, aceasta urmând să fie pusă pe seama nepriceperii deţinătorilor portofoliilor respective.

Pe de altă parte, a fost atrasă la guvernare şi „Alianţa Braghiş" , prin păstrarea a 5 miniştri din fostul guvern şi numirea a încă 2 din grupul parlamentar al ex-premierului Dumitru Braghiş, scopul urmărit fiind acelaşi. În plus, prin această manevră, opoziţia parlamentară a fost redusă la 11 deputaţi, cu rol decorativ, ai Partidului Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.), „Alianţa Braghiş" devenind un apendice al P.C.R.M. De altfel, Guvernul Tarlev a primit votul de încredere al unui număr de 75 de deputaţi, din care 62 aparţinând fracţiunii comuniste şi 13 „Alianţei Braghiş".

Odată cu încheierea procesului de formare a noilor structuri ale puterii comuniste discreţionare, Republica Moldova a revenit la perioada partidului unic, fiind dată în urmă cu cel puţin un deceniu. Întreaga putere a fost concentrată în mâinile lui Vladimir Voronin, care şi-a păstrat şi poziţia de lider al P.C.R.M.

Acesta avea în subordine un preşedinte al Parlamentului lipsit de personalitate şi un prim-ministru de naţionalitate bulgară necunoscut, care nu vor ieşi din cuvântul şefului statului.

Restauraţia comunistă a început cu Programul de guvernare „Renaşterea economică, renaşterea ţării" al Cabinetului Vasile Tarlev, elaborat pe baza platformelor electorale ale P.C.R.M. şi „Alianţei Braghiş", care stabilea ca obiective majore relansarea rolului statului în economie şi un „control riguros al post-privatizării". Calea de dezvoltare a Republicii Moldova urma să fie „socialismul contemporan", direcţie expusă de Vladimir Voronin la Congresul al IV-lea al P.C.R.M. (21-22 aprilie 2001). Acesta a menţionat, în context, că economia ţării a fost distrusă de capitalismul promovat, în ultimii zece ani, de guvernările reformatoare, singura alternativă pentru „renaşterea ţării" fiind cea socialistă.

Alte măsuri care relevau revenirea Republicii Moldova la epoca sovietică erau:

– hotărârea fermă a noii puteri de a modifica Legea organizării administrativ-teritoriale şi a reintroduce raioanele sovietice în locul judeţelor;

– desfiinţarea instituţiei prefectului;

– solicitarea adresată Curţii Constituţionale de a se pronunţa asupra constituţionalităţii Legii privind privatizarea întreprinderilor din industriile vinului şi tutunului, adoptată de fostul parlament;

– stimularea proprietăţii colective de tip socialist asupra pământului şi renunţarea la programul „Pământ", finanţat de S.U.A., de privatizare a terenurilor agricole;

– iniţiativa legislativă elaborată de Ministerul de Interne vizând ridicarea inamovibilităţii judecătorilor şi desfiinţarea tribunalelor, schimbări care au condiţionat intrarea Republicii Moldova în Consiliul Europei;

– demersul legislativ al parlamentarilor comunişti privind modificarea Legii învăţământului şi introducerea studiului obligatoriu al limbii ruse în învăţământul de toate gradele;

– acordarea statutului de limbă oficială limbii ruse, chiar dacă acest lucru urma să se facă prin referendum popular;

– aderarea la Uniunea Rusia-Belarus, primul pas convenit de preşedinţii Vladimir Putin şi Vladimir Voronin la întâlnirea la nivel înalt de la Moscova (16-17 aprilie) fiind participarea Republicii Moldova în calitate de observator la adunarea parlamentară a acestui organism;

– sincronizarea aşa-ziselor reforme din Republica Moldova cu cele din Federaţia Rusă şi stabilirea priorităţilor de integrare a economiilor celor două ţări;

– aderarea Republicii Moldova la sistemul energetic unic al Federaţiei Ruse, la care urma să se asocieze şi Ucraina, negocierile dintre Moscova şi Kiev aflându-se în plină desfăşurare.

Tabloul restauraţiei comuniste era completat de alte două elemente: cumularea de către Vladimir Voronin a funcţiei de şef al statului cu cea de preşedinte al partidului de guvernământ, eveniment produs la Congresul al IV-lea al P.C.R.M., precum şi revenirea la simbolistica de factură comunistă. Chiar dacă, simbolurile oficiale ale statului nu au fost, încă, schimbate, a început un proces de înlocuire a acestora cu însemnele comuniştilor. Steagurile roşii cu secera şi ciocanul şi portretele lui Lenin au revenit în birourile noilor oficiali, indiferent de nivel, iar noua putere l-a omagiat, la 22 aprilie 2001, pe „conducătorul proletariatului mondial" cu mare fast. Recuzita comunistă nu a lipsit nici de la „înaltul forum al Comuniştilor" (Congresul al IV-lea – *n.n.*), unde s-a vorbit numai în limba rusă şi au fost reprezentanţi ai partidelor comuniste din 17 ţări, printre care cei din Federaţia Rusă, Ucraina, China şi Cuba.

Concomitent cu restauraţia ideologică comunistă, în Republica Moldova a început o prigoană împotriva a tot ce era naţional, românesc. Ziarelor „Flux" şi „Ţara" nu li s-a permis să-şi trimită reprezentanţii la ceremonia de învestitură a noului şef al statului, deputatul comunist Aleksandr Jdanov cerând închiderea acestora pentru critici aduse partidului de guvernământ. Oficiosul „Comunistul", secondat de „Glasul Moldovei" şi „Săptămâna", a declanşat o campanie furibundă împotriva României şi a românismului, în general. Tudor Panţâru, reprezentantul Republicii Moldova la C.E.D.O., cunoscut ca având o orientare pro-românească, a fost rechemat, întrucât acţiunile sale aveau „un caracter vădit antistatal". Statuia domnitorului Ştefan cel Mare din oraşul Edineţ a fost pângărită de naţionaliştii ruşi.

Analiştii politici apreciau că noile oficialităţi de la Chişinău practicau un dublu standard în raporturile cu organismele internaţionale, inclusiv cele financiare, guvernarea comunistă fiind în contrasens cu procesele reformatoare din restul Europei. Ca urmare, se considera că Republica Moldova va deveni, în perioada comunistă, un stat izolat, instabil şi fără perspective de dezvoltare.

O parte a populaţiei a început să-şi dea seama de incompetenţa comuniştilor de a promova o politică de reforme, fiind conştientă de faptul că îndepărtarea de structurile europene şi internaţionale avea un cuvânt greu de spus pentru viitorul climat social-politic din Republica Moldova. Politica P.C.R.M. punea în pericol astfel cursul democratic şi de reformare a tânărului stat.

Problema transnistriană a cunoscut schimbări esenţiale de abordare, după revenirea comuniştilor la putere.

Vladimir Voronin a apelat la „varianta zero" în raporturile cu Transnistria. Aceasta presupunea reclădirea încrederii între cele două părţi, precum şi refacerea complexului economic unic între Chişinău şi Tiraspol. Aspectele respective au fost discutate la prima întâlnire a liderului comunist cu omologul său transnistrian Igor Smirnov, care a avut loc la Chişinău, la 9 aprilie 2001. Un prim pas în direcţia respectivă a fost obţinerea promisiunii din partea lui Vladimir Voronin

privind atribuirea statutului de limbă oficială limbii ruse şi aderarea Republicii Moldova la Uniunea Rusia-Belarus. Acesta a fost urmat de convenirea diminuării internaţionalizării excesive a problemei transnistriene şi a readucerii acesteia în mecanismul bilateral de reglementare, concomitent cu menţinerea trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova, până la retragerea întregului armament, chiar dacă nu se respectau termenele prevăzute de Summitul O.S.C.E. de la Istanbul, precum şi sporirea rolului Federaţiei Ruse în rezolvarea conflictului.

Noua poziţie în această problemă, net diferită faţă de cea din perioada anterioară, a fost reafirmată de conducerea Republicii Moldova, cu prilejul vizitei lui Evgheni Primakov la Chişinău (18 aprilie 2001). În plus, demnitarul rus a făcut precizarea că diferendul transnistrian nu poate fi rezolvat fără a ţine cont de „interesele Transnistriei", lăsând să se înţeleagă că singura soluţie era confederalizarea.

În plan extern, s-au produs, de asemenea, schimbări radicale în orientarea Republicii Moldova. Partenerul strategic a redevenit Federaţia Rusă, lucru repetat în mai multe rânduri de preşedintele Vladimir Voronin, inclusiv cu ocazia primei sale vizite la nivel înalt efectuată la Moscova (16-17 aprilie 2001). Mai mult, liderul comunist a afirmat că integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană se va produce numai împreună cu Rusia şi Belarus. Această orientare a fost consolidată de demersurile consecvente ale Chişinăului pentru strângerea relaţiilor economice cu Moscova şi integrarea Republicii Moldova în sistemul energetic unic al Federaţiei Ruse, precum şi de adoptarea şi susţinerea poziţiei ruse în reglementarea diferendului transnistrian. În cercuri ale noii puteri se sugera chiar ideea că Moldova ex-sovietică putea renunţa la politica de neutralitate, menţinută timp de un deceniu, invitând trupele ruse să-şi prelungească şederea dincolo de termenul limită al anului 2002.

Raporturile cu România au cunoscut un recul semnificativ, deşi liderul comunist a folosit orice ocazie pentru a transmite semnale pozitive. Acestea făceau parte din politica făţarnică practicată de conducerea comunistă în relaţiile cu Occidentul, inclusiv cu ţara noastră. Legăturile dintre cele două state s-au limitat, îndeosebi, la schimburi comerciale, iar realizarea celor două obiective ale integrării economice şi culturale a fost grav afectată şi întârziată. Pe fondul prigoanei împotriva românismului şi a unor măsuri de securizare a graniţei de Est a României, impuse de Uniunea Europeană, contactele interumane au început să se reducă considerabil, iar unele probleme mai sensibile, cum erau Tratatul politic de bază, Mitropolia Basarabiei, dubla cetăţenie şi altele, au rămas în suspensie sau au constituit tot atâtea subiecte de dispută în planul raporturilor bilaterale.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, vol. 1, f. 101-107.

SCHIMBAREA LEGISLAŢIEI PRIVIND LIMBA DE REDACTARE A ACTELOR DE STARE CIVILĂ

Parlamentul a aprobat, în şedinţa din 26 aprilie 2001, proiectul de lege privind actele de stare civilă.[1]

Proiectul prevedea ca toate actele de stare civilă din Republica Moldova să fie completate în limbile moldovenească şi rusă.[2]

În aceste condiţii, juriştii, însărcinaţi cu activitatea de eliberare a actelor de stare civilă, erau obligaţi, pe baza noii legi, să cunoască limba rusă.

Aprobarea acestei legi de către Parlament demonstra intenţia P.C.R.M. de a desfăşura, în primă fază, „acţiuni sectoriale" pentru ca, în final, limba rusă să devină a doua limbă oficială în Republica Moldova.[3]

În contradicţie cu poziţia şi acţiunile comuniştilor pe plan intern, Vladimir Voronin îşi nuanţa discursul în relaţiile cu organismele şi organizaţiile occidentale, declarând „fără echivoc" că integrarea Republicii Moldova în Comunitatea Europeană constituie un obiectiv prioritar. Această afirmaţie l-a determinat pe ambasadorul englez la Bucureşti (acesta reprezenta interesele britanice în Republica Moldova) să declare că „Marea Britanie este mulţumită de cursul evenimentelor de la Chişinău", motiv pentru care Regatul va deschide propria reprezentanţă diplomatică în Republica Moldova, în prima parte a anului 2002.

NOTE

[1] Iniţiatorii acestei propuneri au fost deputaţii Victor Stepaniuc şi Victor Andrusceac, unii dintre cei mai aprigi susţinători ai interesului rusesc în Republica Moldova.

[2] Argumentele liderului Partidului Popular Creştin-Democrat, Iurie Roşca, şi ale reprezentantului guvernului (viceministrul justiţiei), Iulian Creţu, în favoarea respectării Constituţiei (în care era stipulată obligativitatea folosirii limbii de stat în activitatea oficială) au fost respinse de deputaţii comunişti şi de o parte din cei ai facţiunii „Alianţa Braghiş". Deşi Iurie Roşca a afirmat că „limba rusă este o limbă străină", Victor Stepaniuc, preşedintele facţiunii parlamentare a comuniştilor, a replicat că „limba rusă este limba poporului nostru, acest lucru fiind recunoscut din timpuri străvechi, chiar de cărturarul Grigore Ureche, şi nu doar după evenimentele din 1989".

[3] Era vorba, în esenţă, de modificarea „pas cu pas" a cadrului legislativ şi, numai în caz de necesitate, se recurgea la referendum.

DIRECŢIILE PRINCIPALE ALE POLITICII EXTERNE A NOII PUTERI COMUNISTE

Noua orientare a politicii externe a Republicii Moldova a fost cel mai fidel relevată de declaraţiile făcute de preşedintele Vladimir Voronin, potrivit căruia „gazul şi energia electrică vin din Rusia, dar valuta vine din Vest. De aceea va trebui să oscilez între Rusia şi Occident, pentru a-mi putea apăra interesele”.[1]

Ministrul de externe, Nicolae Cernomaz, a declarat, la 22 mai 2001, că obiectivele principale ale politicii externe a Republicii Moldova sunt „consolidarea suveranităţii, statalităţii şi integrităţii teritoriale, afirmarea pe plan internaţional, dezvoltarea relaţiilor reciproc avantajoase cu toate ţările lumii, elaborarea şi realizarea strategiei naţionale de integrare în comunitatea europeană”.[2]

Pentru realizarea acestor obiective, autorităţile de la Chişinău îşi propuneau să acţioneze în direcţia unei implicări mai active în cadrul organismelor internaţionale sau regionale, precum O.N.U., Consiliul Europei, O.S.C.E., O.C.E.M.N., C.S.I.

Şeful diplomaţiei a evidenţiat interesul ţării sale pentru impulsionarea colaborării economice cu statele vecine – România şi Ucraina – şi cu „partenerul istoric”, Federaţia Rusă. În context, ministrul de externe a precizat că Republica Moldova putea facilita pătrunderea produselor româneşti pe pieţele C.S.I., în timp ce ţara noastră, prin relaţiile cu statele din comunitatea europeană, putea contribui la promovarea mărfurilor din Republica Moldova pe pieţele vest-europene.

Înaltul Comisar pentru Minorităţi Naţionale, Max van der Stoel, susţinea că „România reprezintă singura variantă de atragere a Republicii Moldova în procesul de integrare europeană şi de scoatere de sub influenţa Federaţiei Ruse”.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Politica externă, vol. 1, f. 57-99.

[2] Interviu acordat Agenţiei „Moldpres”.

RELAŢIILE CU FEDERAŢIA RUSĂ

• Până la sfârşitul lunii iunie 2001, urma să aibă loc parafarea Tratatului politic dintre Federaţia Rusă şi Republica Moldova.

Ambasadorul Veniamin Popov, şeful delegaţiei ruse însărcinate cu negocierea documentului, a sugerat că, dacă partea moldoveană face anumite concesii,

Republica Moldova ar putea obţine unele avantaje economice. A rezultat, astfel, intenţia unui şantaj „subtil”, care i-a nemulţumit pe negociatorii moldoveni.[1]

Liderii de la Tiraspol insistau pentru includerea în textul Tratatului politic moldo-rus a unei prevederi din Memorandumul semnat în 1997 de către fostul preşedinte, Petru Lucinschi, Igor Smirnov şi Evgheni Primakov (în acea perioadă, ministru de externe), referitoare la „statul comun”, ca bază a reglementării problemei transnistriene.[2]

La sfârşitul lunii mai, la Chişinău au avut loc noi negocieri ruso-moldovene, în cadrul cărora s-au analizat punctele de vedere ale Tiraspolului.

• Reprezentanţi ai curentului proromânesc din Republica Moldova au relevat că, în timpul întâlnirii pe care Vladimir Voronin a avut-o cu şeful statului rus, Vladimir Putin (Moscova, 16-17 aprilie 2001), liderul de la Chişinău a acceptat necondiţionat toate „sugestiile” Moscovei, transformând, practic, statul moldovean într-un avanpost militar şi „satelit” politico-economic al Rusiei.

Totodată, aceştia au precizat că Vladimir Voronin ar fi acceptat propunerea preşedintelui rus ca Republica Moldova să se retragă din gruparea G.U.U.A.M., în situaţia în care activitatea economică a acesteia va afecta interesele Rusiei în zonă.

Vladimir Putin i-a solicitat preşedintelui moldovean să favorizeze compania rusă „Itera” în procesul de privatizare a reţelelor electrice din Republica Moldova, în defavoarea societăţii spaniole „Union Fenosa”.

Discuţiile cu conducerea concernului rus „Gazprom”, faţă de care Republica Moldova avea datorii de circa 800 milioane dolari, au fost infructuoase, această firmă insistând pentru plata sumelor restante, ca o condiţie prealabilă a încheierii de noi contracte pentru livrarea de gaze naturale.

• Politicieni de la Chişinău susţineau că autorităţile ruse nu ar fi renunţat la ideea federalizării statului moldovean, pentru „a da o şansă” aşa-numitei Republicii Moldoveneşti Nistrene.

În opinia acestora, venirea lui Vladimir Voronin la conducerea Republicii Moldova a facilitat campania agresivă a Moscovei de recuperare a poziţiilor pe care le pierduse în această ţară. Refacerea influenţei ruse asupra Republicii Moldova evita situarea acestui stat într-o „zonă-tampon”, după ce România urma să adere la Uniunea Europeană. În aceste condiţii, graniţa de pe Prut separa două centre de putere europeană – Kremlin şi Bruxelles.[3]

NOTE

[1] Experţi în drept internaţional din MAE moldovean apreciau că, în ultima perioadă, un asemenea comportament rigid din partea ruşilor a devenit modul de lucru pentru negocierea şi încheierea unor documente bilaterale importante.

[2] După ultima rundă de negocieri ruso-moldovene (Chişinău, 3-5 mai 2001), la cererea Moscovei şi a lui Igor Smirnov, proiectul documentului a fost prezentat reprezentanţilor transnistrieni.

[3] În context, William Hill, şeful Misiunii O.S.C.E. la Chişinău, a menţionat că viitorul Republicii Moldova depindea în mare măsură de decizia care urma să se ia în 2002, la Praga, referitoare la recomandarea ca România să adere la N.A.T.O. În opinia sa, Rusia cunoştea aceste aspecte şi dorea „să-şi facă jocurile" înainte de reuniune.

RAPORTURILE CU UCRAINA

• Vizita oficială pe care Vladimir Voronin a efectuat-o în Ucraina[1] (18-19 mai 2001) a încheiat prima etapă a vizitelor oficiale în străinătate, fiind circumscrisă obiectivului prioritar al politicii externe, declarat de noua conducere a Republicii Moldova, de a dezvolta relaţii de parteneriat strategic cu ţările vecine.[2]

Semnificativ era faptul că dialogul Voronin-Kucima s-a desfăşurat în contextul evoluţiilor din spaţiul C.S.I., dominate de creşterea influenţei capitalului rusesc în economia ţărilor membre. Atât Republica Moldova, cât şi Ucraina erau nevoite să ţină seama de „pragmatismul" Moscovei în planificarea unor eventuale proiecte economice comune în domeniul energetic.

Priorităţile celor două state pe plan bilateral erau reprezentate de necesitatea dezvoltării relaţiilor economice, rezolvarea problemei frontierei de stat, situaţia proprietăţilor Republicii Moldova pe teritoriul Ucrainei şi conlucrarea pentru rezolvarea diferendului transnistrian.

Ucraina reprezenta al doilea partener comercial al Republicii Moldova, după Federaţia Rusă. În vederea sporirii volumului comerţului exterior, s-a convenit impulsionarea unor activităţi adiacente, precum: dezvoltarea legăturilor dintre structurile financiar-bancare, realizarea unor proiecte de investiţii, crearea de întreprinderi mixte, eficientizarea transportului de mărfuri.

Vladimir Voronin s-a arătat interesat de restabilirea sistemului energetic unic între Federaţia Rusă, Ucraina şi Republica Moldova.[3]

Şeful statului moldovean a arătat că nu existau impedimente pentru ratificarea Tratatului de frontieră moldo-ucrainean de către Parlamentul de la Chişinău. Neoficial, însă, partea moldoveană condiţiona această procedură de ratificarea de către Rada Supremă a Acordului privind proprietăţile Republicii Moldova de pe teritoriul Ucrainei.[4]

Problema transnistriană a fost abordată în contextul rolului pe care îl juca Ucraina în procesul de negocieri. Kievul şi-a reiterat sprijinul pentru menţinerea Republicii Moldova ca stat unitar, independent şi suveran.

*

În cercurile politice de orientare pro-românească de la Chişinău s-a apreciat că vizita lui Vladimir Voronin a avut ca scop şi tatonarea concesiilor pe care Leo-

nid Kucima era dispus să le facă pentru a accepta integrarea Ucrainei în Uniunea Rusia-Belarus.[5]

S-a vehiculat ideea că preşedintele ucrainean ar fi dat un răspuns ambiguu, pentru a evita radicalizarea opoziţiei anti-Kucima, tot mai puternică şi decisă să împiedice categoric aderarea Ucrainei la Uniunea Rusia-Belarus. În fapt, Leonid Kucima ar fi fost dispus să întreprindă demersurile necesare, dacă Moscova i-ar fi promis să-l ajute să se menţină la putere, lucru pe care-l dorea cu orice preţ.[6]

• Noul protocol de colaborare în domeniul învăţământului pentru 2001/2002, între Republica Moldova şi Ucraina, a fost defavorabil intereselor româno-moldovene în Ucraina, comparativ cu acordurile încheiate în anii precedenţi.

Kievul s-a situat pe o poziţie rigidă şi intransigentă, reuşind să impună includerea în document a unor prevederi care nu asigurau un echilibru al obligaţiilor reciproce: menţinerea numărului de instituţii cu predare în limba maternă (aspectul dezavantaja limba ucraineană); eliminarea din text a formulei „limba română (moldovenească)" şi utilizarea exclusiv a expresiei „limbă moldovenească"; asumarea responsabilităţii de către guvernul de la Chişinău de a pregăti, anual, în instituţiile de învăţământ din Republica Moldova câte 100 cetăţeni ucraineni care se declarau „moldoveni" (nu şi a celor care se considerau „români).[7]

NOTE

[1] A treia, de la preluarea mandatului de şef al statului, după cele în Federaţia Rusă şi România.

[2] Dialogul reprezenta o continuare a celui început la Bucureşti, la 29 aprilie 2001, când cei doi şefi de stat s-au întâlnit, cu prilejul participării la Summitul european pentru mediu şi dezvoltare durabilă în regiunea carpato-dunăreană. Existau indicii că iniţiativa vizitei la Kiev ar fi aparţinut preşedintelui Leonid Kucima, interesat să contracareze izolarea internaţională relativă în care se afla de o perioadă de timp.

[3] Problema urma să fie discutată cu prilejul Summitului C.S.I. de la Minsk (31 mai – 1 iunie 2001).

[4] O problemă delicată între Chişinău şi Kiev o reprezenta solicitarea Republicii Moldova de restituire a celor peste 100 case de odihnă şi sanatorii construite cu fondurile fostei R.S.S. Moldoveneşti în R.S.S. Ucraineană (în Transcarpatia şi Crimeea).

[5] Şeful statului moldovean pornea de la premisa că aderarea Ucrainei la Uniune putea deveni realizabilă, în condiţiile în care Leonid Kucima era împins la unele concesii pentru a beneficia de sprijinul Moscovei în vederea menţinerii sale la putere.

[6] În context, la Chişinău se opina că Moscova nu-şi epuizase mijloacele de „convingere" a Ucrainei şi că era posibil ca, în vara anului 2001, atât Republica Moldova, cât şi Ucraina să înceapă, în mod oficial, negocierile de aderare la Uniunea Rusia-Belarus.

[7] Prin accentuarea diferenţei dintre „moldovenii" şi românii din Ucraina, drepturile populaţiei de origine română de a avea acces la limba şi valorile culturii materne erau reduse în mod substanţial.

Semnarea Protocolului în această formă constituia punctul de plecare pentru acţiunile de eliminare a echivalentului „limbă română / limbă moldovenească" în învăţământul din Republica Moldova, ceea ce afecta direct relaţiile cu România şi perspectiva finalizării tratatului politic de bază moldo-român.

APELUL DUMEI DE STAT PRIVIND ADERAREA REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA RUSIA – BELARUS

Deputaţii ruşi au lansat un apel Republicii Moldova şi autorităţilor de la Tiraspol să adere la Uniunea Rusia-Belarus. În apelul parlamentarilor ruşi se spunea: „Dată fiind voinţa politică a popoarelor Transnistriei şi Republicii Moldova, aderarea simultană a Tiraspolului şi Chişinăului la Uniunea Rusia-Belarus constituie baza cea mai potrivită pentru soluţionarea problemei transnistriene”.[1]

Duma de Stat recomanda preşedinţilor Rusiei, Republicii Belarus, Republicii Moldova şi Transnistriei să procedeze, cât mai urgent, la consultări privind crearea uniunii statale comune.

Conducerea Republicii Moldova a întârziat să ia atitudine faţă de apelul Dumei de Stat. Uniunea Societăţilor Ruse din Transnistria a solicitat însă preşedintelui Vladimir Putin deschiderea, la Tiraspol, a unei secţii consulare a Federaţiei Ruse, pentru a se facilita obţinerea cetăţeniei ruse pentru „orice cetăţean al Transnistriei care doreşte acest lucru”.

Potrivit apelului, urma să fie iniţiate consultări şi pe linie parlamentară. Apelul a fost iniţiat de deputatul Gheorghi Tihonov, şeful Comisiei Dumei de Stat pentru asistenţă în soluţionarea problemelor politice şi economice ale Transnistriei, cunoscut prin acţiunile sale de sprijinire a regimului separatist de la Tiraspol.

În Parlamentul de la Chişinău, documentul a trezit o reacţie negativă, atât din partea opoziţiei, cât şi a partidului de guvernământ. Într-o scrisoare-apel adresată Dumei de Stat, semnată de preşedintele comunist al Parlamentului, Eugenia Ostapciuc, apelul a fost calificat drept „un model de dinamizare a procesului de negocieri dintre Chişinău şi Tiraspol, dar acesta nu contribuie în nici un fel la apropierea poziţiilor părţilor”.

În scrisoare se menţiona că Transnistria nu putea participa la negocierile privind aderarea la Uniunea Rusia-Belarus decât în componenţa delegaţiei Republicii Moldova. Mesajul se încheia cu un apel adresat deputaţilor Dumei de Stat de a nu face paşi ce ar pune în pericol procesul de negocieri pentru reglementarea conflictului transnistrian şi de a nu adopta proiectul propus de Gheorghi Tihonov.

„Un asemenea document ar scădea din autoritatea internaţională a Federaţiei Ruse în calitate de garant în procesul de negocieri”[2], opina Eugenia Ostapciuc în scrisoarea adresată deputaţilor Dumei de Stat.

La rândul lor, liderii grupurilor parlamentare comuniste din Parlament considerau că eventuala adoptare a unui asemenea document echivala cu o recunoaştere din partea Rusiei a autoproclamatei Republici Transnistriene.

Vicepreşedintele grupului parlamentar al Partidului Popular Creştin-Democrat afirma că: „Proiectul de rezoluţie aflat în examinarea Dumei de Stat a Federaţiei Ruse reprezintă un abuz şi o ingerinţă grosolană în politica mai multor state, printre care şi Republica Moldova. De fapt, acest demers al unor deputaţi din Duma de Stat de la Moscova se înscrie pe linia trasată de o altă decizie din 1996, prin care Duma a declarat partea de Est a Republicii Moldova, adică Transnistria, ca zonă de interes special a Federaţiei Ruse. Ceea ce este în măsură să ne revolte şi să ne indigneze este faptul că Transnistria este calificată ca stat independent, egal cu Moldova.

Practic, este o primă recunoaştere oficială a Transnistriei în cazul în care acest proiect va fi adoptat, fapt inacceptabil şi care contravine spiritului documentelor interstatale, ce urmează să fie adoptate şi ratificate de parlamentele celor două ţări. Mă refer la Tratatul de bază, care urmează, până la sfârşitul acestui an, să fie semnat şi ratificat de legislativele de la Moscova şi Chişinău. În acel tratat sunt enunţate principii general acceptate, în special principiul respectării integrităţii teritoriale a statelor şi neamestecul în treburile interne ale acestora."[3]

Preşedintele grupului parlamentar al „Alianţei Braghiş", Dumitru Braghiş, a afirmat: „Eu cred că aprobarea unei asemenea cereri este, într-un fel, o frână în procesul de reglementare a problemelor cu Transnistria, deoarece, ne place sau nu, problema aceasta sau o asemenea abordare a problemei le dă liderilor autorităţilor de la Tiraspol argumente în plus sau posibile soluţii în ceea ce se numeşte recunoaşterea autoproclamatei republici nistrene."[4]

Fără a ţine cont de atitudinea negativă a Parlamentului de la Chişinău, Duma de Stat a adoptat proiectul de hotărâre privind crearea condiţiilor necesare pentru alipirea Republicii Moldova şi a Transnistriei la statul unional Rusia-Belarus.

NOTE

[1] Agenţia „Itar-Tass", din 4 iulie 2001 şi Radio „France Internationale", din 5 iulie 2001.
[2] Radio „Europa Liberă", din 5 iulie 2001.
[3] Agenţia „Moldpres", din 4 iulie 2001.
[4] Agenţia „Infotag", din 5 iulie 2001.

POLITICA MOSCOVEI VIZÂND MENŢINEREA REPUBLICII MOLDOVA SUB TUTELĂ RUSĂ

Federaţia Rusă şi-a propus ca obiectiv strategic să readucă sub influenţa sa fostele republici sovietice. Politica autoritară a fostului preşedinte Boris Elţin a fost înlocuită de Vladimir Putin cu invitarea la „dialog", de pe poziţii aparent egale.[1]

În cazul Republicii Moldova şi al Ucrainei noul şef al statului rus a folosit metoda şantajului economic, iar în cel al Republicii Belarus – „cooperarea" ce rezulta din „funcţionarea" Uniunii Rusia – Belarus.

Accentuarea dependenţei energetice a Republicii Moldova de resursele ruseşti şi tergiversarea acordării unui sprijin de substanţă pentru soluţionarea dosarului transnistrian reprezenta principalele arme prin care Moscova acţiona pentru a determina Chişinăul să accepte tutela sa.

Strategiile de constrângere economică a Republicii Moldova au fost aplicate eficient încă din timpul guvernării Andrei Sangheli (iulie 1992 – noiembrie 1996), au fost reluate în perioada exercitării mandatului de premier de către Dumitru Braghiş (16 decembrie 1999 – 25 februarie 2001) şi au fost facilitate de venirea lui Vladimir Voronin la conducere, campania agresivă a Moscovei de recuperare a poziţiilor pierdute fiind dusă cu o intensitate şi mai mare.

În acţiunile vizând menţinerea Republicii Moldova în sfera sa de influenţă, Moscova s-a bazat pe sprijinul acordat de comunişti şi alte persoane influente din structurile statului moldovean. Acestea erau personalităţile din aşa-numitul „grup moldovenesc de la Moscova", care manifesta convingeri apropiate de cele ale Federaţiei Ruse.

• Interesele Moscovei au fost în concordanţă cu poziţia câştigată de forţele comuniste în viaţa politică din Republica Moldova.

Preocuparea Federaţiei Ruse de a-şi recâştiga influenţa în statele ex-sovietice a fost facilitată, în cazul Republicii Moldova, de următorii factori:

– atitudinea pozitivă a unei mari părţi a populaţiei faţă de Rusia (nostalgia perioadei când această ţară făcea parte din U.R.S.S.);

– dependenţa energetică de Federaţia Rusă;

– complementaritatea celor două economii (produsele moldoveneşti, în special cele agricole, sunt cel mai uşor vandabile pe piaţa rusă, iar forţa de muncă din Republica Moldova este mai ieftină şi, implicit, mai căutată);

– influenţa Moscovei în majoritatea sferelor politico-economice de la Chişinău, „dublată" de o puternică activitate a mafiei ruse.

Conducerea de la Moscova aştepta o participare mai activă a Chişinăului la revigorarea C.S.I., concomitent cu reducerea implicării părţii moldovene în activitatea grupării G.U.U.A.M. (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan, Republica Moldova).

Strategia rusă în Republica Moldova avea la bază menţinerea şi dezvoltarea ideii că moldovenilor „nu le poate fi mai bine" decât sub „umbrela" Moscovei.

• Prezenţa rusă a fost facilitată de dificultăţile economiei moldoveneşti

Moscova a folosit prilejul lucrărilor reuniunii Comisiei inter-guvernamentale moldo-ruse de cooperare economică (Chişinău, 28-29 mai 2001) pentru adâncirea dependenţei economice a Republicii Moldova de Federaţia Rusă.[2]

Moscova era interesată să preia controlul exclusiv asupra pieţei energetice moldoveneşti. Planul – acceptat tacit de preşedintele Vladimir Voronin – pornea de la premisa accentuării, până la exclusivitate, a aprovizionării Republicii Moldova din surse ruseşti. Compania „Itera" s-a angajat să livreze curent electric la un preţ convenabil, chiar şi în condiţiile în care Chişinăul nu a achitat încă datoriile restante.

Sarcina intensificării controlului Kremlinului asupra economiei moldoveneşti a fost atribuită companiei „Itera".[3]

Ca urmare a creşterii datoriilor Republicii Moldova faţă de Federaţia Rusă, „Itera" a emis pretenţii ca în contul creanţelor neachitate să i se concesioneze, pe o perioadă îndelungată, reţelele de distribuţie R.E.D. „Nord" şi R.E.D. „Nord-vest". Ulterior, se putea recurge la varianta privatizării acestora, eventual după modernizarea lor cu sprijin financiar extern. După ce dependenţa Republicii Moldova de resursele energetice ruseşti devenea efectivă, urma integrarea statului moldovean în „Comunitatea energetică moldo-ruso-ucraineană".

De asemenea, în contul datoriilor Republicii Moldova faţă de Federaţia Rusă, „Itera" a recurs la privatizarea celor mai rentabile obiective economice din republică, precum cele din sectoarele vinificaţiei şi prelucrării tutunului.

Între timp, compania „Itera" cumpărase şi societatea „Moldcarton".

• Integrarea militară a Republicii Moldova în sistemul de apărare al C.S.I. – componentă a planului rusesc de „recâştigare" a influenţei.

În cadrul dialogului[4] ruso-moldovean la diverse niveluri, oficialii ruşi au lăsat să se înţeleagă că Moscova era dispusă să accepte sprijinirea Republicii Moldova pentru evitarea colapsului economic: integrarea totală a ţării în spaţiul C.S.I. şi legalizarea prezenţei militare ruse în Transnistria.

Analiştii politici de la Chişinău împărtăşeau opinia că toate acţiunile ruseşti vizând apropierea Republicii Moldova de structurile militare ale C.S.I. aveau ca finalitate oficializarea staţionării armatei ruse în Transnistria.

– În cadrul întâlnirii miniştrilor apărării din ţările membre ale C.S.I. (Baku, 18 mai 2001), ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov, a sugerat omologului moldovean, Victor Gaiciuc, ca liderii de la Chişinău să accepte Grupul Operativ al Trupelor Ruse din Transnistria ca „bază militară rusească pe teritoriul Republicii Moldova".

În acest scop, i-a propus ca Republica Moldova să negocieze un acord de cooperare militară cu C.S.I., asemănător celui pe care l-a semnat cu NATO[5]. Victor Gaiciuc a respins iniţiativa rusă, invocând prevederile Constituţiei ţării.

– Generalul Vladimir Isakov a menţionat, în contextul vizitei la Tiraspol (13-16 iunie 2001), că Moscova ar susţine soluţionarea conflictului transnistrian în conformitate cu pretenţiile Chişinăului, dacă ar avea garanţia că Republica Moldova aderă la sistemul de apărare al C.S.I.

Vizita în Transnistria a avut ca pretext „revizuirea termenelor de retragere a efectivelor militare prevăzute în rezoluţia Summitului O.S.C.E. de la Istanbul, din noiembrie 1999”. Experţii militari de la Chişinău au apreciat că, de fapt, vizita generalului Vladimir Isakov în Transnistria a avut ca obiectiv principal „mobilizarea susţinătorilor de la Tiraspol pentru a se opune cu mai multă insistenţă intenţiilor conducerii Republicii Moldova vizând evacuarea armatelor ruseşti din stânga Nistrului”.

• Transnistria reprezintă un teritoriu de importanţă strategică pentru Rusia

Moscova era vital interesată să-şi conserve poziţia şi influenţa politico-economică şi militară în această regiune, considerată încă din perioada imperiului rus şi, apoi, a fostei U.R.S.S. un avanpost al intereselor ruseşti spre Balcani şi sud-estul Europei.[6]

După retragerea contingentelor militare ex-sovietice din Bulgaria şi Ungaria, Moscova nu mai dispunea, în zonele din vecinătatea Balcanilor, decât de trupele şi armamentul din Transnistria şi de baza de la Sevastopol (Crimeea).

Propunerile şi scenariile lansate de Moscova privind reglementarea conflictului transnistrian reprezenta modalităţi de tergiversare a retragerii trupelor şi armamentelor ruseşti. În acest scop, autorităţile ruseşti invocau şi motivul că dislocarea nu putea avea loc decât cu acceptul „autorităţilor” de la Tiraspol.

Retragerea de către Moscova a trupelor şi armamentelor din Transnistria, prevăzută de rezoluţiile Summitului O.S.C.E. de la Istanbul (noiembrie 1999), nu era agreată de majoritatea forţelor politice din Duma de Stat şi, în general, din Federaţia Rusă.

O retragere din Transnistria semnifica şi o abandonare a Balcanilor, de neconceput pentru Federaţia Rusă, indiferent de declaraţiile publice ale preşedintelui Vladimir Putin.

Rusia considera că o retragere „prea bruscă şi imediată” din Transnistria, solicitată în termeni insistenţi de S.U.A., avea un impact negativ asupra opiniei publice ruse şi nu ar fi fost acceptată de cercurile militare influente de la Moscova. În opinia Kremlinului, soluţia optimă consta în corelarea procesului de retragere cu măsurile pe care autorităţile de la Chişinău le vor lua în direcţia „stabilizării” raporturilor cu Tiraspolul.

În plus, partea rusă invoca costul ridicat al operaţiunilor de retragere, care s-ar fi cifrat la 500 de milioane dolari, în timp ce oferta americană de a sprijini financiar procesul de evacuare a armamentului, distrugerea unei părţi însemnate a acestuia, reamplasarea şi conservarea materialului rămas, era mult mai mică.

Permanentizarea prezenţei militare ruse în stânga Nistrului s-a înscris şi în „mandatul” delegaţiei Dumei de Stat, condusă de Gheorghi Tihonov, preşedintele

Comisiei parlamentare pentru soluţionarea conflictului transnistrian, care a vizitat Tiraspolul, la 1 iunie 2001, fără o înţelegere prealabilă cu oficialităţile de la Chişinău.[7]

Gheorghi Tihanov a precizat că Moscova era interesată ca regiunea separatistă să devină avanpost militar rusesc spre limita estică a NATO, în cazul în care Chişinăul îşi va exprima opţiunea pro-Occident. În acest scop, Duma de Stat îl va sprijini pe liderul transnistrian în obţinerea independenţei şi recunoaşterii internaţionale a Transnistriei, pornind de la prevederile „Planului Primakov".[8]

Parlamentul rus a făcut unele declaraţii surprinzătoare, potrivit cărora era necesară întărirea prezenţei armatei ruse în Transnistria, în pofida documentelor adoptate la Summitul de la Istanbul. Totodată, s-a referit la necesitatea deschiderii, cât mai curând, a unui consulat al Federaţii Ruse la Tiraspol.

Autorităţile ruse intenţionau ca, în problema reglementării diferendului transnistrian, să transfere greutatea negocierilor în plan strict bilateral – Chişinău şi Tiraspol –, urmând să scoată, pe cât posibil, subiectul din preocuparea prioritară a comunităţii internaţionale.

Rolul Rusiei ar fi constat în asigurarea cadrului negocierilor directe dintre Vladimir Voronin şi Igor Smirnov şi stimularea acestor convorbiri. „Intervenţiile externe nu sunt binevenite şi pot crea impresia de partizanat, ceea ce declanşează, implicit, rezervele părţii transnistriene".

*

Vizita întreprinsă de Vladimir Voronin la Moscova (16-17 aprilie 2001), prima în calitate de preşedinte al Republicii Moldova, a reconfirmat fără echivoc opţiunea conducerii comuniste de la Chişinău pentru dezvoltarea legăturilor şi integrarea pe toate planurile între cele două state. Niciodată de la proclamarea independenţei Republicii Moldova intenţia de colaborare dintre cele două ţări nu a fost atât de clar „afirmată şi promovată".

Vladimir Voronin considera că relaţia specială dintre Moscova şi Chişinău era impusă de dependenţa Republicii Moldova de resursele energetice ruseşti, de datoria faţă de Federaţia Rusă, care nu putea fi achitată nici măcar parţial, precum şi de necesitatea reglementării problemei transnistriene.

Semnificativă a fost o declaraţie a lui Vladimir Voronin, făcută după învestirea ca preşedinte: „Gazul şi energia electrică vin din Rusia, dar valuta vine din Vest. De aceea va trebui să oscilez între Rusia şi Occident, pentru a-mi putea apăra interesele".

Atitudinea necondiţionat prorusă, adoptată de Vladimir Voronin în convorbirile cu interlocutorii, a depăşit-o uneori pe cea a preşedintelui Republicii Belerus, Aleksandr Lukaşenko, şi a creat o atmosferă în multe privinţe asemănătoare celei existente în mod tradiţional între Chişinău şi Moscova în perioada fostei U.R.S.S.

NOTE

[1] AMAE, Problema 212/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii economice bilaterale, f. 117-141.

[2] La 1 martie 2001, datoriile Republicii Moldova faţă de „Gazprom" se ridicau la peste 835 milioane dolari (inclusiv penalităţi), din care 497 milioane dolari reveneau Transnistriei.

[3] Principalele funcţii de conducere şi execuţie erau ocupate de cadre active sau în rezervă ale serviciilor de informaţii ruse.

[4] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Politică externă, vol. 2, f. 59.

[5] Republica Moldova a semnat la 16 martie 1994, la Bruxelles, documentul-cadru de participare la programul NATO al Parteneriatului pentru Pace.

[6] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 1, f. 63-67.

[7] Vladimir Voronin, Vasile Tarlev şi Nicolae Cernomaz se aflau la reuniunea C.S.I. de la Minsk, iar ambasada rusă nu fusese înştiinţată despre această vizită.

[8] „Acordul cu privire la bazele relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria" – proiect de federalizare, considerat de Moscova că ar asigura păstrarea statalităţii moldoveneşti.

PRESIUNI ALE RUSIEI ASUPRA POLITICII EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA. CONSECINŢE PENTRU ROMÂNIA

Rusia a acţionat tot mai energetic pentru limitarea colaborării dintre România şi Republicii Moldova şi, mai ales, împotriva consolidării elementului românesc la est de Prut.

Folosind diferendul transnistrian şi pârghia energetică, Federaţia Rusă a desfăşurat acţiuni menite să menţină orientarea Chişinăului spre Moscova.[1]

1. Reconsiderarea obiectivelor fundamentale ale politicii externe a Republicii Moldova

Administraţia de la Kremlin a urmărit ca Republica Moldova să renunţe la atitudinea oscilantă între Est şi Vest şi să semnaleze clar că prioritatea politicii externe o reprezintă dezvoltarea relaţiilor strategice cu Federaţia Rusă, în toate domeniile.

Direcţii de acţiune sugerate de Moscova:

– distanţarea treptată de F.M.I. şi organismele financiare internaţionale, prin invocarea severităţii condiţiilor impuse de acestea;

– sistarea sprijinului pentru consolidarea G.U.U.A.M. Vladimir Voronin considera că, „de fapt, G.U.U.A.M. nici nu există";

– reluarea contactelor şi relaţiilor de colaborare cu statele aliate ale Federaţiei Ruse, aflate în mod tradiţional pe listele de embargo occidentale (Irak, Libia, Siria);

– reafirmarea „opţiunilor neutraliste" ale Republicii Moldova, prin lansarea de propuneri de dezarmare şi reducere a efectivelor militare.

Scrisoarea trimisă de preşedintele S.U.A., George Bush, lui Vladimir Voronin (7 august 2001) menţiona că „viitorul Republicii Moldova este Europa şi comunitatea transatlantică”. Reiterarea disponibilităţii S.U.A. de a conlucra cu Republica Moldova pentru „promovarea reformelor democratice, reglementarea problemei Transnistriei şi retragerea trupelor şi armamentelor ruseşti din regiune, conform rezoluţiilor Summitului O.S.C.E. de la Istanbul” indica existenţa unei reale preocupări faţă de tendinţele politicii externe a Chişinăului.

2. Îndepărtarea Republicii Moldova de România

• Întâlnirile Voronin-Putin (Moscova, 11 iulie 2001 şi Soci, 1-2 august 2001) s-au soldat cu măsuri evidente de descurajare a relaţiilor moldo-române şi de consolidare a elementului rusesc în Republica Moldova:

– au fost înlocuite persoanele cu vederi proromâneşti şi proeuropene în instituţiile mass-mediei şi cultură cu cele devotate Moscovei (schimbarea conducerii Agenţiei „Moldpress”, Consiliului Coordonator al Audiovizualului, Teleradio Moldova etc.);

– s-au intensificat urmărirea, supravegherea şi intimidarea opozanţilor „naţionalişti”, respectiv a persoanelor cu orientări proromâneşti, dar nu a transnistrienilor sau a găgăuzilor, care sunt incluşi în categoria „extremişti-separatişti”;

– Vladimir Voronin s-a pronunţat[2] pentru instituirea unui „spaţiu lingvistic unic” în CSI şi introducerea în învăţământul din Republica Moldova a istoriei şi limbii moldoveneşti, „pentru a nu se mai studia istoria şi limba unui stat străin” (*n.n.* – România);

– Parlamentul de la Chişinău a adoptat Legea cu privire la drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale şi statutul juridic al organizaţiilor lor. Prin această lege, limbii ruse i se acorda statutul de limbă oficială;

– interzicerea apariţiei şi difuzării unor lucrări care evidenţiază într-o manieră obiectivă caracterul românesc al istoriei, culturii şi civilizaţiei în teritoriul de la est de Prut, cum este cazul volumului trei al enciclopediei „Localităţile din Republica Moldova”.

• Încurajate de conducerea de stat şi de forul legislativ, grupurile de *lobby* „Zubr” („Zimbru”) ale populaţiei rusofone au acţionat pentru coagularea unei mişcări de masă în favoarea aderării Republicii Moldova la Uniunea Rusia-Belarus.

• Vizita primarului Moscovei, Iuri Lujkov, la Chişinău (30-31 iulie 2001) a avut ca scop contracararea eventualelor progrese în cooperarea româno-moldoveană, după vizita premierului Vasile Tarlev la Bucureşti (27 iulie 2001). La Chişinău, vizita lui Iuri Lujkov a avut semnificaţia unei „acţiuni la nivel înalt, existând garanţia că toate înţelegerile convenite vor fi aplicate întocmai”.

• La intervenţia făcută de primarul Moscovei, Iuri Lujkov, cu ocazia vizitei sale la Chişinău, un imobil cu valoare istorică a fost cedat comunităţii ruse pentru a fi folosit drept sediu al „Centrului culturii ruse”.[3]

3. Boicotarea de către Rusia şi Belarus a ofertelor comerciale româneşti făcute Republicii Moldova

În perioada 28-29 august 2001, a avut loc vizita la Minsk a unei delegaţii guvernamentale din Republica Moldova, condusă de premierul Vasile Tarlev.

Vizita a fost prezentată de autorităţile de la Chişinău drept un mare succes în planul relaţiilor bilaterale moldo-belaruse. Acţiunea a evidenţiat strângerea raporturilor dintre cele două state şi interesul deosebit manifestat de liderii de la Chişinău faţă de spaţiul C.S.I.[4]

Rezultatele vizitei s-au concretizat în semnarea mai multor acorduri:

– acord bilateral de colaborare în domeniul aviaţiei civile (la 15 septembrie 2001 era prevăzută inaugurarea unei linii aeriene directe Chişinău-Minsk);

– înţelegere privind livrarea de către Republica Moldova a 50.000 tone de legume şi fructe în anul 2001 (cu 30.000 tone mai mult decât în anul precedent);

– protocol de intenţie privind crearea la Chişinău a unei întreprinderi mixte în domeniul asamblării de televizoare (firmele „Record" din Belarus şi „Tebas" din Republica Moldova);

– contract privind crearea unei întreprinderi mixte de producere a contoarelor electrice în Republica Moldova şi comercializarea lor în Belarus;

– contract privind livrarea a 50.000 tone de grâu furajer în Belarus, în schimbul tractoarelor necesare agriculturii moldovene;

Oferta românească de tractoare şi autobuze a îngrijorat Moscova şi Minskul, care au decis să le boicoteze prin ofertele la preţuri de dumping (autobuzele ruseşti au fost ofertate la numai 50.000 dolari, faţă de 100.000-120.000 dolari, cu cât se comercializau pe pieţele C.S.I.), diferenţele urmând să fie recuperate din asigurarea cu piese de schimb.

– contract între primăria oraşului Bălţi şi o întreprindere producătoare de troleibuze din Belarus. Troleibuzele aflate în circulaţie urmau să fie modernizate în cadrul unei întreprinderi mixte, cu sediul în oraşul Bălţi.

Bilanţul vizitei premierului Vasile Tarlev în Belarus a demonstrat uşurinţa şi rapiditatea cu care statele C.S.I., în special Rusia şi Belarus, au reuşit să blocheze iniţiativele comerciale româneşti adresate Republicii Moldova.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Politica externă, vol. 2, f. 116-119.

[2] Într-un interviu acordat pe Internet, la 7 august 2001.

[3] Acest monument arhitectural (situat pe strada Bucureşti, în apropierea Ambasadei României), care a aparţinut nobilului basarabean Iordache (1872-1875), fusese oferit anterior României, pentru înfiinţarea unui Centru cultural şi de afaceri.

[4] AMAE, Problema 212/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii economice bilaterale, f. 148.

IMPLICAŢII ALE NOULUI PROIECT AL CONCEPŢIEI DE POLITICĂ EXTERNĂ

Tensionarea relaţiilor dintre Republica Moldova şi ţările vecine (Ucraina, România), precum şi îndepărtarea perspectivei soluţionării conflictului transnistrian au determinat Chişinăul să iniţieze un nou proiect al Concepţiei de politică externă a Republicii Moldova.[1]

Proiectul a fost elaborat de către Departamentul pentru strategii şi imagine al preşedintelui, condus de Victor Doraş, şi cuprindea următoarele:

• abordarea constructivă a relaţiilor moldo-române să fie doar de natură economico-comercială;

Guvernarea comunistă dorea să dezvolte relaţiile moldo-române, în principal, datorită perspectivei României de a deveni membru al U.E.;

• întărirea colaborării cu statele membre ale C.S.I. şi, în special, cu Federaţia Rusă.

Tratatul moldo-rus, parafat la 5 noiembrie 2001, nu oferea nici un avantaj părţii moldovene (Republica Moldova nu a primit garanţii în ceea ce priveşte susţinerea economică, soluţionarea conflictului transnistrian sau retragerea armamentului). Faptul că partea rusă a acceptat parafarea tratatului (urmând ca cei doi preşedinţi să-l semneze în perioada 18-20 noiembrie 2001) era un indiciu că guvernul de la Chişinău a „cedat teren” (primul tratat moldo-rus din 1990 nu a fost ratificat de partea rusă);[2]

• prevenirea unei „posibile uniri a eforturilor Kievului şi Bucureştiului împotriva Republicii Moldova” şi convingerea Kievului de necesitatea menţinerii unor relaţii de bună vecinătate cu Republica Moldova, în special pentru prezervarea stabilităţii în Transnistria;[3]

• obţinerea de finanţare europeană pentru susţinerea unor proiecte interne şi conectarea Republicii Moldova la coridoarele pan-europene de transport şi comunicaţii;

• exploatarea la maximum, în interes propriu, a legăturilor ţărilor C.S.I. cu Europa prin Republica Moldova, prin „oferirea de condiţii avantajoase de tranzit şi prelucrare a materiei prime în mărfuri care vor fi expediate în Europa”;

• acordarea unei atenţii sporite colaborării cu China şi cu marii exportatori de petrol (Kuwait şi Iran).[4]

Situaţia din Republica Moldova era complexă, fiind marcată de mari dificultăţi şi imprevizibilă pe termen mediu şi lung. Din punctul de vedere al condu-

cerii de la Chişinău, doar cooperarea cu Moscova era benefică. De altfel, aceasta s-a şi concretizat prin parafarea Tratatului de bază. Guvernul Tarlev prefera, în cele din urmă, să se apropie cât mai mult de statul care îl ajuta să depăşească „asprimea iernii" şi criza economică, din ce în ce mai gravă.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar Politică externă, vol. 2, f. 130-137.

[2] Comuniştii au început excluderea treptată din ministere a tuturor persoanelor cu vederi pro-româneşti şi pro-occidentale (această acţiune de „epurare" a început cu unul dintre ministerele cele mai importante în exercitarea politicii externe – M.A.E.) şi numirea în funcţii a unor persoane devotate intereselor ruseşti.

[3] Prin semnarea tratatului de frontieră cu Ucraina, Republica Moldova nu a obţinut decât promisiuni în ceea ce priveşte problema Transnistriei. Kievul nu înceta să-i susţină din umbră pe separatişti din următoarele motive: unii politicieni ucraineni nu voiau să renunţe la beneficiile obţinute din afacerile ilicite desfăşurate pe teritoriul Transnistriei; Ucraina intenţiona să demonstreze comunităţii internaţionale rolul său în reglementarea diferendului.

[4] În ceea ce priveşte relaţiile Republicii Moldova cu Occidentul, s-a remarcat faptul că guvernul de la Chişinău dorea doar să obţină ajutor financiar din partea organismelor internaţionale şi să se poziţioneze în postura de intermediar în relaţiile C.S.I. – Occident. Atitudinea duplicitară a preşedintelui Vladimir Voronin se părea să nu-şi mai atingă scopul: Republica Moldova risca să fie exclusă din C.E. dacă aplica reforma privind împărţirea administrativ-teritorială, iar F.M.I. şi B.M. refuzau să-i acorde ajutor financiar datorită neîndeplinirii de către guvernul de la Chişinău a condiţiilor impuse.

AMESTECUL RUSIEI ÎN RELAŢIILE ROMÂNO-MOLDOVENE

Vasile Sturza, preşedintele Comisiei de Stat a Republicii Moldova pentru reglementarea diferendului transnistrian, a făcut următoarele afirmaţii[1]:

Textul discursului ministrului justiţiei, Ion Morei, la C.E.D.O. (2 octombrie 2001), a fost elaborat sub „îndrumarea" Moscovei şi aprobat de un grup restrâns din conducerea P.C.R.M. (Vladimir Voronin şi Victor Stepaniuc), ilustrând punctul de vedere al aşa-numitului „moldovenism primitiv". În mod semnificativ, imediat după şedinţa de la C.E.D.O., Ion Morei s-a deplasat direct la Moscova şi nu la Chişinău.

Ruşii făceau „alergie" când auzeau de C.E.D.O., datorită celor două procese aflate pe rol (cazul Mitropoliei Basarabiei şi cel al membrilor „Grupului Ilaşcu"), în care Federaţia Rusă era acuzată în mod direct.

Oficial, ambasadorul rus la Chişinău, Pavel Petrovschi, a declarat că tonul discursului lui Ion Morei la Strasbourg a fost „inadmisibil".

În realitate, Moscova era vizibil deranjată de ofensiva României (în plan politic, cultural şi economic) în Republica Moldova, temându-se de apropierea prea mare între cele două state. De aceea, ruşii erau interesaţi în a stabili dacă Bucureştiul intenţiona să semneze *„Tratatul privilegiat de parteneriat şi cooperare între România şi Republica Moldova"*.[2]

Rusia era preocupată şi de eventualele modificări de fond în poziţia României faţă de diferendul transnistrian. Ruşii ar fi dorit, de fapt, ca România să nu se implice în niciun fel în problema transnistriană. Invocând în continuare „pericolul unirii" şi al „expansionismului românesc"[3] în Basarabia, Moscova l-a „convins" pe Vladimir Voronin să accepte includerea în viitorul statut al Transnistriei a dreptului la autodeterminare a acestui teritoriu, „în cazul schimbării cadrului constituţional în Republica Moldova".

Acuzaţiile aduse României de Ion Morei se înscriau în scenariul Moscovei de folosire a Republicii Moldova ca „obstacol" în calea admiterii ţării noastre în NATO şi UE, sub pretextul persistenţei unor diferende cu vecinii. Se urmărea acreditarea ideii că România nu era un factor de stabilitate regional, ci dimpotrivă.

Dialogul şi contactele cu Chişinău trebuiau continuate, deoarece stoparea acestora şi încetarea ofensivei româneşti în spaţiul basarabean nu ar fi făcut decât „jocul Rusiei" şi ar fi servit intereselor acesteia.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Politică externă, vol. 2, f. 140.

[2] Parafat la 28 aprilie 2000 de către miniştrii de externe Petre Roman şi, respectiv, Nicolae Tăbăcaru.

[3] Sintagma „expansionism românesc" în Republica Moldova a fost folosită, la 27 septembrie 2001 şi de ambasadorul Ungariei la Chişinău, Tamas Mikesz, în timpul unui dejun de lucru cu o delegaţie a Consiliului Director al B.E.R.D.

IZOLAREA DIPLOMATICĂ A REPUBLICII MOLDOVA A DEVENIT REALITATE

Politica externă promovată de autorităţi a adus Republica Moldova în pragul unei izolări internaţionale fără precedent. După ce Vladimir Voronin a ratat sprijinul din partea Moscovei, Kievului şi a Minskului, în eforturile de reglementare a diferendului transnistrian, promovarea intereselor ţării în Europa era ameninţată cu eşuarea din cauza scandalului diplomatic moldo-român provocat de declaraţiile ministrului Morei la Strasbourg, dar şi de dezinteresul Uniunii Europene faţă de problema transnistriană, manifestat la summitul UE – Rusia.[1]

Demisia viceministrului de externe, Iurie Leancă, un impecabil promotor al direcţiei prooccidentale în politica externă, a pus sub semnul întrebării abilitatea factorilor de decizie de a redresa situaţia. Noile „accente" în politica externă, pe care au dorit să le promoveze autorităţile comuniste, după accederea la putere, au ajuns să substituie în întregime principiile după care s-au ghidat diplomaţii de la Chişinău timp de 10 ani. Pe fundalul declaraţiilor privind continuitatea politicii externe, persoane de rang înalt din aparatul M.A.E., care au încercat să asigure această continuitate, au fost destituite sau şi-au dat demisia, cel mai elocvent în această privinţă fiind cazul viceministrului Leancă.

Pe parcursul lunii septembrie au parvenit semne că strategia proestică a guvernării nu dă rezultate, însă, acestea nu au fost percepute. „Partenerii tradiţionali şi strategici" din C.S.I. s-au arătat mai mult decât rezervaţi în a acorda sprijin preşedintelui Voronin. Vladimir Putin a refuzat să susţină ofensiva şefului statului în direcţia transnistriană. Kievul a continuat să tergiverseze crearea punctelor vamale mixte moldo-ucrainiene, care ar fi permis controlul hotarelor estice ale Republicii Moldova. Lucaşenko l-a primit cu onoruri pe Smirnov la Minsk, ignorând Nota Ministerului de Externe de la Chişinău, prin care statele C.S.I. erau „rugate insistent" să se abţină de la contacte cu reprezentanţii separatiştilor transnistrieni.

De aceste rateuri diplomatice nu s-a ţinut cont atunci când se scria discursul ministrului de justiţie Ion Morei, reprezentantul oficialităţilor de la Chişinău în cadrul procesului Mitropoliei Basarabiei la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg. Acest discurs, scris în spiritul manualelor de istorie sovietice, a aruncat în aer temelia fragilă a relaţiilor moldo-române. Enunţate în cadrul unui for internaţional şi în ajunul vizitei primului-ministru Adrian Năstase la Chişinău, declaraţiile lui Ion Morei au fost dublu ofensatoare. Nici un stat care se respectă şi care ţine cont de imaginea sa în Europa nu ar putea lăsa fără reacţie astfel de paşi întreprinşi la nivel oficial de un alt stat vecin. Iar Republica Moldova a arătat tuturor că, pe lângă reputaţia de cel mai sărac stat din Europa, merita şi faima unui stat care nu ştia normele elementare de conduită pe arena internaţională. Or, discursul lui Ion Morei la Strasbourg a fost, mai întâi de toate, o lovitură aplicată imaginii Republicii Moldova.

Chiar dacă admitem că declaraţiile lui Ion Morei nu au fost coordonate cu preşedinţia Republicii Moldova sau cu MAE, reacţia oficială a Chişinăului a fost poate chiar mai lamentabilă decât discursul propriu-zis al acestuia. În timp ce România reacţiona la nivel de prim-ministru, iar apoi şi de preşedinte, Chişinăul îl scotea în faţă pe ministrul de externe, Nicolae Dudău, şi pe preşedintele fracţiunii parlamentare a comuniştilor, Victor Stepaniuc. Vladimir Voronin dispăruse, iar Vasile Tarlev afirma că nu dispune de reacţii oficiale din partea României, cu mult timp după ce Nicolae Dudău declarase că deţine nota oficială remisă de către Bucureşti.

O reacţie diferită a Chişinăului ar fi scutit Republica Moldova de multe din consecinţele nefaste ale acestei crize. Însă oficialităţile se pare că nu doreau „normalitate” în relaţiile cu România. Concomitent, Chişinăul primea o altă lovitură, de la Bruxelles. Înaintea vizitei lui Vladimir Putin la Bruxelles, influentul „The Financial Times” afirma, citând surse diplomatice, că în cadrul summitului Rusia – U.E., Uniunea Europeană nu va ridica problemele retragerii trupelor ruse din Transnistria. Aceste scurgeri de informaţii neoficiale au fost confirmate şi de Declaraţia Comună, remisă în urma summitului. Părţile declarau că „sunt de acord că problema transnistriană trebuie rezolvată cât mai repede posibil” şi că „acordă cea mai mare importanţă respectării angajamentelor asumate în cadrul O.S.C.E.”

Aceste puţine cuvinte difereau foarte mult de luările anterioare de poziţie ale U.E. De exemplu, într-un comunicat, din primăvara anului 2001, UE „regreta profund absenţa progresului în procesul de retragere a trupelor militare şi a echipamentului rus din Transnistria”, „îşi exprima îngrijorarea că Federaţia Rusă ar putea să nu-şi onoreze angajamentele asumate la Summitul O.S.C.E. de la Istanbul privind retragerea trupelor” şi că „odată cu trecerea timpului, respectarea termenilor evacuării devine tot mai dificilă tehnic”. Se schimbase oare chiar atât de mult situaţia privind retragerea trupelor, că nu mai era nevoie să fie menţionată direct?

Toate aceste eşecuri în politica europeană a Republicii Moldova au fost completate de vizita primului-ministru rus Mihail Kasianov la Chişinău, care a mai asigurat încă odată că Rusia nu avea de gând să facă nici un pas în întâmpinarea cerinţelor moldovene, oricât de docile ar fi fost autorităţile comuniste. Punându-şi iniţial speranţe în această vizită, Chişinăul a rămas decepţionat. Din trei acorduri preconizate, a fost semnat doar un Memorandum privind colaborarea dintre Republica Moldova şi Rusia în domeniul gazelor naturale. Rusia nu a acceptat reducerea preţului la gaz. Din contră, s-a lăsat să se înţeleagă că Republica Moldova putea să plătească mai mult pentru gaz, din cauza dobânzii de circa 20 milioane de dolari anual, pe care trebuia să o achite pentru plata gazului în rate. O lovitură cât se poate de frustrantă pentru comunişti în ajunul iernii, însă nu ei aveau de suferit, ci populaţia.

Tensiunile moldo-române, nedorinţa Rusiei de a răspunde la gesturile unilaterale ale Chişinăului, nerespectarea de către Kiev a angajamentelor privind posturile vamale, suportul moral acordat Tiraspolului în cadrul vizitei lui Smirnov la Minsk, în pofida poziţiei M.A.E. moldovean, dezinteresul brusc al UE pentru Republica Moldova – toate acestea erau aspecte ale unei izolări diplomatice, care nu era deloc întâmplătoare.

NOTE

[1] „Moldnet”, din 12 octombrie 2001.

PARAFAREA TRATATULUI POLITIC DE BAZĂ DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ŞI FEDERAŢIA RUSĂ

În după-amiaza zilei de 5 noiembrie 2001, s-a aflat, la Chişinău, ministrul de externe rus, Igor Ivanov pentru parafarea Tratatului de bază bilateral.[1]

Textul Tratatului a fost finalizat, în toamna anului 2001, după ce Chişinăul a acceptat includerea unor prevederi exprese privind voinţa de a rezolva pe cale politică diferendul transnistrian, iar Rusiei îi este recunoscut un rol decisiv în acest proces.

Deşi s-a încercat să se dea impresia că Rusia tratează exclusiv cu Republica Moldova, iar Tratatul constituie o garanţie a recunoaşterii integrităţii sale teritoriale, liderii transnistrieni nefiind invitaţi oficial la ceremonia parafării acestuia, în realitate Moscova şi Tiraspolului şi-au coordonat fiecare pas în negocierile ce au condus la finalizarea documentului.

De altfel, în cursul dimineţii de 5 noiembrie 2001, ministrul de externe al aşa-zisei R.M.N., Valeri Liţkai, s-a aflat la sediul Ambasadei Federaţiei Ruse din Chişinău, unde i s-a înmânat un exemplar al textului Tratatului.

Garanţiile primite din partea Moscovei privind luarea în calcul a tuturor pretenţiilor Tiraspolului în negocierile viitoare (recunoaşterea *de facto* a entităţii separatiste, oficializarea limbii ruse ca a doua limbă de stat, menţinerea statului moldovean în sfera intereselor ruse), au contribuit, în ultimul timp, la acceptarea unor „concesii" din partea transnistrienilor, privind mai ales începerea negocierilor asupra statutului Transnistriei şi continuarea procesului de casare a armamentului greu din regiune.

În realitate, însă, aşa-numitele pretenţii transnistriene erau expresia obiectivelor urmărite de Moscova în Republica Moldova, astfel încât liderii separatişti au constituit şi vor reprezenta, în continuare, o pârghie de promovare a intereselor ruseşti în acest spaţiu.

Conducerea de la Chişinău nu avea nici o marjă de manevră, dar nici voinţa politică necesară pentru protejarea intereselor „statalităţii moldoveneşti", singurul său „reflex" fiind să accepte în totalitate dictatul rusesc şi să încerce să acrediteze ideea că aceasta era o realizare istorică pentru viitorul Republicii Moldova. De fapt, Rusia îşi vedea încununate cu succes eforturile stăruitoare şi extrem de coerente întreprinse, mai ales în ultimii 2 ani, pentru recuperarea spaţiului basarabean în sfera sa de influenţă şi de obligare a Chişinăului şi Tiraspolului să se pună de acord pentru achitarea împreună a datoriilor energetice faţă de Moscova

(peste 800 milioane dolari S.U.A.). În plus, Rusia încerca să lase impresia că îşi îndeplinea întocmai şi obligaţiile ce decurg din rezoluţiile summitului O.S.C.E. de la Istanbul (privind retragerea trupelor şi armamentelor sale din Republica Moldova).

Tratatul de bază moldo-rus urma să fie semnat, în cursul aceleiaşi luni, cu ocazia unei noi vizite oficiale a preşedintelui Vladimir Voronin la Moscova, preconizată pentru 18-20 noiembrie 2001 ori cel mai târziu cu prilejul participării la summitul jubiliar al C.S.I., din 30 noiembrie 2001.

La întâlnirea dintre Vladimir Voronin şi Igor Ivanov, preşedintele Republicii Moldova s-a angajat să realizeze următoarele:

– instituirea limbii ruse ca a doua limbă în stat;

– crearea de condiţii pentru dezvoltarea culturală a populaţiei rusofone;

– aderarea Republicii Moldova la o uniune vamală a ţărilor din spaţiul C.S.I. (într-o primă fază, cu Rusia şi Belarus).[2]

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Politică externă, vol. 2, f. 143-145.

[2] Această iniţiativă putea fi pusă în practică prin exploatarea portului de la Giurgiuleşti, care oferă Republicii Moldova deschidere spre Rusia, ocolind Ucraina.

REZULTATELE VIZITEI PREŞEDINTELUI VLADIMIR VORONIN LA MOSCOVA

• A fost semnat „Tratatul de prietenie şi cooperare între Federaţia Rusă şi Republica Moldova" (19 noiembrie 2001). Textul Tratatului a relevat următoarele[1]:

– Federaţia Rusă şi Republica Moldova stabileau raporturi specifice parteneriatului strategic.

– Redobândirea statutului de limbă oficială, în Republica Moldova, de către limba rusă reprezenta, pe de o parte, argumentul cel mai important al respectării drepturilor minorităţilor (în primul rând, cea rusă), iar pe de altă parte, o platformă de consolidare a raporturilor acestei ţări cu spaţiul C.S.I.

– Federaţia Rusă era garantul reglementării politice a situaţiei din Transnistria; problema transnistriană va fi soluţionată prin mijloace paşnice.

Federaţia Rusă opta pentru federalizarea Republicii Moldova, ca soluţie pentru reglementarea conflictului din Transnistria. Moscova avea în vedere constituirea unei „federaţii asimetrice" (după modelul Federaţiei Ruse), în cadrul căreia Republica Moldovenească Nistreană să aibă „împuterniciri" mai largi în

comparaţie cu U.T.A. Găgăuz-Yeri (urmând să fie o entitate distinctă în cadrul noii configuraţii a statului moldovean).

• Au mai fost abordate următoarele probleme:

– partea rusă a cerut preşedintelui Vladimir Voronin să se detaşeze de structurile G.U.U.A.M., în favoarea spaţiului C.S.I.;

– evoluţia relaţiilor economice bilaterale şi modalităţile de plată a datoriilor pe care Republica Moldova le avea faţă de Federaţia Rusă.

Conform ultimelor date statistice, statul moldovean datora 913 milioane dolari companiei ruse „Gazprom". Partea moldoveană a prezentat un proiect pentru achitarea datoriilor, care precedea:

– achiziţionarea de către compania „Gazprom" a pachetului majoritar de acţiuni (51%) la 19 întreprinderi moldovene care urmau să fie privatizate (valoarea acestora fiind calculată la 70 milioane dolari). Varianta alternativă prevedea constituirea de companii mixte ruso-moldovene (partenerii ruşi urmând să deţină 51% din pachetele de acţiuni) şi posibilitatea înfiinţării unei companii mixte ruso-moldovene în Transnistria, în vederea exportului de energie către unele ţări baltice.

– înfiinţarea unor companii ruso-moldovene de producere a diverselor sortimente de vinuri şi de prelucrare a tutunului.

– importul de produse energetice din Federaţia Rusă.

Preşedintele Vladimir Voronin dorea ca Republica Moldova să contribuie la consolidarea politică, economică şi militară a C.S.I.

– Dezvoltarea cooperării dintre Federaţia Rusă şi Republica Moldova în cadrul organizaţiilor internaţionale, prin susţinerea reciprocă a iniţiativelor de interes comun.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Politică externă, vol. 2, f. 147.

RELAŢIILE ECONOMICE RUSO-MOLDOVENE

• Semnarea Tratatului de cooperare şi prietenie cu Federaţia Rusă a determinat autorităţile ruse să adopte o poziţie mai conciliantă în ceea ce priveşte datoriile Chişinăului faţă de Moscova. Kremlinul considera că problema datoriilor Republicii Moldova putea fi rezolvată pe termen lung (15-20 de ani), fără ca relaţiile politice şi economice bilaterale să fie afectate.[1]

• La Summitul C.S.I. (Moscova, 29-30 noiembrie 2001) premierul Vasile Tarlev a semnat cu omologul său rus, Mihail Kasianov, „Înţelegerea privind li-

vrarea de gaze naturale către Republica Moldova şi tranzitul acestora pe teritoriul Republicii Moldova" (29 noiembrie 2001).

Principalele prevederi ale Înţelegerii se refereau la:

– plata datoriilor Republicii Moldova.

Pentru plata datoriilor faţă de compania „Gazprom" s-a stabilit o perioadă de graţie de 11 ani, începând cu anul 2003. În perioada 2003-2012, Republica Moldova urma să plătească o dobândă de 5,25%. Pentru întârzieri ale plăţilor mai mari de şase luni faţă de termenele stabilite, dobânda se majora cu 7%.

– livrarea de gaze naturale.

Republica Moldova cumpăra gaze naturale din Federaţia Rusă la preţul de 80 de dolari/1.000 metri cubi (m^3). Pentru fiecare 1.000 m^3, Chişinău trebuia să achite imediat 60 dolari, iar restul de 20 dolari după 3 ani.

• Şeful guvernului de la Chişinău i-a înaintat omologului său rus o listă cu 150 de mari întreprinderi din Republica Moldova care urmau să fie privatizate (majoritatea din viticultură şi industria de prelucrare a tutunului), declarând că oamenii de afaceri din Rusia sunt favorizaţi de Chişinău pentru achiziţionarea pachetelor majoritare de acţiuni la aceste obiective economice.

• Mihail Kasianov a precizat că Federaţia Rusă va sprijini Republica Moldova să iasă din criza economică în care se afla, ambele ţări având interese politice şi economice comune în spaţiul ex-sovietic.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Politică externă, vol. 1, f. 129.

PARLAMENTUL RATIFICĂ TRATATUL POLITIC DE BAZĂ CU FEDERAŢIA RUSĂ

La 27 decembrie 2001, Parlamentul a ratificat „Tratatul de prietenie şi cooperare între Federaţia Rusă şi Republica Moldova"[1]. Împotriva ratificării s-au pronunţat numai deputaţii P.P.C.D.

Iniţial, s-a preconizat ratificarea concomitentă de către legislativele de la Chişinău şi Moscova a Tratatului politic de bază moldo-rus. Ulterior, autorităţile ruse au revenit asupra promisiunii, motivând că procedurile de ratificare de către Duma de Stat sunt mai complicate şi vor necesita un timp mai îndelungat.

Prin amânarea ratificării Tratatului concomitent cu Chişinăul, partea rusă a urmărit să obţină noi dovezi şi confirmări că autorităţile moldovene vor continua acţiunile menite să întărească prezenţa şi influenţa Federaţiei Ruse în Republica

Moldova, în primul rând prin acordarea limbii ruse a statutului de a doua limbă de stat şi convenirea unei formule de reglementare a problemei Transnistriei conformă cu propunerile şi interesele Moscovei[2].

După ce a decis, prin hotărâre a Ministerului Învăţământului, introducerea în 2002 a obligativităţii studierii limbii ruse în toate şcolile din Republica Moldova, începând cu clasa a II-a, guvernanţii comunişti au introdus o iniţiativă legislativă privind modificarea şi completarea articolului 13 din Constituţie referitor la „Limba de stat, funcţionarea celorlalte limbi".

În acest sens, un grup de 37 deputaţi (comunişti şi membri ai „Alianţei Braghiş") au solicitat avizul Curţii Constituţionale pentru modificarea şi completarea articolului menţionat din legea fundamentală a Republicii Moldova.

În proiectul legislativ se propunea ca Articolul 13 din Constituţie să fie modificat şi completat cu două alineate noi, cu următorul conţinut:

– alineatul 2 (nou, reformulat) – „Limba rusă în Republica Moldova este limbă oficială şi alături de Limba moldovenească se foloseşte de autorităţile publice centrale, organele administraţiei publice centrale şi locale, justiţie şi în alte domenii ale vieţii sociale a statului".

– alineatul 3 (nou, reformulat) – „În afară de limbile moldovenească şi rusă, statul recunoaşte şi protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea şi la funcţionarea şi a altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii Moldova".

Potrivit Notei explicative, care însoţea propunerea de modificare şi completare a articolului 13 al Constituţiei, semnată de Victor Stepaniuc, liderul grupului parlamentar al P.C.R.M., pe viitor „se va asigura un bilingvism real în societate".

Conform reglementărilor existente, Curtea Constituţională urma să emită un aviz asupra modificării propuse în termen de 6 luni, după care proiectul trebuia supus plenului Parlamentului.

În cercurile politice necomuniste de la Chişinău (parlamentare şi extraparlamentare) se aprecia că prin noile măsuri întreprinse ori iniţiate în favoarea limbii ruse, guvernarea comunistă aducea atingere sentimentelor proromâneşti ale populaţiei majoritare, într-un domeniu extrem de sensibil, care a marcat una dintre cele mai importante cuceriri ale românilor basarabeni după 1989.

Era cert că măsura preconizată pentru instituirea limbii ruse ca a doua limbă de stat nu se bucura de suportul majorităţii populaţiei.[3]

Finalizarea iniţiativei legislative menţionate semnifica, pe de o parte, rusificarea masivă a societăţii moldoveneşti, iar, pe de altă parte, putea constitui şi un declanşator al unor acţiuni mai radicale ale forţelor care doreau să apere cuceririle şi idealurile mişcării de renaştere naţională de la sfârşitul anilor '80 / începutul anilor '90.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Politică externă, vol. 2, f. 149.

[2] „Comunistul”, nr. 1 (263), din 4 ianuarie 2002.

[3] Ultimul sondaj, efectuat de Institutul de Politici Publice, în perioada 1-10 noiembrie 2001, indica că 58% dintre respondenţi erau pentru menţinerea limbii române ca limbă de stat, în timp ce doar 33% erau pentru acordarea acestui statut şi limbii ruse.

EVOLUŢIA REGIMULUI COMUNIST RESTAURAT (2001-2009)

După **restauraţia roşie**, comuniştii din Basarabia au trecut la aplicarea a ceea ce au învăţat ei mai bine în perioada regimului totalitar bolşevic, marea majoritate a liderilor lor, la nivel central sau local, fiind persoane de vârsta a treia, care s-au născut, educat şi format în condiţiile impuse de ocupanţii sovietici, fără a avea nimic comun cu valorile democratice.

Pe fondul unei construcţii democratice încă fragile, comuniştii au avut o sarcină destul de uşoară în reintroducere a unui regim autoritar de tip sovietic în Basarabia, care să permită partidului lor să controleze toate domeniile vieţii social-economice şi politice din Republica Moldova.

Pentru aplicarea fermă a obiectivelor lor politice, comuniştii au întărit, mai întâi, rolul structurilor de forţă, coercitive, readucând în prim plan securitatea şi miliţia din timpurile sovietice, de data aceasta vopsite în culori democratice, de tipul Serviciului de Informaţii şi Securitate (S.I.S.) şi carabinierilor, care au început să semene din nou teama şi groaza de altă dată în rândul populaţiei. La rândul ei, Procuratura a redevenit instrumentul de hărţuire şi tortură în mâna noilor conducători de la Chişinău.

Neadmiţând sub nicio formă pluralismul politic, regimul comunist restaurat, a declanşat, în condiţiile unui monopol total al puterii, o campanie amplă, dură şi constantă împotriva oponenţilor săi politici, îndeosebi a celor de orientare liberală, proeuropeană, menită să ducă la discreditarea, denigrarea şi compromiterea acestora în rândul opiniei publice interne şi internaţionale.

Ca urmare, în perioada celor opt ani în care au guvernat Republica Moldova, comuniştii au condus în mod discreţionar, partidul lor manifestându-se ca partidul unic din vremurile sovietice într-un sistem politic, doar cu o faţadă pluripartidistă.

Valorile democratice, cum ar fi drepturile omului, libertatea presei şi de expresie, independenţa justiţiei, libertatea de întrunire şi multe altele erau străine **guvernanţilor roşii**, nerespectarea şi cazurile de încălcare a acestora devenind omniprezente. Motiv pentru care în Republica Moldova s-au înfiinţat câteva orga-

nizaţii neguvernamentale de luptă împotriva torturii şi a relelor tratamente[1], iar rapoartele anuale ale Departamentului de Stat american şi ale organizaţiei Freedom House[2] criticau de fiecare dată numeroasele abuzuri şi încălcări ale drepturilor omului de către autorităţile comuniste.

Degradarea democraţiei şi a libertăţii de exprimare în Republica Moldova a făcut obiectul unei Declaraţii comune[3] a reprezentanţilor statelor membre ale U.E., inclusiv România şi ai unor instituţii europene (Comisia Europeană – *n.n.*), acreditaţi la Chişinău, dată publicităţii la 18 iulie 2008, în care, după ce se arăta că se înregistra „...o intensificare a acţiunilor unor organe de stat de hărţuire a diferitelor partide politice sau susţinători ai programelor acestora", se exprima îngrijorarea faţă de „...acţiunile întreprinse de către organele de drept împotriva mass-mediei, a independenţei editoriale a Teleradio-Moldova şi a pluralismului în sectorul audiovizual din întreaga ţară".[4]

Potrivit raportului Freedom House pentru anul 2008, Republica Moldova înregistrase cel mai scăzut scor al democraţiei din ultimii nouă ani, cel mai bun fiind cel din 1999, în timpul guvernării de centru-dreapta, după care, an de an, a avut loc o degradare continuă a situaţiei.

Adept al „ideii leniniste de construcţie a unui stat social", după cum el însuşi a recunoscut[5], Vladimir Voronin şi ceilalţi lideri comunişti au încercat să repună în practică principiile marxist-leniniste de edificare a statului în care prioritare să fie „grija pentru bunăstarea omului şi a nivelului său de viaţă". Demersul acestora, însă, a eşuat, comuniştii nefiind capabili să implementeze reformele, în special cele structurale, Republica Moldova având o economie cu deficienţe semnificative, în care inflaţia era ridicată, investiţiile străine se confruntau cu mari probleme, de la ineficienţa birocratică până la restricţii directe, corupţia a înflorit în rândul funcţionarilor, iar nivelul de viaţă al populaţiei a scăzut foarte mult. Având un indice de libertate economică dintre cele mai scăzute din rândul celor 41 de ţări europene, precum şi una dintre cele mai proaste guvernări, potrivit unui studiu al Băncii Mondiale[6], Republica Moldova a devenit cea mai săracă ţară din Europa, iar „bunăstarea omului" şi „nivelul său de viaţă" cele mai reduse, realităţi diametral opuse obiectivelor politicii regimului comunist restaurat.

Cu toate acestea, comuniştii de la Chişinău şi adepţii lor aveau marea **„satisfacţie"** că au reintrodus în patrimoniul naţional „moldovenesc", printr-o hotărâre a Parlamentului, monumentele „eroilor" sovietici, precum Grigori Kotovski, Serghei Lazo şi alţii, în timp ce adevăratele creaţii artistice româneşti de o mare importanţă istorică şi arhitectonică au fost lăsate de izbelişte. De asemenea, au readus în prim-plan aniversarea, periodică, a evenimentelor bolşevice, de genul marii revoluţii socialiste ruse din octombrie, naşterea şi moartea lui V. I. Lenin, marele război pentru apărarea patriei, eliberarea R.A.S.S.M. de sub ocupaţia fasciştilor români, ziua victoriei împotriva hitlerismului şi altele.

Tot pe plan intern, comuniştii au ridicat moldovenismul la rangul de ideologie de stat, depăşind performanţa guvernării agrariano-interfrontiste (1994-1998), care reuşise doar să-l instituţionalizeze ca politică a noului stat moldovenesc. Mai întâi, puterea comunistă a luat măsuri pentru revizuirea învăţământului istoric din Republica Moldova, obiectivul urmărit fiind eliminarea din învăţământul preuniversitar a manualelor de „Istoria românilor". În acest scop, a fost creată Comisia „Cristea" (septembrie 2002), care avea menirea să medieze conflictul între adepţii şi adversarii revizuirii învăţământului istoric. După un an de activitate fără niciun rezultat, Comisia respectivă a simulat un simulacru de experiment, în care au lipsit manualele experimentale, profesorii pregătiţi, precum şi alte materiale didactice. Considerând procedura încheiată, începând cu 1 septembrie 2006, au fost introduse în învăţământ manualele de „Istorie integrată" în locul celor de „Istoria românilor"[7]. În noile manuale, abordarea istoriei Basarabiei este făcută prin prisma istoriografiei sovietice de sorginte stalinistă, adevărul istoric suferind o distorsionare gravă. Ingerinţa factorului politic în elaborarea manualelor de istorie integrată le-a conferit acestora un caracter excesiv de ideologizat şi politizat, favorizând continuarea procesului de deznaţionalizare a românilor basarabeni, care a început în 1812 şi continuă şi în ziua de astăzi.

Mergând, în continuare, pe aceeaşi linie, puterea comunistă şi-a arătat nemulţumirea faţă de simbolurile naţionale „propuse pe uşa din spate şi aduse în Parlament", şi dorinţa de a le schimba. „Şi limba moldovenească, şi istoria Moldovei, şi imnul, şi stema trebuie să răspundă la întrebările, realităţile şi necesităţile independenţei Moldovei. Toate aceste atribute statale trebuie să fie diferite şi deosebite. Dacă introducerea limbii moldoveneşti sau schimbarea imnului sau stemei vor contribui la întărirea statalităţii, vom face acest lucru, indiferent de situaţia politică", preciza Vladimir Voronin în cadrul unei conferinţe de presă, la 18 decembrie 2007.[8]

Momentul cel mai important însă l-a constituit declararea, prin decret prezidenţial, a anului 2009 drept an al sărbătoririi a 650 de ani de la întemeierea „Statului Moldovenesc". Prin acelaşi document, se stabilea înfiinţarea unei Comisii de Stat, condusă de Vladimir Voronin şi avându-i ca vicepreşedinţi pe premierul Vasile Tarlev şi Gheorghe Duca, preşedintele Academiei de Ştiinţe, cu sarcina de a elabora un amplu plan de acţiuni consacrate evenimentului respectiv. Decretul prezidenţial a fost urmat de Legea privind instituirea Ordinului „Bogdan Întemeietorul", precum şi de Hotărârea Parlamentului, referitoare la medalia „650 de ani de la întemeierea Ţării Moldovei".[9] La 30 ianuarie 2009, a avut loc adunarea solemnă de deschidere a anului „întemeierii Statului Moldovenesc", în cadrul căreia preşedintele comunist a rostit o alocuţiune. Printre altele, acesta spunea: „Anii în care Moldova a fost divizată de către stăpânii de atunci ai Europei, mai târziu, apariţia României, nu a putut determina poporul moldovenesc să renunţe

la proiectul statalităţii sale, la ataşamentul său faţă de acel program îndrăzneţ de dezvoltare, a cărui bază a fost pusă de eminenţii lui înaintaşi. Moldovenii, în repetate rânduri, creează cu îndărătnicie precedente pentru statalitatea lor – fie sub forma Republicii Democratice Moldoveneşti, care a existat timp de câteva luni la hotarul anilor 1917-1918, fie sub forma Republici Autonome Moldoveneşti în componenţa Ucrainei. În fine, din 1940, se constituie, în componenţa U.R.S.S., Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

Bineînţeles, istoria republicii noastre nu poate fi privită în afara acelor evenimente şi procese, inclusiv dintre cele mai dramatice, care au avut loc în Uniunea Sovietică de atunci. Totodată, însă, nu putem să nu recunoaştem şi faptul că anume în acea perioadă sovietică, plină de contradicţii, îşi are începutul acel avânt spiritual şi social-economic al poporului nostru, care a determinat în multe şi dezvoltarea noastră independentă de astăzi. Moldova, dintr-o provincie agrară a statului vecin, în care nu exista nicio instituţie de învăţământ superior, în care jumătate din populaţie era analfabetă, s-a transformat într-o republică cu o economie cu ritmuri înalte de dezvoltare".[10]

Printre manifestările şi acţiunile preconizate figurau elaborarea şi editarea unor lucrări istorico-ştiinţifice dedicate prezentării „tuturor etapelor din evoluţia Statului Moldovenesc" şi „a celor mai proeminente personalităţi ale contemporaneităţii noastre". În acest context, un prim loc era destinat elaborării unei monografii de proporţii, consacrată „Istoriei Moldovei (1359-2012)", în patru volume, ediţie academică, sub coordonarea unui Consiliu ştiinţific al Academiei de Ştiinţe, format din istoricii Valeriu Cozma, Vladimir Ţaranov, Valentin Beniuc, Alexandru Burian şi Alexandru Roman, ultimii trei fiind principalii coautori ai manualului de istorie integrată. Aceştia, de fapt, reprezintă pleiada noilor promotori ai moldovenismului, care continuă activitatea înaintaşilor lor din perioada stalinistă, cunoscuţi ca întemeietorii acestei teorii aberante.

În plan extern, regimul-comunist a optat pentru o linie prorusă tot mai pronunţată a Republicii Moldova, faţă de perioada guvernării de centru-dreapta, readucând ţara în subordinea totală a Moscovei, atât din punct de vedere politic şi economic, cât şi al intereselor geostrategice ale Rusiei.

În raporturile cu Vestul, **guvernanţii roşii**, au dus o politică de mimare a apropierii de U.E., nedorind, în cele două legislaturi în care au deţinut puterea, să îndeplinească standardele europene în materie de stat de drept şi democraţie, care să le permită încheierea unui Acord de asociere cu Bruxelles-ul. Poziţia refractară a liderilor comunişti faţă de integrarea europeană a Republicii Moldova îşi are originea în politica promovată de Rusia vizavi de UE, care vede în Parteneriatul Estic un „...Parteneriat împotriva Rusiei", potrivit declaraţiei preşedintelui Dmitri Medvedev, făcută la summitul Rusia – UE, din 22 mai 2009.[11] O declaraţie asemănătoare făcea şi Vladimir Voronin, cu doar două zile înaintea reuniunii de la

Praga, când urma să fie lansat Parteneriatul Estic, care afirma că acesta vizează o veritabilă „încercuire a Rusiei”.[12]

În evoluţia politică a regimului comunist restaurat se disting trei momente importante:

– alegerile generale din 6 martie 2005;

– alegerile locale din 3 şi 17 iunie 2007;

– alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009.

1. Alegerile parlamentare din 6 martie 2005 au încheiat primul mandat al comuniştilor, după revenirea la putere, în condiţii democratice, şi au marcat un prim test al acestora în faţa electoratului în urma unei guvernări de patru ani.

Cu toate că în perioada respectivă se acumulase suficiente nemulţumiri ale populaţiei, totuşi, guvernarea autoritară le-a creat, îndeosebi electorilor cu o mentalitate sovietică, sentimentul unei anumite stabilităţi interne, atât din punct de vedere politic, cât şi economic. Această situaţie, nu excludea, însă, un anumit grad de erodare a imaginii regimului comunist restaurat. Alegerile au demonstrat tocmai acest lucru, comuniştii recâştigând alegerile, dar cu un scor mai mic faţă de cel din 2001, de data aceasta obţinând doar 56 de mandate[13] din totalul de 101, faţă de 71 la scrutinul anterior. Pierderea celor 15 mandate îi priva pe comunişti de deţinerea monopolului total al puterii, pentru alegerea preşedintelui ţării având nevoie de cel puţin 61 de voturi.

Pe fondul neînţelegerilor dintre partidele din cadrul Blocului „Moldova Democratică” (B.M.D.), unul dintre cele trei grupuri parlamentare, alături de P.C.R.M. şi P.P.C.D., Vladimir Voronin şi Iurie Roşca, sluga credincioasă a Moscovei[14], au pus la cale o diversiune politică abilă, menită să-i asigure liderului comunist un nou mandat de preşedinte. Astfel, sub pretextul unor potenţiale sancţiuni economice[15] ale Rusiei împotriva Republicii Moldova, determinate de refuzul Chişinăului de a accepta „Planul Kozak” de federalizare a Basarabiei, cei doi corifei ai diversiunii au reuşit să-i convingă pe Dumitru Diacov şi Oleg Serebrian, liderii Partidului Democrat şi Partidului Social Liberal, din cadrul B.M.D., să sprijine candidatura lui Vladimir Voronin, cu condiţia ca acesta să semneze „Declaraţia cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivului integrării europene a Republicii Moldova”.

Aşa-zisul consens politic între P.C.R.M. şi celelalte formaţiuni parlamentare s-a dovedit a fi o mare cacealma, în lipsa unor garanţii ferme că Vladimir Voronin avea să îndeplinească angajamentele asumate prin semnarea Declaraţiei. Mai mult, evenimentele ulterioare au demonstrat că liderul comunist nu numai că nu a respectat înţelegerea respectivă, ci a dus o campanie dură de discreditare şi de reprimare a opoziţiei, îndepărtând tot mai mult Republica Moldova de valorile democratice europene.

Singurul lider politic menajat de către **puterea roşie** a fost Iurie Roşca, căruia pentru serviciile făcute i s-a oferit un post de vicepreşedinte al Parlamentului,

iar, după înfrângerea usturătoare a P.P.C.D. în alegerile din 5 aprilie 2009, unul de viceprim-ministru în guvernul de tranziţie Greceanîi II. De altfel, Vladimir Voronin declarase public că „Roşca este un om de credinţă în adevăratul sens al cuvântului şi este un om credibil. Roşca «ne vilialet» (nu umblă cu fofârlica – *n.n.*).[16]

2. Faptul că **regimul roşu** intrase într-o perioadă de *cădere liberă* a fost reliefat de alegerile locale din 3 şi 17 iunie 2007.

Comuniştii au pierdut postul de primar general al Capitalei, câştigat de Dorin Chirtoacă, reprezentantul Partidului Liberal, cu 61,17% din voturile exprimate, precum şi majoritatea în Consiliul municipal Chişinău, care a revenit partidelor de opoziţie.

Deşi la nivel naţional, comuniştii au câştigat cu 34,32% alegerile locale, partidele de opoziţie, precum şi candidaţii independenţi au obţinut majoritatea locurilor de primari şi consilieri locali.

Schimbarea raportului de forţe în municipiul Chişinău şi la nivel naţional în defavoarea comuniştilor a determinat din partea puterii comuniste aplicarea unei politici de confruntare dură în raporturile cu opoziţia, activitatea structurilor locale ale acesteia fiind obstrucţionată, private de resursele financiare necesare alocate de la Bugetul de stat, iar liderii ei discreditaţi, denigraţi, compromişi, hărţuiţi şi declaraţi inamicul public numărul unu de către autorităţile comuniste.

3. Alegerile generale din 5 aprilie 2009 au reprezentat marea confruntare dintre regimul autoritar comunist şi opoziţia democratică.

Campania electorală s-a desfăşurat în condiţii total inegale. Puterea comunistă a folosit toate pârghiile administrative şi resursele materiale şi financiare ale statului pentru propaganda electorală, inclusiv televiziunea publică. De asemenea, mass-media scrise şi electronice, de expresie rusă şi „moldovenească", în mare parte aservite **regimului roşu**, au desfăşurat o amplă campanie împotriva opoziţiei. Mesajul electoral al puterii a fost unul revanşard şi a constat în discreditarea adversarilor politici, exceptându-l pe Iurie Roşca şi P.P.C.D., învinuindu-i că se află în slujba unor interese străine, îndeosebi româneşti şi occidentale, şi că reprezintă un mare pericol pentru existenţa Republicii Moldova ca stat. Pentru a slăbi opoziţia şi a împiedica unirea forţelor acesteia în perspectiva alegerilor, majoritatea comunistă, sprijinită de aliatul său fidel, P.P.C.D., a schimbat Codul electoral, mărind pragul de intrare în Parlament de la 5% la 6% şi interzicând realizarea unor alianţe electorale. De asemenea, a votat o lege prin care se interzice persoanelor cu dublă cetăţenie (fiind vizaţi, în primul rând, cei cu cetăţenie română – *n.n.*) să ocupe funcţii de demnitate publică.

În aceste condiţii total inegale şi nedemocratice, activiştii partidelor de opoziţie au fost nevoiţi să desfăşoare o campanie electorală *de la om la om*, precum şi prin puţinele mijloace de informare în masă pe care le aveau la îndemână. Mesajul electoral al opoziţiei a fost unul modern şi viza, în principal, scoaterea

Republicii Moldova din marasmul comunist şi integrarea acesteia în structurile europene.

Numărarea voturilor a relevat că P.C.R.M. a câştigat alegerile cu 49,48%, adjudecându-şi, întâmplător sau nu, 61 de mandate în noul Parlament, ceea ce reprezenta exact numărul de voturi necesare alegerii şefului statului. Celelalte voturi au fost împărţite între trei partide de opoziţie: Partidul Liberal – 13,13%; Partidul Liberal Democrat – 12,43% şi Alianţa „Moldova Noastră" – 9,77%.[17] Marea surpriză a alegerilor a fost, însă, neintrarea în Parlament, pentru prima dată de la 1990 încoace, a P.P.C.D., condus de I. Roşca, care a obţinut doar 3,04% din voturi. Acesta reprezenta preţul plătit pentru sprijinul acordat comuniştilor şi serviciilor făcute Moscovei.

Liderii opoziţiei parlamentare au denunţat fraudarea alegerilor, au cerut anularea acestora şi organizarea unui nou scrutin electoral. Revendicările acestora au fost susţinute de zeci de mii de persoane, care au ieşit în stradă, începând cu data de 6 aprilie, când au fost date publicităţii primele date preliminare ale rezultatelor alegerilor.

Pentru a reprima „revolta" maselor şi a-i discredita pe liderii partidelor care au intrat în noul Parlament, puterea comunistă a apelat la cunoscutele metode bolşevico-kaghebise de tristă amintire, înscenând prin agenţi ai propriei securităţi, vandalizarea sediilor Preşedinţiei şi Parlamentului şi arborarea drapelului României. Odată pretextul creat, regimul comunist a scos trupele poliţiei şi agenţii acoperiţi ai S.I.S. în piaţă pentru a înăbuşi în sânge demonstraţiile paşnice ale populaţiei. Sute de persoane au fost arestate, torturate şi abuzate de către forţele de ordine. Unii protestatari, îndeosebi tineri, au fost răpiţi de pe stradă şi au dispărut fără urmă, timp de mai multe săptămâni, fără ca rudele apropiate ale acestora să ştie ceva despre soarta lor. Bilanţul tragic al intervenţiei excesiv de brutale a autorităţilor a constat în trei morţi şi alte trei persoane dispărute.[18]

Şi pentru că trebuia găsit un vinovat, acesta nu putea fi altcineva decât România, aşa cum s-a întâmplat de fiecare dată, începând cu 1990 încoace, când la Chişinău au avut loc evenimente mai importante, cu participarea unor mase largi de oameni.

Pentru calmarea spiritelor, regimul comunist a acceptat doar renumărarea voturilor, nu şi verificarea listelor electorale, aşa cum ceruseră partidele de opoziţie, care considerau că aceasta era principala metodă de a demonstra fraudarea scrutinului legislativ. În semn de protest, la renumărare nu au participat reprezentanţii partidelor de opoziţie. Renumărarea, din 15 aprilie 2009, a relevat existenţa unui număr de voturi nevalabile mai mare decât cele comunicate de Comisia Electorală Centrală, ceea ce a făcut ca, la redistribuire, comuniştii să piardă un mandat de deputat, rămânând doar cu 60 de locuri în noul Parlament. Deşi la prima vedere acest lucru nu părea destul de important, „mandatul de aur" respectiv avea să decidă soarta alegerii noului preşedinte al Republicii Moldova.

În context, trebuie precizat că investigaţiile parţiale ale presei şi partidelor de opoziţie de la Chişinău, care au verificat un sfert din listele electorale, au relevat o fraudă de amploare: mii de persoane decedate care au votat, alte mii care au votat fără acte de identitate, precum şi falsificarea masivă a listelor electorale.[19]

După o oarecare stabilizare a situaţiei, majoritatea comunistă a ales organele de conducere ale noului Parlament, proces la care cei 41 de deputaţi ai opoziţiei au refuzat să participe. În continuare, trebuia ales preşedintele ţării, pentru a putea fi format noul guvern. Comuniştii au prelungit în mod nejustificat procedurile, sperând să obţină „votul de aur" din partea opoziţiei, însă încercările de negociere cu reprezentanţii acesteia au eşuat în mod lamentabil. În condiţiile date **majoritatea roşie** a organizat două tururi de scrutin formale, la 20 mai şi, respectiv, 3 iunie, în vederea alegerii şefului statului. La ambele, comuniştii au prezentat doi candidaţi, chipurile pentru a îndeplini normele democratice, în persoana premierului în exerciţiu, Zinaida Greceanâi şi a unor persoane de umplutură, precum Andrei Neguţă şi Stanislav Groppa. De fiecare dată, Z. Greceanâi a obţinut 33 de voturi, restul revenind „contracandidaţilor" săi. Opoziţia a refuzat să participe la vot *in corpore*, în ambele cazuri.

În urma acestei farse, preşedintele în exerciţiu, Vladimir Voronin, care între timp devenise şeful Legislativului, a dizolvat abia alesul Parlament şi a convocat alegeri parlamentare anticipate pentru 29 iulie 2009.

În perspectiva noii confruntări electorale, regimul comunist a luat unele măsuri pe plan intern, menite să-i favorizeze câştigarea alegerilor anticipate. Contrar tuturor normelor, a schimbat în timpul „jocului" electoral regulile, reducând pragul electoral de la 6 la 5%, după ce înaintea scrutinului din 5 aprilie 2009 îl ridicase cu un procent, şi rata de participare la vot de la 50% plus unu la 1/3 din numărul total al alegătorilor.[20] Prin aceasta se spera ca în noul Parlament să intre şi partide mai mici, precum Partidul Democrat, căruia i s-a alătura fostul preşedinte al Legislativului, Marian Lupu, şi P.P.C.D.-ul lui Iurie Roşca, aliatul fidel al lui Vladimir Voronin şi omul Moscovei, care să aducă voturi pentru alegerea unui preşedinte al ţării comunist. De asemenea, liderii opoziţiei considerau că prin stabilirea datei alegerilor într-o zi lucrătoare, pentru prima dată în istoria Republicii Moldova, comuniştii au urmărit să-i împiedice pe tineri să participe la vot, deoarece erau în vacanţă, şi să obţină votul funcţionarilor publici din instituţiile de stat, în mod organizat, precum şi al pensionarilor şi al populaţiei rurale, electoratul său tradiţional.[21]

Pe plan extern, regimul comunist, intrat într-un declin de imagine, accentuat şi de criza economică cu care se confrunta, a apelat, ca de fiecare dată, la sprijinul Rusiei, stăpânul său strategic. Astfel, la 22 iunie 2009, Vladimir Voronin s-a deplasat la Moscova, unde a fost primit de preşedintele Dmitri Medvedev şi s-a întâlnit cu vechiul său prieten, puternicul premier Vladimir Putin. Însăşi

mass-media rusă a recunoscut că liderul comunist a venit să ceară sprijin moral şi financiar, inclusiv obţinerea unui credit de circa 500 de milioane de dolari, deoarece banii pentru pensii şi salarii se terminaseră, iar această situaţie putea lovi crunt, din punct de vedere electoral, Partidul Comuniştilor.[22] Potrivit lui Aleksei Vlasov, directorul Centrului informaţional analitic de la Moscova, „Voronin vrea să obţină sprijn moral din partea elitei ruse şi să înţeleagă ce scenariu de evoluţie a evenimentelor din Republica Moldova i-ar conveni Moscovei, deoarece situaţia este extrem de complicată pentru Partidul Comuniştilor, iar sistemul lui Voronin atârnă de un fir de aţă”.[23]

În acest cadru, se impune precizarea că şi alegerile din 5 aprilie 2009 au fost precedate de contacte la vârf între liderii comunişti din Republica Moldova şi demnitarii din metropola rusă. Astfel, Serghei Lavrov, ministrul rus de externe, a efectuat prima sa vizită la Chişinău, în ajunul alegerilor parlamentare, despre care ziarul „Komersant”, citând o sursă din delegaţia oficială rusă, preciza că „dacă există posibilitatea de a influenţa combinaţia electorală, păcat să nu fie folosită”.[24] O puternică conotaţie electorală a avut şi primirea lui Vladimir Voronin şi Igor Smirnov de către preşedintele Dmitri Medvedev, la 18 martie 2009, chiar dacă „summitul trilateral” a fost consacrat, chipurile, reglementării diferendului transnistrian.

Campania electorală a comuniştilor pentru alegerile anticipate a fost foarte dură şi agresivă, bazându-se pe acuzaţiile aduse opoziţiei că ar pregăti o lovitură de stat şi că ar vrea să distrugă independenţa Republicii Moldova. Desfăşurându-se pe bani publici şi sub sloganul apărării ţării de „primejdia românească”, campania comuniştilor a fost caracterizată de ameninţări, intimidări şi hărţuiri împotriva alegătorilor opoziţiei, observatorilor locali şi internaţionali[25] şi chiar a unor candidaţi, comise de miliţienii moldoveni şi alţi colaboratori ai organelor de forţă.

Ca şi la alegerile din 5 aprilie, au fost constatate numeroase nereguli şi fraude la vot: persoane decedate introduse pe listele electorale, persoane fictive în dreptul cărora a fost trecut domiciliul altora, bolnavi psihici aduşi la vot cu ambulanţele, buletine de vot doar în limba rusă etc.[26]

Observatorii O.S.C.E. au prezentat un raport privind alegerile anticipate de la 29 iulie 2009, în care au încriminat „practicile totalitariste” ale regimului comunist şi au subliniat necesitatea „continuării reformelor democratice pentru a restabili încrederea publică”.[27]

Rezultatele alegerilor anticipate, date publicităţii la 31 iulie 2009, au consemnat înfrângerea comuniştilor şi victoria partidelor de opoziţie. Deşi au obţinut cel mai mare număr de voturi, 44,69%, comuniştilor le-au revenit în noul Parlament doar 48 de mandate, cu 12 mai puţine decât la alegerile din 5 aprilie, pierzând pentru prima dată, în ultimii opt ani, majoritatea parlamentară. Opoziţia

unită, formată din Partidul Liberal Democrat (P.L.D.M.), Partidul Liberal (P.L.) şi Alianţa „Moldova Noastră" (A.M.N.), a obţinut 38,60% din voturi, respectiv 40 de mandate de deputat. Acestora li s-au adăugat cele 13 mandate (12,54% din voturi) acumulate de Partidul Democrat (P.D.M.), un alt partid de opoziţie intrat în Parlament, totalizând astfel 53 de locuri din cele 101. De menţionat că P.D.M. obţinuse în alegerile din 5 aprilie numai 2,97% din voturi, însă după ruperea lui Marian Lupu, fostul preşedinte al Legislativului, de comunişti şi preluarea postului de lider al democraţilor, acesta a realizat un scor foarte bun la alegerile anticipate.[28] Scrutinul a mai consemnat dispariţia de pe scena politică a P.P.C.D., condus de Iurie Roşca, care a suferit două înfrângeri usturătoare consecutive, la alegerile anticipate obţinând doar 1,91% din voturi, cel mai scăzut scor din istoria acestui partid.

Cu o majoritate parlamentară de 53 de mandate, cele 4 partide ale opoziţiei au format, la 8 august 2009, în urma unor negocieri intense şi dificile, o coaliţie politică de guvernare, cunoscută sub numele de „Alianţa pentru Integrare Europeană" (A.I.E.)[29]. În Declaraţia de constituire a A.I.E. a fost înscris ca prim obiectiv major „restabilirea statului de drept" în Republica Moldova, ceea ce echivalează cu o a doua decomunizare a Basarabiei, după cea produsă în anii '90, în cadrul mişcării de renaştere şi redeşteptare naţională a românilor basarabeni.

NOTE

1 Agenţia „Interlic", din 18 iunie 2008.

2 Radio „B.B.C.", din 2 martie 2008.

3 Agenţia „Basa-Press", din 18 iulie 2008.

4 *Idem*.

5 Într-o declaraţie către Agenţia „Infotag", făcută la 21 ianuarie 2009, cu ocazia depunerii de coroane de flori la monumentul lui V. I. Lenin, situat în complexul excepţional „Moldexpo" din Chişinău.

6 Agenţia „Deca-press", din 25 ianuarie 2008.

7 „Flux", ediţia de vineri, nr. 2008129, din 18 iulie 2008.

8 Agenţia „Moldpres", din 19 decembrie 2007.

9 Agenţia „Moldpres", din 29 decembrie 2008.

10 Agenţia „Moldpres", din 30 ianuarie 2009.

11 „Adevărul", nr. 5862, din 23 mai 2009.

12 „Adevărul", nr. 5846, din 5 mai 2009.

13 Site www.e-democracy.md, al Asociaţiei pentru Democraţie Participativă ADEPT, din Republica Moldova.

14 „Fratele Iura", „Timpul", nr. 999, din 13 februarie 2009.

15 Duma de Stat a Federaţiei Ruse adoptase trei rezoluţii, în acest sens.

16 „Flux", ediţia de vineri, nr. 2008134, din 25 iulie 2008.

17 Agenţia „Interlic", din 7 aprilie 2009.

18 „Adevărul", nr. 5836, din 23 aprilie 2009.

19 „Ziua", Anul XVI, nr. 4582, din 9 iulie 2009.

20 Agenţia „Moldpres", din 17 iunie 2009.

[21] „Gândul”, Anul V, nr. 1266, din 16 iunie 2009.

[22] Agenţia „Ria Novosti”, din 22 iunie 2009.

[23] „Gazeta”, din 22 iunie 2009.

[24] Agenţia „Deca-press”, din 22 februarie 2009.

[25] Georgieni, belaruşi şi danezi.

[26] Agenţia „Interlic”, din 30 iulie 2009; „Gândul”, Anul V, nr. 1304, din 30 iulie 2009; „Adevărul”, 5918, din 28 iulie 2009.

[27] „Jurnalul Naţional”, Anul XVII, nr. 5100, din 31 iulie 2009.

[28] Site ADEPT, din Republica Moldova.

[29] Agenţia „Interlic”, din 8 august 2009.

CAPITOLUL III –
RELAȚIILE DINTRE ROMÂNIA
ŞI REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA
GUVERNĂRII DE CENTRU-DREAPTA

CARACTERIZARE GENERALĂ A RELAŢIILOR BILATERALE

Anii 1998-1999 au fost caracterizaţi de către autorităţile de la Bucureşti şi Chişinău ca ani buni pentru evoluţia raporturilor dintre România şi Republica Moldova. A fost continuată orientarea pragmatică, dinamică, imprimată acestor relaţii, punându-se un accent sporit pe fapte mai mult decât pe vorbe.

Anul 1998 a fost anul primei prezenţe oficiale la Chişinău a lui *Emil Constantinescu*, în calitate de preşedinte al României. De altfel, în 1998 preşedinţii României şi Republicii Moldova s-au întâlnit de cinci ori, două dintre aceste întâlniri având loc la Galaţi şi Bucureşti.[1] A fost anul reuniunii[2] de la Chişinău a Comitetelor Interministeriale pentru relaţiile cu Republica Moldova, respectiv cu România, la care cele două organisme au fost conduse de *Andrei Gabriel Pleşu,* ministrul român al afacerilor externe şi *Ion Sturza,* vice-prim ministru, ministrul economiei şi reformei, reuniune care s-a constituit, în esenţă, într-o **primă întâlnire comună a noilor guverne de la Bucureşti la Chişinău**. A fost anul în care, în pofida crizei economice profunde din România şi Republica Moldova, volumul schimburilor comerciale s-a menţinut la nivelul lui 1997, în jur de 200 milioane dolari[3], România rămânând al doilea partener extern la export şi al treilea la import, dar, în orice caz, primul în afara ţărilor membre C.S.I. A fost, de asemenea, anul unei prezenţe sensibil sporite a unor firme româneşti în Republica Moldova, anul deschiderii unor posibilităţi reale de pătrundere a capitalului românesc în procesul de privatizare din stânga Prutului, ca urmare a livrărilor de energie electrică din România. În fine, a fost anul consolidării integrării culturale şi spirituale, anul în care donaţiile de carte în limba română au excedat 5 miliarde lei, iar numărul de tineri din Republica Moldova, înmatriculaţi în liceele şi universităţile din România, a depăşit 7000 dintre care 1300 pe baza burselor primite în 1998.

Raporturile dintre Bucureşti şi Chişinău au fost puternic marcate de evoluţiile interne din cel de-al doilea stat românesc, de criza economică din România, precum şi de unele elemente ale conjuncturii internaţionale, îndeosebi de recesiunea financiară din Federaţia Rusă şi de percepţia în curs din unele cancelarii occidentale, potrivit căreia Republica Moldova era doar un nou stat independent, desprins din fosta Uniune Sovietică, membru al C.S.I., dar nu şi un al doilea stat românesc.

Atitudinea României faţă de Republica Moldova, acţiunile întreprinse pe calea integrării economice şi culturale într-o Europă unită, ca şi orientarea ge-

nerală a trilateralei[4] România – Republica Moldova – Ucraina au fost apreciate pozitiv pe plan internaţional, fiind considerate ca o contribuţie semnificativă la consolidarea securităţii şi stabilităţii în zona noastră geografică.

În planul relaţiilor bilaterale, **anul 1999** nu s-a deosebit substanţial de rezultatele economice şi politice generale realizate în Republica Moldova în 1998. Deşi la nivelul structurilor de conducere din cele două state dialogul a fost relativ intens, în ceea ce priveşte rezultatele concrete s-ar putea spune că situaţia s-a înscris în limitele „normalităţii".

Volumul comerţului s-a diminuat, însă, chiar dacă România a continuat să ocupe unul dintre primele 3 locuri în schimburile comerciale cu Republica Moldova, nivelul capitalului românesc în stânga Prutului a rămas numai la stadiul de „intenţie".

Cele mai intense legături economice bilaterale s-au realizat între agenţii economici particulari, pe produse strict nominalizate[5]. În cele mai multe cazuri tranzacţiile s-au încheiat între „micii comercianţi", fără contracte ferme de lungă durată.

Relaţiile dintre România şi Republica Moldova au fost, totuşi, mai extinse şi mai eficiente în sfera schimburilor culturale şi pe linie de tineret, interesul pentru studiul în România fiind în continuă creştere.

În 1999, în Republica Moldova a pătruns un volum substanţial de carte românească. Cu toate acestea, nu s-a acoperit necesarul, îndeosebi, în localităţile rurale şi urbane, situate mai departe de Chişinău.

Nu acelaşi lucru se poate spune despre prezenţa presei româneşti în Republica Moldova şi schimbul de ştiri la nivelul mass-mediei. În acest domeniu rezultatele s-au situat sub aşteptări, atât în România, cât şi în Republica Moldova, instituţiile cu sarcini pe această linie exprimându-şi doar „bunăvoinţa", fără să activeze efectiv pe linia colaborării eficiente.

Se poate afirma, deci, aşa cum susţinea, de altfel, şi M.A.E. de la Chişinău, că anul 1999 a fost un „an bun"[6] pentru relaţiile externe ale Republicii Moldova, al marilor confruntări şi încercărilor de identificare a orientărilor viitoare, din punct de vedere politic şi economic.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/1998, Republica Moldova, dosar, Întâlniri la nivel înalt, f. 21-26.

[2] „Momentul", Anul IV, nr. 192, din 21 octombrie 1998.

[3] Radio „Europa Liberă", din 15 decembrie 1998.

[4] „Moldova suverană", nr. 197, din 22 octombrie 1998.

[5] Zahăr, petrol, carne şi produse alimentare.

[6] Radio „B.B.C.", din 27 decembrie 1999.

RELAŢIILE POLITICE

Anul 1998 a marcat **consolidarea raporturilor la nivelul şefilor de stat**. Preşedinţii României, *Emil Constantinescu* şi Republicii Moldova, *Petru Lucinschi*, s-au întâlnit de trei ori în contacte bilaterale (Galaţi, la 21 februarie, Bucureşti, la 10 octombrie şi Chişinău, tot în octombrie) şi de mai multe ori în cadrul unor reuniuni multilaterale (Ialta, Baku, Chişinău).

În octombrie 1998, a avut loc prima deplasare oficială[1] a lui *Emil Constantinescu* în Republica Moldova, în calitate de şef al statului român. Vizita neoficială a preşedintelui *Petru Lucinschi* în România (tot în luna octombrie), pentru lansarea unei cărţi, a fost organizată exclusiv prin Ambasada Republicii Moldova la Bucureşti şi a avut ca scop primordial îmbunătăţirea imaginii acestuia şi câştigarea simpatiei cel puţin a unei părţi a opiniei publice din România. Toate întâlnirile bilaterale la nivel de şefi de stat au prilejuit o analiză atentă, detaliată, a stadiului relaţiilor bilaterale, îndeosebi pe plan economic şi au impulsionat ansamblul relaţiilor dintre România şi Republica Moldova.

Marile proiecte comune de integrare – crearea de zone economice speciale, interconectarea reţelelor de transport a energiei electrice, sistem integrat de aprovizionare cu produse petroliere şi altele – au fost, practic, lansate sau promovate cu aceste ocazii. Discuţiile au fost marcate de caracterul pragmatic şi de dinamismul imprimat relaţiilor bilaterale, începând cu anul 1997. Rolul benefic al contactelor directe prezidenţiale a fost remarcabil, mai ales, pe planul depăşirii unor susceptibilităţi, care au caracterizat acţiunile puterii de la Chişinău – indiferent de cine a fost exercitată – o bună perioadă de timp.

Raporturile dintre cele două Parlamente au cunoscut un moment semnificativ, cu prilejul vizitei oficiale în România a preşedintelui Parlamentului, *Dumitru Diacov* şi revigorarea Comisiei parlamentare „Bucureşti-Chişinău” [2]. Este de remarcat faptul că *Dumitru Diacov* a ţinut ca prima sa vizită în afara Republicii Moldova, în calitate de preşedinte al Legislativului, să fie în România. De altfel, şi alţi demnitari[3] de la Chişinău au urmărit să dea un semnal asemănător. Deşi erau bune, relaţiile dintre cele două parlamente nu erau suficient de productive. Prin contacte frecvente dintre parlamentarii din cele două state, se putea influenţa procesul legislativ din Republica Moldova, în direcţia armonizării spaţiului juridic şi se putea încerca neutralizarea unor forţe politice prezente în Parlamentul de la Chişinău, care erau refractare la dezvoltarea relaţiilor cu România. În acest scop, a apărut necesară o mai strânsă colaborare între comisiile de specialitate ale

celor două parlamente, o mai mare infuzie de documentaţie juridică din România în Legislativul de la Chişinău – inclusiv traduceri în limba română a convenţiilor Consiliului Europei, documentelor Uniunii Europene etc. – precum şi oferirea unui program de pregătire în Parlamentul României pentru personalul de specialitate (*staff*-ul) Parlamentului de la Chişinău.

Relaţiile dintre cele două guverne s-au dezvoltat în mod firesc, cu un mai mare accent pe contactele directe, după formarea guvernului ADR, din care făceau parte partidele naţionale, pro-româneşti. Instrumentul principal de colaborare, specific raporturilor cu Republica Moldova, l-a constituit Comitetele Interministeriale pentru relaţiile cu Republica Moldova şi, respectiv, cu România, conduse la Bucureşti de *Andrei Gabriel Pleşu*, ministrul afacerilor externe şi la Chişinău de *Ion Sturza*, vice-prim ministru şi ministru al economiei şi reformei.

Reuniunea acestor două Comitete Interministeriale[4], care a avut loc la Chişinău, în octombrie 1998, s-a transformat într-o reală primă întâlnire comună, simbolică, a guvernelor de la Bucureşti şi Chişinău, părţile fiind reprezentate de mai mult de jumătate din membrii executivelor. Forţa Comitetelor Interministeriale era dată de cele 24 grupe sectoriale, care reuneau reprezentanţii perechilor de ministere şi instituţii centrale, de regulă la nivel de secretar de stat/vice-ministru şi care acţionau ca veritabile laboratoare pe planul integrării economice şi legislative.

Multe dintre proiectele elaborate de grupele sectoriale au fost finanţate din Fondul la dispoziţia Guvernului României pentru relaţiile cu Republica Moldova inclus în Bugetul public. Deşi sumele erau mai degrabă simbolice – 10 miliarde lei în 1998 –, ele permiteau realizarea unor acţiuni semnificative, constituind expresia voinţei politice a Guvernului României de a dezvolta relaţii speciale cu Republica Moldova.

Pe planul ansamblului relaţiilor bilaterale, un rol important l-a avut colaborarea directă dintre „ministerele de forţă”[5] din România şi Republica Moldova. În context, s-au remarcat raporturile foarte bune statuate între acestea, ceea ce a condus la consolidarea climatului favorabil al raporturilor dintre România şi Republica Moldova.

Ministerele Afacerilor Externe de la Bucureşti şi Chişinău au continuat să joace un rol însemnat în impulsionarea şi monitorizarea raporturilor dintre România şi Republica Moldova. Cele două vizite la Chişinău ale lui *Andrei Gabriel Pleşu*, în dubla sa calitate – de ministru şi de preşedinte al Comitetului Interministerial pentru Relaţiile cu Republica Moldova – au contribuit esenţial la menţinerea tonusului acestor raporturi. A existat o bună colaborare între cele două ministere şi pe plan internaţional, în cadrul O.S.C.E. – îndeosebi în problema Transnistriei –, O.N.U., Consiliul Europei etc. Opţiunea politică a Republicii Moldova de apropiere de Uniunea Europeană deschidea un domeniu semnificativ de colaborare între diplomaţiile din cele două state româneşti.

În cursul anului 1998, au avut loc la Chişinău negocieri la nivel de experţi din cele două ministere de externe privind elaborarea Tratatului politic dintre România şi Republica Moldova.[6] A fost finalizată cea mai mare parte a textului, pornindu-se de la premisa că acest document trebuia să fie specific relaţiilor speciale, privilegiate dintre România şi Republica Moldova şi ca atare, să contribuie la extinderea acestora în viitor. Ca urmare, s-a preferat elaborarea unui text care să cuprindă mai degrabă mecanisme şi programe de cooperare, decât principii generale, ceea ce îl făcea şi mai uşor ratificabil de cele două Parlamente. Titlul Tratatului, preambulul, clauzele finale, precum şi 1-2 articole din textul de bază, au fost negociate într-o nouă rundă, care a avut loc la Bucureşti, la 12-13 februarie 1999. Convenirea Tratatului constituia un angajament asumat, în repetate rânduri, în faţa opiniei publice de către preşedinţii României şi Republicii Moldova şi, drept urmare, era considerat ca o prioritate pentru anul 1999. Aspectele rămase în suspensie la runda precedentă de negocieri au fost elucidate la penultima întâlnire la nivel de experţi, organizată la Chişinău, la 10 noiembrie 1999.[7]

Legăturile dintre autorităţile publice locale au cunoscut un puternic impuls după semnarea, în noiembrie 1997, la Ploieşti, a unui acord de cooperare între Asociaţiile de profil din cele două state, în prezenţa tuturor preşedinţilor Consiliilor Judeţene din România şi ai Comitetelor Raionale din Republica Moldova. Prevederile acestei înţelegeri, care permiteau o amplă colaborare pe orizontală, atât în domeniul economic cât, mai ales, în plan educativ[8], au început să fie puse în aplicare. Eforturile au fost continuate în 1999, ţinându-se seama de noile condiţii create în Republica Moldova, prin reorganizarea administrativ-teritorială[9] în 10 judeţe, în locul celor 41 de raioane.

Colaborarea dintre organizaţiile neguvernamentale din România şi Republica Moldova s-a simţit, mai ales, pe plan cultural şi al promovării limbii române. S-au manifestat deosebit de activ în spaţiul din stânga Prutului Fundaţia „Onisifor Ghibu", Asociaţia „Pro-Basarabia şi Bucovina", „Astra", „Vatra Românească" şi altele. A existat o strânsă colaborare între structurile Fundaţiei Soros din România şi din Republica Moldova, materializată într-o bună măsură prin trimiterea de carte în limba română. A fost încurajată activitatea fundaţiilor[10] sau asociaţiilor de la Chişinău, care se preocupau de comunităţile româneşti din sudul Basarabiei sau din Nordul Bucovinei.

Relaţiile României cu Republica Moldova, în **anul 1999**, s-au înscris, potrivit aprecierilor M.A.E. de la Chişinău, în parametrii normalităţii.

Contactele la nivel înalt au fost frecvente, chiar dacă acestea nu s-au concretizat în vizite bilaterale la nivel înalt.

Preşedintele României s-a întâlnit de mai multe ori cu omologul său din Republica Moldova, cu ocazia acţiunilor internaţionale[11] la care au participat, când s-au realizat schimburi importante de opinii şi poziţii pe teme de interes comun.

La nivel parlamentar, contactele au fost, de asemenea, frecvente, preşedintele legislativului de la Chişinău, Dumitru Diacov, întâlnindu-se personal cu şefii celor două camere ale Parlamentului de la Bucureşti (26-28 aprilie 1999).

Colaborarea a fost bună şi pe linia cooperării în cadrul Adunării Parlamentare a O.S.C.E., A.P.C.E., Adunării Parlamentare a Organizaţiei Cooperării Economice la Marea Neagră, precum şi în cadrul reuniunilor internaţionale sectoriale ale Adunării Parlamentare a C.E.M.N.

Şefii de guverne s-au întâlnit de două ori, alternativ la Chişinău şi Bucureşti (24-25 mai[12] şi, respectiv, 30-31 august)[13], fiind luate în discuţie aspectele intensificării cooperării economice bilaterale, cu prioritate pe problematica energetică. Vizitele şi-au dovedit eficienţa, cu toate că nu s-au finalizat cu semnarea de documente oficiale, prin caracterul lor lucrativ şi sinceritatea schimburilor de păreri în toate problemele ce vizau colaborarea reciprocă de realizare a obiectivului strategic al integrării economice şi consolidării spaţiului cultural şi spiritual comun.

Starea de confuzie politică internă din Republica Moldova, precum şi criza guvernamentală gravă de la sfârşitul anului au amânat reuniunea Comitetelor Interministeriale din 1999 pentru prima parte a anului 2000.

Cu toate acestea, legăturile sectoriale, la nivelul ministerelor din cele două state, au fost frecvente şi, în acelaşi timp, eficiente, între demnitarii români şi cei de peste Prut, schimbul de opinii fiind neîntrerupt. În acest context, s-au remarcat discuţiile la nivelul ministerelor mediului, transporturilor, educaţiei şi ştiinţei, culturii, industriei şi comerţului şi agriculturii.

Colaborarea la nivelul M.A.E. a fost activă şi constructivă, urmare consultărilor bilaterale între direcţiile relaţii consulare, participării comune la simpozioane şi acţiuni de politică externă internaţionale, precum şi ca efect al implementării programului de cooperare sectorială la nivelul acestor ministere. A fost continuată practica reprezentării de către misiunile României în străinătate a intereselor Republicii Moldova în ţările în care aceasta nu avea misiuni diplomatice.

Legăturile la nivelul autorităţilor locale au fost, de asemenea, frecvente, consemnându-se relaţii cu totul speciale între diverse localităţi, întâlniri comune ale autorităţilor din satele şi comunele cu aceeaşi denumire, schimburi de experienţă la nivelul consiliilor populare comunale, orăşeneşti şi municipale şi, nu în ultimul rând, acţiuni pe linia constituirii şi funcţionării euroregiunilor „Dunărea de Jos” şi „Prutul Superior”.[14]

NOTE

1 „Moldova suverană”, nr. 198-199, din 24 octombrie 1998.

2 AMAE, Problema 220/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea pe linia Parlamentelor, f. 111-114.

3 Ministrul Apărării, V. Pasat, Ministrul Justiţiei, I. Păduraru, Ministrul Afacerilor Interne, V. Catan.

[4] AMAE, Problema 212/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea economică pe linia Comitetelor Interministeriale, vol. 1, f. 43-64.

[5] Ministerele Apărării, Ministerele de Interne, Ministerul Securităţii din Republica Moldova şi serviciile specializate din România; AMAE, Problema 212/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea militară şi pe linia ministerelor de interne, vol. 1, f. 14-25.

[6] AMAE, Problema 220/1998, Republica Moldova, dosar, Tratatul politic de bază, f. 103-111.

[7] Textul Tratatului a fost definitivat la 20-21 aprilie 2000, într-o rundă de negocieri desfăşurată *ad-hoc* la Bucureşti, după care a fost parafat de către miniştrii de externe ai României şi Republicii Moldova, la 28 aprilie 2000, cu ocazia reuniunii C.E.M.N. de la Chişinău. De atunci au trecut nouă ani, fără ca Tratatul să fie semnat de preşedinţii celor două state şi ratificat de către parlamentele de la Bucureşti şi Chişinău, pentru a intra în vigoare.

Pentru detalii, vezi Petrache, D. Cojocea, *op. cit.*, p. 55-58.

[8] Înfrăţiri de şcoli.

[9] „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, anul V, nr. 116-118, din 30 decembrie 1998.

[10] Fundaţia Culturală „Dunărea şi Marea".

[11] Trilateralele România – Republica Moldova – Ucraina, manifestarea jubiliară a N.A.T.O., summitul O.S.C.E. de la Istanbul, reuniunea Organizaţiei Internaţionale a Francofoniei.

[12] „Moldova suverană", nr. 106, din 26 mai 1999.

[13] *Ibidem*, nr. 177-178, din 4 septembrie 1999.

[14] AMAE, Problema 212/1998, Republica Moldova, dosar, Coopearea în cadrul euroregiunilor, f. 13-41.

RELAŢIILE ECONOMICE

Evoluţiile pe planul relaţiilor economice[1] au fost puternic marcate de criza economică atât din România, cât mai ales, din Republica Moldova, de conjunctura defavorabilă, din ultima parte a anului, ca urmare a recesiunii financiare din Rusia. Cu toate acestea, volumul schimburilor bilaterale s-a menţinut la nivelul anului precedent, de circa 200 milioane dolari, din care aproximativ o treime la importul românesc din Republica Moldova şi două treimi la exportul românesc, ceea ce a făcut ca balanţa comercială să fie excedentară în favoarea României, în mod deosebit ca urmare a reorientării importurilor de produse petroliere spre ţara noastră. România şi-a menţinut poziţia de al doilea partener al Republicii Moldova la export şi al treilea la import[2], dar de prim partener comercial în afara spaţiului C.S.I. Autorităţile de la Chişinău au relevat dificultăţile create de partea română la promovarea exporturilor proprii, atât în legătură cu suprataxa vamală la import de 6%, cât şi de barierele considerate nefondate, artificiale, puse de partea română, la exportul de zahăr şi tutun. În orice caz, apărea necesară o analiză comună obiectivă a perspectivelor schimburilor comerciale în cadrul Comitetului

mixt de comerţ exterior, instituit prin Acordul de Comerţ Liber în vigoare, care nu se mai întrunise în ultimii ani.

Deşi au fost formulate numeroase declaraţii de interes, nu s-a reuşit elaborarea unei strategii privind promovarea exporturilor româneşti în spaţiul CSI prin intermediul Republicii Moldova. Criza financiară pe care o traversa Rusia a temporizat realizarea unor acţiuni în acest sens, dar nu se putea scoate tema de pe agenda preocupărilor comune.

O caracteristică a vieţii comerciale la Chişinău a constituit-o organizarea unui mare număr de târguri şi expoziţii cu participare şi din alte ţări[3]. La majoritatea dintre ele au participat şi agenţi economici din România. Din păcate, aceste participări păreau a fi lăsate la voia întâmplării, nu erau monitorizate suficient nici de Ministerul Industriei şi Comerţului şi nici de Camera de Comerţ şi Industrie, prin produsele expuse creându-se de multe ori o imagine defavorabilă economiei româneşti, nereală şi, în orice caz, necompetitivă cu produsele altor firme. Era de înţeles că agenţii economici aveau deplină libertate de a participa la asemenea manifestări şi de a-şi alege produsele pe care le expuneau, dar stabilirea unor standarde minimale de reprezentativitate era strict necesară. Ceea ce reuşeau să dovedească unii agenţi economici din România, care participau la asemenea manifestări, era că nu cunoşteau nici piaţa şi nici puterea concurenţei.

O problemă des abordată, la toate nivelurile, dar care nu şi-a găsit nici o soluţionare, a fost cea referitoare la înfiinţarea Zonelor economice speciale (libere). Fie că era vorba de Iaşi – Ungheni, ori de Galaţi – Giurgiuleşti – Reni, nu s-a ajuns la un consens asupra unui concept comun. A fost invocat argumentul – corect, de altfel – că asemenea zone erau de regulă naţionale, se supuneau legii naţionale, şi nu puteau fi internaţionale. Ori în cazul la care ne referim, era vorba de un alt concept, de zone economice speciale cu caracter internaţional, unde problema de bază era armonizarea legislativă, astfel încât ele să poată funcţiona pe baza unor legi naţionale identice. Tema era deosebit de importantă şi de actuală, zona Iaşi – Ungheni putând deveni pilonul şi laboratorul unei reale integrări economice, iar zona Galaţi – Giurgiuleşti – Reni centrul vital din punct de vedere economic al euroregiunii „Dunărea de Jos", ambele de mare interes pentru România.

O notă pozitivă a evoluţiilor raporturilor economice în 1998 a constituit-o prezenţa semnificativă a firmelor mari şi a băncilor româneşti în Republica Moldova. În octombrie a fost deschisă filiala de la Chişinău a Băncii Comerciale Române (B.C.R.). De asemenea, a fost reorganizată şi consolidată filiala Bankcoop din Chişinău. Prezenţa şi activitatea celor două bănci comerciale româneşti era de natură să încurajeze agenţii economici din ţară să fie mai activi în Republica Moldova, inclusiv pe plan investiţional. Au apărut unele investiţii româneşti semnificative, cum a fost cazul firmei „Eurofarm" din Braşov, principal acţionar al „Farmaco". Firma „Tofan Grup" se manifesta activ pe piaţă, ca şi „European

Drinks", „Panipat" şi altele. Pătrunderea altor bănci şi firme importante din România pe piaţa Republicii Moldova constituia premisa necesară a unei integrări economice reale şi, ca atare, trebuia salutată şi încurajată.

Dând curs solicitării Guvernului Republicii Moldova, Guvernul României a dispus efectuarea livrărilor unor cantităţi de energie electrică prin interconexiunile existente, în condiţii avantajoase, ceea ce a constituit un sprijin deosebit pentru populaţia supusă unui regim sever de economii în acest domeniu, ca urmare a lipsei mijloacelor de plată. Acţiunea a fost salutată în mod deosebit de cercurile naţionale, pro-româneşti, dar a fost primită cu rezerve de grupurile politice şi economice rusofone interesate în menţinerea monopolului aprovizionării cu energie electrică. Printre rezultatele imediate ale acţiunii, s-au notat reacţiile din partea furnizorilor din Transnistria şi Ucraina, care au anunţat reducerea preţului energiei şi renunţarea la intenţiile de deconectare a reţelelor. Din păcate, interconexiunile existente cu România permiteau acoperirea a cca. 15% din necesităţile Republicii Moldova. Acţiunea începută, la sfârşitul lunii noiembrie 1998, avea cel puţin două dimensiuni semnificative. În primul rând, era vorba de reluarea interconectării reţelelor de transport a energiei electrice şi, dacă se ajungea la o înţelegere cu Bulgaria privind utilizarea liniei de 400 KV care traversează Dobrogea, se putea vorbi de o reală integrare a reţelelor de energie electrică.[4] În al doilea rând, prin modalitatea de plată preconizată, se putea marca o etapă semnificativă de participare a României la programul de privatizare al Republicii Moldova. Se avea în vedere ca plata energiei furnizate să fie făcută de un consorţiu românesc, alcătuit din firmele „Tofan Grup" şi S.N.P. „Petromin", în contrapartidă cu pachetul majoritar de acţiuni deţinute de stat la compania „Tirex Petrol" din Republica Moldova.

Existau unele posibilităţi reale de abordare integrală a problemelor aprovizionării Republicii Moldova cu produse petroliere. Guvernul Republicii Moldova şi-a exprimat intenţia de a se asocia la privatizarea „Rafinăriei Oneşti" şi la crearea unui sistem de transport prin conducte a produselor petroliere. Această intenţie se înscria şi în cadrul mai larg al preocupărilor comune privind transportul ţiţeiului din Marea Caspică şi prelucrarea lui în Europa. Printre punctele de transport şi distribuţie se includea şi Terminalul petrolier de la Giurgiuleşti, la construcţia căruia erau angajate şi firme din România (finanţate de B.E.R.D.). Firma „Tirex Petrol" avea reţeaua cea mai vastă de distribuire a produselor petroliere din Republica Moldova. Indirect legată de aceste preocupări era şi construirea conductei de gaze Bălţi – Drochia – Ungheni – Iaşi, la finanţarea căreia şi-au manifestat disponibilitatea să participe firme din Germania şi Franţa. Proiectele menţionate în domeniile energiei electrice, produselor petroliere şi gazului erau de natură să confere o dimensiune reală, efectivă, eforturilor de integrare economică dintre România şi Republica Moldova.

NOTE

[1] AMAE, Problema 212/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea bilaterală în domeniul comercial-economic, vol. 2, f. 20-61.

[2] După Rusia, respectiv Ucraina.

[3] Aproximativ 30 de astfel de manifestări anual.

[4] În acest mod, România ar fi putut furniza până la jumătate din necesarul de energie al Republicii Moldova.

INTEGRAREA CULTURALĂ ŞI SPIRITUALĂ

Procesul integrării culturale s-a desfăşurat în mod firesc, fără obstrucţii, aşa cum a remarcat, în mai multe rânduri, preşedintele Republicii Moldova, Petru Lucinschi. Dar, acest proces era mai degrabă condiţionat de mijloacele financiare la dispoziţie, ca şi de interesul autorităţilor române şi al cercurilor culturale din România, perceput de unele persoane de la Chişinău ca fiind în descreştere.

Pregătirea de cadre a constituit o dimensiune semnificativă a acestui proces. În anul şcolar 1997-1998, au fost acordate 800 de burse pentru studii universitare şi 600 pentru studii liceale, la care se adăuga un număr însemnat de stagii de perfecţionare, doctoranturi etc. În sistemul de învăţământ din România erau cuprinşi circa 8000 tineri din Republica Moldova, iar la Chişinău se aflau doar 200 studenţi din România.[1]

Anul 1998 a marcat o **creştere semnificativă a donaţiilor de carte** din România, care au însemnat peste 5 miliarde de lei. Erau necesare eforturi, în continuare, pentru o selecţie tematică atentă care să corespundă necesităţilor reale ale cititorilor din Republica Moldova. Trebuia continuată practica direcţionării donaţiilor de carte către beneficiarii finali (biblioteci, şcoli etc.), inclusiv către viitoarele biblioteci judeţene. Editarea în comun a unor cărţi putea fi o soluţie pentru sprijinirea editurilor din Republica Moldova.

Prezenţa artistică din România s-a situat în anul 1998 la un nivel ridicat.[2] Au făcut turnee în Republica Moldova Teatrele Naţionale din Bucureşti şi Iaşi, Teatrul Municipal „Lucia Sturza Bulandra", alte formaţii artistice prestigioase. De remarcat o prezenţă semnificativă a muzicienilor din România, îndeosebi ca urmare a eforturilor conducerii Filarmonicii Naţionale din Chişinău. De asemenea, au fost organizate expoziţii reprezentative de arte plastice. Săptămâna filmului din România s-a bucurat de o bună primire, mai ales că a permis reluarea contactelor directe dintre cineaşti. Din păcate, prea multe din aceste importante acţiuni au avut loc sub semnul provizoratului sau au fost programate fără acordul expres al gazdelor. De regulă, au fost invocate dificultăţile financiare. Acestea

însă nu excludeau buna organizare, pentru a se putea obţine impactul maxim pentru eforturi care meritau toată stima.

Participarea intelectualilor din România la diferite manifestări cu caracter omagial sau ştiinţific din Republica Moldova nu a fost întotdeauna la nivelul dorit. Dacă de regulă cadrele universitare răspundeau prompt la invitaţii, nu acelaşi lucru se întâmpla cu alte categorii de intelectuali care, de multe ori, nici nu luau în seamă scrisorile primite. Dacă această „abordare" putea fi înţeleasă, nu şi acceptată, în relaţiile cu alte ţări, în Republica Moldova căpăta alte semnificaţii: desconsiderare, ignorare, lipsă de interes etc.

Presa din România a continuat să pătrundă foarte greu în Republica Moldova. Potrivit unor date ale Poştei Moldovei se vindeau, lunar, aproximativ 8.000 de exemplare ale ziarelor şi revistelor din România, faţă de peste 80.000 ale celor din Rusia. Cauzele erau multiple: ziarul[3] din România ajungea cu întârziere şi atingea un preţ aproape de trei ori mai mare decât cel local. O primă întâlnire, la Chişinău, a unui grup reprezentativ de redactori şefi din presa română cu conducerea Republicii Moldova şi cu reprezentanţii mass-media a scos în evidenţă şi dificultatea de adaptare a cititorilor din stânga Prutului la specificul presei din România, incompatibilitatea dintre presa independentă din România şi presa predominantă de partid din Republica Moldova, ca şi dificultăţile deosebite de promovare a unei prese independente în Republica Moldova, în condiţiile economiei de piaţă, datorită lipsei resurselor financiare. Câteva ziare din România[4] au făcut încercări lăudabile de a fi prezente, însă, cu rezultate modeste. Anul 1998 a marcat o prezenţă mai susţinută la Chişinău a posturilor de radio şi televiziune din România. „PRO TV" a obţinut licenţa de a emite din Chişinău – efectivă de la 1 decembrie –, ca şi posturile „Radio Contact" şi „PRO FM". Aveau loc tratative pentru intrarea postului de televiziune „Antena 1", iar „TELE 7abc" era parţial preluat la Chişinău. Pătrunderea posturilor de televiziune şi radio din România era deosebit de importantă în eforturile pentru reducerea preponderenţei emisiunilor în limba rusă.

Veteranii Armatei Române – în număr de circa 4000 – constituiau un segment semnificativ al populaţiei române din Republica Moldova. Ei se manifestau deosebit de loiali faţă de Ţară şi îşi făceau simţită prezenţa în diferite momente evocatoare. Situaţia lor materială îi plasa, în majoritate, la limita subzistenţei, aşteptându-se la un sprijin – cel puţin simbolic – din partea autorităţilor române. O problemă care îşi cerea rezolvarea grabnică era cea a eliberării brevetelor pentru Medalia **Crucea Comemorativă pentru participarea la cel de-al doilea război mondial**, care le-ar fi conferit unele drepturi materiale din partea autorităţilor de la Chişinău. În acelaşi context, se cereau intensificate eforturile pentru ridicarea unor monumente comemorative închinate memoriei eroilor români căzuţi în lupte în Basarabia, în primul şi în cel de-al Doilea Război Mondial. Prioritatea o avea fostul Cimitir Central din Chişi-

nău al militarilor români căzuţi în cele două războaie mondiale, monumentul de lângă localitatea Ţiganca (Stoianovka), pe malul Prutului, precum şi un monument la Bălţi, pe locul lagărului de deţinuţi din perioada 1944-1948.

Recunoaşterea de către guvern a **Mitropoliei Basarabiei**[5] a fost tergiversată, în prima parte a anului 1998, în principal din considerente electorale. Consensul la care s-a ajuns – inclusiv la nivel prezidenţial – a fost tratarea acestei probleme între Patriarhiile ortodoxe de la Bucureşti şi Moscova, discuţiile începute la Geneva fiind continuate la Gratz şi, la începutul anului 1999, la Chişinău. În paralel, se depuneau eforturi pentru determinarea autorităţilor de a lua o decizie pornind de la faptul că recunoaşterea Mitropoliei Basarabiei a constituit o condiţie la intrarea Republicii Moldova în Consiliul Europei. Noua Lege a cultelor, adoptată de Parlament, în decembrie 1998, transfera competenţa de înregistrare a cultelor religioase de la Guvern la Ministerul Justiţiei, ceea ce deschidea calea legală de soluţionare a acestei probleme. Este de semnalat faptul că Mitropolia Basarabiei includea aproximativ 5% din parohiile ortodoxe din Republica Moldova, restul revenind Mitropoliei Moldovei, aflată sub jurisdicţia canonică a Patriarhiei Ruse.

Ilie Ilaşcu a fost reales în Parlamentul Republicii Moldova, de această dată pe listele P.F.D. (Valeriu Matei), F.P.C.D., nedorind să-l menţină în rândurile sale ca urmare a unor declaraţii făcute în cursul campaniei pentru alegerile prezidenţiale din 1996. Ca rezultat al presiunii opiniei publice, el a fost transferat la o închisoare centrală din Tiraspol unde, potrivit aprecierilor soţiei sale, Nina Ilaşcu, avea condiţii relativ mai bune. Evenimentul cel mai important pentru Ilie Ilaşcu în 1998 a fost vizita[6] pe care i-a făcut-o în închisoare J. Durrieu, vice-preşedinte al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. De remarcat că tema eliberării grupului Iliaşcu[7] a apărut mai des şi mai ferm în discursul politic al conducerii Republicii Moldova, al preşedintelui Petru Lucinschi, inclusiv în cadrul unor organizaţii internaţionale. Misiunea O.S.C.E. din Republica Moldova s-a implicat, pentru prima oară, în cazul Ilaşcu, pe planul respectării drepturilor omului. Nina Ilaşcu a transmis în mai multe rânduri sentimentele sale de gratitudine ca şi cele ale lui Ilie Ilaşcu pentru atenţia şi insistenţa cu care factorii politici din România şi, în primul rând, preşedintele Emil Constantinescu, acţionau pe plan internaţional pentru rezolvarea situaţiei sale.

Integrarea spirituală dintre România şi Republica Moldova, percepută la nivelul cetăţeanului, îşi găsea expresia îndeosebi la punctele de trecere a frontierei. În anul 1998 s-a făcut un serios pas înainte, la îndemnul preşedinţilor României şi Republicii Moldova, prin organizarea controlului vamal în comun pentru mărfuri, o singură dată, ceea ce reducea semnificativ timpul necesar la trecerea frontierei. Acest pas se cere a fi urmat şi de celelalte măsuri preconizate, dar încă neaplicate, cum erau revederea, reducerea şi unificarea diferitelor taxe care erau percepute la trecerea frontierei, controlul vamal pentru persoanele fizice, precum

şi semnarea înţelegerii dintre Ministerele de Finanţe referitoare la recunoaşterea reciprocă a asigurărilor auto pentru daune civile.

O dimensiune inedită a procesului de integrare spirituală o constituia menţinerea unei cote ridicate a cererilor de **redobândire a cetăţeniei române**. Dacă în prima perioadă (1991-1994) cei mai mulţi solicitanţi erau motivaţi de sentimente naţionale, patriotice, iar în a doua perioadă (1995-1997) motivaţia era mai degrabă de natură economică, majoritatea celor care doreau, acum, să-şi recapete cetăţenia română o făceau de teamă şi de prevedere, de teama venirii la putere a forţelor extremiste de stânga, a comuniştilor, de teama refacerii fostelor structuri de tip imperial. Paşaportul românesc era pentru majoritatea solicitanţilor o garanţie a libertăţii lor. Era un proces care nu putea fi oprit fără costuri pe plan politic, social şi moral. Noile reglementări privind repatrierea, introduse de autorităţile române, au redus semnificativ tentativele de a folosi aceasta ca o sursă ilicită de câştig şi a scos din discuţia publică o temă preferată a opozanţilor faţă de raporturile strânse cu România. Autorităţile de la Chişinău, la cel mai ridicat nivel, în cadrul Consiliului Suprem al Securităţii, au pus tranşant problema dublei cetăţenii, cerând locuitorilor în cauză să renunţe formal la una din ele, pentru a nu fi supuşi rigorilor legii. Teama a rămas în atenţie, deşi în plan practic – inclusiv legislativ – nu s-a întreprins nimic concret. În discuţiile bilaterale, la toate nivelurile, dubla cetăţenie era ridicată de reprezentanţii Republicii Moldova ca una dintre problemele cele mai sensibile ale raporturilor bilaterale.

NOTE

[1] AMAE, Problema 217/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea pe linia învăţământului, f. 62-93.

[2] AMAE, Problema 217/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea pe linie culturală, f. 31-70.

[3] Cel din Rusia era tipărit la Chişinău.

[4] „România Liberă", „Adevărul", „Ziua", „Curentul".

[5] AMAE, Problema 217/1998, Republica Moldova, dosar, Mitropolia Basarabiei, f. 1-40.

[6] În luna octombrie 1998.

[7] AMAE, Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Grupul Ilaşcu, f. 1-76.

CLIMATUL RELAŢIILOR BILATERALE

Climatul general al relaţiilor dintre România şi Republica Moldova, la nivel oficial, era bun, favorabil şi pornea de la legăturile strânse dintre cei doi preşedinţi, care erau văzute ca o garanţie a unei evoluţii normale a legăturilor bilaterale. Au fost depăşite susceptibilităţile care au caracterizat relaţiile în perioada lui

Andrei Sangheli ca prim ministru, o contribuţie sensibilă pe acest plan având-o normalizarea raporturilor dintre ministerele şi structurile „de forţă" din România şi Republica Moldova. Eforturile, uneori disperate, pentru inventarea unei identităţi proprii moldoveneşti distanţau unele cercuri politice de România. Din păcate, unele dintre acestea erau apropiate preşedinţiei, fiind cunoscute ca prezentând, de regulă, punctele de vedere ale şefului statului. Era vorba de publicaţiile „Momentul" şi „Săptămâna"[1] şi de grupul de comentatori ai Televiziunii Republicii Moldova. Aceştia priveau deosebit de critic evoluţiile din România şi atacau[2] fără rezerve „importul" din România a unor concepte sau modele politice, precum existenţa unor coaliţii guvernamentale, algoritmului politic, libertatea presei (cazul legii televiziunii) etc. Punctele lor de vedere nu se deosebeau, pe fond, de cele ale comuniştilor. Când apreciau pozitiv ceva din România, o făceau fără entuziasm, fără plăcere. Temperarea lor nu putea veni decât din partea preşedintelui Petru Lucinschi, dar aceasta „întârzia". De remarcat că pe planul identificării unei identităţi proprii, preşedintele a afirmat că în Republica Moldova populaţia majoritară era alcătuită din etnici români care aveau cetăţenia „moldovenească".

Structurile politice şi economice, în cea mai mare parte, ca şi majoritatea populaţiei, urmăreau cu atenţie evoluţiile din România şi îşi legau speranţele de depăşirea gravei crize economice şi sociale din Republica Moldova, de relansarea economiei din ţara noastră, precum şi de progresele în eforturile de integrare în Uniunea Europeană şi în NATO. Pentru mulţi era clar că drumul Republicii Moldova spre Europa trebuia să fie cu şi prin România. Partidele politice naţionale aflate la guvernare erau principalii vectori ai acestor sentimente, multiplicate după criza financiară din Rusia. De aici şi existenţa unui important capital de simpatie faţă de România la nivelul cetăţeanului, care se cerea cultivat şi folosit cu multă grijă.

În unele cercuri intelectuale pro-româneşti[3], mai puţin înregimentate politic, dar care s-au aflat în primele rânduri ale luptei pentru emanciparea naţională, în perioada 1988-1992, îşi făcea loc un sentiment de nemulţumire la adresa clasei politice din România, acuzând în special lipsa unui sprijin material mai ridicat, a atenţiei faţă de evoluţiile şi necesităţile societăţii din Republica Moldova, apreciindu-se chiar că unele forţe politice de la Bucureşti, preocupate prioritar de eforturile de integrare în Europa, neglijau şi ignorau, uneori, Republica Moldova. În perioada în care erau în opoziţie, mulţi lideri ai partidelor naţionale pro-româneşti, împărtăşeau aceleaşi sentimente, acuzând clasa politică din România de lipsa unei strategii clare, coerente, referitoare la relaţiile cu Republica Moldova şi la viitorul acesteia. O contribuţie deloc de neglijat la împământenirea unor asemenea idei o aveau mulţi dintre intelectualii basarabeni, care s-au mutat în Bucureşti şi care, urmare frustrărilor resimţite, erau foarte critici la adresa clasei politice româneşti. Era o realitate de care trebuia să se ţină seama într-o mai mare măsură în viitor.

NOTE

[1] Conduse de publicistul Viorel Mihail.
[2] „Săptămâna", nr. 4, din 28 noiembrie 1998.
[3] Scriitori, oameni de cultură şi artă.

DISPUTA ÎN JURUL „IDENTITĂŢII NAŢIONALE" A REPUBLICII MOLDOVA

Viaţa politică a fost în mare parte dominată şi de continuarea dezbaterii interne privind identitatea naţională, dispută surdă sau deschisă, cu implicarea multor forţe politice şi a factorilor de decizie. A continuat tendinţa de erijare a actualei Republici Moldova în succesorul Moldovei istorice. De altfel, în anul 1999 au fost organizate mari manifestări pentru marcarea a 640 de ani de la crearea „primului stat moldovenesc". Adepţii teoriei „Moldovei Mari" erau în continuare activi, fiind înregimentaţi, îndeosebi, în rândurile Partidului Comuniştilor. Sub presiunea acestora, „Istoria românilor" a fost exclusă din Nomenclatorul specialităţilor ştiinţifice ale Comisiei Superioare de Atestare[1], iar la 19 februarie 1999, Consiliul Facultăţii de istorie din cadrul Universităţii de Stat, la iniţiativa prof. univ. Ion Niculiţă, decanul acesteia, a luat hotărârea[2] de lichidare a Catedrei „Istoria românilor"

Se punea deseori întrebarea la ce a slujit proclamarea independenţei Republicii Moldova. Nu erau puţine voci care considerau că locul Republicii Moldova era alături de structura comună Rusia-Belarus. Forţele politice pro-româneşti, aflate la putere, au fost nevoite să pună în surdină tezele unioniste. Acestea erau promovate, acum, în principal, de Partidul Naţional Liberal, de un grup de istorici, ca şi de unii intelectuali izolaţi. Tezele unioniste (cu România) erau dezavuate prompt la nivelul conducerii de vârf, în timp ce acelea care se refereau la refacerea fostei Uniuni Sovietice nu erau condamnate. Sărăcia, lipsa unor perspective reale privind ieşirea din criza economică, ofereau substanţă crizei de identitate, care putea duce la neîncredere şi pasivitate, cu consecinţe dintre cele mai neaşteptate.

* * *

Republica Moldova a fost condusă, timp de doi ani (1998-1999), de o coaliţie politică de centru-dreapta, în care populaţia şi-a pus mari speranţe de accelerare a reformelor democratice şi de edificare a statului de drept, după o perioadă de stagnare impusă de guvernarea agrariano-interfrontistă a „feudalilor roşii".[3]

Crearea Alianţei pentru Democraţie şi Reforme (A.D.R.) „a fost un act istoric bine gândit şi justificat. Peste ani, se va vedea mai profund importanţa acestei

Alianţe pentru Republica Moldova" (şi România – *n.n.*), avea să afirme unul dintre liderii[4] acesteia.

Din păcate, această şansă istorică nu a putut fi fructificată pe deplin de noua putere instalată, deoarece forţele revanşarde, criptocomuniste şi rusofone, grupate în jurul preşedintelui Petru Lucinschi, al Partidului Comuniştilor şi, chiar, al unei componente a coaliţiei de guvernământ, F.P.C.D., s-au regrupat şi şi-au făcut un obiectiv fundamental din înlăturarea de la conducere a coaliţiei de centru-dreapta.

Ca urmare, scena politică internă a fost dominată de o instabilitate accentuată, ceea ce a provocat două crize guvernamentale grave, în lunile februarie-martie şi noiembrie-decembrie 1999, care s-au încheiat cu înlăturarea guvernului Ion Sturza şi destrămarea majorităţii parlamentare de centru-dreapta.

În ceea ce priveşte relaţiile cu România, printr-o coincidenţă istorică fericită, în aceeaşi perioadă, puterea de la Bucureşti era deţinută de forţe de o culoare asemănătoare, de centru-dreapta, ceea ce a făcut ca între guvernele român şi moldovean să existe o anumită compatibilitate ideologică şi politică.

Drept consecinţă, perioada 1998-1999 a fost cea mai pragmatică şi prolifică din scurta istorie a relaţiilor dintre cele două state româneşti. A fost perioada celor mai intense contacte la nivel politic, parlamentar, economic, cultural, uman şi local, cu toate dificultăţile de ordin intern, existente atât în România, cât şi în Republica Moldova. Anul 1998, a fost, de exemplu, **anul primei şi unicei întâlniri comune a noilor guverne de la Bucureşti şi Chişinău,** de până acum[5]. Marile proiecte comune de integrare – crearea de zone economice speciale, interconectarea reţelelor de transport a energiei electrice, sistemul integrat de aprovizionare cu produse petroliere şi altele – au fost, practic, lansate sau promovate în această perioadă. De asemenea, tot acum, au prins contur şi au fost demarate cele mai importante proiecte de colaborare regională, cum ar fi Trilaterala România – Republica Moldova – Ucraina şi euroregiunile Prutul Superior şi Dunărea de Jos.

NOTE

[1] „Ţara", din 5 decembrie 1998.

[2] „Flux", cotidian naţional, din 20 februarie 1999.

[3] Preşedinţii de colhozuri şi sovhozuri din perioada sovietică.

[4] Grigore Eremei, *op. cit.*, p. 639.

[5] Ca o ironie a istoriei, între guvernele de la Bucureşti şi Budapesta au existat până în 2009 patru reuniuni comune, deşi nu ne leagă atât de profunde afinităţi faţă de Ungaria.

CAPITOLUL IV –
DIFERENDUL TRANSNISTRIAN ÎN TIMPUL GUVERNĂRII DE CENTRU-DREAPTA

EVOLUŢIA NEGOCIERILOR DUPĂ SEMNAREA MEMORANDUMULUI

În perioada guvernării de centru-dreapta (1998-1999) au avut loc mai multe demersuri, atât în plan multilateral, cât şi bilateral, vizând reglementarea politică a diferendului transnistrian, în conformitate cu prevederile Memorandumului, semnat, la 8 mai 1997, de către cele două părţi implicate.

1. O primă tentativă a avut loc, cu ocazia **reuniunii de la Odesa**[1] din 20 martie 1998, la care au participat preşedinţii Republicii Moldova, Petru Lucinschi şi Ucrainei, Leonid Kucima, precum şi premierul rus, Viktor Cernomîrdin.

În cadrul reuniunii trilaterale au fost semnate „Acordul cu privire la măsurile de încredere şi dezvoltare a contactelor între Republica Moldova şi Transnistria" şi „Protocolul privind paşii pentru activizarea reglementării problemei transnistriene", documente contrasemnate de către reprezentanţii părţilor garante (F. Rusă, Ucraina şi O.S.C.E.).

Referindu-se la importanţa celor două documente, preşedintele Petru Lucinschi a menţionat valoarea lor politică, arătând că realizarea prevederilor acestora urma să conducă la reducerea tensiunii în relaţiile dintre Chişinău şi Tiraspol, la crearea unui climat de încredere între cele două maluri ale Nistrului.

Preşedintele L. Kucima şi premierul V. Cernomîrdin s-au arătat satisfăcuţi de rezultatele reuniunii, dând, totodată, asigurări că Ucraina şi Federaţia Rusă, ca ţări garante, vor face totul pentru a accelera procesul reglementării diferendului transnistrian. În context, Cernomîrdin a declarat că părţile moldovenească şi transnistriană vor retrage fiecare de la linia de demarcaţie câte 500 de militari cu tehnica militară şi armamentul aferente.

Liderul separatist, Igor Smirnov, a arătat că documentele semnate conţineau o formulă potrivit căreia, în cazul în care una dintre părţile aflate în conflict ar fi violat înţelegerile convenite în ceea ce priveşte măsurile de încredere, Rusia şi Ucraina „vor lua măsuri corespunzătoare faţă de partea vinovată".

2. La 21 iulie 1998, a avut loc, la Chişinău, o **primă întrevedere** între preşedintele P. Lucinschi şi liderul transnistrian, Igor Smirnov.

La finalul acesteia, Igor Smirnov a insistat să apară în faţa presei de la Chişinău pentru a expune, încă o dată, opţiunile politice ale Tiraspolului, care derivau, în opinia autorităţilor transnistriene, din Memorandumul privind normalizarea relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria.[2]

Smirnov a continuat exerciţiul de tălmăcire a noţiunii de „stat comun", inclusă (fără definiţie) în art. 11 al Memorandumului şi a atribuţiilor pe care le conţine art. 3 al acestui document.

Deşi Memorandumul stabileşte că Transnistria participă la realizarea politicii externe a Republicii Moldova, singurul subiect de drept internaţional, Tiraspolul revendica o implicare în condiţii egale la exercitarea acestui drept. Contactele internaţionale în domeniile economic, ştinţific şi al culturii, care, potrivit Memorandumului, pot fi stabilite şi promovate în mod independent (iar cele din „alte domenii" – cu acordul Chişinăului) au fost convertite de liderii tiraspoleni într-o împuternicire obligatorie prin care apărea drept „subiect al dreptului internaţional în domeniul relaţiilor economice externe".

Preşedintele Lucinschi a încercat să dea replica, subliniind că în omologarea definiţiilor pe care le scriu experţii de la Chişinău şi de la Tiraspol pentru noţiunea „stat comun" nu s-a înregistrat nici un progres. Şeful statului a spus că dacă Transnistria ar accepta statutul de parte componentă a Republicii Moldova, oficialităţile de la Chişinău sunt gata să-i acorde cele mai largi împuterniciri, condiţie stipulată în art. 2 al Memorandumului.

Potrivit acestui articol, statutul Transnistriei trebuie să se bazeze pe principiul deciziilor coordonate, din care urmează să facă parte şi un nomenclator de împuterniciri delimitate şi delegate în comun, cumulate cu „garanţii reciproce".

Gradul de disponibilitate de a se conforma art. 2 al Memorandumului a fost prezentat de liderul secesioniştilor transnistrieni într-un interviu[3], acordat ziarului „Nezavisimaia Gazeta", editat la Moscova.

„Am propus diverse variante de coexistenţă paşnică cu Chişinăul; am propus zonă liberă, ederaţie, în sfârşit am propus să construim un stat unic pe baza a două state egale în drepturi, lăsând hotarele acolo unde sunt, pentru a nu atenta la interesele vecinilor noştri – şi ce credeţi? Nu am fost auziţi atunci, nu se doreşte să fim auziţi nici acum"[4], declara Igor Smirnov.

Smirnov a ţinut să sublinieze că a venit la întrevederea cu Lucinschi cu un nou set de documente, care dezvoltau stipulările Memorandumului. Deşi nici Tiraspolul şi nici Chişinăul nu au făcut publice noile propuneri elaborate de experţii transnistrieni, se presupunea că transnistrienii erau deosebit de preocupaţi de punerea în aplicare a art. 8 al Memorandumului, în care se declară oportună necesitatea elaborării „mecanismului de garanţii" de către toţi participanţii la negocieri.

În acelaşi interviu, acordat ziarului „Nezavisimaia Gazeta", Smirnov declara: „Noi nu ne putem permite luxul unor garanţii ale securităţii militare, economice şi fizice declarate doar pe hârtie. Avem nevoie de garanţii reale...". Potrivit lui Smirnov, „mecanismul real al garanţiilor" ar presupune „asumarea unor obligaţiuni atât din partea Moldovei, cât şi din partea Republicii Moldoveneşti Nistrene, ce ar stipula că în caz de încălcare a procesului de negocieri, forţele de

menţinere a păcii şi statele-garant recurg, după cum scriu ziariştii, la operaţiuni de pacificare". „La ora actuală Rusia şi Ucraina şi-au confirmat acordul de a deveni state-garant, însă mecanismul acestor garanţii nu are nicio acoperire. Noi am remis deja Rusiei, Ucrainei şi preşedintelui Lucinschi documentele ce confirmă că suntem de acord să ne asumăm aceste obligaţiuni"[5].

Tupeul cu care Tiraspolul revendica, dar şi oferea garanţii „militare, economice şi fizice" denota siguranţa, încrederea, că nu va ceda „capul de pod" deja cucerit.

„Pe parcursul acestor ani am format statalitatea proprie, ceea ce este un fapt real, cu care trebuie să se conformeze toată lumea: avem dreptul la constituţie proprie, la însemnele statale, avem parlament şi organe ale puterii locale, avem armată şi forţe ale securităţii, avem dreptul să ne dezvoltăm de sine stătător economia, cultura, ştiinţa, învăţământul, avem dreptul să stabilim, să menţinem şi să dezvoltăm legături economice fără a ţine cont de Moldova"[6], conchidea liderul Igor Smirnov.

3. La 11 septembrie 1998, preşedintele Petru Lucinschi a emis un decret, prin care a constituit **Comisia pentru coordonarea şi asigurarea procesului de negocieri** în problema localităţilor din stânga Nistrului.[7]

În funcţia de preşedinte al Comisiei a fost desemnat Ion Leşanu, reprezentant al preşedintelui la negocierile în problema conflictului transnistrian.

Din comisie mai făceau parte adjunctul ministrului Justiţiei, Mihail Buşuleac, adjunctul Ministrului Afacerilor Externe, Dumitru Croitoru, şeful Serviciului acte al Preşedinţiei, Raisa Grecu, directorul Departamentului de drept al Universităţii Libere Internaţionale, Andrei Smochină, şi directorul adjunct al Direcţiei generale C.S.I. din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, Sergiu Stati.

Decretul acorda preşedintelui Comisiei dreptul să angreneze în activitatea acesteia, în calitate de experţi, consultanţi şi alte persoane.

Prin acest act normativ a fost abrogat decretul prezidenţial din 3 iunie 1997 cu privire la constituirea Comisiei pentru coordonarea şi asigurarea procesului de rezolvare a conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova.

4. **Întâlnirea ruso-moldovenească la nivel înalt[8]**, din 27-28 noiembrie 1998, cu privire la problema transnistriană, care trebuia să aibă loc la Kiev[9], la propunerea preşedintelui ucrainean, Leonid Kucima, a fost amânată. Această decizie a fost determinată de refuzul Tiraspolului de a participa la întâlnire.

Oficialităţile de la Chişinău au cerut, în repetate rânduri, ca trupele ruseşti să fie retrase cât mai repede din Transnistria. Într-o declaraţie specială a M.A.E. de la Moscova se sublinia că aceste trupe se aflau acolo conform Acordului ruso-moldovenesc pe care nimeni nu l-a denunţat.

Deplasându-se la Chişinău, Evgheni Primakov, adjunct al şefului administraţiei prezidenţiale din Federaţia Rusă, a declarat că numai probleme de ordin tehnic împiedicau evacuarea trupelor şi a armamentului din Transnistria.

Referitor la acest aspect, poziţia Chişinăului a fost, evident, unilaterală. A fost vorba doar de retragerea, în timp, a trupelor ruseşti, dar soluţionarea politică a acestei operaţiuni a rămas într-un con de umbră.

Analiştii politici explicau o astfel de situaţie prin criza economică ce afecta Republica Moldova, ţară care nu era în stare să-şi achite datoriile către Rusia pentru livrările de gaze naturale. Această datorie se ridica la suma de 500 de milioane de dolari. Tot ceea ce a putut strânge Republica Moldova pentru achitarea datoriei se ridica abia la 90 de milioane de dolari şi aceasta în urma lansării unui împrumut intern special.

Pentru că nu-şi achita datoriile, compania rusească „Gazprom" a redus livrările de gaz natural pentru Republica Moldova. Prin urmare, se putea presupune că, în ridicarea problemei privind retragerea trupelor din Transnistria, ieşea în evidenţă, în mod clar, tentativa de a nu exercita presiuni asupra Rusiei în această problemă.

Moscova nu-şi putea permite să abandoneze stocurile uriaşe, în primul rând de muniţie, acumulate de-a lungul deceniilor în Transnistria. Era chiar greu de imaginat cu ce se putea solda o astfel de politică.

Chişinăul şi-a atins, însă, scopul. Livrările de gaz natural au crescut, iar şeful statului moldovean şi-a exprimat disponibilitatea de a trata problema transnistriană numai de pe poziţii convenite cu partea rusă.

Dar, cu toate acestea, conflictul nistrean trebuia soluţionat. De asemenea, trebuiau retrase şi trupele ruseşti din zonă. Cu puţin timp în urmă, mediatorii internaţionali din Rusia, Ucraina şi O.S.C.E. au avansat în această privinţă noi propuneri. În opinia lor, acestea permiteau urgentarea realizării unei înţelegeri între Chişinău şi Tiraspol. La baza acesteia stăteau problemele privind integritatea teritorială a Republicii Moldova şi acordarea unui statut aparte Transnistriei.

5. După mai multe amânări succesive, o **nouă întâlnire între conducerile de vârf** ale Republicii Moldova şi Transnistriei a avut loc, la Tiraspol, la 26 ianuarie 1999.[10]

În cadrul întrevederii, la care au participat Dumitru Diacov, preşedintele Parlamentului, Ion Ciubuc, primul-ministru, miniştrii economiei, finanţelor, transporturilor, justiţiei, afacerilor interne, guvernatori ai băncilor şi alte persoane decizionale din ambele părţi, s-au discutat chestiuni politice, sociale, de drept şi economice, inclusiv achitarea datoriilor reciproce în domeniul transporturilor, restaurarea podului de la Dubăsari, realizarea unor înţelegeri semnate anterior privind crearea unei întreprinderi de stat transnistriene a căilor ferate, colaborarea în combaterea criminalităţii, traficului ilicit de mărfuri etc.

Una dintre cele mai importante probleme discutate a fost proiectul de document[11] privind statutul juridic al Transnistriei, propus de statele garant şi O.S.C.E., care urma să fie analizat în cadrul următoarelor negocieri.

Prezentăm, în continuare, textul înţelegerii convenite privind trecerea eşalonată a Transnistriei la un regim de autonomie lărgită:

„Înţelegerea universală privind reglementarea treptată a relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria

Art. 1. Republica Moldova se defineşte ca stat independent, unitar şi suveran, cu un teritoriu indivizibil, subiect de drept internaţional.

Art. 2. Transnistria este instituţie (?) de stat de sine stătătoare sub forma unei republici (autonome), în componenţa Moldovei.

Transnistria poate avea o lege de bază (Constituţie) proprie, care va fi armonizată cu cea a Moldovei. Are simboluri de stat – drapel, stemă şi imn, iar ca limbi oficiale de stat se pot utiliza limbile moldovenească, ucraineană şi rusă.

Art. 3. Defineşte componenţa Transnistriei şi organele puterii de stat autonome; participarea la desfăşurarea politicii externe a Republicii Moldova; stabilirea de relaţii comerciale externe, tehnico-ştiinţifice, culturale, artistice şi participarea la politica de apărare a Republicii Moldova, fără prejudicii asupra celei nistrene.

Art. 4. Propune părţilor (în proiect) ca modalitate de rezolvare a conflictului principiul „statutului aparte, lărgit" pentru Transnistria şi realizarea acestuia etapizat, în limitele teritoriale ale Moldovei. Ca perioadă de timp, destinată realizării unui astfel de statut, se fixează o perioadă care va fi convenită prin tratative.

Art. 5. Se stabileşte ca, pe timpul perioadei de trecere eşalonată la statutul de „autonomie lărgită", dreptul organizării de stat din Republica Moldova şi Republica Moldovenească Nistreană să nu încalce sau să acţioneze în afara graniţelor Republicii Moldova, respectând legislaţia în vigoare din Republica Moldova şi Republica Moldovenească Nistreană.

Pe timpul trecerii la noul statut, părţile îşi vor construi relaţiile ce definesc următoarele probleme: reglementarea conflictelor sociale, asigurarea drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, învăţământului, bazei comune de credite bancare, formarea bugetului consolidat, energetică, transporturi, telecomunicaţii, constituirea forţelor armate unice, exportul de tehnologie şi armament.

Se prevede formarea unui Guvern consultativ, compus din reprezentanţi ai Republicii Moldova, Republicii Moldoveneşti Nistrene, Federaţiei Ruse, Ucrainei şi O.S.C.E.

În cazul în care Republica Moldova îşi va schimba statutul de stat independent şi suveran, Transnistria are dreptul la autodeterminare teritorială."

6. **Relaţiile directe, bilaterale, dintre preşedintele Republicii Moldova şi Igor Smirnov, au fost blocate**, după întâlnirea din 26 ianuarie 1999. Aceeaşi soartă au avut şi negocierile dintre grupele de experţi de la Chişinău şi Tiraspol.[12]

Cu toate acestea, cei doi lideri s-au întâlnit în cadrul unor reuniuni multilaterale cu participarea statelor garante şi a Misiunii O.S.C.E. în Republica Moldova, care au avut loc la Chişinău şi Kiev, în primăvara lui 1999.

La 10 iunie 1999, a avut loc o întâlnire de lucru între Petru Lucinschi şi Igor Smirnov. Aceasta a durat mai mult de două ore, fără asistenţa altor persoane şi părea a fi deblocat negocierile privind reglementarea diferendului transnistrian, deschizând posibilitatea reluării contactelor oficiale dintre Republica Moldova şi Transnistria, cu convenirea unei reuniuni la vârf între cele două părţi, pentru prima decadă a lunii iulie 1999.[13]

Întâlnirea a fost sprijinită atât de Rusia, cât şi de S.U.A., având ca obiectiv reluarea tratativelor privind soluţionarea conflictului din Transnistria, inclusiv problema retragerii Armatei a 14-a din zonă.

În cadrul convorbirilor confidenţiale dintre cei doi lideri s-au analizat modul de aplicare a documentelor semnate anterior şi de finalizare a celor pregătite pentru negociere, activitatea desfăşurată de echipele de experţi, precum şi „problematica energetică" de care era legat în mod direct viitorul Republicii Moldova.

S-a apreciat, de comun acord, că dialogul de până atunci nu a fost „destul de eficient", datorită divergenţelor de opinii între Chişinău şi Tiraspol, relevând apariţia unor „premise favorabile" pentru realizarea unor discuţii mai concrete.

Igor Smirnov a acceptat ideea reluării aprovizionării normale cu energie electrică a Republicii Moldova, prin intermediul Centralei de la Cuciurgani, în condiţiile achitării datoriilor restante, inclusiv prin livrări în sistem barter de produse agricole.

Referitor la „grupul Ilaşcu", liderul separatist de la Tiraspol a susţinut că nu erau întrunite toate condiţiile pentru eliberarea deţinuţilor politici, fiind prematur să se discute pe această temă. S-a evidenţiat încă o dată scenariul Tiraspolului de a folosi problema „grupului Ilaşcu" ca monedă de schimb în procesul de negociere a statutului Transnistriei.

Igor Smirnov s-a arătat interesat de o eventuală cooperare între organele de interne din Transnistria şi Republica Moldova în lupta cu crima organizată şi traficul ilegal de narcotice, substanţe interzise şi maşini furate.

Ulterior, în cadrul unei conferinţe de presă[14], Petru Lucinschi a declarat că a discutat cu liderul de la Tiraspol trei pachete de probleme: elaborarea statutului juridic special pentru regiunea transnistriană, viitoarea colaborare economică şi evacuarea arsenalului militar rusesc de pe malul stâng al Nistrului.

În acest context, preşedintele Republicii Moldova a anunţat că, după o pauză îndelungată, grupurile de experţi îşi vor relua şedinţele de lucru privind elaborarea documentului de bază.

Referindu-se la aspectele economice, Petru Lucinschi a relevat: „Trebuie să găsim asemenea soluţii astfel încât problemele politice care există între Chişinău şi Tiraspol să nu se răsfrângă negativ asupra relaţiilor economice".[15]

Ajuns la Tiraspol, Igor Smirnov s-a arătat „entuziasmat" de discuţiile cu Petru Lucinschi, apreciind drept cel mai important rezultat al „părţilor" înţele-

gerea de a fi incluse pe ordinea de zi a viitoarei întâlniri „la vârf" discuţiile pe marginea *„regulamentului statului moldovenesc comun"*.

Igor Smirnov a apreciat că perseverenţa în politica viitoare a Tiraspolului va fi necesară pentru ca şi „alţii" să poată afla că în Transnistria există „oameni normali, care vor să lucreze, să înveţe şi să vorbească limba pe care o doresc".[16]

Liderul de la Tiraspol considera viitoarea întâlnire, programată pentru prima decadă a lunii iulie 1999, ca fiind deosebită, motiv pentru care „ordinea de zi trebuie foarte bine convenită de conducerea tiraspoleană cu direcţia relaţii externe, cu deputaţii şi fiecare cetăţean transnistrian care vrea ca statutul juridic al Transnistriei să fie, în sfârşit, aprobat".[17]

Igor Smirnov a afirmat că viitoarea întâlnire nu va mai consemna „sfidări neaşteptate din partea Chişinăului sau ale altcuiva care îşi permite aşa ceva", fiind vizată, fără nominalizare, Moscova.

Adoptând o atitudine conciliantă, Smirnov a ţinut să înlăture temerile populaţiei transnistriene cu privire la o intervenţie în forţă a Republicii Moldova, în variantă iugoslavă, afirmând că zvonurile lansate la Tiraspol şi în alte localităţi din stânga Nistrului „sunt amplificate" de mass-media locală, preşedintele Lucinschi asigurându-l că acest lucru nu se va realiza niciodată.

Comentatorii politici[18] de la Chişinău apreciau că afirmaţiile lui Smirnov cu privire la „regulamentul unui stat moldovenesc comun" erau interpretate ca o nouă încercare a Tiraspolului, oarecum acceptată de Lucinschi, în favoarea unei eventuale independenţe a Republicii Moldoveneşti Nistrene.

Cunoscută fiind consecvenţa cu care Smirnov a militat pentru recunoaşterea independenţei Transnistriei, se considera că Lucinschi a fost, în principiu, de acord cu „soluţionarea" problemei, dar nu sub forma unei „republici independente", ci în varianta ce va fi convenită şi stabilită de experţi, aceştia având programată o întâlnire în zilele imediat următoare.

Se comenta faptul că Lucinschi ar fi cedat la aproape toate pretenţiile lui Smirnov, cu condiţia soluţionării problemei livrărilor de energie electrică de la Centrala de la Cuciurgani şi „recunoaşterii" de către Tiraspol a necesităţii schimbării formei de guvernare în Republica Moldova, ca o premisă de bază pentru identificarea soluţiilor viabile de rezolvare a diferendului transnistrian. Imediat după discuţiile cu Lucinschi, Igor Smirnov a susţinut ideea unei „republici prezidenţiale", ca formă de soluţionare a gravelor probleme economice din Republica Moldova şi a stării conflictuale dintre Chişinău şi Tiraspol. Liderul separatist spera că, dacă Lucinschi avea să reuşească să se menţină în funcţie şi după alegerile din anul 2000 şi va schimba forma de guvernare în Republica Moldova, Transnistria va beneficia de atributele unui stat, sub masca unei largi autonomii, în cadrul unei „Republici Moldoveneşti comune".

Faptul că Smirnov a fost, la rândul lui, mai conciliant cu Petru Lucinschi era justificat şi de hotărârea formală a Moscovei de a-şi retrage armamentul din

Transnistria, de tot mai frecventele declaraţii pro-Republica Moldova ale statelor occidentale şi organismelor internaţionale, inclusiv ale S.U.A. şi, nu în ultimul rând, de intenţiile nedeclarate ale Moscovei de a-l „destitui" din funcţie pe liderul de la Tiraspol în cazul în care va mai bloca procesul de negocieri.

Încheierea, înainte de termen, cu circa două luni, a misiunii lui John Evans, reprezentantul O.S.C.E. la Chişinău, ca urmare a nemulţumirii exprimate de M.A.E. al Republicii Moldova, şi numirea în locul lui a lui William Hill, fost specialist consultant pentru ţările est-europene în Departamentul de Stat al S.U.A., a reprezentat un alt semnal serios pentru Smirnov, care a înţeles că politica inflexibilă pe care a promovat-o până atunci putea fi contraproductivă nu numai pentru Transnistria, ci şi pentru el şi familia sa.

Toate aceste elemente, coroborate între ele, puteau oferi condiţii pentru identificarea soluţiilor paşnice de rezolvare a diferendului transnistrian, multe speranţe în acest sens punându-se în întâlnirea din iulie 1999.

Concluziile preliminare după întâlnirea Lucinschi – Smirnov evidenţiau că, cel puţin formal, Tiraspolul manifesta un oarecare interes pentru deblocarea negocierilor, mai ales în ceea ce priveşte aspectele economice, în aceste probleme fiind interesat şi Chişinăul.

Evoluţia dialogului era, însă, influenţată în mod decisiv de atitudinea Moscovei faţă de Tiraspol, eventualele succese în definirea statutului de autonomie al Transnistriei în cadrul Republicii Moldova fiind dependente de poziţia adoptată de autorităţile ruse.

7. La 13 iulie 1999, a avut loc, la Chişinău, o **nouă rundă de negocieri**, cu participarea preşedintelui Petru Lucinschi şi a liderului separatist Igor Smirnov.[19]

În delegaţiile celor două părţi au mai fost incluşi Dumitru Diacov, preşedintele Parlamentului, Nicolae Andronic, prim-viceprim-ministru Vladimir Siniov, preşedintele sovietului suprem de la Tiraspol, alţi demnitari.

Pe ordinea de zi a negocierilor au fost introduse peste 30 de chestiuni vizând raporturile bilaterale dintre Republica Moldova şi Transnistria. Discuţiile s-au concretizat în semnarea a şapte documente, între care protocoalele de colaborare în domeniile culturii, contracarării traficului de arme şi droguri, combaterii crimei organizate, sănătăţii, protecţiei mediului etc. Nu s-a ajuns la o înţelegere în ceea ce priveşte problemele energetice, a declarat Petru Lucinschi. La rândul său, Igor Smirnov s-a arătat nemulţumit că nu s-a rezolvat problematica energetică şi cea privind recunoaşterea actelor emise în Transnistria.

Referitor la proiectul de statut ce urma să fie acordat regiunii transnistriene, părţile s-au situat pe poziţii diametral opuse.[20] În context, delegaţia de la Tiraspol a prezentat proiectul „Declaraţiei privind statul comun", care reflecta poziţia sa în problema statutului juridic al Transnistriei.[21]

Întâlnirea bilaterală moldo-transnistriană s-a încheiat fără rezultate semnificative şi a precedat reuniunea la nivel înalt în problema Transnistriei, programată să aibă loc la Kiev, la 16 iulie 1999.

8. La 16 iulie 1999, a avut loc, la Kiev, **reuniunea[22] cvadripartită**, consacrată diferendului transnistrian, cu participarea preşedinţilor Republicii Moldova, Petru Lucinschi şi Ucrainei, Leonid Kucima, primului-ministru rus, Serghei Stepaşin şi liderului transnistrian, Igor Smirnov. De asmenea, a fost prezent ambasadorul Kai Eide (Norvegia), în calitate de reprezentant al preşedintelui in exerciţiu al O.S.C.E..

Întâlnirea s-a încheiat prin semnarea „Declaraţiei comune a participanţilor la reuniunea de la Kiev privind normalizarea relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria", semnată de către toţi reprezentanţii părţilor interesate.

Exprimându-şi satisfacţia faţă de această întâlnire, care a permis discutarea procesului de reglementare a diferendului transnistrian şi trasarea căilor de lichidare a obstacolelor ce împiedicau evoluţia acestui proces, părţile semnatare au constatat că, în lipsa motivelor de ordin istoric, religios, naţional sau de altă natură, nu existau bariere obiective pentru soluţionarea politică a problemei. Mediatorii procesului de negocieri şi-au declarat disponibilitatea de a contribui la reglementara diferendului, constatând că un progres în acest domeniu era posibil doar în condiţiile manifestării voinţei politice şi compromisurilor rezonabile ale părţilor direct implicate.

Delegaţia tiraspoleană a apreciat drept „constructivă" întâlnirea de la Kiev şi a avansat un pachet de documente[23], menit să ducă la „reglementarea relaţiilor dintre Republica Moldova şi republica moldovenească nistreană". Printre acestea s-au enumerat: *Declaraţia despre principiile de bază ale unui stat comun; proiectul Declaraţiei comune a participanţilor la reuniune; proiectul Declaraţiei comune moldo-transnistriene privind garanţiile reciproce pentru investitori şi întreprinzători.*

„Declaraţia[24] cu privire la statul comun", proiect care, în viziunea separatiştilor trebuia să fie documentul de bază pentru reglementarea diferendului transnistrian, a fost înmânat preşedintelui Petru Lucinschi de Igor Smirnov. Documentul prevedea „egalitatea în probleme juridico-statale ale celor doi subiecţi, egali în drepturi – Republica Moldovenească Nistreană şi Republica Moldova". De asemenea, acesta reclama adoptarea unui „act constituţional", care să nu contravină „constituţiilor lor". În acelaşi timp, documentul presupunea un spaţiu de apărare comun şi o doctrină militară unică, cu păstrarea, însă, a propriilor forţe armate.

Preşedintele Petru Lucinschi a respins Declaraţia propusă de Igor Smirnov, invocând Constituţia Republicii Moldova, care prevede că aceasta este „un stat unitar". Purtătorul de cuvânt al Preşedinţiei, Anatol Golea, a declarat că proiectul era inacceptabil, deoarece, în realitate, propunea existenţa a două state independente şi contravenea principiului integrităţii teritoriale a Republicii Moldova.[25]

Concomitent, Lucinschi a refuzat „să semneze declaraţia comună pregătită de partea transnistriană cu privire la garanţiile reciproce pentru investitori şi întreprinzători pe teritoriul Republicii Moldova şi al Transnistriei”.

Reuniunea de la Kiev a arătat că, în ciuda semnării Declaraţiei privind normalizarea relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria, persistau încă importante divergenţe[26] de opinii în chestiunile principale, care amânau pentru o perioadă îndelungată reglementarea definitivă a diferendului transnistrian.

9. În perioada 18-19 noiembrie 1999, a avut loc, la Istanbul, **Summitul O.S.C.E.**, la care au participat reprezentanţi la nivel de şefi de stat şi de guvern dintr-un număr de 30 ţări dintre cele 56 care făceau parte din organizaţie.

Printre aceştia îi menţionăm pe Bill Clinton, preşedintele S.U.A., Gerhard Schroeder, cancelarul Germaniei, Jacques Chirac, preşedintele Franţei, şi Boris Elţin, preşedintele Federaţiei Ruse.

Summitul s-a dovedit a fi unul dintre cele mai dificile din istoria O.S.C.E., deoarece lucrările acestuia au fost dominate de disputa aprigă dintre marile puteri occidentale şi Rusia în problema războiului din Cecenia, aflat în curs de desfăşurare.[27]

În urma unor negocieri foarte intense şi a unui compromis minim, realizat în ultimă instanţă, s-a reuşit salvarea Summitului de la un eşec catastrofal.

Lucrările Summitului s-au încheiat prin adoptarea a trei documente de importanţă deosebită pentru securitatea internaţională: *Declaraţia Politică Finală, Carta Securităţii Europene şi Tratatul adaptat privind limitarea forţelor convenţionale în Europa (C.F.E.)*.[28]

Pentru Republica Moldova, Summitul are o semnificaţie aparte, deoarece a fost pentru prima dată, când într-un document internaţional, au fost fixate termene concrete de retragere a trupelor şi muniţiilor ruseşti de pe teritoriul său.

Astfel, Tratatul cu privire la limitarea forţelor armate convenţionale în Europa, semnat abia după realizarea unui compromis între Chişinău şi Moscova, stipula termenul limită de retragere a armelor convenţionale de pe teritoriul Republicii Moldova până la sfârşitul anului 2001, iar Declaraţia Finală prevedea retragerea generală a armamentului şi forţelor armate ruseşti până la finele anului 2002.

Văzând în prevederile celor două documente cadrul creat pentru rezolvarea conflictului transnistrian, Nicolae Tăbăcaru, ministrul afacerilor externe al Republicii Moldova, îşi exprima speranţa că „Rusia îşi va respecta obligaţiile stipulate în documentele adoptate la Istanbul”.[29]

Preşedinţii Ucrainei şi României, Leonid Kucima şi Emil Constantinescu, au salutat, de asemenea, angajamentele Federaţiei Ruse de a-şi retrage definitiv trupele de pe teritoriul Republicii Moldova, până la sfârşitul anului 2002.

În context, şeful statului român a mai declarat că România, în calitatea sa de viitor preşedinte[30] în exerciţiu al O.S.C.E., va sprijini Republica Moldova în soluţionarea problemei transnistriene.

NOTE

[1] „Moldova suverană", nr. 60(19259), din 24 martie 1998.

[2] „Vocea Poporului", nr. 31(432), din 1 august 1998.

[3] Publicat la 27 iulie 1998.

[4] „Nezavisimaia Gazeta", din 27 iulie 1998.

[5] „Nezavisimaia Gazeta", din 27 iulie 1998.

[6] *Ibidem*.

[7] Agenţia „Flux", din 11 septembrie 1998.

[8] Radio „Vocea Rusiei", din 4 decembrie 1998.

[9] Hotărârea a fost luată în urma unei convorbiri telefonice purtate între preşedintele L. Kucima, primul-ministru rus, Evgheni Primakov şi preşedintele P. Lucinschi.

[10] „Moldova suverană", nr. 17 (19456), din 28 ianuarie 1999.

[11] „Flux", cotidian nţional, Anul III, nr. 13, din 28 ianuarie 1999.

[12] AMAE, Problema 210/1999, Republica Moldova, dosar, Transnistria, f. 71-78.

[13] Ultima întâlnire oficială a lui Petru Lucinschi cu Igor Smirnov a avut loc la 26 ianuarie 1999, la Tiraspol.

[14] Agenţia „Itar-Tass", din 11 iunie 1999.

[15] *Idem*.

[16] *Idem*.

[17] *Idem*.

[18] „Moldova suverană", nr. 118-119, din 12 iunie 1999.

[19] „Moldova suverană", nr. 144-145, din 15 iulie 1999.

[20] „Luceafărul", din 23 iulie 1999.

[21] Raportul Misiunii O.S.C.E. în Republica Moldova, nr. 4, din 22 iulie 1999, prezentat Secretariatului O.S.C.E. de la Viena.

[22] Întâlnirea, propusă de L. Kucima, în timpul vizitei sale la Chişinău din 1998, şi programată, iniţial, pentru 30 aprilie 1999, a fost amânată din diferite motive, cum ar fi boala lui Boris Elţin, demisionarea premierului Evgheni Primakov, neajungerea la o înţelegere între părţile implicate în conflict.

[23] „Flux", Anul III, nr. 95, din 20 iulie 1999.

[24] „Momentul", Anul IV, nr. 139, din 28 iulie 1999.

[25] Revista „Moldova şi Lumea", nr. 7-8, 1999.

[26] Radio „Deutsche Welle", din 15 iulie 1999.

[27] „Momentul", Anul VI, nr. 214-215 (1078-1079), din 20 noiembrie 1999.

[28] „Tineretul Moldovei", nr. 42, din 20 noiembrie 1999.

[29] „Moldova suverană", nr. 235-236, din 23 noiembrie 1999.

[30] România urma să preia preşedinţia O.S.C.E. la 1 ianuarie 2001.

ACUTIZAREA TENDINŢELOR SEPARATISTE

• În prima jumătate a anului 1999, s-au accentuat interesele Federaţiei Ruse, Ucrainei, Turciei şi chiar ale Bulgariei pentru impunerea influenţei lor în unele zone din Republica Moldova. Au fost exploatate, în principal, tensiunile interne

generate de existenţa unor regiuni cu statut aparte – Transnistria, Găgăuzia şi mai nou judeţul Taraclia, precum şi problemele economice dificile cu care se confrunta Chişinăul, în special cea energetică.[1]

• Minorităţile rusă, găgăuză şi bulgară manifestau intenţii tot mai vădite de separare în cadrul unor entităţi distincte de statul moldovean. Independenţa *de facto* a Transnistriei reprezenta o reflectare a acestui fenomen.

Semnificativ a fost faptul că, la 9 mai 1999, cu prilejul recepţiei de la Ambasada rusă din Chişinău[2], liderul separatist Igor Smirnov s-a întreţinut intens cu başcanul Găgăuz-Yeri, Dumitru Croitor, şi cu reprezentantul minorităţii bulgare din raionul Taraclia.

• Analiştii occidentali erau de părere că lipsa unei identităţi naţionale a condus la existenţa mai multor state într-unul singur. Analizând comunitatea de ordin istoric, cultural, religios, social, spiritual şi de limbă cu România, se aprecia că Republica Moldova este un stat artificial. Semnalele concrete în această privinţă urmau să se multiplice pe măsura redresării economice a României şi adâncirii procesului integrării sale în structurile politico-militare şi economice euroatlantice.

Ca urmare, autorităţile de la Chişinău ar fi trebuit să procedeze la o clarificare politică privind conţinutul raporturilor cu teritoriile aflate în afara controlului central (Transnistria şi, în mare parte, Găgăuzia), precum şi la reglementarea relaţiilor interetnice dintre majoritate şi minoritate.

1. **Tendinţele de federalizare a Republicii Moldova se manifestau cu pregnanţă în regiunea Transnistriei**. Poziţia intransigentă a autorităţilor de la Tiraspol întreţinea un puternic focar de tensiune, cu implicaţii la nivel european.

Problema transnistriană avea tendinţa să se permanentizeze şi chiar să „împingă" Republica Moldova în faza federalizării, în condiţiile în care *comunitatea internaţională manifesta o atenţie cu totul specială faţă de interesele Moscovei, în detrimentul unor principii internaţionale de drept*, care guvernează relaţiile dintre state.

▪ Liderul separatist Igor Smirnov susţinea ideea unui „stat comun cu doi subiecţi egali de drept internaţional", inspirată de situaţia Confederaţiei Elveţiene. În accepţiunea acestuia, statutul Transnistriei ar trebui să se bazeze pe următoarele principii:

– părţile să proclame crearea unui *stat comun* în graniţele R.S.S. Moldoveneşti din ianuarie 1940, care să pornească de la „voinţa comună a celor două popoare". Frontiera dintre părţi are statut de „hotar administrativ". Cetăţenia părţilor este determinată prin înţelegerile dintre acestea;

– pentru realizarea *statului comun* este necesar să se asigure un spaţiu unic economic, de apărare, de drept şi social. Ordinea publică şi securitatea de stat a părţilor, ca subiecte ale *statului comun*, sunt asigurate de fiecare parte, în mod independent;

– cele două state să recunoască existenţa, între ele, a parteneriatului, egalităţii şi respectului reciproc, respectiv Republica Moldova şi „Republica Moldovenească Nistreană” fiind subiecte egale de drept;

– puterea de stat să acţioneze în conformitate cu „Constituţiile părţilor”. Pentru rezolvarea conflictelor dintre părţi să se înfiinţeze „Judecătoria supremă a *statului comun*” (pe bază de paritate);

– *statul comun* îşi proclamă „neutralitatea veşnică şi neparticiparea la alianţe militare”. Forţele armate se compun din formaţiunile militare ale părţilor şi-şi îndeplinesc atribuţiile conform doctrinei militare a *statului comun*.

Existau semnale că Igor Smirnov intenţiona să renunţe la o parte din pretenţii în schimbul disponibilităţii Chişinăului de a relua cooperarea economică (inclusiv în domeniul energetic), a elimina disensiunile de ordin vamal (export transnistrian sub „licenţă moldovenească”) şi a prelua o parte din datoria Tiraspolului faţă de Gazprom.

Tiraspolul căuta să continue „politica dublului standard”[3], care să permită amânarea unei decizii favorabile Chişinăului, până când Federaţia Rusă ar fi fost capabilă să-şi impună punctul de vedere în problema transnistriană.

▪ Autorităţile de la Chişinău erau gata să accepte acordarea unui statut de autonomie lărgită Transnistriei, fără a ştirbi însă atributul integrităţii statului.[4]

▪ În opinia preşedintelui Petru Lucinschi, exista posibilitatea soluţionării în condiţii normale a stării conflictuale din raioanele din stânga Nistrului, datorită faptului că „diferendul dintre Chişinău şi Tiraspol nu are conotaţii etnice, religioase sau de altă natură, la mijloc fiind numai interesele politice ale unui grup restrâns de persoane”.

Pe această bază, şeful statului considera că probleme transnistriană putea fi soluţionată în 1999, deoarece Chişinăul era dispus să acorde largi prerogative autorităţilor de la Tiraspol, dacă acestea respectau Constituţia Republicii Moldova şi renunţau la pretenţiile separatiste. Petru Lucinschi anticipa că situaţia din Transnistria urma să revină la normalitate, până la sfârşitul anului 2002, când urma să se încheie „retragerea” efectivelor ruseşti din zonă.[5]

▪ În soluţionarea problemei statutului Transnistriei, Chişinăul pornea de la următoarele principii de bază:

– Transnistria este o formaţiune de stat teritorială, parte integrantă a Republicii Moldova, unde legea de bază este documentul[6] „Despre statutul Transnistriei”, care corespunde Constituţiei. Poate să-şi menţină simbolistica proprie (steag, imn şi stemă), pe care trebuie să o folosească împreună cu cea a Republicii Moldova;

– limba oficială este cea moldovenească, de acelaşi statut urmând să beneficieze şi limbile rusă şi ucraineană;

– personalitatea supremă în „Republica Moldovenească Nistreană” este „preşedintele ales” al acesteia, care este şi prim viceprim-ministru al Republicii

Moldova. Transnistria va avea deputaţi proprii în Parlamentul de la Chişinău, desemnaţi proporţional cu numărul locuitorilor pe care-i reprezintă;

– Transnistria participă nemijlocit la înfăptuirea politicii externe a Republicii Moldova în problemele ce o interesează, are dreptul să întreţină legături economice şi culturale internaţionale, în limita contractelor şi protocoalelor internaţionale la care Republica Moldova este parte.

▪ Proiectul Chişinăului nu convenea Tiraspolului, deoarece conţinea „principii caracteristice unui stat unitar, în care Transnistriei i se rezerva doar rolul de unitate teritorial-administrativă în componenţa Republicii Moldova”.

În accepţiunea liderilor de la Tiraspol, proiectul „a fost elaborat fără să se ţină seama de realitatea actuală, cu ignorarea intereselor legitime ale Republicii Moldoveneşti Nistrene”. Aceştia doreau ca „raporturile dintre Republica Moldova şi R.M.N. să fie reglementate într-un acord bilateral serios şi nu într-un act intern, fără valoare juridică pentru Tiraspol”.[7]

▪ Rusia urmărea o reevaluare a raporturilor dintre Chişinău şi Tiraspol, în cadrul cărora Transnistria să beneficieze de un statut care să îi garanteze o „autonomie reală”.[8]

► Un statut de autonomie lărgită pentru raioanele moldoveneşti din stânga Nistrului era convenabil Federaţiei Ruse, care îşi putea astfel menţine influenţa în Balcani prin realizarea unui „cap de pod” în Transnistria.

Stabilizarea situaţiei din Transnistria asigura menţinerea influenţei Moscovei asupra vectorului Ucraina – Republica Moldova, îndeosebi din punct de vedere economic, pentru contracararea iniţiativei acestora de creare a unei zone economice de comerţ liber la nivelul G.U.U.A.M.[9]

► Diplomaţii ruşi considerau că o retragere „prea bruscă şi imediată” din Transnistria, solicitată în termeni insistenţi de S.U.A., ar fi putut avea un impact negativ asupra opiniei publice ruse şi nu ar fi fost acceptată de cercurile militare influente de la Kremlin. În opinia acestora, soluţia optimă era corelarea procesului de retragere, cu măsurile pe care autorităţile de la Chişinău urmau să le ia în direcţia „stabilizării” raporturilor cu Tiraspolul.

În plus, partea rusă invoca costul ridicat al operaţiunii de retragere, care s-ar fi cifrat la 500 milioane dolari, în timp ce oferta americană de a sprijini financiar procesul de evacuare a armamentului, distrugerea unei părţi însemnate a acestuia şi reamplasarea şi conservarea materialului rămas se ridica la suma „derizorie” de 14 milioane dolari.

► Rezultatele formale cu care s-a încheiat misiunea delegaţiei Adunării Interparlamentare a C.S.I. la Tiraspol (25 aprilie 1999) atestau că Moscova a urmărit doar să-şi demonstreze în faţa opiniei publice internaţionale „interesul pentru soluţionarea stărilor conflictuale din spaţiul Comunităţii” şi nicidecum să identifice mijloace concrete pentru rezolvarea diferendului.

Deplasarea la Chişinău a delegaţiei C.S.I. a vizat, de fapt, doar cunoaşterea poziţiilor părţilor faţă de transformarea *Grupului operativ al trupelor ruse* în bază militară rusă în Republica Moldova.

Moscova avea, în continuare, un cuvânt greu de spus în rezolvarea problemei transnistriene. Atât timp cât organizaţiile europene nu găseau o modalitate de presiune asupra sa, pentru a o determina să sisteze sprijinul acordat regimului separatist de la Tiraspol şi să fie de acord cu o soluţie de compromis, situaţia rămânea nesoluţionată.

▪ Poziţia Ucrainei: problema Transnistriei se putea rezolva numai în cadrul statului unitar Republica Moldova, cu respectarea integrităţii teritoriale, suveranităţii şi frontierelor sale.

Autorităţile de la Kiev se pronunţau pentru retragerea trupelor şi armamentului rusesc din Transnistria, manifestând disponibilitate pentru asigurarea condiţiilor necesare tranzitului pe teritoriul ucrainean.

Totodată, Ucraina se angaja să îşi sporească rolul în soluţionarea conflictului prin creşterea numărului de observatori în cadrul forţelor de menţinere a păcii.[10]

2. **Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuz-Yeri**, înfiinţată pe baza măsurilor de descentralizare administrativă[11], manifesta vădite tendinţe de apropiere de Turcia.

► Interesul Ankarei pentru Republica Moldova s-a amplificat după obţinerea independenţei acesteia, Turcia urmărind să dispună în această zonă de un important „cap de pod” în vecinătatea flancului estic al Alianţei Nord-Atlantice şi la confluenţa zonelor de interese dintre Occident şi estul Europei.

Eforturile Turciei vizau consolidarea, din punct de vedere economic şi politic, a minorităţii găgăuze, considerată „vehiculul” prin care Ankara îşi putea realiza obiectivele politice şi economice în zonă.

► Acţiunile Ankarei nu se rezumau numai la „consolidarea elementului cultural şi apărarea drepturilor minorităţii găgăuze”, ci includeau acordarea de sprijin sub diverse forme. Factori politici de la Chişinău apreciau că „eforturile” financiare şi politice încurajau separatismul găgăuz până la desprinderea de republică.

În anul 1999, prezenţa elementului turcesc în Găgăuz-Yeri s-a amplificat, înregistrându-se o afluenţă mare de „investitori”, care aveau sarcina înfiinţării de societăţi mixte prin intermediul cărora Ankara să poată controla mai eficient Unitatea Teritorială Autonomă.

În cursul anului 1999 au fost concretizate următoarele acţiuni:

– înfiinţarea companiei moldo-turce Moldcell, filială a companiei turce Turkcell, al doilea prestator de servicii de telefonie mobilă G.S.M.-900 pe piaţa Republicii Moldova;

– deschiderea la Chişinău a Băncii turco-române B.T.R.-Moldova, filială a B.T.R. din România;

– acordarea unui „ajutor umanitar” constând în 6210 tone de motorină U.T.A. Găgăuz-Yeri, în scopul sprijinirii sectorului bugetar;

– realizarea de investiţii din partea guvernului turc, fără garanţii din partea statului moldovean, în valoare de 3 milioane dolari pentru crearea unor întreprinderi mixte;

– participarea la un program de asistenţă tehnică în domeniul învăţământului.

Guvernul turc a decis, de asemenea, să acorde autorităţilor de la Comrat un credit nerambursabil, de circa 7 milioane dolari, destinat „acoperirii restanţelor la plata salariilor şi pensiilor pentru locuitorii U.T.A. Găgăuz-Yeri”.

Factori politici de la Chişinău anticipau că gestul Turciei putea determina şi alte localităţi limitrofe Găgăuziei sau din judeţul Taraclia să solicite integrarea în U.T.A. Găgăuz-Yeri, pe fondul acutizării lipsurilor financiare.

Pentru perioada următoare se preconiza:

– armonizarea legislaţiei celor două ţări. Parlamentul turc a aprobat acordul privind evitarea dublei impuneri;

– înfiinţarea unor societăţi mixte moldo-turce care să aibă drept obiect de activitate importul şi exportul ceaiului, vinului, coniacului şi şampaniei;

– construirea unui centru comercial;

– modernizarea unor hoteluri în Chişinău şi în U.T.A. Găgăuz-Yeri;

– organizarea unei misiuni economice în Republica Moldova, la care să participe oameni de afaceri din Turcia pentru a identifica noi oportunităţi de afaceri.

► Semnificativ a fost acceptul Turciei pentru ca autorităţile de la Comrat să deschidă la Ankara o „reprezentanţă diplomatică” a U.T.A. Găgăuz-Yeri, fără acordul prealabil al Chişinău, încălcându-se astfel reglementările internaţionale în domeniu.[12]

► Acţiunile Ankarei nu au fost receptate întotdeauna corect la Chişinău, acordându-se credit mai mult declaraţiilor oficiale ale autorităţilor turce (susţinerea independenţei tânărului stat), decât motivaţiilor reale care stăteau la baza jocurilor ascunse, puse în aplicare prin intermediul Găgăuz-Yeri.[13]

3. **Înfiinţarea pe criterii etnice a judeţului Taraclia** putea amplifica acţiunile separatiste din Republica Moldova.

Diplomaţi bulgari susţineau că guvernul de la Sofia încuraja orice acţiuni politice sau propagandistice care susţineau ideea autonomiei complete a ţinuturilor din Republica Moldova locuite de cetăţeni de origine bulgară.

Autorităţile de la Sofia s-ar fi folosit de faptul că raionul Taraclia a fost transformat în judeţ, iar în organele de conducere au fost alese persoane de orientare comunistă.

– Majoritatea primarilor şi consilierilor din acest judeţ erau bulgari basarabeni[14], care stimulau amplificarea raporturilor economice cu Sofia şi Moscova.

– Liderii politici din acest judeţ solicitau o participare proporţională în guvernul de la Chişinău.

– Încurajaţi de presa de limbă rusă, liderii locali procedau la şantajarea populaţiei de origine română, ameninţând-o cu închiderea şcolilor cu predare în limba română, dacă nu se supuneau politicii economice pe care aceştia o promovau.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1999, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 1, f. 115-127.

[2] Comemorarea a 54 de ani de la victoria asupra fascismului.

[3] Politica „dublului standard" promovată de Tiraspol constă în adoptarea unor poziţii diferite pentru aceeaşi problemă, în funcţie de partenerul de discuţie. În timp ce în raporturile cu reprezentanţii organismelor europene Tiraspolul dovedeşte, în unele probleme, „deschidere şi viziuni democratice", în relaţia cu Moscova manifestă obedienţă şi susţinere a poziţiei acesteia.

[4] Datorită legăturilor multor personalităţi ale clasei politice din Republica Moldova cu lumea interlopă, ale cărei acţiuni erau favorizate de statutul existent al Transnistriei, era de aşteptat să nu se înregistreze o opoziţie vehementă faţă de acordarea unei largi autonomii acestei regiuni, variantă care putea să satisfacă interesele tuturor „părţilor".

[5] Negocierile dintre Chişinău şi Tiraspol se desfăşurau sub presiunea poziţiei Moscovei, care condiţiona retragerea Grupului operativ al trupelor ruse de reglementarea politică a conflictului.

[6] În proiectul de document se stipula că, „în cazul schimbării statutului Republicii Moldova ca stat suveran, Transnistria are dreptul la autodeterminare, în conformitate cu normele şi procedurile recunoscute pe plan mondial".

În cazul în care proiectul Chişinăului ar fi fost aprobat de „părţi", în termen de 6 luni urma să fie adoptată Legea Despre statutul special al Transnistriei şi protocoalele Despre garanţiile respectării principiilor statutului Transnistriei şi Despre etapele realizării principiilor statutului Transnistriei.

[7] Din poziţiile exprimate rezulta că şansele reglementării conflictului transnistrian erau îndepărtate, iar starea de confruntarea se permanentiza atât timp cât va dori Federaţia Rusă, singura în stare să pună capăt situaţiei existente.

[8] Autorităţile de la Moscova aveau în vedere o reglementare „justă şi pe termen lung" a situaţiei rusofonilor din Republica Moldova, „care să ţină cont de aspiraţiile acestora".

[9] Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan, Republica Moldova.

[10] Ucraina avea 10 observatori în Transnistria.

[11] Legea din 1994 privind Statutul special al Găgăuziei.

[12] Cu de la sine putere, Găgăuzia şi-a deschis „reprezentanţă diplomatică" şi la Tiraspol. Celelalte tentative au fost blocate de poziţiile statelor cărora li se făcuseră propuneri similare (Bulgaria şi R.F. Iugoslavia).

[13] În accepţiunea autorităţilor de la Chişinău, „ajutoarele" Ankarei erau „de bună credinţă", urmărind depăşirea crizei economice de către Republica Moldova.

[14] În proporţie de 99%, bulgarii basarabeni susţineau că au fost smulşi de la „patria mamă" (Bulgaria), promovau ideea organizării de alegeri locale separate în vederea extinderii şi consolidării autonomiei şi se opuneau categoric privatizării şi oricăror acţiuni reformatoare în economie (în regiune încă mai funcţionau colhozurile).

POSIBILE PERSPECTIVE ÎN SOLUŢIONAREA PROBLEMEI TRANSNISTRIENE

În pofida eforturilor (mai mult sau mai puţin formale) depuse de părţile implicate – Ucraina, Federaţia Rusă, Republica Moldova şi separatiştii de la Tiraspol – perspectivele soluţionării problemei transnistriene rămâneau incerte.[1]

▪ Transnistria reprezenta, în continuare, „capul de pod" al Federaţiei Ruse în regiune, starea conflictuală existentă între Tiraspol şi Chişinău permiţând prezenţa militarilor ruşi în zonă şi asigurarea unui control al Moscovei asupra acestui fost spaţiu sovietic.

Ca urmare a slăbirii poziţiilor Kremlinului pe plan internaţional şi a presiunilor internaţionale vizând retragerea Armatei a XIV-a, liderul separatiştilor de la Tiraspol, Igor Smirnov, a fost nevoit să renunţe parţial la intransigenţă, fiind obligat să participe la relansarea negocierilor privind soluţionarea paşnică a diferendului dintre Chişinău şi Tiraspol.

► La 10 iunie şi 13 iulie 1999, la Chişinău, au avut loc două runde de convorbiri între Igor Smirnov şi preşedintele Petru Lucinschi. În privinţa statutului Transnistriei, Igor Smirnov nu a făcut nici un fel de concesii, nerenunţând la ideea de independenţă a acestui teritoriu faţă de Republica Moldova, pe baza principiului *„un stat comun – două republici"*.

La ultima întâlnire, au fost semnate 7 documente „bilaterale" în domeniile economic şi social, fapt apreciat în mediile politice de la Chişinău ca o serioasă concesie făcută Tiraspolului în aspiraţiile sale de independenţă, deoarece s-a acceptat semnarea unor documente oficiale cu o entitate teritorială nerecunoscută pe plan internaţional.

► Nici întâlnirea de la Kiev în problema Transnistriei, din 16 iulie 1999, la care au participat preşedintele ucrainean, Leonid Kucima, fostul premier rus, Serghei Stepaşin, preşedintele Republicii Moldova, Petru Lucinschi, liderul separatist Igor Smirnov şi reprezentanţii O.S.C.E., nu a dus la parcurgerea unor paşi semnificativi în soluţionarea problemei, tot datorită poziţiei obstrucţioniste a lui Igor Smirnov şi a atitudinii tolerante a Moscovei şi Kievului, care au preferat o discuţie „de principiu" în locul unei abordări punctuale privind statutul acestui teritoriu.

Principalul punct de divergenţă rămânea viitoarea formă de statut al Transnistriei, liderul de la Tiraspol încercând să promoveze noi formule, unele deja vehiculate pe plan internaţional, precum *comunitate de state* sau *stat comun*, ur-

mărind, în acelaşi timp, şi tendinţele care se manifestau în soluţionare crizei din Kosovo.

În aceste condiţii, reuniunea s-a încheiat doar cu semnarea unei *Declaraţii comune referitoare la reglementarea diferendului transnistrian*, care nu conţinea decât principii generale (spaţiu economic şi de drept comun, sistem de apărare şi social comun, în limitele frontierelor actuale ale Republicii Moldova), care urmau să fie „punctualizate" în perspectivă de către negociatori.[2]

Un element pozitiv, oarecum dătător de speranţă, a constat în aprecierea lui Serghei Stepaşin, conform căreia documentul privind soluţionarea definitivă a diferendului transnistrian putea fi elaborat, până în toamna anului 1999, având ca punct de pornire Declaraţia de la Kiev.

▪ Odată cu demiterea premierului rus, la 9 august 1999, s-a produs şi o modificare a poziţiei Moscovei în problema transnistriană. Preşedintele Boris Elţîn l-a atenţionat pe Vladimir Putin că maniera în care predecesorul său a încercat să forţeze realizarea de progrese în chestiunea Transnistriei, prin presiuni politice şi economice asupra lui Igor Smirnov, a fost nu numai contraproductivă, dar a pus în pericol interesele Moscovei în regiune, în special sub aspect strategic. El considera că principiile *Memorandumului asupra normalizării relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria* (semnat la Moscova, în mai 1997) trebuiau reactualizate, din perspectiva acordării unei largi autonomii Transnistriei, în aşa fel încât această zonă să posede toate atributele *unui subiect de drept internaţional*.

În concepţia Kremlinului, Transnistria trebuia să rămână nu numai o „insulă rusească", dar să reprezinte un „cap de pod" al promovării intereselor politice, economice şi militare ale Moscovei într-o regiune dominată de Ucraina şi care pe termen mediu şi lung tindea să intre sub influenţa Occidentului.

Era, însă, necesar ca autorităţile de la Chişinău să emită un semnal ferm că erau interesate de o abordare unitară, cu eforturi comune, a problemelor de interes bilateral, în absenţa căruia implicarea României[3] în problematica din Transnistria putea fi total neproductivă.

Mai mult, în perspectiva summitului O.S.C.E. de la Istanbul (noiembrie 1999) şi a dorinţei României de a deţine preşedinţia organizaţiei în anul 2001, trebuia clarificată poziţia pe care urma să o adopte Chişinăul, în continuare, referitor la această problemă, pentru evaluarea realistă a modului în care Bucureştiul avea să abordeze, în perioada 2000-2002 (când urma să facă parte din „troika" O.S.C.E.) una dintre cele mai spinoase probleme de pe agenda O.S.C.E.[4]

* * *

În timpul guvernării de centru-dreapta (1998-1999), în negocierile dintre Chişinău şi Tiraspol nu s-au înregistrat, practic, progrese semnificative menite să ducă la reglementarea definitivă a diferendului transnistrian.

S-a constatat aceeaşi tactică, folosită în cadrul tratativelor dintre cele două părţi încă de la încheierea ostilităţilor militare (1992), respectiv cea a complicităţii şi coordonării poziţiilor între cercurile politice de la Moscova şi liderii transnistrieni, în scopul tergiversării *sine die* a rezolvării conflictului şi al obţinerii de avantaje maxime de către Rusia de pe urma acestuia. Pentru Moscova, Transnistria trebuia să rămână, în continuare, nu numai o „insulă rusească", dar să reprezinte şi un „cap de pod" al promovării intereselor sale politice, economice şi militare într-o regiune dominată de Ucraina care, pe termen mediu şi lung, tindea să intre sub influenţa Occidentului[5]. În plus, menţinerea stării conflictuale existente între Tiraspol şi Chişinău permitea prezenţa militarilor ruşi în zonă şi asigurarea unui control ferm al Moscovei asupra Republicii Moldova, obiective ale politicii Rusiei care s-au realizat pe deplin în perioada analizată.

Exceptând scurte perioade de timp, în care s-a *mimat* continuarea negocierilor, acestea s-au aflat în cea mai mare parte a guvernării de centru-dreapta într-o stare de blocaj aproape total. Pentru a evidenţia rolul major pe care Rusia îl joacă în reglementarea diferendului în această zonă strategică, negocierile dintre cele două părţi au fost şi încă sunt deblocate de fiecare dată numai după intervenţia „binevoitoare" a Moscovei.

Nici internaţionalizarea problemei, prin organizarea unor misiuni speciale ale „Troicei UE" şi Iniţiativei Central Europene (I.C.E.) în Republica Moldova şi Transnistria, nici angajamentele asumate de Rusia la Summitul O.S.C.E. de la Istanbul (noiembrie 1999) nu au produs vreo schimbare majoră în poziţia Moscovei sau în evoluţia negocierilor vizând reglementarea definitivă a conflictului transnistrian.

Perspectiva soluţionării conflictului rămânea, aşadar, foarte îndepărtată, situaţie care se menţine şi astăzi, la mai mult de zece ani de la instituirea primei guvernări de centru-dreapta în Republica Moldova.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/1999, Republica Moldova, dosar, Transnistria, f. 167-181.

[2] A produs nedumerire „alternativa" pregătită de preşedintele ucrainean, Leonid Kucima, elaborată pe baza cererii Tiraspolului, de a se acorda Transnistriei statutul de *subiect de drept independent* faţă de Chişinău, propunere motivată prin „interesul Ucrainei de a sprijini integritatea teritorială a Republicii Moldova".

[3] Inclusiv prin sprijinirea pe lângă organisme internaţionale şi state occidentale a eliberării de fonduri, invocată de Rusia pentru evacuarea forţelor şi echipamentelor sale militare.

[4] Cu atât mai mult cu cât Moscova insista asupra posibilei „implicări părtinitoare" a României, ca argument împotriva atribuirii preşedinţiei organizaţiei ţării noastre în anul 2001.

[5] Tendinţă confirmată de „revoluţia portocalie" şi de Summitul NATO de la Bucureşti, din luna aprilie 2008, cu prilejul căruia, în ciuda opoziţiei Rusiei, s-a dat un semnal clar vizând necesitatea accederii Ucrainei în Organizaţia Nord-Atlantică.

CAPITOLUL V –
RELAȚIILE DINTRE ROMÂNIA ŞI REPUBLICA MOLDOVA ÎN TIMPUL RESTAURAȚIEI COMUNISTE

PROBLEME ÎN SUSPENSIE ÎN RELAŢIILE BILATERALE LA NIVELUL ANULUI 2001

În raporturile dintre România şi Republica Moldova se acumulase mai multe probleme sensibile, pentru care nu se găsiseră încă soluţii.[1]

1. **În domeniul politic**

► Tratatul de Parteneriat Privilegiat şi Cooperare dintre România şi Republica Moldova[2]

– Autorităţile de la Chişinău nu agreau introducerea în Tratat a sintagmei „două state româneşti" şi condamnarea pactului Ribbentrop-Molotov, considerând că menţionarea lor reprezenta un „atentat" la independenţa şi suveranitatea Republicii Moldova.

În principiu, partea moldoveană era de acord cu reluarea şi continuarea discuţiilor la nivel de experţi pentru identificarea punctelor de interes comun, în prealabil urmând să fie consultaţi reprezentanţi ai tuturor forţelor politice din Republica Moldova.

Chişinăul aprecia că Tratatul, în forma parafată, răspundea inclusiv exigenţelor Moscovei, care a ţinut cont de textul acestuia în negocierea unui document similar cu Republica Moldova. M.A.E. de la Chişinău considera că discuţiile pe tema Tratatului puteau fi reluate, după scrutinul anticipat de la 25 februarie 2001 şi alegerea noului preşedinte al Republicii Moldova.

– Mircea Snegur, fost şef al statului, liderul Partidului Renaşterii şi Concilierii, considera că Republica Moldova ar fi trebuit să se bucure de un regim privilegiat în raporturile cu Bucureştiul, spre deosebire de alte ţări vecine României (Bulgaria, Ucraina, Ungaria).

El susţinea că Tratatul de bază dintre România şi Republica Moldova trebuia să includă şi sintagmele „fraternitate" şi „limba română", iar problema cetăţeniei să nu fie clarificată printr-un acord separat, ci chiar în textul documentului. Mircea Snegur preciza că finalizarea documentului – prin acceptarea de către autorităţile de la Chişinău a obiecţiilor României – ar fi facilitat accesul ţării noastre în U.E., proces care urma să atragă şi Republica Moldova în structurile europene.

► Acordul în materie de cetăţenie

Ca urmare a creşterii numărului de persoane din Republica Moldova care solicita cetăţenia română[3], preşedintele Petru Lucinschi s-a implicat personal în această problemă.

La începutul anului 2000, şeful statului a dispus închiderea temporară a Oficiilor de Stare Civilă, pentru a împiedica procurarea de către solicitanţi a actelor necesare. Totodată, a insistat pentru încheierea unui acord special în această problemă, ca urmare a hotărârii autorităţilor române de a deschide noi puncte de primire a documentaţiei necesare redobândirii cetăţeniei române (la Inspectoratele Judeţene de Poliţie limitrofe Republicii Moldova).

Proiectul de acord înaintat de partea moldoveană includea o serie de articole care încălcau grav drepturile fundamentale ale omului (acordarea cetăţeniei române numai cu acordul guvernului de al Chişinău şi furnizarea de către M.A.E. român a listei cetăţenilor moldoveni care au redobândit cetăţenia română).[4]

Bucureştiul putea solicita Chişinăului să se racordeze la rezoluţiile Consiliului Europei în materie de cetăţenie, situaţie în care nu se justifica încheierea unui acord special româno-moldovean.

2. **În domeniul economic**

► Recuperarea creanţei de 34 milioane dolari rezultată din livrarea de energie electrică în anul 1999

Încercările Bucureştiului de a recupera suma au eşuat, datorită dezinteresului guvernului de la Chişinău, care a respins variantele propuse de partea română, inclusiv posibilitatea reeşalonării. Pornind de la situaţia financiară delicată pe care o traversa Republica Moldova, datoria putea fi recuperată prin cumpărarea, în contul acesteia, de pachete de acţiuni la societăţile rentabile supuse privatizării.

► Recuperarea împrumutului de 20 miliarde lei româneşti acordat de România în 1993

Ultima convenţie de eşalonare, semnată la Bucureşti în anul 2000, nu a fost respectată de guvernul de la Chişinău, care a invocat lipsa mijloacelor financiare.[5] În contul creditului se puteau achiziţiona acţiuni de la societăţi rentabile, precum cele din ramurile vinificaţiei şi tutunului.

► Recuperarea a 69.000 tone grâu alimentar, acordat de România în anul 1991 pentru combaterea efectelor secetei prelungite

Chişinăul nu mai recunoştea cantitatea livrată, motiv pentru care refuză să abordeze această problemă în discuţiile bilaterale.

O modalitate de recuperare a grâului putea fi convertirea contravalorii acestuia în acţiuni la obiective economice supuse privatizării (la fel proceda şi Rusia).

► Cota-parte ce revine României din Combinatul de ţevi de la Făleşti, pe care guvernul de la Chişinău l-a vândut unei societăţi ruseşti

Reprezentanţii moldoveni refuzau orice dialog, motivând că societatea a fost creată cu susţinere financiară din „fondul la dispoziţia guvernului României pentru relaţiile cu Republica Moldova”, fapt pentru care Bucureştiul nu ar mai fi trebuit să aibă pretenţii.[6]

O parte din creanţe putea fi trecută în contul plăţii retransmisiei postului de televiziune TVR în Republica Moldova, pe care România era obligată să o achite companiei moldoveneşti „Teleradio Moldova”, anual, vărsând-o în bugetul republican, în bani lichizi.

3. **În domeniul cultural**

► **Desfiinţarea unor emisiuni cu caracter pro-românesc ale televiziunii centrale de la Chişinău**

Semnificativă a fost preluarea controlului asupra companiei de stat „Teleradio Moldova” de către Partidul Comuniştilor, prin numirea la conducerea acesteia a deputatului comunist Ilie Magaleaş. P.C.R.M. a eliminat din grila de programe emisiunile cu conţinut românesc şi i-a înlăturat pe redactorii care se situau pe poziţii apropiate României.

► **La nivelul guvernului Republicii Moldova se manifesta o anumită nemulţumire faţă de faptul că personalităţi culturale moldovene nu erau antrenate în acţiuni culturale din România.**

Era necesară actualizarea protocoalelor bilaterale în domeniu, care să prevadă includerea oamenilor de cultură recunoscuţi din Republica Moldova în acţiunile organizate de instituţiile româneşti.

► **Mitropolia Basarabiei**

Guvernul de la Chişinău refuza să recunoască oficial Mitropolia Basarabiei şi să o înregistreze la Ministerul Justiţiei. Toate demersurile întreprinse de Patriarhia de la Bucureşti au fost respinse de către guvernanţii moldoveni, care se temeau de o eventuală susţinere a Mitropoliei Basarabiei de către credincioşii din Republica Moldova.

Problema se afla pe rol la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului de la Strasbourg, însă nu s-a întreprins nimic în direcţia soluţionării. Mai mult, cu asentimentul guvernanţilor de la Chişinău, o serie de parohii au fost forţate (chiar de către poliţie) să treacă în subordinea canonică a Mitropoliei Chişinăului şi Întregii Moldove.[7]

Situaţia putea fi rezolvată prin intervenţia reprezentanţilor României la Strasbourg, care să susţină necesitatea apărării intereselor Patriarhiei Române.

4. **În domeniul învăţământului**

► **Înăsprirea poziţiei Ministerului Educaţiei şi Ştiinţei al Republicii Moldova faţă de relaţiile de colaborare cu România**

Odată cu instalarea la conducerea Ministerului Educaţiei şi Ştiinţei a ministrului comunist Ilie Vancea, a început un proces de deteriorare continuă a relaţiilor de colaborare cu România în domeniul învăţământului. Semnificativă a fost scoaterea din programa şcolară a disciplinelor „Limba română” şi „Istoria românilor”.

– România era acuzată că nu asigura condiţii decente de învăţătură şi de trai pentru elevii şi studenţii moldoveni, care ar fi fost puşi în situaţii înjositoare, lipsite de ospitalitate. De fapt, Chişinăul acţiona pentru limitarea numărului de tineri din Republica Moldova trimişi la studii în România, din dorinţa de a reduce influenţa culturii şi tradiţiilor româneşti.

Un alt motiv de „îngrijorare" pentru Republica Moldova îl reprezenta situaţia grea în care se aflau extensiunile universitare româneşti de la Soroca, Bălţi şi Lipcani (nu se făceau cursuri, nu se dădeau examene, copiii nu-şi primeau bursele, se simţeau abandonaţi de România).

Exagerările părţii moldovene au indus ideea că Ilie Vancea intenţiona fie să nu mai semneze nici un protocol de colaborare cu România în domeniul învăţământului pentru anii 2001-2002, fie să restrângă domeniile de cooperare.

În ceea ce-i priveşte pe cei peste 300 de studenţi români care învăţau în Republica Moldova, autorităţile moldoveneşti considerau că îi tratau bine. Condiţiile precare din cămine şi universităţi, cuantumul foarte redus al burselor şi lipsa oricăror facilităţi erau puse pe seama sărăciei statului moldovean, care ar fi dorit să le ofere mai mult, dar nu putea.

Menţinerea unei conduceri de orientare comunistă la Ministerul Educaţiei şi Ştiinţei putea deveni o sursă de încordare tot mai pronunţată a raporturilor bilaterale pe linie de învăţământ.

► Angajarea în muncă a tinerilor absolvenţi din Republica Moldova care au studiat în instituţii de învăţământ superior din România

Guvernul Republicii Moldova refuza, sub diverse pretexte, încadrarea în muncă a tinerilor pregătiţi în ţara noastră[8], deşi planurile anuale de şcolarizare erau elaborate de Ministerul Educaţiei şi Ştiinţei de la Chişinău.

Motivul neoficial al neîncadrării în muncă a tinerilor pregătiţi în România era teama guvernanţilor că aceştia promovau interesele româneşti în Republica Moldova, „atentând", astfel, la securitatea naţională.

Pentru depăşirea acestei situaţii trebuiau îmbunătăţite protocoalele bilaterale anuale de colaborare în domeniul învăţământului, în sensul prevederii unor articole speciale referitoare la obligativitatea încadrării tinerilor în muncă.

► Atitudinea necooperantă a conducerii Ministerului Educaţiei şi Ştiinţei faţă de distribuirea donaţiilor de carte din România

În ultima perioadă, s-a constatat o vădită lipsă de cooperare a autorităţilor din Republica Moldova cu Ambasada României în distribuirea ajutoarelor materiale sosite din ţara noastră.

Pe această linie s-a înscris şi donaţia consistentă de manuale şcolare efectuată, la 27 noiembrie 2000, de Ministerul Educaţiei şi Ştiinţei Naţionale din România, Ministerului Educaţiei şi Ştiinţei al Republicii Moldova, în baza protocolului anual de colaborare bilaterală în domeniul învăţământului.

În presa centrală şi locală nu a fost mediatizată nici o acţiune de distribuire a manualelor în nici un judeţ. Unii oficiali moldoveni din Ministerul Educaţiei şi Ştiinţei au afirmat că nu ştiau precis ce s-a întâmplat cu cărţile.

În contextul mai larg al sprijinului acordat de ţara noastră, autorităţile de la Chişinău au minimalizat importanţa ajutoarelor (circa 7,5 milioane dolari) pe care România le-a acordat în anul 2000 persoanelor din Republica Moldova, afectate de calamităţi naturale. În schimb, primirea a 600 kg de medicamente din Federaţia Rusă a fost amplu mediatizată.

Procesul de distribuire a ajutoarelor româneşti ar fi trebuit „monitorizat" de Ambasada română la Chişinău sau de alte structuri abilitate de guvernul român, inclusiv organizaţii neguvernamentale din cele două state.

5. **În domeniile colaborării interministeriale**

► **Nerealizarea integrală a prevederilor protocoalelor încheiate la reuniunile anuale ale Comitetelor interministeriale**

Această situaţie impunea constituirea unor „colective mixte de monitorizare" la nivelul fiecărei grupe sectoriale, care să atenţioneze guvernul asupra restanţelor şi măsurilor necesare depăşirii situaţiilor dificile. De asemenea, era necesar ca în protocoalele Comitetelor interministeriale să fi fost înscrise acele acţiuni care aveau finanţarea asigurată (fonduri TACIS/PHARE sau „Fondul la dispoziţia guvernului României pentru relaţii cu Republica Moldova").

► **Încercările unor persoane de vârsta a treia din Republica Moldova de a se repatria fictiv în România**

Datorită faptului că guvernul de la Chişinău nu dispunea de fondurile necesare achitării la timp a pensiilor, iar nivelul acestora este foarte redus[9], persoanele cu vârstă de pensionare încercau să se stabilească în România pentru a primi pensie din ţara noastră.

Asemenea acţiuni aveau loc cu acordul tacit al Ministerului Muncii şi Familiei de la Chişinău care, indirect, recomanda persoanelor interesate să se prevaleze de prevederile Acordului româno-sovietic în materie (Republica Moldova se considera succesoare de drept a fostei U.R.S.S. în acest acord).

Se impunea negocierea, în regim de urgenţă, a unui acord româno-moldovean de asistenţă socială, prin care să se descurajeze asemenea tentative, dezavantajoase României.

► **Nerespectarea Acordului în materie civilă şi penală**

Prevederile acordului erau încălcate de ambele părţi. Actele emise de una din părţi nu au fost întotdeauna recunoscute pe teritoriul celeilalte (inclusiv diplomele de studii).

Situaţia se datora, în principal, necunoaşterii conţinutului Acordului de către persoanele de specialitate şi, uneori, invocării unor motivaţii politice.

Era necesar să se intensifice acţiunile de popularizare a cadrului juridic special bilateral ce reglementa raporturile privilegiate româno-moldovene.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1, f. 3-17.

[2] Negocierile au început în 1995 şi s-au încheiat în anul 1999. Tratatul a fost parafat la Chişinău, la 28 aprilie 2000, de foştii miniştri de externe, Petre Roman şi Nicolae Tăbăcaru.

[3] Persoanele din Republica Moldova solicită cetăţenie română îndeosebi din raţiuni economice, precum şi pentru facilitarea circulaţiei în Uniunea Europeană, fiind puţine cele care o fac datorită unor sentimente de patriotism.

[4] Legislaţia Republicii Moldova interzicea dubla cetăţenie, persoanele vinovate fiind supuse, arbitrar, persecuţiilor politice, economice şi morale, mergându-se până la confiscarea averii.

[5] Resursele bugetare au fost alocate altor solicitări „mai presante", cum a fost lichidarea datoriei la gazele naturale importate de la compania rusească „Gazprom".

[6] Societatea a fost vândută fără acordul părţii române.

[7] Subordonată canonic Patriarhiei Ruse, spre deosebire de Mitropolia Basarabiei, subordonată canonic Patriarhiei Române.

[8] În România învăţau, anual, ca bursieri ai statului nostru, peste 12.000 de tineri din Republica Moldova.

[9] În Republica Moldova, pensia era, în medie, de 10 dolari.

CONSULTĂRI LA NIVELUL M.A.E. PRIVIND CADRUL JURIDIC AL RELAŢIILOR BILATERALE

În perioada 11-12 aprilie 2001, la Chişinău, au avut loc consultări bilaterale la nivel de experţi cu privire la stadiul cadrului juridic al relaţiilor dintre România şi Republica Moldova.[1]

Referitor la „Tratatul de parteneriat privilegiat şi cooperare între România şi Republica Moldova", delegaţia M.A.E. de la Chişinău şi-a manifestat nedumerirea în legătură cu faptul că Bucureştiul a amânat semnarea documentului. Republica Moldova considera că textul parafat era corespunzător, fiind pregătită să îl semneze în orice moment.

M.A.E. al Republicii Moldova a primit cu surprindere „propunerile părţii române de îmbunătăţire" a textului Tratatului[2], deşi acestea au fost comunicate doar ca teme de reflecţie pentru autorităţile de la Chişinău.

Propunerile româneşti aveau în vedere următoarele:

– necesitatea unor precizări suplimentare în titlu şi preambul, de natură să indice şi mai exact caracterul special şi privilegiat al relaţiilor bilaterale (în principiu, unii experţi ai M.A.E. al Republicii Moldova nu aveau nimic împotriva acestei propuneri);

– introducerea menţiunii conform căreia Tratatul se încheia în limba română (neoficial, reprezentanţii M.A.E. de la Chişinău s-au declarat „şocaţi" de asemenea prevedere care contravenea Constituţiei Republicii Moldova şi pe care noua conducere a statului nu putea să o accepte sub nici o formă).

– reformularea Art. 2 alin. 2, în sensul unei referiri exprese la modul de consacrare a principiului inviolabilităţii frontierelor în Actul final de la Helsinki (nici o reacţie a părţii moldovene la această propunere);

– în acelaşi articol, să se pună mai degrabă accentul pe reglementarea regimului juridic al frontierei de stat, decât pe simpla menţiune a unui Acord privind frontiera de stat şi regimul acesteia (nicio reacţie a părţii moldave);

– consacrarea, în mod expres, a principiului acceptării dublei cetăţenii în cadrul Tratatului de bază (în mod neoficial, M.A.E. al Republicii Moldova respingea o astfel de posibilitate);

– introducerea unor precizări referitoare la o frecvenţă mai mare a contactelor bilaterale la diferite niveluri (apreciată ca binevenită această propunere);

– consacrarea unui rol mai important al României în soluţionarea problemei transnistriene (art. 13).

Deşi unii experţi ai M.A.E. al Republicii Moldova s-au declarat, neoficial, ca susţinători ai unora dintre propunerile româneşti, decizia finală aparţinea noii conduceri de la Chişinău, care aprecia Tratatul ca deplin satisfăcător în forma parafată în aprilie 2000.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1, f. 25.

[2] Divergenţele dintre cele două părţi, precum şi răcirea accentuată a relaţiilor cu regimul comunist de la Chişinău au făcut ca Tratatul să fie abandonat, situaţie în care se află şi astăzi (mijlocul anului 2009).

VIZITA ÎN ROMÂNIA A PREŞEDINTELUI VLADIMIR VORONIN (30 APRILIE – 1 MAI 2001)

În continuarea participării la Summitul pentru dezvoltare durabilă în regiunea carpato-danubiană, Vladimir Voronin a efectuat o vizită oficială în România, în fruntea unei delegaţii din care au făcut parte Nicolae Cernomaz, ministrul afacerilor externe, Gheorghe Duca, ministrul ecologiei, construcţiilor şi amenajării teritoriului, Victor Stepaniuc, liderul facţiunii parlamentare a Partidului Comuniştilor (P.C.R.M.), oameni de afaceri.[1]

Programul vizitei a inclus primiri la Ion Iliescu, preşedintele României şi Adrian Năstase, prim-ministru, şi întrevederi cu preşedinţii Senatului şi Camerei Deputaţilor, Nicolae Văcăroiu şi, respectiv, Valer Dorneanu.

Organizată la scurt timp după definitivarea noii structuri de conducere rezultate în urma alegerilor anticipate din 25 februarie 2001, vizita preşedintelui Republicii Moldova (a doua acţiune majoră în plan extern, după vizita la Moscova, 16-17 aprilie 2001), a permis evaluarea „pulsului" relaţiilor bilaterale, aprecierea directă a disponibilităţii pentru aprofundarea dialogului cu România, identificarea domeniilor de cooperare pentru care exista un grad ridicat de interes din partea Chişinăului, precum şi clarificarea unor poziţii şi declaraţii ale reprezentanţilor partidului de guvernământ cu privire la aspecte esenţiale ale raporturilor cu România.

Prezenţa preşedintelui Voronin la Bucureşti poate fi încadrată în eforturile vizibile ale autorităţilor de la Chişinău de a atenua sau corecta o serie de accente nostalgice, etatiste sau românofobe apărute în mesajele emise în cursul campaniei electorale şi în perioada imediat următoare. În acelaşi timp, participarea la Summitul organizat la Bucureşti şi vizita în România au reprezentat pentru diplomaţia moldavă ocazii favorabile pentru prezentarea elementelor esenţiale care defineau poziţia Chişinăului faţă de perspectiva relaţiilor cu România şi Federaţia Rusă, integrarea europeană, continuarea reformelor democratice şi a privatizării etc.

Notă: Prezentând contextul politic şi economic din Republica Moldova, preşedintele Voronin a accentuat următoarele:

– încrederea în Partidul Comuniştilor este în creştere (cca. 67-68%);

– majoritatea confortabilă în Parlament asigura o mai eficientă funcţionare a Legislativului;

– criza generalizată a alimentat aşteptările alegătorilor; deosebit de gravă era „criza cadrelor de conducere";

– având în vedere situaţia dificilă a Republicii Moldova în plan economico-social, a fost preferat un cabinet de tehnocraţi unuia alcătuit exclusiv din membri de partid;

– în aprecierea iniţiativelor P.C.R.M. ar trebui să se pornească de la analiza faptelor şi a rezultatelor, şi nu de la declaraţiile din cursul campaniei electorale sau de la „prejudecăţi" legate de numele partidului;

– combaterea corupţiei reprezenta una din priorităţile guvernării comuniste;

– privatizarea, deficitar pregătită şi impusă „cu forţa" de fosta guvernare, pentru a răspunde unor exigenţe internaţionale, a fost de la bun început imaginată în folosul unor interese oculte;

– „dreapta a pierdut alegerile pentru că nu a putut arăta nici o întreprindere care să funcţioneze mai bine după privatizare";

– situaţia din economie se ameliora treptat; se depuneau eforturi pentru recuperarea restanţelor acumulate la plata pensiilor şi salariilor;

– statul va continua să exercite un important rol corector în economie.

1. **Raporturile bilaterale**

Partea română a arătat că unele acţiuni sau poziţii ale Partidului Comuniştilor au generat îngrijorare în România, sentiment care a fost temperat (fără a dispărea complet) de atenuarea declaraţiilor radicale, după câştigarea alegerilor. Dezbaterile pe marginea situaţiei limbii române şi a posibilei reorientări a cursului relaţiilor externe ale Republicii Moldova au sensibilizat opinia publică din România; exista însă încredere în tratarea corectă a acestei probleme, un posibil model putând fi găsit în noua Lege a administraţiei locale din România.

România era favorabilă accentuării caracterului special al raporturilor bilaterale şi considera drept un avantaj evidenta identitate de limbă, istorie şi civilizaţie. Demersul României în această direcţie nu va fi de natură emoţională, ci va fi construit pragmatic, pornind de la proiecte şi programe concrete, cu focalizare pe dinamizarea cooperării economice. Revitalizarea colaborării bilaterale nu avea nevoie de existenţa unui Tratat politic, ci de acţiuni comune, în primul rând în plan economic.

În acelaşi timp, semnalele transmise de la Chişinău partenerilor europeni cu privire la perspectivele evoluţiilor democratice şi a reformelor economice nu au fost suficient de convingătoare; s-a sugerat o acţiune de mare vizibilitate (prezenţa preşedintelui Voronin la Consiliul Europei) prin care mesajul Republicii Moldova pe aceste paliere să poată fi mai bine receptat. România va continua să fie foarte activă în susţinerea poziţiilor pro-europene ale Chişinăului, având în vedere expertiza şi rolul de formator de opinie cu privire la realităţile de peste Prut; una din direcţiile de acţiune era identificarea, împreună cu partenerii comunitari, a proiectelor cu impact asupra dezvoltării de ansamblu a Republicii Moldova.

Preşedintele Vladimir Voronin a evidenţiat necesitatea unei abordări pragmatice, concrete, a relaţiilor bilaterale („cei care s-au ocupat cu ideologia au pierdut alegerile"), arătând că la Chişinău exista disponibilitate pentru cooperare cu România în toate domeniile, cu accent pe latura economică.

Poziţiile pre-electorale care au trezit preocupare la Bucureşti nu mai puteau fi considerate de actualitate („romantismul electoral a trecut"), noua putere de la Chişinău fiind interesată în depăşirea „momentului declarativ" în relaţiile bilaterale. A fost manifestată dorinţa de intensificare a dialogului politic, prin sporirea frecvenţei întâlnirilor între miniştrii din cele două cabinete şi relansarea consultărilor la nivel parlamentar.

Notă: A fost adresată preşedintelui Ion Iliescu invitaţia de a efectua o vizită oficială în Republica Moldova.

Urma să fie constituită o structură similară Oficiului Guvernamental pentru gestionarea relaţiilor cu Republica Moldova, care să asigure coordonarea acţiunilor de cooperare iniţiate la nivelul Executivului de la Chişinău.

Limba română şi-a recâştigat treptat locul în ultimii 11 ani, dificultatea prezentului fiind crearea condiţiilor necesare învăţării limbii de stat de către alolingvi. Noua conducere de la Chişinău nu are fobii, nici resentimente motivate etnic. Recenta decizie a Legislativului privind întocmirea documentelor de stare civilă în limba de stat şi limba rusă avea la bază Legea privind funcţionarea limbilor pe teritoriul R.S.S. Moldoveneşti, care stipula că rusa era limbă de comunicare interetnică.

Notă: Legea a fost adoptată la 31 august 1989. Constituţia intrată în vigoare ulterior (1994) precizează (art. 13) că „limba oficială este limba moldovenească".

În ceea ce priveşte situaţia presei de limba română, s-a argumentat că dificultăţile apărute erau o urmare a faptului că forţele de centru-dreapta nu mai erau la guvernare şi nu mai puteau, în consecinţă, să susţină din banii publici cheltuielile de publicare.

Notă: Ziarele de orientare pro-română au fost acuzate că, prin atacurile îndreptate împotriva autorităţilor, ar submina statalitatea Republicii Moldova.

2. **Cooperarea economică**

Propuneri de cooperare prezentate de partea română:

► Constituirea de societăţi mixte care să exploateze facilităţile de care dispuneau cele două state, ca urmare a participării la diverse iniţiative de cooperare (România – stat asociat la U.E., Republica Moldova – membru C.S.I.).

► Deplasarea accentului, în colaborarea economică, dinspre comercial spre cooperare în baza unor obiective economice, spre participarea la privatizarea societăţilor de interes din Republica Moldova (distribuţia energiei electrice, vinificaţie, industria tutunului, panificaţie).

► Reglementarea de ansamblu a datoriei Republicii Moldova (31,92 milioane dolari) prin articularea intereselor celor două state în cadrul procesului de privatizare în derulare peste Prut.

► În plan energetic:

– Multiplicarea conexiunilor dintre cele două sisteme energetice.

– Participarea Republicii Moldova la lucrările de finalizare a unităţii nr. 2 a centralei de la Cernavodă.

– Cooperare în baza rafinăriei „R.A.F.O. Oneşti".

– Cooperare în exploatarea Nodului hidrotehnic de la Stânca – Costeşti.

– Elaborarea unei strategii comune în domeniul energetic.

Realizarea unor legături mai strânse între societăţile din industria tutunului.

► Participarea firmelor româneşti la finalizarea terminalului petrolier de la Giurgiuleşti.

► Realizarea unei legături feroviare Ungheni-Chişinău pe ecartament european (inclusiv prin înaintarea unui proiect comun în vederea obţinerii finanţării prin intermediul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est).

► Antrenarea Republicii Moldova în conturarea coridorului IX de transport pan-european.

► Deschiderea unei antene a Centrului Român de Comerţ Exterior şi Camerei de Comerţ şi Industrie a României şi Municipiului Bucureşti la Chişinău (şi cu participarea Camerelor de Comerţ din judeţele limitrofe Prutului). Deschiderea unei filiale a Camerei de Comerţ a Republicii Moldova la Bucureşti.

► Sprijinirea Republicii Moldova pentru ameliorarea dialogului cu instituţiile financiare internaţionale.

3. **Situaţia din Transnistria**

Preşedintele Republicii Moldova şi şeful diplomaţiei de la Chişinău au prezentat unele aprecieri succinte pe marginea subiectului:

• Asigurarea securităţii în regiune impunea retragerea trupelor ruse, ulterior retragerii complete a armamentelor şi muniţiilor.

• Existau speranţe într-o evoluţie pozitivă în perioada imediat următoare.

• Poziţia „Rusiei oficiale" diferea de cea a „Rusiei mafiote"; „Rusia oficială" nu mai dispunea de influenţă semnificativă la Tiraspol (?!).

• Cooperarea Tiraspolului în acceptarea unui statut de autonomie în cadrul Republicii Moldova şi în retragerea trupelor ruse putea fi asigurată prin exercitarea de presiuni din partea Federaţiei Ruse şi a celorlalte state membre O.S.C.E..

• Chişinăul nu va accepta să facă cedări în ceea ce priveşte statalitatea, independenţa şi integritatea teritorială a Republicii Moldova.

• Noţiunea de „stat comun" nu avea echivalent în dreptul internaţional; în acel moment era importantă stabilirea prerogativelor care urmau să fie acordate Transnistriei în cadrul Republicii Moldova şi nu precizarea conţinutului termenului „stat comun".

• În cursul vizitei la Moscova a fost sesizată o anumită nemulţumire a preşedintelui Putin faţă de activitatea Comisiei Primakov; era posibil ca şeful statului rus să decidă dizolvarea acesteia.

• Poziţiile Chişinăului au început să fie susţinute de către autorităţile de la Moscova, lucru care nu s-a întâmplat anterior câştigării alegerilor din 25 februarie 2001 de către comunişti.

• Deşi susţinea poziţia oficială a Chişinăului, Kievul nu a fost suficient de ferm în descurajarea separatiştilor (complicitatea autorităţilor regionale de la Odesa favoriza activităţile criminale din Transnistria).

4. **Alte aspecte ale dialogului bilateral**

a) Circulaţia cetăţenilor Republicii Moldova pe teritoriul României

Partea română a arătat că securizarea frontierei de est reprezenta una din condiţiile necesare eliminării vizelor la accesul cetăţenilor români în spaţiul Schengen, iar introducerea regimului de paşapoarte pentru cetăţenii Republicii Moldova (1 iulie 2001) – o componentă a pachetului de măsuri implementate în conformitate cu angajamentul asumat prin răspunsul la chestionarul Comisiei Europene în domeniul vizelor.

Având în vedere natura particulară a relaţiilor cu Republica Moldova, necesitatea facilitării contactelor între locuitorii de pe cele două maluri ale Prutului şi dificultăţile legate de asigurarea cu documente de călătorie corespunzătoare a unui număr cât mai mare de cetăţeni moldoveni, autorităţile române şi coordonatorul Pactului de Stabilitate au convenit să analizeze posibilitatea contribuirii (în mod egal) la acoperirea costurilor legate de eliberarea paşapoartelor pentru cetăţenii Republicii Moldova (cca 2 milioane dolari în total).

b) Dubla cetăţenie

Autorităţile Republicii Moldova nu vedeau nici o piedică în acceptarea dublei cetăţenii. Majoritatea comunistă din Parlament era favorabilă unei reglementări în sensul alinierii legislaţiei la realităţi.

c) Colaborarea în domeniul culturii

Partea română a subliniat importanţa aparte pe care o prezenta continuarea şi extinderea colaborării în domeniul culturii, învăţământului (acordarea unui număr substanţial de burse de studiu pentru tinerii din Republica Moldova) şi mass-media şi a solicitat conducerii Republicii Moldova să manifeste o atitudine deschisă în acest subiect.

Reprezentanţii Republicii Moldova au avansat propunerea reluării cooperării între posturile publice de televiziune (mese rotunde, duplex-uri); de asemenea, au solicitat examinarea posibilităţilor retransmiterii pe teritoriul României, timp de 3-4 ore pe zi, a programelor TV Moldova.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1, f. 31-43.

REINTRODUCEREA REGIMULUI DE PAŞAPOARTE PENTRU ROMÂNII BASARABENI

Introducerea de la 1 iulie 2001 a regimului de paşapoarte pentru trecerea frontierei româno-moldovene a indus o oarecare stare de nemulţumire la nivelul populaţiei, alimentată îndeosebi de confuzia că această măsură presupunea, implicit, introducerea vizelor de intrare. Posibilităţile de circulaţie ale cetăţenilor

moldoveni fuseseră deja limitate prin introducerea regimului de vize de către alte state vecine (Bulgaria, Polonia şi Ungaria).[1]

Oficialităţi de la Chişinău au menţionat că, pe termen mediu şi lung, această măsură putea avea consecinţe favorabile, dar pe termen scurt provoca neajunsuri pentru cetăţenii moldoveni, în special pentru cei din zona de frontieră, care îşi vedeau diminuate posibilităţile de a-şi comercializa o parte din produsele agricole în România, deoarece nu dispuneau de paşapoarte. De asemenea, erau create neajunsuri şi altor categorii de persoane considerate a fi defavorizate din punct de vedere social (studenţi şi elevi, pensionari etc.).

Mass-media locale nu au făcut, în general, comentarii negative pe marginea acestui subiect, ştirile difuzate limitându-se la prezentarea unor date de interes public.

Aspecte de care România trebuia să ţină seama pentru a evita afectarea imaginii sale în Republica Moldova:

– Ajutorul de 1.000.000 de dolari promis de guvernul român pentru susţinerea procesului de paşaportizare a populaţiei. Anunţul privind această intenţie a executivului român a stârnit interes şi a avut un impact pozitiv.

Autorităţile moldovene au insistat, însă, ca fondul să le fie distribuit direct, ele urmând să-l utilizeze în scopul menţionat. Exista riscul (constatat anterior în situaţii similare) ca doar o mică parte din ajutoarele acordate de statul român să ajungă la destinatarii finali, ceea ce ar fi condus la percepţii negative la nivelul populaţiei. Din acest motiv, era necesar să se stabilească un mecanism eficient de distribuire şi control al fondului, astfel încât să fie eliminate arbitrariul şi lipsa de transparenţă în utilizarea lui. În caz contrar, exista riscul ca banii să fie folosiţi fie pentru eliberarea de paşapoarte în regim preferenţial, fie să capete alte destinaţii.

– Documentele de trecere a frontierei. Acordul semnat pentru intrarea în vigoare a regimului de paşapoarte specifica posibilitatea utilizării de paşapoarte colective, fără a furniza, însă, precizări privind aspectele tehnice ale întocmirii acestora. Din acest motiv, serviciile locale de paşapoarte au folosit această ocazie pentru a susţine în faţa solicitanţilor (în general, grupuri de copii care se deplasau în excursii, tabere, concursuri etc.) că nu cunosc modalităţile de întocmire, dirijând nemulţumirile către autorităţile române.

– Reglementarea micului trafic de frontieră. Acest sistem rezolva o mare parte din nemulţumirea cetăţenilor moldoveni din zona Prutului, care îşi comercializau produsele agricole pe pieţele din România (Iaşi, Galaţi, Botoşani etc.).

Autorităţile moldovene au refuzat sa semneze un acord cu partea română din dorinţa de a forţa primirea milionului de dolari. Chişinăul a urmărit ca, prin invocarea neprimirii fondului, să amâne negocierea şi semnarea acordului pentru micul trafic de frontieră, spre a obliga populaţia să se lanseze în critici la adresa Bucureştiului.

– Comandamentul Naţional al Grănicerilor din Republica Moldova nu manifesta o atitudine cooperantă cu România.

Comandamentul Grănicerilor a refuzat încheierea unui acord de readmisie, deoarece Chişinăul ar fi fost obligat să preia de la poliţia de frontieră şi grănicerii români toate persoanele surprinse că au trecut fraudulos Prutul. Readmisia impunea şi alocarea de fonduri suplimentare de către autorităţile moldovene, pentru trimiterea lor în ţările de origine sau asigurarea de condiţii decente de viaţă.[2]

Mai mult, Comandantul Grănicerilor condiţiona participarea la discuţii de negocierea în paralel a acordului de frontieră cu România.

Era de aşteptat ca, în cazul în care guvernul român nu transmitea Chişinăului suma de un milion de dolari, iar în perspectivă ar fi fost introdus şi sistemul de vize pentru cetăţenii moldoveni, criticile autorităţilor şi populaţiei la adresa României să fie şi mai virulente.

Semnificativ a fost faptul că, după 1 iulie 2001, deşi grănicerii moldoveni cunoşteau că prevederile acordului intraseră în vigoare, au permis în continuare trecerea graniţei moldovene în baza buletinelor de identitate, pentru a pune poliţia română în postura de a întrerupe călătoriile persoanelor care nu dispuneau de paşapoarte şi, implicit, a genera în rândul acestora reacţii negative la adresa României.

NOTE

[11] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1, f. 69-71.

[2] Deoarece foarte mulţi cetăţeni din ţările cu tendinţă de emigrare (africani, arabi şi asiatici, în căutare de lucru în statele occidentale) soseau nestingheriţi în Republica Moldova şi forţau intrarea în România, autorităţile române au cerut de mai mult timp să negocieze şi să semneze un acord de readmisie.

REUNIUNEA GRUPEI SECTORIALE PRIVIND TRAFICUL LA FRONTIERA DE PE PRUT

La 2 iulie 2001, s-au desfăşurat la Galaţi lucrările celei de a 11-a reuniuni a grupei sectoriale pentru fluidizarea traficului de mărfuri şi călători la punctele de trecere a frontierei dintre România şi Republica Moldova. Cele două delegaţii au fost conduse de ambasadorul Marcel Dinu, secretar de stat, şeful Oficiului Guvernului pentru gestionarea relaţiilor cu Republica Moldova şi de ambasadorul Iurie Leancă, prim vice-Ministru al Afacerilor Externe al Republicii Moldova. Din delegaţii au mai făcut parte secretarii de stat Alexandru Fărcaş (Ministerul de Interne), Sorin Bota (Ministerul Lucrărilor Publice, Transporturilor şi Locuinţei)

şi Petre Lificiu (Ministerul Apelor şi Protecţiei Mediului) şi respectiv vice-miniştrii Mihai Culciţchi (Ministerul de Interne), Iurie Spivacenco (Ministerul Transporturilor şi Comunicaţiilor) şi Ion Răileanu (Ministerul Ecologiei, Construcţiilor şi Dezvoltării Teritoriului), alte persoane oficiale.[1]

În cursul reuniunii, au fost dezbătute diferite aspecte legate de cooperarea între instituţiile de resort din România şi Republica Moldova cu atribuţii în ceea ce priveşte traficul de mărfuri şi călători la punctele de trecere a frontierei, subliniindu-se hotărârea ambelor guverne de a lua toate măsurile pentru fluidizarea în continuare a acestui trafic, în spiritul relaţiilor speciale, privilegiate dintre cele două state, în interesul cetăţeanului şi în scopul sprijinirii impulsionării raporturilor economice.

În context, s-a evidenţiat că introducerea, de la 1 iulie 2001, a paşaportului, ca document de identificare a persoanelor necesar pentru trecerea frontierei, nu va crea dificultăţi în procesul fluidizării traficului, poliţia de frontieră şi structurile vamale din România şi Republica Moldova luând toate măsurile în această direcţie. S-a precizat că prezentarea paşapoartelor la punctele de trecere a frontierei dintre România şi Republica Moldova nu însemna introducerea sistemului de viză, paşaportul înlocuind practic buletinul de identitate folosit până la acea dată. A fost reconfirmată disponibilitatea Guvernului României de a aloca unele fonduri pentru sprijinirea cetăţenilor Republicii Moldova cu venituri reduse pentru procurarea paşapoartelor.

Totodată, au fost examinate posibilităţile de adoptare a unor proceduri tranzitorii pentru elevii şi studenţii din Republica Moldova care îşi făceau studiile în România, măsurile care urmau să fie luate, în acest sens, de autorităţile competente urmând a fi făcute cunoscute publicului în timp util.

S-a stabilit, de asemenea, să fie accelerate negocierile privind încheierea unei înţelegeri bilaterale referitoare la micul trafic de frontieră care, la rândul său, crea facilităţi la trecerea frontierei pentru persoanele care locuiesc în localităţile limitrofe acesteia.

O atenţie specială a fost acordată intensificării cooperării dintre poliţia de frontieră, structurile grănicereşti şi serviciile specializate din România şi Republica Moldova pentru securizarea frontierei, pentru combaterea crimei organizate, traficului ilicit de arme şi muniţii, de droguri, de maşini furate, pentru combaterea imigraţiei clandestine, ca şi a evaziunii fiscale la frontieră. A fost salutată cu satisfacţie colaborarea în acest domeniu în cadrul Centrului S.E.C.I. de la Bucureşti pentru combaterea crimei organizate. Au fost stabilite măsuri concrete privind intensificarea legăturilor directe dintre poliţia de frontieră şi structurile grănicereşti din România şi Republica Moldova, inclusiv prin încheierea unor acorduri interguvernamentale şi interdepartamentale specifice.

Discuţiile pe această temă au reliefat că pregătirile pentru securizarea frontierei la standarde europene erau atât în interesul României, cât şi al Republicii Moldova, în eforturile lor de integrare în Uniunea Europeană. În acest cadru,

s-a decis accelerarea negocierilor pentru încheierea acordului bilateral privind readmisia cetăţenilor care au trecut ilegal frontiera. Totodată, a fost subliniată disponibilitatea autorităţilor competente române de a acorda asistenţă guvernului Republicii Moldova în eforturile de securizare a frontierei sale de est.

Au fost, de asemenea, abordate problemele concrete privind simplificarea sistemului de percepere a taxelor la trecerea frontierei, posibilităţile de reducere a acestora, menţinerea programelor non-stop pentru punctele de trecere Galaţi – Giurgiuleşti, Oancea – Cahul, Albiţa – Leuşeni, Sculeni – Sculeni şi Stânca – Costeşti, amenajarea podului de cale ferată Fălciu – Cantemir şi a infrastructurii până la pod, pentru a permite traficul pietonal şi cu autoturismele, identificarea de resurse financiare pentru refacerea podului de la Rădăuţi – Lipcani, posibilităţile de deschidere de noi puncte de traversare a Prutului, îndeosebi în cadrul micului trafic de frontieră, creşterea confortului călătorilor în transportul pe calea ferată, precum şi proiecte de îmbunătăţire a infrastructurii şi dotării tehnice a unor puncte de trecere. S-a stabilit, de asemenea, să fie intensificate negocierile dintre structurile vamale şi ale poliţiei de frontieră pentru a se ajunge la introducerea codului comun la cel puţin două puncte de trecere până la sfârşitul anului 2001.[2]

Prezenţi la întâlnire, prefecţii şi alţi reprezentanţi ai autorităţilor publice locale din judeţele de pe ambele maluri ale Prutului au stabilit măsuri şi acţiuni concrete de intensificare a colaborării transfrontaliere, inclusiv în cadrul euroregiunilor „Dunărea de Jos” şi „Prutul Superior”.

S-a convenit ca cea de a 12-a reuniune a acestui grup de lucru sectorial să aibă loc în Republica Moldova la jumătatea anului 2002.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1, f. 78-81.

[2] „Concluziile comune” ale reuniunii.

A X-A REUNIUNE COMUNĂ A COMITETELOR INTERMINISTERIALE

La 12 iulie 2001, la Chişinău şi-a desfăşurat lucrările cea de-a X-a Reuniune comună a Comitetului Interministerial al Guvernului României pentru relaţiile cu Republica Moldova şi, respectiv, al Guvernului Republicii Moldova pentru relaţiile cu România. Delegaţiile au fost conduse de ambasadorul Marcel Dinu, Secretar de Stat, Şeful Oficiului Guvernului pentru gestionarea relaţiilor cu Republica Moldova şi Ion Godonoga, ambasador cu misiuni speciale, Preşedinte al Comitetului interministerial pentru relaţiile Republicii Moldova cu România,

Şef al Oficiului pentru gestionarea relaţiilor cu România. La lucrări au participat secretari de stat şi viceminiştri, membri ai celor două Comitete Interministeriale, experţi, precum şi alte persoane oficiale.[1]

Lucrările Reuniunii au fost deschise de Vasile Tarlev, prim-ministru al Republicii Moldova, care a salutat participanţii reprezentând cele două Comitete Interministeriale.

În cadrul dezbaterilor a fost analizat modul în care au fost aduse la îndeplinire hotărârile convenite la precedenta Reuniune, care a avut loc la Bucureşti, în aprilie 2000 şi au fost examinate cu atenţie posibilităţile de extindere, în continuare, a relaţiilor speciale, privilegiate dintre România şi Republica Moldova, în conformitate cu înţelegerile convenite la cel mai înalt nivel, cu prilejul vizitei efectuate la Bucureşti de preşedintele Vladimir Voronin, la 29 aprilie – 1 mai 2001.

A fost reliefată semnificaţia deosebită a celei de-a X-a Reuniuni a Comitetelor Interministeriale, prima de acest fel după alegerile care au avut loc în România, în noiembrie 2000 şi în Republica Moldova în februarie 2001, actuala întâlnire fiind chemată să contribuie la impulsionarea cooperării dintre cele două guverne, a procesului de integrare economică şi culturală dintre România şi Republica Moldova. S-a apreciat că înfiinţarea, în acest an, în cadrul structurilor guvernamentale, a celor două Oficii de la Bucureşti şi Chişinău pentru gestionarea relaţiilor cu Republica Moldova şi, respectiv, cu România, constituia un semnal clar al voinţei politice a ambelor Guverne de extindere şi aprofundare a raporturilor dintre cele două state, în interesul primordial al cetăţenilor lor. S-a apreciat, de asemenea, că opţiunea politică fermă a ambelor Guverne de apropiere şi integrare în Uniunea Europeană constituia o premisă deosebit de favorabilă dezvoltării relaţiilor dintre România şi Republica Moldova.

Reuniunea de la Chişinău a fost consacrată îndeosebi dimensiunii economice a raporturilor bilaterale. Din dezbateri a rezultat că, deşi au fost obţinute unele rezultate importante, stadiul relaţiilor economice dintre România şi Republica Moldova nu reflecta încă pe deplin nici potenţialul economic şi nici interesele nemijlocite ale celor două state. Au fost examinate, cu prioritate, proiectele de cooperare în domeniul industriei şi agriculturii, al dezvoltării infrastructurii, inclusiv în contextul primirii Republicii Moldova în Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, participarea firmelor din România la procesul de privatizare din Republica Moldova, problema reglementării plăţilor unor datorii, precum şi alte aspecte majore de interes comun. S-a subliniat în mod deosebit necesitatea ca ministerele şi alte instituţii implicate în relaţiile comerciale bilaterale să informeze grupele sectoriale de lucru pentru relaţii comercial-economice în legătură cu eventualele măsuri ce ar restricţiona comerţul reciproc, urmând ca decizia privind aplicarea acestora să se ia în cadrul Comitetului mixt care gestiona buna funcţionare a Acordului de Comerţ Liber. O atenţie deosebită a fost acordată modalităţi-

lor de atragere într-o şi mai mare măsură a firmelor comerciale din sectorul privat, la programele de cooperare dintre România şi Republica Moldova.

În acelaşi timp, au fost subliniate cu satisfacţie evoluţiile pozitive ale cooperării în domeniul învăţământului, culturii, ştiinţei, precum şi rezultatele cu care s-au încheiat lucrările recente ale grupei sectoriale în problemele fluidizării traficului la punctele de trecere a frontierei dintre România şi Republica Moldova (Galaţi, 2 iulie 2001) şi alte grupe sectoriale pentru tineret şi sport (Chişinău, 9-10 iulie 2001).

Lucrările reuniunii s-au desfăşurat în sesiuni plenare şi în şedinţe pe grupe sectoriale. Principalele rezultate ale dezbaterilor în grupele sectoriale şi înţelegerile concrete la care s-a ajuns au fost consemnate în procese verbale separate, care făceau parte integrantă din acest Protocol.

S-a apreciat că lucrările Reuniunii şi, îndeosebi, concluziile rezultate din dezbaterile la nivelul grupelor de lucru, reprezentau o importantă etapă în pregătirea viitoarei întâlniri între prim-ministrul României, Adrian Năstase şi prim-ministrul Republicii Moldova, Vasile Tarlev.

Subliniind contextul favorabil, în continuare, al relaţiilor dintre România şi Republica Moldova, participanţii la Reuniune au evidenţiat rolul sporit care revenea celor două Comitete Interministeriale pentru impulsionarea conlucrării în toate domeniile de interes comun.

S-a convenit ca a XI-a Reuniune Comună a celor două Comitete Interministeriale să aibă loc în România, în cursul primului semestru al anului 2002.[2]

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1, f. 82-84.

[2] Protocolul reuniunii a fost semnat de Marcel Dinu, ambasador, Secretar de Stat, Şef al Oficiului Guvernului pentru gestionarea relaţiilor cu Republica Moldova, şi de Ion Godonoga, ambasador cu misiuni speciale, Şef al Oficiului pentru gestionarea relaţiilor cu România.

VIZITA ÎN ROMÂNIA A PRIM-MINISTRULUI VASILE TARLEV

La 27 iulie 2001, a avut loc vizita în România a lui Vasile Tarlev, prim-ministru al Republicii Moldova.

Realizată la aproape doi ani de la precedenta întrevedere între şefii celor două Executive (Bucureşti, 30-31 august 1999), vizita a prilejuit analizarea aspectelor concrete ale cooperării bilaterale şi aprofundarea subiectelor de interes comun, în primul rând din sfera economică, abordate în cursul reuniunii Comitetelor Interministeriale din România şi Republica Moldova (Chişinău,

12 iulie 2001). În acelaşi timp, în cursul primirii premierului Tarlev la preşedintele şi prim-ministrul României au fost discutate implicaţiile pe care le putea avea asupra cursului dialogului bilateral evoluţiile politice de ultimă oră de peste Prut (adoptarea „Legii privind persoanele aparţinând minorităţilor naţionale şi statutul organizaţiilor lor”, demersurile pe linia sporirii rolului limbii ruse), precum şi declaraţiile unor personalităţi politice de la Chişinău privind semnificaţia relaţiilor cu România.[1]

1. **Relaţiile bilaterale**

Partea română a arătat că, în ultimul timp, a receptat o acutizare a atitudinii ostile României la nivelul unor personalităţi reprezentative ale mediului politic de la Chişinău, pe fondul dezbaterilor privind reconsiderarea echilibrului între limbile vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Interpretarea istoriei şi a sensului evoluţiilor curente de peste Prut din perspectiva unor teze de factură imperială, puternic impregnate ideologic, şi eforturile insistente pentru operarea unei distincţii artificiale între termenii „român” şi „moldovean”, prezente în mesajul emis de reprezentanţi ai partidului de guvernământ din Republica Moldova, nu puteau servi cauza consolidării relaţiilor speciale bilaterale.

Punctul de vedere al României cu privire la statalitatea Republicii Moldova, exprimat clar încă de la proclamarea independenţei acesteia, a fost urmat cu consecvenţă până în prezent. Existenţa a două state româneşti pe harta Europei este o realitate care nu poate fi negată prin argumentele unei ideologii revolute, singuri cetăţenii celor două state putând decide dacă această realitate este sau nu necesară. Stadiul dialogului dintre Bucureşti şi Chişinău impunea depăşirea punctelor de divergenţă (a căror soluţionare trebuia lăsată pe seama evoluţiilor viitoare) şi concentrarea asupra aspectelor practice, concrete, de natură să asigure un caracter pragmatic, dezinhibat, dezideologizat relaţiei bilaterale. În acelaşi timp însă, dezvoltarea proiectelor economice comune nu trebuia să afecteze valorificarea dimensiunii culturale comune.

Partea română a avansat propuneri concrete vizând menţinerea ritmului intens al contactelor bilaterale:

– reuniunea la nivel înalt a Trilateralei România – Republica Moldova – Ucraina (octombrie-noiembrie 2001, la Bucureşti sau Suceava), prilej pentru discutarea modalităţilor de impulsionare a cooperării în cadrul euroregiunilor „Dunărea de Jos” şi „Prutul Superior”;

– vizita în Republica Moldova a lui Adrian Năstase, prim-ministru al României (septembrie-octombrie 2001), ocazie cu care se intenţiona deplasarea la Chişinău a unei delegaţii reprezentative de oameni de afaceri.

Premierul Tarlev a pledat cauza intensificării relaţiilor economice bilaterale (în consens cu reorientarea pragmatică declarată de Republica Moldova în

construirea relaţiilor sale externe) prin implicarea mai activă a Executivelor şi sporirea rolului Oficiilor special constituite la Bucureşti şi Chişinău. A evidenţiat existenţa unei viziuni comune cu privire la importanţa menţinerii ambelor state în fluxul integrator european şi a adresat mulţumiri pentru sprijinul acordat de România în atingerea obiectivelor de politică externă a Republicii Moldova.

În cursul vizitei a fost adresată invitaţia de asociere a Republicii Moldova la proiectul iniţiativei politice de cooperare în regiunea bazinului Dunării, proces sprijinit de Comisia Europeană şi care se derula sub auspiciile Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (P.S.E.S.E.). Scrisoarea de invitare a reprezentanţilor statelor dunărene la prima reuniune pregătitoare, semnată de miniştrii de externe ai României şi Austriei, comisarul european pentru relaţii externe şi coordonatorul special al P.S.E.S.E., a fost înmânată lui Iurie Leancă, prim-viceministru al afacerilor externe al Republicii Moldova.

2. **Cooperare economică**

Partea română a prezentat un pachet de proiecte intenţionate a fi realizate cu partenerii din Republica Moldova în perioada următoare:

• Energie

– constituirea unei societăţi mixte pentru întreţinerea şi exploatarea Nodului hidrotehnic Stânca – Costeşti;

– participarea Republicii Moldova la finalizarea lucrărilor la grupul 2 al centralei nuclearoelectrice Cernavodă;

Notă: Partea română s-a angajat să trimită, în termen de două săptămâni, o ofertă detaliată cuprinzând propuneri de cooperare în vederea finalizării obiectivului.

– finalizarea liniei electrice aeriene Fălciu – Cantemir (inclusiv prin obţinerea finanţării prin Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est – P.S.E.S.E.);

– folosirea celor două linii de înaltă tensiune (750kV şi, respectiv 400kV) care leagă Ucraina de Bulgaria şi care traversează teritoriile României şi Republicii Moldova;

– încheierea unui contract de livrare a energiei electrice spre Republica Moldova;

– realizarea gazoductului Bălţi – Iaşi.

• Transporturi

– realizarea studiului de fezabilitate pentru trecerea la ecartament european a liniei feroviare Ungheni – Chişinău (materializarea proiectului putea beneficia de finanţare P.S.E.S.E.);

– modernizarea şoselei Albiţa – Chişinău;

– continuarea eforturilor pentru reconstrucţia podului Rădăuţi Prut – Lipcani (prin finanţare combinată PHARE-TACIS).

• Procesul de privatizare din Republica Moldova: România era interesată să participe la privatizarea centralelor termoelectrice C.E.T. 1 şi C.E.T. 2 Chişinău, a reţelelor de distribuţie a energiei R.E.D. Nord şi R.E.D. Nord-Vest, a combinatelor de vinifcaţie Vismos Chişinău şi Nis Nisporeni, a întreprinderilor de prelucrare a tutunului şi a societăţii naţionale de comunicaţii Moldtelecom.

• Agricultură

– iniţierea unei cooperări între industria tutunului din Republica Moldova şi Societatea Naţională „Tutunul Românesc";

– constituirea unor societăţi mixte de industrializare a produselor agroalimentare, în baza potenţialului agricol al Luncii Prutului;

– crearea unor firme mixte de prestare a serviciilor agricole.

• Încheierea unui Acord pentru reglementarea datoriilor Republicii Moldova legate de livrările anterioare de electricitate (31,91 mil. USD); ca posibile variante erau avute în vedere participarea agenţilor economici români la privatizarea unor obiective atractive de peste Prut, cedarea unor imobile etc.

A fost propusă convenirea unui nou Addendum la Acordul între Guvernul României şi Guvernul Republicii Moldova referitor la împrumutul pe termen lung în valoare de 20 miliarde lei (acordat în anii 1991-1992), prin care unele tranşe scadente în anii 2001-2002 să fie convertite în plăţi pentru retransmiterea programului 1 al Televiziunii Române pe teritoriul Republicii Moldova.

• În plan instituţional

– deschiderea, în perioada imediat următoare, a Centrului român de afaceri la Chişinău (în incinta Centrului de Cultură şi Artă „Ginta Latină");

Notă: În cursul vizitei a fost semnată o înţelegere, în acest sens, între Ministerele Culturii de la Bucureşti şi Chişinău.

– deschiderea unei reprezentanţe a Camerei de Comerţ şi Industrie a Moldovei la Bucureşti (în spaţii puse la dispoziţie de Camera de Comerţ şi Industrie a României şi Municipiului Bucureşti);

– crearea unui terminal al Bursei Române de Mărfuri (B.R.M.) la Chişinău;

Notă: În cursul săptămânii 30 iulie – 5 august 2001 o delegaţie a B.R.M. urma să se deplaseze la Chişinău, în vederea perfectării detaliilor tehnice; premierul Tarlev a promis sprijin în vederea deschiderii terminalului în termen de 2 luni.

– intensificarea colaborării între societăţile de asigurări.

Notă: În perioada 23-25 iulie 2001, reprezentanţi ai unor societăţi româneşti reprezentative din domeniul asigurărilor au avut o primă rundă de discuţii pe această temă cu partenerii din Republica Moldova.

În prezentarea colaborării economice bilaterale, premierul Vasile Tarlev s-a referit cu precădere la aspectele care, în viziunea Chişinăului, frânau dezvoltarea proiectelor iniţiate de agenţii economic din cele două state, evidenţiind în acest sens:

– menţinerea, în continuare, a unui sold comercial defavorabil Republicii Moldova (cca. 100 mil. USD în anul 2000);

– dificultăţile în convertirea leului moldovenesc pe teritoriul României;

– „obstacolele" ridicate la importul de zahăr, carne şi tutun din Republica Moldova.

Partea română a propus identificarea, de la caz la caz, a soluţiilor pentru reglementarea acestor aspecte în condiţiile asigurării armonizării intereselor ambelor state. Punctele de convergenţă privind derularea cooperării economice au fost consemnate într-un Aide-Memoire, semnat la încheierea convorbirilor dintre cei doi prim-miniştri.

3. **Cadrul juridic bilateral**

Au fost semnate următoarele documente bilaterale:

• Acord între Guvernul României şi Guvernul Republicii Moldova privind readmisia persoanelor aflate în situaţie ilegală.

• Înţelegerea între Guvernul României şi Guvernul Republicii Moldova cu privire la asistenţa financiară acordată pentru procurarea paşapoartelor de unele categorii de cetăţeni ai Republicii Moldova;

În context, partea română a relevat importanţa soluţionării, de o manieră modernă şi flexibilă, a problemelor de securizare a frontierei, fapt ce impunea încheierea unui set de documente bilaterale în materie:

– Acord privind micul trafic de frontieră;

– înţelegeri cu caracter tehnic, pe aspecte concrete ale colaborării între autorităţile de frontieră ale celor două state.

A fost reiterată solicitarea de transmitere a reacţiilor la proiectul Acordului privind reglementarea problemelor dublei cetăţenii (documentul a fost transmis în cursul consultărilor pe probleme juridice dintre cele două ministere de externe – Chişinău, 11-12 aprilie 2001).

• *Aide-Memoire* cu privire la rezultatele discuţiilor dintre prim-miniştrii României şi Republicii Moldova.

• Protocol între Banca Naţională a României şi Banca Naţională a Republicii Moldova cu privire la supravegherea sistemului bancar.

• Înţelegere între Ministerul Culturii şi Cultelor din România şi Ministerul Culturii din Republica Moldova privind Centrul de Cultură şi Artă „Ginta Latină" (înţelegerea viza continuarea sprijinului pentru utilarea Centrului şi deschiderea, în spaţiile acestuia, a unui Centru românesc de afaceri.

4. **Situaţia din Transnistria**

Premierul Tarlev a menţionat, drept progrese notabile înregistrate în efortul de limitare a activităţilor economice ilegale dezvoltate în stânga Nistrului, înţele-

gerile convenite cu Kievul privind constituirea de posturi de control moldo-ucrainene pe teritoriul Ucrainei şi decizia Departamentului de Comerţ al S.U.A. referitoare la impunerea de taxe antidumping la importul de bare de oţel din Republica Moldova (produse de uzina metalurgică de la Râbniţa). A solicitat descurajarea agenţilor economici români care aveau legături de afaceri cu firme înregistrate în regiunea de est a Republicii Moldova.

Partea română a arătat că intenţiona lansarea, împreună cu Portugalia, a unei iniţiative în cadrul O.S.C.E. privind iniţierea unor sancţiuni economice împotriva Tiraspolul. Pentru aceasta erau necesare atât asigurarea sprijinului partenerilor occidentali în evitarea unui eventual veto al Moscovei, cât şi clarificarea situaţiei create în legătură cu folosirea ştampilei şi sigiliului vamal al Republicii Moldova de către regimul de la Tiraspol. A fost solicitată părţii moldave o evidenţă a firmelor româneşti care derulau contracte cu agenţi economici din Transnistria.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1, f. 90-98.

DECLARAŢII „IRITANTE” ALE PREMIERULUI ROMÂN ADRIAN NĂSTASE

La 19 septembrie 2001, primul ministru al României, Adrian Năstase, a susţinut o conferinţă de presă, la Palatul „Victoria”, cu participarea jurnaliştilor străini acreditaţi la Bucureşti, printre care s-au aflat şi câţiva ziarişti de la Chişinău.[1]

Cu acest prilej, Adrian Năstase a făcut următoarele declaraţii în legătură cu raporturile dintre România şi Republica Moldova şi soarta Tratatului politic de bază bilateral, parafat de miniştrii de externe român şi moldovean:

„Relaţiile cu Chişinăul, din punctul meu de vedere, din punctul de vedere al Guvernului, sunt în continuare speciale. O să-mi spuneţi că nu e suficient şi o să fiu de acord cu dvs. Situaţia este oarecum modificată de votul de la alegerile parlamentare. Trebuie să observăm că, până la urmă, guvernul şi o anumită orientare guvernamentală sunt determinate de o anumită stare de spirit a populaţiei şi de o anumită nemulţumire faţă de ceea ce s-a întâmplat în ultimul deceniu. Cred că şi noi şi forţele politice de la Chişinău trebuie să recunoaştem aceste lucruri.

Ce este de făcut în continuare? Sigur, urmărim ceea ce se întâmplă, o anumită orientare guvernamentală, o anumită apropiere economică, politică de Rusia, de alte ţări din fostul spaţiu sovietic, dar suntem datori să facem, în continuare, eforturi deosebite pentru a dezvolta proiecte concrete – şi am făcut acest lucru

în ultima vreme, am pornit foarte serios activitatea prin intermediul Oficiului de pe lângă primul-ministru pentru gestionarea relaţiilor cu Republica Moldova. La Chişinău s-a creat un oficiu asemănător. Zilele trecute l-am primit aici, la Bucureşti, pe preşedintele Oficiului de la Chişinău. Am discutat despre probleme concrete, i-am explicat punctul nostru de vedere destul de critic faţă de unele lucruri care s-au întâmplat, prin prisma intereselor noastre. Este vorba de anularea licitaţiilor la reţelele electrice, este vorba de faptul că s-a acceptat transformarea unor datorii ale Ucrainei în acţiuni cu care să poată să fie cumpărat o parte din patrimoniul unor reţele de acest gen. Nu intrăm în amănunte. Sunt foarte multe proiecte pe care le-am discutat, unele merg mai bine, altele nu merg deloc.

Vizita mea ar urma să aibă loc după jumătatea lunii octombrie, dar trebuie să fie, totuşi, condiţionată de o anumită avansare în ceea ce priveşte proiectele economice. Eu aş merge la Chişinău numai dacă proiectele economice pot să avanseze şi există un anumit sprijin pentru relaţia de tip economic. Nu vrem să fim luaţi drept paravan de către forţele politice de la Chişinău, pentru a domoli anumite critici interne, în timp ce rămân deschise opţiunile şi direcţiile principale către răsărit.

Este o problemă destul de delicată, o urmărim cu mare atenţie. Cred că avem posibilitatea să evaluăm corect situaţia şi să decidem în mod corect cum vom proceda."

„Părerea mea este că tratatul se află pe o linie moartă şi nu cred că cineva are un interes deosebit să-l reactualizeze în acest moment. În primul rând, trebuie discutat dacă e nevoie de un tratat sau nu între România şi Republica Moldova. În momentul în care a pornit acest proiect, unii au spus că Germania Federală nu a încheiat niciodată un astfel de tratat cu Germania de Răsărit. Un argument care avea şi contraargumente.

În măsura în care noi, pentru anumite raţiuni, am recunoscut independenţa Moldovei, implicit recunoşteam că un astfel de tratat poate să existe, însă ca tratat de fraternitate, cu un anumit specific, cu sublinierea unor elemente care ţineau de o anumită filosofie a acelui moment, şi anume existenţa celor două state româneşti, cu posibilitatea ca populaţiile din cele două state, într-un anumit moment, să decidă în alt fel decât au decis la momentul iniţial.

Din punctul meu de vedere, filosofia care a stat la baza recunoaşterii Declaraţiei de independenţă este, în continuare, valabilă. Vă rog să vă aduceţi aminte – nu fac acum din nou teoria celor două state româneşti – modelul german, ideea de autodeterminare pentru populaţia din Republica Moldova. Dar cei care şi-au schimbat punctul de vedere au fost cei de la Chişinău, cărora iniţial le-a convenit teoria ca, ulterior, să încerce să o elimine, introducând tot felul de alte formule. Nu pun în discuţie aceste lucruri, raţiuni şi aşa mai departe, dar am spus foarte clar atunci şi spun şi acum: noi nu putem să încheiem cu Republica Moldova un

tratat ca şi cum am încheia cu Republica Seychelle. Un tratat de cooperare. Un astfel de tratat nu ar fi acceptat de către guvern şi nu va fi, în nici un caz, ratificat de către Parlament.

De aceea, eu am criticat parafarea tratatului respectiv de către domnul Petre Roman. Punctul meu de vedere în legătură cu acest tratat rămâne în continuare cel pe care l-am exprimat atunci."

NOTE

[1] „Jurnalul Naţional", anul II, nr. 176 (384), din 20 septembrie 2001.

STADIUL RELAŢIILOR ROMÂNIEI CU REPUBLICA MOLDOVA LA SFÂRŞITUL ANULUI 2001

După victoria comuniştilor în alegerile parlamentare anticipate de la 25 februarie 2001, analiştii politici de la Chişinău prognozau o răcire a relaţiilor dintre cele două state.[1]

Semnalele lansate de autorităţile de la Bucureşti vizând dorinţa de colaborare cu noua putere de la Chişinău au încurajat, însă, oficialii comunişti să răspundă favorabil în raporturile bilaterale.

După depăşirea impasului, dialogul dintre Bucureşti şi Chişinău a cunoscut, pentru o scurtă perioadă, un curs ascendent, marcat îndeosebi de vizita la nivel înalt a preşedintelui Vladimir Voronin în România (1 mai 2001), primirea Republicii Moldova în Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (28 iunie 2001), cu sprijinul direct al României, reuniunea comună a Comitetelor interministeriale din cele două state (Chişinău, 12 iulie 2001), precum şi de vizita premierului Vasile Tarlev în ţara noastră (27 iulie 2001);

Preşedinţii celor două state au lansat ideea că era necesară înlocuirea factorului „emoţional" din raporturile bilaterale cu o abordare pragmatică, realistă şi concretă a acestora.

Prevederile Protocolului celei de a X-a reuniuni a Comitetelor interministeriale şi cele cuprinse în *Aide Memoire*-ul semnat de primii miniştri ai României şi Republicii Moldova ar fi trebuit să constituie o bază solidă pentru relansarea relaţiilor economice dintre Bucureşti şi Chişinău.

Evoluţia evenimentelor a reliefat că realizarea proiectelor era, însă, puţin probabilă, impedimentul principal fiind lipsa financiară necesară. La aceasta s-a adăugat incompatibilitatea dintre interesele celor două părţi în privinţa unora dintre proiecte, lipsa de atractivitate a altora, suspiciunea faţă de pătrunderea capita-

lului românesc pe piaţa din Republica Moldova şi, nu în ultimul rând, presiunea politică exercitată de Federaţia Rusă pentru a preîntâmpina o apropiere prea mare a Chişinăului de Bucureşti.

Relaţiile bilaterale au fost grevate, totodată, de unele creanţe istorice sau mai recente pe care Republica Moldova le avea faţă de România şi pentru care, încă, nu se găsise soluţii de rezolvare datorită valorilor mari implicate. În context, relevăm faptul că liderii comunişti nu au acceptat ca România să beneficieze de anumite facilităţi în procesul de privatizare din Republica Moldova, pronunţându-se pentru respectarea strictă a regulilor economiei de piaţă. În schimb, atitudinea lor faţă de Federaţia Rusă şi Ucraina era mult mai flexibilă în această privinţă.

În pofida declaraţiilor favorabile ale preşedintelui Vladimir Voronin şi a dorinţei de a dezvolta relaţii pragmatice cu România, puterea de la Chişinău a manifestat duplicitate în raporturile cu Bucureştiul şi chiar o atitudine ostilă.

Astfel, în timp ce şeful statului îşi nega sentimentele românofobe, comuniştii au sărbătorit ziua de 28 iunie cu fast, apreciind că evenimentul din 1940 a marcat „reunirea Basarabiei cu familia republicilor unionale sovietice”, iar cei 22 de ani de „ocupaţie a Basarabiei de către România au fost „ani de jefuire a ţinutului, de asuprire a populaţiei”.

O semnificaţie asemănătoare a fost atribuită de comunişti şi zilei de 22 iunie (1941), decretată de Vladimir Voronin sărbătoare naţională şi dedicată comemorării victimelor fascismului (românesc – *n.n.*), căzute în Marele Război pentru Apărarea Patriei (sovietice – *n.n.*).

Oficialităţile române au receptat o acutizare a atitudinii ostile României din partea unor personalităţi reprezentative ale mediului politic de la Chişinău, pe fondul dezbaterilor privind reconsiderarea echilibrului între limbile vorbite pe teritoriul Republicii Moldova şi recunoaşterea de către stat a Mitropoliei Autonome a Basarabiei. Interpretarea istoriei şi a sensului evoluţiilor curente din Republica Moldova prin prisma intereselor politice ale partidului de guvernământ şi din perspectiva unor teze de factură imperială sovietică, puternic impregnate ideologic, şi eforturile consecvente pentru operarea unei delimitări artificiale între termenii „român” şi „moldovean”, prezente în discursul reprezentanţilor puterii comuniste, nu puteau servi cauza consolidării relaţiilor „privilegiate” bilaterale.

Începând din 1991, între România şi Republica Moldova s-au acumulat o serie de probleme a căror rezolvare a fost obstrucţionată de interesele factorilor de decizie de la Chişinău şi de implicarea, uneori superficială, a guvernelor de la Bucureşti.

În domeniul politic

Tratatul de bază dintre România şi Republica Moldova

Negocierile au început în anul 1992 şi s-au încheiat în anul 1999. La 28 aprilie 2000, la Chişinău, foştii miniştri de externe au parafat „Tratatul de Parteneriat privilegiat şi Cooperare dintre România şi Republica Moldova".

Documentul nu a fost semnat[2] datorită faptului că autorităţile comuniste de la Chişinău nu au agreat introducerea în Tratat a sintagmei „două state româneşti" şi condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, considerând că menţionarea lor ar reprezenta un „atentat" la independenţa şi suveranitatea Republicii Moldova.

Majoritatea parlamentară comunistă considera chiar că textul Tratatului trebuia rediscutat, iar negocierile să pornească de la „realităţile actuale" (două state vecine şi independente) şi nu de la aspecte de ordin istoric.

Ministrul de externe de la Chişinău, Nicolae Dudău, aprecia că tratatele cu România şi Rusia nu au fost semnate, până în prezent, deoarece „...ţările respective au manifestat interese geopolitice în această regiune strategică". De asemenea, considera acesta, negocierile au fost influenţate negativ de conflictele interne „... create artificial, inclusiv de forţe din exterior", precum şi din cauza „unor divergenţe în redactarea documentelor vizavi de tratarea unor evenimente istorice, utilizarea unor termeni şi noţiuni".

Acorduri în materie de cetăţenie

Preşedintele Vladimir Voronin s-a pronunţat pentru legalizarea dublei cetăţenii, scop în care a relevat că va recomanda modificarea Constituţiei.

Demersul lui Vladimir Voronin era justificat de prevenirea eventualelor disensiuni pe plan intern şi îmbunătăţirea imaginii pe plan internaţional pe perioada ocupării funcţiei de preşedinte al Republicii Moldova.

Cu toate acestea, ulterior, nu s-a întreprins nimic concret în acest sens. În schimb, s-au înmulţit cazurile în care persoanele care au obţinut cetăţenia română erau şicanate, marginalizate şi li se organizau provocări de către instituţiile specializate ale statului.

Problema introducerii paşapoartelor şi a Tratatului de frontieră

Introducerea regimului de paşapoarte (1 iulie 2001) pentru trecerea frontierei a indus o oarecare stare de nemulţumire la nivelul populaţiei, generată în special de confuzia că această măsură va fi corelată cu introducerea vizelor de intrare (circulaţia cetăţenilor moldoveni fusese limitată deja prin introducerea regimului de vize de către Bulgaria, Polonia şi Ungaria). O primă consecinţă a acestei măsuri a reprezentat-o reducerea semnificativă a contactelor interumane între cetăţenii celor două state româneşti.

Oficialităţile moldovene erau de părere că pe termen mediu şi lung această măsură putea avea urmări favorabile, dar pe termen scurt provoca neajunsuri pentru cetăţenii moldoveni, în special pentru cei din zona de frontieră, cărora li

se diminuau posibilităţile de comercializare a unei părţi din produsele agricole în România, deoarece nu dispuneau de paşapoarte. De asemenea, se creau neajunsuri şi altor categorii de persoane considerate a fi defavorizate din punct de vedere social (studenţi şi elevi, pensionari), mai ales că formalităţile de eliberare a paşapoartelor erau greoaie şi anevoioase.

În aceste condiţii, era necesar să se trateze cu atenţie deosebită reglementarea micului trafic de frontieră. Acest sistem rezolva o mare parte din nemulţumirea cetăţenilor moldoveni din zona Prutului, care îşi comercializau produsele agricole pe pieţele din România (Iaşi, Galaţi, Botoşani etc.).

În domeniul economic

Recuperarea a aproape 80.000 tone de grâu, reprezentând credit acordat de România pentru depăşirea situaţiei dificile a economiei. Chişinăul nu mai recunoştea cantitatea livrată, motiv pentru care refuza să mai abordeze această problemă în discuţiile bilaterale.

Într-o situaţie aproape similară se afla şi creditul de 20 miliarde lei (acordat în anii 1991-1992), precum şi datoria de 31,91 milioane USD rezultată din livrările de electricitate din anii 1998-1999.

O modalitate de recuperare a grâului şi a creanţelor respective putea fi convertirea contravalorii acestora în acţiuni la obiectivele economice supuse privatizării (la fel proceda Rusia şi Ucraina), însă oficialităţile comuniste se opuneau pe toate căile de teama pătrunderii capitalului românesc pe piaţa Republicii Moldova şi, o dată cu acesta, a creşterii influenţei României în Basarabia.

Cea mai importantă investiţie românească, Fabrica de ţevi sudate de la Făleşti, a fost înstrăinată de Republica Moldova fără a consulta Bucureştiul, astfel încât obiectivul a ajuns în proprietatea unei firme ruseşti (Orvento Metal). Partea română nu a întreprins nici un fel de măsuri în sensul clarificării situaţiei investiţiei şi redobândirii dreptului de proprietate asupra acesteia.

Din pachetul de proiecte economice (în domeniile energetic, transporturi, privatizare şi agricultură), convenit la întâlnirea celor doi prim-miniştri pentru perioada următoare, nu s-a realizat nimic şi, în climatul tensionat al raporturilor bilaterale, existau şanse minime ca acestea să fie concretizate.

În domeniul cultural-spiritual

La 19 iulie 2001, deputaţii comunişti şi cei ai Alianţei „Braghiş” au votat „Legea privind persoanele aparţinând minorităţilor naţionale şi statutul organizaţiilor lor”.

Una dintre prevederile acesteia se referea la faptul că „studierea limbii şi literaturii moldoveneşti, precum şi a istoriei Moldovei în toate instituţiile de învăţământ este obligatorie”. În acest fel se încerca să se readucă în şcoală falsurile

ideologiei sovietice a „moldovenismului primitiv” cu privire la limba şi istoria teritoriului basarabean şi să se elimine din curriculum şcolar „Limba şi literatura română” şi „Istoria românilor”.

Desfiinţarea unor emisiuni cu caracter proromânesc ale Televiziunii centrale de la Chişinău.

Semnificativă a fost preluarea controlului asupra Companiei de stat „Teleradio-Moldova” de către Partidul Comuniştilor, prin numirea la conducerea acesteia a deputatului comunist Iulian Magaleas. P.C.R.M. a eliminat din grila de programe emisiunile cu conţinut românesc şi i-a înlăturat pe redactorii care se situau pe poziţii apropiate României. Mai mult, la Plenara a III-a a C.C. al P.C.R.M., care a avut loc la 29 septembrie 2001, preşedintele Vladimir Voronin se întreba: „De ce la Teleradio nu se încetează retorica în privinţa faptului cum că limba noastră, moldovenească, e de fapt română?”.

Încetarea tipăririi unor publicaţii proromâneşti

În Parlament a fost introdusă o iniţiativă legislativă privind stoparea apariţiei publicaţiilor care, prin „activitatea şi obiectivele propagate, **„**subminau” statalitatea Republicii Moldova”, fiind vizate, în primul rând, ziarele „Ţara”, „Flux”, „Literatura şi Arta” şi „Glasul Naţiunii”.

Pe de altă parte, oficiosul „Comunistul”, secondat de „Glasul Moldovei” şi „Săptămâna”, desfăşura o campanie susţinută împotriva României şi a românismului, în general, contestând cele mai importante evenimente din istoria modernă şi contemporană a României şi denigrând valorile perene ale poporului român.

Tentativa de scoatere în afara legii a Partidului Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.)

Sub pretextul că P.P.C.D. ar fi acţionat alături de „forţe externe” (aluzie la România), pentru discreditarea P.C.R.M. şi a noii conduceri a Republicii Moldova, deputaţii comunişti, în şedinţa facţiunii parlamentare din 12 octombrie 2001, au hotărât să nu mai permită deputaţilor P.P.C.D., aflaţi în opoziţie, să vorbească de la tribuna centrală sau de la microfoanele din sală, când se discutau proiecte de legi sau alte acte normative cu impact asupra relaţiilor moldo-române, pe motiv că „ei destabilizează şedinţele şi provoacă scandal în Parlament”.

Deputaţii comunişti au hotărât să-i ceară ministrului justiţiei, Ion Morei, să desemneze un colectiv de jurişti, care să investigheze legalitatea constituirii şi funcţionării P.P.C.D., în scopul obţinerii de dovezi pentru scoaterea în afara legii a acestei formaţiuni politice.

Indiferent de rezultat, liderii P.C.R.M., în frunte cu Vladimir Voronin, Andrei Neguţă şi Victor Stepaniuc, doreau să supună discuţiei Legislativului propunerea ca P.P.C.D. să i se ridice dreptul de a participa la şedinţele plenare pentru o perioadă de 6 luni. În această perioadă, P.C.R.M. urmărea să promoveze proiectul de lege privind produsele petroliere, prin care se scoteau de pe piaţă micii co-

mercianţi şi se instituia monopolul marilor companii, în special al firmei ruseşti „Lukoil”.

Mitropolia Basarabiei

Guvernul de la Chişinău a refuzat să recunoască oficial Mitropolia Basarabiei şi să o înregistreze la Ministerul Justiţiei, menţinându-se pe aceeaşi poziţie ca şi executivele precedente. Toate demersurile întreprinse de Patriarhia Română au fost respinse de către guvernanţii de la Chişinău, care se temeau de o migrare masivă credincioşilor spre Mitropolia Basarabiei[3] în detrimentul Mitropoliei Chişinăului şi a întregii Moldove, subordonată canonic Patriarhiei Ruse.

În contextul prezentării scrisorilor de acreditare de către noul ambasador[4] român la Chişinău, Vladimir Voronin a precizat că „trebuie să facem ceva pentru relansarea relaţiilor dintre cele două ţări şi pentru rezolvarea problemei recunoaşterii Mitropoliei Basarabiei”. Problema se afla pe rol la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului de la Strasbourg pentru reglementare.

În ciuda acestei declaraţii „binevoitoare”, reprezentantul Republicii Moldova la C.E.D.O., în persoana ministrului justiţiei, Ion Morei, a acuzat, la 2 octombrie 2001, România de „expansionism”, declanşând un adevărat scandal diplomatic în raporturile bilaterale dintre cele două state româneşti.

Acordarea de statut oficial limbii ruse şi intenţia Republicii Moldova de a adera la Uniunea Rusia – Belarus putea conduce la sporirea rolului Mitropoliei Chişinăului şi întregii Moldove. Mai mult, exista posibilitatea ca guvernul comuniştilor să se opună deciziilor pe care Curtea Europeană urma să le adopte în procesul dintre cele două mitropolii, lucru de altfel confirmat de premiul Vasile Tarlev.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1, f. 107-172.

[2] Nici până în prezent, respectiv anul 2009.

[3] Subordonată canonic Patriarhiei Române.

[4] Adrian Bălănescu, la sfârşitul lunii mai 2001.

CAPITOLUL VI –
DERAPAJE GRAVE ALE GUVERNĂRII COMUNISTE ÎN RAPORTURILE CU ROMÂNIA

RELAŢIILE BUCUREŞTI – CHIŞINĂU ÎN PRIMELE 100 DE ZILE ALE RESTAURAŢIEI COMUNISTE

Pentru a depăşi un anumit recul care ar fi putut interveni în raporturile României cu Republica Moldova, după mutaţiile produse în societatea din stânga Prutului, o dată cu revenirea la putere a comuniştilor, oficialităţile de la Bucureşti au transmis unele semnale pozitive vizând dorinţa de colaborare cu noua putere instalată la Chişinău.[1]

Această poziţie a încurajat oficialii comunişti să facă următorul pas în raporturile bilaterale, într-un moment în care analiştii politici prognozau că victoria comuniştilor în alegerile parlamentare anticipate urma să producă o răcire a relaţiilor dintre cele două state.

După depăşirea impactului iniţial, dialogul dintre Bucureşti şi Chişinău a cunoscut, în primele 100 de zile de guvernare comunistă, un curs ascendent, marcat îndeosebi de vizita la nivel înalt a preşedintelui Vladimir Voronin în România (1 mai 2001), de primirea Republicii Moldova în Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (28 iunie 2001), cu sprijinul direct al României, precum şi de reuniunea comună a Comitetelor interministeriale din cele două state (Chişinău, 12 iulie 2001).

La nivelul conducerilor de vârf ale celor două state s-a lansat ideea că era necesară înlocuirea factorului „emoţional" din raporturile bilaterale cu o abordare pragmatică, realistă şi concretă a acestora. Un prim pas, în acest sens, a fost făcut prin convenirea Protocolului celei de a X-a reuniuni a Comitetelor interministeriale, care a fost consacrat în special relansării relaţiilor economice dintre Bucureşti şi Chişinău. Acesta cuprindea, pe lângă unele proiecte mai vechi (participarea Republicii Moldova la finanţarea unităţii nr. 2 a centralei atomo-electrice de la Cernavodă, interconectarea sistemelor energetice, construcţia gazoductului Drochia-Iaşi şi a căii ferate cu ecartament european pe ruta Iaşi – Chişinău, cooperarea în industria tutunului şi repararea podului de la Rădăuţi – Lipcani), şi unele noi, cum ar fi participarea României la privatizarea fabricilor de vinuri şi a nodului hidroenergetic Stânca – Costeşti, cooperarea în producţia de tractoare şi montarea de autoturisme de teren „ARO", importul de autobuze „ROCAR" etc.

Realizarea acestora era însă puţin probabilă, impedimentul principal fiind lipsa resurselor financiare necesare. La aceasta se adăuga incompatibilitatea de interese ale celor două părţi în privinţa unora dintre proiectele propuse, lipsa de atractivitate a altora, suspiciunea faţă de pătrunderea capitalului românesc pe pia-

ţa din Republica Moldova şi, nu în ultimul rând, presiunea politică exercitată de Federaţia Rusă pentru a preîntâmpina o apropiere prea mare a Chişinăului de Bucureşti. În plus, relaţiile bilaterale erau grevate de unele creanţe istorice sau mai recente, deloc neglijabile ca valoare pentru o economie aflată în criză profundă, pe care Republica Moldova le avea faţă de România şi pentru care încă nu se găsise o soluţie de rezolvare. Legat de acest ultim aspect, comuniştii nu au acceptat ca România să beneficieze de anumite facilităţi în procesul de privatizare din Republica Moldova, pronunţându-se pentru respectarea regulilor economiei de piaţă cu stricteţe, atitudine pe care nu o avea şi faţă de Federaţia Rusă.

În aceste condiţii, proiectele incluse în Protocol aveau toate şansele să rămână doar simple deziderate, aşa cum s-a întâmplat cu cele prevăzute în documentele similare începând cu anul 1993.

În pofida declaraţiilor favorabile ale preşedintelui Vladimir Voronin şi a dorinţei de a dezvolta relaţii pragmatice cu România, puterea comunistă de la Chişinău a manifestat prudenţă în raporturile cu Bucureştiul şi chiar o atitudine neamicală.

Astfel, în timp ce şeful statului afirma că nu avea nici un sentiment de românofobie, comuniştii au sărbătorit ziua de 28 iunie 1940 cu fast, apreciind că evenimentul respectiv a marcat „...reunirea Basarabiei cu familia republicilor unionale sovietice", iar cei 22 de ani de „ocupaţie" a Basarabiei de către România au fost „...22 de ani de jefuire a ţinutului, de asuprire a populaţiei..."

O semnificaţie asemănătoare a fost atribuită de comunişti şi zilei de 22 iunie 1941, decretată de Vladimir Voronin ca sărbătoare naţională şi dedicată comemorării victimelor fascismului (românesc – *n.n.*), căzute în Marele Război pentru Apărarea Patriei (sovietice – *n.n.*).

În dorinţa de a repune la locul lor „valorile naţionale moldoveneşti" şi de a-şi onora promisiunile electorale, s-au multiplicat demersurile deputaţilor comunişti vizând eliminarea din programele de învăţământ a disciplinelor „Istoria românilor" şi „Limba română" şi înlocuirea acestora cu „Istoria Moldovei" şi „Limba moldovenească". Acestea i-au încurajat şi pe găgăuzi, Adunarea Populară de la Comrat pronunţându-se pentru introducerea „Istoriei Plaiului Natal" în învăţământul din Găgăuzia.

Acordarea statutului de limbă oficială limbii ruse şi aderarea la Uniunea Rusia-Belarus rămâneau obiective fundamentale ale programului de guvernare al comuniştilor la care aceştia nu voiau să renunţe chiar dacă era necesar să fie organizate referendumuri naţionale. De altfel, în acest sens, s-au făcut deja primii paşi. Parlamentul de la Chişinău a adoptat, în şedinţa din 26 aprilie 2001, proiectul de lege privind actele de stare civilă, care prevedea ca acestea să fie completate în limbile moldovenească şi rusă. De asemenea, Republica Moldova a fost primită în Uniunea Rusia-Belarus cu statut de observator, iar Duma de Stat a recomandat

oficialităţilor de la Chişinău şi Tiraspol să înceapă negocierile de aderare a celor două „ţări" la structura respectivă.

Orientarea pro-rusă a puterii comuniste s-a văzut cel mai bine cu ocazia Zilelor Culturii Slave şi a Zilelor Culturii Belaruse la care a participat conducerea de vârf a Republicii Moldova *in corpore*, lucru care nu s-a întâmplat cu prilejul aniversării unor personalităţi sau evenimente importante ale culturii poporului român. Nu era lipsit de interes nici faptul că Vladimir Voronin se simţea la Moscova ca acasă, unde era primit de preşedintele Vladimir Putin oricând, edificatoare în acest sens fiind cele trei întâlniri la nivel înalt care au avut loc în ultimele cinci luni.

În Republica Moldova a început o prigoană împotriva a tot ceea ce era naţional românesc. Deputatului Iurie Roşca, preşedintele Partidului Popular Creştin-Democrat (P.P.C.D.) i s-a ridicat imunitatea de către maşina de vot comunistă pe considerente politice, fără a exista un dosar instrumentat împotriva sa. În Parlament au fost introduse două iniţiative legislative privind scoaterea în afara legii a partidelor politice şi stoparea apariţiei publicaţiilor care, prin activitatea şi obiectivele propagate, „subminau" statalitatea Republicii Moldova, fiind vizate în primul rând P.P.C.D. şi ziarele „Ţara", „Flux", „Literatura şi arta" şi „Glasul Naţiunii".

Pe de altă parte, oficiosul „Comunistul", secondat de „Glasul Moldovei" şi „Săptămâna", desfăşura o campanie susţinută împotriva României şi a românismului, în general, contestând cele mai importante evenimente din istoria modernă şi contemporană a ţării noastre şi denigrând valorile perene ale poporului român.

În percepţia conducerii comuniste de la Chişinău, raporturile Republicii Moldova cu România trebuiau „să pornească de la realităţile actuale" (două state vecine şi independente, cu identităţi diferite) şi nu de la aspectele de ordin istoric. În consecinţă, orice declaraţie a oficialităţilor române referitoare la evoluţiile din acest spaţiu erau considerate ingerinţe în treburile interne ale Republicii Moldova. Relevantă, în acest sens, a fost reacţia deputatului comunist Victor Stepaniuc, liderul majorităţii parlamentare comuniste, în legătură cu declaraţia preşedintelui Ion Iliescu de la Crevedia, din 7 iulie 2001, privind deznaţionalizarea românilor din Republica Moldova. Liderul comunist a replicat că românii sunt o minoritate naţională în stânga Prutului, la fel ca cele rusă, ucraineană, bulgară şi găgăuză, iar majoritatea populaţiei este formată din „moldoveni". Reacţia lui Victor Stepaniuc a fost urmată de adoptarea, la 19 iulie 2001, de către Parlament a Legii minorităţilor naţionale. Prin acesta cetăţenii care s-au declarat români la Recensământul din 1979 (circa 2000 de persoane) erau catalogaţi minoritari în comparaţie cu populaţia „moldovenească" majoritară, iar limba rusă a fost ridicată indirect la statutul de ceea de-a doua limbă oficială în Republica Moldova.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 2, f. 37-51.

COMUNIŞTII NU POT SĂ DEPĂŞEASCĂ SINDROMUL ROMÂNOFOBIEI

Pronunţându-se, încă de la venirea lor la putere, pentru relaţii aşa-zis pragmatice, dezbrăcate chipurile de haina „emoţională”, comuniştii au crezut că vor reuşi să dezvolte cu ţara „vecină” de la Apus (România – n.n.) raporturi standard, ignorând deliberat caracterul special al acestora. Tentativa s-a dovedit un fiasco chiar din momentul iniţierii ei, întrucât relaţiile dintre cele două state româneşti au, în primul rând, o conotaţie politică şi naţională foarte puternică. Ca urmare, acestea nu se pot dezvolta în mod armonios, dacă nu se ţine cont de acest factor deosebit de important.[1]

Toate guvernările din Basarabia de după 1991 au trebuit să ţină seama, mai mult sau mai puţin, de acest aspect semnificativ. De măsura în care au conştientizat acest lucru a depins nivelul atins în dezvoltarea relaţiilor cu România, astfel explicându-se fluctuaţia deosebită înregistrată în evoluţia acestora, iar, uneori, „îngheţarea” sau chiar „răcirea” lor.

Puterea comunistă de la Chişinău a încercat să ridice ideologia moldovenismului primitiv la rangul de politică de stat, chiar mai abitir decât guvernarea agrariană (1994-1998), producând o dezvoltare fără precedent a românofobiei în Basarabia. Această politică era foarte periculoasă şi îşi punea o amprentă deosebit de negativă asupra raporturilor cu România, în ciuda declaraţiilor „binevoitoare” ale liderilor comunişti.

De altfel, la cinci luni de la preluarea puterii de către comunişti, nici unul dintre proiectele mai importante convenite în cadrul întâlnirilor la nivel înalt, precum şi în Protocolul reuniunii Comitetelor interministeriale nu a prins contur şi nu avea perspectivă de a fi realizat. Mai mult, s-a constatat o blocare a oricăror iniţiative venite din partea României de a participa la procesul de privatizare din Republica Moldova.

Concomitent, s-a constatat o încurajare nemaiîntâlnită a investitorilor şi relaţiilor cu Federaţia Rusă şi Belarus.

Astfel, s-a observat clar direcţia spre care se îndrepta efectiv Basarabia sub conducerea comunistă. Aceasta, în timp ce, în raporturile cu România comuniştii nu recurgeau decât doar la declaraţii de imagine, lipsite de conţinut şi de urmări concrete. Un exemplu de cum guvernarea comunistă trata relaţia cu România l-a constituit însăşi numirea lui Ion Godonoga în fruntea Oficiului special creat la Chişinău, similar cu cel de pe lângă Guvernul de la Bucureşti.

Acesta era un ilustru necunoscut, o persoană care nu cunoştea nimic despre relaţia specială cu România, lipsit de idei şi de creativitate, tipul clasic al activistului care se supune orbeşte directivelor partidului unic. Prin numirea acestuia, se întrevedea clar intenţia comuniştilor de a ţine relaţia cu România la un nivel cât mai scăzut. Pe de altă parte, nici prezenţa lui Marcel Dinu la cârma structurii de la Bucureşti nu era cea mai fericită, deşi profesional acesta era net superior lui Ion Godonoga. Avem în vedere faptul că şeful Oficiului pentru relaţiile cu Republica Moldova de pe lângă Guvernul României nu era agreat de comunişti şi, îndeosebi, de preşedintele Vladimir Voronin, datorită gafei monumentale pe care acesta a făcut-o în alegerile prezidenţiale din 1996, când s-a implicat în campania electorală în defavoarea actualului şef al statului. Ceea ce l-a costat enorm, încheindu-şi misiunea de ambasador înainte de termen, în urma intervenţiei ex-preşedintelui Petru Lucinschi pe lângă Emil Constantinescu, preşedintele de atunci al României.

Relaţia cu Republica Moldova a mai fost afectată în mod negativ şi de comportamentul noului ambasador[2] al României la Chişinău, care, în cele cinci luni de când şi-a preluat postul, nu a reuşit decât să producă o inflaţie de comunicate de presă şi să inunde mass-media de interviuri ce reprezentau variaţiuni pe aceeaşi temă, amintind de practici care au aparţinut unei epoci revolute din istoria ţării noastre. Neavând nici o tangenţă cu munca diplomatică şi fiind lipsit de calităţi de om politic, acesta a restrâns activitatea Ambasadei la ceea ce pretindea că se pricepea mai bine – comerţ, neglijând relaţiile politice şi cultural-spirituale, care, în raporturile cu Basarabia, sunt esenţiale. Astfel, s-a îndepărtat de intelectualitatea basarabeană şi de liderii politici cu vederi proeuropene, aducând prejudicii majore intereselor României în Republica Moldova.

NOTE

[1] AMAE, Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 2, f. 61-63.

[2] Adrian Bălănescu, care şi-a prezentat copiile scrisorilor de acreditare ministrului de externe, Nicolae Cernomaz, la 24 mai 2001.

DINAMICA RELAŢIILOR BILATERALE ÎN PERIOADA REGIMULUI COMUNIST RESTAURAT

După acuzaţiile de „expansionism" aduse României, la Strasbourg, de către ministrul Justiţiei, Ion Morei, relaţiile bilaterale dintre Bucureşti şi Chişinău au cunoscut o degradare continuă, care a durat până la sfârşitul guvernării P.S.D. (noiembrie 2004) din ţara noastră.

În ciuda declaraţiilor ostile ale liderilor comunişti la adresa României, autorităţile de la Bucureşti s-au străduit să menţină un echilibru formal al relaţiilor bilaterale, fără a intra în polemici cu Chişinăul.

În ultimii trei ani ai guvernării P.S.D., contactele la nivel înalt între oficialităţile din cele două state au fost conjuncturale, fiind prilejuite de unele reuniuni internaţionale, cum a fost Summitul central-european, care s-a desfăşurat la Mamaia, în luna mai 2004. O invitaţie adresată de preşedintele Ion Iliescu liderului comunist de a participa la festivităţile de comemorare a 500 de ani de la moartea domnitorului Ştefan cel Mare, organizate la Putna, la 2 iulie 2004, a fost refuzată, Vladimir Voronin preferând să facă o vizită particulară la Suceava, la 12 noiembrie acelaşi an.

Nici pe linia ministerelor de externe situaţia nu a fost mai bună, înregistrându-se doar o singură vizită şi aceea de lucru, efectuată de ministrul de externe român, Mircea Geoană, la Chişinău, la 1 aprilie 2003.

În planurile economic şi cultural-spiritual, mecanismul de integrare comună al Comitetelor interministeriale din cele două state, care funcţiona de peste 10 ani, a fost desfiinţat şi înlocuit cu o Comisie mixtă interguvernamentală de colaborare economică şi de integrare europeană, care, în următorii 5 ani, s-a întrunit doar de 2 ori, o dată la 8 noiembrie 2004 la Chişinău, când s-a înfiinţat, şi a doua oară la Bucureşti, la 1 noiembrie 2005.

Celelalte proiecte bi şi trilaterale importante, între care Trilaterala România – Republica Moldova – Ucraina şi euroregiunile „Prutul superior" şi „Dunărea de Jos", au fost abandonate *sine die*, din cauza lipsei de interes a oficialităţilor comuniste de la Chişinău.

De altfel, trebuie precizat că, în primul mandat al guvernării comuniste sovietice, relaţiile bilaterale au fost aduse, datorită reticenţei şi ostilităţii **guvernanţilor roşii**, la unul dintre cele mai scăzute niveluri cunoscute până atunci.

Începând cu anul 2005, în România a venit la putere o guvernare de centru-dreapta, a Alianţei „DA", iar preşedinte a fost ales Traian Băsescu, susţinut de aceasta. În Republica Moldova, comuniştii reuşesc, din nou, să câştige alegerile, iar Vladimir Voronin, în urma unei diversiuni puse la cale de Moscova, prin intermediul slugii sale credincioase, Iurie Roşca, să câştige cel de-al doilea mandat de preşedinte.

În aceste condiţii, până la cunoaşterea noilor „adversari" români, comuniştii au adoptat, timp de un an, o anumită atitudine de tatonare, perioadă în care au avut loc mai multe contacte la nivel înalt ale liderilor din cele două state, după cum urmează:

– Vizita oficială în Republica Moldova a preşedintelui României Traian Băsescu (21 ianuarie 2005);

– Vizita de lucru a preşedintelui Vladimir Voronin la Iaşi (25 septembrie 2005), unde a avut şi o întrevedere cu şeful statului român;

– Vizita oficială în România a prim-ministrului Republicii Moldova Vasile Tarlev (16 noiembrie 2005);

– Participarea preşedintelui Vladimir Voronin la deschiderea Festivalului vinului moldovenesc de la Bucureşti (10 decembrie 2005).

De asemenea, la nivelul miniştrilor de externe, s-au înregistrat:

– Vizita de lucru la Iaşi a lui Andrei Stratan, viceprim-ministru, Ministru al Afacerilor Externe şi Integrării Europene (9 septembrie 2005);

– Vizita oficială în Republica Moldova a lui Mihai-Răzvan Ungureanu, Ministrul Afacerilor Externe român (16-17 februarie 2006);

– Vizita de lucru la Chişinău a Ministrului român al Afacerilor Externe, Mihai-Răzvan Ungureanu (13-14 aprilie 2006).

După această perioadă, relaţiile bilaterale dintre cele două state au reintrat în albia „firească", a ostilităţii faţă de România, manifestate de regimul comunist în primii săi ani de guvernare.

Convingându-se că nici noua putere de centru-dreapta de la Bucureşti nu avea de gând să accepte aberaţiile preceptelor ideologice ale moldovenismului, liderii comunişti, în frunte cu Vladimir Voronin, au trecut la atacuri împotriva României pe toate fronturile.

Campania antiromânească deosebit de virulentă a atins o cotă maximă în anul 2007, după aderarea României la U.E. şi reintroducerea vizelor pentru românii basarabeni, când cererea pentru redobândirea cetăţeniei române a luat o amploare fără precedent, lucru care a îngrijorat într-o foarte mare măsură autorităţile comuniste.

Pentru a stăvili valul de cereri privind redobândirea cetăţeniei române, V. Voronin a trecut la atac pe mai multe direcţii. În primul rând, în mass-media controlate de putere, a început să acuze[1] România de „distrugerea" economiei Republicii Moldova, de activitate „antistatală" a „coloanei a cincea" a ţării noastre în Basarabia, precum şi de comportamentul „duplicitar" al autorităţilor române. Întâmplător sau nu, însă foarte curios, ministrul de externe rus, Serghei Lavrov[2], îşi exprimase, cam în acelaşi timp, nemulţumirea faţă de acordarea cetăţeniei române basarabenilor.

În al doilea rând, **preşedintele roşu** s-a transformat într-un orchestrator al unei diversiuni puse la cale de Serviciul de Informaţii şi Securitate (S.I.S.) de la Chişinău, primindu-i în audienţă pe trei dintre reprezentanţii aşa-zisei „Comunităţi a Moldovenilor din România", care s-au arătat preocupaţi „de a restabili echitatea istorică în privinţa moldovenilor, a limbii moldoveneşti şi a istoriei moldoveneşti în România modernă". În context, liderul comunist le-a promis celor „10 milioane de moldoveni" din România prioritate pentru obţinerea cetăţeniei moldoveneşti, sugerându-le chiar că poate ridica pretenţii asupra „teritoriilor moldoveneşti aflate la Vest de Prut".[3]

În al treilea rând, autorităţile comuniste au efectuat unele demersuri pentru informarea organismelor internaţionale şi europene despre comportamentul „inadmisibil" al României faţă de Republica Moldova. Astfel, într-o declaraţie[4] a guvernului Tarlev se preciza că acesta a cerut comunităţii internaţionale „să-şi folosească influenţa asupra României, pentru ca Bucureştiul să nu se mai amestece în treburile Republicii Moldova". De asemenea, însuşi Vladimir Voronin confirma că, în cadrul vizitei efectuate la Bruxelles, la 18-19 iunie 2007, „le-am povestit totul" (oficialilor comunitari – *n.n.*) despre politica României în domeniul cetăţeniei şi că a insistat pentru deschiderea, pe lângă Ambasada Ungariei la Chişinău, a unui Centru comun de eliberare a vizelor, pentru a lipsi România de avantajul de a fi „singura ţară prin care se putea intra în Europa".[5]

În al patrulea rând, regimul comunist de la Chişinău a trecut la acţiuni directe împotriva României. În urma unei provocări, organizate de serviciile speciale moldoveneşti, consulul român, Alexandru Rus, este acuzat de luare de mită pentru a facilita procesul de acordare a vizelor româneşti. Iar numai după câteva luni, la 13 decembrie 2007, Vasile Nane, ataşat cultural, şi Laurenţiu Pinte, secretar I, sunt declaraţi *persona non grata* şi obligaţi să părăsească teritoriul Republicii Moldova în 24 de ore. În aceeaşi notă, Filip Teodorescu, ambasadorul României la Chişinău, este convocat, la 3 decembrie 2007, la Ministrul Afacerilor Externe şi Integrării Europene, şi avertizat în legătură cu unele declaraţii recente ale sale, potrivit cărora România nu poate încheia un tratat de frontieră cu Republica Moldova, deoarece liderii comunişti insistă ca în text să se facă referire la Tratatul de pace de la Paris, din 10 februarie 1947, prin care erau fixate graniţele URSS, într-o perioadă în care România era „un stat înfrânt şi ocupat" de sovietici.

Pe de altă parte, pentru a restrânge sau înlătura „influenţa românească" în Basarabia, **regimul roşu** a retras, la 27 septembrie 2007, licenţa de emisie a postului public de televiziune TVR1, deşi aceasta era valabilă până în 2011, şi a acordat-o Companiei „TLFM International", creată *ad hoc* şi controlată de putere.[6]

În continuare, autorităţile comuniste au început să introducă tot felul de restricţii ilegale pentru cetăţenii români la punctele de trecere a frontierei de la Prut, unor delegaţii ale oraşelor Bacău, Târgu-Mureş, Năvodari şi altele, invitate la hramul Chişinăului, interzicându-le să intre în Republica Moldova.

Retorica antiromânească a lui Vladimir Voronin şi a altor lideri comunişti a continuat pe tot parcursul anului 2008, precum şi în prima jumătate a anului 2009, în ciuda vizitelor, oficiale, de lucru sau ocazionale, ale unor înalţi demnitari români[7] în Republica Moldova, menite să ducă la detensionarea şi normalizarea relaţiilor bilaterale dintre Bucureşti şi Chişinău.

Contactele respective nu au reuşit să elimine problemele controversate din relaţiile bilaterale, care privesc, îndeosebi, încheierea Tratatului politic de bază şi a Acordului de delimitare a frontierei dintre România şi Republica Moldova.

Lipsa acestora din cadrul juridic bilateral este pusă de regimul comunist pe seama autorităţilor române şi este considerată ca principala cauză a tensionării raporturilor dintre Bucureşti şi Chişinău. Totodată, absenţa acestor documente este văzută de liderii comunişti ca o nerecunoaştere de către România a independenţei Republicii Moldova şi un „atentat" la integritatea teritorială a acesteia.[8]

Realitatea, însă, este că Bucureştiul consideră un eventual tratat de frontieră ca fiind inutil şi contrar realităţilor istorice, care îi leagă pe românii de pe cele două maluri ale Prutului, dorind să încheie un acord de parteneriat în spirit european, în timp ce **liderii roşii** de la Chişinău vedeau în semnarea celor două documente o delimitare definitivă şi totală a Basarabiei faţă de România, aşa cum le-o cerea Moscova.

Regimul comunist a respins constant orice iniţiativă de colaborare venită din partea României, inclusiv în ceea ce priveşte expertiza şi sprijinul pe care Bucureştiul s-a oferit să le acorde Chişinăului în demersurile acestuia pentru integrarea în U.E. Atât Vladimir Voronin, cât şi Andrei Stratan, ministrul afacerilor externe, au respins ofertele, în acest sens, ale autorităţilor române, declarând că „...nu avem nevoie de avocaţi şi de fraţi mai mari. Suntem pregătiţi să trecem de sine stătător etapele de integrare europeană. Vom coopera cu Bucureştiul, doar prin Bruxelles, conform regulilor şi principiilor U.E".[9]

Aceste declaraţii erau, însă, contrazise de cele ale lui Kinga Goncz, ministrul ungar al afacerilor externe, care, cu prilejul vizitei premierului Vasile Tarlev la Budapesta, afirma[10] că, la cererea Republicii Moldova, urma să fie delegat la Chişinău un expert maghiar în problematica europeană, iar Vasile Tarlev, la rândul său, mulţumea Ungariei pentru sprijinul consecvent acordat în implementarea standardelor europene.

În ultimele luni ale **regimului roşu**, dar mai ales în zilele următoare comunicării rezultatelor oficiale ale alegerilor parlamentare, care au avut loc la 5 aprilie 2009, relaţiile bilaterale dintre cele două state au cunoscut o criză fără precedent, atingând apogeul.

România a fost acuzată direct de către regimul comunist de la Chişinău, prin intermediul presei guvernamentale, că ar fi trimis oameni pentru a se implica în campania electorală pentru alegerile parlamentare. Premierul Zinaida Greceanâi a declarat în oficiosul[11] puterii că România şi-ar dori „...pe căi ilegale, chiar violente, destabilizarea acestei ţări şi impunerea la guvernare a unor partide de opoziţie, care îi sunt credincioase". Filip Teodorescu, ambasadorul României la Chişinău, a fost convocat la M.A.E.I.E., pentru a i se atrage atenţia cu privire la participarea inadmisibilă a unor cetăţeni români la diferite acţiuni cu caracter electoral. În context, autorităţile comuniste au închis graniţa[12] pentru cetăţenii români, în ultima săptămână a campaniei electorale, peste 200 dintre aceştia fiind întorşi de la frontieră.

Îngrijorat de o posibilă înfrângere în alegeri, Vladimir Voronin, aflat în vizită la Moscova, pentru a obţine sprijin de la stăpânul său, a declarat[13], în mod unilateral, fără a se consulta cu celelalte părţi implicate, că acceptă menţinerea trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova şi transformarea formatului „5+2" de negocieri pentru Transnistria într-unul „mai redus" pe placul Kremlinului. Poziţia liderului comunist a nemulţmit U.E., S.U.A., O.S.C.E. şi Ucraina, care se vedeau astfel excluse din procesul de negocieri privind reglementarea diferendului transnistrian.

Ulterior, în contextul demonstraţiilor anticomuniste de la Chişinău, declanşate de anunţarea rezultatelor preliminare ale alegerilor şi de nerecunoaşterea acestora de către partidele de opoziţie, Vladimir Voronin a acuzat deschis România că ar fi fost implicată în tentativa de „lovitură de stat" din Republica Moldova şi că „poporul moldovean a văzut cea mai mare înjosire a propriei lui independenţe – steagul României pe Parlament"[14], fără a aduce probe şi dovezi pentru susţinerea elucubraţiilor sale.

Drept represalii împotriva „agenturilor străine" (româneşti – *n.n.*), **liderul roşu** a dispus expulzarea ambasadorului român la Chişinău, Filip Teodorescu şi a ministrului-consilier al Ambasadei României, Ioan Gaborean, reintroducerea vizelor pentru cetăţenii români, închiderea graniţelor cu România, rechemarea definitivă a ambasadorului Republicii Moldova la Bucureşti, precum şi alte măsuri antiromâneşti. Acestea echivalau cu o „declaraţie de război" a regimului comunist împotriva României şi se aflau la limita ruperii relaţiilor diplomatice dintre cele două state.

Acuzaţiile lui Voronin la adresa României au fost susţinute constant de înalte oficialităţi şi analişti ruşi, atât în timpul desfăşurării evenimentelor, cât şi după aceea.

Serghei Prihodka, consilier pe probleme diplomatice al preşedintelui Dmitri Medvedev, a declarat că „România a turnat intenţionat şi fără ruşine gaz pe foc, provocând grupurile de tineri la mişcările de protest care au devenit violente". Rusia este „foarte nemulţumită" de faptul că europenii „şi-au ferit privirea" în timp ce „forţele speciale româneşti au folosit o serie de metode pentru a provoca dezordine în Republica Moldova".[15]

În acelaşi timp, într-un comunicat al M.A.E. rus, se preciza că „Judecând după sloganurile strigate în piaţă, după steagurile României din mâinile organizatorilor acestor acţiuni, scopul lor este să discrediteze rezultatele obţinute în consolidarea suveranităţii Republicii Moldova".[16]

De asemenea, cu prilejul summitului Rusia – U.E., de la Habarovsk, oficialii ruşi au solicitat liderilor europeni să ceară României să nu se mai amestece în treburile interne ale Republicii Moldova. Alexandr Gruşko, adjunct al ministrului rus de externe, a cerut, în context, ca „această ţară (România – *n.n.*) să înceteze

presiunile politice asupra Moldovei şi să recunoască definitiv independenţa acestui stat".[17]

Autorităţile române au dat dovadă de calm şi echilibru în respingerea acuzaţiilor lui Voronin, arătând că acestea reprezentau o încercare a comuniştilor de a transfera responsabilitatea unor grave probleme interne pe seama României.[18] Concomitent, poziţia României a fost transmisă partenerilor săi din comunitatea europeană şi euroatlantică.

Îngheţarea totală a relaţiilor diplomatice dintre România şi Republica Moldova a survenit odată cu refuzul autorităţilor comuniste de a acorda agrementul lui Mihnea Constantinescu, nominalizat în calitate de nou ambasador la Chişinău, şi amânarea *sine die* a desemnării unui înlocuitor al Lidiei Guţu, fost şef al Misiunii diplomatice a Basarabiei la Bucureşti, numită, ulterior, ca ambasador la Sofia.

Episodul respectiv a marcat cel mai scăzut nivel al relaţiilor României cu Republica Moldova, **puterea roşie** restaurată reuşind să realizeze o performanţă unică, după 1991, respectiv aceea de a readuce relaţiile bilaterale la gradul zero, existent în ultimii ani ai **regimului bolşevic sovietic**.

Comportamentul autorităţilor comuniste, specific unui regim totalitar, faţă de România, un stat membru cu drepturi depline al U.E., a fost sancţionat de către oficialităţile europene de la Bruxelles. Miniştrii europeni de externe, reuniţi[19] la Luxemburg, la 15 iunie 2009, au decis să reconsidere relaţiile cu Chişinăul şi să nu reia negocierile cu Republica Moldova privind integrarea europeană, până când aceasta nu-şi va reglementa relaţiile cu România. Totodată, şefii diplomaţiei celor 27 şi-au exprimat preocuparea faţă de abuzurile autorităţilor de la Chişinău, care au avut loc după alegerile de la 5 aprilie 2009 şi au cerut efectuarea unei anchete transparente, imparţiale şi eficiente asupra evenimentelor, care să includă reprezentanţi ai opoziţiei şi experţi internaţionali. În acelaşi timp, U.E. a chemat autorităţile comuniste să asigure libera şi corecta desfăşurare a alegerilor anticipate, programate pentru 29 iulie 2009.

În ciuda avertismentelor europene primite, Vladimir Voronin a continuat retorica antiromânească, cerând României, la ieşirea de la urne, „să se dezică de trecutul ei istoric" şi „să nu încerce să joace pe cartea trecutului istoric comun, dar şi să renunţe la unionism şi naţionalism, dacă doreşte dezvoltarea relaţiilor cu Republica Moldova".[20]

Liderul bolşevic nu a uitat, în acelaşi context, să mulţumească Rusiei pentru sprijinul acordat după alegerile din aprilie, „în acele zile grele pe care le-a trecut statul nostru". Acesta a mai declarat că Federaţia Rusă s-a dovedit a fi „cel mai real, cel mai adevărat prieten" al Republicii Moldova şi „un astfel de sprijin nu poate fi uitat".[21]

NOTE

[1] Interviu acordat postului de televiziune „NIT”, la 3 martie 2007.

[2] Într-un interviu acordat publicaţiei „Rasiskaia Gazeta”, din 21 februarie 2007.

[3] Agenţia „Moldpres”, din 23 februarie 2007.

[4] Dată publicităţii la 7 martie 2007 şi preluată de Agenţia „Moldpres”, din aceeaşi dată.

[5] Postul de televiziune „NIT”, din 20 iulie 2007.

[6] „Flux”, cotidian naţional, nr. 153, din 6 noiembrie 2007.

[7] Avem în vedere participarea ministrului de externe, Adrian Cioroianu, la inaugurarea noului sediu al Consulatului României (21 decembrie 2007); vizita oficială a ministrului român de externe, Lazăr Comănescu (7 iulie 2008); vizita de lucru a preşedintelui Traian Băsescu (20 august 2008) şi vizita de lucru a actualului Ministru român de Externe, Cristian Diaconescu (22 ianuarie 2009).

[8] Agenţia „Flux”, din 25 ianuarie 2009.

[9] Agenţia „RIA Novosti”, din 27 ianuarie 2009.

[10] Agenţia „Moldpres”, din 22 februarie 2009.

[11] „Moldova suverană”, din 1 aprilie 2009.

[12] „Gândul”, Anul V, nr. 1202, din 30 martie 2009.

[13] „Adevărul”, nr. 5816, din 30 martie 2009.

[14] „Gândul”, Anul V, nr. 1209, din 9 aprilie 2009.

[15] Agenţia „Moldpres”, din 21 mai 2009.

[16] Agenţia „RIA Novosti”, din 20 mai 2009.

[17] „Adevărul”, nr. 5862, din 23 mai 2009.

[18] Comunicatul M.A.E. român, din 8 aprilie 2009, pe site-ul www.mae.ro.

[19] „Adevărul”, nr. 5882, din 16 iunie 2009.

[20] „Adevărul”, nr. 5920, din 30 iulie 2009; „Gândul”, Anul V, nr. 1304, din 30 iulie 2009.

[21] Agenţia „Interfax”, din 29 iulie 2009.

CAPITOLUL VII –
PROBLEMA TRANSNISTRIANĂ
ÎN PERIOADA GUVERNĂRII COMUNISTE

SCEPTICISM ŞI NEÎCREDERE ÎN RAPORTURILE CHIŞINĂU – TIRASPOL

În urma alegerilor parlamentare anticipate din 25 februarie 2001, Partidul Comuniştilor a obţinut o victorie zdrobitoare, ceea ce a permis preluarea puterii de către bolşevici, de data aceasta pe cale democratică, şi restaurarea regimului comunist sovietic în Republica Moldova.

Una dintre promisiunile principale făcute de comunişti în campania electorală a fost rezolvarea, în cât mai scurt timp, a problemei transnistriene şi refacerea integrităţi teritoriale a „ţării".

În ciuda optimismului şi hotărârii ferme a comuniştilor, în plină campanie electorală, liderii de la Tiraspol au ţinut să-şi reafirme scepticismul cu privire la perspectivele soluţionării diferendului transnistrian.

„În următoarele luni, procesul de negocieri dintre Chişinău şi Tiraspol nu va cunoaşte o revigorare semnificativă", a declarat preşedintele sovietului suprem al autoproclamatei republici Transnistria, Grigori Mărăcuţă.[1]

„Indiferent de faptul cum vor evolua relaţiile dintre Republica Moldova şi Transnistria, republica noastră va exista şi zece, şi o sută, şi o mie de ani, în cadrul unui stat comun sau în afara lui. Dacă Chişinăul nu va renunţa la ideea constituirii unui stat unitar, noul soviet suprem ar putea abandona ideea federalizării Republicii Moldova şi s-ar putea orienta spre formarea unui stat suveran şi independent, în afara hotarelor acesteia", a precizat Grigori Mărăcuţă[2]. În alt context, Mărăcuţă a afirmat că formula existentă de menţinere a păcii în regiunea transnistriană şi-a demonstrat viabilitatea, iar toate încercările Republicii Moldova de a internaţionaliza acest conflict nu aveau nici o perspectivă.

După victoria comuniştilor în alegeri, toate „temerile" invocate de liderii separatişti privind aşa-numitul „pericol românesc" (perspectiva unirii Republicii Moldova cu România, „dictatul" limbii române etc.) nu mai aveau nici un suport.

Prin urmare, Tiraspolul a căutat noi „argumente" pentru a prelungi starea de lucruri şi a evita adoptarea unei decizii definitive în problema Transnistriei.

La 13 martie 2001, Igor Smirnov şi Valeri Liţkai au avut consultări la Moscova, în urma cărora ambasadorul Lev Mironov, secretarul „Comisiei Primakov", a recomandat Chişinăului „propuneri noi".

Separatiştii au refuzat participarea la reuniunea de la Bratislava (reprogramată pentru 14-15 martie 2001), invocând necesitatea clarificării situaţiei politice la Chişinău (alegerea preşedintelui şi formarea guvernului).[3]

– Atitudinea obstrucţionistă a transnistrienilor a fost vizibilă şi în procesul de monitorizare de către Comisia Unificată de Control (C.U.C.) a forţelor dislocate în zona de securitate.[4]

Tiraspolul dispunea de formaţiuni paramilitare cu un efectiv de circa 3000 de combatanţi în localităţile Râbniţa, Coşniţa, Camenca, Dubăsari, Tighina, Slobozia, Chiţcani şi Grigoriopol.[5]

Pe acest fond al scepticismului şi neîncrederii între cele două părţi, a avut loc vizita delegaţiei Federaţiei Ruse la Chişinău şi Tiraspol (19-22 martie 2001).

Delegaţia rusă a fost alcătuită din Boris Pastuhov, preşedintele Comisiei Dumei de Stat pentru relaţiile cu C.S.I. (adjunct al lui Evgheni Primakov, şeful Comisiei de Stat pentru reglementarea conflictului transnistrian) şi ambasadorul Aleksandr Novojilov (membru al „Comisiei Primakov").[6]

La 21 martie 2001, la biroul O.S.C.E. din Tiraspol, s-a desfăşurat o întâlnire în format „2+3", care s-a dorit o „repetiţie" a reuniunii de la Bratislava[7].

Au participat ambasadorii rus şi ucrainean la Chişinău (Pavel Petrovski şi, respectiv, Petru Cealâi), William Hill, şeful Misiunii O.S.C.E. la Chişinău, Vasile Sturza, şeful Comisiei de Stat pentru Transnistria a Republicii Moldova, Grigori Mărăcuţă, preşedinte al sovietului suprem al autoproclamatei republici moldoveneşti nistrene şi Valeri Liţkai, „ministrul de externe" al r.m.n., precum şi un reprezentant al Portugaliei la Viena.

– În cadrul convorbirilor, delegaţia rusă a susţinut din nou necesitatea promovării la reuniunea de la Bratislava a „noului Plan Primakov".[8]

Liderii transnistrieni au afirmat că acceptă noul plan în proporţie de circa 80%, însă Tiraspolul nu renunţa la dorinţa ca Transnistria să fie considerată entitate statală autonomă, care să aibă drepturi egale cu Republica Moldova, în cadrul unei confederaţii.

– Boris Pastuhov a folosit, pentru prima dată, un limbaj dur faţă de liderii transnistrieni, transmiţându-le hotărârea Moscovei de a exercita presiuni pentru a-i determina să accepte negocierile în vederea finalizării statutului Transnistriei: „Rusia s-a apropiat de limita răbdării şi nu va mai tolera prostia, incompetenţa, obrăznicia şi hoţia unor politicieni. În Transnistria există oameni care parazitează pe seama războiului şi a nereglementării conflictului. Vinovaţi de acest lucru sunt acei politicieni care tratează războiul ca o pradă şi cărora fiecare zi incertă le aduce profituri. Ei sunt regii, în acest regat unde nu funcţionează nici legea, nici bunul simţ."[9]

Partea moldoveană a „permis" ca unele expresii din declaraţia respectivă să fie auzite de reprezentanţi ai presei, pentru ca „lumea să vadă hotărârea Rusiei de a rezolva problema transnistriană".

În opinia lui Boris Pastuhov, factorul timp devenise esenţial, iar în circa o lună şi jumătate putea fi identificată modalitatea de soluţionare a diferendului

transnistrian. Dacă această şansă avea să fie ratată, atunci se ajungea din nou la discuţii şi negocieri sterile.

Interesul Moscovei de a „grăbi" procesul de negocieri în dosarul transnistrian avea la bază şi teama acesteia de eventualele critici ale comunităţii internaţionale, în contextul viitoarei reuniuni a O.S.C.E. de la Viena, programată pentru sfârşitul lunii mai 2001.[10]

Evgheni Primakov intenţiona să efectueze o vizită la Chişinău, după instalarea noului preşedinte al Republicii Moldova.[11]

– Cu prilejul întâlnirii, Boris Pastuhov a transmis oficialilor de la Chişinău decizia Moscovei de a-şi îndeplini angajamentele asumate la Istanbul privind retragerea armamentului şi trupelor din Transnistria, dar a precizat că termenul fixat pentru sfârşitul anului 2002 nu va putea fi respectat.

Demnitarul rus a invocat printre motive şi faptul că erau necesare 400 garnituri de tren, iar Ucraina nu autoriza prezenţa concomitentă pe teritoriul său decât a două garnituri de tren cu armament din Transnistria.

NOTE

1 Postul de televiziune Tiraspol, din 4 ianuarie 2001.

2 Reales, la sfârşitul lunii decembrie 2000, pentru un al doilea mandat de preşedinte al sovietului suprem (parlamentul) al republicii moldoveneşti nistrene (r.m.n.).

3 William Hill, şeful Misiunii O.S.C.E. din Republica Moldova, a avansat o nouă perioadă pentru reuniunea de la Bratislava (28-29 martie) agreată de Ucraina şi, în principiu, de Rusia.

4 Creată în 1992, după încheierea conflictului armat de pe Nistru. Cuprinde 110 localităţi, are 225 kilometri lungime şi o lăţime variabilă de 12-20 kilometri. În zonă acţionează forţe de menţinere a păcii (1500 militari), constituite în părţi relativ egale de Rusia, Republica Moldova şi Transnistria. C.U.C. este formată din 18 reprezentanţi, câte 6 pentru fiecare parte.

5 Prezenţa forţelor paramilitare în localităţile respective constituie o încălcare gravă a acordurilor care reglementează instituirea zonei de securitate.

6 AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 1, f. 19-25.

7 Ultimele date avansate pentru convocarea reuniunii au fost 11-12 sau 18-19 aprilie 2001, prima variantă având şanse minime de concretizare.

8 Această variantă a fost elaborată la Kiev (31 ianuarie – 1 februarie 2001), cu ocazia întâlnirii dintre Volodimir Gorbulin, şeful Comisiei de Stat din Ucraina pentru reglementarea conflictului transnistrian, Evgheni Primakov şi William Hill, încorporând obiecţii formulate de părţile moldoveană şi transnistriană.

9 Agenţia „Basa-Press", din 23 martie 2001.

10 Reuniunea era consacrată analizării stadiului îndeplinirii prevederilor Tratatului C.F.E. adaptat. Moscova dorea să evite situaţia din noiembrie 2000, de la Comitetul ministerial al O.S.C.E., când Rusia s-a văzut izolată şi s-a aflat în centrul criticilor statelor participante.

11 Data probabilă a vizitei era 17 aprilie 2001.

PUTEREA COMUNISTĂ ÎNCEARCĂ O REVITALIZARE A NEGOCIERILOR CU TRANSNISTRIA

După formarea structurilor noii puteri comuniste şi alegerea[1] lui Vladimir Voronin ca preşedinte al Republicii Moldova, conducerea de la Chişinău s-a grăbit să întreprindă unele acţiuni vizând reluarea negocierilor cu Tiraspolul.

În acest sens, a fost consemnată prima întâlnire[2] între preşedintele nou ales şi liderul separatist Igor Smirnov, care a avut loc la Chişinău, la 9 aprilie 2001.

La convorbiri au participat Vasile Sturza, preşedintele Comisiei de Stat pentru reglementarea conflictului transnistrian, William Hill, şeful Misiunii O.S.C.E. la Chişinău, Petru Cealâi, ambasadorul Ucrainei la Chişinău, Aleksandr Novojilov, reprezentantul preşedinţiei ruse la negocierile dintre Chişinău şi Tiraspol. Igor Smirnov a fost însoţit de adjunctul său, Aleksandru Karaman, de Valeri Liţkai, „ministru de externe", şi Vadim Antiufeev, „ministrul securităţii".[3]

Vladimir Voronin şi Igor Smirnov au convenit recunoaşterea valabilităţii documentelor semnate anterior între Chişinău şi Tiraspol, necesitatea intensificării negocierilor directe moldo-transnistriene şi limitarea, pe cât posibil, a internaţionalizării conflictului.

S-a constatat o modificare semnificativă de poziţie a Chişinăului, faţă de perioada anterioară alegerilor parlamentare anticipate din 25 februarie 2001, prin aplicarea „variantei zero" în raporturile cu Transnistria. Aceasta presupunea reclădirea încrederii dintre cele două părţi şi refacerea complexului economic unic între Chişinău şi Tiraspol.

Liderul separatist s-a situat pe o poziţie ofensivă, cerând Chişinăului să-şi asume responsabilitatea declanşării conflictului armat de pe Nistru în 1992 şi să recunoască Transnistria ca „entitate statală autonomă", care să fie tratată de pe aceleaşi poziţii ca Republica Moldova.

Această atitudine explica, de altfel, absenţa reprezentanţilor Tiraspolului de la ceremonia de instalare a preşedintelui Republicii Moldova, care a avut loc la 7 aprilie 2001. Liderii de la Tiraspol nu au dat curs invitaţiei lui Vladimir Voronin, încercând să acrediteze ideea că aşa-numita republică moldovenească nistreană era un stat străin.[4]

Igor Smirnov a susţinut că reglementarea crizei a fost împiedicată de „orientarea politică" anterioară a Chişinăului, care „a căutat să fie în atenţia României". El considera că în Republica Moldova au venit la putere „alţi oameni", care vor manifesta interes pentru identificarea unei soluţii privind statutul Transnis-

triei. Liderul transnistrian s-a pronunţat pentru temporizarea aplicării măsurilor propuse de preşedintele moldovean pentru revenirea la raporturi de normalitate între Chişinău şi Tiraspol.

Vladimir Voronin a avansat următoarele propuneri:

– desfiinţarea punctelor vamale, fiscale şi de grăniceri existente pe Nistru;

– retragerea forţelor de pace, implicit a celor paramilitare transnistriene, din zona de securitate;

– facilitarea contactelor şi a schimbului de mărfuri dintre cetăţenii din Transnistria şi cei de pe restul teritoriului Republicii Moldova;

– încurajarea schimburilor culturale, în primul rând a difuzării presei şi emisiunilor de radio şi televiziune realizate de Chişinău şi Tiraspol pe întreg teritoriul naţional;

– iniţierea unor măsuri legislative unitare pentru protejarea investiţiilor străine în Republica Moldova, inclusiv în Transnistria.

În ceea ce priveşte problema „grupului Ilaşcu”, Tiraspolul a insistat pentru obţinerea unei declaraţii din partea lui Ilie Ilaşcu şi a celorlalţi membri ai grupului, prin care să solicite eliberarea din detenţie.[5]

Vasile Sturza a efectuat, la 12 aprilie 2001, o vizită la Tiraspol, unde s-a întâlnit cu fiecare din membrii „grupului Ilaşcu”. Acesta i-a informat despre demersurile ce se întreprindeau pentru eliberarea lor şi despre scrisoarea trimisă în aceeaşi zi de către Vladimir Voronin lui Igor Smirnov, în scopul graţierii lor. Liderii de la Tiraspol au dezaprobat publicitatea făcută în jurul scrisorii adresate lui Igor Simirnov şi, prin urmare, au blocat dialogul cu Chişinăul în această problemă.

Atitudinea inflexibilă a liderului Igor Smirnov favoriza Rusia, care s-a folosit de pretenţiile Tiraspolului pentru a-şi promova propriile interese, în special în privinţa impunerii limbii ruse şi a prezenţei trupelor ruse în regiune.

NOTE

[1] La 4 aprilie 2001.

[2] Ultima întâlnire de acest gen a avut loc la Tiraspol, la 17 mai 2000, între fostul preşedinte, Petru Lucinschi, şi Igor Smirnov.

[3] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 1, f. 37-39.

[4] Cu excepţia corpului diplomatic, reprezentanţii altor ţări nu au fost invitaţi.

[5] Aceste pretenţii ale liderilor de la Tiraspol au fost respinse de „grupul Ilaşcu”.

INTENSIFICAREA DIALOGULUI CHIŞINĂU – MOSCOVA ÎN PROBLEMA TRANSNISTRIEI

► **Dialogul dintre Vladimir Putin şi Vladimir Voronin (Moscova, 16-17 aprilie 2001) a consfinţit rolul sporit conferit Rusiei în rezolvarea diferendului[1].**

Diplomaţi ruşi apreciau că problema viitorului statut al Transnistriei şi a trupelor staţionate în această regiune reprezenta cel mai „important subiect al cooperării" dintre Moscova şi Chişinău şi constituia „barometrul" raporturilor dintre conducerile celor două state.

Discuţiile au evidenţiat că Republica Moldova era cea care făcea concesii şi de la care Rusia aştepta compromisuri pentru a se întocmi un document de reglementare care să corespundă „intereselor legale ale ambelor părţi implicate în conflict".

Vladimir Voronin a menţionat că noua putere era dispusă să modifice Constituţia şi să acorde Transnistriei „atâta suveranitate câtă este necesară pentru rezolvarea problemei, neexistând limite în privinţa prerogativelor ce vor fi conferite Tiraspolului. Problema trebuie să fie soluţionată ţinându-se cont de integritatea teritorială şi de suveranitatea Republicii Moldova".[2]

Cei doi lideri au convenit ca problematica transnistriană să fie discutată numai în format „1+1", iar Moscova să fie mediator. Vladimir Putin a subliniat disponibilitatea Moscovei de a-şi asuma rolul de „garant al înţelegerilor" ci puteau fi realizate în perioada imediat următoare. Acest aspect implica, pe de o parte, angajarea plenară a Rusiei în reglementarea dosarului transnistrian (stabilirea statutului teritoriului din stânga Nistrului şi retragerea trupelor şi armamentelor ruseşti din regiune) şi, pe de altă parte, reducerea rolului Ucrainei, al O.S.C.E. şi al comunităţii internaţionale în soluţionarea diferendului.[3]

Important pentru Moscova era ca Vladimir Voronin să depăşească vechea poziţie a Chişinăului, astfel încât, pe viitor, statutul regiunii şi problema trupelor ruseşti să fie corelate şi reglementate împreună, în scopul stabilirii unei formule de păstrare a „arsenalului" rusesc pe teritoriul Transnistriei.

Semnificativă a fost înţelegerea celor doi şefi de stat ca trupele ruseşti să rămână în Transnistria pentru a asigura securitatea materialelor depozitate, până la evacuarea lor.

Dată fiind situaţia politică din Republica Moldova, Moscova se putea opune mai eficient presiunilor internaţionale legate de respectarea deciziilor summitului de la Istanbul (noiembrie, 1999) vizând retragerea trupelor şi armamentelor sale de pe teritoriul acestei ţări.

– Comunicatul Comun semnat de preşedinţii Vladimir Voronin şi Vladimir Putin fixa bazele reglementării problemei transnistriene prin respectarea frontierelor şi integrităţii teritoriale ale Republicii Moldova. Era respinsă, astfel, propunerea promovată cu insistenţă de Igor Smirnov privind realizarea unei „confederaţii".

De asemenea, Vladimir Voronin spera că partea rusă se va manifesta mai ferm în dialogul cu Igor Smirnov, pentru a-l determina să accepte negocieri cu Chişinăul.

► Implicarea lui Evgheni Primakov – continuare a dialogului la nivel înalt ruso-moldovean

În zilele de 18 şi 19 aprilie, Evgheni Primakov, şeful Comisiei de Stat a Federaţiei Ruse pentru Transnistria, a efectuat o vizită[4] în Republica Moldova. La Chişinău, Evgheni Primakov a avut convorbiri cu şeful statului, Vladimir Voronin, preşedintele Parlamentului, Eugenia Ostapciuc, ministrul de externe, Nicolae Cernomaz, şeful Comisiei pentru Transnistria, Vasile Sturza şi şeful Misiunii O.S.C.E., William Hill.

Evgheni Primakov s-a deplasat la Tiraspol însoţit exclusiv de membri ai comisiei pe care o conducea şi de diplomaţi din cadrul ambasadei Federaţiei Ruse la Chişinău.

Obiectivele vizitei au fost cunoaşterea directă a poziţiilor părţilor implicate în conflict şi evaluarea posibilităţilor de obţinere a unui consens.

Evgheni Primakov s-a pronunţat pentru integritatea teritorială a Republicii Moldova, concomitent cu protejarea intereselor Transnistriei. Din această perspectivă, negociatorul rus a precizat că trebuiau respinse două extreme:

– Republica Moldova – stat unitar, variantă ce nu lua în considerare necesitatea acordării unui statut special Transnistriei;

– coexistenţa pe teritoriul Republicii Moldova a două state egale, care şi-ar construi raporturile în baza unui acord.

Evgheni Primakov a adoptat un ton ferm privind modalităţile de rezolvare a diferendului şi a reluat opinia conform căreia Chişinăul trebuia să renunţe definitiv la ideea că Republica Moldova este un stat unitar. Discuţiile în problema transnistriană se puteau desfăşura pe baza unei variante modificate a „Planului Primakov", care să ţină seama de propunerile stabilite în comun de părţile implicate în conflict.

Reprezentantul Comisiei ruse a subliniat că Transnistria trebuia să facă parte dintr-o federaţie, alături de Republica Moldova. Un astfel de statut conferit Transnistriei putea fi recunoscut de comunitatea internaţională şi asigura crearea unui spaţiu economic unic, permiţând în acelaşi timp Tiraspolului să opteze pentru autodeterminare (în cazul unirii Republicii Moldova cu România).

Evgheni Primakov a promis, în cadrul discuţiilor de la Tiraspol, că Transnistria va avea Parlament (soviet suprem) separat, delegarea unor împuterniciri

către Chişinău limitându-se la funcţia de preşedinte al „construcţiei federale statale” (ceea ce ar deveni Republica Moldova după reglementarea diferendului).

Evgheni Primakov s-a pronunţat pentru retragerea trupelor ruseşti în momentul în care se va considera că această operaţiune nu va deteriora echilibrul fragil din regiune. El a calificat drept „ridicole” afirmaţiile potrivit cărora, prin menţinerea de trupe ruse în Transnistria, Rusia şi-ar păstra un cap de pod spre Europa.

Acesta a susţinut – de acord cu Tiraspolul – că prezenţa trupelor este necesară, singura problemă fiind aceea a stabilirii mandatului sub care vor acţiona: O.S.C.E. sau Chişinău/Tiraspol. Rusia urmărea să transforme Grupul Operativ al Trupelor Ruseşti în forţă de menţinere a păcii, prelungindu-şi, astfel, prezenţa militară în zonă cu acordul comunităţii internaţionale.

În ceea ce priveşte „grupul Ilaşcu”, Evgheni Primakov a reafirmat că Rusia susţinea eliberarea membrilor acestuia, dar „nu dispunea” de pârghii pentru a influenţa deciziile Tiraspolului.

Poziţia Rusiei era susţinută deplin de Chişinău, existând pericolul real de a se irosi tot ce s-a obţinut în această problemă, cu sprijin internaţional.

*

Convorbirile de la Moscova, Chişinău şi Tiraspol nu au reuşit să estompeze politica „dublului standard” şi contradicţiile din poziţia Rusiei.

– Moscova a susţinut permanent că prezenţa militară rusă era strâns legată de stabilirea statutului Transnistriei. În ultima vreme, Rusia încerca să disocieze cele două probleme (retragerea trupelor şi armamentelor şi chestiunea statutului) pentru a evita sau a reduce la minimum monitorizarea internaţională.

– Conducerea de la Moscova continua să-şi coordoneze acţiunile cu Tiraspolul, considerat „calul troian” al Rusiei în regiune.

Indiferent de subterfugiile la care încercau să recurgă ruşii, problema Transnistriei era internaţionalizată, inclusiv prin prezenţa rusă în forţele de menţinere a păcii şi a observatorilor militari în zona de securitate. Prin urmare, revenirea la situaţia iniţială a diferendului transnistrian era practic imposibilă.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 1, f. 44-51.

[2] Această condiţie foarte importantă era susţinută de ruşi, care doreau să evite, astfel, crearea unui precedent cu rezonanţe directe în problema Ceceniei.

[3] Încercarea de a internaţionaliza rezolvarea diferendului transnistrian, prin angrenarea O.S.C.E. şi a altor organisme şi organizaţii, precum Uniunea Europeană sau Consiliul Europei, a constituit una dintre acuzele aduse de Moscova fostei conduceri de stat a Republicii Moldova.

[4] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 1, f. 66-88.

CHIŞINĂUL CEDEAZĂ ÎN FAŢA TIRASPOLULUI ŞI, IMPLICIT, A MOSCOVEI

La 16 mai 2001 a avut loc o nouă întâlnire între preşedintele Vladimir Voronin şi omologul său transnistrian, Igor Smirnov, de data aceasta la Tiraspol.

Desfăşurarea întâlnirii – în pofida unor evoluţii mai puţin favorabile care au survenit în ultimul timp (incidentele de la Complexul religios Chiţcani, revenirea Tiraspolului asupra deciziei de eliberare a celorlalţi membri ai „grupului Ilaşcu") – a demonstrat că mecanismul negocierilor directe moldo-transnistriene funcţiona şi începea să dea primele rezultate.[1]

Dorinţa Chişinăului de reglementare a conflictului era reflectată şi de conţinutul Decretului[2] privind soluţionarea problemei transnistriene, care releva pragmatismul noului lider comunist şi intenţiile clare ale acestuia de a impulsiona procesul de pace din zonă.

• Decizia preşedintelui Vladimir Voronin de a accepta semnarea unor documente „bilaterale" cu Igor Smirnov a pornit de la convingerea că aplicarea acestora va contribui la rezolvarea unor probleme de interes larg pentru cetăţenii din stânga şi dreapta Nistrului, sporind astfel încrederea între părţi.

Cele 4 documente[3] se refereau la: integrarea spaţiului informaţional, prin acceptarea de către ambele părţi a liberei circulaţii a informaţiilor mass-media; armonizarea legislaţiei vamale şi fiscale, urmată de desfiinţarea punctelor de control existente pe Nistru şi crearea, la 1 septembrie 2001, a unui organ vamal comun moldo-transnistrian la frontiera cu Ucraina[4]; atragerea şi garantarea investiţiilor străine prin armonizarea legislaţiei ambelor părţi; recunoaşterea reciprocă a actelor eliberate de organele de resort ale ambelor părţi.

Atitudinea concesivă a lui Vladimir Voronin a generat reacţii negative în rândul cetăţenilor Republicii Moldova, fiind considerată „o cedare prea mare a noii conduceri de la Chişinău şi o recunoaştere a aşa-zisei republici moldoveneşti nistrene".[5]

Preşedintele Vladimir Voronin şi-a dat seama că a fost „tras pe sfoară" de Igor Smirnov, fapt pentru care a dispus, neoficial, blocarea aplicării protocolului referitor la recunoaşterea documentelor emise de Tiraspol şi separarea problemelor economice de statutul Transnistriei.

Analişti politici, diplomaţi acreditaţi la Chişinău şi lideri ai partidelor politice extraparlamentare apreciau că, prin semnarea documentelor, preşedintele Vladimir Voronin a recunoscut „de facto" statutul Transnistriei şi „a capitulat" în faţa lui Igor Smirnov.

• Tiraspolul nu şi-a schimbat poziţia inflexibilă şi a insistat ca Transnistria să fie recunoscută ca subiect de drept internaţional.

– După întâlnirea cu Vladimir Voronin şi semnarea documentelor, Igor Smirnov a menţionat că va adopta, în continuare, o poziţie intransigentă. El era interesat doar de rezolvarea dificultăţilor economice, concomitent cu consolidarea „statului" transnistrian.[6]

De asemenea, liderul separatist se situa pe aceeaşi poziţie refractară privind retragerea armamentului rusesc.

„Scoaterea armamentului presupune că, ulterior, vor pleca şi trupele ruseşti dislocate aici. Poporul transnistrian nu va permite aşa ceva, în primul rând, nu-mi va permite mie, ca preşedinte ales, să accept aşa ceva. Orice acţiune în această direcţie va destabiliza situaţia".[7]

– În mediile de la Tiraspol se considera că, prin semnarea documentelor pregătite de instituţiile „statale" transnistriene, preşedintele Republicii Moldova a recunoscut existenţa „Republicii Moldoveneşti Nistrene", astfel încât se aştepta ca următorul pas să fie cel al recunoaşterii oficiale a statalităţii Transnistriei de către Parlamentul de la Chişinău.[8]

• Ambasadorul William Hill, şeful Misiunii O.S.C.E. la Chişinău, era îngrijorat de cursul negocierilor pentru rezolvarea dosarului transnistrian.

În opinia sa, liderii transnistrieni acordau atenţie doar problemelor economice şi nu erau dispuşi să facă nici o concesie în plan politic (statutul viitor al Transnistriei în cadrul Republicii Moldova şi retragerea trupelor şi armamentelor ruseşti din regiune). În aceste condiţii, se impuneau noi eforturi la nivelul O.S.C.E. pentru menţinerea dosarului transnistrian în cadrul instituţional, sub auspiciile organizaţiei.

• Întâlnirea dintre Vladimir Voronin şi Igor Smirnov, preconizată pentru 20 iunie 2001, reprezenta o continuare a celei de la 16 mai 2001, iar preşedintele moldovean intenţiona să fie mai ferm în susţinerea poziţiei sale şi corectarea slăbiciunilor manifestate până atunci.

Şeful statului moldovean îşi propunea să abordeze exclusiv problematica politică, respectiv să discute primele capitole privind statutul Transnistriei.

Concomitent, autorităţile moldovene erau preocupate de identificarea unei soluţii care să ducă la „debarcarea" lui Igor Smirnov. La Chişinău se vehicula opinia că un alt lider, precum Grigori Mărăcuţă, preşedintele sovietului suprem al r.m.n., ar fi fost mult mai „deschis" convorbirilor moldo-transnistriene.[9]

• În scopul relansării dialogului parlamentar dintre Chişinău şi Tiraspol şi pentru normalizarea relaţiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria, forul legislativ moldovean a aprobat, în regim de urgenţă, hotărârea de constituire a unei comisii[10] care să se ocupe exclusiv de această problematică.

Comisia parlamentară îşi propunea să menţină un dialog constructiv pentru elaborarea principiilor de bază ale statutului Transnistriei şi stabilirea mecanismelor de menţinere a integrităţii teritoriale a Republicii Moldova.

Analişti politici considerau că această comisie a fost creată în contextul vizitei preşedintelui Adunării Parlamentare a O.S.C.E. la Chişinău (21-22 mai 2001), pentru a fi prezentată ca acţiune concretă a Parlamentului de la Chişinău pe linia soluţionării conflictului transnistrian.

Parlamentarii moldoveni apreciau că nu erau în măsură să rezolve dificila problemă a Transnistriei, dacă Moscova nu-şi schimba radical poziţia şi nu-şi respecta angajamentele asumate la Istanbul.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 2, f. 41-67.

[2] „Monitorul Oficial" al Republicii Moldova, nr. 65, 15 mai 2001.

[3] Se numeau protocoale, au fost redactate în limba rusă şi au fost semnate la Tiraspol, la 16 mai 2001.

[4] Această prevedere nu a fost agreată de transnistrieni.

[5] Experţii l-au sfătuit pe şeful statului să nu semneze documentul referitor la recunoaşterea actelor emise de transnistrieni, deoarece conţinea prevederi dezavantajoase intereselor Republicii Moldova. Preşedintele a reacţionat negativ, motivând că era necesară o recunoaştere a actelor emise, deoarece acestea se refereau în proporţie de 90% la problemele cetăţenilor simpli (acte de stare civilă, paşapoarte, diplome de studii, certificate, cărţi de muncă, documente de pensionare etc.)

[6] Semnificativ a fost faptul că, la 11 mai 2001, Igor Smirnov emisese un decret prin care a autorizat emiterea de paşapoarte purtând exclusiv însemnele „Republicii Moldoveneşti Nistrene" (R.M.N.).

[7] Postul rus de televiziune „ORT", din 16 mai 2001.

[8] Radio „B.B.C.", din 16 mai 2001.

[9] Radio „B.B.C.", din 18 mai 2001.

[10] Condusă de comunistul Vadim Mişin, vicepreşedinte al Parlamentului, care era şi şef al Comisiei parlamentare pentru întărirea autonomiei Găgăuziei.

RUSIA SUGEREAZĂ REVENIREA LA FORMATUL „2+1"

► Autorităţile ruse doreau ca, în problema reglementării diferendului transnistrian, să transfere greutatea negocierilor în plan strict bilateral – Chişinău şi Tiraspol –, urmând să scoată, pe cât posibil, subiectul din preocuparea prioritară a comunităţii internaţionale.[1]

În cercurile politico-diplomatice de la Moscova se aprecia că revenirea lui Evgheni Primakov, fostul şef al Comisiei de stat pentru Transnistria, la chestiunile privind Orientului Mijlociu reprezenta o diminuare a rolului „Comisiei Primakov" în problematica transnistriană sau, cel puţin, a intensităţii cu care preşedintele Comisiei urma să se dedice reglementării conflictului respectiv.

Partea rusă pornea de la premisa că, de la preluarea preşedinţiei Republicii Moldova de către Vladimir Voronin, s-au creat condiţii favorabile reglementării conflictului şi accelerării acestui proces. În opinia lui Evgheni Primakov, un factor favorizant, în acest sens, l-a reprezentat cooperarea foarte bună dintre Moscova şi Chişinău.

Rolul Rusiei consta în asigurarea cadrului negocierilor directe dintre Vladimir Voronin şi Igor Smirnov şi stimularea acestor convorbiri. „Intervenţiile externe nu sunt binevenite şi pot crea impresia de partizanat, ceea ce declanşează, implicit, rezervele părţii transnistriene".

În context, autorităţile ruse scoteau în evidenţă accentuarea rigidităţii separatiştilor de la Tiraspol, care se temeau că orice schimbare a *status quo*-ului însemna o restrângere puternică a controlului şi privilegiilor pe care le deţineau în zonă. Conduita lui Igor Smirnov ar fi fost determinată şi de faptul că acesta se afla, în ultima perioadă, într-o accentuată criză de popularitate.

► În opinia Moscovei, semnarea documentelor moldo-transnistriene constituia un nou pas în direcţia „integrării reciproce". Procesul era privit, însă, mai mult prin prisma interesului economic rusesc, deoarece exista posibilitatea ca autorităţile de la Chişinău şi Tiraspol să analizeze împreună problema returnării datoriilor către „Gazprom", care se ridicau la circa 800 milioane dolari.

► În urma vizitei ministrului de externe român, Mircea Geoană, şi a preşedintelui A.P./O.S.C.E., Adrian Severin, la Moscova, oficialii ruşi apreciau „rolul activ şi poziţia foarte corectă" adoptate de România faţă de problemele care preocupau organizaţia pan-europeană, inclusiv în dosarul transnistrian.

Potrivit părţii ruse, după eliberarea lui Ilie Ilaşcu, menţinerea, în continuare, în închisoare a celorlalţi membri ai grupului său reprezenta un „nonsens".[2]

► Moscova considera că problema evacuării depozitelor de muniţii şi a trupelor era foarte complexă.

Autorităţile ruse puneau accent pe faptul că, în general, se supraevaluau posibilităţile Moscovei de a influenţa deciziile structurilor de la Tiraspol şi situaţia din regiune. Pe de altă parte, prezenţa trupelor ruseşti în Transnistria ar fi fost esenţială pentru paza depozitelor. Nu erau importante termenele, ci realizările obţinute cu constanţă.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 2, f. 99-103.

[2] Liderul transnistrian, Igor Smirnov, a declarat că „atât timp cât Chişinăul nu-şi va cere oficial scuze pentru declanşarea, în 1992, a războiului de pe Nistru, care a fost o agresiune împotriva poporului transnistrian, cei trei camarazi ai lui Ilie Ilaşcu nu vor fi puşi în libertate"; Agenţia „Moldpres", din 16 mai 2001.

MOSCOVA DICTEAZĂ „PAS CU PAS" SOLUŢIONAREA CONFLICTULUI TRANSNISTRIAN

Kremlinul viza blocarea (limitarea) internaţionalizării problemei Transnistriei şi tratarea diferendului transnistrian ca pe un conflict intern (organizarea de negocieri în format „1+1", cu medierea Rusiei).[1]

Aplicând această tactică, Moscova urmărea să se sustragă angajamentelor asumate la Summitul O.S.C.E. de la Istanbul (noiembrie 1999), stabilea condiţiile de desfăşurare a negocierilor şi devenea „garant" al formulei pe care o impunea în relaţia moldo-transnistriană.

Moscova dispunea de mijloacele necesare impunerii punctelor sale de vedere în faţa comunităţii internaţionale.

Statele europene au fost foarte receptive şi gata să accepte orice soluţie bazată pe „negocieri paşnice" între părţile implicate în conflict, ignorând compromisurile pe care Chişinăul era obligat să le accepte pentru soluţionarea diferendului.

Conducerea comunistă a Republicii Moldova era predispusă la foarte multe concesii care puneau în pericol suveranitatea statului. Acest aspect a fost evidenţiat de întâlnirea dintre Vladimir Voronin şi Igor Smirnov de la Tiraspol (16 mai 2001).

Igor Smirnov intenţiona să obţină exclusiv avantaje economice (libertatea de mişcare pentru agenţii economici, eventuala recuperare a unor datorii din partea Chişinăului etc.) fără a renunţa la ideea recunoaşterii Transnistriei ca subiect de drept internaţional.

Liderii de la Tiraspol se pronunţau pentru prezenţa, în continuare, a trupelor militare ruseşti în regiune. În această ordine de idei, Igor Smirnov a avansat, în cadrul întâlnirii de la Tiraspol, propunerea ca Republica Moldova să denunţe acordurile de la Istanbul şi să adopte o hotărâre unilaterală prin care să se pronunţe împotriva evacuării trupelor şi armamentelor Federaţiei Ruse din estul republicii.

Declaraţiile unor oficiali ruşi conform cărora, retragerea armamentelor Federaţiei Ruse de pe teritoriul Georgiei se putea realiza în 14 ani, au generat reacţii de îngrijorare în mediile politice de la Chişinău. Prelungirea prezenţei militare ruseşti, atât în Republica Moldova, cât şi în Georgia, constituia pârghia principală de conservare a poziţiilor Federaţiei Ruse în detrimentul intereselor naţionale ale celor două ţări.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 2, f. 115-145.

NEGOCIERILE DINTRE CHIŞINĂU ŞI TIRASPOL INTRĂ ÎN IMPAS

A treia întâlnire între Vladimir Voronin şi Igor Smirnov a adus negocierile într-un punct mort.

Preşedintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, a avut, la 20 iunie 2001, o nouă întâlnire cu liderul regiunii transnistriene, Igor Smirnov. Unicul rezultat al întâlnirii a fost semnarea unui Acord privind colaborarea între ministerele de interne de al Chişinău şi Tiraspol. Divergenţele de principiu între ei nu au dispărut. Igor Smirnov a insistat, în continuare, că Republica Moldova şi Transnistria sunt două state separate.[1]

Negocierile dintre preşedintele Vladimir Voronin şi Igor Smirnov au mărit practic, din nou, prăpastia dintre Chişinău şi Tiraspol. Punţile ce se părea că fuseseră construite la întâlnirile anterioare au început deja să se năruie.

Liderii regiunii separatiste au sosit la Chişinău doar pentru a-şi reconfirma poziţia rigidă pe care au afişat-o pe parcursul anilor. Articolul 1 al viitorului statut al Transnistriei, ca autonomie, propus la negocierile trecute de către Chişinău, a fost practic respins de autorităţile transnistriene. Igor Smirnov a declarat că propunerile Chişinăului nu ţineau cont de „situaţia reală care s-a creat în regiune”, precum şi de documentele semnate anterior: „Poziţia noastră rămâne neschimbată. Două ţări independente construiesc un stat unitar pe principii de egalitate”.[2]

Igor Smirnov s-a declarat nemulţumit, de asemenea, de faptul că Vladimir Voronin i-a respins propunerea de a adopta împreună o Declaraţie, prin care să se ceară revizuirea deciziilor Reuniunii O.S.C.E. de la Istanbul, insistându-se asupra menţinerii prezenţei militare ruse în Transnistria.

Preşedintele Voronin a declarat că această iniţiativă nu avea nici o perspectivă, indiferent de atitudinea pe care ar avea-o: „Reuniunea O.S.C.E. a avut loc cu participarea liderilor mai multor ţări. Deci o astfel de iniţiativă este imposibilă, chiar din punct de vedere teoretic”.[3]

Vladimir Voronin a criticat, în context, emiterea paşapoartelor transnistriene, în urma unui decret al lui Igor Smirnov. Preşedintele Republicii Moldova a declarat că paşapoartele nu vor fi recunoscute de către autorităţile de la Chişinău, asemenea altor acte emise de regimul separatist, ce vor deveni valabile, în conformitate cu un acord încheiat anterior.

Autorităţile de la Chişinău au luat act, din nou, fără prea multe comentarii, de intransigenţa liderilor transnistrieni şi le-au înmânat acestora pentru examinare două proiecte de înţelegeri privind garanţiile în raporturile dintre părţi şi cu privire la delimitarea prerogativelor dintre statul Republica Moldova şi viitoarea entitate autonomă, proiecte ce urmau să fie examinate la Tiraspol şi supuse aprobării la viitoarea întâlnire Voronin – Smirnov, programată pentru 8 august 2001.

La 4 august 2001, a avut loc, la Tiraspol, întâlnirea[4] grupurilor de experţi pentru reglementarea conflictului transnistrian. În centrul discuţiilor a fost proiectul de document privind delimitarea competenţelor dintre organele centrale şi cele locale. Deşi a fost ultima, înainte de întâlnirea dintre Vladimir Voronin şi Igor Smirnov, şedinţa nu a adus o apropiere de poziţie între Chişinău şi Tiraspol, în problema delimitării competenţelor.

Şeful grupului de experţi din partea Chişinăului, Vasile Sturza, a declarat că părţile au recunoscut că situaţia era una de impas, după ce partea transnistriană a fost de acord că politica externă a statului era de competenţa exclusivă a autorităţilor centrale, dar a respins ideea că şi relaţiile economice externe ar fi trebuit să fie gestionate tot de centru. Pentru că subiectul s-a dovedit a fi atât de sensibil, experţii au decis să le propună lui Voronin şi Smirnov să decidă singuri în ce mod vor fi delimitate competenţele dintre Chişinău şi Tiraspol.

Vasile Sturza a plecat la Tiraspol, unde s-a întâlnit cu şeful executivului transnistrian, Victor Siniov, pentru a definitiva agenda întrevederii din 8 august.

Potrivit unor surse din cadrul grupurilor de experţi, partea transnistriană începea să fie ceva mai flexibilă la negocieri, deoarece se apropia termenul de 1 septembrie, după care principiile comerţului exterior al Republicii Moldova urmau să fie ajustate la normele Organizaţiei Mondiale a Comerţului, ceea ce presupunea şi anularea ştampilei vamale a Chişinăului, în baza căreia regiunea transnistriană îşi efectua operaţiunile de import-export.

Cu toate acestea, poziţia oficială a Tiraspolului nu dădea, încă, semne de schimbare, proiectul de statut propus de Chişinău fiind calificat drept „protectorat poliţienesc”, iar formula de autonomie lărgită pentru Transnistria „folosită de noul preşedinte moldovean, ca ultima şi cea mai tare carte de joc, în special în deplasările sale în străinătate, în încercarea de a-i convinge pe şefii de stat că anume el, preşedintele Voronin, spre deosebire de predecesorii săi, Snegur şi Lucinschi, era capabil să propună un proiect de reglementare acceptabil pentru locuitorii de pe ambele maluri ale Nistrului”.[5]

În viziunea Tiraspolului, proiectul de statut propus de Chişinău nu acorda regiunii transnistriene mai multe împuterniciri şi atribuţii decât acorda oricărui judeţ sau municipiu din structura administrativă-teritorială şi constituia un pas înapoi faţă de Memorandumul semnat în 1997.

NOTE

[1] Radio „B.B.C”, din 20 iunie 2001.
[2] „Jurnalul Naţional”, din 21 iunie 2001.
[3] Agenţia „Flux”, din 21 iunie 2001.
[4] Radio „Europa Liberă”, din 4 august 2001.
[5] Agenţia „Olviapres”, din 5 august 2001.

NEPUTINŢA REGIMULUI COMUNIST DE A REGLEMENTA DIFERENDUL TRANSNISTRIAN

La indicaţia expresă a preşedintelui Republicii Moldova, Vladimir Voronin, în perioada 15-19 august 2001, Vasile Sturza a efectuat o vizită neoficială[1] la Moscova, unde a purtat discuţii cu Evgheni Primakov, şeful Comisiei de Stat a Federaţiei Ruse pentru soluţionarea diferendului transnistrian şi Boris Pastuhov, adjunctul acestuia.

Obiectivul vizitei l-a constituit identificarea modalităţilor de „retragere” în Federaţia Rusă de către Moscova a lui Igor Smirnov înainte de alegerile pentru desemnarea şefului administraţiei prezidenţiale de la Tiraspol, preconizate pentru luna decembrie 2001, idee discutată şi cu prilejul întâlnirii dintre Vladimir Putin şi Vladimir Voronin (Soci, 1-2 august 2001).

Imediat după întâlnirea cu Igor Smirnov (Tiraspol, 8 august 2001), preşedintele Voronin s-a grăbit să declare că liderul separatist şi-a epuizat posibilităţile de soluţionare a conflictului şi că era nevoie de oameni noi, neimplicaţi în negocierile de până atunci.

Încercarea de convenire a modalităţilor de „debarcare” a liderului separatist nu a fost deloc uşoară, deoarece în stadiul respectiv această chestiune reprezenta mai mult o dorinţă a Chişinăului, în timp ce Kremlinul nu a dat răspuns definitiv.

Existau unele semnale palide că ruşii ar fi intenţionat să propulseze în locul lui Igor Smirnov un alt lider cu care se putea negocia.

În aceste condiţii, Igor Smirnov era conştient că poziţia Moscovei se schimbase într-o anumită măsură, cel puţin faţă de persoana sa, şi putea veni în întâmpinare cu unele iniţiative surprinzătoare la apropiata întâlnire neoficială cu Vladimir Voronin.

Partea moldoveană a insistat ca această întâlnire să aibă loc la 30 august 2001, însă Tiraspolul a solicitat realizarea sa după „aniversarea” proclamării Republicii Moldoveneşti Nistrene, marcată prin trei zile de sărbătoare (31 august – 2 septembrie 2001).

Conducerea Federaţiei Ruse era „decisă" să sprijine reglementarea diferendului transnistrian în următoarele luni, concomitent cu accelerarea procesului de retragere / distrugere a armamentelor dislocate în estul Republicii Moldova, în conformitate cu rezoluţiile Summitului O.S.C.E. de la Istanbul.

S.U.A., care se preocupau nu numai de retragerea forţelor şi a armamentelor ruse din estul Republicii Moldova, ci şi de clarificarea statutului Transnistriei, au avertizat Moscova că orice tergiversare a soluţionării acestor probleme aducea Rusiei mai multe prejudicii decât avantaje.

La rândul său, Ucraina putea avea un rol mai activ în urgentarea reglementării diferendului, însă nu era destul de fermă faţă de transnistrieni[2].

Experţii militari moldoveni apreciau că aceste negocieri erau printre ultimele pe care Evgheni Primakov le mai purta în calitate de preşedinte al Comisiei de Stat al Federaţiei ruse pentru rezolvarea diferendului transnistrian, el urmând să fie înlocuit, în scurt timp, deoarece nu mai era agreat de Vladimir Putin.

NOTE

[1] AMAE, Problema 210/2001, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 2, f. 183-187.

[2] Continuarea relaţiilor comerciale ridica unele obiecţii cu privire la înfiinţarea punctelor comune de control vamal la frontieră etc.

NEGOCIERILE DINTRE CHIŞINĂU ŞI TIRASPOL EŞUEAZĂ

Liderul separatist de la Tiraspol, Igor Smirnov, a anunţat, la 8 septembrie 2001, într-o scrisoare adresată ambasadorilor Rusiei şi Ucrainei la Chişinău, că se retrage de la negocieri motivându-şi decizia prin refuzul Republicii Moldova de a-şi respecta angajamentele.[1]

Igor Smirnov făcea referire la instalarea de-a lungul graniţei cu Ucraina a punctelor vamale mixte moldo-ucrainene, ceea ce făcea dificil exportul mărfurilor purtând ştampila „Made în Transnistria", dat fiind faptul că această republică autoproclamată nu era recunoscută pe plan internaţional.

În scrisoare, Igor Smirnov menţiona că nu se va întâlni cu preşedintele Vladimir Voronin, până când problema ştampilelor nu va fi rezolvată.

O hotărâre asemănătoare a luat şi legislativul (sovietul suprem) de la Tiraspol, care a calificat acţiunea Chişinăului de a schimba ştampila vamală a Republicii Moldova drept o blocadă economică îndreptată împotriva Transnistriei.

Decizia preşedintelui Voronin, deşi implica o aprobare tacită a independenţei regiunii transnistriene, izola efectiv exportatorii din stânga Nistrului de restul lumii.

La rândul lor, ambasadorii rus şi ucrainean s-au declarat îngrijoraţi de evoluţia situaţiei, în timp ce şeful Misiunii O.S.C.E. pentru Republica Moldova şi Transnistria, William Hill, a apreciat că decizia lui Igor Smirnov ameninţa derularea procesului de negocieri.

Liderii opoziţiei din Republica Moldova considerau că decizia Tiraspolului de a suspenda negocierile cu autorităţile de la Chişinău, până la ridicarea aşa-zisei blocade economice, nu constituia o surpriză, aceasta fiind un rezultat logic al modului în care au evoluat tratativele purtate de puterea comunistă.

Preşedintele Partidului Popular Creştin-Democrat, Iurie Roşca, a declarat că situaţia în care se aflau negocierile dintre Chişinău şi Tiraspol îi era convenabilă Kremlinului, deoarece nu-i oferea Republicii Moldova nici o şansă de a ieşi de sub influenţa Rusiei:

„Pe moment – lucru pe care îl declară şi oficialii de la Chişinău şi liderii de la Tiraspol în cadrul negocierilor – mi se părea previzibil pentru toată lumea, cu atât mai mult cu cât putem vorbi, fără nici un fel de exagerare, despre un impas perpetuu în cadrul acestui simulacru de negocieri, care durează deja de zece ani. Este altceva că mai mulţi observatori remarcă faptul că Vladimir Putin se află într-o situaţie excelentă, având posibilitatea să joace la două capete, şi cu Vladimir Voronin, şi cu Igor Smirnov. Personal am foarte mari îndoieli că Vladimir Putin va îndrăzni să lichideze regimul separatist de la Tiraspol, pentru că fără Transnistria, fără acest „cui" de care este ţintuită Republica Moldova, Rusia nu poate avea garanţia că statul nostru va fi în continuare fixat în zona de influenţă a Moscovei, ca piedică şi ca garanţie că Republica Moldova nu va reuşi să se orienteze pe coordonatele europene şi că se apropie până la contopirea cu România".[2]

Deputatul din partea Alianţei „Braghiş", Valeriu Cosarciuc, fost viceprimministru, a arătat, la rândul său, că liderii autoproclamatei Republici Nistrene căutau, de mai mult timp, un pretext pentru a întrerupe negocierile cu Chişinăul:

„Decizia lor este clară. Nu numai decizia sovietului suprem, dar şi decizia lui Igor Smirnov este clară că el a mers ca să sisteze aceste negocieri în continuare. Practic, este clar că, în continuare, conducerea şi-a epuizat posibilităţile de a negocia. Acum trebuie lucrat foarte mult cu populaţia din stânga Nistrului, care totuşi îşi va spune cuvântul când va alege iarăşi, dacă va mai alege organele de conducere pe malul stâng".[3]

Liderul fracţiunii comuniştilor, Victor Stepaniuc, a declarat că, în perioada care a trecut de la alegeri, noile autorităţi de la Chişinău s-au convins că Tiraspolul nu dorea soluţionarea conflictului de pe Nistru. Stepaniuc a menţionat că decizia sovietului suprem era încă o probă în acest sens: „În acest timp de guvernare a partidului nostru, s-a demonstrat că la Tiraspol nu se doreşte soluţionarea constructivă a acestui conflict, şi în acest caz, probabil că politicienii, vecinii noştri şi mediul informaţional care urmăresc clar conflictul, îşi pot pune nişte întrebări: pe

cine reprezintă reprezentanţii Tiraspolului? în ce măsură aceşti reprezentanţi de acolo respectă legislaţia internaţională, dreptul internaţional? Cred că preşedintele Republicii Moldova s-a convins definitiv că guvernarea actuală de la Tiraspol nu doreşte nici un fel de tratative şi nu doreşte nici un fel de schimbare a statutului pe care îl au astăzi. Este clar că noi cu această situaţie nu ne putem împăca şi fără doar şi poate că vor fi căutate şi alte modalităţi de a negocia cu adevărat".[4]

NOTE

[1] Agenţia „DPA", din 9 septembrie 2001.
[2] Agenţia „Flux", din 9 septembrie 2001.
[3] Agenţia „Moldpres", din 10 septembrie 2001.
[4] *Idem*.

DUPĂ ŞAPTE ANI, NEGOCIERILE NU AU NICIO PERSPECTIVĂ CLARĂ

Timp de aproape şapte ani[1], între Vladimir Voronin şi Igor Smirnov nu a existat nici un fel de comunicare. În această perioadă, în diverse luări de poziţie, liderul comunist de la Chişinău a utilizat în permanenţă calificative dure la adresa lui Igor Smirnov şi a suportat acelaşi tratament din partea „omologului" său de la Tiraspol.[2]

Negocierile privind reglementarea conflictului transnistrian au fost îngheţate complet. Debarcarea lui Igor Smirnov, aşa cum îşi dorea Vladimir Voronin, nu s-a produs. Dimpotrivă, acesta a mai obţinut două mandate de preşedinte al republicii moldoveneşti nistrene (r.m.n.). Mai mult, regimul separatist s-a consolidat, în urma referendumului din 17 septembrie 2006, prin care majoritatea covârşitoare[3] a populaţiei s-a pronunţat pentru independenţa Transnistriei şi „unirea liber consimţită cu Federaţia Rusă". În plus, Moscova a făcut un pas important, cu rezonanţă internaţională, retrăgându-se, la 6 decembrie 2007, din Tratatul de Limitare a Forţelor Convenţionale din Europa (C.F.E. adaptat)[4], ceea ce-i permite să-şi menţină, în continuare, efectivele militare şi armamentul acestora pe teritoriul Republicii Moldova, principalul instrument pe care se sprijină regimul de la Tiraspol.

În urma presiunilor internaţionale (O.S.C.E., U.E., N.A.T.O., S.U.A.) şi a unor garanţii[5] obţinute din partea Republicii Moldova, Rusia a cerut liderilor transnistrieni să revină la masa negocierilor pentru reglementarea conflictului. Conformându-se indicaţiilor Moscovei, Igor Smirnov a acceptat să se întâlnească

cu liderul comunist Vladimir Voronin. Reluarea contactelor s-a produs la 11 aprilie 2008, prima întâlnire[6] între cei doi, după o pauză de circa şapte ani, având loc la Tighina (Bender), pe teritoriul Transnistriei.

Cu acest prilej, s-a constatat că „timpul nu a fost un sfetnic bun”, deoarece în atitudinea celor două părţi nu au survenit schimbări notabile faţă de anul 2001, ambele menţinându-se pe poziţii diametral opuse: Vladimir Voronin s-a pronunţat pentru integritatea teritorială a Republicii Moldova, iar Igor Smirnov pentru recunoaşterea Transnistriei ca stat cu drepturi egale. Cei doi lideri au convenit constituirea a 23 de grupe de lucru sectoriale, care să analizeze relaţiile dintre Chişinău şi Tiraspol pe tot atâtea domenii şi să propună măsuri menite să ducă la „reclădirea încrederii” între părţi, precum şi la avansarea negocierilor vizând reglementarea diferendului.[7]

La numai cinci luni de la reluarea contactelor între Chişinău şi Tiraspol, m.a.e. transnistrian a dat publicităţii, la 11 august 2008, o Declaraţie prin care comunica că „Transnistria sistează toate contactele cu autorităţile moldovene până când Republica Moldova nu va condamna ferm şi necondiţionat agresiunea Georgiei împotriva Osetiei de Sud şi nu va adopta o atitudine egală faţă de toţi mediatorii şi observatorii în procesul de reglementare a conflictului transnistrian”[8].

Moratoriul transnistrian asupra dialogului cu Republica Moldova a fost ridicat la 3 septembrie 2008, în urma unei întrevederi între preşedintele rus Dimitri Medvedev şi Igor Smirnov, care a avut loc la Moscova, unde s-a convenit continuarea procesului de negocieri în problema Transnistriei în format „2+1”.[9]

La 24 decembrie 2008, a avut loc, la Tiraspol, o nouă întâlnire[10] între preşedintele Vladimir Voronin şi Igor Smirnov. Cu acest prilej, liderul de la Chişinău i-a înmânat omologului său separatist un pachet de propuneri privind soluţionarea definitivă a problemei transnistriene. Acesta a inclus proiectele *Declaraţiei privind principiile şi garanţiile reglementării diferendului* şi *Legii cu privire la statutul Transnistriei*, precum şi 8 documente cu privire la dezvoltarea măsurilor de încredere (în domeniile economic, infrastructură şi ocrotirea sănătăţii) între Chişinău şi Tiraspol.

În vederea consolidării securităţii în regiune, Vladimir Voronin i-a propus lui I. Smirnov demilitarizarea, dezarmarea şi reabilitarea socială a militarilor Transnistriei.

Cei doi lideri au convenit ca următoarea lor întâlnire să aibă loc în luna martie 2009.

Întrevederea nu a adus nimic nou în avansarea negocierilor între cele două părţi şi, numai la două zile după aceasta, I. Smirnov a declarat, în cadrul unei con-

ferinţe de presă, că „Singura soluţie pentru diferendul transnistrian este recunoaşterea independenţei Transnistriei, în primul rând de către Republica Moldova”.[11]

La ordinul preşedintelui rus, Dimitri Medveden, preşedintele Vladimir Voronin şi liderul separatist Igor Smirnov, au participat la o întâlnire în problema transnistrană, care a avut loc la Moscova, la 18 martie 2009.[12]

În urma acesteia, a fost dată publicităţii o Declaraţie comună, prin care, sub presiunea Rusiei, Vladimir Voronin a făcut noi cedări în faţa Kremlinului, recunoscând Transnistria ca parte egală în negocieri şi acceptând prezenţa militară rusă pe teritoriul Republicii Moldova pe termen nelimitat, contrar prevederilor Acordului moldo-rus din 1994 şi ale Summitului O.S.C.E. de la Istanbul de la sfârşitul anului 1999. De asemenea, prin documentul respectiv, liderul comunist de la Chişinău a pus partenerii occidentali din formatul de negocieri „5+2” în faţa faptului împlinit, făcând jocurile Rusiei în raporturile cu aceştia şi apărând interesele Moscovei în Republica Moldova.

Din punct de vedere al progresului efectiv al negocierilor, întâlnirea de la Moscova nu a avut nicio relevanţă, acestea rămânând, în continuare, într-o stare semiamorfă.

După cum se poate constata, la 17 ani de la încetarea ostilităţilor militare, se mai lucrează, încă, la măsuri de „întărirea încrederii” între cele două maluri ale Nistrului, ceea ce înseamnă că perspectiva reglementării prin mijloace paşnice a conflictului este foarte îndepărtată.

Aceasta, dacă avem în vedere şi numai faptul că „războiul de şase zile” ruso-georgian şi invazia Georgiei din luna august 2008 a demonstrat fără echivoc în ce scop au fost create de către Rusia republicile separatiste, inclusiv Transnistria, şi pericolul pe care acestea îl reprezintă pentru stabilitatea şi integritatea teritorială a unor state din Caucazul de Sud şi Europa de Sud-Est, implicit pentru Republica Moldova, în cazul în care ar dori să se desprindă definitiv de sfera de interese geostrategice a Moscovei.

NOTE

[1] La 8 august 2001, a avut loc ultima întâlnire între liderii comunişti de la Chişinău, şi Tiraspol, respectiv Vladimir Voronin şi Igor Smirnov.

[2] Radio „B.B.C.”, din 6 decembrie 2007.

[3] 97% dintre participanţii la referendum.

[4] Radio „B.B.C.”, din 6 decembrie 2007.

[5] Preşedintele comunist Vladimir Voronin a promis Moscovei că va face demersuri, atât pe plan intern, cât şi pe plan extern, pentru a garanta neutralitatea Republicii Moldova. Un prim pas, în acest sens, a fost făcut prin adoptarea, la 8 aprilie 2008, în prima lectură, de către majoritatea comunistă din Parlamentul de la Chişinău a proiectului de Lege privind concepţia de securitate naţională, care prevede ca principiu fundamental „neutralitatea permanentă” a Republicii Moldova.

[6] Agenţia „Moldpres”, din 11 aprilie 2008.
[7] Agenţia „Infotag”, din 14 aprilie 2008.
[8] Agenţia „Interlic”, 12 august 2008.
[9] *Ibidem*, 3 septembrie 2008.
[10] Agenţia „Moldpres”, 24 decembrie 2008.
[11] „Moldova Azi”, 31 decembrie 2008.
[12] Agenţia „Interlic”, din 18 martie 2009.

ANEXE

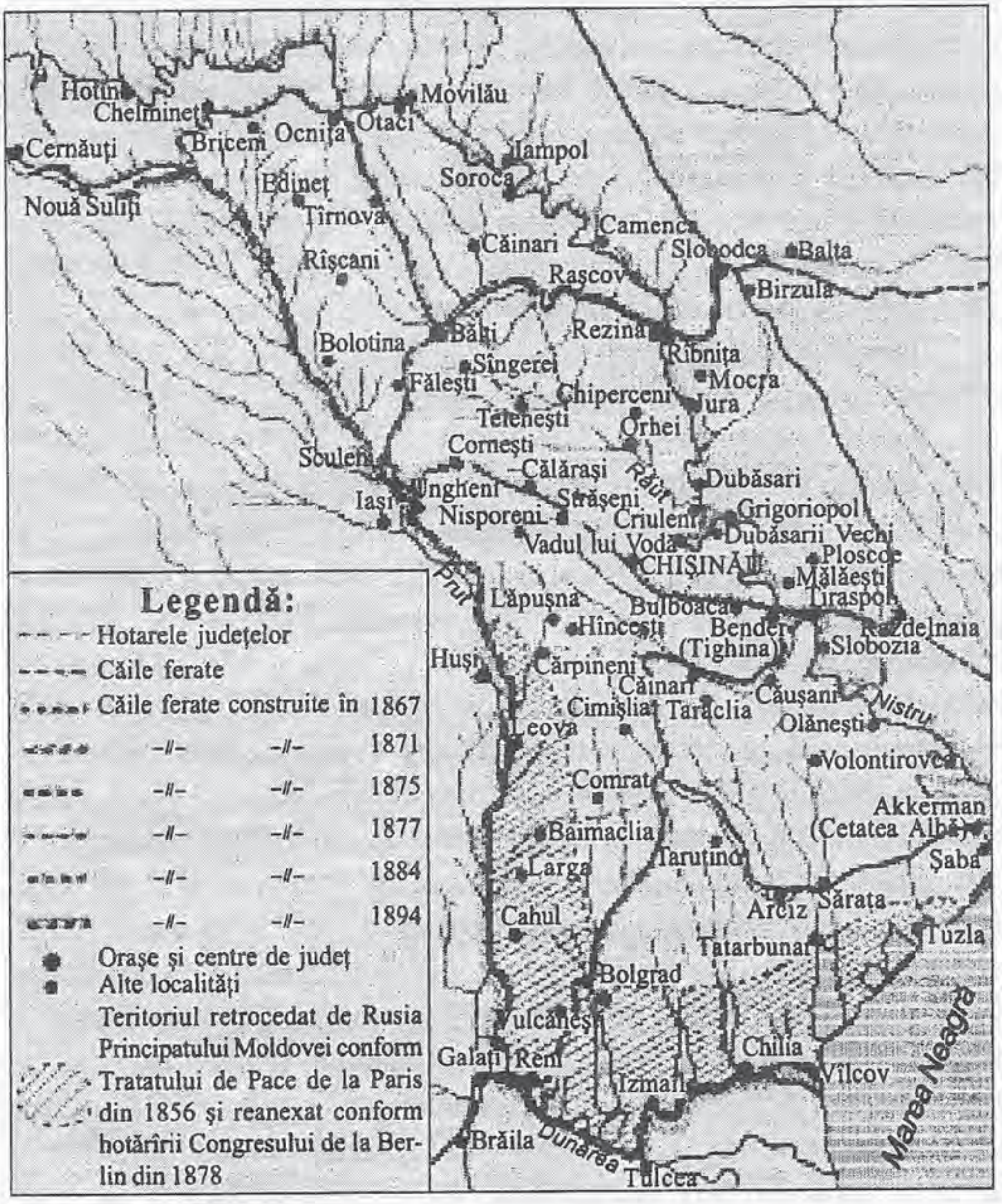
Țările Române în evul mediu.

Țara Moldovei
la sfârșitul secolului al XVIII-lea–începutul secolului al XIX-lea

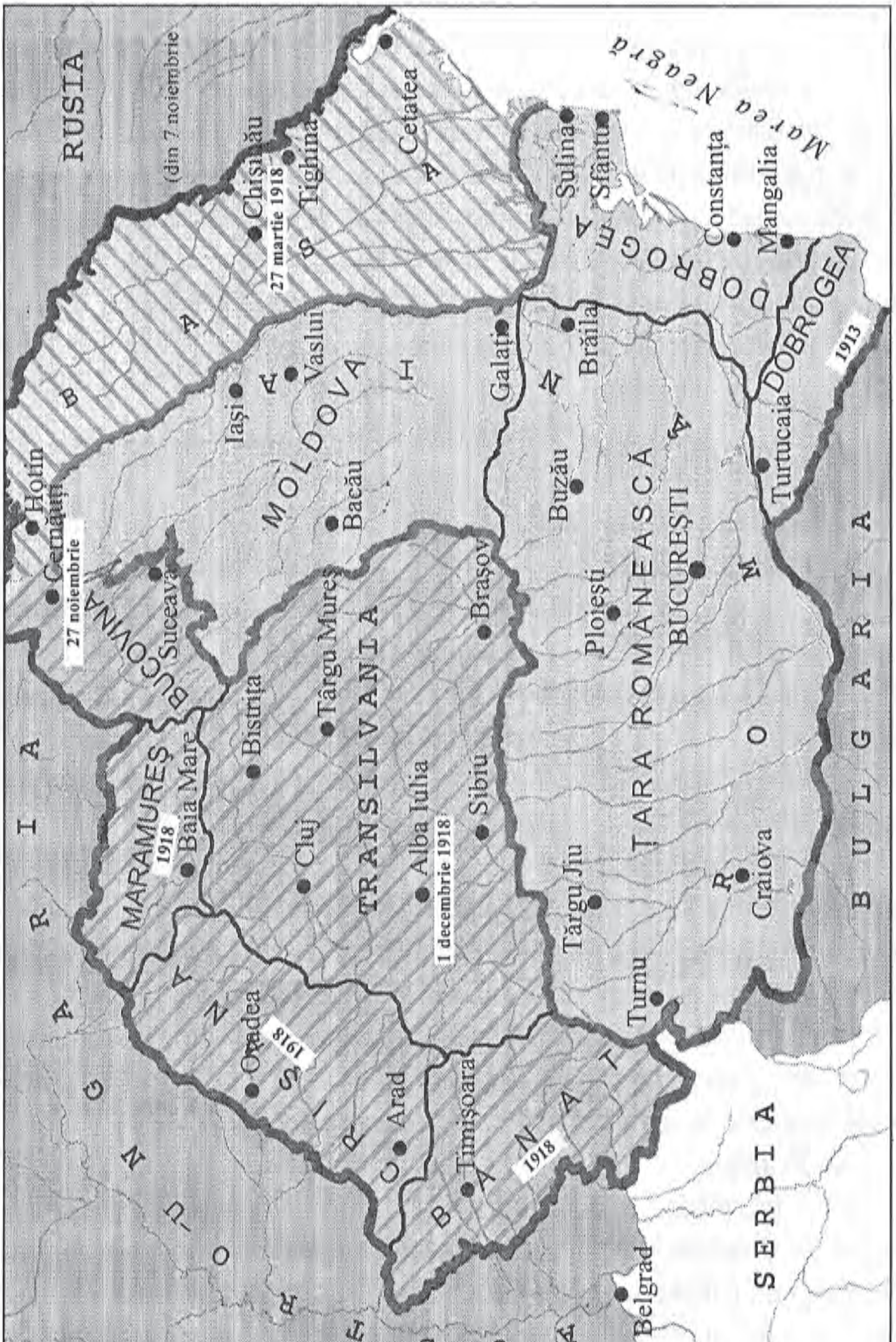
Ţările Române după 1856.

Basarabia în secolul al XIX-lea

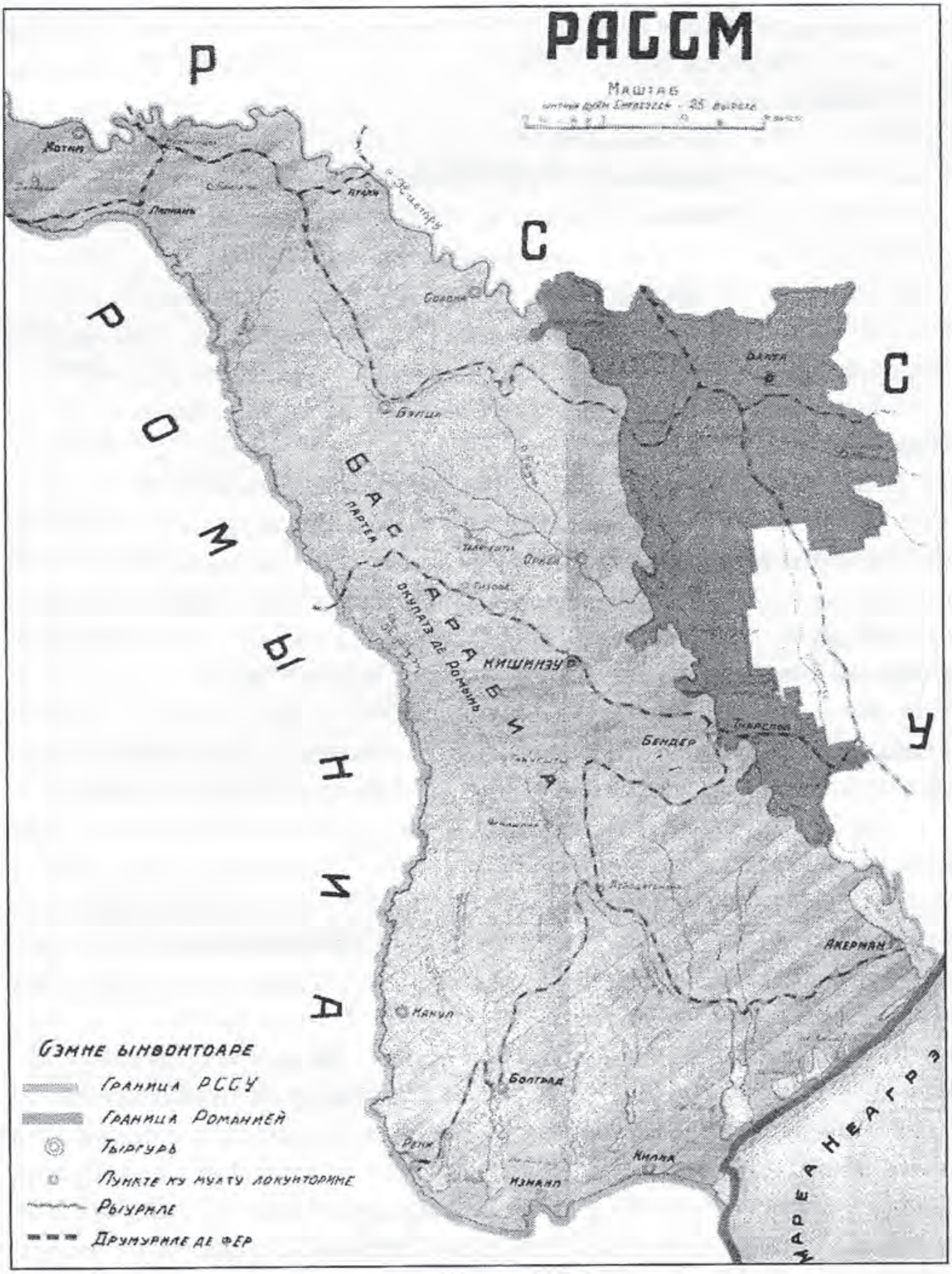
România după 1878.

Formarea statului național unitar român (1918)

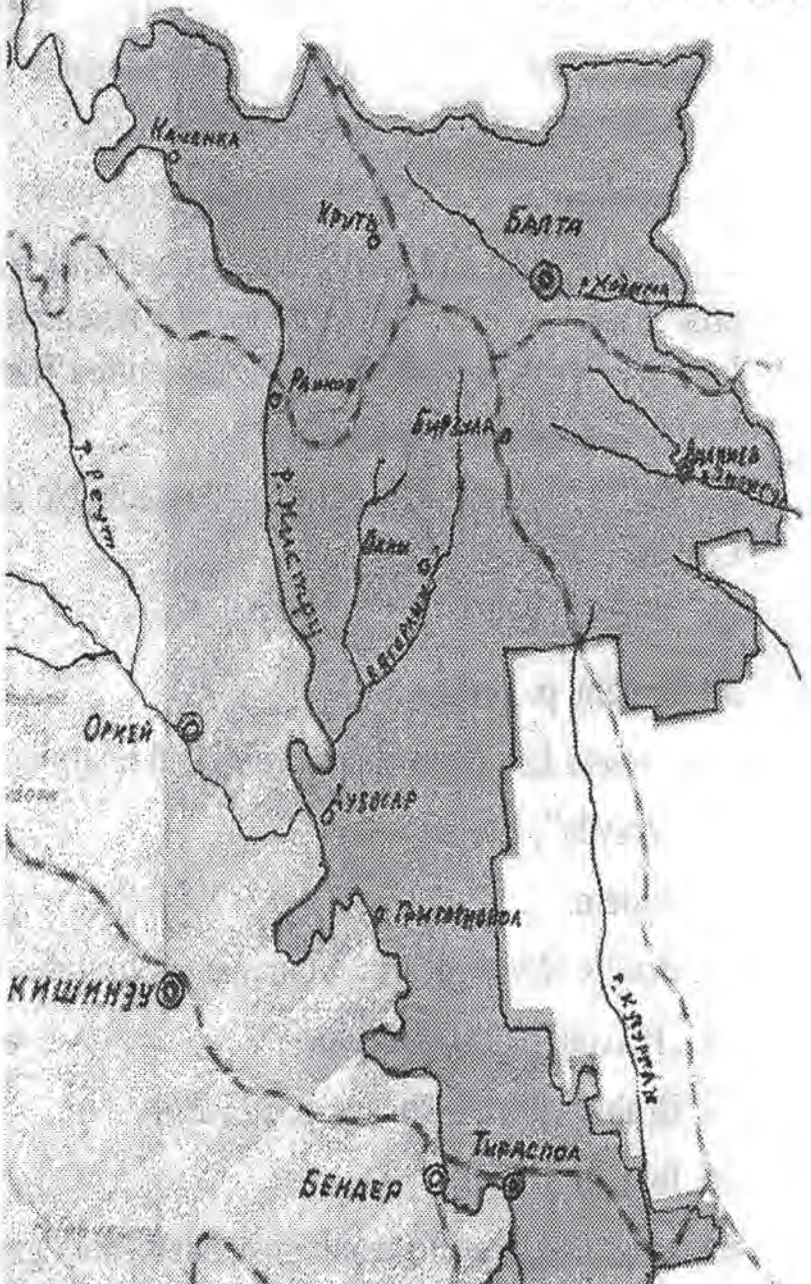

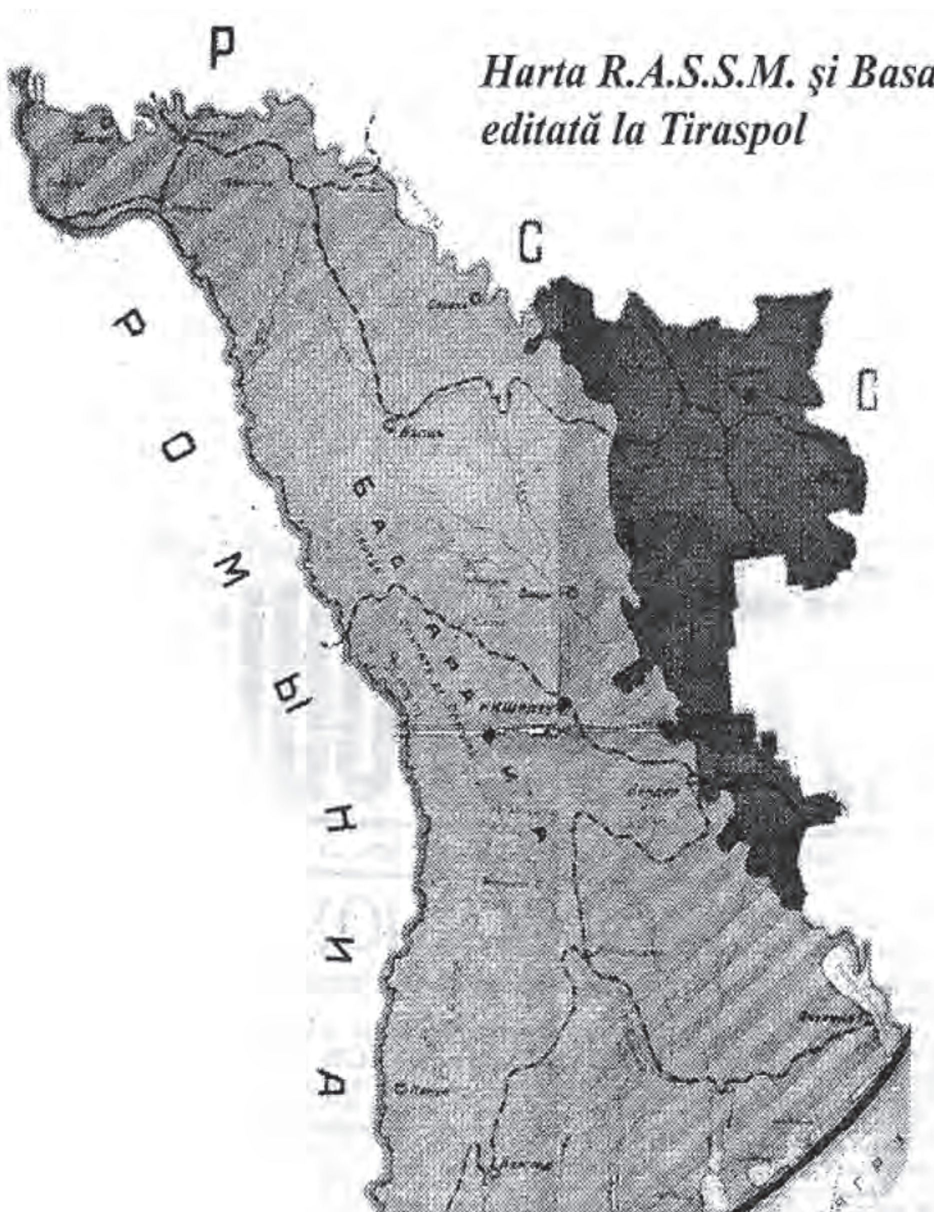
România după 1918.

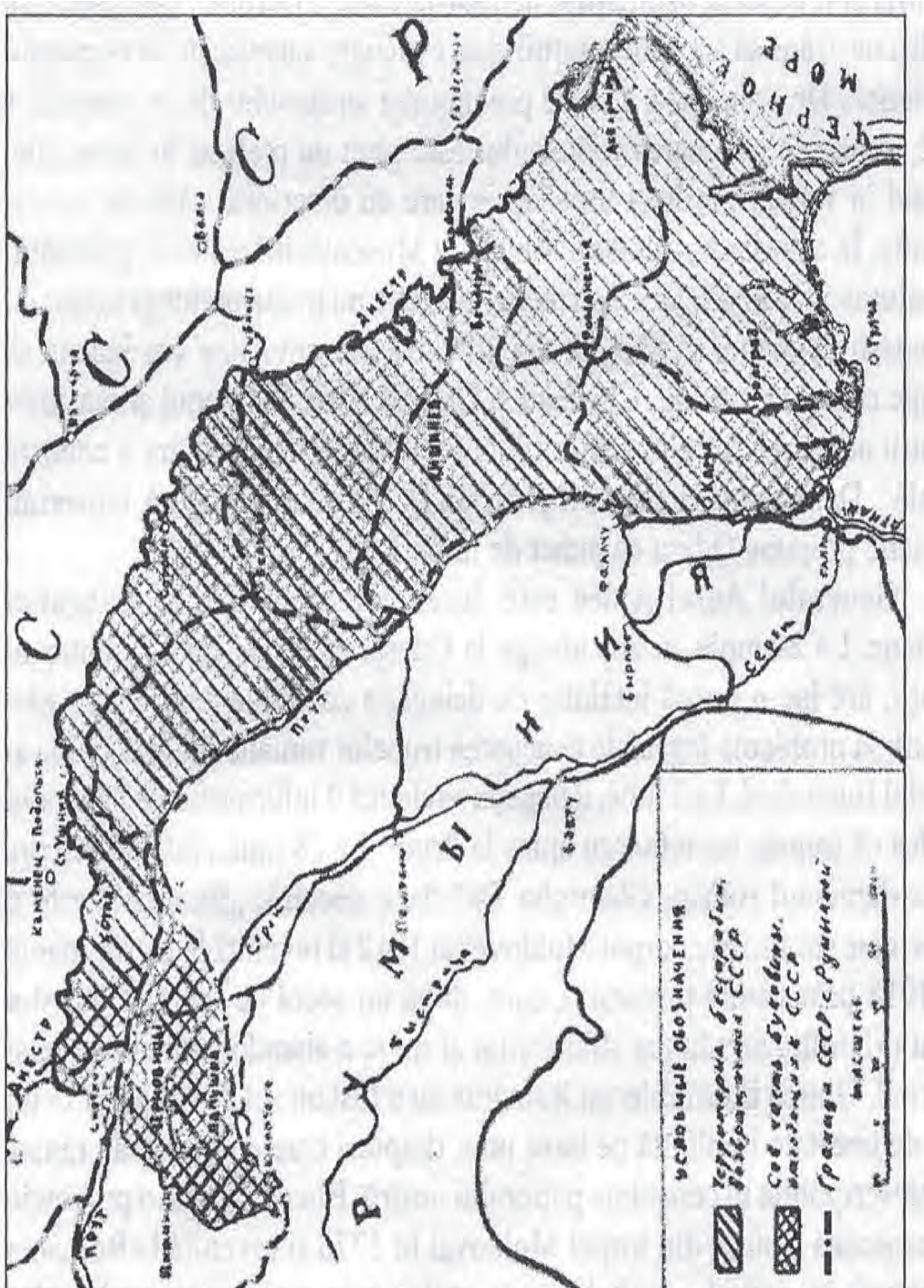
Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească

Harta R.A.S.S.M.

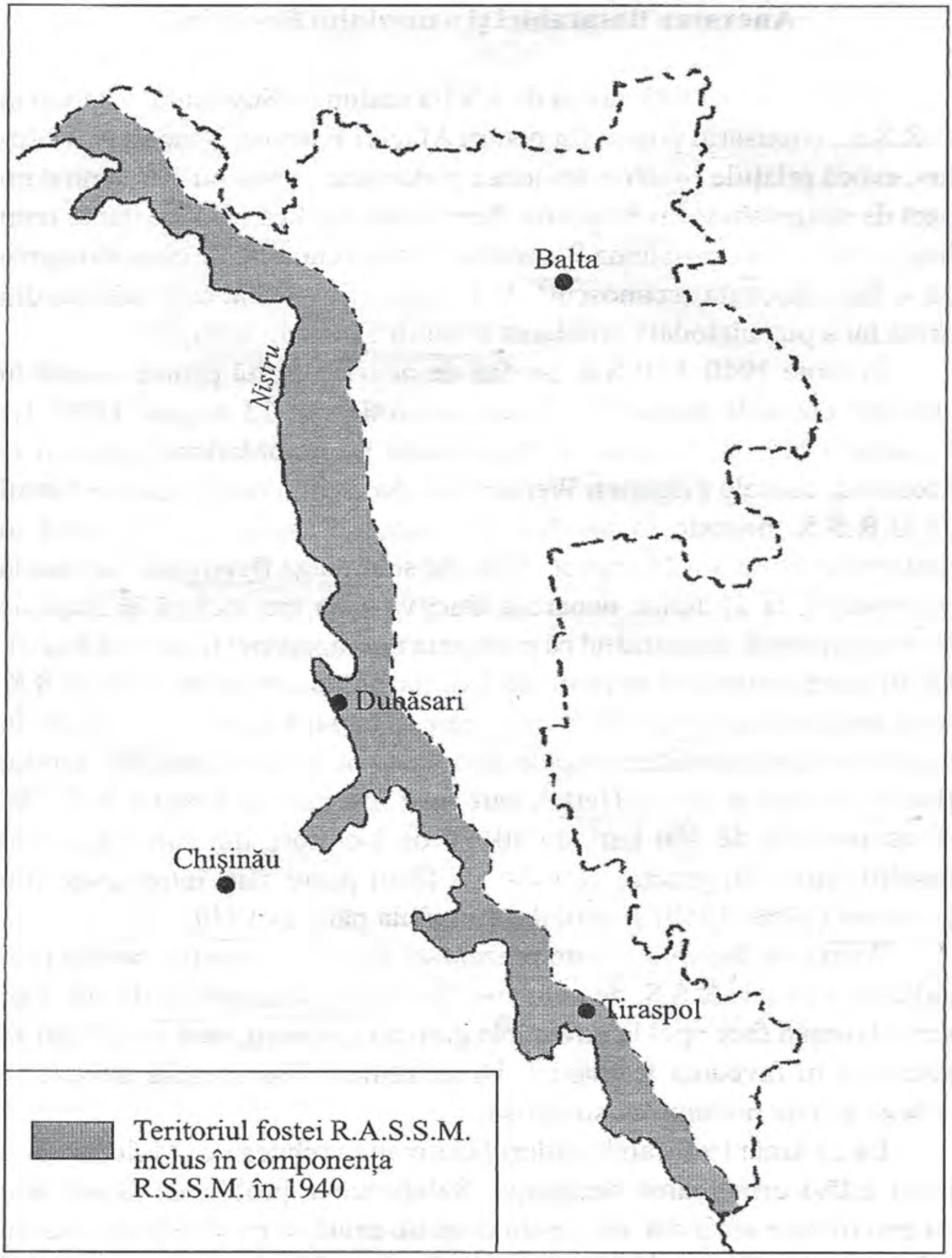

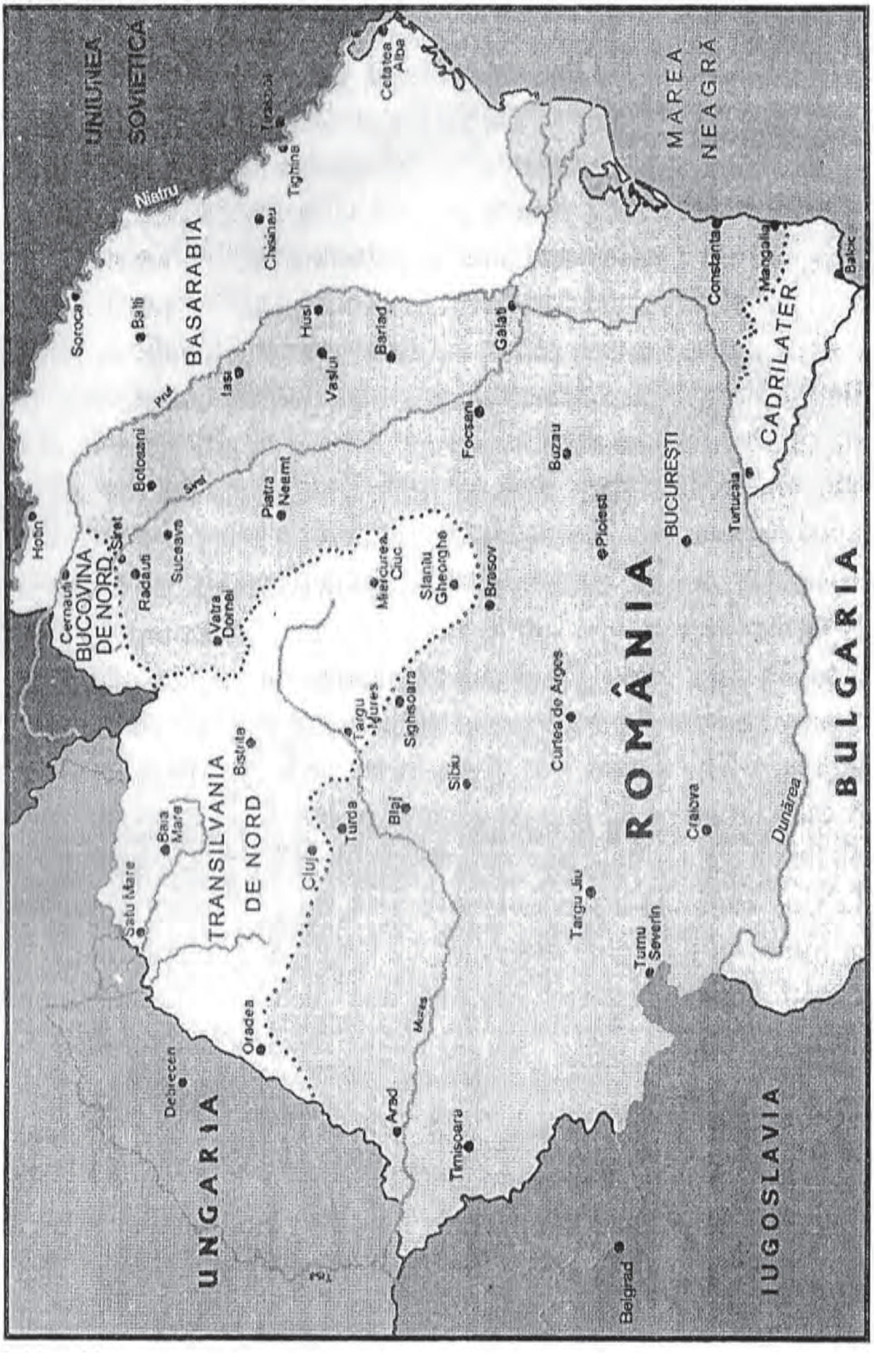
Harta R.A.S.S.M. şi Basarabiei, editată la Tiraspol

Anexarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei de către U.R.S.S.

„Împărţirea“ R.A.S.S.M. între R.S.S. Moldovenească şi R.S.S. Ucraineană

România în 1940.

România în timpul celui de-al doilea război mondial.

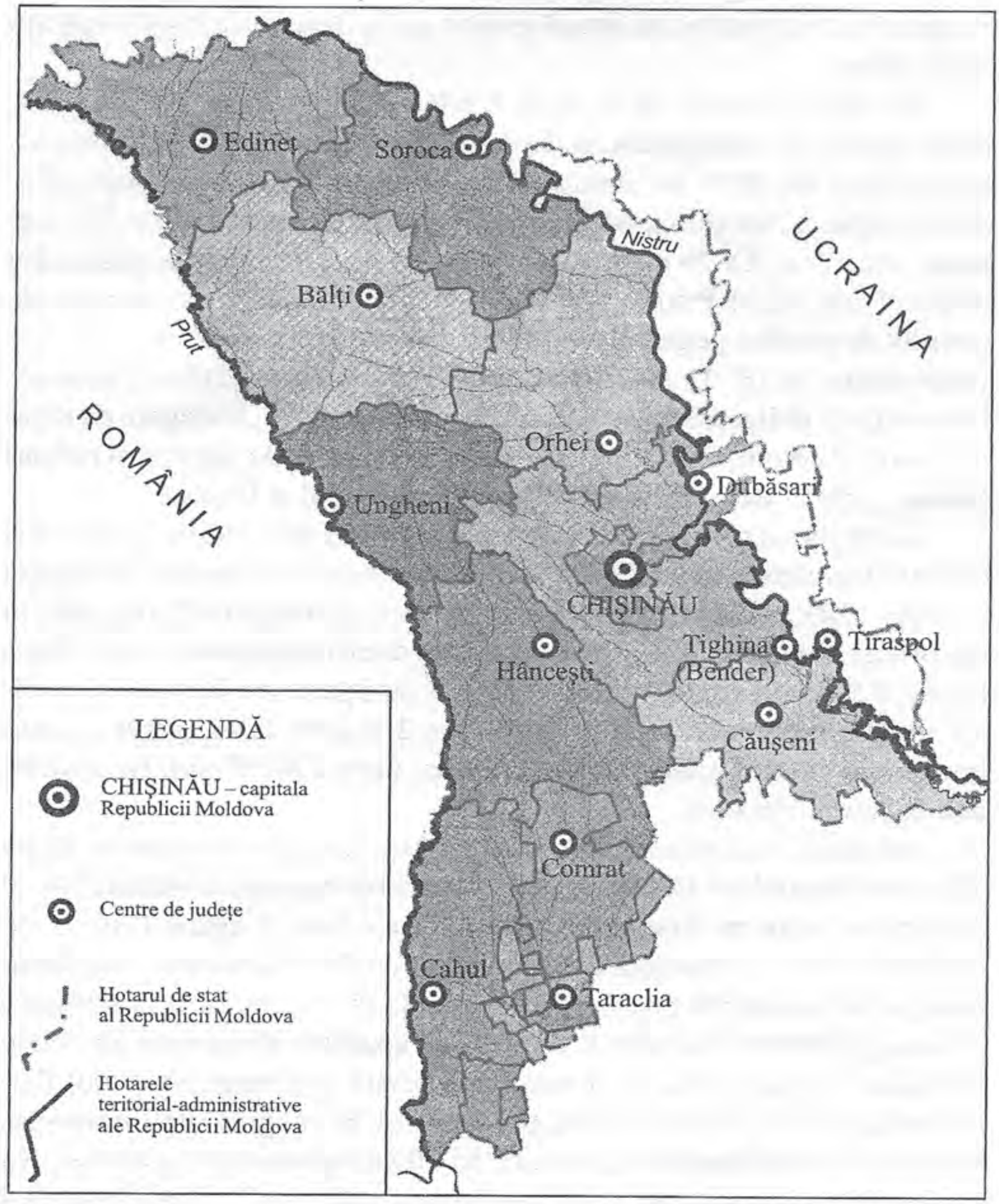

ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ
A R.S.S.M. (1989)
U.R.S.S.
R.S.S. UCRAINEANĂ
ROMÂNIA
R.S.S. UCRAINEANĂ
MAREA NEAGRĂ
Briceni
Ocniţa
Moghilev-Podolsk
Edineţ
Donduşeni
Iampol
Drochia
Soroca
Codâma
Râşcani
Camenca
Botoşani
Balta
Floreşti
Glodeni
Bălţi
Şoldăneşti
Rezina
Râbniţa
Hârlău
Făleşti
Lazovsk
Ananiev
Teleneşti
Orhei
Ungheni
Călăraşi
Iaşi
Târgu Frumos
Dubăsari
Criuleni
Nisporeni
Străşeni
Grigoriopol
Roman
CHIŞINĂU
Cutuzov
Vaslui
Huşi
Kotovsk
Anenii Noi
Razdelinaia
Tighina
Tiraspol
Slobozia
Căuşeni
Leova
Cimişlia
Suvorov
Fălciu
Cantemir
Comrat
Bârlad
Adjud
Ciadâr-Lunga
Tarutino
Cahul
Arţiz
Tatarbunar
Vulcăneşti
Bolgrad
Galaţi
Reni

Republica Moldova după războiul moldo-rus (1990–1992)

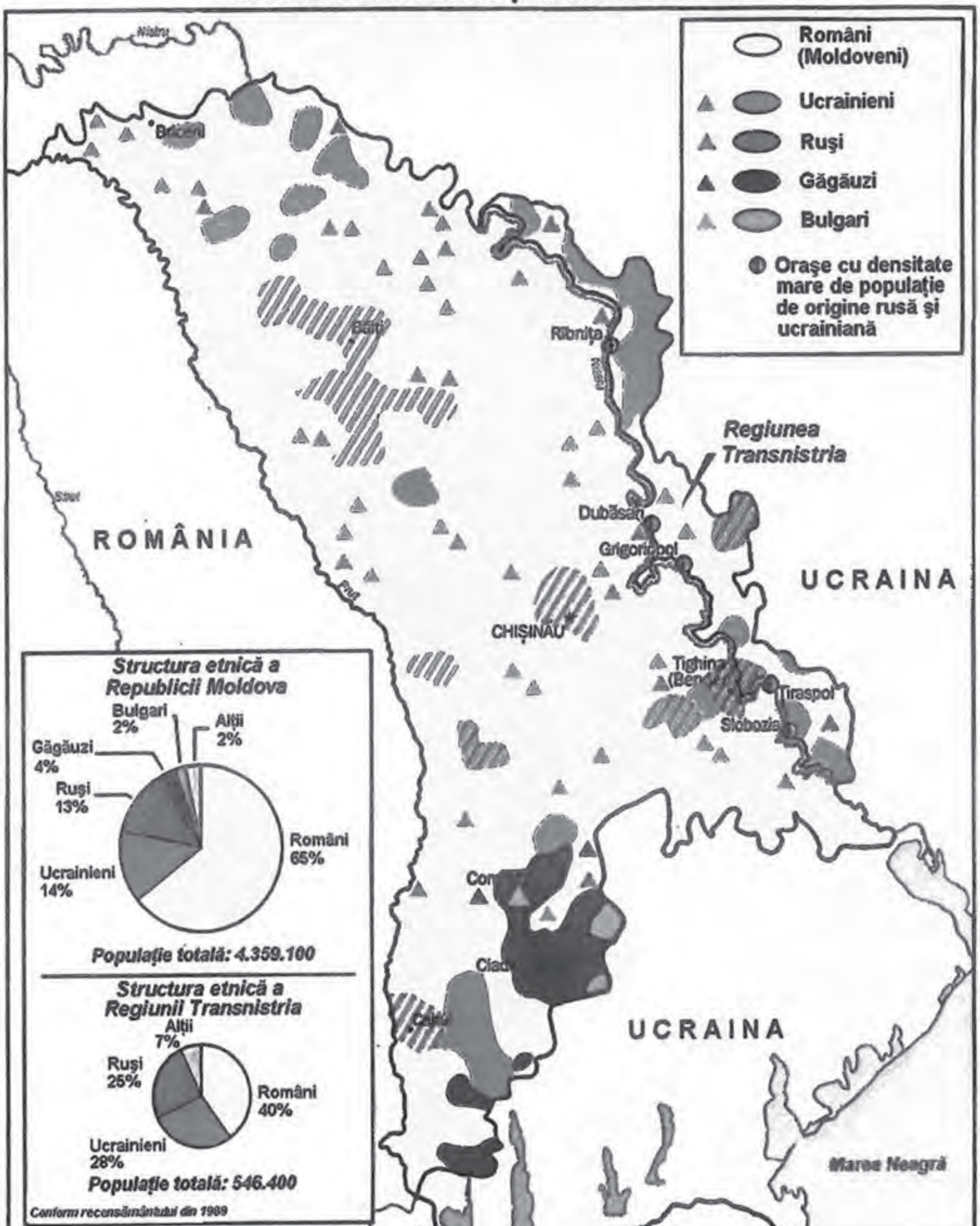
Autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană

Unitatea Teritorial-Administrativă Găgăuză

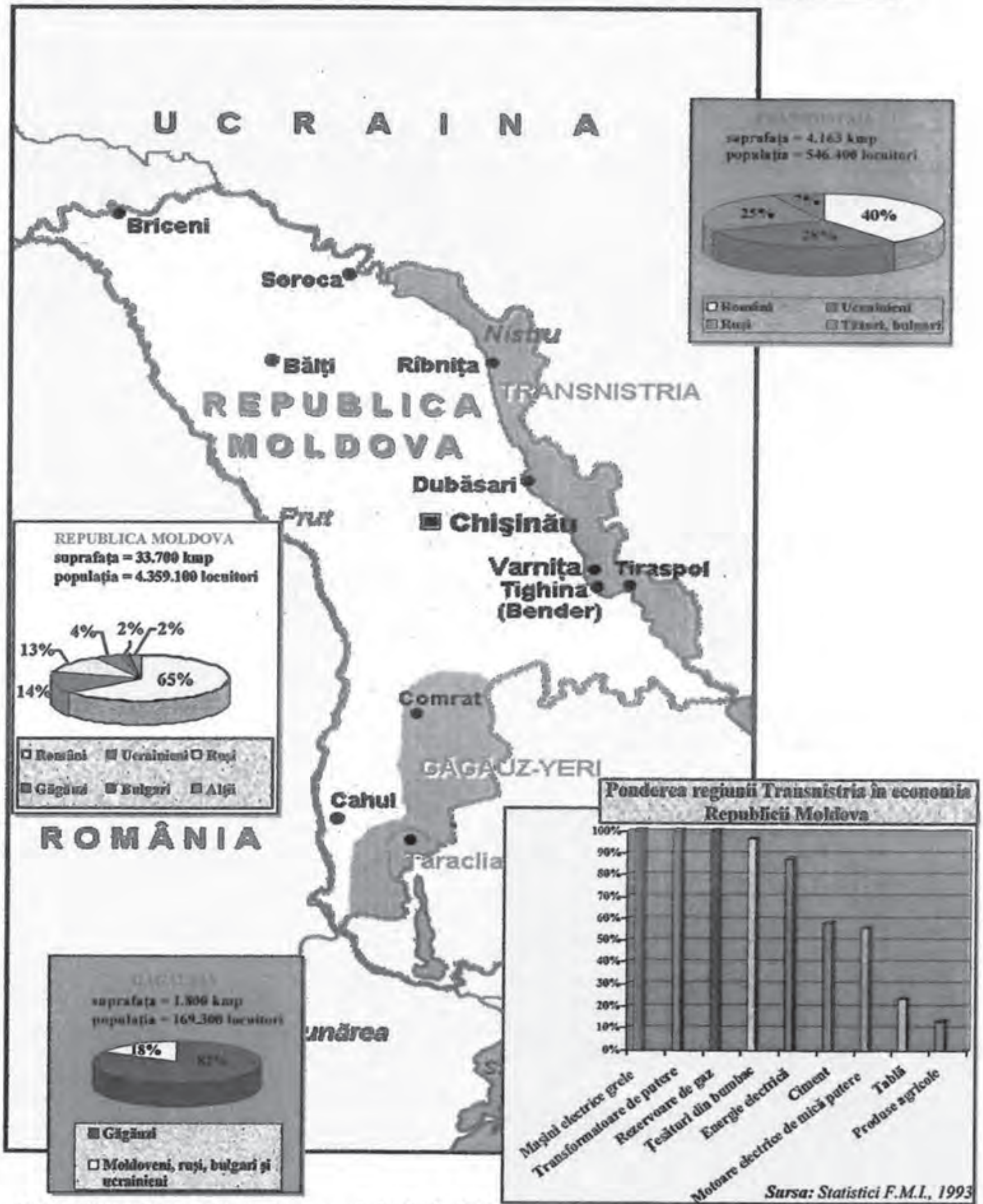

Organizarea teritorial-administrativă a Republicii Moldova conform reformei din 1998

Structura etnică a Republicii Moldova

Republica Moldova şi unităţile administrative autonome Transnistria şi Găgăuzia

Datele referitoare la populaţie: conform recensământului din 1989.

Trilaterala România - Republica Moldova - Ucraina

***Suprafața*: 874.900 kmp.**
***Populația*: 79.504.416 loc.**

Reuniuni

La nivelul șefilor de stat:
- 03-04.07.1997, Ismail
- 22.10.1998, Chișinău

Sectoriale:
- 10.11.1998, Kiev – miniștri de interne

A. Acorduri/Înțelegeri/Declarații:
a) *Semnate*:
- Declarația președinților României, Republicii Moldova și Ucrainei privind colaborarea trilaterală;
- Declarația președinților României, Republicii Moldova și Ucrainei privind colaborarea în domeniul combaterii crimei organizate;
- Protocolul de colaborare trilaterală între guvernele României, Republicii Moldova și Ucrainei (Ismail, Ucraina, 3-4 iulie 1997);
- Memorandumul de Înțelegere privind cooperarea în domeniul combaterii criminalității (care stipulează, printre altele, încheierea la nivel guvernamental a unui Acord trilateral privind cooperarea în domeniul combaterii criminalității);
- Declarația președinților privind cooperarea trilaterală (Chișinău, 22 octombrie 1998).

b) *În curs de semnare*:

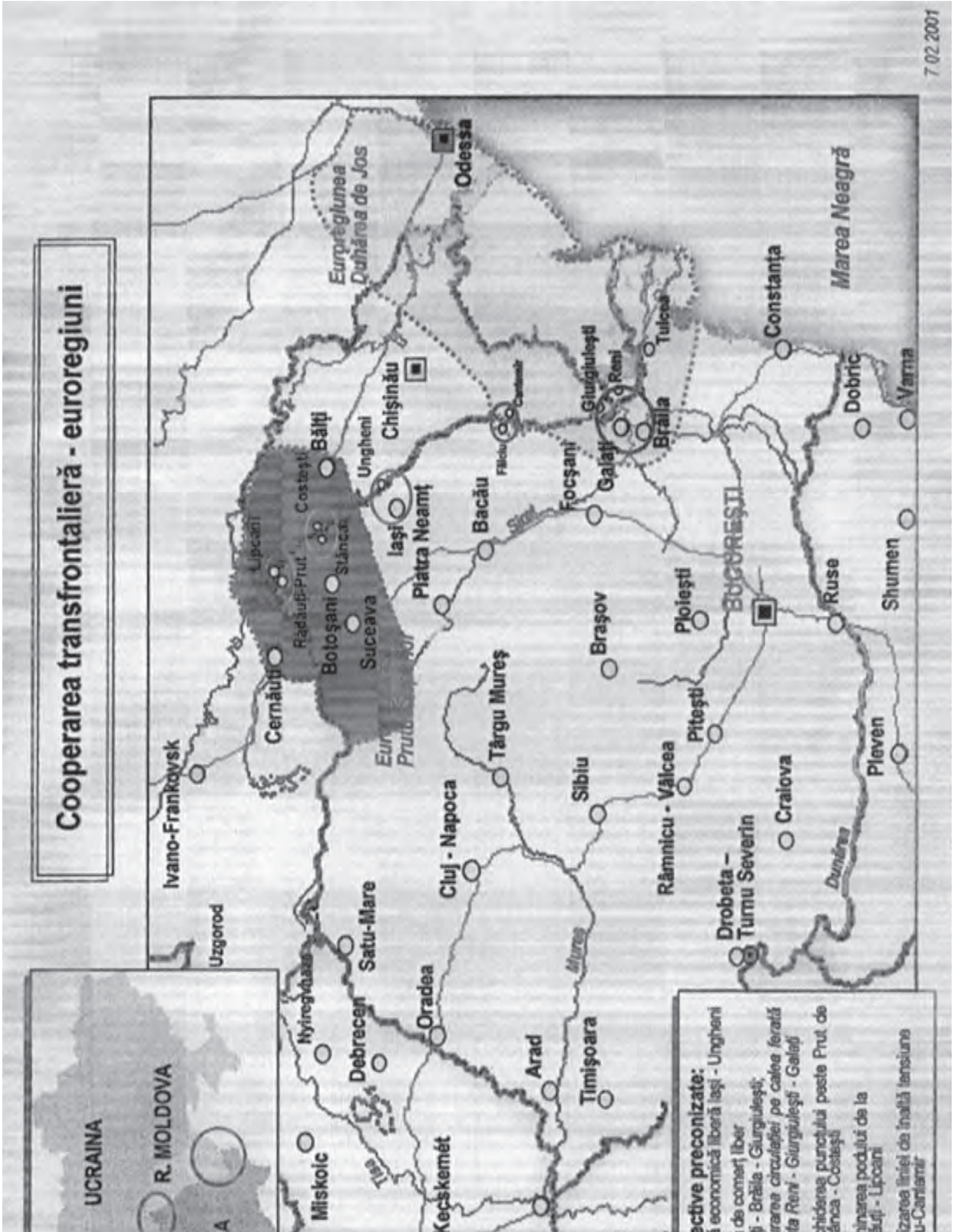
B. Obiective principale:
- asigurarea unei zone de securitate și stabilitate în estul României;
- fundamentarea unor relații neconflictuale, bazate pe încredere și conlucrare între cele trei state;
- consolidarea integrității teritoriale și a suveranității Republicii Moldova, precum și aderarea sa la valorile democratice;
- susținerea culturală și umanitară a comunității românești din cele două state, prin respectarea standardelor europene în materie;
- promovarea principiilor democratice prin intermediul euroregiunilor, cooperării transfrontaliere și a formelor de conlucrare economică;
- realizarea unei cooperări intense și eficiente privind lupta împotriva traficului ilegal de droguri, terorismului și crimei organizate;
- sprijin pentru admiterea Ucrainei și Republicii Moldova la diferite forme de cooperare subregională din Europa Centrală și de Sud-Est.

C. Domenii de cooperare:
a) *Domeniul politic*:
- informare și documentare, pe probleme de interes comun, inclusiv la nivel înalt;
- constituirea unui grup parlamentar, pentru informare și colaborare în domeniu, cu activitate și în cadrul A.P.C.E., în vederea implicării Consiliului Europei la crearea euroregiunilor;
- constituirea de asociații/organisme ale autorităților locale și regionale care să definitiveze, ulterior, crearea euroregiunilor;
- constituirea unor unități militare comune româno-moldo-ucrainene
- stabilirea unor mecanisme comune de informare și conlucrare în domeniul protecției persoanelor aparținând minorităților naționale.

b) *Domeniul economic*:
- înființarea unor Camere de Comerț Mixte;
- consultări și coordonări în domeniul protecției mediului;
- facilitarea micului trafic între zonele adiacente, inclusiv prin amenajarea de noi puncte internaționale de trecere a frontierei;
- demersuri comune pe lângă organizații economico-financiare internaționale pentru asigurarea unei finanțări pentru proiecte de interes comun, convenite în cadru tripartit.

c) *Afaceri interne și justiție*:
- colaborarea și elaborarea unui plan de măsuri în vederea combaterii crimei organizate, terorismului, traficului ilegal de armament și substanțelor interzise, migrației ilegale și trecerii ilicite a frontierelor.

D. Proiecte prioritare:
- dezvoltarea euroregiunilor "Dunărea de Jos" (a) și "Prutul Superior" (b) - Acordul de constituire a euroregiunii "Prutul Superior" a fost semnat la 22 septembrie 2000, la Botoșani;
- crearea zonei economice libere Galați-Giurgiulești-Reni;
- amenajarea unor noi puncte de trecere a frontierei, modernizarea

Cooperarea transfrontalieră - euroregiuni
UCRAINA
R. MOLDOVA
ROMANIA
Euroregiunea Dunărea de Jos
Marea Neagră
Ivano-Frankovsk
Uzgorod
Cernăuţi
Botoşani
Suceava
Rădăuţi-Prut
Lipcani
Stânca
Costeşti
Bălţi
Iaşi
Ungheni
Chişinău
Odessa
Piatra Neamţ
Bacău
Fălciu
Cantemir
Focşani
Galaţi
Brăila
Giurgiuleşti
Reni
Tulcea
Constanţa
Bucureşti
Ploieşti
Braşov
Târgu Mureş
Cluj - Napoca
Sibiu
Râmnicu - Vâlcea
Piteşti
Craiova
Drobeta - Turnu Severin
Ruse
Shumen
Pleven
Dobric
Varna
Satu-Mare
Oradea
Nyiregyhaza
Debrecen
Miskolc
Kecskemét
Arad
Timişoara
Mureş
Dunărea
Obiective preconizate:
Zonă economică liberă Iaşi - Ungheni
Zonă de comerţ liber Galaţi - Brăila - Giurgiuleşti; asigurarea circulaţiei pe calea ferată pe ruta Reni - Giurgiuleşti - Galaţi
Deschiderea punctului peste Prut de la Stânca - Costeşti
Terminarea podului de la Rădăuţi - Lipcani
Finalizarea liniei de înaltă tensiune Fălciu-Cantemir
7.02.2001

Extensiuni universitare pe teritoriul Republicii Moldova şi burse acordate elevilor şi studenţilor de către statul român

Anul academic 2000 - 2001
⇨ ***"Protocolul de colaborare în domeniul învăţământului între Ministerul Educaţiei Naţionale din România şi Ministerul Educaţiei şi Ştiinţei al Republicii Moldova"***

• Candidaţii beneficiază de burse în baza rezultatelor obţinute la testările organizate de Ministerul Educaţiei Naţionale din România pe teritoriul Republicii Moldova.

Anul 2000 → 2105 burse:
- 800 burse - învăţământ preuniversitar;
- 1000 burse - învăţământ superior;
- 165 burse - studii postuniversitare;
- 140 burse - pentru doctorat.

Anul 1999 → 2105 burse:
- 800 burse - învăţământ preuniversitar;
- 1000 burse - învăţământ superior;
- 165 burse - studii postuniversitare;
- 140 burse - pentru doctorat.

Anul 1998 → 1705 burse:
- 600 burse - învăţământ preuniversitar;
- 800 burse - învăţământ superior;
- 165 burse - învăţământ postuniversitar;
- 140 burse - pentru doctorat.

Anul 1997 → 1580 burse:
- 550 burse - învăţământul preuniversitar;
- 750 burse - învăţământul superior;
- 100 burse - studii postuniversitare;
- 180 burse - pentru doctorat.

Anul 1996 → 1480 burse:
- 500 burse - învăţământul preuniversitar;
- 700 burse - învăţământul superior;
- 180 burse - pentru doctorat;
- 100 burse - studii aprofundate.

• Din anul 1996 până în 2000 inclusiv, au fost acordate câte 25 de burse pentru cursurile de vară de limbă, literatură şi civilizaţie organizate în România.

• Se remarcă interesul deosebit al tinerilor moldoveni de a studia în România, de fiecare dată numărul celor care au candidat fiind de 3-4 ori mai mare decât numărul locurilor oferite.

• extensiuni universitare*:

Universitatea "Ştefan cel Mare" din Suceava → **Soroca**
- *10 octombrie 2000 - inaugurarea extensiunii*
- *30 locuri: - 20 asigurate cu bursă din fondurile guvernului României;*
  - 10 locuri fără bursă, dar cu scutire de taxe şcolare.
- *cursurile au început la 16 octombrie 2000*

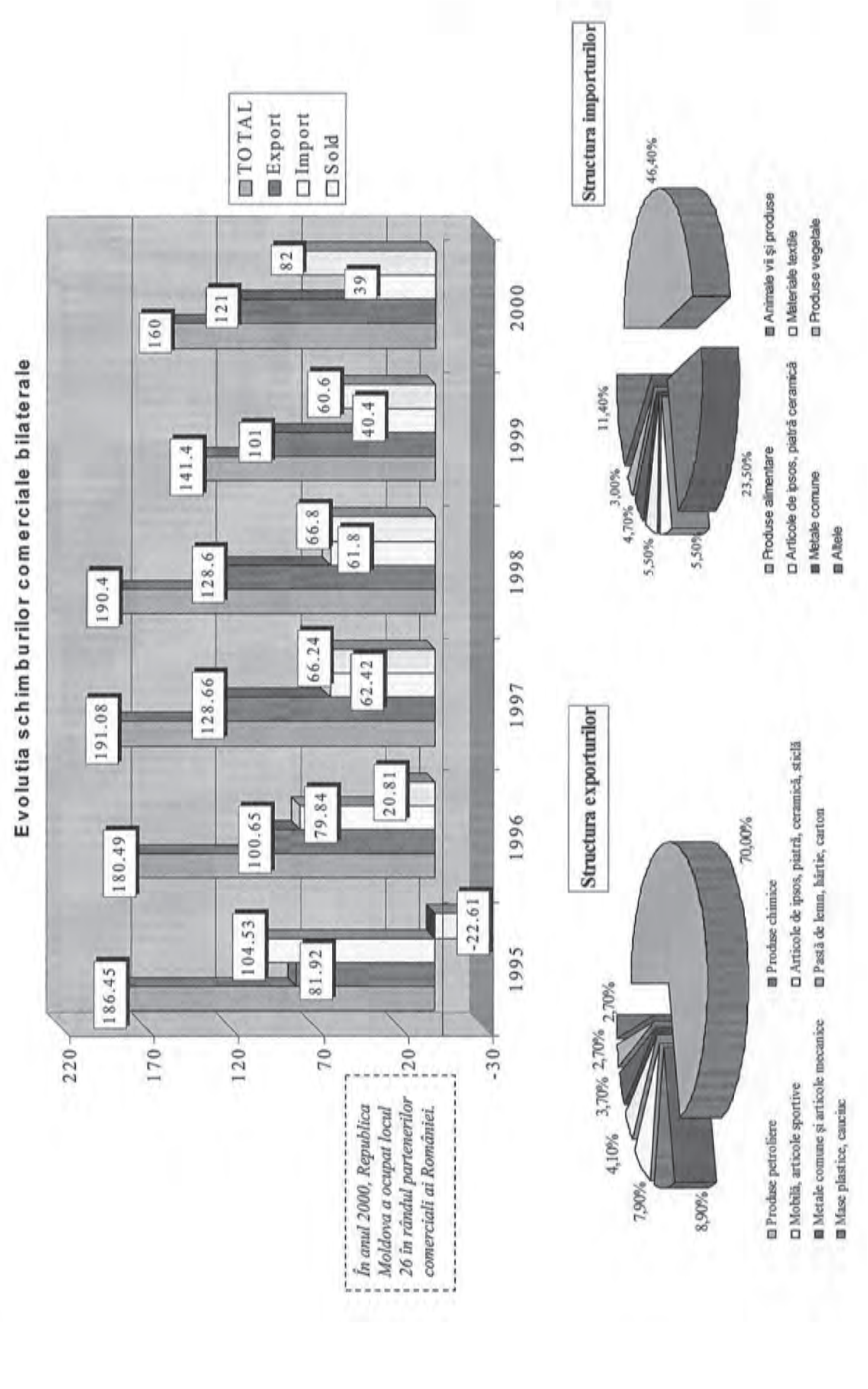
Universitatea "Al. I. Cuza" din Iaşi în cadrul Universităţii **"Alecu Russo" → Bălţi**
- *40 locuri:- 15 locuri specializările administraţie publică*
  - 25 locuri limbi străine

Universitatea tehnică "Gh. Asachi" din Iaşi → **Chişinău**
- *80 locuri în cadrul Universităţii tehnice a Moldovei*

Universitatea "Dunărea de Jos" din Galaţi → **Cahul**
- *120 locuri*

Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative din Bucureşti → **Universitatea de stat a Republicii Moldovei**
- *25 locuri în regimul de studii postuniversitare*

**Cursurile sunt predate de profesori români care nu primesc sporuri salariale pentru activitatea prestată.*

Evolutia schimburilor comerciale bilaterale
220
170
120
70
20
-30
1995
1996
1997
1998
1999
2000
186.45
104.53
81.92
-22.61
180.49
100.65
79.84
20.81
191.08
128.66
66.24
62.42
190.4
128.6
66.8
61.8
141.4
101
60.6
40.4
160
121
82
39
TOTAL
Export
Import
Sold
În anul 2000, Republica Moldova a ocupat locul 26 în rândul partenerilor comerciali ai României.
Structura exporturilor
70,00%
8,90%
7,90%
4,10%
3,70%
2,70%
2,70%
Produse petroliere
Mobilă, articole sportive
Metale comune şi articole mecanice
Mase plastice, cauciuc
Produse chimice
Articole de ipsos, piatră, ceramică, sticlă
Pastă de lemn, hârtie, carton
Structura importurilor
46,40%
23,50%
11,40%
5,50%
5,50%
4,70%
3,00%
Produse alimentare
Articole de ipsos, piatră ceramică
Metale comune
Altele
Animale vii şi produse
Materiale textile
Produse vegetale

Schimburi de vizite

- România = primul stat care a recunoscut Republica Moldova, la 27 august 1991.
- Relaţiile diplomatice au fost stabilite la 29 august 1991. La Chişinău au fost deschise ambasada si consulatul României

Vizite în Republica Moldova

Vizite la nivel înalt:
- iulie 1996, ION ILIESCU, preşedintele României
- 22-23 octombrie 1988, EMIL CONSTANTINESCU, preşedintele României

La nivelul primilor miniştri:
- 24-25 mai 1999, RADU VASILE

Contacte parlamentare:
- 1997, PETRE ROMAN, preşedintele Senatului României

La nivelul miniştrilor de externe:
- 24-25 martie 1991, ADRIAN NĂSTASE
- 8 noiembrie 1997, ADRIAN SEVERIN
- februarie şi octombrie 1998, ANDREI GABRIEL PLEŞU
- 28 aprilie 2000, PETRE ROMAN, cu prilejul parafării Tratatului de parteneriat privilegiat si cooperare între România si Republica Moldova

Vizite în România

Vizite la nivel înalt:
- 1993, MIRCEA SNEGUR, primul preşedinte al Republicii Moldova
- februarie şi octombrie 1998, PETRU LUCINSCHI, preşedintele Republicii Moldova

La nivelul primilor miniştri:
- mai 1997, ION CIUBUC
- 30-31 august 1999, ION STURZA
- 15 ianuarie 2000 – întrevedere, la Botoşani, a premierului MUGUR ISĂRESCU cu premierul DUMITRU BRAGHIŞ

Contacte parlamentare:
- iunie 1998 şi 26-27 aprilie 1999, DUMITRU DIACOV, preşedintele Parlamentului Republicii Moldova
- 23-24 martie 2000, NICOLAE TĂBĂCARU, ministrul afacerilor externe al Republicii Moldova. Vizita s-a înscris în cadrul mai larg al intensificării dialogului politic.

La nivelul miniştrilor de externe:
- 23-24 martie 2000, NICOLAE TĂBĂCARU
- 9 ianuarie 2001, NICOLAE CERNOMAZ

Cooperarea la nivelul ministerelor afacerilor externe:
- În ţările în care Republica Moldova nu avea reprezentanţe, Chişinăul dorea să fie reprezentat de lucrători consulari ai României. Se remarca o apropiere a M.A.E. de la Chişinău de M.A.E. al României în această problemă.
- Exista o bună cooperare a celor două ministere, România susţinând interesele Republicii Moldova în cadrul U.E., C.E., O.S.C.E., Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est, Comisiilor ONU.

BIBLIOGRAFIE

I. SURSE

A. **INEDITE**

„Arhiva Ministerului Afacerilor Externe" (A.M.A.E.).

Problema 210/1997, Republica Moldova, dosar, Situaţia din Transnistria.

Problema 220/1997, Republica Moldova, dosar, Tratatul politic de bază.

Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, vol. 1.

Problema 220/1998, Republica Moldova, dosar, Întâlniri la nivel înalt.

Problema 220/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea pe linia Parlamentelor.

Problema 212/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea economică pe linia Comitetelor Interministeriale, vol. 1.

Problema 212/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea militară şi pe linia ministerelor de interne, vol. 1.

Problema 212/1998, Republica Moldova, dosar, Cooperarea în cadrul euroregiunilor.

Problema 212/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea bilaterală în domeniul comercial-economic, vol. 2.

Problema 217/1998, Republica Moldova, dosar, Colaborarea pe linia învăţământului.

Problema 217/1998, Republica Moldova, dosar, Mitropolia Basarabiei.

Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Grupul Ilaşcu.

Problema 210/1999, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 1.

Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii bilaterale, vol. 1 şi 2.

Problema 217/2001, Republica Moldova, dosar, Mitropolia Basarabiei.

Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Situaţia politică internă, vol. 1.

Problema 212/2001, Republica Moldova, dosar, Relaţii economice bilaterale.

Problema 220/2001, Republica Moldova, dosar, Politică externă, vol. 1 şi 2.

Problema 210/1998, Republica Moldova, dosar, Transnistria, vol. 1 şi 2.

B. **EDITE**

Electorala ’98, Documente şi cifre, Ediţie a C.E.C., Chişinău, 1998.

Grigore Eremei, *Faţa nevăzută a puterii*, Memorii, Chişinău, 2003.

Karl Marx, *Însemnări despre români*, Bucureşti, 1964.

Opţiunea noastră pentru o Moldovă democratică şi prosperă, ediţie specială, februarie 1997.

Mircea Snegur, *Labirintul destinului*, Memorii, vol. 1, Chişinău, 2007.

C. **PRESĂ**

Ziare

„Adevărul”, nr. 5816, din 30 martie 2009.

„Adevărul”, nr. 5836, din 23 aprilie 2009.

„Adevărul”, nr. 5846, din 5 mai 2009.

„Adevărul”, nr. 5862, din 23 mai 2009.

„Adevărul”, nr. 5882, din 16 iunie 2009.

„Adevărul”, nr. 5918, din 28 iulie 2009.

„Adevărul”, nr. 5920, din 30 iulie 2009.

„Arena politicii”, Anul I, nr. 5, noiembrie 1996.

„Arena politicii”, Anul I, nr. 6, decembrie 1996.

„Arena politicii”, Anul II, ianuarie 1997.

„Arena politicii”, Anul I, nr. 8, februarie 1997.

„Arena politicii”, Anul II, nr. 9, martie 1997.

„Arena politicii”, Anul II, nr. 10, iunie 1997.

„Arena politicii”, Anul II, nr. 13, septembrie 1997.

„Arena politicii”, Anul II, nr. 2, octombrie 1997.

„Arena politicii”, Anul II, nr. 4, ianuarie 1998.

„Comunistul”, nr. 13, aprilie 1997.

„Comunistul”, nr. 42, din 13 noiembrie 1998.

„Comunistul”, nr. 45, din 3 decembrie 1999.

„Comunistul”, nr. 1 (263), din 4 ianuarie 2002.

„Curierul Naţional”, din 4 martie 1999.

„Curierul Naţional”, din 22/23 martie 1999.

„Dialog”, nr. 42, din 28 mai 1998.

„Dialog”, nr. 66, din 12 noiembrie 1998.

„Dialog”, nr. 71, din 17 decembrie 1998.

„Dialog”, anul III, nr. 3, din 22 ianuarie 1999.

„Dialog”, anul III, nr. 4, din 5 februarie 1999.

„Dialog”, anul III, nr. 7, din 19 februarie 1999.

„Dialog”, anul III, nr. 43, din 29 noiembrie 1999.
„Dialog”, anul III, nr. 48, din 3 decembrie 1999.
„Ecoul Chişinăului”, nr. 26, din 5 iulie 1995.
„Ecoul Chişinăului”, nr. 4, din 24 ianuarie 1997.
„Evenimentul zilei”, din 7 octombrie 2001.
„Flux”, anul II, nr. 199, din 4 noiembrie 1998.
„Flux”, anul III, nr. 19, din 9 februarie 1999.
„Flux”, anul III, nr. 33, din 4 martie 1999.
„Flux”, anul III, nr. 47, din 10 decembrie 1999.
„Flux”, cotidian naţional, nr. 153, din 6 noiembrie 2007.
„Flux”, ediţia de vineri, nr. 2008129, din 18 iulie 2008.
„Flux”, ediţia de vineri, nr. 2008134, din 25 iulie 2008.
Gazeta „C.S.I.”, din 2 aprilie 2001.
„Gazeta”, din 22 iunie 2009.
„Gândul”, Anul V, nr. 1202, din 30 martie 2009.
„Gândul”, Anul V, nr. 1209, din 9 aprilie 2009.
„Gândul”, Anul V, nr. 1266, din 16 iunie 2009.
„Gândul”, Anul V, nr. 1304, din 30 iulie 2009.
„Jurnalul de Chişinău”, din 22 februarie 1999.
„Jurnalul de Chişinău”, anul I, nr. 4, din 19 noiembrie 1999.
„Jurnalul Naţional”, din 21 iunie 2001.
„Jurnalul Naţional”, anul II, nr. 176, din 20 septembrie 2001.
„Jurnalul Naţional”, Anul XVII, nr. 5100, din 31 iulie 2009.
„Komersant”, din 16 ianuarie 2001.
„Libertatea”, nr. 3, din 25 ianuarie 1995.
„Libertatea”, nr. 49, din 31 decembrie 1997.
„Luceafărul”, nr. 23, din 26 martie 1998.
„Luceafărul”, nr. 5, din 4 februarie 1999.
„Luceafărul”, nr. 8, din 25 februarie 1999.
„Luceafărul”, din 23 iulie 1999.
„Luceafărul”, nr. 39, din 12 noiembrie 1999.
„Luceafărul”, nr. 41, din 26 noiembrie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 60, din 24 martie 1998.
„Moldova suverană”, nr. 75, din 14 aprilie 1998.
„Moldova suverană”, nr. 82, din 22 aprilie 1998.
„Moldova suverană”, nr. 97-98, din 23 mai 1998.
„Moldova suverană”, nr. 99-100, din 26 mai 1998.
„Moldova suverană”, nr. 196, din 20 octombrie 1998.

„Moldova suverană”, nr. 197, din 22 octombrie 1998.
„Moldova suverană”, nr. 198-199, din 24 octombrie 1998.
„Moldova suverană”, nr. 228, din 9 decembrie 1998.
„Moldova suverană”, nr. 13-14, din 23 ianuarie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 17, din 28 ianuarie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 21, din 4 februarie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 22-23, din 6 februarie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 34, din 23 februarie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 47-48, din 16 martie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 55, din 25 martie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 106, din 26 mai 1999.
„Moldova suverană”, nr. 118-119, din 12 iunie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 144-145, din 15 iulie 1999.
„Moldova suverană”, nr. 241, din 2 decembrie 1999.
„Moldova suverană”, din 27 august 2000.
„Moldova suverană”, din 8 aprilie 2001.
„Moldova suverană”, din 23 aprilie 2001.
„Moldova suverană”, din 1 aprilie 2009.
„Momentul”, din 29 martie 1997.
„Momentul”, anul IV, nr. 1, din 6 ianuarie 1998.
„Momentul”, anul IV, nr. 26, din 17 februarie 1998.
„Momentul”, anul IV, nr. 192, din 21 octombrie 1998.
„Momentul”, anul IV, nr. 196, din 27 octombrie 1998.
„Momentul”, anul V, nr. 18, din 2 februarie 1999.
„Momentul”, anul V, nr. 45-46, din 13 martie 1999.
„Momentul”, anul VI, nr. 194, din 19 octombrie 1999.
„Momentul”, anul VI, nr. 221, din 23 noiembrie 1999.
„Momentul”, anul VI, nr. 233, din 17 decembrie 1999.
„Momentul”, anul VI, nr. 236, din 22 decembrie 1999.
„Moldnet”, din 12 octombrie 2001.
„Mesagerul”, anul V, nr. 67, din 15 iulie 1997.
„Mesagerul”, anul VI, nr. 17, din 22 aprilie 1998.
„Mesagerul”, anul VI, nr. 45, din 27 noiembrie 1998.
„Mesagerul”, anul VII, nr. 10, din 19 martie 1999.
„Nezavisimaia Gazeta”, din 27 iulie 1998.
„Nezavisimaia Gazeta”, din 27 februarie 2001.
„Pământ şi oameni”, anul II, nr. 46, din 17 august 1994.

„Pământ şi oameni”, anul III, nr. 18, din 29 aprilie 1995.
„Patriot”, din 25 august 1989.
„Plugarul”, nr. 5, din 25 noiembrie 1995.
„Plugarul”, anul I, nr. 8, din 23 decembrie 1995.
„Plugarul”, anul I, nr. 9, din 30 decembrie 1995.
„Sfatul Ţării”, anul IV, nr. 7, din 12 februarie 1994.
„Tineretul Moldovei”, nr. 42, din 20 noiembrie 1999.
„Timpul”, nr. 999, din 13 februarie 2009.
„Ţara”, nr. 37, din 14 septembrie 1993.
„Ţara”, nr. 27, din 22 ianuarie 1998.
„Ţara”, nr. 84, din 6 noiembrie 1998.
„Ţara”, nr. 9, din 2 februarie 1999.
„Ţara”, nr. 10, din 5 februarie 1999.
„Ţara”, nr. 14, din 19 februarie 1999.
„Ţara”, nr. 20, din 16 martie 1999.
„Ţara”, nr. 75, din 8 octombrie 1999.
„Ţara”, nr. 88, din 23 noiembrie 1999.
„Vocea Cinică”, nr. 1 şi 2, ianuarie-februarie şi martie-aprilie 1998.
„Vocea Poporului”, nr. 31, din 1 august 1998.
„Ziua”, Anul XVI, nr. 4582, din 9 iulie 2009.

Reviste

„Moldova Azi”, din 31 decembrie 2008.
„Moldova şi Lumea”, nr. 7-8, 1999.
„Observator economic”, nr. 3, septembrie 1998.
„Rasiskaia Gazeta”, din 21 februarie 2007.
„Săptămâna”, anul VII, nr. 22, din 29 mai 1998.
„Săptămâna”, din 13 noiembrie 1998.
„Săptămâna”, nr. 4, din 28 noiembrie 1998.

Periodice

„Monitorul Oficial” al României, nr. 202, din 4 septembrie 1991.
„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, anul I, nr. 5, decembrie 1994.
„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 81, 1997.
„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 116-118, din 30 decembrie 1998.
„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 67-69, din 1 iulie 1999.
„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 70-72, din 2 iulie 1999.

„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 126-127, din 12 noiembrie 1999.

„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 128-129, din 17 noiembrie 1999.

„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 149-152, din 24 decembrie 1999.

„Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, nr. 65, din 15 mai 2001.

Posturi radio străine

Radio „B.B.C.”, din 21 octombrie 1998.
Radio „B.B.C.”, din 6 martie 1999.
Radio „B.B.C.”, din 5 iunie 1999.
Radio „B.B.C.”, din 20 noiembrie 1999.
Radio „B.B.C.”, din 27 decembrie 1999.
Radio „B.B.C.”, din 5 aprilie 2001.
Radio „B.B.C.”, din 22 aprilie 2001.
Radio „B.B.C.”, din 2 martie 2008.
Radio „Deutsche Welle”, din 15 iulie 1999.
Radio „Europa Liberă”, din 15 decembrie 1998.
Radio „Europa Liberă”, din 9 martie 1999.
Radio „Europa Liberă”, din 2 aprilie 2001.
Radio „Europa Liberă”, din 23 aprilie 2001.
Radio „Europa Liberă”, din 5 iulie 2001.
Radio „Europa Liberă”, din 24 iulie 2001.
Radio „France Internationale”, din 5 iulie 2001.
„O.R.T.”, din 16 mai 2001.
Radio „Vocea Rusiei”, din 4 decembrie 1998.

Posturi de televiziune

Postul de televiziune „NIT”, la 3 martie 2007.
Postul de televiziune „NIT”, din 20 iulie 2007.

Agenţii de presă

Agenţia „Basa-Press”, din 4 martie 2001.
Agenţia „Basa-Press”, din 5 aprilie 2001.
Agenţia „Basa-Press”, din 26 noiembrie 2001.
Agenţia „Basa-Press”, din 18 iulie 2008.
Agenţia „Deca-press”, din 25 ianuarie 2008.

Agenţia „Deca-press”, din 22 februarie 2009.
Agenţia „D.P.A.”, din 9 septembrie 2001.
Agenţia „Flux”, din 22 noiembrie 1999.
Agenţia „Flux”, din 23 iulie 2001.
Agenţia „Flux”, din 22 noiembrie 2001.
Agenţia „Flux”, din 25 ianuarie 2009.
Agenţia „France Presse”, din 27 februarie 2001.
Agenţia „France Presse”, din 4 aprilie 2001.
Agenţia „Infotag”, din 3 martie 2001.
Agenţia „Infotag”, din 2 aprilie 2001.
Agenţia „Infotag”, din 5 iulie 2001.
Agenţia „Infotag”, din 14 aprilie 2008.
Agenţia „Infotag”, din 21 ianuarie 2009.
Agenţia „Interfax”, din 29 iulie 2009.
Agenţia „Interlic”, din 18 iunie 2008.
Agenţia „Interlic”, din 12 august 2008.
Agenţia „Interlic”, din 22 ianuarie 2009.
Agenţia „Interlic”, din 7 aprilie 2009.
Agenţia „Interlic”, din 30 iulie 2009.
Agenţia „Interlic”, din 8 august 2009.
Agenţia „Itar-Tass”, din 9 noiembrie 1999.
Agenţia „Itar-Tass”, din 4 iulie 2001.
Agenţia „Moldpres”, din 28 aprilie 1994.
Agenţia „Moldpres”, din 22 martie 1995.
Agenţia „Moldpres”, din 26 martie 1995.
Agenţia „Moldpres”, din 28 martie 1995.
Agenţia „Moldpres”, din 31 martie 1995.
Agenţia „Moldpres”, din 16 mai 1995.
Agenţia „Moldpres”, din 21 mai 1995.
Agenţia „Moldpres”, din 21 iulie 1995.
Agenţia „Moldpres”, din 29 decembrie 1995.
Agenţia „Moldpres”, din 13 noiembrie 1998.
Agenţia „Moldpres”, din 4 martie 1999.
Agenţia „Moldpres”, din 1 decembrie 1999.
Agenţia „Moldpres”, din 7 decembrie 1999.
Agenţia „Moldpres”, din 27 februarie 2001.
Agenţia „Moldpres”, din 3 martie 2001.
Agenţia „Moldpres”, din 23 martie 2001.

Agenţia „Moldpres”, din 2 aprilie 2001.
Agenţia „Moldpres”, din 8 octombrie 2001.
Agenţia „Moldpres”, din 10 septembrie 2001.
Agenţia „Moldpres”, din 4 ianuarie 2002.
Agenţia „Moldpres”, din 23 februarie 2007.
Agenţia „Moldpres”, din 7 martie 2007.
Agenţia „Moldpres”, din 19 decembrie 2007.
Agenţia „Moldpres”, din 16 decembrie 2008.
Agenţia „Moldpres”, din 24 decembrie 2008.
Agenţia „Moldpres”, din 29 decembrie 2008.
Agenţia „Moldpres”, din 30 ianuarie 2009.
Agenţia „Moldpres”, din 22 februarie 2009.
Agenţia „Moldpres”, din 21 mai 2009.
Agenţia „Moldpres”, din 17 iunie 2009.
Agenţia „Olniapres”, din 5 august 2001.
Agenţia „Reuters”, din 26 martie 1999.
Agenţia „Reuters”, din 27 septembrie 2001.
Agenţia „Ria Novosti”, din 27 ianuarie 2009.
Agenţia „Ria Novosti”, din 20 mai 2009.
Agenţia „Ria Novosti”, din 22 iunie 2009.

Site-uri

Asociaţia pentru Democraţie Participativă ADEPT, din Republica Moldova, site www.e-democracy.md.
Portalul M.A.E. român, site-ul www.mae.ro.

II. ISTORIOGRAFIE

A. **LUCRĂRI UTILIZATE**

Vasile Buga, *Apusul unui imperiu. U.R.S.S. şi epoca lui Gorbaciov 1985-1991*, Bucureşti, 2007.
Leon Casso, *Rusia şi bazinul dunărean*, Bucureşti, 2003.
Petrache D. Cojocea, *Istoria unui tratat controversat*, Chişinău, 2000.
Marian Enache, Dorin Cimpoeşu, *Misiune diplomatică în Republica Moldova, 1993-1997*, Iaşi, 2000.
***, *Istoria românilor*, vol. VI, Bucureşti, 2002.
***, *Istoria românilor*, vol. VIII, Bucureşti, 2003.

P. P. Moldovan, *Moldovenii în istorie*, Chişinău, 1993.

Valeriu Moşneaga, Gheorghe Rusnac, *Republica Moldova. Alegerile parlamentare (1994) şi geografia politică a electoratului*, Chişinău, 1997.

Jean Nouzille, *Moldova, istoria tragică a unei regiuni europene*, Chişinău, 2005.

Alain Ruzé, *La Moldova entre la Roumanie et la Russie*, Paris, 1997.

V. Ţaranov, şi colaboratorii, *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre*, Chişinău, 1997.

Andrei Ţurcanu, *Sabatul sau noaptea vrăjitoarelor politicii moldoveneşti*, Chişinău, 2000.

Ion Ţucanu, *Foametea din Basarabia în anii 1946-1947*, Chişinău, 1993.

Ion Scurtu şi colaboratorii, *Istoria Basarabiei de la începuturi şi până în 1998*, Bucureşti, 1998.

B. **LUCRĂRI CONSULTATE**

Gabriel Andreescu, Valentin Stan, Renate Weber, *„Relaţiile României cu Republica Moldova”, în 22,* 15 noiembrie 1994.

Mihail Bruhis, *Rusia, România şi Basarabia 1812-1918, 1924-1940,* Editura Universitas, Chişinău, 1992.

Curtea Constituţională, *Culegere de hotărâri şi decizii*, 1995, Moldpres, Chişinău, 1997.

Nicholas Dima, *Basarabia şi Bucovina în jocul geopolitic al Rusiei*, Editura Prometeu, Chişinău, 1998.

Electorala ’95, documente şi cifre, Ediţie a Comisiei Electorale Centrale, TISH Ltd, Chişinău, 1995.

Frontul Popular Creştin-Democrat, act de identitate, ŢARA, Seria Document, Editura Universul, Chişinău, 1995.

Mircea Radu Iacoban, *O cronică a Basarabiei. 1990-1995,* Editura Junimea, Iaşi, 1995.

Mircea Radu Iacoban, *O cronică a Basarabiei. 1995-1999,* Editura Junimea, Iaşi, 1999.

Artiom Lazarev, *Marele Octombrie şi autodeterminarea naţională a poporului moldovenesc*, Chişinău, 1975.

Artiom Lazarev, *Organizarea statului sovietic basarabean şi problema basarabeană*, Chişinău, 1974.

I. Levit, *Mişcarea pentru autonomia Republicii Moldoveneşti*, 1917, Editura Liga, Chişinău, 1997.

Wilhelmus Petrus von Meurs, *The Bessarabian question in communist historiography*, Utrecht University, 1994.

Vasile Nedelciuc, *Republica Moldova*, Editura Universitas, Chişinău, 1992.

Parlamentul Republicii Moldova, Studioul de creaţie „Foto-jurnalist”, Chişinău, 1996.

Republic of Moldavia, Local Elections, Aprilie, 16, 1995, IFES edition, TISH Ltd, Chişinău, 1995.

Republic of Moldavia, Parliamentary Elections, February, 27, 1994, IFES edition, TISH Ltd, Chişinău, 1994.

Republic of Moldavia, Presidential Elections, November 17 & December 1, 1996, IFES edition, TISH Ltd, Chişinău, 1996.

***, *O istorie a regiunii transnistriene din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Chişinău, 2007.

Iurie Roşca, *Ieşirea din întuneric*, Seria „CREZ” 1, Editura Universul, Chişinău, 1995.

Nicolae Roibu, *Primăvara demnităţii noastre*, Editura Glasul, Chişinău, 1997.

Mircea Snegur, *Eu cred în viitorul Moldovei*, colecţia „Luceafărul”, Chişinău, 1996.

Jean-François Soulet, *Istoria Europei de Est de la al doilea război mondial până în prezent*, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

Vasili Stati, *Istoria Moldovei în date*, Editura Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, Chişinău, 1998.

Statul Naţional şi Societatea Polietnică: Moldova în anii ’90, Materiale ale primului simpozion moldo-german (Chişinău, 13-18 octombrie 1996), Chişinău, 1997.

A. Surilov, N. Stratulat, *Autodeterminarea naţional-statală a poporului moldovenesc.*

Ion Şişcanu, *Împotmoliţi în tranziţie*, Editura Civitas, Chişinău, 1999.

Octavian Şofransky, *Republica Moldova: Capital geopolitic*, Editura Cartier, Chişinău, 1999.

Piotr Şornikov, *Atentat împotriva statului. Procesele etno-politice din Moldova în anii de criză. 1988-1996*, Editura INESSA, Chişinău, 1997.

Ion Ţurcanu, *Basarabia din nou în faţa opţiunii istorice*, Editura Universitas, Chişinău, 1994.

Andrei Vartic, *SNEGUR*, Editura Basarabia, Chişinău, 1996.

Nestor Vornicescu, *Adevărul despre Mitropolia Basarabiei*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1993.

***, *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998,* ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Semne, Bucureşti, 1998.

***, *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre*, Tipografia Academiei de Ştiinţe, Chişinău, 1997.

***. *Istoria R.S.S. Moldoveneşti*, Chişinău, 1979.

C. **STUDII CONSULTATE**

Victor Bârsan, *Masacrul inocenţilor – Războiul din Moldova*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993.

Mihail Bruhis, *Republica Moldova de la destrămarea imperiului sovietic la restaurarea imperiul rus,* Editura Semne, Bucureşti, 1997.

Gheorghe Buzatu et. al., *Secretele protocolului secret von Ribbentrop-Molotov*, Editura Moldova, Iaşi, 1991.

Gheorghe Buzatu, *„Rolul factorului geopolitic în determinarea opţiunii României privind evacuarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord în 1940"*, în E. I. Emandi.

Gheorghe Buzatu, *Geopolitica*, Editura Glasul Bucovinei, Iaşi, 1994.

Centrul de investigaţii strategice şi reforme (CSIR), Republica Moldova, *Strategia de dezvoltare,* Proiect PNUDIBM, „Strategia de dezvoltare", Chişinău, 1998.

Iulian Chifu, *Război diplomatic în Basarabia*, Editura Paideia, Bucureşti, 1998.

Iulian Chifu, *„Războiul din Transnistria" în Dosarele istoriei*, nr. 2 (30), februarie 1990, pp. 54 şi urm.

Gheorghe Ciorănescu, *Bessarabia. Disputed Land between East and West*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993.

Ion Constantin, *Basarabia sub ocupaţie sovietică de la Stalin la Gorbaciov*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995.

Ion Constantin, *România, marile puteri şi problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995.

D. Deletant, *„Language Policy and linguistic trends in Soviet Moldavia",* în M. Kirkwood*, Language Planing in the Soviet Union*, Lasingstoke and London, 1989.

Valeriu Florin Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia (1918-1940)*, Editura Junimea, Iaşi, 1991.

Steven Fischer-Galaţi, *Twentieth Century Romania*, Columbia University Press, New York, 1970.

Falşii amici ai FPCD, Seria „Crez" 2, Chişinău, 1996.

Fundaţia „Moldova Modernă", *Greva studenţească, premise şi consecinţe*, Chişinău, 1995.

Mihai Gribincea, *Trupele ruse în Republica Moldova, factor stabilizator sau sursă de pericol?*, Editura Civitas, Chişinău, 1998.

Mihai Gribincea, *Basarabia în primii ani de ocupaţie sovietică, 1944-1950*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995.

Klaus Heitman, *„Rumänische Sprache und Literatur in Bassarabien und Transnistrien"*, în Vasili Stati, *Istoria Moldovei în date*, Editura Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, Chişinău, 1998.

Legi şi hotărâri adoptate în sesiunea a doua a Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a treisprezecea, volumul VI, Moldpres, Chişinău, 1997.

Irina Livezeanu, *„Urbanization in a Low Key and Linguistic Change in Soviet Moldova"*, în *Soviet Studies*, vol. XXXIII, nr. 3, Glasgow, 1981.

Petru Lucinschi, *Ostaticii*, Editura EUS, Chişinău, 1993.

Petru Lucinschi, *Ultimele zile ale URSS*, Editura Evenimentul Românesc, 1998.

Emil Mândicanu, *„Cine suntem şi ce vrem"*, în *Literatura şi Arta*, 9 august 1990.

Anton Moraru, *Istoria românilor – Basarabia şi Transnistria 1812-1993*, Chişinău, 1995.

Pactul Molotov – Ribbentrop şi consecinţele lui pentru Basarabia, culegere de documente, Editura Universitas, Chişinău, 1991.

Anatol Petrencu, *Basarabia în al doilea război mondial 1940-1944*, Editura Lyceum, Chişinău, 1997.

Revista de istorie a Institutului de Istorie al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova, nr. 3-4 (31-32), Centrul de editare, Chişinău, 1997.

Ioan Scurtu, Constantin Hilhor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut şi Nistru,* Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1982.

Ion Scurtu, *Forţele politice din România şi notele ultimative sovietice din 26 şi 27 iunie 1940.*

Ion Şişcanu, *Raptul Basarabiei. 1940*, Editura Ago-Dacia, Chişinău, 1993.

Ion Şuţa, *România şi Pactul Ribbentrop – Molotov*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1997.

Gheorghe Tătărăscu, *Evacuarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord*, Bucureşti, 1940.

REZUMAT

Structura lucrării

Lucrarea de doctorat are următoarea structură: **Introducere; Capitolul I – Disputa dintre România şi Rusia asupra Basarabiei (Republicii Moldova); Capitolul II – Guvernările politice din istoria recentă a Basarabiei (mai 1990 – iulie 2009); Capitolul III – Relaţiile dintre România şi Republica Moldova în perioada guvernării de centru-dreapta; Capitolul IV – Diferendul transnistrian în timpul guvernării de centru-dreapta; Capitolul V – Relaţiile dintre România şi Republica Moldova în timpul restauraţiei comuniste; Capitolul VI – Derapaje grave ale guvernării comuniste în raporturile cu România; Capitolul VII – Problema transnistriană în perioada guvernării comuniste.**

Acestea sunt completate de **Anexe** şi **Bibliografia** aferente.

Partea introductivă include un **„Background istoric”** şi trei secţiuni, consacrate **„Perioadei marilor transformări naţionale şi democratice”**, **„Contrareacţiei Moscovei la transformările naţionale şi democratice din Basarabia”** şi **„Limitelor mişcării de renaştere naţională”.**

În această parte, autorul prezintă, într-o formă sintetizată şi concisă, apariţia şi evoluţia problemei Basarabiei, plecând de la momentul 1812, anul ocupării părţii orientale a statului feudal Moldova de către Rusia ţaristă, şi până la 1991, anul desprinderii acesteia de imperiul sovietic.

Accentul este pus, în mod deosebit, pe o serie de aspecte semnificative, cum ar fi:

– interesele geostrategice ale Rusiei ţariste şi, apoi, ale celei sovietice, la gurile Dunării şi în zona Balcanilor, areal geografic care cuprindea şi Ţările Române;

– acţiunile sovietelor pentru a obstrucţiona şi, chiar, a împiedica demersurile pentru readucerea Basarabiei la Patria-mamă, întreprinse de Sfatul Ţării de la Chişinău;

– crearea unui precedent istoric deosebit de periculos la graniţa de Est a României, prin înfiinţarea, în 1924, a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti (R.A.S.S.M.), o entitate statală artificială şi secesionistă, menită să arate lumii politice interbelice menţinerea interesului Rusiei bolşevizate faţă de Basarabia;

– „fundamentarea” de către istoriografia rusă comunizată a unei ideologii noi, respectiv cea a moldovenismului, privind aşa-zisa existenţă pe teritoriul Ba-

sarabiei a unui „popor moldovenesc”, care vorbeşte o „limbă moldovenească” şi care se deosebeşte radical de poporul român;

– politica represivă a autorităţilor staliniste (înfometarea populaţiei, confiscarea averilor, deportarea opozanţilor în Siberia, schimbarea structurii demografice, rusificarea forţată etc.), întreprinsă după reocuparea Basarabiei, în 1944, în scopul impunerii prin forţă a regimului totalitar sovietic şi al creării unei republici unionale succesoare a R.A.S.S.M., având „moldovenismul” ca ideologie de stat , precum şi o identitate nouă total diferită de contextul românesc;

– declanşarea, în circumstanţele disoluţiei imperiului sovietic, a mişcării de renaştere naţională a populaţiei româneşti din Basarabia şi de introducere a unor transformări democratice, din păcate limitate, având drept cauze controlul încă al regimului totalitar sovietic muribund, duplicitatea şi curajul insuficient ale unor lideri locali ai acesteia;

– contrareacţia dură a Rusiei faţă de mişcarea centrifugă a Basarabiei şi teama de a pierde acest teritoriu, concretizată în reactualizarea precedentului istoric din 1924, de data aceasta prin înfiinţarea Republicii Moldoveneşti Nistrene (R.M.N. – Transnistria) şi declanşarea unui conflict militar sângeros împotriva Republicii Moldova, la scurt timp după declararea independenţei acesteia şi recunoaşterea ei de către comunitatea internaţională.

Capitolul I este dedicat disputei dintre România şi Rusia asupra Basarabiei (Republicii Moldova), idee care stă la baza acestei lucrări.

Este pentru prima dată când această idee, nerecunoscută în mod oficial de către niciuna dintre cele două ţări, este afirmată public, în scris şi pe care autorul se străduie să o susţină cu argumente.

Autorul pleacă de la un adevăr şi anume acela că România are un drept istoric incontestabil asupra unui străvechi teritoriu al său, Basarabia, care nu mai trebuie demonstrat şi că, în virtutea acestuia, statul român este îndreptăţit să fie preocupat de ceea ce se întâmplă în Republica Moldova şi să declare acest lucru în mod deschis.

Disputa dintre România şi Rusia în jurul Basarabiei a început în contextul evenimentelor din 1918 şi aceasta continuă şi în ziua de astăzi, îmbrăcând diferite forme de manifestare, uneori semioficiale, dar de cele mai multe ori nedeclarate.

Sunt analizate pârghiile politice, economice, cultural-spirituale şi de altă natură, folosite de România şi de Rusia în scopuri diametral opuse, prima pentru a determina respectarea identităţii româneşti a Basarabiei (Republicii Moldova) şi a deschide acesteia calea spre un model de dezvoltare avansat, european, iar cea de a doua pentru a conserva un proiect politic artificial, de sorginte stalinistă, străin populaţiei româneşti din stânga Prutului, precum şi de a menţine acest teritoriu în sfera de influenţă rusă.

În cel de-al **II-lea capitol** al lucrării sunt analizate guvernările politice din istoria recentă a Basarabiei (Republicii Moldova): **puterea neocomunist-frontis-**

tă (mai 1990 – februarie 1994**); guvernarea agrariano-interfrontistă (**februarie 1994 – martie 1998**); coaliţia politică de centru-dreapta (**martie 1998 – decembrie 1999**); restauraţia comunistă sovietică (**februarie 2001 – iulie 2009).

Autorul încearcă, în premieră, să definească şi să fixeze cronologic primele guvernări din istoria Basarabiei (Republicii Moldova), după desprinderea acesteia de imperiul sovietic şi declararea independenţei de stat.

Sunt reliefate şi analizate trăsăturile şi caracteristicile fiecărei guvernări în parte, lupta politică pentru preluarea puterii şi programele politice ale forţelor implicate, evoluţia sistemului pluripartidist local, edificarea statului de drept şi a economiei de piaţă, adoptarea cadrului legislativ intern, orientarea politicii externe, gestionarea crizelor politice şi identitare, implicarea Rusiei în viaţa politica internă, realizări şi minusuri ale celor patru regimuri şi multe alte aspecte.

În următoarele **5 capitole (III-VII)** este efectuată o analiză comparată a ultimelor două guvernări politice, respectiv cea de **centru-dreapta** şi cea a **comunismului restaurat**, din perspectiva relaţiilor bilaterale cu România şi a reglementării diferendului transnistrian.

Pentru evoluţia situaţiei politice interne, a construcţiei statului democratic şi a raporturilor bilaterale dintre România şi Republica Moldova, cele două guvernări sunt deosebit de importante şi semnificative. Astfel, în timpul guvernării **coaliţiei de centru-dreapta** (Alianţa pentru Democraţie şi Reforme – A.D.R.), deşi a durat numai doi ani, au fost făcuţi paşi concreţi spre democratizarea reală a Republicii Moldova, implementarea reformelor politice şi economice structurale, apropierea evidentă de Uniunea Europeană etc., în condiţiile unor presiuni puternice permanente exercitate de forţele retrograde, proruse, grupate în jurul Partidului Comuniştilor şi a altor cercuri rusofone loiale Moscovei. În ceea ce priveşte **relaţiile cu România**, guvernarea de centru-dreapta a reprezentat perioada cea mai prolifică pentru dezvoltarea acestora atât în plan politic, cât şi în plan economic, cultural-spiritual şi al integrării celor două state româneşti. În acest timp, au prins contur şi o serie de proiecte regionale importante, cum ar fi **„Trilaterala România - Republica Moldova - Ucraina"** şi **euroregiunile „Dunărea de Jos"** şi **„Prutul Superior".**

Din păcate guvernarea de centru-dreapta avea să cadă victimă costurilor sociale dureroase ale reformelor economice întreprinse, presiunilor extrem de puternice ale adversarilor politici interni, precum şi implicării directe a Rusiei, ultimii doi factori fiind determinaţi în împiedicarea apropierii Republicii Moldova de România şi de structurile integratoare euro-atlantice.

Spre deosebire de guvernarea de centru-dreapta, **restauraţia comunistă**, produsă în 2001 şi perpetuată până în 2009, a reprezentat un recul semnificativ pentru evoluţia democratică a Republicii Moldova. Formaţi la şcoala P.C.U.S. şi fiind tributari mentalităţilor sovietice, liderii Partidului Comuniştilor au restaurat

în Republica Moldova ceea ce ei au învăţat mai bine în perioada regimului totalitar bolşevic.

Pe fondul unei construcţii democratice încă fragile, comuniştii au avut o sarcină destul de uşoară în reintroducerea unui regim autoritar de tip sovietic în Basarabia, care să le permită să controleze toate domeniile vieţii social-economice şi politice interne. Mai întâi, au întărit rolul structurilor de forţă, coercitive, readucând în prim plan securitatea şi miliţia din timpurile sovietice, de data aceasta vopsite chipurile în culori democratice, de genul Serviciului de Informaţii şi Securitate (S.I.S.) şi carabinierilor, care au început să semene din nou teama şi groaza de altă dată în rândul populaţiei. Procuratura a devenit, din nou, instrumentul de hărţuire şi tortură a opozanţilor politici şi nu numai.

Neadmiţând decât formal pluralismul politic, **regimul comunist restaurat** a declanşat, în condiţiile unui monopol total al puterii, o campanie amplă, dură şi constantă împotriva celorlalte partide politice, fiind vizate îndeosebi cele de orientare liberală şi proeuropeană.

Pe perioada celor 8 ani în care au guvernat Republica Moldova, comuniştii au condus în mod discreţionar, partidul lor manifestându-se ca un veritabil **partid-stat** din vremurile sovietice.

Valorile democratice, cum ar fi drepturile omului, libertatea presei, libertatea de opinie, independenţa justiţiei, libertatea de întrunire şi încă multe altele erau străine **guvernanţilor roşii**, nerespectarea şi cazurile de încălcare a acestora devenind omniprezente. Degradarea continuă a democraţiei şi încălcarea libertăţilor cetăţeneşti au făcut obiectul unor critici aspre din partea Consiliului Europei, Comisiei Europene, O.S.C.E., Departamentului de Stat al S.U.A., precum şi a multor cancelarii europene.

În plan extern, regimul comunist a optat pentru o **linie prorusă** tot mai pronunţată a Republicii Moldova, readucând Basarabia în subordinea totală a Moscovei, atât din punct de vedere politic şi economic, cât şi al intereselor geostrategice ale Rusiei în zonă.

Concomitent, în **raporturile cu Vestul**, **guvernarea roşie** a dus o politică de **mimare a apropierii de U.E.**, blocând orice demers de îndeplinire a standardelor europene, care să permită Republicii Moldova încheierea unui Acord de asociere cu Bruxelles-ul, făcând astfel jocurile Moscovei şi în această privinţă.

În ceea ce priveşte **relaţiile cu România**, liderii comunişti au adoptat, pentru o scurtă perioadă, o anumită atitudine de tatonare, după care aceştia au trecut la o retorică antiromânească foarte dură, exprimată în diverse circumstanţe şi cu orice prilej.

Puterea comunistă a ridicat **moldovenismul la rangul de ideologie de stat**, chiar mai abitir decât în perioada sovietică sau în timpul guvernării agrariene (1994-1998), producând o dezvoltare fără precedent a românofobiei în Republica Moldova.

În planurile economic şi cultural-spiritual, mecanismul de integrare comună al **Comitetelor interministeriale** dintre cele două state, care funcţiona de peste 10 ani, a fost desfiinţat şi înlocuit cu o Comisie mixtă interguvernamentală, care, în timp 8 ani, s-a întrunit doar de două ori, fără niciun rezultat concret.

Celelalte proiecte bi şi trilaterale de importanţă regională, între care **„Trilaterala România – Republica Moldova – Ucraina”** şi **euroregiunile „Prutul Superior”** şi **„Dunărea de Jos”**, au fost **abandonate** *sine die*, datorită reticenţei guvernanţilor roşii.

Campania antiromânească, desfăşurată de **regimul roşu** restaurat, a atins apogeul în timpul demonstraţiilor de la Chişinău de contestare a rezultatelor alegerilor parlamentare, organizate la 5 aprilie 2009, când **ambasadorul** României în Republica Moldova, **Filip Teodorescu**, a fost **expulzat**, iar **graniţele** cu ţara noastră au fost **închise**. Acuzaţiile de tentativă de **„lovitură de stat”** aduse României şi expulzarea celui mai înalt reprezentant diplomatic al şefului statului român aveau echivalentul unei **„declaraţii de război”** a regimului comunist împotriva ţării noastre şi se aflau la **limita ruperii relaţiilor diplomatice** dintre cele două state româneşti.

Episodul respectiv a marcat **cel mai scăzut nivel al relaţiilor dintre România şi Republica Moldova,** puterea comunistă restaurată reuşind să realizeze o performanţă unică, după 1991, respectiv aceea de a readuce raporturile bilaterale la **gradul zero**, existent în momentul disoluţiei regimului totalitare bolşevic şi al desprinderii Basarabiei de imperiul sovietic.

Regimul comunist, restaurat în anul 2001, a reprezentat o **a doua comunizare a Basarabiei**, după cea începută de sovietici în 1944, şi a făcut ca Republica Moldova să piardă cel puţin 8 ani (două mandate ale comuniştilor) în drumul ei spre democraţie, statutul de drept şi integrarea în structurile euro-atlantice.

SUMMARY

The Structure of the Thesis

The present Ph.D. Thesis has the following structure: **Introduction; Chapter I – The Dispute between Romania and Russia on Bessarabia (The Republic of Moldova); Chapter II – Political Governance during the Recent History of Bessarabia (May 1990 – July 2009); Chapter III – Relationships between Romania and the Republic of Moldova during the Center-Right Governance; Chapter IV – The Transnistrean Dispute during the Center-Right Governance; Chapter V – Relationships between Romania and the Republic of Moldova during the Communist Restoration; Chapter VI – Severe Derailing of the Communist Governance in Its Relationship with Romania; Chapter VII – The Transnistrean Issue during the Communist Governance.**

These are completed by the respective **Annexes** and **References**.

The introductory part includes a **Historical Background** and three sections devoted to **'The Period of Great National and Democratic Transformations'; 'The Counter-reaction of Moscow to the National and Democratic Transformations in Bessarabia';** and **'The Limits of the National Resurrection Movement'.**

In this part, the author gives a brief and synthetic presentation of the beginnings and evolution of the Bessarabia issue, starting in 1812, the year when the feudal state of Moldova was occupied by Tsarist Russia, and going through 1991, the year when Bessarabia detached itself from the Soviet empire.

The thesis especially focuses on a series of significant aspects, including:

– The geo-strategic interests of Tsarist and then Soviet Russia, in the Danube mouths and the Balkan area, a geographic area including the Romanian Principates;

– The Soviet actions to obstruct and even stop any efforts to reunite Bessarabia with its motherland, as developed by the Country Assembly in Chisinau;

– The creation of an extremely dangerous historical precedent on Romania's Eastern border, with the establishing in 1924 of the Autonomous Soviet Socialist Republic of Moldova (A.S.S.R.M.), an artificial and secessionist state entity meant to prove to post-WWI world that Bolshevik Russia was maintaining its interest in Bessarabia;

– The 'support' granted by communist Russian historiography to a new ideology, i.e. the 'Moldovan element', regarding the so-called existence of the

„Moldovan people" living in Bessarabia and speaking the „Moldovan language", who was supposed to be radically different from the Romanian people;

– The repressive policy of the Stalinist authorities (starving the population, confiscating estates, deporting opponents of the regime into Siberia, changing the demographic structure, forced Russification etc) implemented after the reoccupation of Bessarabia in 1944, with a view to forcefully impose the totalitarian Soviet regime and create a Union Republic, the successor of the A.S.S.R.M., with the 'Moldovan elements' declared as the State official policy, and a new identity, completely different from the Romanian context;

– Under the circumstances of the dissolution of the Soviet Empire, the initiation of the national rebirth movement of the Romanian population in Bessarabia, and the introduction of certain democratic reforms – unfortunately limited because of the still strong control of the agonizing totalitarian Soviet regime, but also because of the duplicity and lack of courage displayed by certain local leaders;

– The severe counter-reaction of Russia to the centrifugal movement of Bessarabia, and its fear of losing this territory, concretely expressed in the re-actualization of the historical precedent of 1924, this time with the founding of the Pridnestrovian Moldovan Republic (P.M.R. – Transnistria) and the start of a bloody military conflict against the Republic of Moldova, shortly after its declaration of independence and its acknowledgment by the international community.

Chapter I is dedicated to the dispute between Romania and Russia on Bessarabia (The Republic of Moldova), as the core idea of this paper.

It is for the first time when this idea, without being officially acknowledged by any of the two countries, is publicly stated in writing – and the author is striving to support it with arguments.

The author's idea is based on the truth of the fact that Romania has an incontestable historical right upon one very old territory of its own, i.e. Bassarabia, which needs no further demonstration. Based on this, the Romanian state is entitled to be concerned with the events developing in the Republic of Moldova, and to state this openly.

The dispute between Romania and Bassarabia started in the context of the events in 1918, and has continued until present day, adopting various expressions – sometimes half-official, but most of the times simply non-stated.

The current paper analyzes the political, economical, cultural-spiritual and other kinds of levers used by Romania and Russia, aiming to diametrically opposed goals – the former in order to determine respect for the Romanian identity of Bassarabia (The Republic of Moldova) and to open its way towards an advanced, European development model; and the latter – in order to preserve an artificial political project of Stalinist origins, completely foreign to the Romanian

population on the left bank of the Prut River, and to keep this territory within the Russian influence sphere.

Chapter II of the current paper analyses the political governments in the recent history of Bassarabia (Republic of Moldova): **the Neo-communist-Frontist regime** (May 1990 – February 1994); **the Agrarian-Interfrontist regime** (February 1994 – March 1998); **the Center-Right Political Coalition** (March 1998 – December 1999); **the Soviet Communist Restoration** (February 2001 – July 2009).

As a first, the author attempts to define and chronologically set the first governing regimes in the history of Bessarabia (Republic of Moldova) following its separation from the Soviet Empire and its declaration of independence.

The paper also underlines the features and characteristics of every governance regime; the political struggle for power and the political programs of the involved parties; the evolution of the local multi-party system; the edification of the constitutional state and of the market economy; the adopting of the internal legislative framework; the orientation of the foreign policy; the management of the politic and identity crisis; the involvement of Russia in the domestic policy; accomplishments and backsets of the four regimes; and many other aspects.

The following **5 chapters (III-VII)** focus on a comparative analysis of the last two political governance regimes, i.e. **the Center-Right governance** and the **Restored Communism**, from the point of view of the bilateral relationships with Romania and the settling of the Transnistrean issue.

For the evolution of the domestic politicy, the construction of the democratic state and the bilateral relationships between Romania and the Republic of Moldova, the two regimes are especially important and significant. The governance of the **Center-Right Coalition** (The Alliance for Democracy and Reform – ADR), although it lasted only two years, took concrete steps towards the real democratization of the Republic of Moldova; the implementation of the structural political and economical reforms; and the obvious rapprochement to the European Union etc, under the circumstances of obvious permanent and strong pressures from the retrograde pro-Russian forces gathered around the Communist Party and other Russophone circles loyal to Moscow. As for the **relationships with Romania**, the center-right governance was the most prolific period for their development, on a political, economic and cultural-spiritual level, but also in terms of integration of the two Romanian states. This was also the time when a series of major regional projects such as **„The Romania – Republic of Moldova – Ukraine Trilateral" and the Euro-regions of „Lower Danube"** and **„Superior Prut"**.

Unfortunately, the center-right governance was to fall victim to the painful social costs of its economic reforms, but also to the strong pressures from its domestic politic adversaries, and the direct implication of Russia. The last two fac-

tors were decisive in preventing the rapprochement of the Republic of Moldova to Romania and the integrating Euro-Atlantic structures.

Unlike the center-right governance, the **communist restoration**, started in 2001 and perpetuated until 2009, was a period of significant recoil for the democratic evolution of the Republic of Moldova. Trained at the school of the Communist Party of the Soviet Union, and tributary to the Soviet mentalities, the leaders of the Communists' Party restored the elements they had learned best during the totalitarian Bolshevik regime, and brought them back into the Republic of Moldova.

On the background of a still fragile democratic construction, the communists' task was rather easy: they reintroduced the authoritarian Soviet-type regime in Bessarabia – a regime that allowed them to gain control over all the domains of the domestic social, economic and political life. They first consolidated the role of the coercive force structures, bringing forth once again the Security and Militia troops of the Soviet era – but this time painting them in apparently democratic colors, under labels such as „The Department for Information and Security" (SIS) and the carabineers, who started once again spreading fright and terror among the population. The Prosecutor's Office became once again an instrument of torture and harassment for political opponents and not only.

In the context of its total monopole on power, and only formally admitting the political pluralism, the **restored communist regime** started a huge, hard and constant campaign against the other political parties, with a main focus against the liberal and pro-European orientation parties.

During their 8 years of governance in the Republic of Moldova, the communists had a discretionary regime, as their party acted like a genuine **state-party** from the Soviet era.

Democratic values such as human rights, freedom of the press, freedom of opinion, independence of justice, freedom of assembly and many others were completely unknown to the red governance, as disregard and violation of these rights became omnipresent. The continuous degradation of democracy and violation of civil rights made the object of harsh criticism from the European Council, the European Commission, O.S.C.E., the US State Department and many European chancelleries.

As for its foreign policy, the communist regime chose an increasingly manifest **pro-Russian direction** for the Republic of Moldova, reducing Bessarabia to a mere and complete subordinate of Moscow - politically, economically as well as in terms of the geo-strategic interests of Russia in the area.

At the same time, in terms of its **relationship with the West**, **the red governance** led a policy to simulate rapprochement to the EU, blocking any attempt to comply with the European standards that would allow the Republic of Moldova

to sign an Association Agreement with Brussels, and thus once again obeying Moscow in this respect, as well.

As for the **relationship with Romania**, communist leaders briefly adopted a certain exploration attitude, followed by a harsh anti-Romanian rhetoric, expressed in various circumstances and with any given occasion.

The communist power consecrated the **„theory of Moldovenism" as the state ideology**, even stronger than during the Soviet era or during the agrarian governance (1994-1998), thus generating unprecedented Romanian-phobia in the Republic of Moldova.

On the economic and cultural-spiritual level, the mechanism of common integration developed by the Inter-Ministry Committees of the two states, which had been functioning for more than 10 years, was dismantled and replaced with a mixed inter-governmental commission that only had two meetings during an interval of 8 years, with no concrete results.

The other bi- and tri-lateral projects of regional significance, including the **„Romania – The Republic of Moldova – Ukraine Trilateral"** and the **Euro-regions of „Superior Prut"** and **„Lower Danube"** were **abandoned** *sine die*, because of the reticence of the red governance.

The anti-Romanian campaign implemented by the restored **red regime** culminated during the demonstrations in Chisinau contesting the results of the Parliamentary elections on April 5, 2009, when the **Ambassador** of Romania in the Republic of Moldova, His Excellency **Mr. Filip Teodorescu** was **expelled**, and the **borders** with Romania were **closed**. Accusing Romania of **„attempted coup"** and expelling the highest diplomatic representative of the Romanian state were the equivalent of a „war declaration" of the communist regime against Romania, and reached the **limit of breaking all diplomatic relations** between the two Romanian states.

This episode marked **the lowest level of relations between Romania and the Republic of Moldova,** as the restored communist regime managed to accomplish a feat that was unique in the post-19991 history, i.e. to reduce mutual relations **to zero**, such as they were at the moment when the Bolshevik totalitarian regime collapsed, and Bessarabia was separated itself from the Soviet empire.

The communist regime, restored in 2001, represented **a second communization of Bessarabia,** after the one initiated by Soviets in 1944, and made the Republic of Moldova lose at least 8 years (two communist governances) on its way to democracy, the constitutional state and the Euro-Atlantic integration.

ZUSAMMENFASSUNG

Gliederung der Arbeit

Die Doktorarbeit hat folgende Struktur: **Einleitung; Kapitel I – Das Streitgespräch zwischen Rumänien und Russland um Bessarabien (die Republik Moldau); Kapitel II – Die politischen Regierungen aus der Zeitgeschichte von Bessarabien (Mai 1990 – Juli 2009); Kapitel III – Die Beziehungen zwischen Rumänien und der Republik Moldau während der Mitte-rechts-Regierung; Kapitel V – Die Beziehungen zwischen Rumänien und der Republik Moldau während der kommunistischen Restauration; Kapitel VI – Gravierende Abweichungen der kommunistischen Regierung in den Beziehungen zu Rumänien; Kapitel VII – Das transnistrische Problem während der kommunistischen Regierung.**

Diese Kapitel werden durch den Anhang und die entsprechende Literatur ergänzt.

Die Einleitung umfasst einen **„historischen Background„** und drei Unterkapitel, die sich mit der **„Zeit der großen nationalen und demokratischen Umwandlungen„**, mit der „**Gegenreaktion von Moskau auf die nationalen und demokratischen Umwandlungen in Bessarabien**„ und mit den „**Einschränkungen der Bewegung für nationale Wiedergeburt**„ befassen.

In diesem Teil stellt der Autor in einer synthetischen und kurz gefassten Form die Entstehung und Entwicklung des bessarabischen Problems dar, wobei man die Zeit von 1812, dem Besetzungsjahr des östlichen Teils des Feudalstaates Moldau durch das zaristische Russland, bis 1991, als es sich von der Sowjetunion ablöste, berücksichtigt.

Eine Reihe von wichtigen Aspekten werden hervorgeben, wie folgt:

– Die geostrategischen Interessen des zaristischen und dann des sowjetischen Russlands an der Mündung der Donau und auf dem Balkan, einem geographischen Raum, der auch die Rumänischen Länder umfasste;

– Die Handlungen der Sowjeten, um die von dem Landesrat in Kischinau unternommenen Schritte, Bessarabien an das Mutterland wieder anzugliedern, zu verhindern;

– Die Schaffung eines historischen, besonders gefährlichen Präzedenzfalls an der Ostgrenze Rumäniens durch die Gründung 1924 der Autonomen Sowjetischen Sozialistischen Republik Moldau (A.S.S.R.M.), einer künstlichen und sezessionistischen staatlichen Entität mit der Aufgabe, der politischen Zwischen-

kriegswelt das Interesse des bolschewisierten Russlands für Bessarabien zu zeigen;

– Die Begründung einer neuen Ideologie durch die kommunistische russische Geschichtsschreibung, nämlich der des Moldovenismus über die so genannte Existenz auf dem Territorium Bessarabiens eines „moldauischen Volkes„ das eine „moldauische Sprache„ spricht und sich radikal von dem rumänischen Volk unterscheidet;

– Die repressive Politik der stalinistischen Behörden (Aushungerung der Bevölkerung, Beschlagnahme des Vermögens, Verschleppung der Gegner nach Sibirien, Änderung der demographischen Struktur, Zwangsrussifizierung) nach der Wiederbesetzung Bessarabiens 1944 zwecks Zwangsdurchsetzung des totalitären sowjetischen Regimes und Schaffung einer unionistischen, der A.S.S.R.M. folgenden Republik, die den „Moldovenismus„ als Staatsideologie sowie eine neue, von dem rumänischen Kontext völlig unterscheidende Identität;

– die Auslösung der Bewegung von nationaler Wiedergeburt der rumänischen Bevölkerung in Bessarabien und von Einführung demokratischer Umwandlungen, leider nur beschränkt, im Rahmen der Auflösung der Sowjetunion. Ursachen dafür waren die noch existierende Kontrolle des sterbenden, totalitären, sowjetischen Regimes, die Duplizität und der ungenügende Mut einiger lokalen Leader.

– Die strenge Gegenreaktion von Russland auf die zentrifugale Bewegung Bessarabiens und die Angst, dieses Territorium zu verlieren, die durch die Reaktualisierung des historischen Präzedenzfalls 1924 konkretisiert wurde, diesmal durch die Gründung der Transnistrischen Moldauischen Republik (T.M.R.-Transnistrien), kurz nach der Erklärung der Unabhängigkeit Bessarabiens und nach derer Anerkennung von der internationalen Gemeinschaft.

Kapitel I bezieht sich auf das Streitgespräch zwischen Rumänien und Russland um Bessarabien (die Republik Moldau), Idee, auf der sich diese Arbeit basiert.

Diese Idee, die von keinen der beiden Staaten offiziell anerkannt wurde, wird zum ersten Mal öffentlich und schriftlich behauptet, wobei der Autor versucht, sie durch Argumente zu unterstützen.

Der Verfasser geht von einer Wahrheit aus, und zwar, dass Rumänien ein unbestreitbares historisches Recht auf ein uraltes Territorium, Bessarabien, hat, was nicht mehr bewiesen werden muss, und laut dieser Tatsache ist der rumänische Staat berechtigt, sich mit den Ereignissen in der Republik Moldau zu befassen und dies offen zu erklären.

Die Auseinandersetzung zwischen Rumänien und Russland um Bessarabien begann während der Ereignisse von 1918 und dauert auch heutzutage in unterschiedlichen Ausdrucksformen fort, manchmal halboffiziell, aber meistens nicht offenkundig.

Analysiert werden die politischen, ökonomischen, kulturell-geistlichen und anderen Maßnahmen, die von Rumänien und Russland mit diametral entgegengesetzten Zwecken benutzt werden: das erste, um die Respektierung der rumänischen Identität Bessarabiens (der Republik Moldau) zu bewirken und für sie ein fortgeschrittenes europäisches Entwicklungsmodell in die Wege zu leiten, und das zweite, um ein künstliches politisches Projekt sowjetischen Ursprungs, das der rumänischen Bevölkerung links des Pruths fremd ist, aufzubewahren, sowie dieses Territorium unter dem russischen Einfluss zu behalten.

In dem **II. Kapitel** der Arbeit werden die politischen Regierungen aus der Zeitgeschichte Bessarabiens (der Republik Moldau) analysiert: **die neukommunistisch-frontistische Macht** (Mai 1990 – Februar 1994); **die agrarisch-interfrontistische Regierung** (Februar 1994 – März 1998); **das politische Mitte-rechts Bündnis** (März 1998 – Dezember 1999); **die kommunistische sowjetische Restauration** (Februar 2001 – Juli 2009).

Als Erster versucht der Autor, die ersten Regierungen der Geschichte Bessarabiens (der Republik Moldau) nach der Ablösung von der Sowjetunion und der Erklärung der Staatsunabhängigkeit zu definieren und sie chronologisch zu bestimmen.

Hervorgehoben und analysiert werden die Eigenschaften und Merkmale jeder einzelnen Regierung, der politische Kampf um die Machtübernahme und die politischen Programme der implizierten Mächte, die Evolution des lokalen Mehrparteiensystems, die Gründung des Rechtsstaates und der Marktwirtschaft, die Verabschiedung des internen juristischen Rahmen, die Orientierung der externen Politik, die Bewältigung der politischen und Identitätsskrisen, die Einbeziehung Russlands in das interne politische Leben, Leistungen und Schwächen der vier Regierungen und viele andere Aspekte.

In den folgenden **fünf Kapiteln (III-VII)** wird eine vergleichende Analyse der letzten zwei politischen Regierungen, bzw. der **Mitte-rechts Regierung** und der **Regierung des restaurierten Kommunismus**, aus dem Gesichtspunkt der bilateralen Beziehungen mit Rumänien und der Reglementierung des transnistrischen Konflikts.

Für die Evolution der Innenpolitik, der Errichtung des demokratischen Staates und der bilateralen Beziehungen zwischen Rumänien und der Republik Moldau sind die zwei Regierungen sehr bedeutend. Auch wenn die **Regierung des Mitte-rechts-Bündnisses** (der Allianz für Demokratie und Reformen – A.D.R.) nur zwei Jahre dauerte, wurden währenddessen konkrete Fortschritte für die echte Demokratisierung der Republik Moldau, die Einsetzung der politischen und ökonomischen Strukturreformen, die sichbare Annäherung an die Europäische Union usw. gemacht, obwohl es ständig starken Druck von Seiten der rückläufigen, philorussischen Mächte um die Partei der Kommunisten und um andere Moskau

treue Kreise gab. Was **die Beziehungen zu Rumänien** anbelangt, stellte die Mitte-rechts-Regierung die fruchbarste Zeit für deren Entwicklung sowohl auf politischer als auch auf wirtschaftlichen, kulturell-geistlichen Ebene zur Integrierung der zwei rumänischen Staaten dar. In dieser Zeitspanne wurde auch eine Reihe von wichtigen Regionalprojekten gestartet: **„Die Trilaterale Rumänien – die Republik Moldau – die Ukraine„** und **die Euroregionen „Die untere Donau„** und **„Der obere Pruth„**.

Leider ist die Mitte-rechts-Regierung den schmerzlichen sozialen Kosten der unternommenen wirtschaftlichen Reformen, dem äußerst starken Druck der internen politischen Gegner sowie der direkten Einmischung von Russland zum Opfer gefallen, wobei die letzten zwei Faktoren eine große Rolle bei dem Verhinderung der Annäherung der Republik Moldau an Rumänien und die integrierenden euro-atlantischen Strukturen spielten.

Im Unterschied zu der Mitte-rechts-Regierung stellte **die kommunistische Restauration** zwischen 2001 und 2009 ein beträchtlicher Rückschritt für die demokratische Evolution der Republik Moldau dar. An der Schule der Kommunistischen Partei der Sowjetunion gebildet und von den sowjetischen Mentalitäten abhängig restaurierten die Leiter der Kommunistenpartei in der Republik Moldau, was sie besser in der Zeit der totalitären bolschewischen Regierung lernten.

Aufgrund einer noch zerbrechlichen demokratischen Struktur hatten die Kommunisten eine ziemlich leichte Aufgabe zur Wiedereinsetzung einer autoritären Regierung sowjetischen Typs in Bessarabien, die ihnen erlaubte, alle Bereiche der Innenpolitik und des sozial-ökonomischen Lebens zu kontrollieren. Erstens verstärkten sie die Rolle der Machtstrukturen, wobei sie die Securitate und die Miliz aus den sowjetischen Zeiten in den Vordergrund stellten, diesmal demokratisch angemalt, wie der Nachrichten-und Sicherheitsdienst (N.I.S.). und die Karabinieri, die wieder begannen, die Angst und den Schrecken von früher in die Bevölkerung auszusäen. Die Staatsanwaltschaft wurde wieder das Hetz-und Folterinstrument politischer Gegner und nicht nur.

Indem **das restaurierte kommunistische Regime** nur formell den politischen Pluralismus akzeptierte, löste es unter den Bedingungen eines totalen Machtmonopols eine umfangreiche, harte und ständige Kampagne gegen die anderen politischen Parteien, vor allem gegen die mit liberaler und proeuropäischer Orientierung aus.

Während einer achtjährigen Regierung führten die Kommunisten die Repulbik Moldau als eine freie Verfügungsgewalt, wobei die Partei als eine richtige **Staatspartei** aus der sowjetischen Zeiten wirkte.

Die demokratischen Werte, wie die Menschenrechte, die Presse-und Meinungsfreiheit, die Justizunabhängigkeit, die Versammlungsfreiheit und viele andere waren **den roten Regierenden** fremd und die Nichteinhaltung sowie die

Verletzung der Gesetze wurden allgegenwärtig. Die ständige Degradierug der Demokratie und die Übertretung der Bürgerfreiheiten wurden zum Gegenstand heftiger Kritik von Seiten des Europarates, der Europäischen Kommission, der O.S.C.E., des Staatsdepartments der U.S.A. sowie vieler europäischen Regierungen.

Was die auswärtige Politik anbelangt, entschied sich das kommunistische Regime für eine immer stärkere **prorussische Orientierung** der Republik Moldau, wobei Bessarabien Moskau total untergeordnet wurde, sowohl unter politischem und ökonomischem Gesichtspunkt als auch unter dem der geostrategischen Interessen Russlands in der Region.

Im Verhältnis zu **Westeuropa** führte **die rote Regierung** gleichzeitig **eine Verstellungspolitik der Annäherung an die EU**, wobei jedwedes Ausführungsvorgehen des europäischen Standards, die der Republik Moldau den Status eines associierten Staates der E.U. gestatten könnten, blockiert wurden, so dass auch in dieser Hinsicht das Moskausspiel gemacht wurde.

Was **die Beziehungen zu Rumänien** anbelangt, nahmen die kommunistischen Leader für eine kurze Zeitspanne eine gewisse behutsame Haltung ein, dann gingen sie zu einer sehr harten antirumänischen Retorik über, die in unterschiedlichen Umständen und zu jedem Anlass ausgedrückt wurde.

Die kommunistische Macht stellte **den Moldovenismus auf den Rang einer Staatsideologie**, sogar mehr als in der sowjetischen Zeit oder während der agrarischen Regierung (1994-1998), so dass sich eine einzigartige Entwickung der Rumänien-Phobie in der Republik Moldau äußerte.

Auf ökonomischer und kulturell-geistlicher Ebene wurde der Mechanismus von gemeinsamer Integrierung der **interministeriellen Komitees**, die seit zehn Jahren funktionierten, abgeschafft und durch eine gemischte, intergouvernamentale Kommission ersetzt, die während acht Jahre nur zweimal und ergebnislos zusammenkam.

Die anderen bilateralen und trilateralen Projekte von regionaler Bedeutung, unter denen **„Die Trilaterale Rumänien – die Republik Moldau – die Ukraine„** und **die Euroregionen „Die untere Donau„** und **„Der obere Pruth„** wurden auf unbegrenzte Zeit wegen der Zurückhaltung der roten Regierenden preisgegeben.

Die antirumänische Kampagne des restaurierten roten Regimes erreichte ihren Höhepunkt während der Kontestierungsdemonstrationen der Parlamentswahlergebnisse vom 5. April 2009 in Kischinau, als der **Botschafter** Rumäniens in der Republik Moldau, **Filip Teodorescu**, **ausgewiesen** wurde, und **die Grenzen** mit unserem Land **geschlossen** wurden. Die Anklagen wegen „**Putschversuchs„** gegen Rumänien und die Ausweisung des höchsten diplomatischen Vertreters des Chefs des rumänischen Staates waren das Äquivalent einer „**Kriegserklärung„** des kommunistischen Regimes gegen unser Land und bedeuteten beinahe **der**

Abbruch der diplomatischen Beziehungen zwischen der zwei rumänischen Staaten.

Die jeweilige Episode stellte das niedrigste Niveau der Beziehungen zwischen Rumänien und der Republik Moldau dar, indem die kommunistische Macht eine einzigartige Leistung nach 1991 erreichte, bzw. die bilateralen Verhältnisse auf den **Nullpunkt** zu bringen, der im Moment der Auflösung des totalitären bolschewistischen Regimes und der Ablösung Bessarabiens von der Sowjetunion existierte.

Das kommunistische Regime, das nach 2001 restauriert wurde, stellte **eine zweite Kommunisierung Bessarabiens** dar – nach der ersten, von der Sowjetunion nach 1944 angefangen – und führte dazu, dass die Republik Moldau wenigstens acht Jahre (zwei Mandate der Kommunisten) in ihrem demokratischen Weg zum Rechtsstaat und zur Integrierung in die euro-atlantischen Strukturen verlor.

РЕЗЮМЕ

Структура работы

Структура докторской диссертации следующая: **Введение; Глава I – Спор между Румынией и Россией о Бессарабии (Республике Молдова); Глава II – Политические правления нынешней истории Бессарабии (май 1990 – июль 2009); Глава III – Отношения между Румынией и Республикой Молдова в период правоцентристского правления; Глава IV – Приднестровский конфликт в период правоцентристского правления; Глава V – Отношения между Румынией и Республикой Молдова в период коммунистической реставрации; Глава VI – Серьезные отклонения коммунистического правления в отношениях с Румынией; Глава VII – Приднестровская проблема в период коммунистического правления.**

Главы дополнены соответствующими **Приложениями** и **Библиографией.**

Вступительная часть включает **«Исторические предпосылки»** и три раздела, которые посвящены **«Периоду больших национальных и демократических преобразований», «Контр-реакции Москвы на национальные и демократические преобразования в Бессарабии»** и **«Пределам движения национального возрождения».**

В этой части автор представил в обобщенной и краткой форме возникновение и развитие проблемы Бессарабии, начиная с 1812 года, года оккупации восточной части феодального государства Молдова царской Россией, и до 1991 года, года отделения ее от советской империи.

Особый акцент сделан на ряд показательных аспектов, таких как :

– геостратегические интересы царской и затем советской России в устье Дуная и зоне Балкан, географическом ареале, охватывающем и Румынские страны;

– действия советов для того, чтобы застопорить и даже воспрепятствовать действиям для возвращения Бессарабии Матери-родине, предпринятые Сфатул Цэрий в Кишиневе;

– создание особо опасного исторического прецедента на восточной границе Румынии путем основания в 1924 году Молдавской Автономной Советской Социалистической Республики (МАССР), искусственной и сецессионистской структуры, призванной показать межвоенному политическому миру, что интерес большевистской России к Бессарабии сохранился;

– «обоснование» коммунизированной российской историографией новой идеологии – молдовенизма о существовании на территории Бессарабии

«молдавского народа», разговаривающего на «молдавском языке» и коренным образом отличающегося от румынского народа;

– репрессивная политика сталинского руководства (изнурение населения голодом, конфискация имущества, депортация оппозиционеров в Сибирь, изменение демократической структуры, насильственная русификация и т.д.), проводимая после новой оккупации Бессарабии в 1944 году для насильственного навязывания советского тоталитарного режима и создания союзной республики, наследницы МАССР, путем использования «молдовенизма» как государственной идеологии, а также новой идентичности, совершенно отличной от румынского контекста;

– возникновение в обстоятельствах развала советской империи движения национального возрождения румынского населения в Бессарабии и введение демократических преобразований, к сожалению, ограниченных из-за еще существующего контроля умирающего советского тоталитарного режима, двуличности и недостаточной смелости некоторых местных его лидеров;

– жесткая контр-реакция России на центростремительное движение Бессарабии и страх потерять эту территорию, выразившийся в осовременивании исторического прецедента 1924 года, на этот раз путем создания Приднестровской Молдавской Республики (ПМР – Приднестровья) и развязывания кровавого военного конфликта против Республики Молдова вскоре после провозглашения ею независимости и признания ее международной общественностью.

– Глава I посвящена спору Румынии и России о Бессарабии (Республике Молдова), данная идея составила основу работы.

– Эта идея, официально не признанная ни одной из этих двух стран, обнародована впервые, письменно, автор стремится подкрепить ее аргументами.

Автор исходит из того, что у Румынии неоспоримое историческое право на свою древнюю территорию, Бессарабию, которое нет необходимости доказывать, и потому румынское государство вправе заниматься происходящим в Республике Молдова и открыто заявлять об этом.

Спор между Румынией и Россией вокруг Бессарабии начался в связи с событиями 1918 года и продолжается и сегодня, облекаясь в различные формы проявлений, иногда полуофициальные, но чаще всего недекларируемые.

Проанализированы политические, экономические, культурно-духовные и другие рычаги, используемые Румынией и Россией в диаметрально противоположных целях, первой – для способствования соблюдения румынской идентичности Бессарабии (Республики Молдова) и открытия ей пути к передовой, европейской модели развития, а второй – чтобы сохранить искусственный политический проект сталинского происхождения, чуждый румынскому населению левого берега Прута, а также чтобы удержать эту территорию в сфере российского влияния.

Во **II главе** работы проанализированы политические правления современной истории Бессарабии (Республики Молдова): **неокоммунистически-фронтистская власть** (май 1990-февраль 1994); **аграрно-интерфронтистское правление** (февраль 1994-март 1998); **правоцентристская политическая коалиция** (март 1998-декабрь 1999), **советская коммунистическая реставрация** (февраль 2001-июль 2009).

Автор впервые пытается определить и хронологически зафиксировать первые правления в истории Бессарабии (Республики Молдова) после отделения ее от советской империи и объявления государственной независимости.

Выявлены и проанализированы черты и характеристики каждого правления в отдельности, политическая борьба за власть и политические программы вовлеченных в нее сил, развитие системы местной многопартийной системы, создание правового государства и рыночной экономики, принятие внутренней законодательной системы, ориентирование внешней политики, управление политическими кризисами и кризисами идентичности, включение России во внутреннюю политическую жизнь, достижения и минусы четырех режимов и многие другие аспекты.

В следующих **5 главах (III-VII)** проведен сравнительный анализ последних двух политических правлений, **правоцентристского** и **реставрированного коммунистического,** с перспективы двусторонних отношений с Румынией и урегулирования приднестровского конфликта.

Для развития внутренней политической ситуации, строительства демократического государства и двусторонних отношений между Румынией и Республикой Молдова эти два правления особенно важны и показательны. Так, во время правления **правоцентристского правления** (Альянс за демократию и реформы – АДР), хотя и продлившегося лишь два года, были сделаны конкретные шаги к реальной демократизации Республики Молдова, внедрению структурных политических и экономических реформ, очевидному приближению к Европейскому союзу и т.д. в условиях постоянного давления, оказываемого ретроградными, пророссийскими силами, сгруппировавшимися вокруг Партии коммунистов и других русофонских, лояльных Москве кругов. Что же касается **отношений с Румынией**, правоцентристское правление было самым плодотворным для их развития как в политическом, так и в экономическом, культурно-духовном отношении и для интегрирования двух румынских государств. В то же время был намечен и ряд важных региональных проектов, таких как операционная программа **« Румыния-Республика Молдова – Украина»** и **еврорегионы «Нижний Дунай»** и **« Верхний Прут».**

К сожалению, правоцентристское правление стало жертвой болезненной социальной цены предпринятых экономических реформ, чрезвычайно сильного давления противников внутренней политики, а также прямого включения России, последние два фактора были определяющими в препятствовании приближения Республики Молдова к Румынии и евроатлантиче-

ским интегрирующим структурам.

В отличие от правоцентристского правления коммунистическая реставрация, произошедшая в 2001 году и продолжившаяся до 2009 года, явилась значительным откатом для демократического развития Республики Молдова. Сформировавшиеся в школе КПСС, со сложившимся советским менталитетом, лидеры Партии коммунистов реставрировали в Республике Молдова то, что они лучше усвоили в период тоталитарного большевистского режима.

На фоне еще хрупкой демократической конструкции коммунистам было довольно легко вновь установить авторитарный режим советского типа в Бессарабии, который позволил им контролировать все области внутренней социально-экономической и политической жизни. Прежде всего они укрепили роль силовых, принудительных структур, вновь выставив на первый план органы безопасности и милицию советских времен, на этот раз окрашенные якобы в демократические цвета, типа Службы информации и безопасности (С.И.Б.) и войск карабинеров, которые вновь стали вызывать страх и ужас у населения. Прокуратура снова стала инструментом изматывания и истязания политических оппонентов и не только их.

Лишь ради формы допуская политический плюрализм, **реставрированный коммунистический режим** возобновил в условиях полной монополии власти широкомасштабную, жесткую и постоянную кампанию против остальных политических сил, особенно либерально ориентированных и проевропейских.

За 8 лет правления в Республике Молдова коммунисты действовали по своему усмотрению, их партия проявила себя настоящей **партией-государством** советских времен.

Демократические ценности, такие как права человека, свобода прессы, свобода мнений, независимость юстиции, свобода собраний и многие другие были чужды красным правителям, несоблюдение и случаи нарушения их стали повсеместны. Продолжающаяся деградация демократии и нарушение гражданских свобод стали предметом жесткой критики со стороны Совета Европы, Европейской комиссии, ОБСЕ, государственного департамента США, а также многих европейских структур.

Во внешнем плане коммунистический режим выступил за все более очевидную **пророссийскую** линию Республики Молдова, приведя Бессарабию в полное подчинение Москвы как с политической и экономической точек зрения, так и с точки зрения геостратегических интересов России в зоне.

Одновременно **в отношениях с Западом красное правление** вело политику **видимости приближения к ЕС**, блокируя любую попытку следования европейским стандартам, что позволило бы Республике Молдова заключить Соглашение об ассоциировании с Брюсселем, способствуя играм Москвы в этом отношении.

Что же касается **отношений с Румынией**, коммунистические лидеры

короткое время проводили определенные отношения прощупывания, после чего перешли к очень жесткой антирумынской риторике, используемой в разных обстоятельствах и по любому поводу.

Коммунистическая власть **подняла молдовенизм на уровень государственной идеологии**, он был даже **активнее**, чем в советский период или во времена правления аграриев (1994-1998), что привело к беспрецедентному развитию румынофобии в Республике Молдова.

В экономическом и культурно-духовном планах механизм совместного интегрирования **межминистерских комитетов** двух государств, функционировавший более 10 лет, был упразднен и заменен совместной межправительственной Комиссией, которая за 8 лет собиралась лишь два раза, без какого-либо конкретного результата.

Остальные двух- и трехсторонние проекты регионального значения, среди которых программа **«Румыния – Республика Молдова – Украина»** и **еврорегионы « Верхний Прут»** и **«Нижний Дунай»,** были отодвинуты на неопределенный срок из-за умолчания красных правителей.

Антирумынская кампания, развернутая реставрированным **красным режимом,** достигла апогея во время демонстраций в Кишиневе по оспариванию результатов парламентских выборов, организованных 5 апреля 2009 года. Посол Румынии в Республике Молдова **Филипп Теодореску** был **выслан**, а **границы** с нашей страной **закрыты.** Предъявленные Румынии обвинения в попытке **«государственного переворота»** и высылка высшего дипломатического представителя главы румынского государства были равнозначны **«объявлению войны»** коммунистическим режимом нашей стране и находились в **пределах прекращения дипломатических отношений** между двумя румынскими государствами.

Этом эпизодом отмечен самый **низкий уровень отношений между** Р**умынией и Республикой Молдова,** реставрированной коммунистической власти удалось осуществить уникальное после 1991 года достижение – приведения двусторонних отношений к нулю, таких как в момент распада тоталитарного большевистского режима и отделения Бессарабии от советской империи.

Коммунистический режим, реставрированный в 2001 году, представил собой **вторую коммунизацию** Бессарабии после начатой советскими в 1944 году и привел к тому, что Республика Молдова потеряла по меньшей мере 8 лет (два мандата коммунистов) на своем пути к демократии, правовому государству и интегрированию в евроатлантические структуры.

Lucrări de acelaşi autor:

Misiune diplomatică în Republica Moldova (1993-1997),
Editura Polirom, Iaşi, 2000, coautor (alături de Marian Enache).

Istoria unui tratat controversat. Tratatul de parteneriat privilegiat şi cooperare între România şi Republica Moldova,
Editura Zamolxe, Chişinău, 2000, sub pseudonimul Petrache D. Cojocea.

Restauraţia comunistă sovietică în Republica Moldova,
Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2008.

Guvernarea de centru-dreapta în Basarabia (Republica Moldova) 1998-1999,
Editura Renaissance, Bucureşti, 2009.

Cititorii acestui volum pot transmite eventuale mesaje autorului la adresa electronică: dorin.cimpoesu@dhmprint.ro